UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
1864-2024

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
1864-2024

Coordonatori:
OVIDIU BOZGAN, BOGDAN MURGESCU

Cuvânt-înainte: MARIAN PREDA

2024

Editura Universității din Bucureşti – Bucharest University Press
foloseşte sistemul de peer review dublu anonim.

© EUB-BUP pentru prezenta versiune

https://editura-unibuc.ro/

Bd. Mihail Kogălniceanu nr. 36-46, Cămin A (curtea Facultății de Drept),
Corp A, Intrarea A, etaj 1-2, Sector 5, Bucureşti, România; tel.: + (4) 0726 390 815
e-mail: editura@g.unibuc.ro
Librărie online: https://editura-unibuc.ro/magazin/
Centru de vânzare: Bd. Schitu Măgureanu nr. 9, parter (holul Facultății de Sociologie şi Asistență Socială); tel. + (4) 021 305 37 03

Volum tipărit cu sprijinul financiar al Ministerului Educației, prin Fondul pentru Situații Speciale.

Redactori: Matilda BREAZU, Florina FLORIȚĂ, Remus TITE; conf. dr. Alexandru NICOLAE (coordonarea redactării)
Procesarea grafică a fotografiilor: Meri POGONARIU
DTP: Alexandru-Lucian CATANĂ, Mariana IONICĂ, Roxana LĂZĂRESCU, Meri POGONARIU

Tiparul s-a executat la **Tipografia EVEREST Bucureşti**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Universitatea din Bucureşti : 1864-2024 / coord.: Ovidiu Bozgan, Bogdan Murgescu;
cuv. înainte: Marian Preda - Bucureşti :
Editura Universității din Bucureşti - Bucharest University Press, 2024
Conține bibliografie
ISBN 978-606-16-1491-2

I. Bozgan, Ovidiu (coord.)
II. Murgescu, Bogdan (coord.)
III. Preda, Marian (pref.)

378

Volumul de față reprezintă o versiune actualizată a albumului *Universitatea din Bucureşti: 1864-2014* (coord. Ovidiu Bozgan şi Bogdan Murgescu), publicat la Editura Universității din Bucureşti în 2014.

AUTORI

Ovidiu BOZGAN (prof. univ. dr., Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti)
Matei GHEBOIANU (conf. univ. dr., decanul Facultății de Istorie a Universității din Bucureşti)
Cristina GUDIN (conf. univ. dr., Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti)
Romiță IUCU (prof. univ. dr., Facultatea de Psihologie şi Ştiințele Educației a Universității din Bucureşti, preşedinte al Consiliului de Orientare şi Analiză Strategică al Universității din Bucureşti)
Alexandru-Murad MIRONOV (conf. univ. dr., Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti)
Bogdan MURGESCU (prof. univ. dr., Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti; prorector al Universității din Bucureşti)
Gabriela NISIPEANU (Institutul de Cercetare al Universității din Bucureşti (ICUB))
Florentina NIȚU (conf. univ. dr., Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti; coordonatorul Muzeului Universității din Bucureşti)
Ioan PÂNZARU (prof. univ. dr. emerit, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine a Universității din Bucureşti; rectorul Universității din Bucureşti în perioada 2005-2011)
Mirela ROTARU (prof., Colegiul Național „Mihai Eminescu" Bucureşti)
Andrei Florin SORA (conf. univ. dr., prodecan al Facultății de Istorie a Universității din Bucureşti)

160
DE ANI
UNIVERSITATEA DIN
BUCUREȘTI
330 DE ANI DE TRADIȚIE ACADEMICĂ

Cuprins

Cuvinte-înainte

Universitatea din Bucureşti – 160 de ani de istorie modernă şi 330 de ani de tradiție 17
MARIAN PREDA

Universitatea din Bucureşti – primii 150 de ani (2014) 21
MIRCEA DUMITRU

Prolegomene la o istorie ilustrată a Universității din Bucureşti 25
OVIDIU BOZGAN, BOGDAN MURGESCU

Cap. 1. Precursori ai Universității din Bucureşti 29
FLORENTINA NIȚU

Academia Domnească din Bucureşti 32
Începuturile învățământului în limba română 45

Cap. 2. Înființarea Universității din Bucureşti şi evoluția ei până la 1918 53
CRISTINA GUDIN

Înființarea Universității din Bucureşti 56
Conducerea Universității din Bucureşti 65
Evoluția programelor de studii 74
Corpul profesoral 82
Studenții 97
Universitatea şi viața politică a României moderne 106
Concluzii 113

Cap. 3. Universitatea din Bucureşti în anii interbelici 115
OVIDIU BOZGAN

Bucureşti, centrul cultural şi ştiințific al României Mari 121
Evoluția cadrului legislativ universitar 134
Crearea facultăților de Medicină Veterinară şi de Farmacie 141
Academia de Drept din Oradea 155
Localurile şi resursele financiare ale Universității 159
Corpul didactic al Universității. Sociabilitatea universitară. Publicații. Instituții de cercetare 164
Studenții Universității. Asistența socială universitară. Organizații studențeşti 191
Structura Universității din Bucureşti la finalul perioadei interbelice 228
Concluzii 233

Cap. 4. Universitatea din Bucureşti în perioada 1938-1948 235
ALEXANDRU-MURAD MIRONOV, ANDREI FLORIN SORA

Evoluţii generale în perioada 1938-1944 (Alexandru-Murad Mironov) 237
Cadrul politic în perioada 1938-1944 (Alexandru-Murad Mironov) 239
Corpul didactic în perioada 1938-1944 (Alexandru-Murad Mironov) 244
Studenţii în perioada 1938-1944 (Alexandru-Murad Mironov) 254
Viaţa universitară. Organizarea şi funcţionarea Universităţii în perioada 1938-1944 (Alexandru-Murad Mironov, Andrei Florin Sora) 259
Universitatea din Bucureşti în perioada 1944-1948 (Andrei Florin Sora) 265
Dificila reîntoarcere la normalitate 265
Politizarea mediului universitar 276
Concluzii 285

Cap. 5. Universitatea din Bucureşti în timpul regimului comunist 287
BOGDAN MURGESCU, ANDREI FLORIN SORA, MATEI GHEBOIANU, MIRELA ROTARU

Cadrul general al funcţionării învăţământului superior în România comunistă (Bogdan Murgescu) 290
Structura pe facultăţi a Universităţii din Bucureşti (Mirela Rotaru) 300
Conducerea Universităţii (Mirela Rotaru) 304
Serviciile administrative şi dotările Universităţii (Mirela Rotaru) 309
Evoluţia programelor de studii (Andrei Florin Sora) 317
Cadrele didactice (Bogdan Murgescu) 320
Studenţii Universităţii din Bucureşti în anii 1948-1989 (Matei Gheboianu) 327
Cifre de şcolarizare 334
Asociaţii şi cercuri studenţeşti 339
Aspecte ale vieţii studenţeşti 341
Activitatea didactică şi de cercetare ştiinţifică (Bogdan Murgescu) 346
Relaţiile internaţionale ale Universităţii din Bucureşti în anii 1948-1989 (Bogdan Murgescu) 364
Concluzii (Bogdan Murgescu) 370

Cap. 6. Universitatea din Bucureşti după 1989 373
IOAN PÂNZARU, BOGDAN MURGESCU, MATEI GHEBOIANU, ROMIŢĂ IUCU, GABRIELA NISIPEANU

Universitatea din Bucureşti şi procesul de democratizare a societăţii româneşti (Bogdan Murgescu) 376
Cadrul general al funcţionării învăţământului superior în România după 1990 (Bogdan Murgescu) 381
Schimbări în structura pe facultăţi a Universităţii din Bucureşti (Ioan Pânzaru, Bogdan Murgescu) 389
Conducerea Universităţii din Bucureşti (Ioan Pânzaru, Matei Gheboianu) 393
Serviciile administrative şi dotările Universităţii (Ioan Pânzaru, Matei Gheboianu) 398
Căminele şi cantinele (Ioan Pânzaru, Matei Gheboianu) 402
Spaţiile de învăţământ şi cercetare (Ioan Pânzaru, Matei Gheboianu) 403
Biblioteca Centrală Universitară (Ioan Pânzaru, Matei Gheboianu) 405
Evoluţia programelor de studii (Ioan Pânzaru, Bogdan Murgescu) 407
Dezvoltarea corpului profesoral şi cercetarea ştiinţifică (Ioan Pânzaru, Bogdan Murgescu) 410
Asigurarea calităţii (Ioan Pânzaru, Bogdan Murgescu, Gabriela Nisipeanu) 414
Studenţii în perioada 1990-2024 (Matei Gheboianu) 419
Cifre de şcolarizare (Matei Gheboianu) 420
Asociaţii şi cercuri studenţeşti (Matei Gheboianu) 425
Facultăţile Universităţii din Bucureşti (Ioan Pânzaru) 430
Facultăţile Universităţii din Bucureşti în anul academic 2023/2024 (Matei Gheboianu) 431
Relaţiile internaţionale ale Universităţii din Bucureşti (Ioan Pânzaru, Bogdan Murgescu, Gabriela Nisipeanu) 448
Strategii de dezvoltare a Universităţii din Bucureşti (Ioan Pânzaru, Romiţă Iucu) 458
O opţiune strategică pentru secolul XXI – CIVIS (Romiţă Iucu) 462
Înapoi în viitorul Universităţii din Bucureşti (Romiţă Iucu, Bogdan Murgescu) 468

Bibliografie 479

Cuvinte-înainte

Universitatea din Bucureşti – 160 de ani de istorie modernă şi 330 de ani de tradiţie

Aniversările sunt prilej de analiză autoreflexivă a trecutului şi a prezentului, de bilanţ, dar şi de proiecţie în viitor a potenţialului actual, de viziune şi de planificare strategică.

Parcursul instituţiei noastre, istoria de 160 de ani a Universităţii din Bucureşti, care continuă istoria mai veche, de 330 de ani, a instituţiilor precursoare, în principal a Academiei Domneşti, se regăseşte în capitolele acestui volum. Primilor 150 de ani de istorie modernă prezentaţi în ediţia anterioară a volumului li s-au adăugat între timp alţi zece ani cărora le-au fost alocate paginile cuvenite.

Primii 150 de ani ai Universităţii din Bucureşti au însemnat un lung proces de instituţionalizare, de modernizare a Universităţii. Facultăţile fondatoare s-au consolidat, s-au multiplicat prin divizare şi prin apariţia unora noi, mai ales după 1989. Universitatea a crescut continuu până în 1947, a ajuns la 14.000 de studenţi în perioada interbelică şi a fost masiv redusă în perioada comunistă prin desprinderea unor facultăţi (Medicină, Teologie) sau prin desfiinţarea ulterioară a unor specializări precum psihologia, sociologia sau asistenţa socială. După 1989 s-au întors în Universitate Teologia şi Chimia, s-au reînfiinţat specializările dispărute şi au apărut multe altele noi. Creşterea a fost rapidă, numărul de facultăţi a ajuns la 19, iar numărul de studenţi a crescut la peste 33.000.

Ce au însemnat ultimii zece ani pentru Universitate, ce noutăţi şi ce schimbări au adus ei? Trei cuvinte pot caracteriza această ultimă decadă: *continuitate*, *internaţionalizare* şi *adaptare*.

În linii mari, universitatea noastră şi-a păstrat direcţia şi imaginea de instituţie-fanion a oraşului Bucureşti şi a României, apărătoare şi promotoare a valorilor fundamentale ale

societății deschise şi ale democrației. Într-o perioadă de crize de toate tipurile, de compromisuri şi de politizare a multor universități şi instituții publice, noi am rămas cu adevărat independenți față de scena politică, cu adevărat verticali, principiali. Iar atunci când Universitatea a fost sancționată politic, în 2018, prin tăierea semnificativă a numărului de locuri bugetate, reacția noastră publică a fost fermă: intrarea în grevă japoneză, condamnarea publică a demersului şi afişarea pe clădirea Rectoratului a mesajelor de protest față de ministrul educației de atunci.

În egală măsură, atunci când prin Legea 199/2023 s-a eliminat limitarea numărului de mandate de rector, reacția Universității din Bucureşti a fost foarte fermă şi clară, menținând în propria Cartă limitarea numărului de mandate, dar şi a numărului de ani de mandat pentru rectorul Universității.

În privința clasamentelor internaționale, UB a fost plasată foarte sus în primii ani ai ultimei decade, fiind adesea prima universitate la nivel național, apoi a coborât în unele clasamente internaționale, revenind, din nou, în ultimii doi ani pe poziții superioare. Perspectivele sunt bune pentru perioada următoare. Rolul pozitiv, integrator al ICUB, Institutul de Cercetări al Universității din Bucureşti, sistemele de premiere a performanței în cercetare (premiile Senatului, introduse în 2017, sistemul de premiere a performanțelor în cercetare, introdus în 2020), investițiile în laboratoare şi echipamente, proiectele europene generate de apartenența la Alianța CIVIS, toate reunite în strategia de susținere a cercetării, au creat o emulație care se regăseşte deja în pozițiile din topurile internaționale. Prezența Universității în aceste topuri s-a îmbunătățit sistematic în ultimii ani. La aniversarea de 160 de ani, Universitatea ocupă prima poziție națională şi poziția 101-200 pe plan mondial în *Times Higher Education Impact Ranking*, poziția 272 în Europa conform *QS World University Rankings*, cu poziții la fel de bune pe plan global pentru diverse domenii (151-200 – Lingvistică, 251-300 – Limbi Moderne), poziția 501–600 în domeniile Ştiințelor Umane, Psihologiei şi Educației în topul *Times Higher Education* şi, nu în ultimul rând, poziția 201-300 în Matematică şi poziția 301-400 în Ştiințele Pământului în *Academic Ranking of World Universities* (Shanghai Ranking). Aceste poziții de top confirmă direcția bună în care merge Universitatea din Bucureşti.

Menținerea numărului de studenți, diversificarea ofertei educaționale prin introducerea unor programe noi (ştiințe cognitive, robotică, sănătate publică etc.) şi creşterea numărului de programe în engleză, franceză, spaniolă, germană etc. (66 de programe de licență şi master în întreaga universitate) şi a numărului de studenți străini la peste 1000, toate acestea sunt exemple de adaptare la noile tendințe de digitalizare, diversificare şi internaționalizare a învățământului superior. Acestora li se adaugă zecile de programe postuniversitare introduse în ultimii ani, dar şi pregătirea introducerii microcertificărilor. Acestea sunt, de asemenea, parte a procesului de *adaptare* la cerințele educaționale şi europene ale pieței muncii.

Internaționalizarea reală, consistentă a început odată cu intrarea Universității în

anul 2019 în Alianța CIVIS, alături de alte opt universități europene cărora ulterior li s-au adăugat alte două, a însemnat un impuls major atât pentru cercetare, cât şi pentru programele educaționale. Mobilitățile au crescut semnificativ, la fel şi cursurile comune disponibile online sau programele de cercetare comune alături de principalii noştri parteneri europeni. Desigur, în paralel s-au menținut şi s-au dezvoltat şi legăturile cu universități partenere din Statele Unite ale Americii.

Ultimii ani au însemnat şi începerea unui amplu program de modernizare şi de renovare a infrastructurii Universității, de creare a unui mediu cu adevărat modern, european, de învățare şi de cercetare. În anul 2019 a fost inaugurat noul sediu administrativ din Şoseaua Panduri 90. În anul 2020 s-a aprobat renovarea, din fonduri publice, a Palatului Universității, primul tronson fiind în faza de finalizare. Totodată, renovarea clădirii istorice din Şoseaua Panduri a fostului Azil „Elena Doamna" se apropie de finalizare. Tot în ultimii ani, a început renovarea clădirii istorice de pe Splaiul Independenței (Schitu Măgureanu 1) şi, de asemenea, a fost cumpărată clădirea Facultății de Limbi şi Literaturi Străine, din Strada Pitar Moş. Procesul de înnoire continuă, fiind aprobate spre a fi construite sau renovate multe alte spații de cercetare, de învățământ, laboratoare sau cămine moderne. Transformarea digitală a spațiilor vechi sau nou-construite, precum şi un amplu proces de digitalizare a actului educațional şi a cercetării au adăugat o nouă direcție, semnificativă, accelerată de pandemia COVID-19, apoi asumată şi internalizată ca o dimensiune majoră a modernizării Universității din Bucureşti.

Cum va arăta Universitatea din Bucureşti în viitor? Cum va participa la construcția viitorului nostru comun?

Procesele actuale de consolidare a rolului central în plan intern, național, ca universitate-fanion a Bucureştiului şi a României vor continua cu certitudine, atât în cercetarea de vârf şi în educația de calitate, cât şi în angajarea profundă față de misiunea sa socială şi culturală de apărare şi promovare a tradiției, a valorilor şi a intereselor naționale, de creuzet al elitelor politice, sociale şi culturale. Vom sprijini în continuare accesul la învățământ superior al tuturor cetățenilor, dar vom încuraja în anii următori un învățământ centrat pe formarea elitelor academice, în interiorul învățământului superior general.

O dimensiune distinctă în plan intern, asumată explicit pentru următorii ani, va fi aceea a sprijinirii cercetării şi educației în domenii interdisciplinare. Promovarea interdisciplinarității a început deja prin înființarea Şcolii Doctorale Interdisciplinare, care marchează o tendință semnificativă pentru perioada următoare. Propunerea de promovare a interdisciplinarității la nivel de licență şi masterat a fost avansată prin introducerea, din anul universitar 2025-2026, a Facultății de Studii Interdisciplinare, gândită drept spațiul de reunire a proiectelor comune noi, colaborative, ale facultăților existente.

Internaționalizarea şi, în special, integrarea Universității în spațiul european de educație şi cercetare va continua şi va fi un al doilea pilon major al dezvoltării Universității din Bucureşti. Creşterea cantitativă a numărului de programe în limba engleză şi mărirea numărului de

studenți străini vor fi un obiectiv care va decurge din dezvoltarea proceselor actuale în cadrul Alianței CIVIS, dar şi din încadrarea în prioritățile UE (alianțe de universități, diplome comune europene, microcertificări etc.).

O a treia direcție importantă, aflată în stadiu incipient de evoluție, dar cu un potențial semnificativ, va fi transformarea Universității din Bucureşti într-un pol regional al rețelelor universitare internaționale. Rolul pe care în trecut l-a avut Academia Domnească în formarea elitelor din Balcani sau rolul jucat de Universitatea din Bucureşti după înființare pentru elitele intelectuale din regiune sau, în perioada comunistă, pentru țări socialiste din Asia sau pentru cele în curs de dezvoltare din Orientul Mijlociu şi Africa poate fi jucat în viitor prin conectarea Alianței noastre Europene CIVIS şi a rețelelor europene (UNICA, EUA) cu țările candidate la aderare (Moldova, Ucraina, Georgia) cu cele aparținând rețelelor de universități regionale (BSUN, BUA) şi cu parteneri individuali din Africa, Asia sau Orientul Mijlociu. Folosirea contextelor de criză actuale, dar şi a proceselor de integrare europeană şi de globalizare poate aduce beneficii majore Universității.

Desigur, toate aceste trei direcții cruciale de dezvoltare la nivel național, european şi global sunt complementare. Direcțiile de dezvoltare transversale menționate anterior, de asemenea, pot contura împreună un viitor al Universității din Bucureşti ca principală universitate a României, având o dimensiune europeană majoră şi un rol regional şi global semnificativ. Pe scurt, o universitate de elită pentru elitele viitoare ale României şi ale regiunii noastre. O universitate care, pe fundamentele tradiției de 330 de ani şi dezvoltărilor din ultimii 160 de ani până astăzi, va construi viitorul României.

MARIAN PREDA
Rectorul Universității din Bucureşti

Universitatea din Bucureşti – primii 150 de ani

Aniversarea a 150 de ani de la înfiinţarea Universităţii din Bucureşti aduce cu sine o semnificaţie aparte, culturală şi istorică, pentru fiecare dintre noi.

La data de 4/16 iulie 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza emitea decretul de înfiinţare a Universităţii din Bucureşti, reunind într-o singură instituţie cele trei facultăţi care existau deja: Facultatea de Drept (înfiinţată în 1859), Facultatea de Filosofie şi Litere şi Facultatea de Ştiinţe (ambele întemeiate în 1863). Actul domnesc se înscria într-un context de efervescenţă modernizatoare, care într-un interval scurt de timp a dotat tânărul stat român cu majoritatea instituţiilor sale fundamentale. Înfiinţată la patru ani după colega sa ieşeană, ceea ce reflecta structura iniţial dual㠹 a Principatelor Unite, Universitatea din Bucureşti a fost, încă de la apariţia sa, şi continuă să fie şi în prezent, o instituţie în slujba societăţii româneşti, cu vocaţia asumată de a fi principalul loc de formare a elitelor sale intelectuale, politice şi administrative, precum şi un creuzet al cunoaşterii ştiinţifice, al creaţiei culturale, al dezbaterii publice şi al acţiunii sociale.

De-a lungul unui secol şi jumătate de existenţă, comunitatea academică a Universităţii din Bucureşti a acţionat pentru a edifica o instituţie modernă şi puternică, flexibilă şi dinamică, aptă să asigure o educaţie superioară de cea mai bună calitate, să realizeze cercetare ştiinţifică la cele mai exigente standarde internaţionale şi să contribuie la modernizarea şi consolidarea proceselor democratice din societatea românească. Uneori strădaniile au fost încununate de succes, alteori ele au fost compromise fie de limitele proprii, fie de vitregiile vremurilor. Se poate spune că istoria Universităţii din Bucureşti s-a împletit cu istoria cea mare a ţării, că destinul său a fost consubstanţial cu cel al societăţii româneşti. Atunci când societatea a evoluat pozitiv, şi Universitatea a înflorit şi a

contribuit la dezvoltarea generală, atunci când societatea a cunoscut acțiunea demonilor istoriei, şi Universitatea a avut de suferit. Dincolo de multele vicisitudini şi momente critice, membrii comunității academice au reuşit să se regăsească în efortul de afirmare a valorilor comune, astfel încât, prin profesorii, studenții şi absolvenții săi, ca şi prin valorile promovate, Universitatea din Bucureşti s-a impus atât la nivel național, cât şi în plan internațional, ca principala instituție de învățământ superior din România.

Paginile acestui volum prezintă o cronică vie şi fascinantă a istoriei de o sută cincizeci de ani a Universității. Ele contribuie la reflecția de sine care trebuie să ne însoțească acțiunea, precum şi la identitatea noastră colectivă. Sunt multe lucruri care se cuvin a fi reținute din experiența acumulată, dar cel mai important este acela că buna funcționare a instituției depinde, dincolo de cadrul general mai mult sau mai puțin favorabil, de oamenii care o animă. Prin străduania comună a membrilor comunității sale academice, Universitatea din Bucureşti a reuşit să-şi îndeplinească misiunea sa de a forma generații succesive de tineri în spiritul respectului pentru adevăr şi cunoaşterea ştiințifică, al ataşamentului față de valorile naționale şi universal umane, de a contribui la producerea şi diseminarea cunoaşterii ştiințifice, ca şi la dezvoltarea de ansamblu a societății româneşti.

MIRCEA DUMITRU
Rectorul Universității din Bucureşti (2011-2019)

Prolegomene la o istorie ilustrată a Universității din Bucureşti

Prolegomene la o istorie ilustrată a Universității din Bucureşti

În mediile academice, publicațiile aniversare sunt deseori privite cu un anume scepticism legitimat de experiență. Prin definiție, ele reflectă mai degrabă un efort catalizat de prilejuri festive, şi mai puțin o cercetare desfăşurată sistematic şi consecvent, independentă de diversele date jubiliare. Totodată, ele tind să înfrumusețeze realitatea, evitând aspectele care ar putea să tulbure consensul pozitiv cu privire la instituția celebrată.

Aceste constrângeri şi aşteptări necesită clarificări din partea autorilor acestui demers.

În primul rând, lucrarea elaborată de noi nu este o istorie oficială. Autorii au beneficiat din partea conducerii Universității din Bucureşti de deplină libertate academică în elaborarea ei. Nu a existat nici un fel de presiune pentru a selecta din prea-plinul istoriei doar aspectele „pozitive" sau pentru a eluda „umbrele". Acelaşi spirit al libertății academice a dominat şi cooperarea dintre autorii acestui volum. Astfel, coordonatorii au propus doar structura generală şi câteva principii menite să asigure coerența de ansamblu a volumului, lăsând fiecăruia dintre (co)autori autonomie în redactarea părților care le-au revenit.

În al doilea rând, acest volum nu este – şi nici nu putea fi – o istorie exhaustivă, definitivă. Universitatea din Bucureşti este o entitate complexă, a cărei diversitate nu se lasă uşor adunată într-un număr inevitabil limitat de pagini. Cercetarea istorică este complicată de faptul că documentele referitoare la instituție se află doar parțial în custodie proprie, multe dintre ele fiind împrăştiate la alți deținători de arhive şi colecții de izvoare istorice. Aceeaşi variabilitate a accesibilității informației caracterizează chiar şi structurile interne ale Universității, indiferent că ne referim la

serviciile administrative sau la diversele facultăți şi departamente.

În aceste condiții, volumul pe care-l supunem acum cititorilor este un bilanț de etapă, o încercare de a sintetiza şi de a da sens a unei perioade de 160 de ani de învățământ superior, de cercetare şi de angajare socială în cadrul Universității din Bucureşti.

Opțiunea pentru o istorie bogat ilustrată a instituției este ea însăşi expresia acestei viziuni. Trăim într-o epocă de adânci prefaceri, inclusiv în ceea ce priveşte modalitățile de comunicare/prezentare a cunoaşterii. Habitusul istoricilor, şi nu numai al lor, s-a bazat timp de mai multe secole pe cultul documentului scris, ca şi pe narațiunile ample, cu grijă pentru detaliu şi pentru amploarea notelor de subsol. Lumea a evoluat şi hegemonia textului scris a fost subminată de expansiunea vizualului şi de progresele IT. În aceste condiții, autorii sunt conştienți că forma de prezentare pentru care au optat acum este doar o expresie a unei tranziții şi că peste un deceniu s-ar putea ca o lucrare de acest fel să fie realizată într-un format cu totul digital, cu scenarii alternative de parcurgere şi opțiuni interactive. Dincolo însă de asemenea viziuni futuriste, care s-ar putea însă să fie realiste mâine şi nu neapărat poimâine, considerăm că forma pentru care am optat, a împletirii textului sintetic cu imagini reprezentative în cadrul unui volum tipărit, răspunde cel mai bine nevoilor, preferințelor şi aşteptărilor beneficiarilor acestei lucrări. Aceeaşi preocupare pentru echilibru şi uşurarea lecturii a determinat opțiunea pentru un aparat critic limitat la trimiterile de subsol esențiale şi la o bibliografie finală ce cuprinde lucrările fundamentale, fără a avea însă pretenția exhaustivității.

Totodată, autorii doresc să-şi exprime gratitudinea față de persoanele şi instituțiile care au oferit sprijin în documentare şi/sau în elaborarea volumului. Conducerea Universității a susținut de la început proiectul şi l-a integrat în programul activităților aniversare menite să marcheze împlinirea a 160 de ani de la înființarea oficială a Universității din Bucureşti. Colegi din universitate, activi sau pensionari, în nume individual sau în calitate de reprezentanți ai facultăților, ai departamentelor şi/sau ai serviciilor din care fac parte, ne-au oferit informații şi material ilustrativ. O mențiune specială se cuvine pentru Secretariatul General al Universității şi personalul Bibliotecii Facultății de Istorie, fără al căror sprijin prompt, amabil şi competent efortul autorilor ar fi necesitat resurse suplimentare de timp şi ar fi fost mai puțin eficient. În ceea ce priveşte ilustrațiile, pe lângă structurile interne ale Universității, un ajutor important a venit şi de la Cabinetul de Stampe, Desene şi Hărți al Bibliotecii Academiei Romane (doamna Cătălina Macovei şi domnul Emanuel Bădescu). În cadrul Editurii Universității din Bucureşti – Bucharest University Press, redactorii şi tehnoredactorii, cărora uneori le-am pus la grea încercare răbdarea şi amabilitatea, au dat dovadă de o disponibilitate, promptitudine şi competență exemplare, cruciale pentru apariția şi forma finală a volumului nostru. În fine, dar nu în cele din urmă, pentru capitolul dedicat istoriei Universității din Bucureşti în perioada regimului comunist am putut folosi

resursele strânse şi experienţa acumulată în cadrul proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0476 *Planificare economică, învăţământ superior şi acumularea capitalului uman în România în timpul regimului comunist (1948-1989)*, proiect derulat în perioada 2011-2016, precum şi pe cele din proiectul PN-III-P4-PCE-2021-0981 *Accesul la învăţământ superior în România post-comunistă* (2022-2024). Evident, nici una dintre persoanele şi instituţiile care ne-au sprijinit nu este responsabilă de forma finală a lucrării şi cu atât mai puţin de limitele şi neîmplinirile sale.

Aşa cum este firesc în cazul unor asemenea opere colective, formulările, interpretările şi nuanţele aparţin în integralitate autorilor diverselor (sub)capitole, care îşi asumă pe deplin responsabilitatea ştiinţifică pentru părţile ce le revin.

1

Precursori ai Universității din Bucureşti

Înființarea Universității din Bucureşti în anul 1864 a reprezentat finalizarea unui parcurs şi, totodată, a unei aspirații către învățământul de nivel superior în spațiul românesc, ale cărui rădăcini pot fi căutate încă din secolele XVI-XVII. Un moment important pe acest traseu în care şcoala şi educația devin instrumente de modelare a identității unei societăți moderne îl reprezintă pregătirea de nivel mediu-superior pe care a oferit-o începând cu sfârşitul secolului al XVII-lea Academia Domnească din Bucureşti. Aceasta a reprezentat o continuare la nivel superior a pregătirii pe care o asiguraseră instituțiile de învățământ apărute sporadic în secolele anterioare, unele dintre ele fiind susținute de către Biserica Ortodoxă, iar altele chiar de către domnie. Orizontul cultural al celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea impunea, de altfel, necesitatea predării unor cunoştințe la nivel superior în cadrul unei instituții cu caracter laic şi, pe cât posibil, deschisă unor categorii mai largi ale populației.

Spațiul românesc a cunoscut în secolul al XVII-lea o lărgire a interesului pentru cultura scrisă, atât datorită dezvoltării tiparului şi creşterii numărului de dar şi ca rezultat al dezvoltării societății şi creşterii aparatului administrativ al domniei. Ca urmare a reluării activității tipografice în timpul domniei lui Matei Basarab şi a dezvoltării acesteia în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Bucureştiul devenea un centru tipografic important pentru lumea creştină orientală. Documentele păstrate din a doua jumătate a secolului al XVII-lea sugerează accesul unor categorii mai largi de populație – care la rândul ei crescuse numeric – la cuvântul scris, situație reflectată de numărul tot mai mare de documente scrise provenind de la clerici, dregători locali sau orăşeni[1].

[1] Bogdan Murgescu, *Istorie românească – istorie universală (600-1800),* Bucureşti, Editura Erasmus, 1994, p. 55.

32

Academia Domnească din Bucureşti

Până la apariția instituțiilor proprii de învățământ, educația elitelor se realiza fie prin dascăli particulari, fie în cadrul colegiilor universitare din apropierea spațiului nostru (Praga – 1348, Cracovia – 1364, Viena – 1365). Totodată, cel mai important centru de instrucție pentru lumea ortodoxă răsăriteană era Academia Patriarhiei ortodoxe din Constantinopol, unde a studiat, printre alții, şi Dimitrie Cantemir. Teofil Coridaleu a reorganizat această şcoală după modelul universităților italiene (el însuşi fiind format la Universitatea din Padova), astfel încât centrul culturii greceşti se deplasa dinspre Italia către Constantinopol. Aici s-au format profesori precum Ioan Cariofil şi Sevastos Kyminitis, ultimul cu rol important în funcționarea învățământului superior muntean. De altfel, unii dintre profesorii academiei constantinopolitane au ajuns în diverse momente în spațiul românesc, având o contribuție importantă la apariția şi consolidarea academiilor domneşti. Tot în apropierea spațiului românesc, în prima jumătate a secolului al XVII-lea era înființată şi Universitatea de la Nagyszombat, care a fost apoi mutată la Buda şi mai târziu la Pesta. În Rusia, s-a organizat prima instituție superioară de învățământ la Moscova, în 1755 şi abia în 1819 era înființată Universitatea din Sankt-Petersburg.

Un prim proiect de organizare a unei „academii" în Țara Românească, adică a unei instituții în spirit umanist, care să adune literați şi oameni de ştiință, aparținuse domnitorului Petru Cercel, cel ce adunase la Curtea Domnească de la Târgovişte o serie de oameni de cultură francezi, italieni şi greci. La 1629, călugărul cretan Benedict era autorul unui proiect de organizare a unei şcoli de nivel superior în Țara Românească, cu predare în limba greacă, proiect care nu s-a materializat însă.

Tranziția de la învățământul mediu către cel superior se realiza în Țara Românească în timpul lui Matei Basarab. În 1646, postelnicul Constantin Cantacuzino aducea în Țara Românească pe profesorul grec Pantelimon Ligaridis pentru educația fiilor săi, Drăghici şi Şerban. Ligaridis condusese Academia Patriarhiei din Constantinopol, urmând lui Teofil Coridaleu. Împreună cu un alt profesor grec, Ignatie Petriții, acesta va sprijini apariția primului colegiu din Țara Românească, cunoscut în documentele epocii ca *Schola greca e latina*. Colegiul era organizat după modelul celor iezuite, fiind structurat pe cinci ani de studii, cu predarea următoarelor discipline: gramatica latină şi greacă, retorica, logica, elemente de istorie, geografie şi matematică. Limbile de predare erau greaca şi latina, limbile de cultură ale epocii. Numărul elevilor care au studiat aici era relativ mic, în jur de 12, toți fii de mari boieri, după cum mărturisea Ligaridis[2]. Prima promoție de absolvenți includea pe Drăghici şi Şerban Cantacuzino, Radu Năsturel, frații Radu şi Şerban Greceanu, aşadar pare să fi fost un experiment adresat elitei şi nu obştei, cum se va întâmpla mai târziu, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Totodată, faptul că încetarea funcționării

[2] Ariadna Camariano Cioran, *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi,* Bucureşti, 1971, p. 23.

colegiului s-a produs în 1651 vine în sprijinul ideii că nu reprezenta o soluție viabilă, în condițiile în care există date privind angajarea unor profesori particulari de către marea boierime.

Colegiul târgovişte an prezenta în modul său de structurare elemente de învățământ superior, după modelul *Collegiumului academicum seu illustre* din Europa apuseană. Un astfel de colegiu academic cu trei facultăți exista la Alba Iulia, înființat de principele Gabriel Bethlen, în 1622.

Progresul adus de colegiul târgovişte an a fost unul substanțial, întrucât până la acel moment, în şcolile din Țara Românească se învățau doar scrisul, cititul, socotitul şi erau însuşite acele elemente de cultură minim necesare clericilor, secretarilor din cancelariile domneşti şi din aparatul administrativ de la nivelul întregii țări. La sfârşitul secolului al XVII-lea, proiectul organizării unei şcoli de nivel superior la Bucureşti a intrat într-o nouă etapă, care a culminat cu înființarea unei academii domneşti după modelul Academiei din Constantinopol, acolo unde fuseseră formați şi unii dintre susținătorii importanți ai acestui proiect, precum Sevastos Kyminitis din Trapezunt (fost director al Academiei constantinopolitane înainte de a veni la Bucureşti, ca director al şcolii domneşti) sau Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului.

Nu s-a păstrat un document de epocă care să permită stabilirea fermă a datei înființării şcolii domneşti de la Bucureşti, prin urmare există mai multe puncte de vedere în legătură cu momentul de început al acesteia: Gheorghe Cronț[3] consideră că se poate plasa începutul organizării sale în perioada 1693-1695, Ion Ionaşcu[4] a redus acest interval la un singur an – 1694, iar Victor Papacostea[5] indica anul 1695. În schimb, Ariadna Camariano Cioran[6] susține că bazele şcolii s-au pus în vremea lui Şerban Cantacuzino, chiar dacă rezultatele funcționării s-au văzut începând cu domnia lui Constantin Brâncoveanu. Datele avansate de Ariadna Camariano-Cioran se bazează pe informația potrivit căreia Sevastos Kyminitis fusese chemat, se pare, de domnul muntean Şerban Cantacuzino pentru organizarea unei şcoli, dar a ajuns în Țara Românească la sfârşitul anului 1689, după moartea acestuia. Într-o scrisoare adresată lui Mihai Cantacuzino, în iunie 1689, Kyminitis expunea viziunea lui privind creşterea duratei studiilor şi nevoile privind profesorii şi cărțile necesare (probabil o propunere de reorganizare a programei de studiu); aşadar, ar rezulta din scrisoare că exista deja o şcoală care avea

[3] Gheorghe Cronț, *Începuturile Academiei domneşti din Bucureşti,* în „Studii de istorie şi muzeografie", IV, 1966, pp. 15-24.

[4] Ion Ionaşcu, *Cu privire la data întemeierii Academiei domneşti de la Sfântul Sava din Bucureşti,* în „Studii", tom 17, 1964, nr. 6, pp. 1252-1271.

[5] Victor Papacostea, *La Fondation de l'„Academie grecque" de Bucarest. Les origines de l'erreur de datation et sa pénétration dans l'historiographie*, în „Revue des études sud-est européennes", IV, 1966, nr. 1-2, pp. 115-145 şi nr. 3-4, pp. 413-436.

[6] Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.*

nevoie de reorganizare. De altfel, reorganizările cunoscute de Academia Domnească bucureşteană în cursul secolului al XVIII-lea par să indice o oarecare obişnuinţă a acestei practici de reaşezare a şcolii de către un domn nou ori după perioade de întrerupere datorate războiului sau unor probleme financiare. Kyminitis apare menţionat ca profesor la Bucureşti, într-o însemnare a unui elev, Eustatie Lambros din Ianina, făcută la 1690, iar în ianuarie 1695 scria din acelaşi oraş, unde era deja directorul şcolii domneşti[7]. Directorul Kyminitis a murit în anul 1702, astfel încât, la 1707, patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara[8], îşi asuma rolul de a reorganiza şcoala bucureşteană.

Aşadar, până în acest moment, cel mai timpuriu document păstrat şi care să prezinte în detaliu organizarea şi funcţionarea şcolii domneşti (Academiei) din Bucureşti este *gramata* patriarhului de Ierusalim, Hrisant Notara, din anul 1707, în timp ce detaliile privind susţinerea financiară de către domnie se regăsesc în două documente emise în acelaşi an de domnul Ţării Româneşti, Constantin Brâncoveanu[9]. Este de altfel şi primul moment fondator de şcoală superioară în spaţiul nostru de până atunci care urma modelul universităţilor europene, acolo unde privilegiile erau recunoscute de conducerea statului sau regiunii, iar programul de studii era asumat de autoritatea ecleziastică. Totuşi, chiar dacă domnul anunţa că „ne-am hotărât a întemeia o şcoală înaltă de obşte", această formulă apare adesea în documentele epocii cu referire la reorganizare, prin urmare, este posibil ca existenţa şcolii să fie anterioară acestei date. De altfel, în niciunul dintre documentele emise în cursul secolului al XVIII-lea în legătură cu organizarea Academiei domneşti nu există trimiteri la momentul sau personajul fondator.

Limba de predare în Academia bucureşteană era greaca clasică, limba de cultură a răsăritului şi sud-estului european, iar acest învăţământ în limba greacă a permis însuşirea culturii europene a momentului, prin dascălii care s-au format în Occident, prin ideile, teoriile şi lucrările apusene vehiculate de aceştia.

Nu există detalii în privinţa planului de studii al Academiei domneşti bucureştene înainte de anul 1707, însă, având în vedere formarea iniţiatorilor proiectului, precum şi cea a profesorilor implicaţi, modelul trebuie să fi fost cel al universităţilor italiene şi al Academiei din Constantinopol[10].

---

[7] *Ibidem*.

[8] Începând cu 1697, Hrisant (care era nepotul patriarhului Dositei, al Ierusalimului) a studiat la Universitatea din Padova, acolo unde se pregătise şi stolnicul Constantin Cantacuzino; tot în acei ani a studiat aici şi Radu Cantacuzino, cel de-al doilea fiu al stolnicului Cantacuzino, iar în 1700 cei doi au plecat la Paris, pentru a studia matematica şi astronomia.

[9] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor,* vol. XIV/1, *Documente greceşti,* Bucureşti, Stabilimentul Grafic „I.V. Socecu", 1915, pp. 388-396.

[10] Kyminitis a studiat la Academia din Constantinopol şi a avut ca profesori pe eruditii Ioan Cariofil şi Alexandru Mavrocordat Exaporitul, formaţi în Italia. De asemenea, stolnicul Constantin Cantacuzino, implicat cel mai probabil în acest proiect de organizare a unei şcoli superioare la Bucureşti, urmase studiile la Universitatea din Padova.

Odată cu reorganizarea din anul 1707[11], planul de învățământ al şcolii a fost alcătuit de patriarhul Ierusalimului, Hrisant Notara, cel care va sprijini şi înființarea Academiei domneşti din Iaşi. Materiile vizate de programă erau: logica, retorica, fizica, astronomia, metafizica, psihologia, poetica, gramatica, ortografia. Erau studiați clasicii greci, iar la baza învățăturii se găseau manualele lui Teofil Coridaleu, cunoscut ca mare filosof neoaristotelic, format la Universitatea din Padova[12]. De altfel, interpretarea făcută de Teofil Coridaleu se constituia într-un reper pentru învățământul filosofic din spațiul sud-est european, dar ea contribuia şi la imprimarea unui caracter laic asupra studiilor de la Academia Domnească, îndepărtându-se de studiul exclusiv al teologiei şi cărților de ritual predate ca unică materie de studiu în şcolile anterioare. Se studia şi matematică, însă la un nivel scăzut, conform lui Helladius, un învățat grec care a vizitat spațiul românesc în 1713. Aşadar, prin diversitatea materiilor predate, prin introducerea cursurilor de filosofie neoaristotelică (un curent educațional inovator al epocii) şi prin prestigiul inițiatorilor proiectului, această şcoală reorganizată de domnul muntean Constantin Brâncoveanu şi de patriarhul Hrisant Notara[13] reprezenta un moment de progres, dar şi de prestigiu pentru întreaga regiune sud-est europeană. În plus, față de şcolile anterioare, care erau destinate elitei muntene, Academia din vremea lui Constantin Brâncoveanu se adresa unor categorii mai largi de cursanți, atât ca proveniență socială, cât şi etnică sau geografică, documentul domnesc afirmând că s-a întemeiat „o şcoală înaltă de obşte pentru şcolari localnici şi străini”[14]

Hrisovul din 1707 stabilea numărul dascălilor, disciplinele predate de aceştia, programul după care se desfăşura predarea, toate aceste aspecte fiind reunite sub formula „Rânduiala dascălilor”. Aflăm din acest document că se învăța timp de 5 zile pe săptămână, mai puțin joia şi duminica, obicei păstrat şi în secolul al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea. Academia funcționa în acel moment cu trei dascăli: cel dintâi, care era şi directorul Academiei preda logica, retorica, fizica, astronomia, psihologia, metafizica.

Cursurile de fizică, astronomie (*Despre cer*), metafizică (*Despre naştere şi pieire*), logică, etică, psihologie (*Despre suflet*) sugerează o apropiere de nivelul disciplinelor predate la Academia constantinopolitană.

Programul stabilit de hrisovul din anul 1707 prevedea existența mai multor nivele de studiu, unul al avansaților şi altul al

[11] Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...,* vol. XIV/1, pp. 392-394, doc. 426.

[12] Informații detaliate privind învățământul desfăşurat în cadrul Academiei bucureştene până la începutul secolului al XIX-lea se găsesc la Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.* şi Elena Grigoriu, *Istoricul Academiei domneşti de la Sf. Sava (contribuții documentare),* Bucureşti, 1978.

[13] Până la moartea sa, în 1731, patriarhul Hrisant Notara a păstrat o atentă supraveghere a academiei de la Bucureşti, dovadă în acest sens fiind corespondența purtată cu domnii munteni, mitropolitul țării şi chiar cu directorul şcolii, publicată în Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...,* volumul XIV, părțile 1-3, Bucureşti, 1915, 1917, 1936.

[14] Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...,* vol. XIV/1, p. 394.

Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Româneşti (1688-1714), întemeietorul Academiei domneşti din Bucureşti

Document emis de domnul fanariot Constantin Racoviță la 26 iunie 1763, în care se face referire la Academia Domnească din Bucureşti

începătorilor. Cursurile se țineau dimineața şi după-amiaza. Dascălul al doilea şi al treilea predau gramatica, ortografia şi sintaxa, cu aplicații pe texte ale clasicilor greci. Exista şi o formulă de verificare a cunoştințelor („ucenicii să puie în scris ştiințele lor, şi parafraza acestora s-o scrie în limba de obşte, şi să se îndrepte cele ce nu vor fi scrise bine de dânşii") la sfârşitul anului, fără de care nu se putea promova în anul al doilea de studiu[15].

Totodată, se prevedea şi plata profesorilor: 200 lei pentru dascălul de ştiințe filosofice (care era şi directorul şcolii) şi 100 lei pentru dascălul de enciclopedie. La îndemnul patriarhului Hrisant Notara urmau să fie înființate tipografia şi biblioteca acestei şcoli[16].

Pe baza notițelor luate de unul dintre elevii Academiei bucureştene, Manase Eliad, devenit ulterior profesor al acesteia, putem reconstitui succesiunea predării disciplinelor în

[15] *Istoria Universității din Bucureşti,* vol. I, *Partea I-a: Academia domnească şi colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti (1694-1864), partea a II-a: Universitatea din Bucureşti în perioada 1864-1918,* redactor responsabil Ion Ionaşcu, Bucureşti, 1977, pp. 27-28

[16] Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...,* vol. XIV/1, p. 413.

programa Academiei, din perioada 1754-1759: logica timp de un an, urmată de fizică şi retorica pe baza scrierilor lui Coridaleu şi Alexandru Mavrocordat Exaporitul, iar anul următor cosmografia după Coridaleu[17]. Însemnările lui ne permit, totodată, să observăm întreruperile cursurilor provocate de epidemiile de ciumă, care au afectat viaţa bucureştenilor, şi nu numai, în veacul al XVIII-lea; una dintre aceste întreruperi a durat din mai 1756 până în februarie 1757.

Parcursul Academiei domneşti a fost unul sinuos de-a lungul secolului al XVIII-lea, fiind marcat de momente cu o activitate importantă, dar şi de numeroase faze de stagnare, datorate condițiilor interne sau externe dificile (războaie, epidemii, lipsa personalului didactic, dificultăți apărute în plata acestora). Fiecare dintre momentele importante în evoluția acestei instituții este legat de inițiativa unui domn fanariot, sprijinit de elitele muntene. Inițiativa venea, aşadar, de sus şi intra în categoria milei domneşti, adică a acelor aşezăminte realizate de domni în beneficiul țării. O caracteristică importantă a acestui învățământ ține de

Profesor şi elev în secolul al XVIII-lea
(miniatură pe un manuscris de la Biblioteca Academiei)

17 Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, ediție îngrijită, studiu introductiv şi note de Ilie Popescu Teiuşan, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971, p. 38.

conținutul său predominant laic. În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, accentul în predarea filosofiei era pus pe filosofia neoaristotelică, ce era considerată în acel moment ca un element de modernitate în întreaga Europă. De asemenea, după jumătatea secolului al XVIII-lea, pătrund şi sunt vehiculate idei ale filosofilor iluminişti, precum şi concepte din domeniul ştiinţelor pozitive. Aşadar, învățământul din Țara Românească, concentrat în cadrul Academiei domneşti de la Bucureşti, a fost un învățământ dinamic, care a evoluat permanent, în strânsă legătură cu evoluțiile învățământului apusean. O viziune modernă asupra rolului educației pentru formarea personalității individului surprindem în pitacul din august 1786 dat de domnitorul Nicolae Mavrogheni, care, adresându-se elevilor, arată că „voi nu slujiți Domniei, sau altuia, ci însuşi vouă vă slujiți, pentru folosul şi procopseala voastră”[18].

Academia Domnească cuprindea trei forme de învățământ: elementar, mediu şi superior. În cursul primei părți a secolului al XVIII-lea, a existat chiar o specializare în interiorul formei superioare de învățământ, cu accent pus fie pe cursurile de limbă şi literatură, fie pe cele de filosofie. Această structură nu se regăseşte de-a lungul întregii perioade în care a funcționat Academia Domnească, ea depinzând mai ales de numărul profesorilor şi de specializarea acestora. Astfel, în momentele în care numărul acestor dascăli era redus, se lua decizia ca accentul să se pună pe pregătirea fie pentru nivelul începătorilor, fie pentru avansați, în funcție de cererea existentă.

A existat în cadrul Academiei domneşti de la Bucureşti o preocupare de sincronizare a programei de aici cu ceea ce se preda în cadrul colegiilor academice apusene. Datorită interesului domnilor fanarioți pentru învățământul din cadrul Academiei bucureştene, manifestat prin hrisoave de reorganizare a acestei instituții, programa a devenit tot mai diversificată în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cu un profund caracter ştiințific, care punea accent pe ştiințele pozitive, predate cu mijloace moderne, inclusiv cu folosirea experiențelor realizate în laborator. Ilustrativă pentru accentul pus pe ştiințe este titulatura celui dintâi dascăl al Academiei, directorul acesteia, care trece de la formula „dascălul întâi al învățăturilor celor filosofeşti” la aceea de „dascălul ştiințelor”, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Accentul pus pe caracterul raționalist al studiilor se poate constata şi în analiza salariilor dascălilor: profesorii de gramatică şi literatură erau mai slab retribuiți, în comparație cu cei care predau ştiințele sau filosofia.

Disciplinele erau studiate în cicluri succesive, de-a lungul anilor de studiu. Au existat şi momente în care materiile erau predate alternativ, la fel ca în Occident (mai ales în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), astfel încât logica alterna cu fizica,

[18] V.A. Urechia, *Istoria şcolelor de la 1800-1864 cu o scurtă introducere coprinzend note din istoria culturei naționale anteriore secolului al XIX-lea şi cu mai multe fac-simile de documente, semnături, autografe etc.*, tomul I, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1892, p. 62.

matematicile şi geografia. Manualele folosite în şcolile Europei apusene erau traduse şi uneori adaptate în limba greacă, pentru a fi folosite la Bucureşti. Toate aceste premise asigurau dobândirea unei culturi enciclopedice solide pentru cei care urmau cursurile Academiei bucureştene.

Academia bucureşteană dispunea, totodată, de o bibliotecă şi o tipografie. Hrisovul lui Ipsilanti din 1776 făcea referire la existența unui bibliotecar care să înregistreze cărțile în condică şi să le împrumute doar pe baza unei chitanțe. Din 1785, Academia avea şi un doctor, în persoana lui Ioan Manicati.

Din punct de vedere financiar, Academia funcționa cu bani provenind din visteria țării; întemeietorul ei, Constantin Brâncoveanu, dăduse un hrisov domnesc, în 1707, prin care ceda dobânda (3%) banilor depuşi la Zecca venețiană pentru a se plăti salariile dascălilor. Pentru a sprijini elevii fără posibilități materiale, domnul adăuga 50 de lei anual din vama lacului Greaca[19]. Ulterior, domnitorul Grigore Ghica a introdus sistemul prin care preoții erau scutiți de plata impozitelor către visteria statului în schimbul unei contribuții anuale în folosul şcolii domneşti, iar reforma altui domnitor fanariot, Alexandru Mavrocordat, a adus o noutate în privința bugetului Academiei, care devenea permanent, prin alocarea veniturilor provenind de la mănăstirea Glavacioc.

Milostenia domnului includea nu numai susținerea salariilor dascălilor şi a altor cheltuieli administrative ale şcolii, dar acoperea şi plata burselor pentru acei elevi merituoşi care nu se puteau întreține în timpul studiilor, asigurând un acces tot mai larg la educație. Din autobiografia episcopului de Serbia, Partenie Pavlovici, care a învățat la Academia din Bucureşti, aflăm că existau în acelaşi timp cu el 20 de bursieri. Numărul bursierilor a variat de-a lungul secolului al XVIII-lea; într-un singur caz, în 1741, ştim că era fixat la 10-12 persoane. Majoritatea cursanților erau însă fii de mari boieri; documentele păstrate menționează pe Iordache Crețulescu, Barbu Greceanu, Toma Cantacuzino, Ştefan Cantacuzino, Radu Cantacuzino.

Academia bucureşteană a devenit rapid un centru al culturii greceşti din spațiul sud-est european, fiind frecventată în egală măsură de elevi greci, bulgari şi sârbi, după cum au existat şi câțiva cursanți veniți din Rusia (în 1705-1707, Andrei Mihailov, Andrei Vasiliev şi Danilo Vasiliev, veniți să învețe limbile latină, greacă şi română)[20].

Totodată, Academia Domnească din Bucureşti s-a bucurat de prezența unor profesori valoroşi, unii dintre ei veniți de la Marea Şcoală a Patriarhiei constantinopolitane. Pe la 1700 se făcea chiar propunerea să fie aduşi profesori de la Halle care să predea la Academia Domnească, ceea ce dă un indiciu despre nivelul pe care se dorea să-l atingă aceasta[21].

Nu s-au păstrat toate numele profesorilor de aici şi nici foi matricole sau cataloage din care să extragem numele elevilor. Deşi planul din 1707 stabilea disciplinele ce se vor studia, nu există nicio precizare privind numărul anilor de studiu şi nici structura anului şcolar (noțiunea de an şcolar fusese introdusă de pedagogul ceh Jan Amos Komenski, 1592-1670).

19 Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...,* vol. XIV/1, p. 394.
20 *Istoria Universității din Bucureşti,* vol. I, pp. 30, 33, 34, 54.
21 Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.,* p. 33.

Formarea viitorilor dascăli ai Academiei a stat în atenția domnitorului Constantin Brâncoveanu, astfel încât acesta a decis trimiterea unora dintre absolvenții acesteia la studii în Italia, în special la Padova şi Veneția. Această practică a continuat şi ulterior, astfel că Manase Eliad, care studiase la Academia Domnească din Bucureşti, a fost trimis să-şi completeze pregătirea la Bologna, astfel încât să poată preda la întoarcerea în țară în cadrul acesteia.

Numărul dascălilor de la Academie a rămas în jurul a doi-trei[22] până la reforma lui Alexandru Ipsilanti, din anul 1776. De altfel, şi la alte universități europene existau profesori cu o pregătire enciclopedică, care predau mai multe discipline; este cazul filosofului german Christian Wolff (1679-1754), de la Universitatea Halle, care preda matematică, fizică, logică, metafizică, psihologie, politică, economie, drept natural etc. La începutul secolului al XVIII-lea, în perioada domniilor lui Ştefan Cantacuzino şi Nicolae Mavrocordat, Academia bucureşteană funcționa cu doi dascăli: Gheorghe din Trapezunt pentru retorică şi Marcu din Cipru (Marcos Porfiropoulos) care preda ştiințele filosofice şi era directorul şcolii. Către jumătatea secolului al XVIII-lea, la Academia Domnească din Bucureşti funcționa ca dascăl Manase Eliad, format în domeniul ştiințelor fizico-matematice la Universitatea din Bologna şi devenit director, în 1781. Apoi, în deceniile 7-9 ale secolului un alt dascăl prestigios al Academiei bucureştene era Neofit Cavsocalivitul.

Domnitorul Alexandru Ipsilanti (1774-1782),
cel care a reorganizat Academia Domnească din Bucureşti (1776)

[22] De regulă, unul pentru predarea limbilor şi altul pentru „cursurile înalte".

Un moment important în evoluția Academiei domneşti către o instituție modernă îl constituie reforma inițiată de domnitorul Alexandru Ipsilanti. Reorganizarea a vizat mai multe aspecte: pe o parte, structura învățământului şi planul de studiu, pe de altă parte, spațiul în care se țineau cursurile. Academia beneficia de un nou local, a cărui construcție a durat trei ani. Noul spațiu cuprindea mai multe săli de clasă, locuințe pentru profesori, spații pentru elevii interni, care erau în număr de circa 75 în acel moment; existau, de asemenea, trapezărie, bucătărie şi pitărie.

Structura anilor de studiu cuprindea cinci cicluri de studii, cu o durată de 3 ani; ultimele două cicluri, care corespundeau unui învățământ de tip superior, erau cele de aritmetică, geometrie, istorie, geografie, fizică modernă, astronomie, filosofie. Disciplinele prevăzute de reforma din 1776 erau: gramatica, matematica, aritmetica, geometria, astronomia, istoria, fizica, teologia, latina, franceza, italiana. Apăreau discipline noi de studiu, cum ar fi istoria, italiana, franceza, ultimele două discipline reprezentând în fapt noutatea programei, care punea accent pe studierea limbilor străine; lor li se va adăuga muzica religioasă. În plus, locul principal pe care îl deținuse filosofia este luat de ştiințe (*epistimuri*). Unele dintre discipline puteau fi predate şi în alte limbi decât greaca (de regulă franceză sau italiană), ceea ce va permite tinerilor accesul la ideile iluministe direct din lucrările occidentale ale epocii. Printre disciplinele nou introduse se numărau filosofia experimentală şi chimia; acestea urmau să fie studiate în laboratoare, cu realizarea de experiențe, folosind diverse aparate achiziționate din apusul Europei, de regulă prin intermediul profesorilor Academiei.

O parte dintre lucrările folosite ca manuale la Academia Domnească din Bucureşti erau cele ale lui Etienne de Condillac, filosof iluminist şi discipol al lui Locke, cel care formulase sistemul ştiințific bazat pe experiență şi rațiune; aceste manuale vor fi traduse ulterior în română.

Gimnastica reprezenta o disciplină obligatorie pentru toți cursanții şi se practica zilnic, câte o oră după-amiaza. O precizare importantă se referă la metodele pedagogice, care se dovedesc a fi în ritm cu epoca luminilor, astfel încât pentru corectarea elevilor nu erau permise bătaia şi biciul.

Treptat, oferta didactică extinsă va permite cursanților să opteze pentru anumite specializări; cei mai talentați dintre ei ajungeau chiar să redacteze manuale prescurtate, pe baza notițelor, dar şi a lecturilor proprii, devenind la rândul lor profesori pentru elevii din ciclul elementar. Ca urmare a extinderii ofertei didactice, în 1811, disciplinele erau împărțite în trei categorii, care conturau structura viitoarelor facultăți: ştiințe (matematică, fizică, chimie, istorie naturală, metafizică, logică, etică), literatură (retorică, poetică, istorie, geografie, mitologie, arheologie), limbi (greacă, latină, franceză, germană, rusă). Cam în acelaşi timp, în Moldova, hrisovul lui Alexandru Moruzi din 1803 vorbea despre şcoala de „filologie şi ştiințe", ilustrând două mari direcții de studiu, cel al ştiințelor exacte şi al studiilor umaniste.

În aceeaşi direcţie a specializării la nivelul cursurilor superioare se înscrie şi apariţia unor cursuri de drept; în 1815 era menţionat *dascălul latin şi nomicos,* un indiciu că începuseră să se predea elemente ale ştiinţelor juridice, necesare pregătirii unor specialişti pentru un aparat de stat modern[23].

În timpul domnitorului Alexandru Moruzi se decide ca verificarea cunoştinţelor să se facă prin examene publice, cu prezenţa mitropolitului şi cu premierea celor silitori; examenele se ţineau anual, după sărbătoarea Bobotezei. Cu toată această decizie, primul examen cu adevărat public, la care putea asista orice persoană din afara şcolii, s-a desfăşurat abia în iulie 1810. Prin acelaşi hrisov, numărul profesorilor era fixat la nouă: doi de gramatică, doi de matematică, unul de fizică, unul de teologie, un profesor pentru limba latină, unul pentru franceză, unul pentru italiană.

Deşi se prevedea existenţa a nouă dascăli, în practică doar cinci pot fi identificaţi pe baza documentelor privind plata acestora, semn că fie nu existau suficienţi profesori, fie nu existau mijloacele financiare pentru plata acestora. În perioada domnitorului Alexandru Moruzi, numărul profesorilor ajungea chiar la trei. În schimb, în 1810 erau 11 profesori, între care doi pentru limba greacă, doi pentru limba franceză, unul pentru limba germană şi unul pentru limba rusă.

La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, Academia Domnească din Bucureşti redevenea un important centru de educaţie şi cultură pentru spaţiul sud-est european, datorită, în principal, dascălilor Neofit Ducas, Ştefan Comitas (profesor de filosofie), Lambros Fotiadis, Constantin Vardalahos (profesor de matematică), Veniamin din Lesbos, care îşi făcuseră studiile în marile centre universitare apusene sau studiaseră cu profesori formaţi acolo[24]. Ei erau cunoscători ai lucrărilor lui Bacon, Locke, Kant, Descartes, Newton, Leibnitz, ale căror teorii le dezvoltau în cadrul cursurilor predate, contribuind la răspândirea spiritului Luminilor în Principatele Române.

Neofit Ducas, profesor şi director
al Academiei de la Sf. Sava (1815-1818)

[23] V.A. Urechia, *Istoria şcolelor,* vol. I, pp. 38, 49, 102, 197.

[24] De pildă, Veniamin din Lesbos a urmat cursurile universităţilor din Pisa şi Paris, urmând specializări în domeniul matematicilor superioare, ştiinţelor naturale şi filosofiei.

Lambros Fotiadis, profesor şi director
al Academiei de la Sf. Sava (1795-1805)

Progresul înregistrat în domeniul cultural către sfârşitul secolului al XVIII-lea în Țara Românească este strâns legat şi de acest învățământ, desfăşurat în cadrul Academiei domneşti. Aici au învățat cei care vor deveni elitele intelectuale ale începutului de secol XIX. Chiar şi unii dintre elevii Academiei din Constantinopol veneau la Bucureşti pentru consolidarea cunoştințelor şi mai ales pentru a audia pe unii dintre profesorii vestiți ai epocii, care predau la Academia bucureşteană. Unii dintre profesorii şcolilor din Peninsula Balcanică şi chiar figuri reprezentative ale culturii bulgare s-au format ori s-au perfecționat aici.

La Academia bucureşteană au studiat atât fii de boieri, care alegeau să studieze în Principate şi nu în centrele europene, cât şi copii ai negustorilor şi meşteşugarilor, mai ales din spațiul urban. Conform hrisovului de organizare a Academiei din anul 1776, elevii urmau să primească de două ori pe an haine pentru uniforma şcolii, despre care nu avem însă alte informații[25]. Dintre marile personalități ale culturii româneşti care s-au format în Academia Domnească de la Bucureşti pot fi enumerați Chesarie, episcop de Râmnic, Ilarion, episcop de Argeş, Filaret (mitropolit al Țării Româneşti), Neofit (mitropolit al Țării Româneşti), Naum Râmniceanu, Nestor Craiovescu, Eufrosin Poteca, Petrache Poenaru, Enăchiță Văcărescu, frații Iordache şi Dinicu Golescu, Ion Heliade Rădulescu etc. Numărul cursanților a continuat să crească în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, astfel încât în 1810 numărul lor ajungea la 224. O parte dintre ei continuau să vină din Peninsula Balcanică (în 1780 erau 12 cursanți din Peloponez, Ianina, Larisa, Castoria şi Sofia)[26].

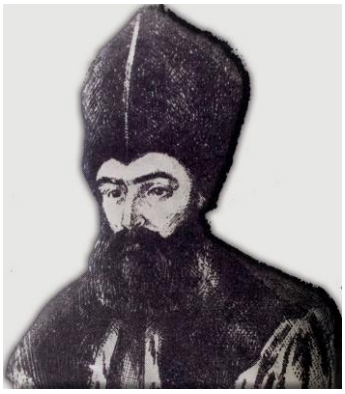

Dinicu Golescu (1777-1830), boier şi cărturar
român format la Academia Domnească din Bucureşti

[25] V.A. Urechia, *Istoria şcolelor,* vol. I, p. 38.
[26] Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.,* pp. 47, 48.

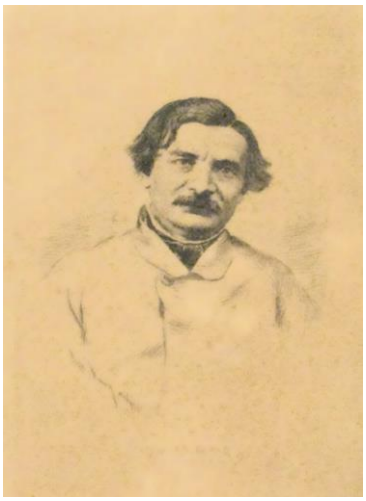

Ion Heliade Rădulescu (1802-1872), elev al lui Gheorghe Lazăr, apoi director la Şcoala de la Sf. Sava

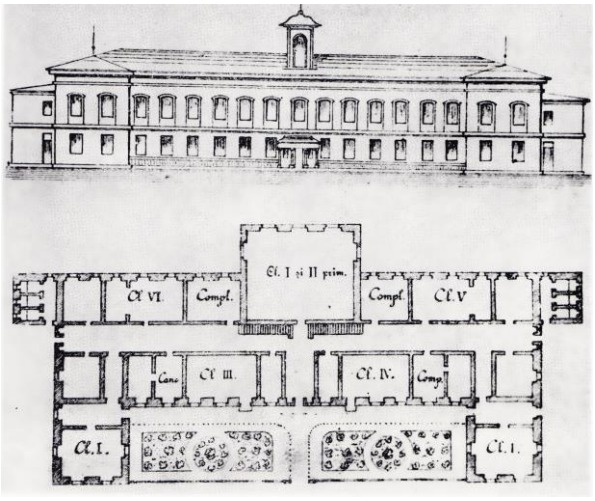

Desen reprezentând faţada şi planul clădirii Academiei de la Sf. Sava

După ce Alexandru Ipsilanti construise un local nou pentru Academia Domnească, în 1791, Mihail Şuţu a instalat la Sf. Sava curtea domnească, întrucât palatul domnesc arsese; în schimb, Academia era mutată în chiliile bisericii Doamna Bălaşa. În 1802, Academia se muta din nou, deoarece un cutremur distrusese chiliile unde era adăpostită, astfel că noul sediu a fost, începând cu anul 1803, la metohul Măgureanu, pe podul Mogoşoaiei, lângă Dâmboviţa.

În timpul domniei lui Ioan Caragea au fost date mai multe hrisoave care urmăreau reorganizarea şi mai buna funcţionare a Academiei. Regulamentul de organizare şi funcţionare a învăţământului muntean, din anul 1817, aducea noi elemente de modernitate, elevii urmând să fie examinaţi de profesori din afara şcolii în cadrul sesiunii finale de examene. Se stabilea şi o limită de vârstă dincolo de care cursanţii nu mai puteau să se înscrie la primele cicluri de învăţătură; tinerii care depăşeau vârsta de 22 ani se puteau înscrie doar la cursurile de retorică, poetică, filologie, ştiinţe şi filosofie[27]. Acelaşi regulament stabilea că elevii puteau fi exmatriculaţi în cazul în care nu promovau clasa sau nu reuşeau să treacă trei dintre examene; de asemenea, tot ca element de noutate, se permitea audierea cursurilor şi de către persoane neînscrise la respectivele cursuri. O altă noutate era apariţia a patru vacanţe pe an, cea de vară fiind între 28 iunie şi 1 septembrie. Una dintre consecinţele acestei atenţii speciale de care s-a bucurat Academia Domnească în deceniul doi al secolului al XIX-lea a fost creşterea numărului profesorilor la 12, iar al elevilor la circa 400[28].

În privinţa denumirii exacte a acestei şcoli de învăţături înalte care funcţiona la Bucureşti, trebuie spus că începând cu

[27] *Istoria Universităţii din Bucureşti,* vol. I, p. 63.
[28] Ariadna Camariano Cioran, *op. cit.,* pp. 54, 58.

primele mențiuni documentare privind organizarea sa şi până la dispariția academiei de limbă greacă (cca 1822), titulatura sub care o regăsim cunoaşte o serie de variații, care nu afectează însă conținutul programei de studiu: *şcoala domnească*, *şcoala din Bucureşti, şcoala domnească din Bucureşti*, *şcoala înaltă de obşte*, *Academia Domnească din Bucureşti*, mai târziu *şcoala elinească,* iar în vremea reorganizării sale din vremea domnitorului Alexandru Ipsilanti, *academie.* La sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, putem întâlni şi formula *şcoala de la Sf. Sava*, chiar dacă localul şcolii se muta uneori în alte părți ale oraşului, sub influența condițiilor politice sau epidemiologice[29].

Începuturile învățământului în limba română

La începutul secolului al XIX-lea, în întreaga Europă poate fi identificată o preocupare tot mai insistentă a statului în direcția organizării învățământului şi a asumării de politici în domeniul educațional. Aceste politici vizau, pe de o parte, gratuitatea şi obligativitatea învățământului primar, iar pe de altă parte, o reabilitare a învățământului secundar.

Ca urmare a progreselor înregistrate în domeniului învățământului, asistăm la o serie de proiecte de reorganizare a acestuia în acord cu cerințele vremii şi cu direcțiile de dezvoltare ale societății muntene. Astfel, în deceniul al doilea al secolului al XIX-lea, plecând de la nevoile unei administrații ce se dorea a fi modernizată, dar mai ales de la necesitatea dezvoltării învățământului şi studierii în limba națională, mai mulți boieri cărturari, printre care se numărau Iordache Golescu, Grigore Băleanu, Ioan Văcărescu sau Grigore Ghica alcătuiau un proiect de înființare a unei şcoli de învățământ românesc la Bucureşti, care să fie aşezată în chiliile mănăstirii Sf. Gheorghe Nou. Rostul declarat al acestei şcoli era acela de a forma „buni impiegați pentru cancelarii şi judecătorii", precum şi ingineri care să fie de ajutor la măsurarea moşiilor, într-o epocă în care documentele vorbesc tot mai clar despre delimitarea exactă a proprietăților funciare. Proiectul era aprobat de domnitorul Ioan Caragea în decembrie 1817.

Catalizatorul ideii de şcoală în care predarea să se facă în limba națională a fost Gheorghe Lazăr, ardelean de origine, care ajunsese în Bucureşti pe la 1816 ca profesor pentru fiii boierului Bărcănescu. Lazăr urmase şcoala la Sibiu, Cluj şi apoi la Viena.

Între argumentele aduse de Gheorghe Lazăr în sprijinul acestui proiect este şi acela al nevoii de educație pentru întreaga societate, ca pe o şansă care trebuie valorificată, altfel „rămânem toți lipsiți şi neciopliți"[30].

[29] Pentru aceste documente a se vedea Elena Grigoriu, *op. cit.,* Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente...,* vol. XIV/1-2, V.A. Urechia, *Istoria şcolelor...,* vol. 1, 3.

[30] *Istoria Universității din Bucureşti,* vol. I, pp. 75-78.

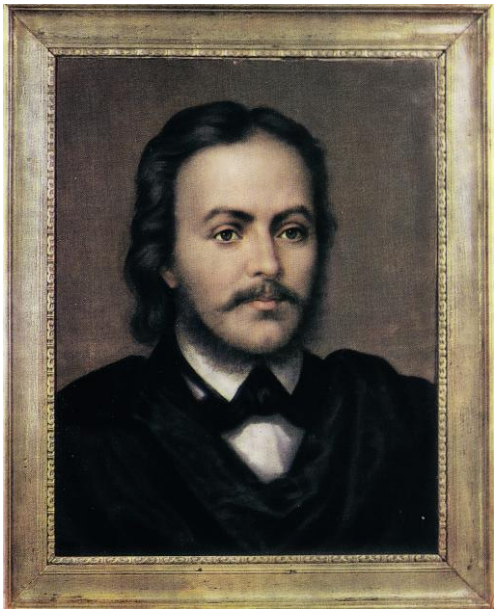

Gheorghe Lazăr (1779-1823), întemeietorul primei şcoli cu predare în limba română la Sf. Sava (1818) – portret în ulei, Muzeul Național Bruckenthal, Sibiu

Şcoala aceasta se adresa mai ales ciclurilor inferioare, cu scopul lărgirii la bază a numărului de tineri care beneficiau de educație. Astfel, proiectul prevedea existența a trei profesori, dintre care unul ar fi trebuit să pregătească elevii şi în rudimentele topografiei. Şcoala asuma prin însăşi denumirea sa – Ştiințe filosoficeşti şi matematiceşti – o instituție de nivel superior asemănătoare celei greceşti, fiind deschisă tinerilor din toate stările sociale. De altfel, structura sa prevedea existența a patru niveluri sau „tagme", dintre care ultimul urma să formeze în domeniul învățăturilor filosoficeşti şi juridiceşti, reprezentând germenii viitoarelor facultăți de Litere şi Filosofie, respectiv Drept. Profesorul Gheorghe Lazăr preda matematica după metodele lui Christian Wolff, fostul profesor de la Halle, şi, de asemenea, filosofia kantiană; în acelaşi timp el realiza o serie de aplicații practice împreună cu elevii săi, în principal planurile topografice ale unor moşii.

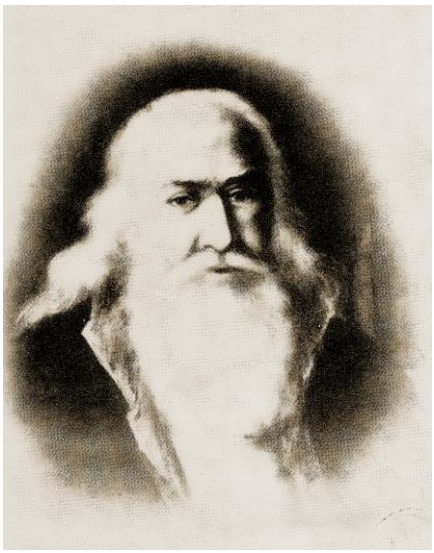

Eufrosin Poteca (1786-1859), elev al Academiei domneşti, devenit profesor de filozofie la Şcoala de la Sf. Sava

Petrache Poenaru (1799-1875), profesor de fizică şi matematică, director al Şcolii de la Sf. Sava

O parte dintre elevii Academiei domneşti a trecut rapid la noua şcoală, care îşi avea sediul la Sf. Sava, printre ei numărându-se Eufrosin Poteca, Simion Marcovici, Ion Eliade, Costache Moroiu, Petrache Poenaru, Christian Tell. Aceia dintre elevii care au intrat direct la nivelul superior de învățătură terminau deja cursurile în anul 1819, constituind prima generație de absolvenți având calificarea de ingineri hotarnici. Presiunea pusă de cerințele societății pentru ingineri hotarnici, foarte probabil lipsa profesorilor calificați, dar şi resursele financiare limitate au făcut ca primele serii de absolvenți să fi urmat un stagiu de pregătire mai puțin sistematic şi ceva mai condensat[31].

O vreme, şcoala în limba română a funcționat în paralel cu Academia Domnească de limbă greacă, care avea sediul în acel moment la schitul Măgureanu. Totuşi, după întreruperea provocată de evenimentele din anul 1821, şcoala lui Lazăr s-a redeschis, cu un nou director în persoana lui Ion Eliade (Gheorghe Lazăr murise între timp) şi fără a mai fi concurată de Academia grecească, care fusese închisă prin firman al sultanului (se considera că învățământul grecesc a fost instrumentul de instigare la răzvrătire al grecilor)[32].

Treptat, numărul profesorilor de la această şcoală creştea prin revenirea în țară a bursierilor care se formaseră în universitățile apusene: Costache Moroiu (doctorat în drept la Pisa), Eufrosin Poteca (doctorat în filosofie). Petrache Poenaru, un alt elev al şcolii de la Sf. Sava, care studiase matematică şi inginerie timp de 10 ani în Austria, Franța şi Anglia a devenit şi el profesor aici.

Un moment important în evoluția învățământului muntean şi a celui de nivel superior l-a constituit adoptarea Regulamentului Organic, în mai 1831. Acest document transforma radical viziunea statului asupra educației, depăşind concepția conform căreia instituțiile de învățământ erau organizate prin mila domnului, ca un act de binefacere pentru societate, şi transformându-le în instituții fundamentale ale statului modern. Principiile fundamentale, profund moderne, care se desprindeau din acest document erau: obligația statului de a susține învățământul, care devenea public (art. 364), predarea în limba națională la toate nivelurile de învățământ, garantarea dreptului absolvenților instituțiilor de învățământ de a fi numiți în funcții ale aparatului de stat la nivel superior.

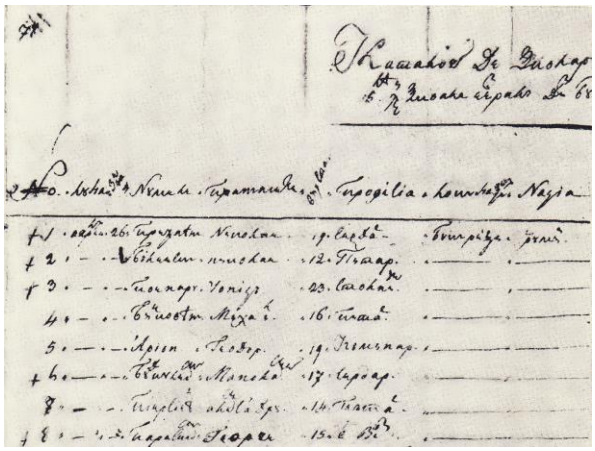

Pagină din registrul matricol al Colegiului Sf. Sava din anii 1831-1832, în care apare numele lui Nicolae Bălcescu (nr. 2)

[31] Nicolae Isar, *Cultură națională şi spirit european. De la şcoala lui Gh. Lazăr la Universitatea din Bucureşti (1818-1864)*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2004, p. 20.

[32] Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turceşti*, vol. I, Bucureşti, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1960, pp. 282-283.

Principiile expuse în Regulamentul Organic vor fi dezvoltate şi completate de legislația ulterioară. Astfel, la cererea generalului Pavel Kiseleff, o comisie din care făcea parte, printre alții, Petrache Poenaru analiza starea şi direcțiile de dezvoltare ale învățământului muntean, propunând, printre altele, un curs de inginerie care să acopere nevoile societății în materie de ingineri hotarnici, o catedră de arhitectură, prevăzută să aibă cursuri de istoria artei, mecanică şi construcții. Raportul identifica, totodată, nevoia unei catedre de literatură şi a uneia de filosofie (concretizate mai târziu în Facultatea de Litere şi Filosofie), o catedră de fizică şi una de chimie experimentală (nucleul viitoarei Facultăți de Ştiințe). În materie de ştiințe juridice se propunea un curs de istorie a dreptului roman.

Ca urmare a adoptării acestui proiect, începând cu anul 1832, învățământul public muntean era organizat în şcoli începătoare (elementare) cu o durată de 4 ani, clase umanioare (echivalentul gimnaziului), cu o durată de 4 ani, învățături complementare (3 ani) şi cursuri speciale de legi, matematică şi agricultură practică, având o durată de trei ani, acestea din urmă constituindu-se în nucleul viitoarelor facultăți de drept şi ştiințe. Interesantă este terminologia folosită de Regulament, care prefera să folosească pentru ciclurile primar şi gimnazial denumirea de şcoli, iar pentru învățământul liceal şi superior, termenii de „învățături", respectiv „cursuri", pentru a marca un anumit tip de abordare a sistemului educațional.

Programa prevăzută pentru Cursul special de legi cuprindea în anul I dreptul civil, dreptul comercial, la anul II dreptul criminal (penal) şi procedura, iar la anul al treilea istoria dreptului şi economia politică. În 1833 documentele menționează numele a trei candidați premiați la examenul de sfârşit de an şi care proveneau de la Cursul special de legi: Gheorghe Marcovici, Dumitru Lespezeanu, Costache Petrovici; ei terminaseră, aşadar, primul an dintre cei trei prevăzuți de programă, însă restul parcursului educațional al acestora ne este necunoscut.

La Cursul special de matematică aplicată, al cărui scop principal era de a produce inginerii de care avea nevoie societatea românească, studenții învățau în primul an trigonometria şi algebra superioară, desen topografic, în anul al doilea trigonometrie şi geodezie, inclusiv teoria proiectării hărților, calcul diferențial şi integral, mecanică, arhitectură civilă (unde învățau despre materialele de construcții şi modul de alcătuire a proiectelor şi devizelor). Această structură riguros concepută pentru cursul de matematică aplicată se datora lui Petrache Poenaru. Cursul avea şi o componentă practică importantă, în care studenții ieşeau pe teren pentru a realiza planuri topografice, aplicații de geodezie şi observații practice la mecanismul maşinilor folosite în diverse domenii mecanice.

Cursul special de agricultură practică urma să fie predat într-o clădire construită pe una dintre moşiile de la marginea Bucureştiului, astfel încât să se poată realiza aplicații practice. Catedrele erau cele de botanică, minerologie şi principiile culturii de obşte (la anul I), cursuri veterinare şi de economie forestieră (la anul al doilea), economie industrială şi practică, la care se adăugau o serie de activități practice.

Dificultățile au apărut în momentul repartizării catedrelor, întrucât s-a constatat

că nu existau suficienți specialiști, astfel că s-a procedat la comasarea unora dintre catedre. Prin urmare, deşi existau mai multe catedre prevăzute pentru Cursul de legi, până în anul 1838 acesta a funcționat cu un singur profesor. În 1838 se reorganizau catedrele la cursurile de legi, care cuprindeau o catedră de drept civil (acoperită de Ştefan Ferechide), o catedră de drept criminal (C. Brăiloiu), o catedră de drept civil roman, una de drept comercial (Al. Racoviță)[33]. O scurtă perioadă (începând cu 1838), cursurile de legi au fost reorganizate într-o structură de 4 ani, în locul celei de 3 ani, probabil din nevoia unei mai bune aprofundări a domeniului.

O caracteristică a învățământului de nivel superior din această perioadă este aceea că unele dintre cursuri s-au introdus treptat, iar structura pe ani a cunoscut o serie de variații, la fel şi oferta didactică, în funcție de profesorii care puteau fi cooptați.

Regulamentul din 1832 a adus şi o serie de reglementări privind documentele şcolare (cataloage, condică de prezență). Erau prevăzute chiar şi zilele în care se țineau cursurile (luni, marți, miercuri, vineri şi sâmbătă) şi se stabileau examenele de sfârşit de an. Cursurile speciale aveau programate examinările către sfârşitul lunii iulie. Examinarea se făcea în prezența publicului, iar notarea era între 1 şi 4, nota 4 fiind cea care aducea repetenția; se admitea însă, pe motive de sănătate, repetarea examenului de încă două ori.

Diploma primită la sfârşitul ciclului de studiu conținea titlul de laureat pentru cursurile de umanioare şi complementare, în timp ce absolventul cursului de legi obținea titlul de advocat, iar cel al cursului de matematică aplicată, pe cel de inginer civil.

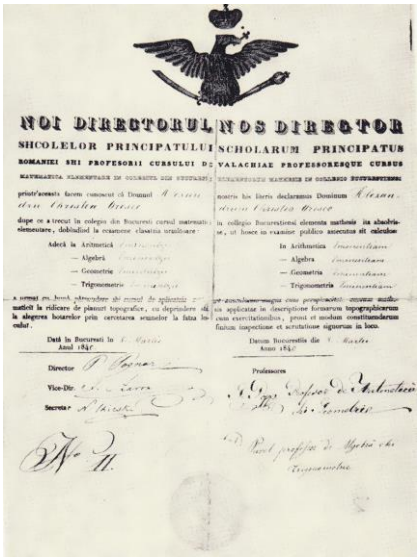
NOI DIRECTORUL NOS DIRECTOR
SHCOLELOR PRINCIPATULUI SCHOLARUM PRINCIPATUS

Diplomă de inginer în poduri şi şosele conferită lui Alexandru Orăscu (8 martie 1840) – originalul în colecția ing. Şerban Orăscu

Vacanțele erau două la număr: cea de primăvară (în perioada Paştilor) dura 15 zile, iar studenții de la cursurile speciale aveau o vacanță între 1 august şi 15 octombrie, spre deosebire de cei de la umanioare, care primeau vacanță doar între 1 septembrie şi 15 octombrie. Ulterior, durata şi perioada în care erau prevăzute vacanțele au cunoscut modificări: în 1834 vacanța mare se muta în iulie-august, după examenul care se susținea la 29 iunie. Deschiderea cursurilor era însoțită de o ceremonie religioasă.

[33] *Istoria Universității din Bucureşti*, vol. I, pp. 79-85.

Accesul la cursurile speciale era permis oricăror candidați, indiferent de nivelul de studii absolvit anterior, cu singura condiție să ştie să scrie româneşte. În schimb, la cursul de drept penal se puteau înscrie doar absolvenții ciclului de umanioare. După absolvire, cei care urmaseră cursurile de legi deveneau candidați pe lângă judecători, iar timp de un an făceau un fel de practică, fără a fi plătiți.

Profesorii care predau învățăturile speciale şi pe cele complementare formau o categorie distinctă, având o salarizare superioară celor care predau în şcolile primare şi gimnaziale. Cu toate acestea, în cadrul colegiului de la Sf. Sava au existat profesori care predau atât la umanioare, complementare, cât şi la cursurile speciale. Se prevedea şi dreptul la pensie al profesorilor, care după 8 ani de activitate puteau primi o treime din salariul pe care îl avuseseră, iar după 16 ani de predare 66% din salariu şi abia după 24 ani de activitate primeau echivalentul unui salariu întreg.

Prevederile Regulamentului se referă la un învățământ care doar pentru nivelul de educație de masă era gratuit, cu scopul de a transmite învățătura de carte cât mai profund în straturile societății. Pe de altă parte, la învățământul de umanioare, complementare şi cursuri speciale se aplicau taxe pentru înscrierea anuală în vederea urmării cursurilor sau pentru susținerea examenelor şi eliberarea diplomelor. De pildă, pentru fiecare semestru de cursuri speciale se plătea câte 30 de lei. Înscrierea la clasele speciale a elevilor care se pregătiseră în particular se taxa şi ea cu 2 sau 3 galbeni. Examenele pentru studenții de la legi şi inginerie se plăteau şi ele, taxa era de 1 galben şi jumătate, de asemenea, pentru diploma de absolvire se plăteau 8 galbeni.

Conform aceluiaşi regulament, la biblioteca de la Sf. Sava urmau să fie aduse toate cărțile şi manuscrisele de la Mitropolie, episcopii şi mănăstiri, iar editorii şi editorii trebuiau să dea câte trei exemplare din toate publicațiile pentru această bibliotecă. Se avea în continuare în vedere dotarea cabinetelor de fizică, chimie, geometrie, arhitectură, agricultură, dar şi realizarea de colecții de stampe şi de istorie naturală[34].

Reforma domnitorului Bibescu din anul 1847 reorganiza ciclurile de studii, care rămâneau trei la număr: şcoli comunale (săteşti şi orăşeneşti), colegii (în oraşele reşedință de județ) şi învățături desăvârşitoare sau superioare. Pentru acest nivel superior se crea o Academie în capitala țării (denumire similară cu instituția ieşeană), având 12 clase (februarie 1847), respectiv 8 clase (regulamentul de aplicare a reformei, septembrie 1847[35]). În planul de învățământ apăreau discipline precum istoria universală, retorica, filosofia, fizica şi matematica. Documentul mai prevedea înființarea unei „Facultăți" de drept, având o durată a cursurilor de 2 ani[36]. Se prevedea, totodată, un buget destinat construirii unui palat al Academiei, deşi proiectul nu a fost finalizat.

O decizie care a stârnit reacții vii era aceea de a înlocui limba română cu cea franceză în predarea cursurilor speciale. Decizia domnitorului era perfect explicabilă în

34 V.A. Urechia, *Istoria şcolelor,* vol. I, pp. 83-85, 182, vol. 2, p. 39.
35 Prin acest regulament se renunța şi la denumirea de Academie.
36 *Istoria Universității din Bucureşti,* vol. I, pp. 87, 88.

contextul epocii, când Franța reprezenta un model de dezvoltare care se dorea a fi urmat. Izbucnirea revoluției paşoptiste a rezolvat această situație, readucând limba română în poziția sa de limbă principală de studiu.

Programul revoluționar citit la Islaz, pe 9 iunie 1848, conținea, printre altele, principiul învățământului egal şi gratuit, în limba română şi cu caractere latine (art. 16). În baza acestei prevederi, printre primele măsuri ale guvernului revoluționar s-a numărat aceea a desființării taxelor de studiu (1 galben pe lună), care reprezentau un obstacol substanțial al accesului la educație până în acel moment.

Liderii paşoptişti gândeau o viitoare dezvoltare a învățământului în spiritul epocii, cu instituții de învățământ superior la nivelul Europei apusene; considerând că pe învățământ „se întemeiază viitorul țării", ei discutau despre înființarea unei Universități[37].

În pofida afirmării acestui obiectiv, planul de învățământ realizat de guvernul provizoriu nu făcea referire la cursurile speciale, care reprezentau forma de învățământ superior în cadrul Şcolii de la Sf. Sava.

Jumătatea secolului al XIX-lea găsea Şcoala de la Sf. Sava în plin proces de prefacere. Drumul parcurs de învățământul bucureştean organizat în cadrul Academiei domneşti, în limba greacă, la Şcoala de la Sf. Sava, cu predare în limba română, a urmat îndeaproape evoluția societății româneşti de secol XVIII şi a răspuns imperativelor începutului secolului al XIX-lea. Lărgirea impactului şcolii asupra societății, precum şi propagarea ideilor iluministe au făcut din această instituție un instrument care a susținut modernizarea statului şi a contribuit la emanciparea în plan social şi cultural, prin apropierea de valorile culturii apusene. La Academia bucureşteană s-au format o serie de intelectuali remarcabili atât pentru spațiul românesc, cât şi pentru cel sud-est european şi tot dintre absolvenții săi au provenit unii dintre viitorii profesori de la Sf. Sava, care la rândul lor îi vor forma pe unii dintre profesorii Universității din Bucureşti. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, şcoala în limba română întemeiată de Gheorghe Lazăr a devenit un instrument de afirmare a națiunii române, prin propagarea culturii şi învățământului în limba națională şi prin accesul la educație al unor categorii tot mai largi ale populației, asigurând personal calificat şi competent pentru instituțiile statului modern.

[37] Nicolae Isar, *op. cit.,* pp. 143-144.

2

Înființarea Universității din Bucureşti şi evoluția ei până la 1918

Perioada 1864-1918 a fost o perioadă efervescentă, care a stat sub semnul unor importante prefaceri ce au atins societatea românească pe ansamblu. Este epoca în care învățământul superior dobândeşte o structură mai bine articulată şi conformă cu modelele oferite de instituții de cultură similare din Apus. Peisajul învățământului superior în perioada menționată nu poate fi complet limitând analiza la instituțiile din care au evoluat facultățile Universității bucureştene, deoarece de şcoli superioare beneficiază şi alte sectoare ale învățământului, precum cel muzical, teatral, militar sau teologic. Astfel, departe de a fi redus la instituțiile arondate Universității, învățământul înalt este reprezentat şi de Conservatorul de Muzică şi Declamațiune, înființat în 1864 cu scopul de a pregăti artişti şi pedagogi care aveau să activeze în orchestre, teatre şi şcoli de toate gradele. Conservatorul era prevăzut cu clase de canto şi instrumente, precum şi de artă dramatică. Corpul profesoral, restrâns sub aspect numeric, era format din personalități ale domeniului, între care îi menționăm pe Alexandru Flechtenmacher şi Matei Millo.

În acelaşi an apare *Şcoala Națională de Belle Arte*, sub conducerea lui Theodor Aman, care oferea cursanților posibilitatea de a se iniția în pictură, desen, sculptură, arhitectură, estetică şi istoria artelor. Din cauza dificultăților financiare, avântul primilor ani, când se dezvoltase programa de studiu, a fost anulat, ajungându-se în 1876 la suprimarea unor catedre şi la transformarea şcolii în instituție secundară.

Învățământul militar este reprezentat în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza de Şcoala Militară, responsabilă de formarea ofițerilor, dar şi de Şcoala de Scrimă şi Gimnastică, Şcoala Copiilor de Trupă (care pregătea subofițeri) sau Şcoala de Arte şi Meserii a Armatei (care forma personalul ce asigura asistența tehnică, întreținerea şi repararea materialelor armatei).

Li se adaugă în 1871, grație eforturilor lui Carol Davila, un institut medico-militar pentru formarea medicilor necesari armatei.

Prin legea pentru organizarea armatei, din 1868, se prevăd următoarele şcoli militare: şcoala de gradul I pentru completarea instrucției primare, şcoala de gradul II pentru formarea caporalilor şi a sergenților, şcoala fiilor de militari (care pregătea cursanți pentru şcoala militară şi sergenți) şi şcoala pentru formarea ofițerilor de infanterie şi cavalerie.

Învățământul teologic înalt a fost ilustrat, până la apariția Facultății de Teologie, de seminarul de grad superior, care avea rolul de a pregăti prelații ce activau la vârful ierarhiei ecleziastice. Funcționând cu opt ani de studiu, seminarul superior punea la dispoziția cursanților o ofertă educațională variată, care cuprindea: religie, limbile latină, greacă, franceză şi română, istorie şi geografie, matematică, ştiințe fizico-naturale şi agronomie, caligrafie şi desen, muzică vocală, medicină populară şi igienă etc.

Enunțarea succintă a acestor instituții serveşte informării în legătură cu diversitatea învățământului superior şi cu preocupările oamenilor de cultură pentru acesta.

Deşi supuse condiționărilor de ordin financiar, şcolile înalte care nu fac parte din Universitate au atras profesori reprezentativi pentru domeniile respective şi s-au subordonat tendinței de a se racorda la evoluțiile manifestate de învățământul special occidental.

Înființarea Universității din Bucureşti

În dorința de organizare a învățământului, cu acordul domnitorului Barbu Ştirbei, a fost elaborată o reformă la 17 octombrie 1850, responsabilitatea întocmirii programelor şcolare aparținând unei comisii speciale, în componența căreia intrau Petrache Poenaru, Simion Marcovici şi Constantin Brăiloiu. Intenția proiectului era de „a forma mai întâi dregători şi slujbaşi publici şi îndeobşte de a moraliza pe toți tinerii prin învățături religioase, dându-le şi gustul ocupațiilor serioase". Din proiect se desprinde structura întregului sistem de învățământ, organizat pe trepte (şcoli primare sau începătoare, şcoli colegiale sau de al doilea grad şi instituții şcolare înalte sau ştiințifice ori speciale). Principalul element de evoluție din proiect îl reprezintă intenția de a pune bazele învățământului superior autonom. În acest sens, în cadrul Colegiului Național Sf. Sava au apărut Şcoala specială de legi (1851), Şcoala specială de inginerie civilă (1851) şi Şcoala națională de medicină şi farmacie (1855).

Instituțiile de învățământ înființate propuneau cursanților o programă de studii destul de variată, la Şcoala specială de legi, de pildă, predându-se: dreptul roman, dreptul civil special românesc, dreptul comercial, dreptul judecătoresc şi procedura, dreptul

penal, dreptul administrativ românesc, istoria dreptului şi economia politică, materii care se vor regăsi peste ani în oferta educațională a Facultății de Drept. De remarcat este faptul că şcolilor speciale li s-a fixat o structură în acord cu nevoia de specialişti a țării, în acest sens şcoala de inginerie civilă beneficiind de trei secții destinate pregătirii inginerilor topografi, arhitecților şi constructorilor de poduri şi şosele.

Înființate cu scopul de a da țării specialiştii necesari şi de a elimina din posturile publice persoanele care activau fără certificate de studii care să le ateste competența profesională, şcolile nu au confirmat aşteptările, din pricina dificultăților întâmpinate (profesori insuficienți, interes limitat în rândul tinerilor, programe şcolare şi materiale didactice perfectibile). Astfel, nu este surprinzător că rezultatele au fost modeste. Şcoala de Legi a produs în 1854 primii jurişti, în număr de 14, recomandați de Eforia şcolilor „spre a fi întrebuințați în funcții judecătoreşti". Şcoala de inginerie a debutat timid, până în 1853 funcționând, pe fondul lipsei cadrelor didactice, doar cu primii doi ani de studiu. În 1851 aici se preda un singur curs de geometrie descriptivă, cel al arhitectului Alexandru Orăscu. Lui i se adaugă un an mai târziu un alt profesor, Emanoil Tillay, pentru desenul topografic. Greutatea de a identifica persoanele calificate pentru predarea disciplinelor prevăzute în programa de studii a impus recurgerea la soluția recrutării profesorilor din rândul proaspeților absolvenți ai şcolii, chiar dacă aceştia nu prezentau nicio experiență pedagogică. Este cazul lui Ioan Fălcoianu şi al lui Dumitru Petrescu, care, după completarea studiilor prin stagii de perfecționare în străinătate, se alătură corpului didactic.

O nouă etapă în reformarea sistemului de învățământ coincide cu perioada în care temporar conducerea principatului a fost asigurată de caimacamul Alexandru D. Ghica. Reforma avea la bază observațiile lui Gheorghe Costaforu referitoare la sistemul de învățământ al statelor din Centrul şi Vestul Europei, cuprinse în tomul intitulat *Studii asupra instrucțiunii publice în unele din statele cele mai înaintate ale Europei*. În viziunea lui Costaforu, cele trei trepte de educație erau: diviziunea elementară, a umanităților şi cea superioară. Aceasta din urmă era împărțită în secția literelor şi secția ştiințelor (care se bifurca în cursul de matematică şi cursul comercial). Cursul special de matematică se preda la gimnaziu cu titlul de inginerie civilă şi a constituit fundamentul pentru învățământul de arhitectură şi pentru învățământul politehnic superior din Bucureşti. Derulat de-a lungul a doi ani, cursul special de matematică îngloba în studiul geometriei descriptive, al geodeziei cu aplicații la trigonometrie, topografiei şi desenului grafic (în anul I) şi al mecanicii, principiile de arhitectură, construcțiile de şosele şi poduri, ori pe cele ale desenului topografic (în anul II). Proiectul lui Gheorghe Costaforu a fost aplicat începând cu anul şcolar 1858-1859.

Instalarea lui Alexandru Ioan Cuza în fruntea Principatelor Unite şi intensificarea modernizării statului român au creat contextul favorabil continuării tentativelor de optimizare a învățământului superior. Direcția a fost trasată chiar de domnitorul care, în mesajul din 6 decembrie 1859 adresat Adunării Deputaților, insista asupra faptului că „o instrucție superioară, cuprinzând facultăți de înaltă însemnătate, ne este

folositoare", că „pe lângă învățământul literelor, facultățile de ştiinţe, de drept, de medicină sunt negreşit trebuincioase, dar starea de astăzi a României şi viitorului ei cer numaidecât o facultate de ştiinţă economică şi administrativă, precum şi o facultate de ştiinţă agronomică, industrială şi comercială". Planul anunțat de Cuza începe să se concretizeze, pentru aceasta în bugetul din 1860 fiind prevăzute sumele necesare înființării, la 1 septembrie, a Facultății filosofice.

Domnitorul Al. I. Cuza
(portret realizat de Carol Popp de Szathmáry)

La 31 august 1863, constatându-se insuficiența cadrelor didactice secundare, Consiliul superior al instrucțiunii publice (organism însărcinat cu administrarea învățământului, care înlocuieşte Eforia şcolilor în 1862) propune ca soluție înființarea facultăților de litere şi de ştiințe. Oficializarea se produce la 12 octombrie, prin decretul domnesc care decide crearea Şcolii Superioare de Ştiințe, în vederea formării profesorilor de matematică, fizică şi ştiințe naturale care aveau să activeze în şcolile secundare.

Tot prin decret domnesc, la 2 noiembrie 1863 era anunțată apariția Şcolii superioare de litere, responsabilă cu pregătirea profesorilor de limbi clasice şi moderne, de literatură şi filosofie, istorie şi geografie.

Facultatea de drept (care prin decretul domnesc din 25 noiembrie 1859 devenise instituție independentă), alături de cele două şcoli superioare, transformate în facultăți de ştiințe şi de litere, constituie Universitatea din Bucureşti, întemeiată prin decretul din 4 iulie 1864.

Acesta era rezultatul demersului din 3 iulie 1864 al lui Dimitrie Bolintineanu, ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, unde a înaintat domnitorului un raport unde atenționa că „instrucțiunea publică sub înalta protecție a Măriei Tale, a dobândit în anul din urmă dezvoltarea imperios reclamată de epoca actuală. Rămâne acum, prea Înalte Doamne, ca după modelul celorlalte state civilizate, precum învățământul enciclopedic, cel preparator pentru facultăți, formează o unitate sub numele de gimnaziu, asemenea şi învățământul superior, acela din facultăți, să formeze un fel, o unitate, un corp universitar sub numele colectiv de Universitatea din Bucureşti"[1].

[1] Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, dosar 522/1864, f. 165.

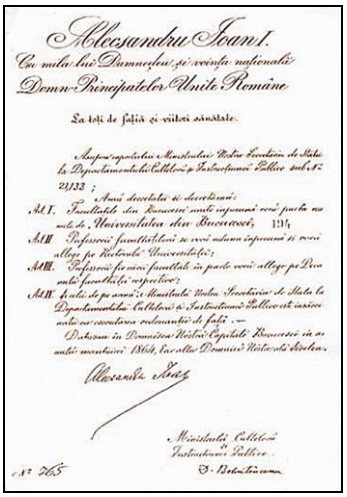

Alexandru Ioan I.
Cu mila lui Dumnezeu şi voinţa naţională
Domn-Principatelor Unite Române
La toţi de faţă şi viitori sănătate.
Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunei Publice sub Nr 21133 ;
Amu decretat şi decretăm:
Art. 1. Facultăţile din Bucureşti unite împreună vor purta numele de Universitatea din Bucureşti;
Art. 2. Profesorii facultăţilor se vor aduna împreună şi vor alege pe Rectorul Universităţii;
Art. 3. Profesorii fie-cărei facultăţi în parte vor alege pe Decanul facultăţei respective;
Art. 4 şi cel din urmă. Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Cultelor şi Instrucţiunei Publice este însărcinat cu executarea ordonanţei de faţă. —
Datu-s-au în Domneasca Noastră Capitală Bucureşci în anul mântuirii 1864, Luna Aprilie Domniei Noastre al şaselea.
Alexandru Ioan
Ministrul Cultelor şi Instrucţiunei Publice
D. Bolintineanu
Nr 765

Decretul de înfiinţare a Universităţii din Bucureşti

Decretul nr. 765 avea următorul conţinut:

„Alexandru Ioan I, cu mila lui Dumnezeu şi Voinţa Naţională, Domn al Principatelor Unite Române,
La toţi de faţă şi viitori sănătate,
Asupra raportului ministrului nostru Secretar de Stat la Departamentul Învăţământului Public şi al Cultelor sub nr. 21133,
Am decretat şi decretăm:
Art. 1. Facultăţile din Bucureşti unite împreună vor purta numele de Universitatea din Bucureşti.
Art. 2. Profesorii facultăţilor se vor aduna împreună şi vor alege pe rectorul Universităţii.
Art. 3. Profesorii fiecărei facultăţi în parte, vor alege pe decanul facultăţi respective.
Art. 4 şi cel din urmă. Ministrul nostru Secretar de Stat la Departamentul Învăţământului Public şi al Cultelor este însărcinat cu executarea ordonanţei de faţă.
Datu-s-au în Domneasca noastră capitală Bucureşti, în anul mântuirii 1864, iar al domniei noastre al şaselea"[2].

Universitatea din Bucureşti devenea astfel ctitorie a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, dar şi a lui Dimitrie Bolintineanu, care a făcut toate demersurile pentru întemeierea ei şi ridicarea la rang de facultăţi a celor trei şcoli superioare înfiinţate anterior.

Începuturile nu sunt extraordinare: Facultatea de Drept avea nouă profesori, iar Facultatea de Litere şi cea de Ştiinţe câte şase. Cele trei facultăţi au totalizat în primul an de funcţionare, 1864/1865, un număr de 143 studenţi, repartizaţi după cum urmează: 110 la Drept, 16 la Litere şi Filosofie şi 17 la Ştiinţe.

Cadrele didactice care asigurau funcţionarea Universităţii din Bucureşti erau: Constantin Bosianu, Gheorghe Costaforu, Vasile Boerescu, Paul Vioreanu, Constantin Boerescu, Aristide Pascal, Gheorghe Danielopolu, Alexandru Vericeanu şi George Cantilli (la Facultatea de Drept), Alexandru Orăscu, Dumitru Petrescu, Alexe Marin, Carol Ferrerati, Grigore Ştefănescu (la Facultatea de Ştiinţe), August Treboniu Laurian, Aaron Florian, Ioan Zalomit, Ullyse de Marsillac, Vasile A. Urechia, Epaminonda Francudi (la Facultatea de Litere şi filosofie).

Prezentarea structurii Universităţii din Bucureşti nu poate fi completă fără precizarea momentelor în care s-au înfiinţat Facultatea de Medicină şi cea de Teologie. Astfel, Facultatea de Medicină s-a deschis în anul 1869, până atunci învăţământul medical fiind asigurat de Şcoala Naţională de Medicină şi Farmacie, în fruntea căreia se găsea Carol Davila. Şcoala deschisă de Davila era o şcoală secundară menită să formeze „ofiţeri de sănătate şi farmacişti pentru serviciul militar al armatei, al capitalelor şi districtelor, precum şi veterinari militari". Completarea pregătirii profesionale, care echivala cu dobândirea

[2] *Ibidem*, f. 165-166.

diplomei de doctor în medicină, era realizată de absolvenți la Facultatea de Medicină din Paris.

Facultatea de Medicină şi-a început cursurile la 2 noiembrie 1869, având sediul în Palatul Universității. În realitate, aici a funcționat doar decanatul facultății, clinicile şi laboratoarele fiind adăpostite la spitale şi diverse instituții ştiințifice bucureştene. Pentru activitatea practică era folosit muzeul anatomo-patologic, organizat pe lângă spitalul Colțea în 1869, iar pentru experiențele chimice ale studenților din anul I a fost utilat laboratorul de chimie în 1868.

Necesitatea existenței unui personal farmaceutic consistent din punct de vedere numeric şi calitativ s-a făcut simțită ca urmare a epidemiilor şi epizootiilor frecvente care se manifestau în capitala principatului şi nu numai. Pentru a răspunde acestei nevoi, începând cu anul 1862 au fost organizate în cadrul Şcolii Naționale de Medicină cursuri de farmacie, separate de cele de medicină umană şi veterinară. Cursurile de farmacie, cu durata de cinci ani, aveau o componentă aplicată considerabilă, în acest scop servind Grădina Botanică[3]. Un rol important în structurarea învățământului farmaceutic românesc l-a avut Carol Davila, inițiatorul lucrării *Pharmacopeea Română*.

Funcționând ca anexă a Facultății de Medicină, Şcoala Superioară de Farmacie a dobândit drepturi egale cu aceasta prin legea învățământului secundar şi superior din 1898[4].

În ceea ce priveşte Facultatea de Teologie, înființarea sa a presupus repetate tentative, precum cea a lui Vasile Conta, ministru al Cultelor şi Instrucțiunii Publice, autor în 1880 al *Proiectului de lege asupra Instrucțiunii Publice şi Private*, unde se prevedea şi apariția acestei instituții. Proiectul nu s-a fost aplicat, dar a stârnit reacția episcopului Ghenadie Petrescu al Argeşului, care a propus Sfântului Sinod, în şedința din 6 noiembrie 1880, să adreseze ministrului de resort rugămintea deschiderii la Bucureşti a Facultății de Teologie.

Episcopul s-a gândit la câteva nume de prestigiu care ar fi putut forma corpul didactic al noii facultăți şi, pentru a contracara un posibil refuz din partea autorităților ministeriale pe marginea insuficienței banilor, a propus sinodalilor să cedeze jumătate din propriile salarii. Soluția nu a fost considerată potrivită de către membrii Sinodului, cu atât mai mult cu cât Biserica încă se resimțea după secularizarea averilor mănăstireşti. O altă încercare de fondare i-a aparținut lui Vasile A. Urechia, ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, în timpul căruia a fost publicat, în „Monitorul Oficial" din 1 noiembrie 1881, *Proiectul de lege pentru înființarea unei Facultăți de Teologie*.

---

[3] Fondată în 1860 de Carol Davila, a fost amenajată de botanistul Ulrich Hoffman, atingând în scurt timp standardele europene. În anul 1866 conducerea a revenit lui Dimitrie Grecescu, care la numai un deceniu de la înființarea grădinii publica primul catalog de plante ce cuprindea 3.700 specii cultivate în aer liber şi în sere. În 1874, Grădina Botanică a fost mutată pe terenul palatului Vasile Suțu, situat în fața Universității. Este perioada în care conducerea a fost asigurată de Dimitrie Brândză, botanist care depune eforturi deosebite pentru a obține un teren adecvat pentru reamenajarea acestei instituții, astfel încât în 1884 Grădina Botanică începea să se dezvolte pe actualul său amplasament (17,5 ha).

[4] Anghel Manolache, Gheorghe Pârnuță, *Istoria învățământului din România*, vol. II (1821-1918), Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1993, pp. 284, 286.

Proiectul nu s-a materializat, dar l-a determinat pe mitropolitul Calinic Miclescu să ia în considerare eşecul tuturor încercărilor de întemeiere a unei Facultăți de Teologie şi să forțeze deschiderea cursurilor prin convocarea unor profesori dispuşi să predea gratuit. Apelul, adresat la 10 octombrie 1881 arhiereilor Inochentie Moisiu Ploieşteanu, Silvestru Bălănescu Piteşteanul şi Calistrat Orleanu Bârlădeanul, precum şi arhimandritului Ghenadie Enăceanu şi doctorilor în filosofie Nicolae Nitzulescu, Gheorghe Zotu şi Barbu Constantinescu, era formulat în termenii: „În dorința ce avem de a se reîncepe la noi Facultatea Teologică, a cărei necesitate s-a simțit şi se simte aşa de mult, şi în vederea că deocamdată guvernul n-a prevăzut mijloacele necesare, noi ne-am propus a face un apel călduros la mai multe persoane competente, să se ofere a preda pentru acest an câte un obiect din studiul teologic gratis, crezând că astfel vom grăbi realizarea scopului dorit". Inaugurarea oficială a cursurilor a avut loc la 12 noiembrie 1881, în sălile Facultății de Litere şi ale Facultății de Ştiințe, eliberate în acest sens între orele 16-19. La cursurile ținute de şapte profesori asistau 50 de tineri (43 de studenți şi şapte auditori). Primul decan a fost Barbu Constantinescu, succedat în 1882 de arhiereul Silvestru Bălănescu Piteşteanul. Începuturile Facultății de Teologie sunt vitrege: facultatea funcționează fără o bază legală, fără salarii pentru profesori şi burse pentru studenți, fără diplome recunoscute, fără local propriu. Consecința imediată a fost abandonarea cursurilor de către studenți, ceea ce coincide cu închiderea facultății. Situația tinde să se remedieze în 1884, când Minsterul Cultelor şi Instrucțiunii Publice alocă 15.000 de lei în buget pentru înființarea Facultății de Teologie pe lângă Universitatea din Bucureşti, solicitând Sfântului Sinod să comunice numărul catedrelor, precum şi modul de remunerare a profesorilor şi de asigurare a suplinitorilor. Strădaniile de recunoaştere prin lege a instituției s-au materializat abia în vremea ministeriatului lui Titu Maiorescu, când, la 3/15 iulie 1890, a fost publicată Legea privind Facultatea de Teologie din Bucureşti, al cărei text era următorul:

> *„Articol unic. Pe lângă cele patru Facultăți, prevăzute prin art. 249 din Legea Instrucțiunii Publice, se recunoaşte ca făcând parte din Universitatea din Bucureşti şi Facultatea de Teologie, având aceleaşi drepturi şi prerogative ca şi celelalte facultăți şi supusă la aceleaşi îndatoriri"*[5].

Câteva menționări se impun în legătură cu cadrul în care se desfăşura activitatea didactică în învățământul universitar. Cele dintâi demersuri legate de construirea unei clădiri rezervate treptei superioare s-au produs în timpul căimăcămiei lui Alexandru D. Ghica, care a aprobat, la 10 septembrie 1857, planul de înființare a unei Academii, după proiectul lui Alexandru Orăscu. Acesta, pentru a satisface nerăbdarea caimacamului, a obținut concursul arhitecților Johann Schlatter şi Carol Benesch la întocmirea planurilor.

La 10 septembrie 1857 era emis ofisul pentru începerea lucrărilor la Palatul Academiei de la Sf. Sava, cum era denumită clădirea devenită ulterior Universitatea din Bucureşti. Punerea în practică a proiectului presupunea

[5] Adrian Gabor, Mihai Săsăujan, Daniel Benga, Ionuț-Alexandru Tudorie, *Istoricul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian" a Universității din Bucureşti (1881-2013)*, Bucureşti, Ed. Basilica, 2013, pp. 21-28.

demolarea localului în care funcţionase Şcoala de la Sf. Sava, etapă parcursă rapid, astfel că la 10 octombrie s-au putut organiza festivităţile punerii pietrei de temelie a palatului Universităţii. Şerban Orăscu, nepotul arhitectului, descrie ceremonia astfel:

> „După cuvântul lui Costaforu, în timp ce cimentul era preparat, Alexandru Ghica, încins cu un şorţ de piele peste redingotă, se apropie de groapa fundaţiei, luă cimentul cu mistria, aşeză prima cărămidă şi o bătu cu ciocanul în cele patru colţuri. După dânsul urmară, ridicând câte o cărămidă, comisarii celor şapte Mari Puteri sosiţi în Bucureşti din însărcinarea Congresului de la Paris, precum şi notabilii vremii".

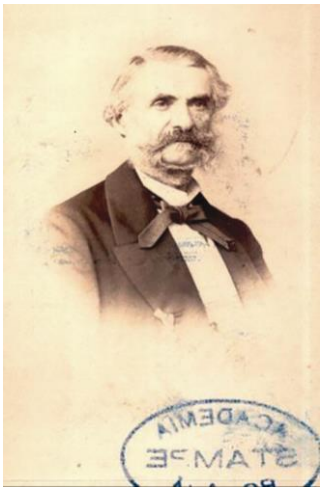

Arhitectul Al. Orăscu, realizatorul proiectului de construire a Palatului Universităţii

Cu acest prilej, a fost bătută şi o medalie comemorativă cu legenda „Academia Română din Bucureşti" şi „Triumful ştiinţelor"[6].

Ridicarea clădirii s-a derulat de-a lungul câtorva ani, edificiul fiind dat în folosinţă la 14 decembrie 1869, dar curând clădirea a avut nevoie de o serie de reparaţii, din cauza executării defectuoase a lucrărilor. Pe 31 ianuarie 1864 o comisie formată din specialişti a cercetat localul şi a întocmit un raport în care se arăta că:

> „1. Zidurile sunt solide, după cum se observă din părţile încă netencuite, doar la arcadele de deasupra uşilor se văd unele crăpături ce nu afectează însă soliditatea clădirii.
> 2. Tencuielile pereţilor şi mai ales ale plafoanelor sunt rău executate, materialele au fost bune, dar neîngrijit şi în grabă lucrate, cu nisipul necernut, cu şipci prea late pentru plafoane.
> 3. Grinzile plafoanelor sunt subţiri în raport cu lungimea şi prea distanţate între ele. Sunt de brad plutit, expuse alternativ la umiditate şi uscăciune înainte de a fi întrebuinţate la construcţie şi cariate, iar la capete putrede.
> 4. Duşumelele sunt din scânduri de brad prea înguste şi ondulate.
> 5. Învelişul e construit fără artă şi calcul. Lemnăria pare cariată. Îmbinările lemnelor nu corespund regulilor de construcţie, iar fierul acoperişului e pe alocuri prost lucrat, lăsând pătrunderea ploii şi a zăpezii.
> 6. Scările sunt slabe că abia ar satisface o casă particulară, nu un edificiu cu mari frecventări, mai cu seamă la cazuri de solemnităţi. Cele două scări de lemn ale aripilor se reazimă pe grinzi cariate şi oscilează la zguduirea unui singur individ. Concluzia: Imposibilitatea de a putea utiliza acest edificiu în starea în care se găseşte. Soluţia: arhitectul A. Constantinescu este însărcinat cu întocmirea unui proiect detaliat legat de repararea şi consolidarea edificiului"[7].

[6] Alexandru Balaci, Ioan Ionaşcu, *Universitatea din Bucureşti. 1864-1964*, Bucureşti, Întreprinderea poligrafică „Arta grafică", 1964, pp. 22-23 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

[7] Ioan Ionaşcu, *Condiţiile edificării Palatului Academiei din Bucureşti în anii 1857-1864*, în „Materiale de istorie şi muzeografie", Bucureşti, 1978, p. 117.

Palatul Universității în prima sa variantă

În anul 1866, ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, C.A. Rosetti, a instituit o comisie pentru a cerceta starea clădirii Universității, comisie care a ajuns şi ea la concluzia că localul era necorespunzător. Departe de a se încheia subiectul, problema a fost dezbătută şi în anul următor, când rectorul Gheorghe Costaforu a subliniat atitudinea de nepăsare a guvernelor față de Universitate şi a criticat raportul comisiei însărcinate cu cercetarea clădirii Universității, afirmând că: „Universitatea din Bucureşti era cel mai frumos monument al țării şi dispunea de 38 de săli de studiu, un amfiteatru pentru chimie şi o sală mare de festivități".

Susținut de o serie de oameni politici precum Constantin A. Rosetti, Mihail Kogălniceanu, Vasile Boerescu, Petru Grădişteanu, rectorul Gheorghe Costaforu a înaintat o cerere Adunării Deputaților prin care solicita aprobarea a 300.000 lei pentru terminarea lucrărilor, în loc de 100.000 lei, sumă care fusese prevăzută în bugetul Ministerului Cultelor.

Clădirea proiectată de Alexandru Orăscu era realizată în stil neoclasic, cu sculpturi, basoreliefuri şi un splendid fronton în piatră de Rusciuc, elemente realizate de sculptorul Karl Stork[8].

Frontonul Universității

[8] Partea centrală a clădirii a suferit distrugeri serioase la bombardamentele din 1944, dar a fost refăcută respectându-se cât mai mult vechea construcție şi a fost inaugurată în 1970, adăpostind în prezent Facultatea de Istorie din Bucureşti, Facultatea de Informatică, Facultatea de Litere, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Facultatea de Geografie, Facultatea de Administrație şi Afaceri.

Până la jumătatea secolului al XX-lea, informarea şi documentarea studenților s-a realizat în cadrul bibliotecilor seminariilor, catedrelor şi institutelor ataşate Universității, postul de custode de bibliotecă fiind ocupat chiar de studenții care aveau dificultăți financiare. Curând după fondarea Universității din Bucureşti, August Treboniu Laurian a înființat în 1867 o bibliotecă universitară generală, care a avut o existență efemeră. Între biblioteci merită a fi menționată cea apărută în 1873 în cadrul Facultății de Drept, în urma donațiilor lui Alexandru Lahovary şi Gheorghe Costaforu. Asemenea inițiative s-au înmulțit, aşa încât la finele veacului al XIX-lea Universitatea dispunea de zeci de biblioteci.

În 1892 Ioan Bogdan fondează seminarul de slavistică, căruia îi donează numeroase volume, exemplu imitat în acelaşi an de Alexandru Vitzu, care pune bazele bibliotecii Institutului de Fiziologie Animală, iar în 1893 de către D. Voinov, întemeietorul bibliotecii laboratorului de morfologie animală. Biblioteci existau şi la nivelul facultăților. De pildă, la Facultatea de Drept, biblioteca a fost organizată din inițiativa lui Valeriu Urseanu, decan între 1904-1909 şi 1912-1914, prin donațiile profesorilor de aici: Constantin Dissescu (2000 de volume), Toma Stelian (4000 de volume), Petre Missir (1000 de volume), Mircea Djuvara (1000 de volume). Între 1907-1908 apare biblioteca Facultății de Litere şi Filosofie, iar în anul 1911 cea a Facultății de Medicină.

Cea mai importantă bibliotecă pentru viața universitară bucureşteană a fost Fundația universitară Carol I, întemeiată în 1891 cu ocazia jubileului de 25 de ani de domnie a lui Carol I, din dorința regelui „de a înființa un aşezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultățile din țară, înzestrat cu o bibliotecă totdeauna deschisă”.

Fundația Universitară „Carol I”

Localul Fundației, construit între 1891-1893 după proiectul arhitectului francez Paul Gottereau (autor al Palatului Casei de Depuneri, Consemnațiuni şi Economii şi al vechiului Palat Regal), a fost inaugurat în martie 1895, moment din care instituția a început să funcționeze. Din cauza spațiului limitat, în 1914 au fost ridicate unele anexe. De la acea dată edificiul se va impune drept unul dintre remarcabilele repere edilitare ale Bucureştiului. Inițial, biblioteca dispunea de un fond de carte modest, care nu depăşea 3400 de volume, fond extins masiv prin achiziții, schimburi şi donații. Între donatori se impune amintirea lui: Titu Maiorescu, Ioan Bogdan, Nicolae Iorga, Constantin Balmuş, Ermil Pangrati, Ioan Cantacuzino, Aram Frenkian, Andrei Popovici-Bâznoşanu, Gheorghe Ţițeica, Gheorghe Vrânceanu, Ludovic Mrazek, P.P. Panaitescu. Începând cu anul 1899, director al aşezământului a fost desemnat Alexandru Tzigara-Samurcaş, care a contribuit esențial la ameliorarea activității Fundației, biblioteca fiind organizată potrivit normelor occidentale. Spre ilustrare, precizăm că în 1914 la biblioteca Fundației a fost introdusă pentru prima dată în România clasificarea zecimală universală, după normele stabilite în 1895 la Bruxelles. Cu un amfiteatru de peste 500 locuri, cu patru săli de lectură şi depozite, biblioteca a dobândit în preajma primului război mondial o organizare şi o dotare de nivel european, devenind un adevărat forum dedicat studiului şi cercetării.

Fundația universitară era mai mult decât o bibliotecă, donațiile financiare ale regelui Carol I servind la sprijinirea, sub forma burselor, a numeroşi studenți, precum şi la tipărirea lucrărilor de diplomă şi doctorat valoroase[9].

Conducerea Universității din Bucureşti

Potrivit legii instrucțiunii publice din 1864, administrația Universității era asigurată de rector, ajutat în rezolvarea problemelor de Consiliul universitar. Consiliul universitar avea un rol decisiv în desemnarea rectorului, din rândul corpului didactic fiind alese trei persoane al căror nume era transmis ministrului Cultelor şi Instrucțiunii Publice, care numea rectorul prin decret domnesc. Condițiile pe care rectorul trebuia să le îndeplinească erau: cetățenie română, vârsta de minim 40 de ani, vechime ca profesor de cel puțin opt ani. Mandatul era de patru ani, cu posibilitatea realegerii. În responsabilitatea rectorului cădeau: supravegherea legilor şi a regulamentelor referitoare la învățământul universitar, inspectarea facultăților, asistarea la cursuri, observarea activității profesorilor şi a studenților, informarea ministrului în legătură cu abaterile constatate. Tot rectorul

[9] Ovidiu Bozgan, *Universitatea din Bucureşti. 1864-1990*, Bucureşti, Ed. Universității din Bucureşti, 1990, pp. 12-13 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

era acela care gestiona activitatea muzeelor şi a bibliotecilor arondate Universității, iar la finele fiecărui an şcolar înainta ministrului de resort un raport despre situația generală a instituției. Preşedinte al consiliului universitar, rectorul avea dreptul de a-l convoca la apariția unor chestiuni care îşi aşteptau aprobarea sau soluționarea.

În intervalul 1864-1918, conducerea Universității din Bucureşti a revenit unor prestigioşi oameni de ştiință şi cultură.

Primul rector, Gheorghe Costaforu (1864-1871), doctor în drept la Sorbona, cu experiență universitară în Saxonia şi Austria, a realizat un studiu asupra sistemelor europene de educație contemporană, prezentat lui Alexandru Dimitrie Ghica, caimacamul Țării Româneşti. Studiul respectiv a fixat reperele în funcție de care s-a început organizarea învățământului superior românesc potrivit unor principii moderne. Gheorghe Costaforu s-a implicat în construirea localului Universității, convingându-l pe caimacamul Alexandru Dimitrie Ghica să pună piatra de fundație a clădirii, şi a solicitat în 1867 Adunării Deputaților 300.000 de lei pentru finalizarea edificiului.

Gh. Costaforu,
rector al Universității în perioada 1864-1871

Vasile Boerescu,
rector în 1871

Vasile Boerescu, al doilea rector (1871), s-a remarcat în principal prin contribuția la elaborarea legii instrucțiunii publice din 1864.

O prezență mai consistentă în fruntea Universității a avut-o profesorul de filosofie Ion Zalomit (1871-1885), al cărui mandat nu a fost lipsit de realizări, între care amintim câteva, şi anume: în 1874 s-a înființat Şcoala de aplicație de pe lângă Facultatea de Ştiințe; în 1880 a apărut Şcoala Normală Superioară; s-a deschis Facultatea de Teologie; au fost create noi catedre.

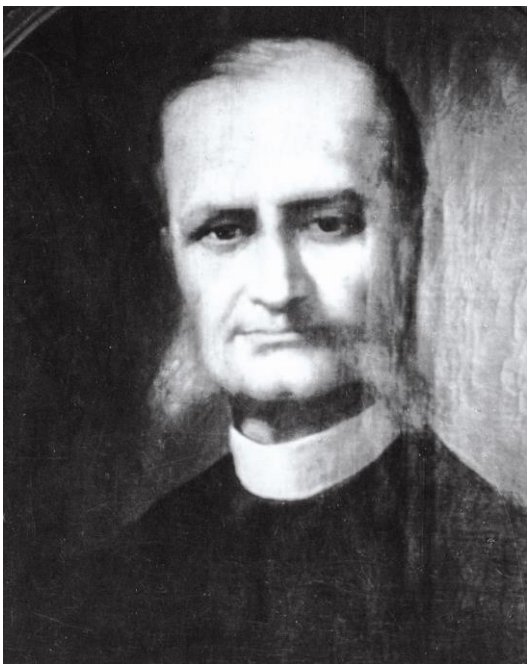

Ioan Zalomit, rector în perioada 1871-1885

Conştient de dificultățile materiale care decurgeau din supraaglomerarea localului Universității, Zalomit a făcut demersuri pentru mutarea Senatului şi a Societății oamenilor de bele-arte, prin aceasta mai multe săli fiind destinate cursurilor.

În legătură cu Şcoala Normală Superioară se impun câteva precizări, şi după cum urmează: Şcoala Normală Superioară, care a funcționat cu două secțiuni (ştiințe şi litere), a fost înlocuită prin legea din 1898 cu Seminarul Pedagogic Universitar, dar ambele instituții, anexe ale Universității, sunt importante datorită faptului că au oferit studenților de la facultățile de filosofie şi litere şi de ştiințe pregătirea pedagogică necesară viitorilor profesori secundari. Sub conducerea lui Alexandru Odobescu, stabilimentul a angajat conferențiari şi repetitori pentru lucrări complementare şi pentru deprinderea conversației în limbi străine, profesori de desen, vioară, flaut, scrimă şi dans, prin aceasta fiind „şlefuiți" cursanții care, de regulă, proveneau din medii sociale inferioare[10].

Lui Ioan Zalomit îi urmează ca rector între 1885 şi 1892 arhitectul Alexandru Orăscu, cel care proiectase planul pentru localul Universității, primul preşedinte al Societății Arhitecților Români (1891-1894), preşedinte al Ligii Culturale (1890-1892) şi realizatorul în 1893 al unui plan de sistematizare a Bucureştiului. Ca şi predece-sorul său, a fost interesat de dezvoltarea facultăților care au dobândit noi catedre şi secții.

[10] Lucian Nastasă, *Itinerarii spre lumea savantă. Tineri din spațiul românesc la studii în străinătate. 1864-1944*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006, p. 22.

Alexandru Hristea Orăscu, rector în perioada 1885-1892

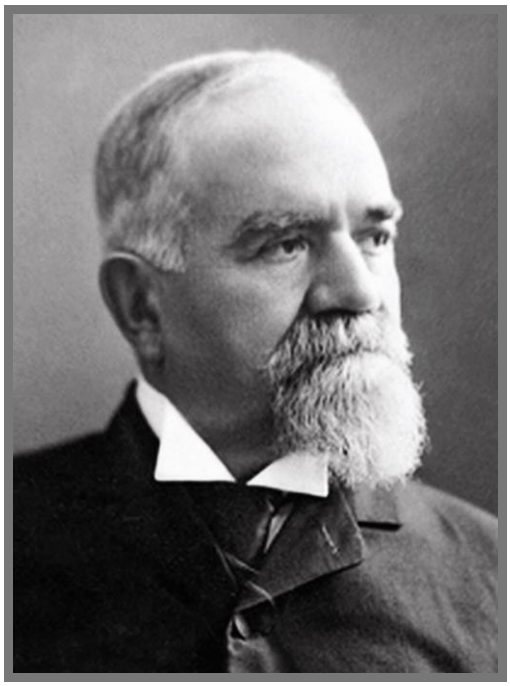

Titu Maiorescu,
rector în perioada 1892-1897

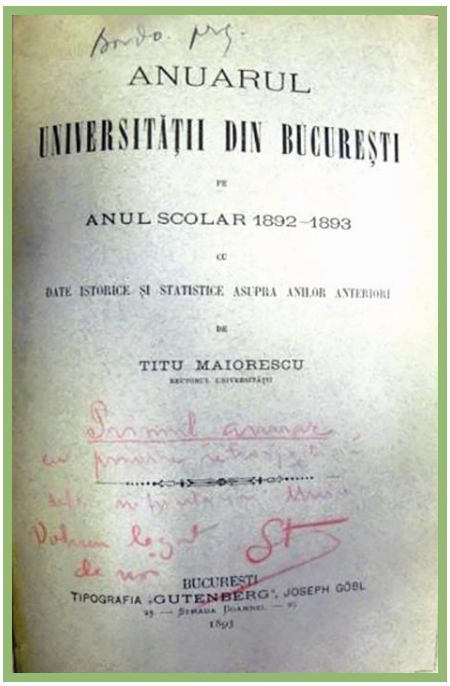

Anuarul Universității din Bucureşti

Titu Maiorescu a deținut calitatea de rector în intervalul 1892-1897, când a început editarea „Anuarului Universității din Bucureşti" şi a fost întocmit un regulament comun pentru Facultățile de Litere şi Filosofie din Bucureşti şi Iaşi.

Următorul rector a fost geologul Grigore Ştefănescu care, împreună cu Grigore Cobălcescu este întemeietorul şcolii române de ştiințele pământului (geologie, mineralogie, paleontologie). Grigore Ştefănescu a organizat şi condus Biroul Geologic, înființat în 1882 la inițiativa sa, cu scopul de a alcătui harta geologică a României. În timpul peregrinărilor geologice a descoperit rămăşițe de faună şi floră fosile din perioadele mezozoic şi terțiar, care au făcut obiectul unor lucrări cunoscute. De numele său se leagă înființarea şi dezvoltarea Muzeului de Geologie.

Grigore Ştefănescu, rector în perioada 1897-1898

Muzeul de Geologie

x 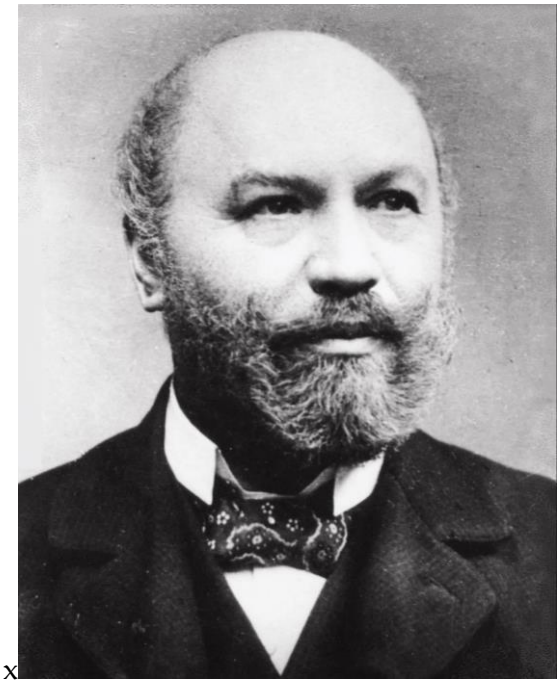

Constantin Dimitrescu-Iaşi, rector în perioada 1898-1911

Pentru perioada 1898-1911 în fruntea Universității s-a aflat sociologul Constantin Dimitrescu-Iaşi, un apropiat al lui Spiru Haret, în timpul căruia se reorganizează învățământul superior conform legii din 1898. Pe lângă calitatea de profesor, a îndeplinit şi funcțiile de director al Şcolii Normale Superioare din Iaşi, inspector şcolar al învățământului, director al Bibliotecii Centrale de Stat din Bucureşti, preşedinte al Consiliului Permanent în Ministerul Instrucțiunii, director al Seminarului pedagogic universitar din Bucureşti, între anii 1898-1920, din această postură editându-i şi „Buletinul". A înființat „Revista pedagogică", la care au colaborat Nicolae Iorga, Vasile A. Urechea, Alexandru Odobescu şi Petre Dulfu, dar şi „Revista de filosofie şi pedagogie". Tot în timpul mandatului său de rector se deschide Observatorul astronomic.

În intervalul 1911-1915 rectori au fost Ermil Pangrati (ianuarie-aprilie 1912), Ioan Bogdan (iulie 1912) şi Thoma Ionescu (noiembrie 1912-noiembrie 1915). Acesta din urmă s-a remarcat ca întemeietor al şcolii româneşti de anatomie şi de chirurgie. A colaborat la redactarea marelui tratat de anatomie sub redacția lui P.J. Poirier, aducând contribuții la topografia etajului abdominal prin descrierea unor structuri anatomice care-i poartă numele. A dezvoltat şi pus la punct numeroase tehnici şi instrumente chirurgicale. Thoma Ionescu a fondat „Archives des Sciences Médicales" (1896), „Revista de Chirurgie" (1897) şi Societatea Română de Chirurgie (1897).

Ermil Pangrati

Ioan Bogdan

Thomas Ionescu

Ermil Pangrati, profesor la Facultatea de Ştiințe din Bucureşti în specialitatea geometrie descriptivă, a militat pentru înființarea Şcolii superioare de Arhitectură în 1904 ca instituție independentă, fiindu-i şi cel dintâi director. Interesat de ameliorarea învățământului superior, a contribuit cu numeroase studii bine documentate la „Revista generală a învățământului".

În perioada indicată au debutat lucrările pentru mărirea localului Universității şi a continuat înființarea de catedre.

Pe lângă priceperea managerială, se impune a fi amintită şi calitatea profesională a rectorilor. Ioan Bogdan, de pildă, specialist în filologia slavo-română, cum el însuşi s-a catalogat, a fost constant preocupat de publicarea izvoarelor istorice (Letopisețul

de la Bistrița, Letopisețul de la Putna, Letopisețele lui Macarie, Eftimie şi Acarie, documente tipărite în colecția Hurmuzachi etc.). Întemeietor al slavisticii ştiințifice la noi, I. Bogdan a fost cel dintâi istoric care s-a ocupat temeinic de studierea instituțiilor vechi româneşti în toate spațiile locuite de români (Moldova, Țara Românească, Transilvania, Serbia, Galiția). Calitățile sale, „obiectivitatea ştiințifică, seninătatea desăvârşită şi metoda critică severă", s-au reflectat în munca şi scrierile sale.

Ion Athanasiu, rector în perioada 1915-1920 x

Între 1915-1920 rector a fost Ioan Athanasiu, întemeietorul Şcolii de Fiziologie din cadrul Facultății de Ştiințe şi susținătorul organizării Institutului de Fiziologie şi Morfologie.

Între realizările sale profesionale mai poate fi menționată înființarea în anul 1907 a „Reuniunii biologice" din Bucureşti, proiect la care au participat Ioan Cantacuzino, Gheorghe Marinescu şi Victor Babeş. Totodată, a militat pentru organizarea Institutului Superior în Domeniul Educației Fizice şi a publicat articole privind educația fizică. Membru corespondent al Academiei Române din anul 1911, Ioan Athanasiu a fost unul dintre fondatorii fiziologiei animale româneşti şi al fiziologiei muncii.

În afara unor cercetări şi realizări de valoare mondială, cum ar fi ergograful cu bile, galvanometrul lui Athanasiu, care diferențiază curenții bioelectrici musculari de cei nervoşi (1922-1924), electromiografia globală, el a înființat revista „Annales de biologie". A elaborat împreună cu Dimitrie Voinov planul actualei clădiri a Facultății de Biologie din Bucureşti. Mobilizat în timpul primului război mondial, nu şi-a mai putut exercita funcția în mod efectiv, responsabilitatea conservării zestrei materiale a Universității revenindu-i prorectorului Ioan Bogdan, în condițiile dificile ale ocupării localului de către ofițerii germani.

Alături de rector, Consiliul universitar reprezintă o componentă importantă în conducerea şi administrarea Universității. Acesta putea funcționa în două variante: restrânsă, formând Consiliul special, în care se regăseau doar decanii facultăților şi extinsă, cuprinzând toți profesorii superiori ai Universității, care constituiau Consiliul general. Drept de vot aveau în consiliu doar profesorii definitivi, cei provizorii având numai rol consultativ. Nicio măsură legată de administrarea Universității, de ordine, disciplină sau instrucție nu putea fi aplicată

în lipsa avizului Consiliului universitar. De asemenea, Consiliul are dreptul de a propune ministrului modificări în organizarea învățământului superior, iar hotărârile regulamentare ale Consiliului universitar dobândesc caracter obligatoriu numai după aprobarea ministrului.

Fiecare facultate avea în fruntea sa un decan numit prin decret domnesc la recomandarea ministrului, care ținea cont de sugestiile profesorilor din instituția respectivă. Condițiile de eligibilitate erau: cetățenia română, vârsta minimă de 30 de ani, calitatea de profesor definitiv. Durata mandatului era de 3 ani, cu posibilitate de reînnoire. Reprezentant al instituției de învățământ superior, decanul era responsabil de: respectarea legilor şi a regulamentului facultății, fixarea examenelor şi constituirea comisiilor de evaluare, supravegherea lucrărilor de cancelarie şi rezolvarea corespondenței cu ministerul. Se adăugau sarcinile următoare: convocarea consiliului profesoral, informarea ministerului în legătură cu abaterile de la nivelul facultății, aplicarea pedepselor disciplinare. În vederea sprijinirii decanului în luarea deciziilor şi achitarea de numeroasele sarcini exista Consiliul facultății, răspunzător de întocmirea planului de învățământ, de aprobarea programei pentru fiecare curs predat în acea instituție, de aplicarea dispozițiilor regulamentare şi elaborarea raportului anual de activitate al facultății care era înaintat rectorului[11].

Facultățile şi Universitatea erau subordonate Ministerului Cultelor şi Instrucțiunii Publice, aşadar puterii politice, prin faptul că decanii şi rectorii erau confirmați prin decret domnesc. Se poate afirma că, date fiind dependența bugetară şi maniera de alegere şi numire a organelor de conducere, era lezată autonomia universitară.

Prin legea asupra învățământului secundar şi superior din 1898 se produc unele modificări în privința administrației Universității. De pildă, mandatul rectorului este redus la trei ani, iar cel al decanului la doi ani. Atât rectorul, cât şi decanul, puteau fi revocați prin decret regal, în baza unui raport ministerial solid argumentat. O inovație o constituie apariția Senatului universitar compus din rector, decani şi câte un membru ales de cadrele didactice ale fiecărei facultăți din rândul profesorilor. Membrii Senatului primeau un mandat de doi ani cu posibilitatea de realegere. Atribuțiile Senatului constau în administrarea averii Universității, întocmirea bugetului acesteia, pronunțarea în chestiunile de disciplină în care erau implicați studenții, analizarea rapoartelor decanilor şi întocmirea raportului general înaintat Ministerului. Şi responsabilitățile Consiliului universitar se modificau, el fiind consultat asupra problemelor de interes general de la nivelul Universității, votând bugetul Universității şi ascultând raportul Senatului asupra administrării averii Universității. Aceleaşi prevederi s-au păstrat şi în legile asupra învățământului secundar şi superior din 1900 şi 1912.

[11] *Antologia legilor învățământului din România*, Bucureşti, Institutul de Ştiințe ale Educației, 2004, pp. 41-42 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

Evoluția programelor de studii

Studiile propuse de facultățile care compuneau Universitatea din Bucureşti au fost organizate în baza legilor şcolare care cuprindeau referiri la învățământul superior începând cu 1864 şi a regulamentelor proprii fiecărei instituții.

La Facultatea de Drept oferta de cursuri pentru anul 1865-1866 se prezenta astfel:

- Anul I: drept roman şi drept civil roman;
- Anul II: drept roman, drept civil roman, drept penal şi procedură penală şi civilă;
- Anul III: drept civil roman, drept comercial, drept public şi administrativ şi economie politică.

Potrivit regulamentului facultății din 1866, durata studiilor a rămas de trei ani, structură care a rezistat până în anul 1918. Prin regulamentele ulterioare, programa de studii s-a diversificat odată cu includerea cursurilor de organizarea statului şi finanțe în 1874-1876, drept internațional (1890), ştiințe financiare şi statistice, legislație comparată şi drept maritim (1897), istoria dreptului public şi drept bizantin (1910). În urma aplicării legii din 1912, numărul catedrelor s-a mărit, astfel încât Facultatea de Drept funcționa cu următoarele catedre: drept civil, drept comercial cu procedura sa, drept constituțional şi administrativ, drept natural şi internațional public, drept penal cu procedura sa, drept roman, economie politică, finanțe şi statistică, drept public şi privat, procedura dreptului civil.

Cum din 1907 Facultatea de Drept a dobândit dreptul de a acorda titlul de doctor, unele modificări erau necesare pentru a susține noul program de studii. Astfel, au fost introduse cursuri destinate doctoranzilor. Mai concret, doctoratul avea şase cursuri: drept roman, drept civil, istoria dreptului public şi privat, economia politică şi execuția civilă. În preajma primului război mondial cursurile pentru doctoranzi sporesc la şapte (drept administrativ, drept civil, două cursuri de drept internațional privat, drept comercial, drept roman, enciclopedia dreptului).

În anul 1916 a fost întocmit un proiect de reoganizare a facultății, a cărui aplicare a fost amânată de complicarea situației interne pe fondul ocupației germane. Cu toate acestea, proiectul nu este lipsit de interes, deoarece reflectă viziunea organizatorică a juriştilor vremii. Principala schimbare consta în extinderea perioadei studiilor la patru ani, anul terminal fiind rezervat aprofundării materiilor fundamentale, studiilor de drept aplicat[12].

La Facultatea de Litere şi filosofie durata studiilor a fost modificată de la două la trei ani în 1866. Legea instrucțiunii publice din 1864 prevedea următoarea programă: psihologia, logica şi metafizica; filosofia morală şi estetica; istoria filosofiei; istoria universală critică; filosofia istoriei; literatura

[12] Adina Berciu-Drăghicescu, Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universității din Bucureşti. 1864-2004*¸ Bucureşti, 2004, pp. 32-33 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

latină şi elenă; istoria literaturii antice şi moderne; pedagogia şi didactica. Această structură s-a păstrat şi în regulamentul din 1866, fiind completată de cursuri de literatură franceză, istoria şi literatura românilor.

Aşa cum era firesc, planul de învățământ s-a diversificat prin introducerea cursurilor de filosofie comparată, arheologie şi psihologie (1874), istorie antică şi epigrafie (1881).

Regulamentul din 1883 fixa ca discipline literatura elină şi istoria ei, literatura latină şi istoria ei, psihologia, estetica, pedagogia şi didactica, logica şi morala, epigrafia, istoria filosofiei, istoria universală critică, medie şi modernă, literatura română şi istoria românilor, filologia comparată, istoria literaturilor neo-latine, arheologia şi antichitățile.

Anul 1888 divizează Facultatea de Litere şi Filosofie în două secții: secția filosofică-istorică şi cea istorico-filologică, care funcționau având cursuri speciale (logica, morala, istoria filosofiei, psihologia, estetica, pedagogia, didactica, interpretarea lucrărilor autorilor clasici, filologie comparată la secția filosofico-istorică şi literatura latină şi istoria ei, literatura şi istoria elină, istoria literaturilor neolatine, arheologia şi antichitățile, filologia comparată la secția filologică-istorică) şi cursuri comune (istoria şi literatura românilor, istoria universală antică şi epigrafia, istoria universală medie şi modernă).

O altă etapă în evoluția instituției este marcată de regulamentul din 1897, prin care disciplinele sunt arondate celor trei secții: filosofică, istorică şi filologică. Oferta educațională consta în cursurile de:

- psihologie, pedagogie şi estetică, logică, istoria filosofiei, limba şi literatura elină, limba şi literatura latină, istoria universală critică antică, istoria universală critică medie şi modernă, morală, istoria şi literatura românilor, filologie comparată – pentru secția filosofică;
- istoria universală critică antică şi epigrafia, istoria universală critică medie şi modernă, istoria şi literatura românilor, limba şi literatura elină, limba şi literatura latină, arheologie, limba paleoslavă şi istoria filosofiei – pentru secția istorică;
- limba şi literatura elină, limba şi literatura latină, filologia comparată, istoria universală critică antică şi epigrafia, logica, istoria şi literatura românilor, istoria literaturilor neolatine, filologia comparată, istoria universală critică medie şi modernă, arheologie – pentru secția filologică.

Studenții puteau obține licența la secția frecventată supunându-se unei probe orale şi susținându-şi teza, iar pentru doritori exista şi posibilitatea finalizării mai multor secții cu condiția de a fi redactată câte o lucrare pentru fiecare din acestea şi de a fi promovat examenul oral aferent.

În anul 1897 se produce uniformizarea programelor de studiu la Facultatea de Litere din Bucureşti şi Iaşi, rezultând o programă unică în care figurau 23 de cursuri, performanță la care se ajunsese prin introducerea prelegerilor de etică, sociologie, filologie română, limba şi literatura germană, istoria, limba şi literatura română. Un asemenea plan vast de învățământ urma a fi realizat în patru ani de studiu, prin intermediul celor patru secții (filologie clasică, filologie modernă, istorie, filosofie). Ca şi în trecut, cursurile erau împărțite în două categorii – speciale şi comune.

Regulamentul menționat a statuat posibilitatea pentru Facultatea de Litere de a elibera diplome de licență în patru domenii, corespunzătoare fiecărei secții, şi de doctorat (pentru obținerea diplomei de doctor fiind necesară prezentarea unei lucrări şi supunerea la un examen oral). Tot în regulamentul din 1897 se prevedeau lucrări practice şi seminarii organizate pe lângă diferite cursuri, primul seminar, cel de limbi slave, fiind înființat în 1899. Urmează seminariile de istorie antică şi epigrafie, geografie, filologie romanică, literatură română şi estetică literară, istoria românilor (1900), precum şi seminarul pentru limba şi literatura latină, franceză, italiană şi germană (1910) sau seminarul de istoria filosofiei (1911) etc. Cert este că în anul 1917 fiecare dintre cele 19 catedre avea un seminar, cu excepția Catedrei de istoria artelor.

Regulamentul din 1899 reflectă inovațiile prevăzute în Legea învățământului secundar şi superior. Astfel, secția de istorie este completată prin introducerea geografiei, iar studenții efectuează practica didactică în cadrul seminarului pedagogic. Prin introducerea de noi materii, structura studiilor se diversifică, având la începutul secolului al XX-lea următoarea formă:

- Anul I: studii comune tuturor secțiilor constând în limba elină, antichități greco-romane, logică şi psihologie;
- Anii II, III, IV: discipline specifice fiecărei secții, şi anume: la *secția filosofie* – logică, psihologie, estetică, pedagogie, sociologie, istoria filosofiei vechi şi moderne, istoria filosofiei contemporane; la *secția filologie clasică* – limba şi literatura latină, limba şi literatura elină, arheologie şi antichități, istoria veche şi epigrafia, istoria filosofiei vechi; la *secția filologie modernă* – limba română, literatura română, filologie română, filologie romanică, istoria medie şi modernă, istoria românilor, estetica, limba şi literatura franceză, limba şi literatură germană; la *secția istorie* – istoria veche cu epigrafie, istoria medie şi modernă, istoria românilor, arheologie şi antichități, paleografia slavonă, sociologia.
- Pe lângă disciplinele obligatorii, studenții erau datori să frecventeze timp de doi ani cursurile a două materii facultative alese dintre filologia comparată, limbile neolatine, pedagogie, limba latină, elină sau slavonă, istoria filosofiei vechi, moderne sau contemporane, limbile moderne.

Examenul general de licență consta într-un examen scris şi două examenele orale publice, iar evaluarea candidaților se făcea cu ajutorul bilelor albe, roşii şi negre, promovarea presupunând acumularea bilelor albe sau cel puțin a bilelor roşii. O bilă neagră echivala cu respingerea la examen, ceea ce ducea la reluarea probei în sesiunea următoare de examinare, cu precizarea că repetarea examenelor de licență era posibilă doar de două ori.

Titlul de doctor în filosofie şi istorie se obținea dacă: doctorandul era licențiat, participase cel puțin un an după trecerea examenului de licență la lucrările de seminar la specialitățile în care dorea să treacă doctoratul, prezentase o lucrare originală şi valoroasă în una din specialitățile în care dăduse licența. Examenul de doctorat propriu-zis consta în susținerea tezei şi a unei probe orale din specialitatea principală

în care se realizase teza şi două materii secundare (una filosofică şi alta înrudită cu specialitatea principală)[13].

Structura Facultății de Litere era, aşa cum s-a putut constata, destul de greoaie, impunând o reorganizare a planului de învățământ efectuată după primul război mondial.

Facultatea de Ştiințe, înainte de elaborarea primului regulament, propunea studenților următoarea ofertă educațională:

- Anul I: algebra superioară şi calcul diferențial, geometria descriptivă, geometria analitică, fizica experimentală, chimia;
- Anul II: calcul integral, geometria descriptivă cu aplicații, fizica matematică, mecanica analitică, chimie şi mineralogie, cristalografie;
- Anul III: mecanica aplicată, geodezia şi astronomia cu aplicații practice, zoologie, botanică.

În anul 1866, prin regulamentul întocmit, s-au conturat cele două secții, de ştiințe fizico-matematice şi cea a ştiințelor fizico-naturale, ale căror cursuri erau:

- pentru secția de ştiințe fizico-matematice – algebra superioară, calcul diferențial şi integral, geometrie descriptivă cu aplicații, geometrie analitică, mecanică rațională şi aplicată, geodezie şi astronomie, fizică, chimie minerală şi organică;
- pentru secția de ştiințe fizico-naturale – fizică, chimie minerală şi organică, minera-logie şi geologie, botanică şi zoologie.

Lucrările practice se realizau în cadrul cabinetului de fizică şi a laboratorului de chimie, sau la Muzeul de Ştiințe. În anul 1873, pentru a spori consistența laturii practice a învățământului, s-a înființat Şcoala de Aplicație, unde se pregăteau ingineri (de poduri şi şosele, de mine şi specialişti în silvicultură) şi arhitecți.

De altfel, varietatea activităților didactice era relevată şi în regulamentul din 1880, care amintea cursurile teoretice, seminariile practice, conferințele şi excursiile tematice.

Facultatea de Ştiințe, care răspundea nevoii de specialişti în diverse domenii, putea elibera diplome de licență în ştiințe matematice, ştiințe fizice şi ştiințe naturale, în urma promovării mai multor probe: scrise, practice, orale.

Numărul secțiilor facultății creşte la trei prin regulamentul din 1889, acestea fiind: secția de matematică (unde se predau: algebra superioară, geometria analitică, calculul diferențial şi integral, teoria funcțiilor, mecanica teoretică şi astronomia), secția de ştiințe naturale (ale cărei cursuri erau: mineralogie, geologie, fiziologie, botanică, zoologie) şi secția de ştiințe fizico-chimice (unde studenții frecventau cursuri de fizică şi chimie organică şi anorganică). Prin acelaşi regulament, Facultatea de Ştiințe putea să acorde titlul de doctor în ştiințe pentru cei care dețineau licența în ştiințe, îndeplineau stagiul de doi ani sub coordonarea profesorului ales în vederea întocmirii lucrării şi susțineau o teză originală.

La începutul secolului al XX-lea, cursurile predate în cadrul Facultății de Ştiință erau structurate astfel:

[13] *Regulamentul Facultății de Filosofie şi Litere de la Universitatea din Bucureşti şi Iaşi promulgat la 20 februarie 1899*, Bucureşti, 1901, pp. 5-8.

- La secția de ştiințe matematice: *anul I* – algebra superioară, geometria analitică plană şi în spațiu, geometria proiectivă, analiza infinitezimală; *anul II* – geometria analitică, geometria proiectivă, mecanica rațională, fizica; *anul III* – teoria funcțiilor, mecanica rațională, astronomia, fizica;
- La secția de ştiințe fizico-chimice: *anul I*: geometria analitică, calcul infinitezimal, elemente de mecanică, matematică; *anul II*: fizica, chimia minerală, cristalografia şi mineralogia; *anul III*: fizica, chimia organică, chimia aplicată, industrială şi agricolă;
- La secția de ştiințe naturale: *anul I*: fizica experimentală, chimia minerală şi organică, mineralogia şi petrografia; *anul II*: zoologia descriptivă, botanica, geologia şi paleontologia; *anul III*: morfologia animală şi embriologia, chimia biologică, fiziologia animală, fiziologia vegetală.

Dezvoltarea facultății a continuat, astfel încât în 1906 au fost înființate un institut de chimie, un laborator de chimie alimentară şi altul de chimie agricolă şi industrială.

Apariția Facultății de Medicină din Bucureşti era menționată în legea instrucțiunii publice din 1864, ideea înființării ei fiind reluată în 1867 prin decretul princiar din 15 februarie. Baza organizatorică o constituiau catedrele din cadrul Şcolii Naționale de medicină şi farmacie care se transformau în catedre universitare. Acestea erau: anatomia descriptivă şi istologia, fiziologia umană comparată cu zoologia medicală, fizica şi chimia medicală, clinica medicală şi medicina operatorie, anatomia patologică şi patologia medicală patologia chirurgicală, proteze şi aparate de fracturi, patologia şi terapia generală împreună cu materia medicală, clinica medicală şi terapia, obstetrică teoretică şi practică a bolilor lăuzelor şi nou-născuților, igiena şi medicina legală şi toxicologia[14]. Durata studiilor se stabilea la cinci ani şi, începând cu anul universitar 1870-1871, Facultatea de Medicină putea conferi diploma de licență şi titlul de doctor în medicină. Doctoratul se obținea după prezentarea unei teze şi promovarea a cinci examene, după cum urmează: examenul I – anatomia descriptivă, fiziologia şi histologia; examenul II – patologia generală, patologia medicală, patologia chirurgicală şi anatomia patologică; examenul III – fizica medicală, istoria naturală medicală şi farmacologia; examenul IV – igiena, medicina, medicina legală, terapeutică, materia medicală cu redactarea de formule medicale şi un referat de medicină legală; examenul V – clinica medicală, clinica chirurgicală, obstetrică teoretică şi practică. Pentru licență se susțineau trei examene, şi anume: examenul I – anatomia descriptivă, fiziologia, materia medicală; examenul II – patologia medicală, patologia chirurgicală şi medicina legală; examenul III – clinica medicală, clinica chirurgicală şi obstetrică[15].

[14] Ovidiu Bozgan, *Universitatea Bucureşti. Scurt istoric*, Editura Universității Bucureşti, 1994, pp. 12-13 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

[15] *Istoria Universității din Bucureşti (de la origini până la 1918)*, vol. I, Bucureşti, 1977, p. 159 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

Cursurile generale, ținute la spitalul Colțea, erau repartizate astfel:

- Anul I: mica chirurgie, bandaje şi aparate de fracturi, zoologia, botanica, anatomia, fizica şi chimie;
- Anul II: clinica chirurgicală, patologia şi terapia generală, anatomia, patologia chirurgicală, fiziologia umană şi comparată, chimia generală;
- Anul III: clinica sifilitică şi dermatologia, anatomia topografică şi medicina operatoare, patologia chirurgicală, patologia medicală şi anatomia patologică, igiena, materia medicală şi arta de a formula;
- Anul IV: anatomia topografică şi medicina operatoare, materia medicală şi arta de a formula, clinica medicală şi terapia, igiena, medicina legală şi toxicologia, bolile mintale, clinica obstetricală, clinica oftalmologică;
- Anul V: anatomia topografică şi medicina operatoare, materia medicală şi arta de a formula, clinica medicală şi terapia, igiena, medicina legală şi toxicologia, bolile mintale, clinica obstetricală şi clinica oftalmologică.

Primul decan al facultății a fost George Polizu, membru de onoare al Academiei Române.

Evoluția facultății în perioada următoare este evidentă. În 1883 a fost întocmit un nou regulament, care stabilea mai clar examenele de doctorat şi pe cele de liberă practică pentru medici, farmacişti, veterinari şi moaşe; au apărut noi catedre şi Muzeul de anatomie; a sporit numărul laboratoarelor şi al clinicilor. Regulamentul din 1897 se remarcă prin câteva inovații: stagiul în spital se derula de-a lungul a trei ani, se introducea un stagiu de trei luni la clinica obstetrică, iar pentru obținerea doctoratului în medicină era condiționată de susținerea a şase examene şi a unei teze. La diferență de doi ani, în 1899, un nou regulament eşalonează stagiul în spital pe parcursul a patru ani, iar pentru dobândirea titlului de doctor se prevedeau şapte examene şi prezentarea tezei.

Programa Facultății de Medicină consta în:

- Anul I: fizica medicală, chimia medicală, botanica medicală, zoologia medicală, anatomia descriptivă (osteologia, artrologia, miologia), lucrări practice de fizică, chimie botanică şi zoologie, disecția;
- Anul II: fiziologia umană, anatomia topografică, histologia normală, disecții, lucrări practice de laborator;
- Anul III: patologia internă, anatomia patologică, farmacologia, medicina, oftalmologia, clinica medicală, clinica chirurgicală, clinica oftalmologică, lucrări practice de bacteriologie, manipulații obstetricale;
- Anul IV: patologia generală, bacteriologia, patologia externă, obstetrica, oftalmologia, clinica medicală, clinica chirurgicală, clinica oftalmologică, lucrări practice, de bacteriologie, manipulații obstetricale;
- Anul V: igiena, medicina legală, clinica obstetrică, clinica medicală, clinica chirurgicală, psihiatria şi clinica mentală, clinica infantilă, lucrări practice de medicină legală.

Dezvoltarea facultății continuă prin crearea, în anul 1887, a catedrelor de clinică chirurgicală, de patologie experimentală şi bacteriologie, de clinică medicală conduse de specialişti remarcabili precum George Asssaky, Victor Babeş şi Nicolae Kalinderu. O altă schimbare se produce în 1894 când apare Institutul de anatomie topografică şi

chirurgicală, în vreme ce în 1898 se înființează Catedra de ginecologie (înlocuită în 1900 cu clinica III chirurgicală) şi Institutul de ginecologie (desființat în 1900).

Potrivit regulamentului din 1899 clinicile facultății se găseau în diferite spitale, după cum urmează: la spitalul Colțea funcționau clinica I medicală, clinica I chirurgicală, clinica III chirurgicală, clinica ginecologică, clinica oftalmologică, clinica dermatologică, clinica dentară şi serviciul de radioterapie; la spitalul Filantropia – clinica II medicală, clinica III medicală, clinica obstetrică şi clinica ORL; la spitalul Colentina – clinica de boli nervoase şi clinica genito-urinară; la spitalul de copii erau deschise clinica de ortopedie, clinica de chirurgie infantilă şi clinica infantilă medicală.x

Facultatea de Medicină în anul universitar 1900-1901 era compusă din 29 de catedre, două institute (Institutul de patologie şi bacte-riologie, Institutul de anatomie topografică şi chirurgicală), 10 laboratoare şi 11 clinici. Datorită extinderii programei de studiu, durata facultății ajunge în 1908 la şase ani.

O altă etapă în evoluția facultății o constituie anul 1910 când apar cinci catedre noi, şi anume: medicină experimentală, farmacologie şi clinică terapeutică, terapeutică experimentală, patologie generală, farmacie clinică şi galenică. Dezvoltarea instituției face ca aceasta să dispună în 1915 de 34 de catedre, 17 laboratoare, două institute, un muzeu de anatomie şi 13 clinici.

Pe lângă Facultatea de Medicină funcționa Şcoala de farmacie, al cărei regulament datează din 1871. Cei care doreau să îmbrățişeze cariera de farmacist erau obligați să parcurgă trei etape: elev, asistent şi stagiul academic. În cei trei ani ca elevi se realiza practica în farmacii şi se dobândeau noțiuni de istorie naturală, fizică, chimie, farmacie practică şi terminologie, dozele medicamentelor, legile farmaceutice, iar la finele perioadei, cursanții se supuneau unui examen la Şcoala de farmacie pentru a deveni asistenți de farmacie. Stagiul de asistent dura doi ani şi se finaliza prin obținerea unui certificat eliberat de dirigintele unei farmacii, în baza căruia se trecea la stadiul academic. Etapa academică presupunea frecventarea la Şcoala de farmacie, vreme de doi ani, a cursurilor de istorie naturală, fizică experimentală, chimie anorganică, toxicologie, farmacologie, farmacopee română, legislație, contabilitate farmaceutică. Etapa academică se încheia prin examenul de licență, constând în trei probe: scrisă, orală şi practică.

Prin regulamentul din anul 1883 Şcoala de farmacie s-a transformat în Şcoala superioară de farmacie, cu dreptul de a elibera titlurile de asistent în farmacie, farmacist clasa II şi farmacist de clasa I. Regulamentul din 1899 stabileşte că învățământul farmaceutic este o secție a Facultății de Medicină şi marchează mai bine stagiul academic. Astfel, perioada de practică se reduce la 2 ani, iar cea universitară sporeşte la 3 ani. Studenții la Farmacie se conformau următorului plan de studiu:

- Anul I: botanica, zoologia, mineralogia, chimia minerală, fizica generală, chimia analitică;
- Anul II: farmacie chimică şi galenică, comentarii la farmacopeea română, analiza alimentelor şi băuturilor, bacteriologie elementară, chimie analitică, toxicologie;
- Anul III: chimie organică, chimie analitică, farmacologie şi farmacognozie,

farmacie chimică şi galenică, igienă publică şi privată, poliție sanitară.

Facultatea de Teologie a început să funcționeze oficial în 1884 şi, la câțiva ani de la funcționare, în 1888, a dobândit primul regulament care fixa programa de studiu.

Aceasta cuprindea: enciclopedia şi metodologia studiilor teologice, exegeza Vechiului Testament, introducere în cărțile Noului Testament, hermeneutica biblică, istorie generală, istoria bisericii române, patristica şi istoria dogmelor, teologia dogmatică, teologia morală, drept bisericesc, teologie practică, omiletică liturgică şi pastorală, la care se adăugau limbile latină şi greacă, istoria şi literatura românilor. Pentru pregătirea viitorilor profesori de religie, erau prevăzute cursuri de psihologie şi pedagogie, care se predau la Facultatea de Litere şi filosofie. Studiile se derulau de-a lungul a patru ani şi licența în teologie se obținea după susținerea mai multor examene din materiile exegetice-istorice, teologia dogmatică şi morală, dreptul canonic, omiletică, liturgică şi pastorală, la care se adăuga susținerea tezei.

Un nou regulament, elaborat în 1893, completa structura cursurilor cu: arheologia biblică, gramatica greacă, exegeza Noului Testament, ebraica, istoria generală a bisericii, statistica bisericească, apologetica şi simbolistica, precum şi antichitățile bisericeşti.

La finele secolului al XIX-lea, prin regulamentul din 1899, la Facultatea de Teologie se extindea durata studiilor la cinci ani (în anul terminal cursurile propuse fiind: apologetica, simbolica, istoria moralei creştine cu ascetica, istoria religiilor, istoria liturgică şi literatura ei, antichitățile bisericeşti şi exerciții de predică). În plus, facultatea introducea două examene de stat la sfârşitul anilor II şi IV de studii şi acorda titlul de doctor (calitatea de doctorand obținându-se prin susținerea unui examen general din materiile studiate de către studenții aflați în anul terminal). Titlul de doctor presupunea elaborarea şi prezentarea unui tratat ştiințific.

În anul 1901-1902 cursurile predate la Facultatea de Teologie constau în: istoria bisericii universale şi teologie biblică, enciclopedia biblică, exegeza Noului Testament, psihologia, istoria românilor, istoria bisericii române, patrologia, exegeză din Vechiul Testament, introducere în Noul Testament şi istoria canonului, logica, omiletica şi catehetica, teologia morală, dreptul bisericesc, teologia dogmatică, istoria dogmelor, istoria limbii şi literaturii române, dreptul roman.

Cursurile se diversifică şi în anul 1911-1912, când apar în programa de studii igiena medicală practică şi liturgica pastorală.

Încă de la începuturile Facultății de Teologie studenții urmau şi cursuri de litere şi filosofie, aşa cum prevedeau primele regulamente, iar în unii ani universitari se frecventau şi cursuri de drept, iar din 1908 s-au fixat cursuri obligatorii de medicină, pentru ca preoții să poată fi „ajutători ai omenirii suferinde în durerile corporale".

Prezentarea ritmului în care s-a diversificat programa de studii la facultățile ce constituiau Universitatea din Bucureşti este relevantă pentru evoluția celei mai înalte instituții de învățământ. Spre ilustrare, redăm câteva cifre referitoare la dinamica pe care au avut-o catedrele în cadrul Universității, înființarea lor fiind o consecință a lărgirii ofertei educaționale.

Dinamica pe care au avut-o catedrele la Universitatea din Bucureşti	
An şcolar	**Număr catedre**
1864/1865	21
1865/1866	22
1868/1869	28
1870/1871	35
1874/1875	36
1877/1878	39
1878/1879	40
1879/1880	41
1880/1881	48
1881/1882	50
1885/1883	54
1883/1884	55
1885/1886	60
1888/1889	66
1889/1890	67
1890/1891	68
1892/1893	69
1893/1894	70
1895/1896	73
1897/1898	76

Corpul profesoral

Legea instrucțiunii publice din 1864 menționa, cu referire la cadrele didactice superioare, că acestea se recrutau în baza concursului susținut în fața unei comisii formată din decan şi patru profesori „ai facultății acelei ştiințe, luați prin sorți, pentru Bucureşti, la Facultatea din Iaşi, şi pentru Iaşi, de la cea din Bucureşti". Se adăugau în comisie doi membri din Consiliul de Stat din secția corespunzătoare acelei facultăți şi doi membri „aleşi după natura facultății sau din Curtea de Casație, sau din consiliul medical sau din consiliul tehnic, iar în lipsă delegați din partea ministrului".

Candidații la posturile vacante trebuiau să facă dovada cunoştințelor speciale legate de disciplina pe care urmau să o predea; în plus, erau datori să prezinte diploma de absolvire a liceului.

Încă din 1864 profesorii facultăților beneficiază de inamovibilitate, neputând fi transferați decât la cerere şi revocați doar pentru încălcarea dovedită a regulamentelor şi legilor şcolare. De altfel, contravenienții puteau fi pedepsiți, în funcție de vină, cu avertisment, cenzură, suspendare sau destituire. Ca şi restul corpului didactic, universitarii

erau exceptați de la satisfacerea serviciului militar pe durata carierei profesorale.

Deopotrivă, erau obligați să se supună interdicției de a activa în alte posturi sau meserii, „în timpul celor două dintâi perioade ale cursului lor după ce vor fi primit numirea definitivă", condiție justificată prin aceea că implicarea în alte activități decât cea didactică ar aduce prejudicii muncii de la catedră, privându-l pe profesor de timpul şi energia necesare pregătirii cursurilor şi perfecționării profesionale.

Structura corpului profesoral superior a fost mai bine precizată prin legea asupra învățământului secundar şi superior din 1898, unde se menționa existența următoarelor grade didactice: profesor, agregat şi docent.

Docenții țineau cursuri libere şi gratuite, cu aprobarea Senatului Universității şi a ministerului. Era acesta un mijloc prin care cei interesați de o viitoare carieră universitară puteau să dobândească experiență didactică, dar şi să-şi dovedească profesionalismul. Dacă după trei ani consecutivi cursul liber îşi demonstra utilitatea, docentul aspira la transformarea lui în curs obligatoriu şi la avansarea în carieră, ca agregat, adică salariat al Universității. Docenții suplineau lipsa de cadre didactice, cu dreptul de a funcționa ca ajutoare la seminarii, conferențiari, şefi de lucrări practice, preparatori, şefi de lucrări în laboratoare sau asistenți de clinică în spitalele arondate Facultății de Medicină. În cazul în care suplineau una din aceste funcții, docenții primeau salariu sau diurna corespunzătoare postului respectiv. În situații excepționale, care reclamau aprobarea rectorului, docenții țineau temporar locul agregaților şi profesorilor, atât la cursuri, cât şi la examene. Calitatea de docent era obținută de către posesorii titlului de doctor în urma unui examen de abilitare şi a prezentării listei cu studiile şi lucrările ştiințifice publicate.

Examenul de abilitare, anunțat cu şase luni înainte, se susținea în fața unei comisii compusă din 3 profesori numiți de decan dintre aceia care reprezentau specialitatea vizată. Examenul de abilitate presupunea: o lucrare originală, tipărită, alta decât teza de doctorat; colocviu pe marginea disciplinei la care se susținea proba; două lecții publice al căror subiect era anunțat cu 24 de ore înainte; două lucrări practice, în laborator sau spital, pentru candidații în ştiințele experimentale sau medicale.

Agregații şi profesorii țineau cursuri, conferințe, lucrări practice şi puteau ocupa posturile de directori de seminar, laborator ori institut universitar, precum şi de şefi de clinică în spitalele alipite Universității.

Trecerea la gradul de profesor se făcea după împlinirea a cinci ani vechime ca agregat, susținerea unor cursuri competente şi publicarea mai multor lucrări ştiințifice valoroase. Atribuțiile profesorilor constau în predarea cursurilor în conformitate cu planul de învățământ şi orarul stabilit, participarea la examene, la consiliile facultății sau Universității, la comisiile de concurs, în caz contrar aplicându-li-se sancțiunile legale (avertisment, rețineri salariale, suspendare pe o perioadă variabilă între 2-6 luni, transfer, excluderea temporară sau definitivă din corpul didactic). Încetarea activității profesorale se producea la atingerea vârstei de 75 de ani sau după 30 de ani de carieră, cu posibilitatea de a primi permisiunea ministrului de rămânere în câmpul muncii încă 10 ani.

Legea din 1898 clarifica şi aspectele financiare, neglijate în actul normativ din 1864, unde se menționa doar că salariile inițiale erau dublate la împlinirea a 12 ani de activitate la catedră şi reluate în 1883 în legea lui Petre S. Aurelian, care introducea o grilă de salarizare în funcție de nivelul studiilor şi preciza condițiile în care se acordau sporurile salariale. Legea referitoare la învățământul secundar şi superior adoptată în timpul ministeriatului lui S. Haret stabilea pentru profesorii universitari o retribuție de 900 lei, iar pentru agregați 500 lei pe lună, la care se adăugau gradații, după cum urmează: 15% după 5 ani de funcționare, 30% după 10 ani, 45% după 15 ani şi 60% la acumularea a 20 de ani de vechime.

Actul normativ din 1898 preciza şi incompatibilitățile, aşa încât un profesor universitar nu putea fi simultan cadru didactic secundar sau director de şcoală secundară şi nici nu putea ocupa două catedre universitare ca titular.

Primele cadre didactice ale Universității din Bucureşti au fost cele aflate în activitate la facultățile de Litere şi Filosofie, Drept şi Ştiințe, care au constituit nucleul centrului universitar. Pe măsură ce structura Universității s-a completat prin înființarea a noi facultăți, iar la nivelul celor existente au apărut noi catedre reflectând dezvoltarea instituțională şi diversificarea programelor de studiu, corpul profesoral s-a extins. Modalitățile de ocupare a posturilor vacante în învățământul superior erau, potrivit legii din 1898, concursul şi recomandarea. Recomandarea se realiza din rândul profesorilor sau agregaților facultății unde exista postul vacant, care predaseră cursuri al căror profil coincidea cu cel al catedrei libere; al docenților care acumulaseră în această calitate o experiență de cel puțin trei ani; al cetățenilor români care funcționaseră ca profesori sau agregați în specialitatea respectivă într-o universitate din străinătate; al personalităților cu merite ştiințifice incontestabile în domeniul căruia îi aparținea catedra vacantă. În cazul în care lipseau recomandările sau nu erau considerate mulțumitoare de către ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, postul liber era scos la concurs. Anunțarea concursului se făcea cu şase luni înainte şi se desfăşura în prezența unei comisii formată din cinci membri (trei profesori de specialitate numiți de decan şi doi desemnați de ministru). Candidații, doctori în specialitatea pentru care se organiza concursul, aveau de trecut aceleaşi probe ca şi cei care doreau să devină docenți, agregați sau profesori, în funcție de importanța postului.

O caracteristică pentru primii profesori universitari este obținerea diplomelor de studiu la Universități prestigioase din Franța sau Germania, o dovadă a înaltei pregătiri intelectuale, dar şi o consecință a imposibilității de dobândire a titlului de doctor în țară. Abia mai târziu Universitatea din Bucureşti poate elibera asemenea diplome, după cum o demonstrează şi tabelul următor:

Specialitatea	**Anul decernării primului titlu de doctor**
Litere şi filosofie	1905
Ştiințe	1908
Drept	1908
Farmacie	1913
Teologie	1918

Efectivele didactice au crescut constant. Astfel, deşi începutul a fost modest, Universitatea având în 1864 doar 16 profesori,

se ajunge în anul 1916 la cifra de 168 de profesori, conferențiari şi docenți.

Profesorii *Facultății de Drept* în primul an de activitate în cadrul Universității erau în număr de nouă, şi anume: Constantin Bosianu (drept roman), Gheorghe Costaforu, Constantin Boerescu şi Aristide Pascal (drept civil), Vasile Boerescu (drept comercial), Dimitrie Paul Vioreanu (drept administrativ), George Danielopolu şi George Cantilli (drept penal), Alexandru Vericeanu (economie politică). În anul l867 Eugen Stătescu a solicitat rectorului permisiunea pentru predarea cursului de procedură civilă. În 1872, catedra de drept roman s-a vacantat prin demisia lui Constantin Bozianu, postul fiind suplinit de Alexandru Lahovary (1873) şi de Nicolae Mandrea până în 1875, când s-a organizat concursul pentru ocuparea catedrei rămase fără titular. Concursul a fost câştigat de Nicolae Crătunescu, doctor în drept al Facultății de Drept din Paris, dar instalarea la catedră s-a produs abia în 1876.

În 1876 catedra de drept civil s-a eliberat prin decesul lui Gheorghe Costaforu, suplinitor până la concurs fiind Constantin Nacu, magistrat în Bucureşti şi doctor în drept al Universității pariziene.

În 1882, C. Dissescu a ocupat Catedra de drept administrativ şi constituțional, iar G. Mârzescu s-a alăturat profesorilor de la Bucureşti în 1895 când a obținut transferul de la Iaşi la Catedra de drept civil.

Între 1874-1876, Th. Rosetti a susținut cursuri referitoare la „organismul statului", în vreme ce Theodor Nica a predat cursuri de finanțe.

Un caz asemănător s-a înregistrat în 1896 când N. Bazilescu a ocupat Catedra de economie politică şi finanțe. Alte transferuri i-au avut ca subiecți pe Toma Stelian (drept comercial) şi Ştefan Şendrea (drept civil).

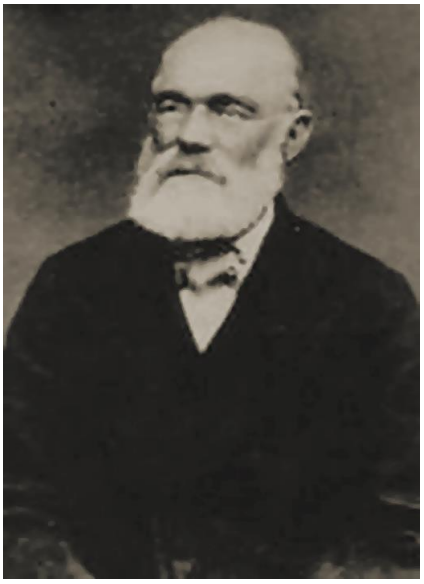

Constantin Bosianu

După anul 1900 Facultatea de Drept a beneficiat de un nou suflu prin angajarea profesorilor: Dumitru Negulescu, Cezar Partenie, George Plastara, E. Antonescu, C. Sipsomo, Gheorghe Demetrescu, Constantin C. Arion, M. Paşcanu, Vasile Urseanu, St. Longinescu, C.C. Stoicescu, Nicolae Titulescu etc.

Facultatea de Litere şi filosofie a debutat cu 6 cadre didactice: August Treboniu Laurian (istoria literaturii clasice), Aaron Florian (istoria universală critică), Ioan Zalomit (istoria filosofiei), Ulysse de Marsillac (literatura franceză), Vasile A. Urechia (istoria românilor), Epaminonda Francudi (literatura elină). Din 1866 lor li s-a alăturat Constantin Receanu (pedagogie şi estetică) şi Petre Cernătescu (care l-a înlocuit pe Aaron Florian), iar din 1874, Bogdan Petriceicu

Haşdeu (filologie comparată), Alexandru Odobescu (arheologie) şi Titu Maiorescu (psihologie). La catedra de psihologie, pedagogie şi estetică, creată în 1875, titular a devenit Ion Crăciunescu-Leoveanu, doctor în litere al Universității din Paris.

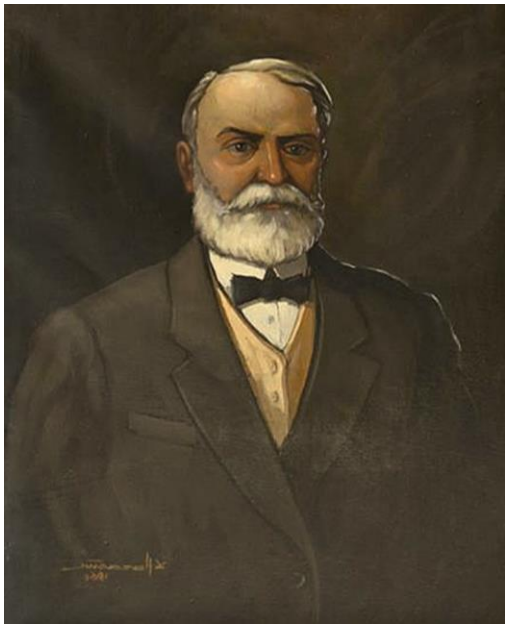

August Treboniu Laurian

August Treboniu Laurian a fost primul decan al Facultății de Litere, funcție deținută timp de 18 ani, în care a fost atent la respectarea regulamentului şi la ameliorarea stării materiale a studenților. În acest sens, a pledat pentru înființarea burselor de studiu acordate, după o riguroasă selecție, doar celor merituoşi. Preocuparea lui pentru calitatea profesională a cadrelor didactice şi a absolvenților ajunsese proverbială. Astfel, deşi conştient de deficitul de profesori secundari, era sever la examene, pentru a nu permite celor slab pregătiți să promoveze şi să pătrundă în liceele țării unde ar fi putut prejudicia generații la rând de elevi. Consecvent acestei idei, precizăm că în anul 1868 din 22 de tineri care se prezentaseră la examen pentru a obține licența, numai trei au reuşit să absolve facultatea[16].

Alexandru Odobescu a fost un arheolog de cabinet, căci nu a executat săpături arheologice, cu o singură excepție, în 1866, când a realizat săpături la castrul roman de la Pietroasa. Membru activ al Comitetului Arheologic, înființat în 1864, a pus bazele unui vast repertoriu arheologic al României şi a contribuit la apariția Comisiei Monumentelor Publice în 1874. Unul dintre proiectele sale a fost alcătuirea unui corpus al inscripțiilor greceşti, latine şi slave din România.

Vasile A. Urechia a contribuit la apariția mai multor instituții de cultură din țară, între acestea numărându-se Ateneul Român, Universitatea, Academia Română, Muzeul de Antichități, Teatrul Național.

Grigore Tocilescu a ținut cel dintâi cursuri de epigrafie şi de arheologie clasică cu exerciții şi lucrări practice. El a organizat Muzeul de Antichități, a înființat „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie" în 1882 şi Societatea Istorică a Studenților în Litere şi a făcut parte din comitetul de conducere al Societății române de istorie şi geografie. Cel dintâi realizator al unei hărți arheologice a Daciei, Tocilescu a identificat, în urma campaniilor arheologice organizate, peste 60 de aşezări romane şi dacice.

[16] Marin Popescu-Spineni, *Instituții de înaltă cultură. Învățământul superior: Muntenia (1679-1930), Moldova (1562-1930), Ardeal (1581-1930), Bucovina (1849-1930)*, Vălenii de Munte, 1932, p. 57.

Din 1912 cursul de istoria românilor l-a avut ca titular pe Constantin Giurescu, autor al mai multor ediții critice de cronici şi al unor valoroase studii de istorie socială.

Alți istorici de marcă au fost Dimitrie Onciul, Ioan Bogdan, Vasile Pârvan şi Nicolae Iorga, creatorii şcolii critice în istoriografia românească. Onciul, responsabil cursului de istoria românilor, şi-a axat cercetările asupra epocii medievale. Fără a manifesta un interes special pentru filosofia istoriei, a încercat totuşi o periodizare pe baza teoriei seculare aparținând mentorului său, Ottokar Lorenz, care încercase să demonstreze ritmicitatea producerii evenimentelor istorice majore.

Ioan Bogdan, titularul Catedrei de limbi slave, s-a remarcat ca editor de documente, întemeietor al slavisticii ştiințifice la noi, decan pentru o perioadă record de 20 de ani.

Nicolae Iorga, profesor la catedra de istorie universală, s-a impus prin vasta cultură reflectată în imensa sa bibliografie, dar şi prin publicarea de ediții critice de izvoare ori prin participarea, ca membru, la academii şi universități prestigioase.

Gazetar şi om politic, Iorga a contribuit şi la apariția unor centre de cercetare, precum Institutul de Studii Sud-Est Europene, fondat împreună cu Pârvan şi G. Murgoci. Discipol al lui Leopold von Ranke, s-a ridicat deasupra metodelor istorice tradiționale, încercând să elaboreze o istorie vie, care să depăşească litera documentelor, o istorie totală, care să surprindă întreaga diversitate a trecutului. Astfel, istoria economică, politică, socială, culturală, a evenimentelor şi personalităților se contopeau într-un tot omogen, aşa cum istoriile naționale se îmbinau într-o unică istorie universală.

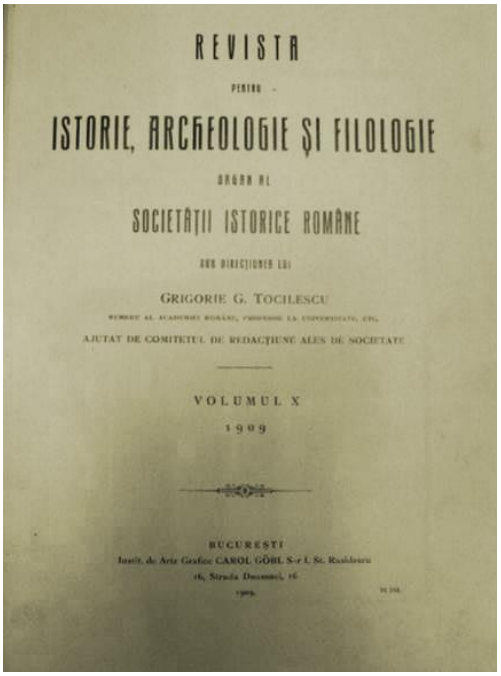
REVISTA
PENTRU
ISTORIE, ARCHEOLOGIE ŞI FILOLOGIE
ORGAN AL
SOCIETĂȚII ISTORICE ROMÂNE
SUB DIRECȚIUNEA LUI
GRIGORIE G. TOCILESCU
AJUTAT DE COMITETUL DE REDACȚIUNE ALES DE SOCIETATE
VOLUMUL X
1909
BUCUREŞTI

Revista pentru istorie, arheologie şi filologie, înființată de Gr. Tocilescu

A manifestat interes pentru domenii variate (istorie antică, medievală, modernă şi contemporană, filosofia istoriei, evoluția armatei şi a bisericii, societate, artă, învățământ, presă, economie, literatură etc.), care şi-au găsit reflectarea într-o operă impresionantă (peste 1.400 de cărți, 25.000 de articole şi note ştiințifice, mii de „pagini

[17] Gheorghe Buzatu, *Figuri de parlamentari celebri: N. Iorga*, în *N. Iorga. 1871-1940. Studii*, Bucureşti, Ed. Universității din Bucureşti, 2006, p. 201.

gazetăreşti" inserate mai ales în „Neamul românesc", publicație pe care a condus-o în perioada 1906-1940)[17]. Ca semn al recunoaşterii internaționale a valorii sale, 12 celebre universități din lume i-au decernat titlul de doctor *Honoris Causa*, 10 Academii şi 8 Institute şi Societăți de înaltă ținută ştiințifică l-au ales membru şi trei oraşe l-au declarat cetățean de onoare.

Vasile Pârvan a creat şcoala ştiințifică de arheologie şi istorie veche, a condus Şcoala română din Roma, calitate în care a supravegheat apariția periodicelor „Ephemeris daco-romana" (1923-1925) şi „Diplomatarium italicum" (1925). Începând cu anul 1910 a devenit director al Muzeului Național de Antichități, succedându-i lui Grigore Tocilescu. În perioada propriului directoriat a publicat rezultatele campaniilor arheologice de la Ulmetum, Histria şi Tropaeum Traiani. Între meritele sale se cuvine a menționa lărgirea orizontului istoric în câteva direcții precum: civilizația geto-dacilor, civilizația daco-romană, coloniile comerciale greceşti de pe litoralul estic al Mării Negre şi legăturile dintre colonii şi populația autohtonă. Pârvan este cel care a introdus în circuitul ştiinței universale civilizația geto-dacilor, puțin cunoscută până la el.

Bogdan Petriceicu Haşdeu, titular al catedrei de filologie comparată între 1874-1900, a fost considerat cel mai mare poliglot român, întemeietor al slavisticii româneşti, savant cu contribuții în variate domenii ale ştiinței, dar mai ales în acelea ale istoriei, filologiei, lingvisticii, publicist, literat, jurist, economist.

A editat revistele: „România" (1858-1859), „Foaea de istoria română" (1859), „Foiță de istorie şi literatură" (1860), „Din

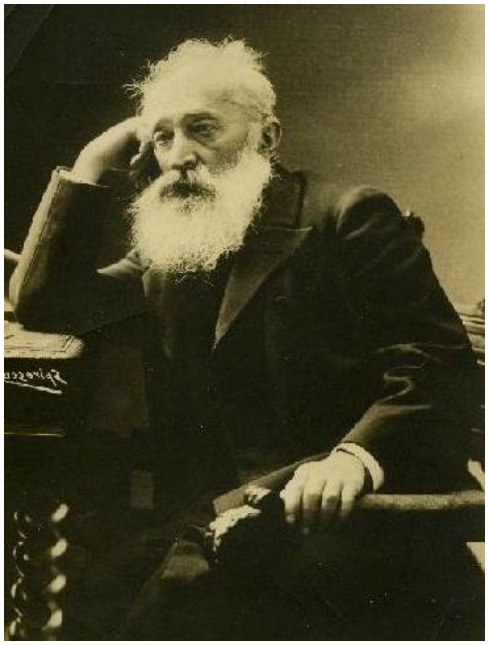

Bogdan Petriceicu Haşdeu

Moldova" (1862-1863), „Arhiva Istorică a României" (1864-1868), „Aghiuță, foaie umoristică, satirică şi critică" (1863-1864), „Foaia Societății Românismul" (1870-1871), „Revista literară şi ştiințifică" (1876), „Revista Nouă" (1887-1894), „Apărarea Națională" (1902) şi ziarele: „Columna lui Traian" (1870-1889); „Traian, ziar politic, literar, ştiințific şi industrial" (1869-1870), „Columna", „Lumina" (1863) ş.a. Una dintre laturile predilecte ale activității sale a fost aceea de editor de izvoare istorice. Pasiunea pentru sursele istorice, pentru arhive în general l-a caracterizat toată viața. A publicat documente din arhivele şi din bibliotecile din țară, dar şi din străinătate. A manifestat o preocupare deosebită pentru carte şi biblioteci. Custode la Biblioteca Şcoalelor din Iaşi şi la Biblioteca Națională din Iaşi, calitate în care a alcătuit un *Proiect de organizare şi completare a Bibliotecii*

Naționale, Haşdeu a organizat pe baze moderne Arhivele Naționale. Ca director al Arhivelor Naționale a fost preocupat de evidența documentelor, de buna lor conservare, de construirea unui local nou, de angajarea prin concurs a unui personal de înaltă calificare şi competență. Activitatea sa ştiințifică se poate rezuma în 2.236 de titluri cuprinzând lucrările, studiile şi articolele sale, bibliografii, recenzii, discursuri.

Dimitrie Evolceanu a funcționat în cadrul Catedrei de literatură şi limbă latină între 1902-1935, în intervalul 1923-1925 fiind ales decan al Facultății de Litere şi Filosofie. A desfăşurat o activitate intensă care a stat sub semnul criticii rafinate, dar incisive, apărând principiile estetice junimiste. Colaborator la *Dicționarul limbii române* şi autor al unor lucrări de gramatică latină, a fost decorat cu Coroana României în grad de Comandor.

În 1877, după moartea lui Ullyse de Marsillac, Catedra de limba şi literatura franceză s-a desființat, pentru a fi înlocuită cu cea de istorie a literaturilor moderne, încredințată în 1878 lui Gian-Luigi Frollo, primul romanist al Universității din Bucureşti.

Istoria literaturii române s-a predat împreună cu istoria românilor, de această sarcină achitându-se Vasile A. Urechia, până în 1897 când istoria literaturii a fost suplinită de Ovid Densuşianu, apoi, din 1901, de Ioan Bianu. Specialist şi „perfect cunoscător al literaturii româneşti vechi", editor de manuscrise, specialist în probleme de bibliologie şi biblioteconomie, bibliofil pasionat, erudit, Ioan Bianu şi-a consacrat cea mai mare parte din viață şi din activitate organizării Bibliotecii Academiei Române. A slujit Biblioteca Academiei cu abnegație şi modestie, cu rigoare şi cu un devotament intrat în legendă. A fost preocupat de organizarea şi îmbogățirea fondului ei de cărți fiind achiziționate peste 500.000 de volume, mii de manuscrise, stampe, scrisori, periodice, hărți etc. Între anii 1890-1896 a cumpărat terenul de două ha şi casele unde se află şi astăzi Academia şi Biblioteca ei (Calea Victoriei, nr. 125). Este considerat creatorul Şcolii Naționale de Biblioteconomie şi Bibliografie, transformând Biblioteca Academiei în centrul activității de documentare din România.

Ca reprezentant al filologiei româneşti a fost preocupat de reforma ortografiei limbii române pe care a realizat-o în 1904. A elaborat numeroase studii despre literatura românească veche, a promovat cercetările de folclor şi cu caracter etnografic. A inițiat prima serie de publicații de acest gen: *Din viața poporului român*.

Catedra de filosofie era ocupată în 1864 de Ioan Zalomit, doctor al Universității din Berlin, primul director al Şcolii Normale Superioare.

Constantin Rădulescu-Motru

Constantin Rădulescu-Motru, conferențiar pe teme de istoria filosofiei antice şi estetică la Facultatea de Litere din Bucureşti (din 1897) şi profesor la Seminarul Pedagogic Universitar condus de Constantin Dumitrescu-Iaşi, a devenit în 1900 titular al catedrei de psihologie experimentală, transformată în 1909 în Catedra de psihologie, logică şi teoria cunoştinței.

Între posturile ocupate de Rădulescu-Motru trebuie amintite şi acelea de: fondator al „Noii Reviste Române'', organizator şi editor al colecției de *Studii filosofice*, transformată ulterior în „Revista de filosofie'', întemeietor în 1910 al Societății de studii filosofice. Intelectual cu vaste preocupări ştiințifice, îşi îndrepta atenția şi spre domenii care nu aveau legătură cu interesul de moment, precum fizica, fiziologia, chimia, psihiatria, matematica, filologia. Concepția sa filosofică are la bază noțiunile de energie şi personalitate, îmbinate şi armonizate cu ajutorul noțiunilor de cultură, caracter şi vocație.

Titu Maiorescu a predat logica şi istoria filosofiei contemporane, remarcându-se ca critic şi teoretician literar, lingvist, filosof, om politic, estetician. A fost director de societăți literare şi publicații literare. A avut o intensă activitate politică, parlamentară şi diplomatică. A fost de mai multe ori ministru şi prim-ministru al României. La 27 de ani era membru al Academiei Române (1867). A fost de cinci ori ministru, şi anume: de trei ori al Cultelor şi instrucțiunii publice (7 aprilie 1874 – 28 ianuarie 1876; 23 martie 1888 – 28 martie 1889; 16 noiembrie 1890-20 februarie 1891), o dată al Justiției (7 iulie 1900 – 12 februarie 1901) şi o dată la Externe, în care calitate, fiind şi preşedinte al Consiliului de miniştri, a decis intervenția românească în Balcani şi a condus conferința păcii de la Bucureşti, care ne-au dus la anexarea celor două județe din sudul Dobrogei (1912-1913).

Constantin Dimitrescu-Iaşi a ținut primul curs de sociologie, iar Petre P. Negulescu a predat istoria filosofiei şi filosofia culturii. Unul dintre cei mai importanți gânditori ai perioadei interbelice, Petre P. Negulescu este creatorul unei opere vaste. Debutul său publicistic a avut loc în 1892, în „Convorbiri literare", cu un studiu de estetică.

Cele mai multe dintre lucrările sale sunt legate de activitatea sa didactică. Pe lângă volumele litografiate, a publicat multe alte lucrări valoroase. Negulescu a semnat o serie de studii şi în reviste şi în volume omagiale. În opera sa filosofică aspectele teoretice se îmbină cu analizele istorice şi sintezele multor date din diferite discipline. Opera lui demonstrează o gândire originală, în cazul său fiind vorba nu de o istorie a filosofiei, ci de un sistem filosofic. Şi-a definit propria concepție filosofică drept un „empirism realist".

Simion Mehedinți

Studiul geografiei este reprezentat de personalități marcante precum Simion Mehedinți, titular al catedrei din 1900 şi academician din 1915, care s-a preocupat de stabilirea obiectului şi conținutului geografiei, de precizarea locului ei în sistemul ştiințelor, de determinarea legilor şi categoriilor geografice şi a metodelor de cercetare în geografie şi geopolitică.

Director al revistei „Convorbiri literare" şi colaborator la publicațiile „Geopolitică şi geoistorie", „Analele Academiei Române", „Buletinul Societății Române de Geografie", „Analele Dobrogei", „Natura", „Anuarul de Geografie şi Antropogeografie", „Cuvântul Studențesc" etc., a elaborat un sistem propriu de gândire geografică, concretizat în lucrarea sa fundamentală, *Terra – Introducere în geografia ca ştiință* (1931).

George Vâlsan, membru titular al Academiei Române (1920), preşedinte al Societății etnografice române şi director al Institutului de geografie din Cluj, pe care l-a fondat şi în jurul căruia a înființat o şcoală geografică românească, s-a ocupat de probleme de geografie generală, geomorfologie, geografie umană, istorie a geografiei, etnografie, toponimie, biogeografie. Teza sa de doctorat, *Câmpia Română* (1915), lucrare fundamentală a literaturii geografice româneşti, este primul studiu al unei mari unități geografice. Prin această lucrare el a pus, împreună cu Constantin Brătescu, bazele geomorfologiei moderne în România.

Facultatea de Ştiințe a debutat cu profesorii: Alexandru Orăscu (geometrie descriptivă), Dumitru Petrescu (geometrie analitică şi astronomie), Emanoil Bacaloglu (fizică), Carol Ferreratti, apoi, din noiembrie 1864, Constantin Esarcu (istoria naturală), Ilie Angelescu (matematică superioară, algebră superioară, calcul diferențial şi integral), Alexe Marin (chimie), Grigore Ştefănescu (geologie şi mineralogie). În anul 1866, Ilie Angelescu a fost înlocuit cu profesorul Ion Fălcoianu, care a predat mecanica rațională până în 1868.

Catedra de calcul diferențial şi integral şi mecanică rațională, scoasă la concurs în 1869, a fost ocupată de Iacob Lahovary, suplinit în 1877 de Cantacuzino-Râfoveanu şi Grigore Stravolca.

Dimitrie Brândza

În 1874, prin transfer de la Iaşi, Catedra de botanică şi zoologie a fost atribuită lui Dimitrie Brândza, licențiat în ştiințe naturale al Facultății de Ştiințe din Paris şi creator al Grădinii Botanice din Bucureşti. Grădina a fost inaugurată în 1891, după ce serele au fost construite şi populate, dar a fost afectată de inundația care a avut

loc în 1892 şi a fost avariată în timpul primului război mondial. Muzeul Grădinii Botanice adăposteşte peste 5.000 de specii de plante, inclusiv 1.000 de specii exotice.

Spiru Haret a fost titular la Facultatea de Ştiinţe, predând între 1878-1910 cursuri de fizică, matematică, mecanică raţională. În paralel, a profesat şi în cadrul Şcolii de poduri şi şosele şi al Şcolii de ofiţeri de artilerie şi geniu, iar după pensionare a ţinut prelegeri de popularizare la Universitatea populară. În 1910 publică *Mecanica socială*, utilizând pentru prima oară matematica în explicarea şi înţelegerea fenomenelor sociale.

Spiru Haret

Succesorul lui Haret a fost Dimitrie Pompeiu, profesor de mecanică din 1912, cu numeroase contribuţii în domeniul analizei matematice, al teoriei funcţiilor de o variabilă complexă sau al mecanicii raţionale.

Cea mai importantă lucrare a sa este teza de doctorat (Paris, 1905), rămasă celebră, *Sur la continuité des fonctions de variables complexes*, în care a demonstrat existenţa funcţiilor analitice continue pe mulţimea singularităţilor lor (*funcţiile Pompeiu*). Pompeiu a fost iniţiatorul teoriei funcţiilor poligene, care constituie o extindere naturală a funcţiilor analitice. În acest domeniu a introdus noţiunea de derivată areolară şi a extins celebra formulă a lui Cauchy, prin formula cunoscută ca formula lui Cauchy-Pompeiu. De asemenea a introdus noţiunea de distanţă între două mulţimi şi a construit funcţii reale, neconstante, a căror derivată se anulează în orice interval, denumite funcţii Pompeiu. Este creatorul şcolii matematice de teoria ecuaţiilor cu derivate parţiale şi de mecanică.

În anul 1895, Nicolae Coculescu, întemeietorul Observatorului astronomic din Bucureşti şi cunoscut cercetător pentru studiile de mecanică cerească asupra calculului perturbaţiilor planetelor, a devenit profesor la catedra de astronomie şi mecanică cerească.

În 1900 Gheorghe Ţiţeica, creatorul geometriei diferenţiale, a fost numit la catedra de geometrie analitică. S-a ocupat în special cu studiul reţelelor din spaţiul cu *n* dimensiuni, definite printr-o ecuaţie a lui Laplace şi a fost creator al unor capitole din geometria diferenţială proiectivă şi afină, unde a introdus noi clase de suprafeţe, curbe şi reţele care îi poartă numele. Prin numeroasele lucrări de matematică elementară şi de popularizare a ştiinţei, pe care le-a publicat de-a lungul vieţii, a contribuit la ridicarea nivelului învăţământului matematic din România.

Traian Lalescu, recunoscut la nivel internațional prin studiile sale referitoare la ecuațiile integrale, a ajuns profesor la Catedra de mecanică rațională în 1911, pentru ca în 1913 să treacă la Catedra de algebră superioară din cadrul aceleiaşi facultăți. Tot lui îi revine meritul de a fi înființat în 1920 Şcoala Politehnică din Timişoara.

Emanoil Bacaloglu, profesor de fizică şi chimie la Şcoala de Medicină a lui Carol Davila (din 1861) şi la Şcoala superioară de ştiințe, transformată ulterior în Facultatea de Ştiințe, s-a remarcat prin lucrările originale, prin inițiativa de a deschide primul cabinet de fizică al Universității şi prin participarea la întemeierea a diferite societăți ştiințifice şi culturale (Societatea Ştiinței Fizice, Ateneul Român). Profesorii care l-au succedat la catedra de fizică au fost: D. Negreanu, C. Miculescu, D. Bungețeanu, D. Hurmuzescu.

Lui Alexe Marin i-au urmat la catedra de chimie profesorii: Constantin I. Istrati şi G.D. Longinescu. Constantin I. Istrati a întemeiat şcoala de chimie organică şi s-a remarcat prin cercetările asupra zăcămintelor naturale (sare, petrol etc.). Studiind derivații halogenați ai benzenului, a descoperit o nouă clasă de coloranți, realizare pentru care a primit Medalia de aur la Expoziția Internațională de la Paris, în 1889. Prin lucrarea *Studiu relativ la o nomenclatură generală în chimia organică* (1913) a contribuit substanțial la fixarea terminologiei în domeniul chimiei.

Primul profesor de geologie a fost Grigore Ştefănescu, întemeietorul Catedrei de mineralogie-petrografie, ocupată ulterior de Ludovic Mrazec. Tot lui Ştefănescu i se datorează şi înființarea Muzeului de geologie-mineralogie, precum şi prima hartă geologică a României.

Nici activitatea profesorului Mrazec nu a fost lipsită de merite, el fondând Institutul Geologic. Direcțiile de cercetare pe care le-a abordat profesorului Mrazek s-au înscris într-un spectru larg: mineralogie, petrologie metamorfică, petrologie magmatică, cartografie şi geologie structurală, geologia petrolului, petrografie sedimentară, zăcăminte de minereuri.

Catedra de istorie naturală l-a avut ca titular pe Dimitrie Brândză care a predat cursurile de zoologie şi botanică, şi a creat Muzeul de botanică şi Institutul botanic. Începând cu anul 1892 Catedra de morfologie animală a fost atribuită prin concurs lui Dimitrie Voinov, membru al Academiei Române din 1927 şi membru corespondent al Societății de Biologie din Paris. Fondator al citologiei în România, Voinov a realizat cercetări citogenetice pe diferite grupe de insecte (coleoptere, lepidoptere, ortoptere) şi a studiat forma, structura şi dezvoltarea spermatozoizilor, contribuind la elucidarea fenomenului de fecundație. În plus, a realizat cercetări cariologice asupra coropişniței (Gryllotalpa vulgaris), ce conduc la descoperirea unei noi forme ce conține 17 cromozomi, şi a întocmit primul tratat românesc de tehnică histologică (*Principii de microscopie*, 1900).

Emanoil C. Teodorescu, profesor de fiziologie vegetală la Universitatea din Bucureşti între anii 1907-1935 şi director al Institutului Botanic, a organizat primul laborator de anatomie şi fiziologie vegetală din România şi este considerat întemeietorul şcolii de algologie din România şi al învățământului universitar de fiziologie vegetală. Ca algolog, a descoperit două genuri de alge: *Gomontiella subtubulosa* şi

Dunaliella. Tot el a stabilit influența radiațiilor luminoase de diferite lungimi de undă asupra plantelor, cu rezultate importante privind relația plantă-lumină şi a efectuat experiențe privind influența concentrației unor substanțe chimice asupra vegetației. Meritele sale ştiințifice au fost recunoscute prin acceptarea ca membru al unor înalte instituții, precum Academia Română (1945) sau Academia de Ştiințe din Paris.

Facultatea de Medicină a funcționat la momentul înființării, 1869, cu profesorii: Carol Davila (titular al Catedrei de chimie şi fizică), Gheorghe Polizu (anatomie şi fiziologie), Ştefan Capşa (istorie naturală), Nicolae Turnescu (la Catedra de clinică chirurgicală), Alexandru Marcovici (la clinica medicală), G. Alexiu (patologie medicală şi anatomie patologică), M. Obedenaru (la clinica bolilor de copii). În acelaşi an corpul didactic a fost completat prin angajarea lui E. Severin (anatomie şi histologie patologică), I. Theodori (patologie generală şi specială), G. Atanasovici (medicină legală), P. Protici (patologie chirurgicală), Iacob Felix (igienă). Următoarea etapă importantă în reorganizarea facultății s-a produs în anul 1872, când au devenit definitivi următorii profesori: George Alexianu (medicină legală), Ştefan Capşa (obstetrică teoretică şi practică), Carol Davila (chimie medicală), Iacob Felix (igienă), Alexandru Marcovici (la clinica medicală şi dermatologie), M. Obedenatul (la Catedra de psihologie şi clinică infantilă), Gheorghe Polizu (anatomie şi histologie), P. Protici (patologie chirurgicală, bandaje şi aparate), I. Theodori (terapie generală şi aplicată), Nicolae Turnescu (la Clinica chirurgicală şi sifilitică, medicină operatorie şi anatomie chirurgicală). Extinderea facultății a continuat în intervalul 1874-1879, când au fost create noi catedre şi atrase noi cadre didactice, precum: Alexandru Sutzu (medicină legală şi psihiatrie), D. Sergiu (fiziologie), C.D. Severeanu (medicină operatorie), M. Petrini-Galatz (histologie şi microscopie)

Între profesorii Facultății de Medicină s-a remarcat Victor Babeş, salariat al instituției din 1887, fondatorul studiilor de anatomie patologică şi bacteriologie, şi autor, alături de A. Cornil, al primului tratat de bacteriologie din lume (1885).

Victor Babeş

Multe realizări se leagă de numele altor cadre didactice. Este cazul, de pildă, al lui C.D. Severeanu care a introdus în 1873 în spitale metodele listeriene de antisepsie şi asepsie. Tot el a înființat şcoala de chirurgie, aşa cum George Assaky a pus bazele chirurgiei experimentale. Un alt specialist de seamă a fost Thoma Ionescu, care a obținut performanțe în chirurgie şi a întemeiat Societatea de chirurgie.

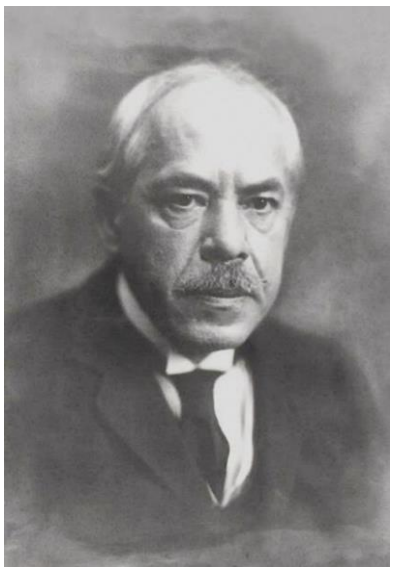

Gheorghe Marinescu

Un alt profesor de elită, Gheorghe Marinescu, fost elev al lui Victor Babeş cu rezultate excelente la studiile realizate în Franța, a creat şcoala românească de neurologie şi a fost titular la Catedra de neurologie.

Nu poate fi trecut sub tăcere nici numele lui Ioan Cantacuzino, profesor la Catedra de medicină experimentală. El a fondat Şcoala românească de patologie experimentală, imunologie şi medicină preventivă, precum şi „Revista ştiinţelor medicale" (1905).

Facultatea de Teologie a fost reprezentată încă de la deschiderea cursurilor, în 1881, de şapte persoane, a căror competență era certificată de studiile absolvite. Este cazul lui :Calistrat Orleanu Bârlădeanul (doctor în teologie la Atena, preda patrologia), Silvestru Bălănescu Piteşteanul (licențiat la Academia Teologică din Kiev, preda istoria dogmelor), Inocențiu Moisiu Ploieşteanul (absolvent al Seminarului de la Socola, preda introducere în Vechiul Testament), Ghenadie Enăceanu (licențiat la Academia Teologică din Kiev, preda enciclopedia teologică), Barbu Constantinescu (licențiat în teologie şi doctor în filosofie la Universitatea din Leipzig, preda istoria bisericească), Nicolae Nitzulescu (licențiat în teologie şi doctor în filosofie la Universitatea din Leipzig, preda limba ebraică şi exegeza Vechiului Testament), Gheorghe Zotu (licențiat în teologie şi doctor în filosofie al Universității din Tübingen). În anul 1884, când se reiau cursurile după o întrerupere de doi ani, confirmați prin decret ministerial erau următorii trei profesori: Nicolae Nitzulescu pentru enciclopedia teologică şi arheologia biblică, Gherasim Timuş pentru limba ebraică şi exegeza Vechiului şi Noului Testament, Ghenadie Enăceanu pentru istoria bisericească universală şi a românilor. În 1885 li se alătură Ioan Cornoiu (suplinitor pentru disciplina exegeza Noului Testament). Corpul profesoral se extinde în 1887 prin numirea lui Constantin Erbiceanu (teologia dogmatică fundamentală, istoria dogmelor şi apologetică), Pimen Georgescu (teologia dogmatică specială şi simbolică) şi Alexandru Mironescu (teologie morală şi asceză). Anul 1888 continuă diversificarea programului de studiu şi, implicit, angajarea unor noi cadre didactice (Simion Popescu pentru teologia practică şi Barbu Constantinescu pentru istoria dogmelor şi patrologie). După adoptarea legii din 1890 prin care Facultatea de Teologie era recunoscută ca parte a Universității, profesorii aflați în funcție erau: Gherasim Timuş (limba ebraică, arheologie şi Vechiul Testament), Nicolae Nitzulescu (istoria dogmelor şi patrologie), I. Cornoiu (exegeza Noului Testament şi enciclopedia teologică), Constantin Erbiceanu (drept

bisericesc), Barbu Constantinescu (istoria bisericească), Alexandru Mironescu (teologie morală) şi Pimen Georgescu (teologie dogmatică). Augmentarea numărului de cadre didactice se produce în 1891 cu Badea Cireşeanu (teologie practică) şi Dragomir Demetrescu (istorie bisericească). La începutul secolului al XX-lea, datorită vacantării unor catedre, au fost numiți profesorii: Constantin Nazarie, în 1901, pentru Catedra de teologie morală, Dimitrie Boroianu, în 1902, pentru Catedra de drept bisericesc, Ioan Mihălcescu, în 1904, pentru Catedra de dogmatică, Ioan Popescu-Mălăieşti, în 1907, pentru Catedra de Vechiul Testament. După crearea în 1905 a Catedrei de istoria Bisericii române a fost numit ca profesor agregat Nicolae Dobrescu.

Integrarea femeilor în corpul profesoral universitar s-a produs, cum era de aşteptat, târziu, învățământul superior constituind palierul educațional dominat de bărbați, fie ei cadre didactice sau studenți. Extrem de redusă numericeşte, prezența femeilor ca salariate ale facultăților este identificabilă la nivelul posturilor inferioare, ele răspunzând în majoritatea situațiilor de lucrările practice, de laborator, şi nefiind cooptate în susținerea efectivă a cursurilor[18].

Cercetarea ştiințifică în cadrul Universității din Bucureşti a fost impulsionată de funcționarea mai multor societăți, între care amintim: *Societatea anatomică* (al cărei preşedinte era Aurel Babeş), *Societatea de chimie din România* (1919, fondată de Alexandru Zaharia), *Societatea naturaliştilor din România* (întemeiată în 1899 de Andre Popovici-Bâznoşanu), *Societatea română de biologie* (creată în 1907 de Ioan Cantacuzino), *Societatea numismatică română* (1903), *Societatea politehnică* (1882), *Societatea regală de geografie* (1875), *Societatea română de ştiințe* (1890), *Societatea română de chirurgie* (1898, Thoma Ionescu).

Deopotrivă, pentru contribuția avută la facilitarea activității ştiințifice, se impune menționarea institutelor de cercetare. Printre cele mai importante din epocă s-au numărat: *Institutul de patologie şi bacteriologie* (1887, fondat de Victor Babeş), *Institutul medico-legal* (primul institut de acest fel din lume, înființat în 1892 de Mina Minovici), *Institutul de fiziologie* (1892, Alexandru Vitzu), *Institutul de anatomie topografică şi chirurgie experimentală şi chirurgie experimentală şi operatorie* (1895, Thoma Ionescu), *Institutul de chimie* (1906), *Institutul geologic al României* (1908, Ludovic Mrazek), *Institutul electrotehnic universitar* (1913, Dragomir Hurmuzescu), *Institutul de studii şi cercetări privitoare la Europa sud-estică* (1914, înființat din inițiativa lui Nicolae Iorga, Vasile Pârvan şi G. Munteanu-Murgoci).

Dată fiind contribuția la cercetarea ştiințifică din diferite domenii, prezentăm câteva date despre unele dintre institutele enumerate. Astfel, Institutul Geologic al României a continuat activitatea desfăşurată de Biroul Geologic, prima instituție din România care a asigurat cercetarea geologică şi care a funcționat între anii 1882-1889, având în plus o secție de agrogeologie pentru cercetarea solului țării. Institutul Geologic asigura organizarea, gestionarea şi

[18] „Anuarul Universității din Bucureşti pe anul şcolar 1911-1912", Bucureşti, 1912, pp. 69-72.

valorificarea publică a fondului național de date geologice, conservarea şi valorificare carotelor de foraje, a colecțiilor de minerale, roci şi flori de mină, precum şi monitorizarea mediului din zonele miniere. Primul director al institutului, din anul înființării până în 1928, a fost Ludovic Mrazek (1867-1944), mineralog şi petrograf, primul profesor de mineralogie şi petrografie de la Universitatea din Bucureşti, membru (din 1905) şi preşedinte (1932-1935) al Academiei Române, autor al primului curs de mineralogie şi petrografie publicat în România.

Institutul de patologie şi bacteriologie a fost conceput inițial ca o şcoală practică superioară pentru toți cei din domeniul sanitar, un institut medical complex, asemenea Institutului Pasteur de la Paris, având secții de anatomie patologică, bacteriologie, vaccinare antirabică, patologie veterinară, serologie şi chimie.

Institutul de anatomie topografică şi chirurgie experimentală şi chirurgie experimentală şi operatorie a reflectat concepția ştiințifică a întemeietorului său, Thoma Ionescu, medic chirurg şi anatomist, profesor universitar, inițiator al unor tehnici chirurgicale noi, întemeietorul şcolii românesti de chirurgie şi de anatomie topografică, membru de onoare al Academiei Române. Institutul cuprindea trei secții (anatomie patologică, anatomie comparativă şi chirurgie experimentală), un muzeu, o sală de operații experimentale şi o bibliotecă.

Prin activitatea prodigioasă a acestui institut şi prin antrenarea în munca de cercetare a tinerilor medici, s-a creat o adevarată şcoală de anatomie patologică şi chirurgie.

Universitatea din Bucureşti a reprezentat cel mai important centru de cercetare ştiințifică, contribuind la creşterea prestigiului cultural al țării. Un indiciu al eferverscenței ştiințifice este reprezentat de periodicele apărute în cadrul acestui centru de învățământ, precum: „Revista generală a învățământului" (1905, G. C. Antonescu), „Anuarul de geografie şi antropo-geografie" (1909, Simion Mehedinți), „Revista istorică" (1915, N. Iorga), „Buletinul societății de ştiințe fizice" (1892), „Revista ştiințifică V. Adamachi" (1910), „Studii tehnice şi economice", „Revista ştiințelor medicale" (1905, I. Cantacuzino), „Arhiva veterinară" (1904), „Revista de chirurgie" (1897, Thoma Ionescu) etc.

În scopul protejării şi promovării intereselor profesionale, în perioada 1878-1898 a funcționat Societatea corpului didactic de toate gradele din România, la conducerea căreia s-au aflat universitarii Constantin Bosianu, Alexandru Orăscu şi Constantin Boerescu.

Studenții

Legea instrucțiunii publice din 1864 stabilea condițiile pentru viitorii studenții. Astfel, înscrirea la facultate era permisă doar absolvenților de liceu posesori ai diplomei de bacalaureat şi absolvenților de gimnaziu (pentru aceştia din urmă admiterea la

facultate fiind permisă doar în primii 2 ani de la punerea în practică a actului normativ indicat). Legea din 1912, sporind autonomia universitară, lăsa la latitudinea facultăților admiterea ca audienți a persoanelor care nu deținеau diploma de absolvire a unui liceu sau seminar, cu condiția de a avea 17 ani împliniți. Audienții puteau frecventa cursuri şi seminarii şi, în cazul în care consiliul profesoral consimțea, se prezentau la examene cu scopul de a obține diplome universitare. Studenții care urmaseră studiile secundare la şcoli străine nu se puteau înscrie la facultate decât după echivalarea certificatelor respective. Avansarea într-un an de studiu superior era condiționată de promovarea examenelor din anul anterior. Din cauza dificultății obținerii diplomei de bacalaureat numărul studenților a fost redus în primii ani de la deschiderea Universității, o relativă ameliorare a cifrei înscrierilor înregistrându-se după primul deceniu de funcționare. Chiar dacă modeste, efectivele de studenți sunt relevante pentru opțiunile profesionale ale tinerilor, cei mai mulți respectând „cutuma" epocii şi îndreptându-se spre Facultatea de Drept, care le oferea mai multe oportunități de angajare şi un prestigiu sporit în societate.

După apariția Facultății de Medicină, aceasta devine a doua instituție preferată de tineri, ultimele locuri ocupându-le facultățile de Ştiințe şi Litere, ai căror absolvenți, în majoritate, erau interesați de o ulterioară carieră didactică în învățământul secundar[19].

O creştere substanțială a numărului de studenți se observă după intrarea în vigoare a legii din 1898 a lui S. Haret referitoare la învățământul secundar şi superior care reforma modalitatea de finalizare a liceului, în locul bacalauratului, în care accentul cădea pe redarea cât mai fidelă a unui volum informațional consistent, fiind introdus examenul general, cu scopul „de a dovedi mai ales influența studiilor făcute asupra cugetării" elevilor. Pe lângă efectul imediat al legii lui Haret, constând în sporirea cifrei studenților, rămâne în continuare o realitate rata crescută a abandonului, mulți tineri care nu se puteau conforma rigorilor universitare renunțând la studii. Explicația o constituie atât pregătirea mai slabă a absolvenților de liceu, posesori ai unei diplome obținută mai uşor, cât şi faptul că era posibilă îmbrățişarea unei cariere onorabile (de pildă cea de profesor secundar) în lipsa diplomei de licență.

Spre ilustrarea ritmului în care a evoluat înscrierea şi gradul de absolvire în rândul studenților la Universitatea din Bucureşti, prezentăm situația de mai jos.

Un aspect aparte în analiza efectivelor studențeşti din epoca modernă îl reprezintă accesul fetelor la facultăți. Deşi Legea instrucțiunii publice din 1864 nu interzice înscrierea tinerelor în învățământul superior, prezența lor la Universitate este târzie şi timidă, consecință a prejudecăților din societatea românească. O încercare de reglementare a acestui aspect i-a aparținut lui Vasile Conta care, în proiectul de lege întocmit la 1880 şi nematerializat, prevedea accesul tinerelor doar la Facultatea de Medicină şi la Şcolile normale superioare, celelalte facultăți putând „admite studente numai cu dreptul de a da examen".

[19] A.N.I.C., fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, dosar nr. 4987/1889, f. 14.

Un an mai târziu s-a permis fetelor care posedau diplomă de bacalaureat să se înscrie la facultățile de drept, medicină şi litere, multe dintre viitoarele studente provenind din rândul fostelor eleve ale Şcolii Centrale din Bucureşti. Prima prezență feminină între studenții Facultății de Medicină din Bucureşti a fost consemnată abia în 1880, în vreme ce primele licențiate datează din anul 1883 la Facultatea de Litere, 1887 la Facultatea de Ştiințe şi 1890 la Facultatea de Medicină.

Frecventarea facultăților era îngreunată de condițiile improprii în care adesea se desfăşurau cursurile.

La Facultatea de Medicină, de exemplu, se menționează lipsa spațiului („încăperile pentru lucrări practice erau neîncăpătoare, aici abia pot lucra 10-12 studenți, iar materialele se pierd sau se deteriorează din această cauză", în timp ce colecțiile şi biblioteca facultății se aflau risipite în localul Universității prin coridoare sau alte mici săli obscure, aşa încât nu puteau fi utilizate) şi organizarea deficitară a instituției (cursurile şi orele de practică medicală se țineau în clădiri distincte, „încât este un spectacol într-adevăr întristător văzând cu cât zel tinerii bravează toate intemperiile pentru a câştiga cunoştințele lor")[20].

Anul şcolar	DREPT		ŞTIINȚE		LITERE		MEDICINĂ		
	Înscrişi	Licențiați	Înscrişi	Licențiați	Înscrişi	Licențiați	Înscrişi	Licențiați	Doctorat
1864-65	92	–	11	–	23	–	–	–	–
1865-66	13	1	11	–	11	–	–	–	–
1866-67	31	3	15	–	6	–	–	–	–
1867-68	31	11	9	–	18	–	–	–	–
1868-69	20	5	8	3	11	4	–	–	–
1869-70	44	5	17	–	9	–	40	–	–
1870-71	42	6	10	1	8	1	38	1	–
1871-72	63	13	18	–	13	–	42	–	–
1872-73	84	1	12	–	7	–	31	2	2
1873-74	68	10	17	2	6	1	32	–	5
1874-75	38	16	9	1	12	–	24	1	14
1875-76	76	14	35	–	16	1	23	–	8
1876-77	64	34	29	–	13	3	103	1	13
1877-78	51	29	18	–	12	–	37	1	15
1878-79	37	31	10	–	10	–	81	2	12
1879-80	46	47	35	1	21	1	132	3	5
1880-81	43	40	39	5	19	2	113	–	21
1881-82	28	33	21	1	10	4	96	–	10

[20] *Istoria Universității din Bucureşti*, vol. I, Bucureşti, 1977, p. 171 (această lucrare a servit în mod repetat la informare pe marginea perioadei cercetate).

1882-83	51	22	53	–	18	3	57	–	11
1883-84	48	40	58	1	27	1	61	5	5
1884-85	73	33	76	–	30	4	63	1	9
1885-86	78	28	52	1	27	3	55	1	26
1886-87	44	28	36	5	23	1	35	2	9
1887-88	67	42	70	–	24	4	47	–	25
1888-89	106	38	63	8	61	17	54	–	28
Total	1338	530	732	29	435	50	1194	20	218

Între factorii care afectează învățământul universitar se găsesc, deopotrivă, calitatea prelegerilor şi organizarea discutabilă a facultăților, neajunsuri inerente începutului. În acest sens, atmosfera din Facultatea de Litere şi filosofie este edificatoare, şi anume:

„programul e mobil, incoherent, ca un zăpor de sloiuri în vremea desghețului. Suntem în devălmăşie culturală. Cursurile se-ncalecă şi coincid, se ciocnesc cap în cap; profesorii schimbă orele, lipsesc când se anunță şi vin când nu-i aştepți. Studențimea, ca şi profesorul, nu excelează prin punctualitate". Nici la Facultatea de Drept situația nu era mai încurajatoare, atât timp cât, potrivit mărturiilor lui Constantin Rădulescu-Motru, student aici între 1885-1889, „profesorii nu făceau discuții cu studenții, ci rosteau de la catedră expuneri nesfârşite, pe care era foarte greu să le înregistreze cineva metodic".

Cercetarea ratei de înscriere a fetelor la facultăți indică un progres impresionant, între 1893-1914 înregistrându-se mărirea de cinci ori a numărului de studente, superioară evoluției în cazul studenților, al căror număr doar se dublează de-a lungul perioadei.

Această realitate îşi găseşte justificarea atât în creşterea interesului pentru instrucția superioară, dar şi în reformarea bacalaureatului prin legea învățământului din 1898, până atunci un examen dificil de promovat din cauza exigenței profesorilor universitari din Iaşi şi Bucureşti ce compuneau comisiile de evaluare. În consecință, finalizarea studiilor secundare cu o mai mare uşurință, se traduce într-o cifră mai mare a înscrierilor la facultate, cu precizarea că se deteriorează calitatea studenților, mulți dintre ei renunțând la studii după 1-2 ani.

De altfel, învățământul universitar românesc în general este caracterizat de disproporția îngrijorătoare existentă între numărul celor care îşi finalizau studiile superioare şi cel al licențiaților. Potrivit studiilor realizate pe marginea acestui aspect, se detaşază câteva concluzii, şi anume: la Facultatea de Drept şi la Facultatea de Medicină cifra licențiaților reprezintă 1/5 din totalul absolvenților, la Facultatea de Litere şi filosofie doar 1/16 dintre absolvenți sunt şi licențiați, în vreme ce la Facultatea de Ştiințe numai 1/31 din absolvenți se înscriu şi promovează examenul de licență. Justificarea este una pragmatică, absolvenții preferând să îşi înceapă activitatea cât mai curând, ocuparea posturilor şi menținerea în funcție nereclamând, cel puțin nu în primele decenii de la intrarea în vigoare a legii instrucțiunii publice din 1864, prezentarea diplomei de licență.

Nu trebuie omis, însă, că raportat la efectivele studențeşti pe ansamblu, prezența fetelor este una modestă, variind între 7% în 1893 şi 16% în anul 1914. Compararea

datelor probează plasarea Facultății de Teologie sub monopolul bărbaților, tinerelor refuzându-li-se sistematic admiterea până în 1926/1927, când este consemnată prima prezență feminină aici. De asemenea, Facultatea de Drept, al cărei rol era „de a prepara elementele necesare pentru carierele judiciare şi administrative", se dovedeşte a fi un „fief" al studenților, tinerele reprezentând aici cel mult 1% din totalul cursanților. Rata scăzută a înscrierii fetelor la această facultate se datorează, în parte, probabilității reduse a absolventelor de a profesa în domeniul juridic. De interes sporit din partea fetelor care doreau să-şi desăvârşească pregătirea intelectuală s-au bucurat Facultățile de Litere şi filosofie, precum şi cea de Ştiințe, orientarea spre aceste domenii fiind explicabilă prin aceea că ele formau în principal cadrele didactice pentru şcolile secundare.

Cariera profesorală era, aşa cum s-a arătat anterior, una pe care femeile dornice sau nevoite să-şi câştige singure existența o puteau urma cu acceptul societății. Mai bine remunerate, posturile din şcolile secundare confereau ocupantelor un statul social mai înalt, fapt care justifică opțiunea celor înzestrate din punct de vedere intelectual de a frecventa o facultate de natură a le facilita încadrarea într-o treaptă a învățământului valorizată superior.

Facultatea de Ştiințe a atras atenția fetelor într-o manieră particulară, între cursanți regăsindu-se fete în proporție de 13% în 1893 şi 22% în 1914. Orientarea predilectă a fetelor este, însă, către Facultatea de Litere şi Filosofie unde, la începutul intervalului, acestea reprezintă 17% dintre studenți, pentru ca în 1914 să însumeze 41% dintre cursanți.

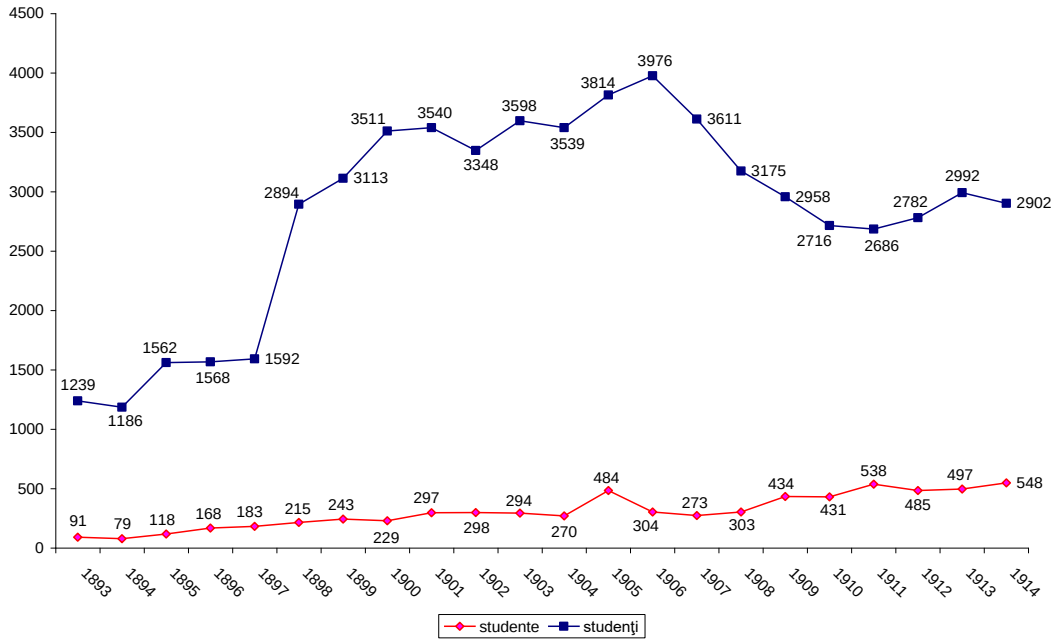

Evoluția cifrei înscrierilor la Universitatea din Bucureşti (1893-1914)

O alternativă viabilă la cariera didactică se profila a fi în epocă activitatea în domeniul medical, un domeniu pentru care se considera *ab initio* că femeile posedă calităţile necesare. Astfel, este firească îndreptarea tinerelor spre Facultatea de Medicină (unde se aflau, în 1893, 2% studente prin raportare la totalul studenţilor, în 1914 studentele mediciniste însumând circa 20%), dar mai ales spre Şcoala de Farmacie, unde cifra studentelor depăşeşte constant 30 de procente. Cu toate acestea, este incontestabilă supremaţia pe care studenţii o deţin în Universitatea din Bucureşti, fapt confirmat şi de situaţia de mai jos[21].

Pentru încurajarea tinerilor înzestraţi intelectual, dar având o situaţie materială dificilă, se acordau burse de studiu atribuite în baza unui concurs. Acestora li se oferă câte 40-90 de lei din partea Fundaţiei Universitare Carol I sau din diverse fonduri (de pildă fondul Hillel). Odată cu introducerea burselor, studenţii se împart în două categorii: solvenţi (plătitori ai taxelor şcolare) şi bursieri. Calitatea de bursier implica asumarea unor anumite obligaţii (frecventare regulată a cursurilor, rezultate bune la examene), nerespectarea lor atrăgând suspendarea subvenţiei. Cuantumul şi numărul burselor au fluctuat de la an la an şi cu greu acestea acopereau integral cheltuielile de studiu. Nu întotdeauna, însă, ajutoarele acordate studenţilor constituie modalitatea de recompensare, de încurajare a celor merituoşi, dar aflaţi în dificultate materială.
La Facultatea de Drept, de pildă, în primii ani de la aplicarea legii instrucţiunii din 1864, bursele serveau pentru atragerea studenţilor la această instituţie de învăţământ, unde D. Bolintineanu semnala o situaţie particulară, şi anume: „Catedrele deveniseră numai nişte sinecure pentru deputaţi, senatori şi favoriţi care nu dădeau pe la şcoală şi aveau câte 2-3 funcţii înalte. La facultate erau mai mulţi profesori decât şcolari şi, ca să nu închidă şcoala, ministrul a înfiinţat un număr mare de burse pentru şcolarii care vroiau să urmeze cursurile universitare”[22].

La Facultatea de Teologie se acordau 20 de burse pentru studenţi, aceştia beneficiind şi de cazare în imobilele aflate în proprietatea bisericii Sf. Gheorghe Vechi. Studenţii bursieri erau obligaţi să poarte costum clerical, care consta din două reverende (una de iarnă şi una de vară), două cabane (una subţire şi alta groasă), o rasă, un brâu şi o pălărie cilindru. În 1895, prin *Regulamentul pentru costumul clerului, al studenţilor în Teologie şi al elevilor seminarişti*, vestimentaţia studenţilor teologi era compusă din pantalon, vestă, haină, palton de vară şi altul de iarnă, pălărie înaltă şi cravată.

Taxele de şcolarizare au reprezentat un subiect sensibil pentru mulţi studenţi, pe care unii încercau să-l evite prin depunerea declaraţiilor de pauperitate, care atrăgea scutirea de taxe. Taxele se stabileau prin regulamente speciale şi variau în funcţie de specificul facultăţii. Cea pentru înscrierea la cursuri oscila între 15-40 lei, iar cea de examinare între 60-120 lei. În cazul eliminării de la examen, studentul pierdea ½ din taxa de examinare. În funcţie de dezvoltarea

[21] „Anuarul Universităţii din Bucureşti”, Bucureşti, 1893/1894-1914/1915.
[22] Oana Iucu, *Învăţământul juridic în România. Abordare istorică şi metodică*, Bucureşti, 2005, p. 56.

programei de studiu din cadrul fiecărei instituții, numărul înscrierilor („inscripțiunilor") diferea. Astfel, la Facultatea de Drept, în anul I trebuiau urmate patru cursuri (şi, în consecință, plătite patru înscrieri), în timp ce la Facultatea de Litere primul an avea prevăzute opt discipline. Calculând media unei înscrieri la valoarea de 30 de lei, rezultă că doar taxa de frecventare a cursurilor într-un an de studiu costa un student 120 lei la Drept şi Medicină, şi 240 lei la Facultatea de Litere. Obținerea licenței presupunea înscrierea la anumite cursuri (cinci la Facultatea de Drept, patru la cea de Litere), a căror frecventare presupunea achitarea unor taxe mai consistente (360 la drept şi 420 lei la Litere). În medie, un student plătea circa 200 lei/an de studiu, cheltuielile fiind destul de mari.

În anul 1901 a fost elaborat un regulament special, prin care taxele de frecventare şi examinare s-au desființat prin comasarea lor într-o taxă generală, stabilită la 30 lei pentru Facultățile de Litere, Teologie şi Secția de matematică a Facultății de Ştiințe; 60 lei pentru Facultatea de Drept şi Secția fizico-naturală a Facultății de Ştiințe; 90 lei pentru Facultatea de Medicină. De remarcat este reacția tinerilor din anul 1904, când s-a produs o creştere a taxelor prin adăugarea sumei de 30 lei pentru examenul de licență şi a celei de 100 lei (respectiv 150 lei la Facultatea de Medicină) pentru eliberarea diplomei de licență/doctor. Nemulțumiți, studenții rezumă principalele probleme cu care se confruntau, şi anume: „Ni s-a impus să facem 1 an şi 2 luni armata, ni s-au impus taxe de frecvență, un regulament aspru, ni s-au redus sesiunile din ianuarie şi aprilie, acum se urmăreşte şi alungarea noastră din Universitate, prin noile taxe".

Începutul secolului al XX-lea a coincis cu concretizarea mai multor inițiative menite să amelioreze existența studenților presați de griji materiale cotidiene. Între acestea se remarcă deschiderea în 1903 a cantinei „Masa Universitară", precum şi demersurile făcute în anul 1915 de către Centrul Studențesc cu scopul de creare a unui fond destinat construirii căminelor. Şi înainte de această dată existau cămine, precum căminul „Spiru Haret", destinat studentelor. Înființat în anul 1908 din inițiativa Clotildei Averescu, căminul avea o capacitate de 150 de locuri şi practica taxe cuprinse între 250-2.000 lei/lună, în funcție de posibilitatea financiară a studentelor. Dotările căminului constau în săli de duşuri şi băi, bibliotecă şi săli de lectură, dormitoare, instalație radiofonică şi grădină. Admiterea în cămin era condiționată de prezentarea diplomei de absolvire a liceului, a certificatului de bună purtare, a celui de sănătate şi a certificatului de stare materială. Principalul criteriu de selecție îl constituia media de absolvire a liceului[23].

Tineretul universitar bucureştean a fost interesat de comunicarea propriilor preocupări, încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, studenții înființându-şi propriile publicații. Menționăm câteva dintre acestea, şi anume: „Revista Asociației generale a studenților universitari romîni" care apare între 1903-1906 şi abordează o tematică variată, de la evoluția problemei naționale la condițiile de trai şi de studiu ale studenților; „Tribuna" – editată între 1903-1904,

[23] „Călăuza studentului. 1927-1928", Bucureşti, 1927, p. 74.

dovedindu-şi utilitatea (deşi a avut o existenţă efemeră), în paginile ei publicându-se programele de studii, informaţii referitoare la examene şi cursurile care urmau a fi deschise; „Gazeta studenţilor" (1904-1906), care promovează cu perseverenţă ideea realizării unei organizaţii studenţeşti unice; „Noua revistă universitară" (1905), unde este reflectată viaţa universitară şi activitatea Uniunii studenţilor români; „Lumina" (1909), publicaţie ce milita pentru implicarea studenţilor în viaţa politică şi protesta faţă de gesturile guvernanţilor (de exemplu, reprimarea răscoalei de la 1907); „Revista studenţimii" (1912), îngrijită de Societatea generală a tuturor studenţilor români, care îşi dorea să devină revista reprezentativă a tinerilor care urmau cursurile superioare; „Viaţa studenţească" (1914), organul de presă al Centrului studenţesc din Bucureşti, care sancţiona interesul scăzut al politicienilor pentru învăţământ şi prezintă problemele studenţilor; „Cuvântul studenţimii" (1913-1915); „Vremuri nouă" (1915-1916), publicaţie care analiza cu precădere evenimentele politico-militare ale momentului, insistând asupra cauzelor războiului mondial şi pe apariţia unui context extern favorabil unirii; „Fulgerul" (1915), revistă favorabilă înfăptuirii unităţii naţionale[24].

Parcurgerea acestor publicaţii certifică preocuparea tinerilor în legătură cu aspectele care atingeau viaţa studenţească, ei conştientizând problemele care frânau evoluţia învăţământului superior, între altele fiind de menţionat: insuficienţa bazei materiale, lipsa aproape totală de cămine şi chiar cantine studenţeşti până la primul război mondial, numărul redus de burse şi taxele destul de mari. Deopotrivă, însă, din paginile revistelor indicate se desprinde şi interesul constant manifestat de studenţi pentru realităţile politice, sociale şi economice ale timpului, ei urmărind îndeaproape evoluţia evenimentelor interne ori internaţionale şi reacţionând la deciziile clasei politice.

Pe măsură ce învăţământul superior se dezvoltă şi atrage un număr sporit de cursanţi, apare în rândul acestora nevoia firească de a se organiza.

Primele au fost societăţile înfiinţate de studenţii unor facultăţi şi aveau rolul de a reprezenta interesele profesionale şi culturale ale instituţiilor respective. Este cazul unor societăţi precum: Societatea studenţilor în medicină (1875), Societatea studenţilor în teologie (1887), Societatea istorică universitară (1893), Societatea studenţilor în drept (1895), Societatea studenţilor în ştiinţe (1898), Societatea studenţilor în litere şi filosofie (1893), Societatea studenţilor de la farmacie (1904), Junimea studioasă medicală (1910), Societatea Sportul Studenţesc (1916). În preajma Primului Război Mondial a apărut Asociaţia generală a studenţilor evrei, care organiza săptămânal şedinţe artistice şi literare.

Alte asociaţii, precum Unirea, apărută în 1879 din iniţiativa studenţilor de la Facultatea de Litere şi Filosofie, urmăreau, aşa cum o indică şi numele, să-i înglobeze pe toţi studenţii Universităţii.

Cea dintâi societate generală constituită la nivelul României de studenţii bucureşteni în colaborare cu cei ieşeni a fost Asociaţia generală a studenţilor universitari din România (A.G.S.U.R.), ale cărei baze au fost puse în 1880. Din statutele asociaţiei redăm următoarele:

[24] Maria Totu, Ioan Scurtu, Dumitru Smârcea *et alii*, *Din istoria studenţimii române. Presa studenţească (1851-1978)*, Bucureşti, 1979, pp. 7-10.

„1.Studenţii universităţilor din Bucureşti şi Iaşi, întruniţi la Focşani, la 7 sept. 1880, constituie Asociaţia generală a studenţilor universitari din România.
2. Toţi studenţii universitari, precum şi studenţii şcolilor superioare speciale pot face parte din această asociaţie. Şcolile inferioare superioare vor fi primite în asociaţie numai prin delegaţii compuse din maxim 3 membri.
3. Scopul asociaţiei este: a dezvolta şi întreţine spiritul de colegialitate şi solidaritate între studenţi, a discuta chestiuni privitoare la învăţământ, la ştiinţe, la istoria şi economia naţională.
4. Mijloacele de acţiune sunt: a organiza în fiecare an un congres al studenţilor în care să se trateze numai chestiunile atingătoare de scopul asociaţiei.
5. Locul în care se va întruni congresul se hotărăşte cu un an înainte prin tragere la sorţi dintre oraşele situate pe linia ferată, excluzându-se acelea în care s-au ţinut congresele precedente.
6. Congresul studenţilor va alege din sânul său 2 comisii de câte 9 membri fiecare: una pentru Bucureşti şi alta pentru Iaşi, reprezentând amândouă asociaţia generală şi având ca misiune a organiza viitorul congres.
7. Fiecare membru al asociaţiei plăteşte o cotizaţie de 50 bani pe lună casierului ales de comisiile respective.
8. Cine nu va fi achitat cotizaţia pe anul întreg, nu va putea lua parte la congres.
9. Lucrările congresului se vor publica într-un „Anuar".
10. Orice student din străinătate ce întruneşte condiţiile stabilite prin aceste statute va putea deveni membru corespondent al asociaţiei.
11. Statutele de faţă pot fi modificate prin majoritate de 2/3 din numărul membrilor congresului care vor fi prezenţi"[25].

Cu ocazia apariţiei asociaţiei, a fost compus şi *Cântecul studenţilor români*:

„Studenţi suntem cu toţii, copii din România, /
Latini mult blânzi în pace, teribili în război;
Toţi mândri d-a fi liberi, ca vântul în câmpie, /
Toţi tineri, plini de zile, toţi sprinteni şi vioi!
Un nume, o idee, o ţintă ne uneşte, / Noi nu cunoaştem castă, nici stavilă-n gândiri;
Nainte-ne chiar timpul, ce totul veştejeşte, /
Se-nclină şi în faţă ne cată cu zâmbiri!
În studiu ni-e credinţa, deviza ni-e Unire, /
Ş-al României una, trai dulce şi prosper:
Al nostru-i viitorul ş-a şării moştenire, / Să fim uniţi şi liberi cât fi-va soare-n cer!"

Congresele A.G.S.U.R. au avut loc după cum urmează:

- 7-9 sept. 1880, la Focşani, cu participarea a 110 studenţi;
- 6-9 sept. 1881, la Piteşti (230 studenţi);
- 5-8 sept. 1882, la Bacău (254 studenţi);
- 7-10 sept. 1883, la Turnu Severin (259 studenţi). Acum sunt prezenţi şi reprezentanţi ai presei („L'Indépendance Roumaine", „Gazette de Roumanie", „Reforma", „Deşteptarea", „Cetăţeanul", „Poşta", „Cultura");
- 6-10 sept. 1884, la Galaţi (339 studenţi);
- 6-11 sept. 1885, la Brăila (218 studenţi);
- 1886, la Bârlad;
- 10-13 sept. 1887, la Craiova (68 participanţi, numărul redus datorându-se faptului că guvernul a refuzat să le acorde studenţilor gratuitate pe tren, aceştia fiind obligaţi să achite contravaloarea biletelor);
- 5-8 sept. 1889, la Ploieşti (159 studenţi).

În anul 1892, cu ocazia congresului studenţesc organizat la Roman, a luat fiinţă Asociaţia generală a studenţilor universitari români din ţară şi din provinciile subjugate.

[25] „Anuarul Asociaţiunei Generale a Studenţilor Universitari din România", Bucureşti, 1882, pp. 20-21.

Universitatea şi viaţa politică a României moderne

Profesorii Universităţii bucureştene au avut un loc de seamă în viaţa politică, mulţi dintre ei deţinând portofolii ministeriale. Este cazul, de pildă, la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice al următorilor universitari: Ion Strat (1866-1867), Gheorghe Costaforu (1871), Vasile Boerescu (1874, 1880), Titu Maiorescu (1874-1876, 1888-1889, 1890-1891), Alexandru Orăscu (1876), George Cantili (1878-1879), Vasile A. Urechia (1881-1882), Constantin Nacu (1888), Gheorghe Mârzescu (1869-1870, 1896-1897), Spiru Haret – primul român care a obţinut doctoratul în matematică (1897-1899, 1901-1904, 1907-1910), Constantin I. Istrati (1900), Constantin C. Arion (1900).

Între aceştia, o activitate remarcabilă a desfăşurat Spiru Haret, singurul ministru care a reuşit să reformeze întregul sistem de învăţământ ale cărui particularităţi le cunoştea foarte bine. Credincios crezului său („Căutăm a face ca învăţământul nostru să devină un învăţământ naţional, de vreme ce ne silim a-l face să se potrivească ţării noastre, în loc de a ne mulţumi să-l luăm făcut gata, într-un timp şi în nişte condiţiuni care nu mai sunt ale noastre"), Haret a reuşit să înfiinţeze 1.300 şcoli primare în comunele rurale, în vreme ce toţi miniştrii Cultelor şi Instrucţiunii Publice au deschis doar 1.500 şcoli. Mai mult, corpul didactic elementar s-a lărgit cu peste 2.300 de învăţători, în timp ce în restul ministeriatelor se angajaseră circa 2.700. Succesul reformelor sale s-a tradus, între altele, în creşterea procentului persoanelor alfabetizate la 60% în comunele urbane şi la 35% în cele rurale, conform statisticilor din anul 1909.

În afara calităţilor sale manageriale, nu trebuie neglijat faptul că Haret a avut şi o activitate ştiinţifică meritorie, fiind preocupat de probleme complexe de astronomie, precum mişcarea Lunii, eclipsa de Soare, cercetarea meteoriţilor, petele de pe Jupiter.

Universitatea din Bucureşti, prin profesorii care îi asigurau funcţionarea, s-a implicat în evoluţia politică a ţării, luând atitudine faţă de evenimentele majore care s-au succedat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, după finalizarea războiului Crimeei şi relaxarea situaţiei politice zonale, nu puţini au fost universitarii care au sesizat apariţia unei conjuncturi propice realizării unirii Principatelor Române. Este, în principal, cazul juriştilor Constantin Bosianu, Gheorghe Costaforu şi Vasile Boerescu, fondatori ai Facultăţii de Drept, care au avut după Congresul de la Paris o activitate publicistică intensă. Conştienţi de oportunitatea care se manifesta începând cu 1856, cei trei au desfăşurat o campanie unionistă perseverentă prin intermediul ziarelor înfiinţate („România", „Secolul"), a broşurilor sau a lucrărilor cu conţinut unionist pe care le-au semnat. Spre exemplificare, menţionăm titlurile câtorva dintre materialele întocmite de aceştia, şi anume: *Mémoire sur la question politique et économique de la Moldo-Valachie, La Roumanie après le Traité de Paris du 30 mars 1856* (1856, Vasile Boerescu), *Naţiunea şi privilegiaţii, Ocaziunile zilei* (articole semnate de Gheorghe Costaforu în 1857 şi apărute în „Secolul"), *Tante molis erat romanam condere gentem (Atât de greu era de a întemeia poporul român)* – articol aparţinând lui Constantin Bosianu unde era lansat apelul: „Români, suntem toţi născuţi

din aceeaşi mamă, toți deopotrivă avem trebuință de a avea o patrie, toți, prin urmare, trebuie să fim uniți în binele şi fericirea acestei patrii”[26]. Vasile Boerescu, revenit de la Paris în toamna 1857, s-a alăturat altor intelectuali unioniști, editând ziarul de propagandă unionistă „Naționalul”.

Credincios scopului formulat în primul număr al publicației – „organul nostru va căuta, dimpreună cu ceilalți confrați ai săi, a lumina şi a prepara opiniunea publică asupra celor mai însemnate cestiuni ale zilei” – Boerescu, de-a lungul mai multor articole apărute în toamna 1858, a explicat publicului cititor conținutul Convenției de la Paris, arătând că titlul de Principatele Unite menționat în textul Convenției semnifica o „semi-unire”, „o unire reală până la un punct, însă nu completă, ci începută”. De altfel, specialistul în drept internațional a fost acela care a detectat impreciziile textului Convenției din 1858 şi a lansat ideea că înfăptuirea unirii depline depindea doar de români.

Implicarea în susținerea unirii depăşeşte cadrul opiniilor găzduite în paginile publicațiilor favorabile formării statului român modern. Astfel, în martie 1857, când se organizează Comitetul Central al Unirii din Țara Românească sub conducerea lui A.C. Crețulescu, între membri figurau şi Gheorghe Costaforu şi C. Bosianu. În timpul campaniei pentru alegerea membrilor Adunărilor elective, cei trei jurişti au contribuit prin presă, dar şi de la înălțimea tribunei unde pledau, la derularea în bune condiții a scrutinului. Costaforu, de altfel, a fost ales în Comitetul Electoral din Bucureşti, iar colegii săi deja amintiți de la Facultatea de Drept au susținut la Tribunalul Ilfov persoanele care prezentau reclamații electorale. Încheierea alegerilor a însemnat desemnarea lui Boerescu ca membru în Adunarea Electivă a Țării Româneşti, calitate în care a propus candidatura lui Cuza ca soluție pentru a depăşi impasul existent din cauza multitudinii de candidaturi la domnie. În „Naționalul” este redată intervenția lui Vasile Boerescu în termenii: „Toți suntem de acord să ne unim asupra principiului unirii, care a fost proclamat chiar în această Cameră cu prilejul Divanul ad-hoc. Dar a ne uni asupra principiului unirii este a ne uni şi asupra persoanei care reprezintă acest principiu. Astă persoană este Alexandru I. Cuza, domnul Moldovei. Să ne unim asupra acestui nume şi posteritatea ne va binecuvânta, țara ne va întinde mâinile şi conştiința noastră va fi împăcată, că ne-am îndeplinit o datorie sfântă”. Odată înfăptuită unirea în persoana lui Cuza, jurişti au salutat-o cu emoție, Boerescu publicând articolul *Alesul românilor* în ziarul pe care îl edita.

Aportul universitarilor la evoluția vieții politice nu s-a oprit aici, ei probându-şi priceperea în calitate de miniştri, aşa cum au făcut-o, chiar în primii ani după unire, Vasile Boerescu, ministru al Justiției (mai-iulie 1860) şi Gheorghe Costaforu, ca ministru al Internelor (iulie 1859 – aprilie 1860).

Universitarii şi-au continuat prezența în sfera publică şi după încetarea domniei lui Cuza şi instalarea în fruntea statului român a principelui străin, fiind în 1866 membri ai Adunării Constituante şi participând efectiv la discuțiile purtate pe marginea proiectului de constituție. Este cazul profesorilor de

[26] „Românul”, an I, 1857, nr. 1 din 12 august, p. 1.

orientare conservator-moderată Vasile Boerescu, Gheorghe Costaforu, Constantin Boerescu, Aristide Pascal, sau al adepților ideilor liberale, Petre Cernătescu şi A. T. Laurian. Aspectele în privința cărora profesorii din învățământul superior bucureştean s-au exprimat, au fost drepturile şi libertățile fundamentale, structura Parlamentului, sistemul electoral, procedura de votare a bugetului, opiniile lor, formulate pe baza unei solide pregătiri profesionale, contribuind la îmbunătățirea textului constituțional şi al legii electorale.

În intervalul 1871-1876 se înregistrează intensificarea participării profesorilor din învățământul superior la dezbaterile legislative. Cele mai însemnate contribuții ale acestor parlamentari au constat în modificarea unor articole din Codul civil şi Codul penal, modificarea Legii instrucțiunii publice din 1864, discutarea unor chestiuni de politică externă. De pildă, juristul Vasile Boerescu s-a declarat adept al obținerii independenței pe cale diplomatică. Şi în anii următori universitarii au luat parte la dezbaterile parlamentare legate de probleme importante care vizau reformarea agriculturii şi a învățământului, dezvoltarea industriei etc.

În ultimele decenii ale veacului al XIX-lea se constată o dublare a numărului universitarilor bucureşteni parlamentari, cei mai mulți provenind de la Facultatea de Drept. Deşi mai timid, sunt reprezentate în Parlament şi facultățile de Medicină, Ştiințe, Filosofie şi Litere. Aproape fără excepție, profesorii care se regăsesc pe banca parlamentară sunt posesori ai titlului de doctor, obținut, pentru majoritatea dintre ei, la Paris. Se abat de la această „regulă" Titu Maiorescu, Alexandru Orăscu, Constantin Dimitrescu-Iaşi, care şi-au definitivat studiile în Germania, sau Alexandru Vericeanu şi Valerian Urseanu, care şi-au susținut doctoratul în Italia. La finele primului deceniu al secolului al XX-lea, în Parlament, universitarii bucureşteni dețin 10% din totalitatea locurilor.

În privința orientării politice, se poate aprecia că cei mai mulți parlamentari care figurează în corpul profesoral al Universității din Bucureşti sunt liberali, dar nici de această dată excepțiile nu lipsesc. Fără a avea pretenția de a le epuiza, indicăm numele câtorva profesori care au avut opțiuni politice diferite. Este vorba despre Titu Maiorescu, care în 1891 pune bazele Partidului Constituțional sau despre Nicolae Iorga, care domină cu personalitatea sa Partidul Național Democrat, apărut în 1910. Nu putem închide seria profesorilor care au îmbrățişat altă ideologie decât cea liberală fără a aminti că la apariția, în 1908, a Partidului Conservator Democrat fondat de Take Ionescu, au intrat în rândurile formațiunii politice profesorii Nicolae Basilescu, Constantin G. Dissescu, Constantin I. Istrati, Paul Negulescu, Ermil Pangrati, Nicolae Titulescu şi Constantin Rădulescu-Motru.

Nu este lipsit de interes faptul că universitarii au luat atitudine în legătură cu evoluția politică internă, între 1884-1888 Titu Maiorescu, Constantin C. Arion sau Constantin Boerescu regăsindu-se printre cei care formau Opoziția Unită, alianță ce îi concentra pe nemulțumiții de îndelungata prezență a liberalilor la guvernare.

Un episod care se impune a fi menționat îl constituie şi campania naționalistă organizată de Iorga în 1906, culminând cu acțiunea din 13 martie. Astfel, profitând de un val de francofobie în rândul populației urbane tinere, Iorga a boicotat Teatrul Național, unde se punea în scenă o piesă în întregime în limba franceză. Situația degenerează,

liniştea publică este perturbată căci tinerii nu se opresc la intonarea imnului *Deşteaptă-te, române!*, ci răstoarnă tramvaiele şi dislocă pietre din pavaj, pe care le folosesc contra jandarmilor. Incidentul se înscrie pe linia izolaționismului cultural promovat de istoric şi contribuie la creşterea popularității sale, găsind susținători în rândul mai multor oameni de cultură (Sadoveanu, Coşbuc, Şt. O. Iosif, Eugen Lovinescu, Aurel C. Popovici scriu un manifest de aprobare, intitulat *Chemare*).

Un alt eveniment major care a determinat reacția universitarilor l-a reprezentat Primul Război Mondial. Universitarii şi-au exprimat opțiunea de intervenție a României în conflict de partea Antantei încă din 5 septembrie 1914, printr-un memoriu trimis regelui şi prim-ministrului.

În condițiile în care aceasta a fost şi atitudinea adoptată oficial la capătul celor doi ani de neutralitate, se poate aprecia că universitarii au evaluat corect situația internațională. Debutul României în Primul Război Mondial a condus la schimbări substanțiale în activitatea Universității din Bucureşti. Astfel, în fruntea Universității s-a produs, în august 1916, o rocadă din cauza mobilizării rectorului I. Athanasiu. Înlocuitorul era decanul Facultății de Litere şi Filosofie, Ioan Bogdan, care deținea concomitent şi funcția de prorector. Deşi situația era dificilă, principala preocupare a universitarilor aflați la Bucureşti a fost continuarea activității didactice. În vederea atingerii acestui obiectiv, I. Bogdan a convocat, la 15 noiembrie 1916, Senatul universitar, din care făceau parte Gheorghe Țițeica, D. Evolceanu, I. Mihăilescu, Dragomir Demetrescu. Senatul a decis ținerea pe mai departe a cursurilor şi numirea la facultățile lipsite de decan a câte unui prodecan dintre cei mai vechi profesori ai instituțiilor respective, prin aceste măsuri încercându-se menținerea unei relative normalități în Universitate. Totuşi, din data de 23 noiembrie/6 decembrie 1916, când Capitala a fost ocupată de trupele germane, situația s-a deteriorat rapid. Localul Universității a devenit chiar din a doua zi ținta autorităților ocupante, nerăbdătoare să stabilească aici Cartierul Statului Major al armatei. În pofida demersurilor repetate ale prorectorului pe lângă Prefectura poliției, cursurile au fost suspendate la 7 decembrie, iar Universitatea închisă. Profesorii, deloc dispuşi să se conformeze şi sperând că vor obține autorizația de reluare a activității, s-au întrunit în Consiliu profesoral la 8 decembrie 1916, hotărând ca, din pricina descompletării corpului didactic, un profesor să predea cursuri la mai multe discipline, iar şefii de lucrări să-i suplinească pe profesorii plecați.

Dorința de a păstra funcționalitatea Universității s-a lovit de unele neajunsuri. De exemplu, din cauza mobilizării sau a retragerii în Moldova, corpul didactic al Universității a fost dramatic limitat, circa 2/3 din catedre rămânând vacante. Mai concret, la Facultatea de Ştiințe din 20 de profesori rămân în Bucureştiul ocupat cinci, la Facultatea de Drept din 12 profesori rămân doi, la Facultatea de Litere, din 18 cadre didactice rămân 10, la Facultatea de Medicină din 29 de profesori rămân 11, iar la Facultatea de Teologie din opt rămân patru. Din aceleaşi motive a scăzut şi numărul studenților, astfel încât, dacă în anul universitar 1915-1916 erau înscrişi 4.380 studenți, în anul 1916-1917 cifra lor ajunge la 2.701.

În pofida acestei evidențe descurajante, încercarea de redeschidere a Universității a fost constantă, materializată însă abia peste un an din cauza „lipsei de încredere în corpul profesoral şi studențesc". Nu puțini

au fost profesorii care, consideraţi periculoşi, au fost arestaţi şi persecutaţi, sau cei cărora li s-a stabilit domiciliu forţat, de exemplu, Ştefan şi Mina Minovici, Constantin Rădulescu-Motru. Alţii s-au implicat în conservarea zestrei culturale. Este cazul lui D. Onciul, care a avut un rol important în apărarea patrimoniului arhivistic al Academiei şi a îndemnat la rezistenţă şi la încredere în victorie. Sunt elocvente cuvintele sale: „În trecutul nostru ţara şi neamul au fost adeseori supuse la grele încercări şi la mari jertfe. Dar cu toate răstriştele vremilor, dezvoltarea noastră istorică în statul naţional a mers mereu înainte... Să avem deci credinţă tare în steaua noastră!... Binele şi mărirea statului mai înainte de toate, mai presus de toate”[27].

Principalul aspect care a preocupat conducerea Universităţii în perioada suspendării cursurilor a fost evitarea mutării în local a ofiţerilor germani. Pentru aceasta s-a încercat conservarea bibliotecii, a laboratoarelor şi a Muzeului naţional de antichităţi, sarcină dificilă din pricina jafului la care se dedau ocupanţii. Cu greutate s-a reuşit, în condiţiile în care în aprilie 1917 în Universitate se instalase departamentul IV al Statului Major al armatei germane, păstrarea sălilor secreta-riatelor şi celei a Rectoratului, unde s-au depozitat părţi din arhiva Universităţii. Părăsirea după câteva luni a localului de către ofiţeri a provocat pierderi consistente în zestrea materială a instituţiei, scaune, mese, birouri, covoare fiind luate abuziv de ocupanţi. Apărea, aşadar, o nouă piedică în redeschiderea cursurilor, piedică pe care Ioan Bogdan a căutat să o înlăture solicitând o subvenţie în valoare de 3.000 de lei de la Casa Şcoalelor, în vederea reparării clădirii şi a completării mobilierului.

Aşa cum aminteam, perseverenţa istoricului Ioan Bogdan a dat roade, la 3 decembrie 1917 reluându-se cursurile la Facultatea de Medicină. Izbânda avea o explicaţie: personalul medical al armatei germane suferise pierderi, apărând necesitatea de noi cadre medicale care să asigure asistenţa medicală a ocupanţilor. Indiferent de motiv, precedentul se crease şi reînceperea activităţii în Universitate devenise o certitudine, în martie 1918 facultăţile de Litere şi Filosofie, Ştiinţe şi Teologie redeschizându-se. O situaţie specială exista la Facultatea de Drept, unde dintre cei 20 de profesori, 12 conferenţiari şi docenţi, se mai afla în Bucureşti un singur profesor titular, Constantin C. Arion, care îndeplinea şi funcţia de prodecan al instituţiei.

Chiar dacă cursurile au fost reluate, condiţiile de studiu se dovedeau nesatisfăcătoare, lipsa cadrelor didactice fiind completată de inaccesibilitatea bibliotecii, al cărei personal era mobilizat.

Mai mult, anul de studiu s-a redus la un semestru, cel de vară, pentru a nu fi prejudiciaţi studenţii. La 4 iunie 1918, Senatul universitar decidea că cele trei luni de cursuri pot fi asimilate unui an întreg, cu precizarea că aceasta era o măsură excepţională.

Punctarea implicării universitarilor în evoluţia evenimentelor care au afectat România în a doua parte a modernităţii ar fi incompletă fără precizarea demersurilor profesorilor care au susţinut înfăptuirea Unirii. Cadrele didactice refugiate, împreună cu cele ieşene, au fondat Asociaţia profesorilor universitari din România, cu rol determinant în constituirea unei delegaţii care a promovat cauza românilor în străinătate. Asociaţia,

[27] Ştefan Ştefănescu, *Mari istorici şi ideea de unitate naţională: Dimitrie Onciul*, în „Analele Universităţii Spiru Haret”, seria Istorie, an 1999, nr. 2, p. 17.

înființată la 3 aprilie 1917, îşi fixase ca obiective: „să strângă legăturile de colegialitate între cadrele didactice superioare, să studieze şi să înainteze soluții în problematica învățământului general şi a celui universitar în special, să contribuie la dezvoltarea tuturor ştiințelor, să se preocupe de îndrumarea învățământului superior al ştiințelor aplicate, să cultive sentimentul național în rândurile tinerimii universitare, să apere interesele şi prestigiul universităților din România, să orienteze cercetările ştiințifice spre domeniile interesului socio-economic".

Între profesorii refugiați în Moldova sau în afara țării, mai ales la Paris, merită a fi menționați câțiva dintre aceia care au activat în sensul sprijinirii obiectivului național. Este cazul mediciniştilor Ioan Cantacuzino, Thoma Ionescu, Constantin Angelescu, Gheorghe Marinescu, Athanasie Demosthene, al profesorilor de la Facultatea de Ştiințe din Bucureşti – Constantin Istrati, Ermil Pangrati, Nicolae Coculescu, al profesorilor de la Facultatea de Litere – Simion Mândrescu, George Murnu, Charles Drouhet, G. Aslan sau al juriştilor Toma Stelian, George G.Mironescu, Emil Djuvara, Nicolae N. Basilescu, Constantin Dissescu, Istrate Micescu, Constantin Sipsom, Em. Antonescu şi Dumitru Negulescu.

Aportul lor a fost important, Nicolae Titulescu, de pildă, participând ca prim delegat al României la Conferința de pace de la Paris. Alții, luând legătura cu profesori şi politicieni din Franța, Anglia, S.U.A., au contribuit la explicarea dezideratelor românești şi la conturarea unui curent de opinie favorabil.

Cea mai importantă misiune a fost întâlnirea produsă la 27 octombrie 1917 între preşedintele Franței, Raymond Poincaré, şi o delegație de universitari români.

În străinătate universitarii s-au organizat în comitete (de exemplu, în ianuarie 1918 a apărut comitetul franco-român, care a discutat cu preşedintele Senatului francez şi cu prim-ministrul G. Clemenceau; Comitetul Pro-Romeni de la Roma) ori ligi (Liga Națională Română, apărută la 5 iulie 1918 în S.U.A.) şi asociații (Asociația pentru ajutor de război din S.U.A., prezidată de Paul Negulescu; Societatea anglo-română, organizată în 1917 la Londra). Universitarii români au ținut conferințe la Paris, Marsilia, Nantes, Le Havre sau cursuri la instituții prestigioase de învățământ (École des hautes études sociales din Paris).

Activitatea prounionistă a profesorilor superiori a fost completată de apariții în gazetele occidentale şi de publicarea unor studii/lucrări între care amintim câteva, şi anume: *Histoire des relations entre la France et les roumains, Pages roumaines* (Nicolae Iorga), *La Roumanie dans la guerre et dans la paix* (Nicolae Basilescu), *Aperçus sur la question roumaine* (George G. Mironescu), *România şi războiul mondial* (Simion Mândrescu)[28].

Datorită rolului avut în susținerea egalității sociale, politice şi naționale, dar şi a limbii şi culturii naționale, se impun câteva precizări legate de Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor, organizație care milita pentru egalitate socială, politică şi națională dar şi pentru limba şi cultura română, şi care a luat ființă la 15 septembrie 1890, din inițiativa unor studenți şi

[28] Silvia Ioanid, *Contribuția universităților din Bucureşti şi Iaşi la unirea Transilvaniei cu România*, în „Analele Universității Bucureşti. Istorie", an XVIII (1969), 1963, pp. 56-58.

personalități culturale care s-au întrunit la Universitatea din Bucureşti. Pentru atingerea obiectivelor menționate se recurgea, potrivit statutelor, la înființarea de săli de lectură şi biblioteci, tipărirea de cărți în ediții populare, sprijinirea publicațiilor care ar susține obiectivele organizației, conferințe şi întruniri publice, sărbătorirea datelor semnificative pentru trecutul poporului român, organizarea de congrese anuale pentru membrii societății, formarea unui fond de sprijin prin cotizații, donații. Succesul societății a determinat deschiderea mai multor secții la Ploieşti, Craiova, Galați, Turnu Severin, Piteşti, Târgovişte, Giurgiu, Brăila, Focşani, Bârlad, Buzău, Turnu Măgurele. Totodată, se întemeiază secții în afara granițelor la Paris, Anvers, Berlin. Liga a desfăşurat o bogată activitate politică pentru întărirea unității naționale şi a emis primul *Apel pentru apararea drepturilor românilor* la data de 24 ianuarie 1891. Din 1914 devine Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor. Începutul Primului Război Mondial îi obligă pe membrii Ligii să îşi precizeze poziția față de evenimente, aşa încât aceştia se exprimă public pentru participare, argumentată după cum urmează: „Trista experiență a dovedit că unitatea culturală, fără unitate politică, nu are nicio chezăşie. Pentru păstrarea unității culturale, ni se impune unitatea politică". În vederea promovării propriilor obiective, organizația s-a servit de publicații precum: „Liga Culturală", „Calendarul Ligii", „Liga Română", „Revista Ligii Culturale", „Buletinul Ligii Culturale" etc. Preşedinții Ligii până la Primul Război Mondial au fost: Alexandru Hristea Orăscu (1890-1892), Grigore Brătianu (1892-1893), Vasile A. Urechia (1893-1897), Mihai Vlădescu (1897-1903), Petru Grădişteanu (1903-1908), Sava Şomănescu (1908-1910), Virgil Arion (1910-1914), Vasile Lucaciu (1914-1918).

Pentru a întregi tabloul implicării universitarilor bucureşteni în evenimentele importante ale epocii moderne, menționăm că nici studenții Capitalei nu au rămas pasivi în momentele determinante pentru țară. De pildă, ei manifestă un interes constant pentru derularea Războiului de Independență, la care doresc să ia parte. În acest sens, la începutul anului 1877, studenții au solicitat ministrului de Război ca instructori militari desemnați de acesta să-i pregătească pentru eventualitatea în care „drepturile țării ar avea trebuință de a fi apărate cu arma". În continuarea cererii, studenții de la facultățile de Medicină şi Drept, mai ales, au început pregătirea militară, formând un batalion de vânători.

Odată început conflictul, tinerii de la Universitatea din Bucureşti s-au înscris ca voluntari. Disponibilitatea şi curajul lor nu au trecut neobservate, astfel încât în primăvara lui 1877 generalul doctor Carol Davila, şef al Serviciului sanitar al armatei, le-a propus studenților medicinişti să se înscrie ca voluntari pe ambulanțe, completând efectivele insuficiente de medici. Rezultatul a constat în participarea a 14 tineri de la Facultatea de Medicină la luptele de la Plevna, Grivița şi Vidin, tineri care la finalizarea războiului au fost răsplătiți pentru prestația lor cu gradul de sergent. Pentru merite deosebite, unii dintre ei (Constantin I.Istrati şi Gheorghe Sabin) au fost decorați cu *Virtutea militară de argint*. Nu trebuie omis că şi în rândul tinerilor care s-au alăturat ca voluntari armatei s-au înregistrat victime, mai mulți murind de tifos.

Proclamarea independenței a constituit un moment în care conectarea tinerilor la realitățile epocii a fost evidentă, aceştia, entuziasmați, organizând adevărate manifestații pentru accentuarea semnificației istorice. A doua zi, pe 10 mai 1877, sute de studenți purtând torțe aprinse şi steagul Universității s-au îndreptat spre Palatul domnesc, acompaniați de muzica militară şi de mii de spectatori. Împreună l-au felicitat pe Carol I şi au intonat imnul național, scenă repetată la casa prim-ministrului I.C. Brătianu şi a celui de Externe, M. Kogălniceanu. Ecouri ale acțiunii studenților s-au păstrat în paginile ziarelor „Românul" ori „Telegraful", care redau în culori vii atmosfera acelei zile[29].

În perioada neutralității, studenții bucureşteni au pledat în cadrul congreselor de la Galați (1915) şi Bucureşti (1916) pentru participarea României la război de partea Antantei şi pentru includerea tuturor provinciilor locuite de conaționali între granițele statului român.

În toamna lui 1918, la Bucureşti, a apărut o organizație patriotică, Garda civică, în componența căreia se găseau şi studenți motivați să-şi impulsioneze colegii în sensul participării la luptă. Perioada ocupației germane a însemnat dezorganizarea activității Universității din Bucureşti, fapt care a afectat tinerii înmatriculați la diferite facultăți. Pe de o parte cursurile au fost suspendate, pe de alta mai mulți studenți au fost mobilizați, ceea ce le-a compromis parcursul şcolar. Oficialii Universității au găsit o soluție pentru acestă situație, echivalând cele trei luni de cursuri ținute în 1918 cu un an universitar complet. Şi studenții mobilizați care pierduseră doi ani de studiu au cerut ca statutul lor particular din timpul războiului să fie menționat pe diplomele de licență, pentru a beneficia de o oarecare înlesnire la încadrare comparativ cu colegii care, rămaşi acasă, avuseseră posibilitatea de a se pregăti în alte condiții.

Concluzii

Universitatea din Bucureşti în intervalul 1864-1918 a stat sub semnul strădaniilor organizatorice, fapt probat de repetatele regulamente elaborate la nivelul fiecărei facultăți şi de multiplele modificări aduse legislației privind învățământul superior. Tendința de evoluție a acestei trepte de învățământ este evidentă şi se reflectă în diversificarea structurii Universității, în lărgirea ofertei educaționale, observabilă din analizarea programelor de studiu, în configurarea mediului propice cercetării prin amenajarea de biblioteci, laboratoare, institute.

[29] Ilie Şendrulescu, *Atitudinea studenților Universității din Bucureşti față de războiul de independență din 1877-1878*, în „Analele Universității Bucureşti. Istorie", an XVI, 1967, pp. 76, 78-79.

Debutul a fost tributar restricțiilor bugetare, dotărilor insuficiente, spațiilor improprii, personalului didactic aflat uneori la granița dintre diletantism şi profesionalism, dar aceste dificultăți au fost depăşite treptat. Soluțiile au constat într-o mai bună administrare a acestui sector al învățământului, în procurarea mijloacelor didactice necesare şi perfecționarea cadrelor universitare. Spre centrele universitare apusene se îndreaptă toți aceia care doreau să dea pregătirii dobândite în țară un plus de valoare, fapt demonstrat de bune referințe care au însoțit stagiile de studii ale multora. Calitatea ştiințifică a profesorilor care au activat în centrul universitar bucureştean a fost recunoscută de înalte foruri de cultură europeană, de colaborările profesionale cu savanți occidentali, de invitațiile de participare la congrese şi conferințe internaționale.

Şi în privința localului destinat Universității progresele s-au făcut simțite, fie printr-o mai bună gestionare a spațiului existent, fie prin alocarea de noi clădiri pentru activitățile didactice superioare.

Progrese s-au înregistrat şi în privința numărului de studenți, la aceasta contribuind şi legea asupra învățământului secundar şi superior a lui Haret care, simplificând examenul de absolvire a liceului, a permis mai multor tineri să-şi continue instruirea. Pentru intervalul anunțat, o noutate o constituie pătrunderea la nivelul acestei trepte a învățământului a fetelor, aspect aflat în concordanță cu schimbările de mentalitate din societatea românească.

Departe de a rămâne cantonați în sfera preocupărilor intelectuale, profesorii universitari din Bucureşti au urmărit cu interes şi au luat parte la evenimentele sociopolitice care au marcat perioada, transformându-se, nu o dată, în vectori de opinie. Este de semnalat, pe această linie, implicarea universitarilor în materializarea programului reformator din vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza şi a lui Carol I, în susținerea intereselor țării de-a lungul Războiului de Independență sau în pledarea cauzei românilor în vremea primei conflagrații mondiale.

3

Universitatea din Bucureşti în anii interbelici

Primul Război Mondial a dus la împlinirea aspirațiilor națiunii române, formarea unui stat al tuturor românilor şi reforme democratice şi sociale care au instaurat un nou climat, de dezvoltare generală a României şi, mai ales, au generat mari speranțe că întârzierile şi soluțiile eşuate vor deveni amintiri. Marele război a accelerat tendința de reaşezare a regimului politic şi a politicii sociale care apăruse grație Partidului Național Liberal exact cu un an înainte de declanşarea primei conflagrații mondiale. Derularea războiului a făcut ca reformele enunțate să capete angajamente solemne la cel mai înalt nivel, ceea ce făcea iminentă aplicarea lor.

Inițial, reformele care vizau democratizarea şi introducerea unei mai mari echități sociale s-au limitat la decretarea votului universal şi efectuarea unei reforme agrare care să ofere satisfacție țăranilor-soldați. Cele două reforme au fost realizate imediat după încheierea războiului. Astfel, alegerile parlamentare din noiembrie 1919 au avut la bază votul universal. Reforma agrară a fost realizată printr-o suită de texte legislative, cele mai importante fiind promulgate în anul 1921. Reforma agrară din România a fost una dintre cele mai radicale reforme agrare efectuate după Primul Război Mondial, rațiunea ei fiind mai curând politică şi etică decât economică.

Acest capitol reia textul corespunzător perioadei interbelice din Adina Berciu-Drăghicescu, Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universității din Bucureşti 1864-2004*, Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2004, cu unele modificări. De asemenea, în raport cu ediția 2014 a lucrării *Universitatea din Bucureşti 1964-2014*, există unele adăugiri minore.

După realizarea Marii Uniri prin alăturarea la Vechiul Regat a Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei a apărut o nouă agendă care îi obliga pe responsabilii politici să opteze asupra unei strategii de consolidare a noului stat. În fond, două strategii erau posibile, una care să o continue pe cea anterioară, ce însemna construcția unui stat centralizat, şi alta care însemna imaginarea unor forme de autonomie în funcție de specificul fiecărei provincii unite cu România. Cercurile guvernamentale au optat pentru prima strategie, care însemna unificarea şi uniformizarea din punct de vedere legislativ, monetar, judiciar şi al infrastructurii. De aici au rezultat o serie de legi, între care unificarea monetară din 1920, legea pentru organizarea judecătorească, legea pentru organizarea teritorial-administrativă din 1925 şi altele.

Din punctul de vedere al reconfigurării sistemului politic, locul preeminent îl ocupă adoptatea Constituției din martie 1923, care conținea prevederi ce garantau funcționarea unei democrații în care cetățenii dispuneau de drepturile şi libertățile colective şi individuale ce interziceau orice tip de discriminare. Minoritățile naționale, conform acestei constituții, primeau un tratament echitabil la care se adăugau dispozițiile privind protecția minorităților naționale din tratatul de pace de la Saint-Germain-en-Laye care permiteau intervenția Societății Națiunilor.

Viața politică se baza pe competiția dintre partidele politice şi pe intervenția monarhiei, care continua să fie principalul actor politic. Principalele partide politice erau Partidul Național Liberal – care a guvernat România în intervalele 1922-1926, 1927-1928 şi 1933-1937 – şi Partidul Național Țărănesc, format din fuziunea dintre Partidul Național Român şi Partidul Țărănesc, produsă în anul 1926, formațiune politică situată net la stânga liberalilor rivali şi care a guvernat, uriaş ghinion pentru acesta, în perioadele 1928-1931 şi 1932-1933, corespunzătoare crizei economice. Pe lângă aceste două mari partide politice, ataşate, e drept cu unele mici incoerențe, idealurilor democratice, pe scena politică interbelică este prezent şi extremismul politic. Extrema stângă este reprezentată de un Partid Comunist din România, apărut în 1921 prin convertirea unei părți a Partidului Socialist la condițiile impuse de Internaționala a III-a. Simplu instrument al politicii sovietice, militând pentru subminarea României născute în 1918, acest partid va fi scos în afara legii în 1924. Ulterior, Partidul Comunist va încerca să conteze în politica interbelică şi în viața publică printr-o serie de organizații şi asociații paravan, inclusiv în rândul studenților, dar rezultatele vor fi neglijabile. Explicații multiple, imposibil de dezbătut într-o lucrare de acest gen, au făcut ca extrema dreaptă să fie mult mai influentă în opinia publică şi în viața politică. Prima formațiune politică de extremă dreapta care a avut o relativă însemnătate a fost Liga Apărării Naționale Creştine, fondată în 1923 de un profesor de economie politică de la Universitatea din Iaşi. Dar adevărata reprezentantă a dreptei radicale este mişcarea legionară, care apare într-o primă formă în 1927 sub numele de Legiunea Arhanghelului Mihail. Formațiunea, care va participa cu succes la ultimele alegeri democratice din anii interbelici, în anul 1937, sub numele de partidul Totul pentru Țară, se distingea prin respingerea democrației şi promovarea unui regim totalitar, prin

antisemitism şi naţionalism exacerbat, prin promovarea unei politici represive faţă de minorităţile naţionale, având ambiţia să genereze un proces de renaştere spirituală la care era pusă intens la contribuţie confesiunea ortodoxă, astfel încât unii analişti au fost frapaţi de aspectele religioase ale mişcării. Pe lângă acestea, emergenţa mişcării legionare a însemnat şi apariţia violenţei extreme sub forma asasinatului politic. În perioada interbelică, autorităţile guvernamentale au persecutat în mai multe ocazii mişcarea legionară, ajungându-se, în perioada dictaturii lui Carol al II-lea, la terorism de stat. Având în vedere forţa de captare a tineretului din licee şi universităţi, mişcarea legionară va mai fi evocată în acest capitol.

Cel mai important element al sistemului politic era însă monarhia, care cunoaşte dificultăţi din cauza tribulaţiilor prinţului moştenitor Carol, viitor rege, personaj nefast, responsabil de marile eşecuri ale României Mari. Dotat cu o mare inteligenţă, dar capricios şi influenţabil, Carol renunţă la calitatea sa de delfin în 1925, act validat de Parlament la 4 ianuarie 1926 care-l proclamă pe Mihai, fiul lui Carol, drept moştenitorul tronului. Vacanţa tronului se produce în 1927, când Mihai devine rege, dar, minor fiind, se instituie un Consiliu de Regenţă, condus de patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea. Dificultăţile provocate de regimul Regenţei conjugate cu primele efecte ale crizei economice şi cu campaniile duse în favoarea lui Carol de oameni politici de diverse orientări, au creat condiţiile favorabile revenirii lui Carol în iunie 1930, când are loc, pompos denumită, Restauraţia. Astfel, timp de un deceniu, ţara a fost condusă de Carol al II-lea, care a dus o politică consecventă de compromitere a democraţiei şi de dezintegrare a partidelor politice, bazându-se pe camarila regală formată din afacerişti veroşi şi indivizi fără scrupule şi optând din 1938 pentru instaurarea unei dictaturi bazate pe un cult deşănţat al personalităţii şi partidul unic. În apărarea sa trebuie menţionate declanşarea unei politici mai ferme de industrializare şi, în general, de dezvoltare economică, de modernizare pe numeroase planuri, de exemplu, elaborarea şi promulgarea unor noi coduri juridice, de ridicare a stării culturale şi social-economice a celei mai numeroase clase sociale din România interbelică, ţărănimea. Politicile de reorganizare şi modernizare inspirate de rege au atins şi domeniul învăţământului superior, atenţia acordată acestuia fiind mult mai mare decât în anii precedenţi.

Carol al II-lea în ipostază de creator

Sistemul şcolar avea un rol crucial în procesele de modernizare şi de educaţie civică, începând cu eradicarea analfabetismului şi continuând cu formarea de cadre medii sau superioare pentru viaţa economică, administraţie, şcoli de toate gradele. În

perioada interbelică, statul a făcut un efort notabil pentru dezvoltarea sistemului de învățământ, mai ales în anii când la conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice s-a aflat liberalul Constantin Angelescu, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, echivalentul interbelic al lui Spiru Haret. Astfel, în 1924 a fost elaborată şi promulgată legea referitoare la învățământul primar, iar în 1928 a fost rândul legii învățământului secundar să intre în vigoare. Potrivit acestei legi, durata studiilor liceale era stabilită la 7 ani, la care se adăuga un an preparator (pregătitor), răstimp în care tinerii puteau să-şi verifice predilecțiile şi interesele înainte de a se decide pentru o filieră universitară.

După 1918, sistemul învățământului superior românesc s-a amplificat în proporții considerabile şi au apărut noi centre universitare. În anul 1919, prin două decrete-lege din 23 septembrie, au fost românizate cele două universități de la Cluj şi Cernăuți, în cazul primei instituții, prezența cadrelor didactice de la Universitatea din Bucureşti în procesul consolidării sale fiind salutară. În anul 1920 a fost înființată Şcoala Politehnică de la Timişoara, iar în anul 1926 a fost creată Facultatea de Teologie de la Chişinău, subordonată organizatoric Universității din Iaşi. În acest vechi centru universitar, în 1937 s-a fondat Şcoala Politehnică „Gheorghe Asachi", care integra şi Facultatea de Agronomie din Chişinău, fiind înființată în anul 1933. La Cluj, în afara Universității „Ferdinand I", mai funcționau Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, creată de maghiari în 1902 şi românizată în 1920, şi Academia de Agricultură, întemeiată în 1906 şi reorganizată de administrația românească în anii 1919-1921.

Facultatea de agronomie din Chişinău

Universitatea bucureşteană, chiar şi în această nouă configurație, continua să se afle pe o poziție hegemonică şi va exercita permanent o forță de atracție pentru universitarii din provincie. Euforiei primilor ani de la Unirea din 1918, când păreau că ambițiile statului român erau realizabile, îi vor urma evoluții contradictorii, care vor avea repercusiuni şi asupra Universității din Bucureşti, profund integrată în viața politică, în politicile educaționale şi culturale, în militanismele civice şi politice, în instituțiile publice care puneau la dispoziție expertize şi competențe la cel mai avansat nivel, în viața socială în ansamblu. Toate acestea au asigurat Universității din Bucureşti o vizibilitate şi o reputație fără egal în întreaga sa istorie.

Studierea Universității din Bucureşti în perioada interbelică va debuta cu plasarea ei în contextul cultural şi ştiințific al capitalei şi va continua cu creionarea cadrului legislativ, cu analiza diversificării structurii sale prin crearea de noi facultăți, cu evocarea succintă a bazei materiale, şi considerații asupra cadrelor didactice universitare şi societățile lor savante, precum şi asupra publicațiilor şi centrelor de cercetare. De fiecare dată când va fi cazul, pentru a vedea mai bine mecanismele de funcționare ale facultăților, vor fi prezentate rezumativ regulamentele facultăților. Se va proceda de o manieră selectivă pentru că nu există spațiu pentru prezentarea tuturor regulamentelor care au fost în vigoare în aceste două decenii. O secțiune consistentă va fi consacrată studenților şi vieții studențeşti, în care se va aborda şi problema impactului dreptei radicale asupra tineretului universitar. Chiar dacă cercetările sunt departe de a oferi răspunsuri certe, credem că este util de semnalat că aserțiunea conform căreia studențimea de origine românească era în majoritatea ei integrată în mişcarea legionară (sau simpatiza cu ideologia legionară) este discutabilă. Mişcare care se adresa prioritar tinerilor, legionarismul probabil că a obținut rezultate mai bune în recrutarea tinerilor liceeni, prin intermediul Frăților de Cruce, decât în recrutarea studenților. Aşadar, o parte dintre studenții anului I era deja atrasă spre mişcarea legionară. Este foarte posibil ca mişcarea politică cea mai populară în rândul studenților să fi fost cea legionară, dar trebuie să determine şi raportul între minoritățile bine structurate şi îndoctrinate, dispuse la activism şi confruntare, aşadar foarte vizibile şi majoritățile timorate, pasive, rezervate pentru a nu fi antrenați în evaluări superficiale.

Bucureşti, centru cultural şi ştiințific al României Mari

Bucureştii, conform recensământului din anul 1930, cu o suprafață de circa 78 de kmp şi cu o populație de 631 288 de locuitori, erau metropola recunoscută a României Mari[1]

[1] Pentru o imagine de ansamblu a capitalei în perioada interbelică vezi Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1979, pp. 155-177.

Perioada interbelică este asociată cu o eflorescență pe toate planurile, implicit cultural şi ştiinţific. Este un spectacol uluitor oraşul Bucureşti cu multitudinea de instituții, asociații, societăți savante, muzee, biblioteci, care se constituiau într-un sistem de informare şi de educație pus la dispoziția studenților. Spațiul nu permite decât evocarea selectivă a acestor instituții şi este suficient pentru a se convinge oricine de intențiile clasei politice de a scoate România prin intermediul culturii, progresului ştiinţific şi tehnologizării din situația periferică de stat subdezvoltat.

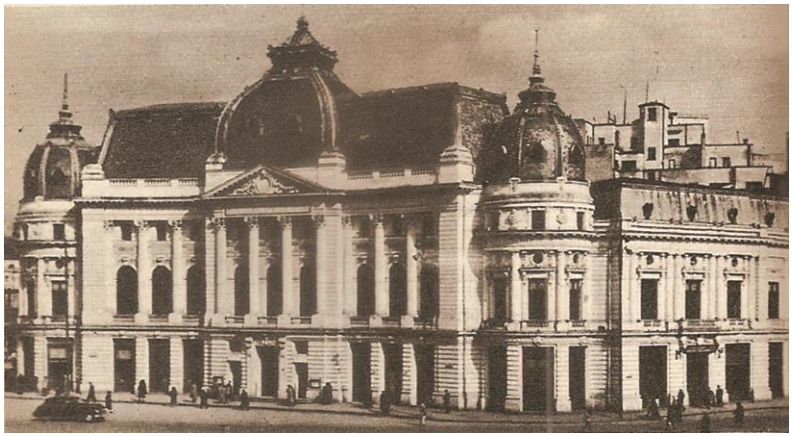

Fundația Universitară Carol I

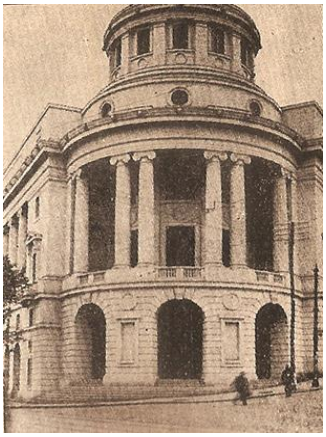

Fundația Ferdinand I din Iaşi

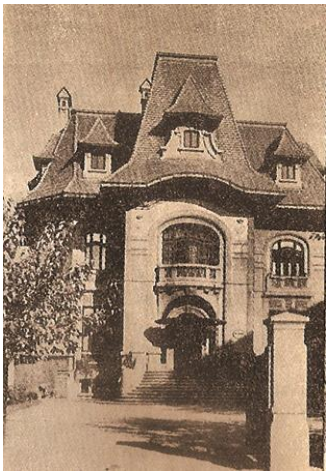

Fundația „Principele Carol”

Carol al II-lea şi Dimitrie Gusti la Fundația „Principele Carol”

Palatul Uniunii Fundațiilor Culturale Regale din Bucureşti

Existau Fundațiile Regale, care datorită fondurilor de care dispuneau, jucau un rol important în încurajarea culturii şi ştiinței atât la nivel popular, cât şi academic. În 1923, printr-o lege din 23 octombrie, s-au pus bazele *Fundației Culturale Principele Carol*, care îşi propunea înființarea căminelor culturale în mediul rural şi, din mai 1934, stimula şi finanța activitatea socială a echipelor regale studențeşti[2]. Directorul fundației era Dimitrie Gusti. De altfel, aşa cum se va observa, în fruntea unor asociații, instituții şi societăți figurau profesori ai Universității din Bucureşti, în multe cazuri ca fondatori. Prin legea din 14 aprilie 1933 s-a creat *Uniunea Fundațiilor Culturale Regale din România*, care cuprindea: 1. Fundația Universitară Carol I (1891); 2. Fundația Culturală Principele Carol; 3. Fundația Regele Ferdinand I, creată la Iaşi în februarie 1926 în vederea încurajării cercetărilor în fizică şi ştiințele naturale; 4. Institutul de cercetări ştiințifice Carol II, creat la Cluj la 27 iulie 1931; Filarmonica (apare în regulamentul din 1938 pentru aplicarea legii din 1933). Prin aceeaşi lege s-a înființat *Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II"*, condusă de Alexandru Rosetti şi care edita, între altele, prestigioasa *Revista Fundațiilor Regale* (1934-1947). Evident, conducătorul acestei uniuni era regele, ajutat de un consiliu al Fundațiilor Culturale Regale, format din directorii fundațiilor şi personalități numite de monarh. Rolul acestor fundații în sprijinirea cercetării ştiințifice, în subvenționarea creației culturale, dar şi în impulsionarea culturii de masă şi a ridicării nivelului de viață în mediul rural – mai ales prin căminele culturale – este bine surprins de cercetări recente[3].

Capitala României era gazda celor mai numeroase instituții de cercetare, fie în direcții social-umaniste, fie în direcții economice şi tehnico-ştiințifice. Dintre acestea amintim: *Institutul Social Român, Institutul de ştiințe administrative* din România condus de Paul Negulescu (1928), *Institutul sud-est european*, *Institutul economic românesc* (fondat în 1921), *Institutul pentru studiul conjuncturii economice* (1933), *Institutul central de statistică* (1934)[4], *Institutul național român pentru studiul amenajării şi folosirii izvoarelor de energie* (1926), *Institutul român de organizare ştiințifică a muncii* (1927), *Institutul de cercetări agronomice ale României* (1927), *Institutul pentru studiul istoriei universale*, fondat de Nicolae Iorga în

[2] Carol al II-lea a lansat ideea echipelor studențeşti care urmau cursuri premergătoare în aprilie-mai, realizau anchete sociale în mediul rural timp de 3 luni, iar în octombrie trebuiau să organizeze expoziții pe baza materialului colectat.

[3] Laura-Rodica Hîmpă, *De la Fundația Culturală Regală „Principele Carol" la Uniunea Fundațiilor Culturale Regale (1921-1948)*, Editura Etnologică, Bucureşti, 2019. Autoarea se ocupă pe larg şi de activitatea echipelor regale studențeşti, animate de Dimitrie Gusti.

[4] A apărut prin fuziunea dintre Institutul de Statistică Generală a Statului, înființat în 1925 şi Institutul de Demografie şi Recensământ.

1936[5], *Institutul de antropologie*, fondat de Francisc Rainer în 1940, *Institutul de istorie națională*, fondat de Constantin C. Giurescu şi recunoscut în 1942. Evident, aceste institute aveau o activitate inegală şi importanța lor poate fi evaluată pe baza unor analize consacrate fiecărui caz în parte.

Institutul pentru Studiul Istoriei Universale/
Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”

Institutul de Cercetări Agronomice al României

Francisc Rainer,
profesor la Facultatea de Medicină

Traian Săvulescu în biroul său de la Institutul
de Cercetări Agronomice al României

[5] Institutul s-a creat prin legea din 29 decembrie 1936 şi a beneficiat de casa lui Nicolae Iorga, donată statului, dar donatorul avea drept de folosință viageră. Prin decretul-lege din 25 februarie 1938, institutul se unea cu Catedra de istorie universală de la Universitatea din Bucureşti. Directorul institutului era numit pe viață, iar Ministerul Educației Naționale acorda subvenții bugetare. Vezi şi Ana Maria Ciobanu et alii, *Institutul de istorie „Nicolae Iorga” 1937-1948*, Bucureşti, 2009.

Pe lângă acestea, funcționau la București o serie de institute culturale străine care facilitau contactele şi cunoaşterea reciprocă dintre români şi diverse alte state şi accesul la culturi importante. În această ordine de idei, activau *Institutul de cultură italiană* (1922, fondat de Ramiro Ortiz şi care publica revista *Roma*), *Institutul francez de înalte studii* (1924), *Institutul american, Institutul britanic*[6], *Institutul de cultură polonă, Institutul german* (1940).

Fără discuție, ținând cont de francofilia ambiantă, Institutul Francez a avut cel mai mare impact asupra intelectualității româneşti. Preliminariile înființării sale sunt constituite de activitățile Misiunii Universitare Franceze, apărute prin semnarea unei convenții la 15 iunie 1919, prin care se punea la dispoziția României un număr de profesori francezi, care, în majoritate, au funcționat în învățământul secundar, în special în Transilvania. În fond, era vorba de contracararea influenței culturale germane, sporirea influenței culturale franceze trebuind să consolideze alianța franco-română. Institutul Francez fost creat la 29 mai 1924, prin diligențele unui comitet franco-român condus de geograful Emmanuel de Martonne şi format de Ioan Cantacuzino, Nicolae Iorga, Henri Focillon şi Mario Roques. Misiunea institutului era, pe de o parte, de a primi tineri cercetători francezi la București timp de 1-2 ani pentru studii, iar pe de altă parte, de a asigura celor 4 universități româneşti vizite ale unor profesori francezi. Treptat, activitatea institutului s-a diversificat în sensul acordării de burse pentru tineri intelectuali români pentru a studia în Franța, organizării de biblioteci de carte franceză şi în provincie, coordonării activității misiunii universitare franceze în România. Printre profesorii care au conferențiat în România în 1924-1927 sub auspiciile Institutului Francez amintim pe Léon Duguit, Jérôme Carcopino, Louis Sergeant, Ferdinand Lot, Paul Montel. În 1928-1929, institutul a publicat o revistă proprie, denumită *Mélanges*.

Convenția din 1919 era totuşi un document modest. În condițiile expansiunii germane în Europa de Sud-Est, Franța a încercat să ridice la un nivel mai înalt raporturile culturale cu aliatul român. La 31 martie 1939 a fost semnat un acord pentru dezvoltarea relațiilor intelectuale dintre cele două țări, cu prevederi favorabile pentru statul român, privind problemele financiare şi echivalarea diplomelor, punând mai mult

[6] Sub auspiciile Asociației Anglo-Române (creată în 1927), patronată de Carol al II-lea, în octombrie 1937 a fost inaugurată Şcoala de limbă şi literatură engleză. La 12 octombrie 1938, în prezența lordului Loyd of Dobbran, preşedintele British Council, a fost creat Institutul Britanic al Asociației Anglo-Române, care avea ca obiective organizarea de cursuri de limbă engleză, conferințe şi cursuri de literatură şi civilizație britanică. Aceste cursuri se eşalonau pe 3-5 ani şi se soldau cu *The Cambridge Certificate of Proficiency in English*. Comitetul care superviza activitatea institutului era format din George Oprescu, Victor Vâlcovici, Dimitrie G. Mateescu (secretarul general al Asociației Anglo-Române), John Amery, conducătorul efectiv al şcolii. Carol al II-lea a donat o proprietate pentru construirea unui local propriu, în martie 1940, Ministerul Trezoreriei de la Londra a aprobat fondurile necesare, dar evoluția rapidă a evenimentelor a dus la abandonarea proiectului. Cf. Dennis Deletant, *Good wine needs a bush. The British Council and Romania, 1937 to 1990*, în vol. *In and out of focus. Romania and Britain. Relations and perspectives from 1930 to the present*. Edited by Dennis Deletant, București, 2005, pp. 17-24.

accentul pe reciprocitate şi pe schimburi sistematice, stabilite de comun acord. Institutul Francez devenea instituția oficială a statului francez căruia i se atribuia aplicarea acestei politici. În momentul în care guvernul comunist de la Bucureşti a denunțat la 19 noiembrie 1948 acest acord, principala victimă a fost tocmai Institutul Francez[7].

Institutul cultural italian are la origine inițiativa lui Ramiro Ortiz, profesor la Catedra de italiană a Universității din Bucureşti, care a pus bazele unei asociații private în 1922 (sau, după alte informații, în 1924) pentru promovarea relațiilor culturale reciproce. În 1933, institutul lui Ortiz este preluat de statul italian şi prin convenția culturală încheiată între Italia, încă fascistă, şi România, la 8 aprilie 1943, devenea instituția care gestiona, în bună măsură, politica culturală italiană în țara noastră. Ca şi în cazul francez, la 4 martie 1950, regimul comunist din România denunță convenția din 1943, acest lucru antrenând şi închiderea Institutului italian de cultură.

Există puține informații despre prezența, instituționalizată, în România a culturii şi ştiinței germane. Un institut german pentru ştiință s-a creat în 1940, este menționat în acordul cultural bilateral din 1942 şi s-a pierdut în decor după 23 august 1944.

Institutul american s-a fondat în 1932 de către *Societatea Amicii S.U.A.*, la rândul său creată în 1925, sub patronajul lui I.G. Duca. Conducerea institutului era asigurată de un comitet executiv format din Mihail Oromolu (preşedinte), Nicolae Petrescu (vicepreşedinte), Sabin Manuilă (vicepreşedinte), Vintilă Ciocâlteu, Emil Crăciun, Nicolae Ionescu-Mihăeşti, Grigore T. Popa, în principal, cercetători şi profesori la facultățile de medicină care beneficiaseră de burse Rockefeller pentru a studia în S.U.A. Institutul american avea 5 secțiuni (ştiințe sociale, ştiințe naturale, filosofie şi religie, ştiințe medicale, arte şi literatură).

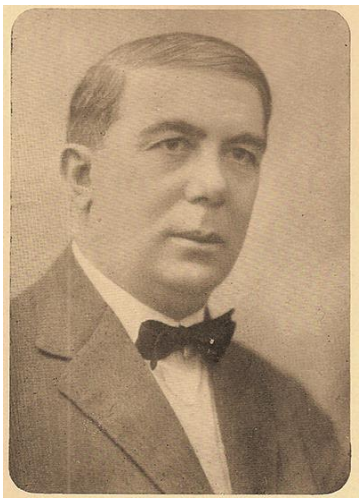

Ramiro Ortiz, profesor la
Facultatea de Filosofie şi Litere

Urmau să se organizeze cursuri, conferințe şi chiar cursuri de limba engleză. Printre obiectivele institutului figurau înființarea unei biblioteci de carte americană, intensificarea relațiilor dintre S.U.A. şi România, îndrumarea studenților români la

[7] Chiar şi după această dată, serviciile culturale ale Legației Franței au continuat să deruleze activități în locul institutului, fapt care a determinat reacția furibundă a autorităților române care, prin nota verbală din 6 iunie 1950, cereau încetarea oricăror manifestări culturale. Ca metodă de intimidare, Securitatea va opera arestări printre persoanele care participau la aceste manifestări.

studii în universitățile americane, publicarea unui buletin. Guvernul S.U.A. nu pare să se fi interesat de activitatea acestuia.

Stimularea activității umaniste şi ştiințifice se realiza şi prin intermediul societăților savante, în care rolul profesorilor de la Universitatea din Bucureşti era esențial. Cele mai multe erau din specialitățile medicale: *Societatea de neurologie şi psihiatrie* (fondată în 1905, din 1918 *Societatea de Neurologie*), *Societatea anatomică* (preşedinte Aurel Babeş), *Societatea de chimie din România* fondată de Ştefan Minovici în 1919, *Societatea de chirurgie* (preşedinții erau, de regulă, profesori de la Facultatea de Medicină din Bucureşti), *Societatea de urologie, obstetrică şi ginecologie din Bucureşti* (preşedinte Nicolae Gheorghiu, 1919), *Societatea medicală a spitalelor din Bucureşti* (I. Nanu-Muscel, D. Danielopolu, 1919), *Societatea de ginecologie* (1923, preşedinte Constantin Daniel), *Societatea română de oto-rino-laringologie*, fondată de Alexandru Costinoiu, *Societatea română de oftalmologie (1922), Societatea de hidrologie şi climatologie* din Bucureşti, fondată în 1922 de Anibal Teohari (în 1869, Carol Davila fondase o societate de hidrologie, care a funcționat câțiva ani), *Societatea de oto-neuro-oculistică*, fondată de Gheorghe Marinescu în 1924, *Societatea de electrologie şi radiologie medicală din Bucureşti (*1924*), Societatea de balneologie (*1926*), Societatea de medicină legală (*1928*), Societatea de pediatrie din Bucureşti* (în 1912, Nicolae Tomescu a creat o Societate de pediatrie şi protecția primei copilării care s-a desființat în 1916; la 22 martie 1929, Mihail Manicatide a fondat Societatea de pediatrie din Bucureşti care coordona activitatea tuturor pediatrilor din țară şi îşi publica dările de seamă în *Bulletin de la Société de Pédiatrie de Paris*; Manicatide va fi preşedintele ei până în 1934, apoi în 1936), *Societatea română de dermatologie şi sifiligrafie* (1928, preşedinte Ştefan Nicolau), *Societatea pentru studiul tuberculozei* (1930), *Societatea de cultură fizică* (1932), *Societatea română de urologie* (1933, preşedinte Nicolae Hortolomei), *Asociația română contra cancerului* (1933, preşedinte Constantin Daniel; asociația dispunea la Bucureşti de un centru anticanceros; în noiembrie 1936 şi-a schimbat denumirea în *Societatea română de cancerologie*), *Societatea de endocrinologie* (1935, preşedinte C.I. Parhon), *Societatea română de stomatologie* (1938).

Thoma Ionescu, profesor la Facultatea de Medicină

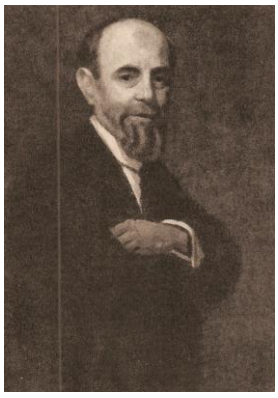

Ion Nanu-Muscel, profesor la Facultatea de Medicină

Anibal Teohari, profesor la Facultatea de Medicină

Societățile medicale aveau un rol foarte important în societatea românească. În primul rând, erau un cadru care favoriza creația originală şi organizarea profesională, perfecționarea continuă în domeniu şi valorificarea cercetărilor, deoarece aproape toate societățile medicale aveau un periodic propriu. Deseori aceste societăți au impus în învățământul medical noi specialități, valorificând recentele descoperiri pe care le înregistra cercetarea medicală în Europa Occidentală şi S.U.A. Apoi, aceste societăți se constituiau de câte ori era cazul în veritabile grupuri de presiune în vederea sensibilizării opiniei publice şi a autorităților în momentul în care se discutau proiectele legislative vizând domeniul sănătății publice. Nu în ultimul rând, societățile reuşeau să mobilizeze resurse financiare din domeniul public sau din sectorul privat în direcțiile considerate de acestea prioritare, dând coerență actului filantropic şi patronajului.

Mai funcționau *Societatea naturaliştilor din România*, întemeiată de Andrei Popovici-Bâznoşanu încă în 1899, *Societatea română de biologie*, creată de Ioan Cantacuzino în 1907, *Societatea numismatică română* (1903), *Societatea politehnică (1882), Societatea regală română de geografie (1875), Societatea română de filosofie*, înființată de Constantin Rădulescu-Motru în 1922, *Societatea română de ştiințe* (fondată în 1890, divizată în secțiuni de matematică, fizică, chimie şi ştiințe naturale), condusă mult timp de Dragomir Hurmuzescu.

O instituție importantă era Aşezământul cultural ,,I.C. Brătianu", care a fost fondat în 1924, când la 10 septembrie au fost publicate statutele. Scopurile aşezământului, erau încurajarea cercetărilor istorice şi îngrijirea criptei Brătienilor. Conform statutului aşezământului acesta era condus de un Consiliu Cultural din care făcea parte de drept rectorul Universității din Bucureşti. Primul Consiliu Cultural în care se remarcă prezența masivă a profesorilor universității bucureştene era format din: Constantin Angelescu, Ioan Athanasiu, Ioan Bălăcescu, Constantin Dissescu, Mircea Djuvara, Nicolae Iorga, Ermil Pangrati, Constantin Stoicescu, Anibal Teohari, Iuliu Valaori. În 1931 s-au modificat statutele în sensul că printre scopuri va figura şi sprijinirea publicării unor lucrări relative la istoria renaşterii României.

Muzeul de Istorie Naturală Grigore Antipa

Bucureştii erau un oraş al muzeelor care puneau la dispoziție baza materială pentru instruirea concretă a studenților, pentru susținerea unor proiecte de cercetare şi care, ca principală misiune, formau un public cultivat. Mai mult, o parte din muzee erau ctitorii ale profesorilor Universității din Bucureşti. Un detaliu interesant de reținut este că accesul în muzee şi la colecții era, în majoritatea cazurilor, gratuit. Aşadar, în perioada interbelică funcționau la Bucureşti *Muzeul Arhivelor Statului* (fondat în 1926), *Muzeul Botanic*, *Muzeul de etnografie şi artă națională Carol I* (fondat în 1906, dat în folosință parțial în 1931, director fiind Alexandru Tzigara-Samurcaş), *Muzeul de istorie naturală „Grigore Antipa"*[8], *Muzeul Kalinderu* (1915), *Muzeul Militar Național* (1923)[9], *Muzeul Municipiului Bucureşti* (organizat în anii 1929-1931), *Pinacoteca Municipiului Bucureşti* (1933), *Muzeul Național de Antichități* (mutat din localul Universității, în Casa Macca din zona bisericii Amzei), *Muzeul de artă religioasă* (a funcționat la Universitate, iar din 1932 la Palatul Kretzulescu), *Muzeul Anastasie Simu* (1910), *Muzeul Theodor Aman* (proprietatea statului din 1904), *Muzeul Toma Stelian* (1925, fondatorul a fost profesor la Facultatea de Drept), *Pinacoteca Statului, Muzeul Comisiei Monumentelor Istorice*, colecția *Institutului geologic*, *Muzeul Alexandre Saint-Georges* (fondat în 1909 şi dăruit de fondator lui Carol al II-lea în 1932 care, la rândul său, l-a trecut la U.F.C.R.), *Muzeul Satului*, fondat de Dimitrie Gusti în 1936.

Toma Stelian,
profesor la Facultatea de Drept

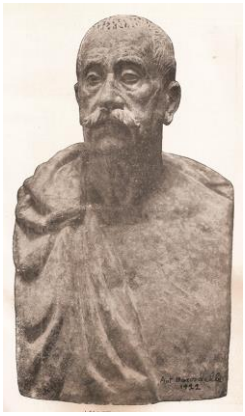

Anastase Simu, fondator şi donator
al muzeului cu acelaşi nume
(sculptură de Antoine Bourdelle)

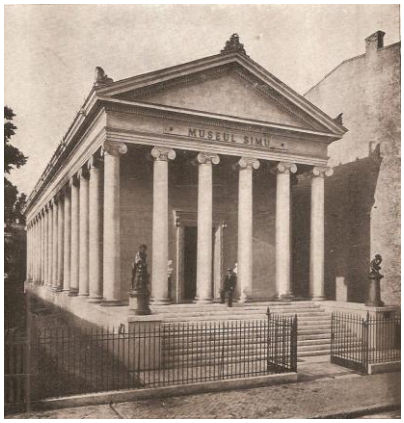

Muzeul Simu

[8] În 1933, la aniversarea a 25 de ani de la inaugurarea actualului local al muzeului, s-a propus de către regele Carol al II-lea să se atribuie instituției numele lui Antipa, cel care obținuse de la prim-ministrul D.A. Sturdza, în 1903, suma cu care s-a construit clădirea. Accesul vizitatorilor era gratuit. Se estima că între 1908 şi 1933, 12 milioane de persoane vizitaseră muzeul, vezi Muzeul național de istorie naturală „Grigore Antipa" 1893-1933. Şedința solemnă de la 23 mai 1933 sub înalta preşedinție a M.S. Regelui Carol al II-lea, Bucureşti, 1934.

[9] Instalat în clădirea Palatului Artelor, construit pentru Expoziția Generală Românească din 1906 şi demolat în timpul regimului comunist).

Rolul cel mai important pentru tineretul universitar îl avea reţeaua bibliotecilor, care asigurau o documentare actualizată, rareori existând situaţii când literatura de specialitate apărută în state europene importante să nu parvină bibliotecilor româneşti. Studenţii bucureşteni aveau acces la numeroase biblioteci din care enumerăm: biblioteca Academiei, Fundaţia Universitară Carol I, biblioteca Ateneului Român, biblioteca pedagogică a Casei Şcoalelor, biblioteca Maria Brezeanu, Fundaţia Nicolae Iorga, Fundaţia principele Carol, biblioteca Institutului economic, biblioteca Institutului francez, biblioteca Institutului italian, biblioteca Institutului Social Român, biblioteca Institutului de ştiinţe administrative, biblioteca Institutului american, biblioteca Ioan I.C. Brătianu. Aceasta din urmă făcea parte din Aşezământul „Ion I.C. Brătianu" fondat în 1929 de Eliza Brătianu, Vintilă I.C. Brătianu şi Constantin I.C. Brătianu.

Bucureştii continuau să fie citadela învăţământului superior românesc. În 1920, Şcoala naţională de poduri şi şosele este transformată în Şcoala Politehnică, ce va avea după reforma din noiembrie 1938 următoarele facultăţi: construcţii, mecanică şi electricitate, mine şi mineralogie (decan George Macovei), chimie industrială (decan Negoiţă Dănăilă, transferat de la Universitatea din Bucureşti), silvicultură, agronomie (decan Traian Săvulescu), arhitectură. După cum se poate sesiza, se continua o veche tradiţie de colaborare între Universitate şi Politehnică în ceea ce priveşte cadrele didactice. În 1923 se înfiinţează *Institutul Naţional de Educaţie Fizică*[10], iar Şcoala superioară de agricultură de la Herăstrău este transformată în 1929 în *Academia de Înalte Studii Agronomice.* Alte instituţii de învăţământ superior erau *Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, Academia de Arhitectură,* care fuzionează în 1938 cu Şcoala Politehnică*, Academia de Arte Frumoase, Şcoala superioară de arhivistică şi paleografie* (fondată în 1924), *Şcoala superioară de ştiinţe de stat*[11]*, Conservatorul de muzică şi artă dramatică*, *Şcoala superioară de documentare şi de ştiinţe administrative*[12] (fondată în 1928). Între toate instituţiile de învăţământ superior, Universitatea din Bucureşti ocupa un loc proeminent, atât prin cea mai înaltă cifră de şcolarizare, cât şi prin potenţialul didactic şi de cercetare.

---

10 La 15 iunie 1923 a fost creat *Oficiul Naţional de Educaţie Fizică*, administrat de un comitet de coordonare din care făceau parte din oficiu titularul Catedrei de igienă şi titularul Catedrei de fiziologie de la Universitatea din Bucureşti. Cu aceeaşi ocazie s-a înfiinţat Institutul Naţional de Educaţie Fizică.

11 A fost creată în 1872 şi a fost recunoscută persoană morală în 1900. Scopul ei era de a forma cadre pentru administraţie. Conform regulamentului din 1926, durata studiilor era stabilită la 3 ani, elibera diplome de licenţă şi putea acorda doctoratul după examene riguroase asupra tuturor materiilor studiate şi susţinerea unei teze. Doctoratul era obţinut în specialitatea ştiinţe de stat. Diplomele eliberate erau recunoscute de Ministerul Educaţiei Naţionale. Şcoala era condusă de un director, asistat de un consiliu profesoral. Numeroase cadre didactice de la această şcoală proveneau de la Universitatea din Bucureşti. Conform altor surse, s-ar fi înfiinţat în 1871 şi ar fi fost recunoscută persoană morală în 1905. Pentru prezenţa profesorilor Universităţii din Bucureşti în corpul didactic al şcolii vezi *Istoria Universităţii din Bucureşti. Documente (1864-1972*), adunarea şi selecţionarea documentelor Adina Berciu-Drăghicescu, Bucureşti, 2008, pp. 161-167.

12 Acesta funcţiona pe lângă Institutul de ştiinţe administrative, creat în 1928. Scopul ei era de a asigura perfecţionarea funcţionarilor. Şcoala avea două secţiuni, de pregătire şi de specializare. Durata cursurilor era stabilită la 2 ani şi se elibera o diplomă. Adminstraţiile publice erau obligate să trimită anual la cursurile şcolii un anumit număr de funcţionari publici. Corpul profesoral era format în majoritate din profesori universitari care funcţionau la Universitatea din Bucureşti.

Şcoala Superioară de Agricultură

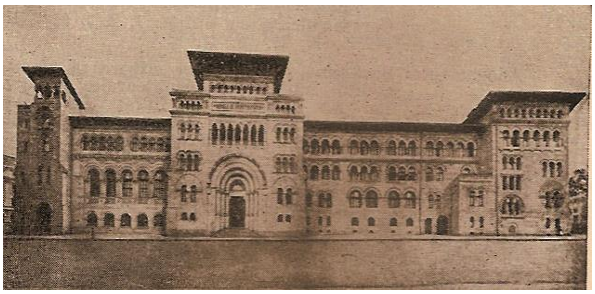

Şcoala de Arhitectură

În vederea asigurării unui cadru optim care să favorizeze cercetările şi creaţia originală în diferite domenii ale cunoaşterii, în deceniul al patrulea s-au înfiinţat instituţii precum *Academia de Ştiinţe din România, Academia de Medicină din România, Institutul de Ştiinţe Morale şi Politice* şi *Institutul de Cercetări Sociale ale României*. Teoretic, acestea trebuiau să dea coerenţă eforturilor disparate care se depuneau în centrele universitare ale ţării.

Nicolae Coculescu,
profesor la Facultatea de Ştiinţe

Academia de Ştiinţe[13] s-a creat la 11 martie 1935 şi va dispune de un regulament din 25 ianuarie 1936. Grupul de iniţiativă era format din: Constantin Angelescu, Dragomir Hurmuzescu, Nicolae Coculescu, Dimitrie Călugăreanu, Ştefan Minovici, Andrei Popovici-Bâznoşanu, Anton Davidoglu, Constantin Kiriţescu, generalul N. Condeescu, Ioan Borcea, Negoiţă Dănăilă, Alexandru Borza, Ioan Popescu-Voiteşti, generalul Vasile Bădulescu, Nicolae T. Deleanu, Constantin Stătescu, Eugen Bădărău, Constantin Stoicescu, Marin Drăcea, Eugen Angelescu, Constantin Mihăilescu, Simion Radian, Constantin T. Popescu, Ion Miclescu, Ion Purcaru, Christian Musceleanu. Ca preşedinte va fi ales Constantin Angelescu, care putea asigura sprijin politic, iar Christian Musceleanu, profesor la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti, era secretar general. Scopurile Academiei erau de a îndruma şi încuraja creaţia ştiinţifică prin comunicări, referate, publicaţii, expoziţii, premii, subvenţii. Structura Academiei comporta 10 secţii (matematică-astronomie,

[13] *Academia de Ştiinţe din România*, Bucureşti, 1936; Ioan Scurtu, Corneliu Mihai Lungu, *Istoria Academiei de Ştiinţe din România 1935-1948*, vol. 1, ediţia a II-a, RaoClass, Bucureşti, 2014.

fizică, chimie, zoologie-anatomie-paleontologie-fiziologie animală, botanică-fiziologie vegetală, biologie aplicată, geologie-mineralogie-geografie, istoria şi filosofia ştiinţei, organizare-învăţământ-popularizare, geniu civil) şi avea publicaţia *Compte-rendu de l'Académie des Sciences de Roumanie*.

Prin insistenţele lui Daniel Danielopolu, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, s-a creat Academia de Medicină din România[14]. Proiectul, adus în discuţie din 1933, va fi adoptat de Senat la 3 aprilie 1935, de Camera Deputaţilor la 11 aprilie şi legea va fi promulgată la 17 aprilie 1935 (Academia de Medicină va fi inaugurată la 1 iulie). Atribuţiile Academiei erau largi şi ambiţioase, vizând încurajarea cercetărilor ştiinţifice, asistenţa socială, asigurările sociale, politica sanitară, învăţământul medical, veterinar şi farmaceutic. Pentru orice modificare a legislaţiei sanitare, a asigurărilor sociale şi asistenţei sociale, autorităţile erau obligate prin lege să ceară avizul Academiei, dar care era consultativ şi era trimis la Consiliul Legislativ. Academia avea următoarele comisii în organizarea sa: comisia tifos exantematic, comisia guşă endemică, comisia militară, comisia maladii venerice, comisia pentru studierea legii balneo-climaterice, comisia permanentă a secţiunii ştiinţifice, comisia sănătăţii publice, comisia învăţământ medical. Primul birou al Academiei de Medicină era format din: Constantin Angelescu – preşedinte; Ioan Nanu-Muscel – vicepreşedinte, Gheorghe Proca – vicepreşedinte, Daniel Danielopolu – secretar general perpetuu, Nicolae T. Deleanu – trezorier, Mihai Ciucă, Iacob Iacobovici şi Dimitrie Manolescu – secretari anuali. Analizând componenţa comisiilor permanente şi temporare şi a celor două divizii – ştiinţifică şi de organizare – se poate constata suprareprezentarea Universităţii din Bucureşti, prin facultăţile de Medicină, Medicină Veterinară şi Farmancie[15].

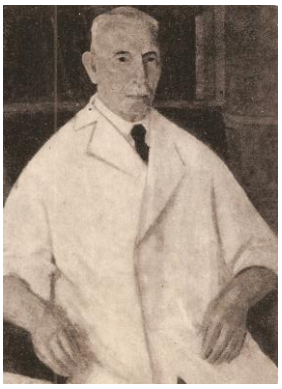

Iacob Iacobovici,
profesor la Facultatea de Medicină

Gheorghe Gh. Mironescu
profesor la Facultatea de Drept

[14] Daniel Danielopolu, *L'Académie de Médecine de Roumanie*, Bucarest, 1937.
[15] Academia de Medicină avea o publicaţie proprie *Bulletin de l'Académie de Médecine de Roumanie*.

Institutul de ştiinţe morale şi politice s-a constituit la 11 noiembrie 1938 şi avea ca scopuri încurajarea progresului cercetărilor în domeniul dreptului, ştiinţelor sociale, financiare şi economice. Statutele au fost adoptate la 23 noiembrie 1938, iar activitatea propriu-zisă a debutat la 20 martie 1939 cu o comunicare susținută de Demetru Negulescu, profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti. În 1939-1940 comitetul de direcție era format din: Gheorghe Gh. Mironescu – preşedinte , George Strat – secretar general, Mihai Antonescu – secretar general adjunct, Constantin Rarincescu – casier, Constantin Sipsom şi Demetru Negulescu – membri, toți de la Universitatea din Bucureşti . Institutul dispunea de mai multe secțiuni: drept privat, drept public, drept roman şi istoria dreptului, drept internațional şi comparat, ştiinţe politice, economice şi financiare, sociologia şi filosofia dreptului. La propunerea lui Mihai Antonescu, institutul şi-a modificat la 20 noiembrie 1940 denumirea în *Academia de Ştiinţe Morale şi Politice. Institutul de cercetări sociale al României* este una dintre numeroasele inițiative ale infatigabilului organizator care a fost sociologul Dimitrie Gusti, cel care a pus, la Iaşi, în 1918, bazele *Asociației pentru ştiință şi reformă socială*, transformată la 13 februarie 1921 în *Institutul Social Român*. Acesta din urmă a lansat la 23 iunie 1938 invitația altor institute pentru a se federaliza în vederea cercetărilor sociale. Gusti, poate influențat de crearea în Franța a *Conseil National de la Recherche Scientifique* (C.N.R.S.) în 1936, imagina o structură mamut care, puternic sprijinită de stat, să se consacre pluridisciplinar studiului realităților româneşti. Institutul a fost creat prin legea din 18 octombrie 1938, care instituia Serviciul Social. Noua structură avea afiliate următoarele instituții: Institutul de Ştiinţe, Institutul de Igienă, Institutul Energiei, Institutul Social Român, Institutul Național Zootehnic, Institutul de Drept Privat, Institutul de Filosofia Dreptului, Institutul pentru Organizarea Ştiințifică a Muncii, Institutul de Istorie Națională din Bucureşti şi Fundația Carol I, Institutul de Istorie Națională din Cluj, Institutul de Bacteriologie, Institutul de Drept Agrar, Institutul Geologic, Institutul pentru Studiul Conjuncturii Economice, Institutul Național al Cooperației, Institutul Central de Statistică, Institutul pentru Studii şi Educație Muncitorească, Institutul Național Economic, Regionala Cluj a ASTREI (Asociațiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român), Institutul de Educație Fizică, Institutul de Fonetică Experimentală, Institutul de Cercetări Agronomice, Institutul de Ştiinţe Administrative, Institutul Social Român – regionala Basarabia, Institutul Social Banat–Crişana, Institutul de Cercetări Ştiințifice, Consiliul Legislativ, Academia Română, Academia de Medicină, Societatea Scriitorilor Români, Societatea Scriitorilor Militari, Societatea Regală de Geografie, Societatea de Filosofie, Societatea de Psihologie, Societatea de Eugenie, Muzeul Limbii Române din Cluj, Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, Şcoala Politehnică, Uniunea Generală a Inginerilor din România, Asigurările Sociale, Casa Autonomă a Monopolurilor Statului, Uzinele Comunale Bucureşti, Uniunea Camerelor Agricole. Caracterul compozit al instituțiilor enumerate face, de la bun început, ca eficacitatea noului institut să fie dubioasă. Institutul era compus din 150 de membri

activi numiți de preşedintele acestuia, care era, inevitabil, regele Carol al II-lea. Membrii institutului erau distribuiți în 15 secții: geografie şi bogățiile naturale ale țării, biologie, sănătate şi medicină socială, istorie socială, culturală (învățământ, educația poporului, creație ştiințifică, creație artistică), religie, folclor şi lingvistică, economia socială, juridică, ştiințe politice, administrative şi jurnalism, minorități şi românii din străinătate, politică externă, urbanism şi ruralism, apărarea națională, statistică, sociologie. În planul de muncă al institutului figurau promovarea ştiințelor sociale în România, cercetarea monografică a tuturor satelor țării, cercetarea monografică problematizată (de exemplu, diminuarea natalității, exodul rural, industrializarea agricolă), publicarea unui „Atlas social al României", crearea unei şcoli de înalte studii sociale care să fie la baza înființării unei facultăți de ştiințe sociale. Este greu de imaginat ca o asemenea structură hipertrofiată, care îşi propusese şi obiective utopice, să poată funcționa coerent.

Evoluția cadrului legislativ universitar

Din perspectiva cadrului legislativ s-au produs mai multe modificări dictate de noile realități social-economice şi politice, de performanțele atinse de tehnica şi ştiința universală, de declanşarea procesului de industrializare a țării şi nu în ultimul rând, de nevoia asigurării unei coerențe şi imprimării unui dinamism instituțiilor superioare care, uneori, păreau afectate de anchilozare.

Până la începutul deceniului al patrulea, a fost în vigoare legea din 1912, elaborată de Constantin C. Arion, aplicată tuturor instituțiilor de învățământ superior după 1918. La 15 iulie 1931 s-a promulgat legea pentru autonomia universitară, care enumera instituțiile ce beneficiau de aceasta – cele patru universități, şcolile politehnice de la Bucureşti şi Timişoara, Academia de arhitectură din Bucureşti, Academiile de arte frumoase de la Bucureşti şi Iaşi, Academiile de muzică şi artă dramatică de la Bucureşti, Iaşi şi Cluj, Institutul de Educație Fizică – şi preciza conținutul conceptului. Autonomia universitară semnifica organizarea studiilor de către instituție, conducerea realizată prin rectori, decani şi consilii, gestiunea financiară (pe de o parte, în limita bugetului alocat de minister, pe de altă parte, în funcție de averea proprie şi veniturile realizate). Se repeta obligația ca studenții să fie posesorii diplomei de bacalaureat, iar durata studiilor era de minimum trei ani, fără anul pregătitor, introdus prin legea învățământului secundar. Această lege este urmată de legea învățământului superior din 22 aprilie 1932, ambele elaborate de Nicolae Iorga, prim-ministru al României, ministru al Instrucțiunii Publice în anii 1931-1932 şi rector al Universității din Bucureşti.

Carol al II-lea împreună cu Nicolae Iorga şi Octavian Goga în 1938

Legea[16], cunoscută sub numele de legea Iorga, concepea universitățile ca ,,aşezăminte de învățământ teoretic şi aplicat, precum şi instituțiuni de cercetare pentru progresul ştiinței şi răspândirea culturii" la toate nivelurile sociale. Se înființează un Consiliu interuniversitar, rectorii sunt aleşi pe o perioadă de 5 ani şi decanii pentru o perioadă de 3 ani. Se creează Fondul Universitar, se stabilesc condițiile de recrutare a personalului didactic, se codifică obligația cadrelor didactice de a face cercetări în specialitățile respective, se decide asupra condițiilor de promovare a cadrelor didactice, insistându-se asupra inamovibilității personalului didactic definitiv. Se prevedea posibilitatea ca universitatea bucureşteană să acorde titlul de doctor honoris causa. Erau prevăzute condițiile de admitere a studenților, era fixată durata studiilor pentru licență şi doctorat şi era luat în considerare şi anul pregătitor (sau de îndrumare). Bursele de orice natură se obțineau prin concurs. Se înființau oficii de editură ale universităților care se ocupau cu multiplicarea manualelor. Erau reglementate taxele plătite de studenți.

Regulamentul general de aplicare a legii pentru organizarea învățământului universitar din 11 decembrie 1933[17] aduce precizări asupra organismelor şi instituțiilor create de legislația anterioară. *Senatul universitar* se compunea din rector, decani şi delegații facultăților şi adoptă hotărâri obligatorii pentru facultăți. În caz de dezacord, acestea din urmă puteau apela la Consiliul universitar. Senatul elaborează programul învățământului universitar, stabileşte normele de colaborare între facultăți, elaborează proiectul de buget al universității, acceptă sau refuză legate şi donații, hotărăşte în aplicarea şi interpretarea

[16] *Codul general al României* (în continuare *C.G.R.*), vol. XX, Legi uzuale cuprinzând întreaga legislațiune a anului 1932, Bucureşti, f.a., pp. 355-382.

[17] *C.G.R.*, vol. XXI, pp. 923-982.

legilor şi regulamentelor universitare, întocmeşte regulamentul interior al universității, se ocupă de educația studenților şi reglementează întrebuințarea timpului liber al studentului (prevedere suspectă şi nerealistă), distribuie bursele în străinătate, dirijează activitatea Oficiului Universitar, căminelor şi cantinelor. *Consiliul de facultate* este format din toți profesorii titulari şi agregați şi se ocupă cu aprobarea legatelor, întocmeşte regulamentul facultății şi bugetul acesteia. Bugetul universității este întocmit de Senat şi înaintat ministerului de resort care-l poate respinge şi poate solicita refacerea lui în limitele sumelor acordate prin buget. În schimb, bugetul de venituri proprii ale universității este doar aprobat de minister care nu putea interveni. *Consiliul universitar* era format din toți profesorii universitari şi agregați ai universității şi rezolvă conflictele dintre două facultăți sau între o facultate şi Senat. *Marele Colegiu Universitar* era format din profesorii onorari, titulari şi agregați ai universității şi alegea senatorul de drept în Senatul României. Se prevedea funcționarea unui *Consiliu Interuniversitar* format din toți rectorii şi decanii din țară, care era convocat fie de minister, fie de senatul unei universități şi care dezbătea problemele bugetare şi alte chestiuni legate de învățământul superior. Un capitol separat era consacrat taxelor universitare care erau fixate de către Senatul Universitar şi consiliile facultăților. Taxele universitare prevăzute erau: a) taxa de înscriere; b) taxa de bibliotecă; c) taxele pentru examenele finale de an, de licență, de doctorat, pentru teze şi eliberarea diplomelor; d) taxe de laborator şi institute; e) taxe de întreținere şi construcții; f) taxe pentru echivalarea diplomelor străine. Legea Iorga din 1932 înființa un *Fond Universitar*, care era alimentat din cote deduse din taxele universitare, donații şi legate, vânzarea timbrelor universitare, rețineri din salariile cadrelor didactice pentru absențe nemotivate,

Universitatea şi Piața Universității la mijlocul anilor 1930

reținerile de 20% care se aplică suplinitorilor, 40% din încasările realizate de laboratoare, institute şi clinici pentru analize, expertize, vânzări de seruri şi vaccinuri şi tratamente medicale. Din fondul universitar se acordau diferențe cadrelor didactice (dintre pensie şi ultimul salariu), burse, ajutoare văduvelor şi orfanilor profesorilor universitari, ajutoare pentru educația fizică şi asistența medicală a studenților. Clasificarea cadrelor didactice se menținea, aşa cum fusese concepută la sfârşitul secolului al XIX-lea, în corpul didactic universitar (profesori titulari, agregați şi conferențiari) şi în personalul ajutător (şefi de secție, şefi de lucrări, lectori, asistenți şi preparatori). Se prevedea existența pe lângă fiecare universitate a unei biblioteci centrale. Legea lui Iorga va fi modificată în anii 1937-1938.

În perioada ulterioară adoptării legii Iorga, legislația din anii 1931-1933 a fost supusă criticilor, care în parte erau alimentate de politicianism, în parte de noua conjunctură politică. Astfel, erau voci care criticau amploarea autonomiei universitare concrată prin legile din 1931-1932, insuficiența posibilităților legale de control din partea autorităților universitare şi ministerului de resort, scăderea ordinii şi disciplinei studențeşti. De asemenea, se considera că problema taxelor universitare trebuie reluată. În anul 1936 s-a trecut la dezbaterea unor modificări la legea din 1932 în cadrul Consiliului Interuniversitar şi în octombrie acelaşi an în cadrul Consiliilor profesorale. Unul dintre obiectivele modificării legislative, poate cel mai important, era demantelarea influenței mişcării legionare asupra masei studențeşti, instituțiile de învățământ superior fiind, în această perioadă, semnificativ influențate, la nivelul studenților, de extrema dreaptă. În consecință, se avea în vedere adoptarea unui instrument legislativ, care să permită excluderea politicii şi agitațiilor partizane din universități.

Raportul ,,Legii pentru completarea unor dispoziții din legea învățământului universitar", susținut de universitarul clujean Florian Ştefănescu-Goangă, subsecretar de stat în Ministerul Educației Naționale, nu ezita să declare despre legea autonomiei universitare promovată de Iorga că acesta ,,a făcut dovada că este un idealist şi un romantic, pentru că atunci când domnia sa a făcut acest dar, nu s-a lăsat condus de realitățile din țara noastră". Prin intermediul noii legi, Ştefănescu-Goangă dorea să suprime ,,anarhia universitară … căci numai astfel autonomia universitară poate fi menținută". Pe de altă parte, guvernului trebuie să i se rezerve dreptul de a desființa autonomia universitară ,,dacă ea a devenit o primejdie pentru viața universitară şi pentru siguranța statului". Noul act legislativ, cunoscut sub numele de legea Angelescu, deşi inspirată şi promovată viguros de Florian Ştefănescu-Goangă[18], adversar notoriu al mişcării legionare şi susținător al regimului carlist, a fost publicată la 24 martie 1937[19].

[18] Ironia sorții, Florin Ştefănescu-Goangă, fost demnitar înainte de 1944, a fost deținut la Sighet între 1950-1955 şi va deceda la Bucureşti în 1958.

[19] *C.G.R.*, vol. XXV, partea I, pp. 719-729.

Decernarea titlului de doctor honoris causa al Universității din Cluj regelui, în anul 1937.
În anul 1938, Carol al II-lea devine şi doctor honoris causa al Universității din Bucureşti.

În virtutea legii, rectorii aveau dreptul de a lua măsuri contra profesorilor care nu-şi îndeplinesc obligațiile didactice. Navetismul profesorilor (profesorii ambulanți cum erau denumiți în epocă) primea o lovitură severă, titularul unei catedre fiind obligat de a domicilia în oraşul respectiv şi fără dreptul de a avea o activitate permanentă în altă localitate. Ministerul avea dreptul de a destitui rectorii şi decanii pentru neîndeplinirea obligațiilor legale. Articolul 8 fixa atribuțiile Consiliului Interuniversitar – probleme generale de organizare şi armonizare, fixarea numărului maxim de studenți pe universități şi facultăți, măsuri generale de ordine şi disciplină pentru studenți – ale cărui avize, aprobate de minister, deveneau obligatorii pentru instituțiile de învățământ superior. Mai multe articole vizau interdicția activității politice în universități, valabile atât pentru studenți, cât şi pentru membrii corpului didactic. Studenților le era interzisă afilierea la partide sau asociații politice, precum şi participarea la acțiuni şi manifestări politice. Mai multe asociații şi societăți studențeşti fuseseră interzise şi articolul 16 prevedea că studenții care vor continua să facă parte din aceste asociații şi societăți dizolvate vor fi exmatriculați. Congresele studențeşti se pot organiza doar cu aprobarea ministerului. În cazuri urgente şi grave, ministerul poate iniția măsuri de menținere a ordinii în universități (în sensul apelului la forța publică – n.n.), dacă autoritățile universitare nu luaseră deja această inițiativă. Asociațiile studențeşti se pot crea cu aprobarea rectorilor, iar Comitetul general al rectorilor poate aproba constituirea unei asociații studențeşti la nivel național. Tot acest consiliu este abilitat, cu aprobarea ministerului, să elaboreze un regulament care viza înființarea, organizarea şi funcționarea asociațiilor studențeşti. Era interzis ca taxele universitare să fie utilizate pentru suplimentarea retribuirii cadrelor didactice.

Se stabilea ca 20% din taxe să fie atribuite Fondului Universitar, iar 80% fondului de asistență socială, culturală şi medicală a studenților. În schimb, se prevedeau indemnizații pentru directorii de seminarii, laboratoare, clinici şi institute. În fine, la fiecare universitate trebuia să se înființeze un Oficiu Universitar care să furnizeze studenților informații privind viața universitară, să asigure asistența socială şi medicală, orientarea profesională, activitatea sportivă şi turistică (fapt prevăzut şi în legea din 1932). Aşadar, legea din 1937 promova următoarele principii: extirparea abuzurilor corpului didactic (absenteismul, navetismul, cumulul, venituri suplimentare prelevate din taxe), controlul complet asupra vieții asociațiilor studenţeşti, întărirea intervenției forței represive a statului în învățământul superior şi ameliorarea vieții studenţeşti.

Tot în 1937 s-a elaborat grila salarizării cadrelor didactice din învățământul universitar.

Salarizarea cadrelor didactice universitare (în lei)

Gradul didactic	Salarii	
	Inițial	Maxim (după acordarea ultimei gradații)
profesor titular	13000	29500
profesor agregat suplinitor	8500	-
profesor agregat definitiv	10550	-
conferențiar	8650	19150
şef de lucrări	7800	17500
asistent	6150	12500

La 5 februarie 1938 apărea regulamentul pentru acordarea gradației de merit profesorilor universitari. Printre condițiile pe care beneficiarii trebuiau să le îndeplinească se numărau: lucrări editate în străinătate, studii publicate în reviste importante din străinătate, ținerea de cursuri, conferințe, prelegeri la instituții de prestigiu din străinătate, calitatea de membru corespondent sau titular al Academiei Române sau al academiilor cu reputație din străinătate. Cei care îndeplineau aceste criterii erau propuşi de facultăți după care Ministerul Instrucțiunii Publice/Educației Naționale alegea.

Reglementări punctuale, prin acte normative, a condiției personalului didactic universitar s-au mai produs pe parcursul deceniului al patrulea, în special în 1938. Legea din 1932 dădea posibilitate profesorilor care depăşeau 70 de ani, cu avizul Academiei, să-şi continue activitatea la catedră. La 29 noiembrie 1935, prin Jurnal al Consiliului de Miniştri, se interzicea utilizarea acestei prevederi, din rațiuni bugetare. Prin „Legea pentru modificarea şi completarea unor dispoziţiuni referitoare la învățământul superior" din 13 august 1938, limita de vârstă pentru pensionare, fără derogări, se stabilea astfel: profesorii titulari – 65 de ani, profesorii agregați şi conferențiarii – 62 de ani, personalul didactic ajutător – 60 de ani. Legea din 1937 prevedea obligația

pentru profesorii universitari de a avea domiciliul în localitatea unde era catedra, cu intenția de a suprima flagelul navetismului. Se pare că cei interesați nu s-au precipitat să-şi reglementeze acestă problemă, statul acordând un termen de grație până la 23 aprilie 1938, după care rectorii erau obligați să semnaleze ministerului pe cei care nu s-au conformat. În ce priveşte problemele disciplinare, prin decizia din 21 martie 1938, se desființau comisiile disciplinare şi de judecată care avizau asupra pedepselor aplicate membrilor corpului didactic universitar, ministerul de resort având ultimul cuvânt în acest sens. Desigur, exista o comisie care stabilea vinovăția sau nevinovăția celui acuzat, propunea sancțiunea, dar ministerul decidea. Indiscutabil, era un efort de disciplinare, ba chiar credeau guvernanții, de asanare a unei lumi care beneficiase de indulgență, dar toate aceste reglementări nu pot fi disociate de emergența autoritarismului în politica românească, iar după 10 februarie 1938, de dictatura regelui Carol al II-lea.

Apogeul tendințelor de reorganizare şi modernizare a învățământului superior, de uniformizare a acestuia, este concentrat în „Legea pentru modificarea şi completarea legilor privitoare la învățământul superior şi special, în vederea raționalizării" din 4 noiembrie 1938, cunoscută sub numele de legea Armand Călinescu, care a provocat multe emoții în lumea universitară şi, în condițiile dictaturii regale, chiar reacții. Referatul care însoțea legea, semnala clar racilele care urmau să fie eliminate prin aplicarea acesteia: „Influențele politicii de partid, ca şi alcătuirea de grupulețe, legate prin interese familiare sau de alt fel, s-au dezvoltat prin sistemul de recrutare din trecut"[20]. Legea punea accent pe stabilirea normelor care prezidau la promovarea şi recrutarea cadrelor didactice. Obținerea titlurilor de profesor, conferențiar şi asistent definitiv se făcea prin concurs. Ocuparea locurilor vacante de profesor şi conferențiar se putea realiza prin transfer sau prin concurs. În comisiile de concurs sau de transfer, ministerul numeşte propriul său reprezentant (la comisiile de concurs, reprezentantul ministerului este chiar preşedintele acestora). Pentru a lichida lipsa de interes pentru continuarea cercetărilor în momentul în care este atins pragul maxim al carierei universitare, legea avea un conținut drastic. Astfel, profesorii care nu mai publicaseră nimic în specialitatea catedrei lor în ultimii 5 ani, cei care „au dovedit oboseală sau pierderea inspirației" erau pensionați. Cei care în ultimii 5 ani fuseseră în concediu sau care nu predaseră cel puțin un an universitar erau demişi sau pensionați. Prin aceste prevederi, legea încerca să lichideze anomalii grave. Legea discuta şi despre statutul cadrelor didactice din învățământul superior, care era în continuare clasificat în două categorii: *instituțiile universitare* – universitățile, academiile comerciale, academiile de înalte studii agronomice, şcolile politehnice şi *şcolile speciale*, precum academiile teologice, academiile de arte frumoase, academiile de muzică şi artă dramatică etc. Profesorii de la acestea din urmă erau asimilați conferențiarilor universitari. Aşadar, se continuă o politică

[20] *C.G.R.*, vol. XXVI, partea a II-a, p. 2130.

de discriminare în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Erau, de asemenea, prevăzute procedurile pentru desființarea catedrelor. Modul de constituire a instanțelor de conducere a instituțiilor de învățământ superior trebuia revizuit. Numirea rectorilor şi a decanilor se făcea prin decret regal dintr-o listă de 3 candidați, propuşi de toți profesorii universității în primul caz, de toți profesorii facultăților, în al doilea caz. În ambele cazuri, mandatul avea o durată de 3 ani. La 30 de zile de la intrarea în vigoare a legii, urmau să se înainteze propunerile respective. În fine, anexele legii stabileau cursurile care trebuiau să fie predate în fiecare instituție. În esență, legea realiza o „operație de deflație" a învățământului superior.

În ceea ce priveşte Universitatea din Bucureşti, institutele electrotehnic, de chimie industrială şi de chimie agricolă treceau de la Facultatea de Ştiințe la Şcoala Politehnică din Bucureşti, iar catedrele de geografie erau transferate de la Facultatea de Litere la cea de Ştiințe. Mai multe catedre, unele vacante, au fost desființate sau au fuzionat.

Crearea facultăților de Medicină Veterinară şi de Farmacie

Nimic surprinzător că învățământul medicinei veterinare apare la Bucureşti[21], unde conform logicii centraliste care a prezidat construcția statului național se concentra majoritatea instituțiilor indispensabile funcționării unei societăți care evolua pe coordonatele modernizării. Surprinzătoare sunt rezistențele şi rivalitățile ce au acompaniat afirmarea şi valorizarea unei profesiuni, aceea de medic veterinar, care, în condițiile preponderenței economiei agrare în România, era absolut necesară.

Primele tentative datează din 1855, când un decret promulgat la 23 septembrie prevedea inaugurarea unor cursuri de medicină veterinară. Efectiv, începutul învățământului medicinei veterinare este legat de numele lui Carol Davila[22], una dintre personalitățile fondatoare ale societății moderne româneşti. În 1860, acesta reuşeşte să convingă autoritățile să creeze o secție de medicină veterinară în cadrul Şcolii naționale de medicină de la Bucureşti. Printre condițiile pe care trebuiau să le satisfacă amatorii pentru o carieră veterinară figurau obligația de a fi români şi de a fi absolvit 4 clase primare. Cursurile acestei secții, care se va numi în mod curent *Şcoala*

[21] Ovidiu Bozgan, *Facultatea de Medicină Veterinară din Bucureşti*, în „Bucureşti. Materiale de istorie şi muzeografie", XVI, 2002, pp. 79-93; Maria Valeria Picu, *Istoria Şcolii de medicină veterinară din Bucureşti. Studiu monografic*, Bucureşti, Editura Ceres, 2005.

[22] Carol Davila a fost primul director al Şcolii de medicină veterinară între 1861-1870. Următorii directori au fost Mauriciu Kolben (1871-1883), Alexandru Locusteanu (1883-1885, 1890-1907), Ioan Popescu (1885-1890), Ion Athanasiu (1907-1910), Paul Riegler (1910-1919) şi Constantin Motaş (1919-1921).

de medicină veterinară, debutează la 15 mai 1861, iar programa studiilor cuprindea zootehnia, anatomia şi teoria potcovitului, clinica veterinară, potcovitul cailor, anatomia, mica chirurgie, zoologia, mineralogia, botanica, istoria românilor şi religia. Interesant de constatat că o bună parte din corpul didactic care avea misiunea predării acestor discipline erau profesori sau improvizaţi pentru ocazie, proveniţi din Europa centrală (Wolfgang Lukacs, Albert Enicek, Michael Engel, Carol Prokesch). Şcoala de medicină veterinară pregătea două categorii de profesionişti ai carierei veterinare: subveterinar şi veterinar. Timp de 3 ani, secţia funcţionează în subordinea Ministerului de Război, interval în care este elaborat regulamentul din 21 septembrie 1862, prin care această instituţie era denumită Şcoala specială de artă veterinară. Din 1864, şcoala trece în subordinea Ministerului Instrucţiunii Publice. Deşi utilitatea sa era indiscutabilă, iar în 1869 s-au eliberat primele diplome de medic veterinar, în 1870 şcoala se desfiinţează. Din fericire, în 1871 se reînfiinţează sub conducerea lui Mauriciu Kolben, care va deţine funcţia de director al acesteia până în 1883. După această dată, profesorii şi elevii şcolii vor milita pentru valorizarea statutului şcolii, dar şi a profesiunii de medic veterinar, împotriva unei opinii publice deseori inaptă să perceapă necesitatea consolidării acestei instituţii.

Pentru moment, priorităţile erau recrutarea şi formarea unui corp profesoral competent şi de origine autohtonă, pentru a-i dezarma pe criticii care denunţau prezenţa străinilor în această profesiune şi obţinerea unui statut care să asigure o poziţie cât mai bună în sistemul instrucţiei publice naţionale. În 1872 s-a adoptat un regulament care asimila Şcoala de medicină veterinară unui gimnaziu. În perioada primului directorat al lui Alexandru Locusteanu, la 21 mai 1883 a fost promulgat un nou regulament. Şcoala continua să fie o anexă a Facultăţii de Medicină, avea propriile sale discipline de studiu, dar cursurile de chimie, fizică, botanică şi zoologie erau comune cu cele de la medicina umană. Durata studiilor era stabilită la 5 ani şi după depunerea a 5 examene se putea obţine diploma de medic veterinar. Se prevedea înfiinţarea a 7 catedre şi constituirea unui consiliu profesoral, ceea ce apropia şcoala de organizarea unei instituţii de rang universitar. Candidaţii trebuiau să aibă gimnaziul, iar titularii bacalaureatului erau înscrişi direct în anul II. Pentru a atrage elevi, şcoala oferea un număr important de burse, dar elevii bursieri aveau obligaţia de a servi statul timp de 5 ani. Un nou pas în consolidarea individualităţii Şcolii de medicină veterinară este făcut prin construirea unui local propriu, în anii 1885-1887, situat pe malul Dâmboviţei.

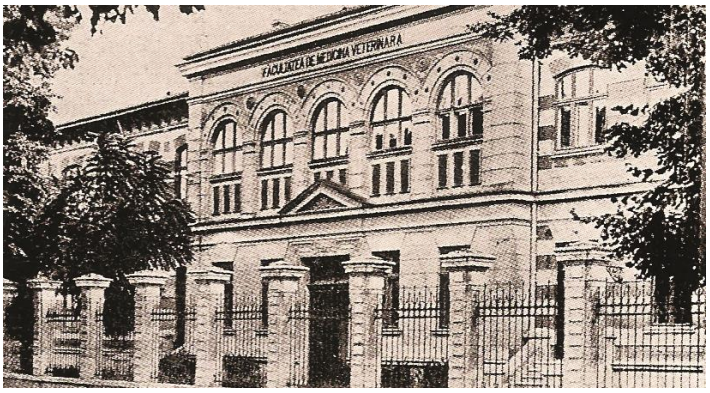

Facultatea de Medicină Veterinară din Bucureşti

Problema subordonării Şcolii de medicină veterinară a generat numeroase controverse în epocă, alimentate de o serie de ambiguități, probabil inerente. Dacă apariția învățământului medicinei veterinare răspundea unei priorități militare, constatare valabilă în parte şi în cazul medicinei umane, ulterior şcoala de medicină veterinară a fost balotată între Ministerul Agriculturii şi cel al Instrucțiunii Publice. Desigur, primul era cel mai interesat în formarea medicilor veterinari, dar constituirea unui corp profesoral competent şi cu prestigiu social sugera mai curând o subordonare față de al doilea minister. Fapt este că, în 1883, şcoala trece în subordinea Ministerului Agriculturii, care tocmai se înființase şi care va sprijini inițial progresul ei. În acelaşi an, *Şcoala centrală de agricultură de la Herăstrău*, fondată în 1869, este transformată în *Şcoala superioară de agricultură* care avea la rândul ei pretenția, întrucâtva justificată, de a include în programa sa învățământul medicinei veterinare. Obiectivele corpului profesoral de la Şcoala de medicină veterinară intrau însă în contradicție cu această realitate. Profesorii doreau să revină sub autoritatea Ministerului Instrucțiunii Publice şi şcoala să fie transformată în facultate a Universității din Bucureşti, ceea ce ar fi dus la emanciparea profesiunii de medic veterinar, aflată într-o stare de inferioritate în raport cu profesiunea de medic uman. Un prim obiectiv este atins în 1899, când şcoala revine la Ministerul Instrucțiunii Publice, iar candidații trebuiau să posede bacalaureatul. Cu toate acestea, ambiguitatea statutului şcolii nu era de natură să atragă un număr mare de tineri, în 1906, Şcoala de medicină veterinară având doar 60 de elevi.

Transformarea Şcolii de medicină veterinară în facultate era văzută ca soluția ce va rezolva miraculos toate anomaliile care erau semnalate fie de profesori, fie de studenți. Campania pentru convingerea autorităților în acest sens devine intensă la începutul secolului al XX-lea. Între 14 şi 18 octombrie 1904 are loc la Bucureşti al doilea Congres național veterinar, în prezența câtorva lideri politici, precum P.S. Aurelian, preşedintele Senatului, şi Vasile Lascăr, titularul Ministerului de Interne care avea atribuții importante privind poliția sanitar-veterinară. Momentul cel mai important se consumă la 17 octombrie, când se ține raportul „Învățământul medicinei veterinare în România" elaborat de Paul Riegler şi Gheorghe Udriski, profesori la Şcoala de medicină veterinară. Raportul pledează în favoarea reorganizării şcolii pe baze universitare, măririi numărului de profesori şi şefi de lucrări, instituirii docenților, predominării învățământului practic, creării postului de intern pentru clinicile şcolii, dotării clinicilor şi laboratoarelor, reînființării Institutului Zootehnic etc. Aşadar, majoritatea revendicărilor vizau transformarea şcolii în facultate. La 3 februarie 1907, profesorii Şcolii de medicină veterinară (Alexandru Locusteanu, Constantin Gavrilescu, Paul Oceanu, Paul Riegler, Ioan Poenaru, Gheorghe Udrischi, Constantin Motaş, Nicolae Filip) înaintau un memoriu ministrului Instrucțiunii Publice, prin care se critica vehement lipsa unei situații legale a învățământului medicinei veterinare în România, în condițiile în care acest domeniu are atribuții tot mai extinse, precum poliția sanitară, igiena publică, cercetarea ştiințifică şi economia agrară.

Corpul profesoral al Şcolii de Medicină Veterinară în 1905.
De la stânga la dreapta, rândul din spate – Gheorghe Udrischi, Nicolae Filip,
Ion Athanasiu, Constantin Motaş – rândul din faţă – Aurel Babeş, Paul Oceanu,
Alexandru Locusteanu, Paul Riegler, Constantin Gavrilescu, Ion Poenaru

În anul în care era redactat acest memoriu, director al şcolii devine Ioan Athanasiu, care prin eforturile sale şi prin relaţiile sale cu clasa politică reuşeşte să determine adoptarea legii pentru organizarea Şcolii superioare de medicină veterinară la 27 mai 1909. Legea stabilea că învăţământul medicinei veterinare era gratuit pentru elevii români spre deosebire de cei străini care plăteau taxe. Durata studiilor rămânea de 5 ani, urmau să se creeze conferinţe, iar o serie de cursuri erau urmate la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti. Erau prevăzute materiile care se studiau, normele pentru profesori şi şefii de lucrări (un profesor trebuia să presteze 6-10 ore de curs şi lucrări practice şi minimum 4 ore de laborator pe săptămână) şi salariile. De asemenea, erau prevăzute laboratoare, infirmerii, institute şi o farmacie, Institutul de sero-vaccinuri rămânea în subordinea şcolii, iar Institutul de ser antivariolic trecea la Şcoala superioară de medicină veterinară. În fine, Ministerul Instrucţiunii Publice, Ministerul Agriculturii şi Ministerul de Interne se angajau să subvenţioneze crearea unui institut zootehnic care urma să funcţioneze în cadrul şcolii. Pornind de la această lege, la 4 septembrie 1909 a fost promulgat un nou regulament care reia în detaliu cele deja stipulate în lege. Acum este reglementată problema internilor pentru studenţii ultimului an care sunt şi retribuiţi. Şcoala poate presta diverse servicii şi particularilor (expertize, acte medico-legale, certificate sanitare etc.), care sunt taxate, iar veniturile realizate, inclusiv cele din taxele universitare, rămân în proporţie de 60%-100% şcolii. Evident, serviciile prestate la cererea autorităţilor erau gratuite. În regulament figurează şi prevederi referitoare la disciplina elevilor, care de acum sunt oficial numiţi studenţi.

Deşi ameliorările aduse învăţământului medicinei veterinare sunt indiscutabile, iar Şcoala superioară de medicină veterinară are

aspectul unei instituții universitare, formal statutul universitar continua să-i fie refuzat. Asupra acestui aspect revine memoriul studenților veterinari din noiembrie 1911. O altă pledoarie viguroasă în favoarea transformării şcolii în facultate este pronunțată la al III-lea Congres național de medicină veterinară, ținut la Bucureşti între 19 şi 21 mai 1913. Cu această ocazie, profesorii Alexandru Locusteanu şi Gheorghe Udrischi prezintă raportul intitulat „Organizarea învățământului medicinei veterinare în România" în care este desemnat unul dintre adversarii redutabili ai creării Facultății de Medicină Veterinară şi anume, Facultatea de Medicină. În preajma Primului Război Mondial, o serie de indicii arătau că autoritățile, sub impactul campaniei desfăşurate de profesorii şi studenții Şcolii superioare de medicină veterinară, erau dispuse să rezolve favorabil această problemă, dar declanşarea conflagrației mondiale a dus la schimbarea priorităților.

Crearea Facultății de Medicină Veterinară, integrată Universității din Bucureşti, s-a realizat prin legea privind transformarea Şcolii superioare de medicină veterinară în facultate, publicată în „Monitorul Oficial" din 23 iulie 1921. Primul decan a fost şi ultimul director al şcolii, profesorul Constantin Motaş[23].

Transformarea şcolii de medicină veterinară în facultate a produs efectele care erau anticipate de mai mulți ani de cei care au militat pentru acest lucru. Respectabilitatea profesiunii de medic veterinar a avut de câştigat, iar facultatea s-a putut dezvolta în condiții optime fie sub aspectul organizării studiilor, fie în ce priveşte instituțiile anexe. La 30 ianuarie 1929 a fost adoptat un regulament, iar la 9 octombrie 1936 intră în vigoare un nou regulament. Durata studiilor continua să fie de 5 ani, dar pentru obținerea titlului de doctor în medicină veterinară (dar nu doctoratul) erau prevăzute acum 6 examene plus o teză originală. Facultatea acorda un anumit număr de burse, care erau ocupate prin concurs, iar ceilalți studenți plăteau taxe relativ moderate.

În perioada sa de apogeu, la mijlocul anilor 1930, Facultatea de Medicină Veterinară avea 14 catedre. În afara catedrelor, laboratoarelor şi clinicilor, Facultatea de Medicină Veterinară mai dispunea de două instituții indispensabile medicinei veterinare, care ofereau posibilitatea derulării unei activități sistematice de cercetare şi producție: *Institutul de seruri şi vaccinuri Pasteur* şi *Institutul național zootehnic*.

Precursorul primei instituții a fost Institutul vaccinogen al statului creat în 1895. În anii 1904-1905, Ministerul de Interne a pus la dispoziția profesorilor Paul Riegler şi Constantin Motaş o alocație pentru crearea unui serviciu de sero-vaccinuri, serviciu care era în măsură să furnizeze din 1908 toate vaccinurile pentru combaterea epizotiilor. Pornind de la aceste baze, apare ideea creării unui institut cu toate dotările necesare şi, în primul rând, cu un local adecvat, a cărei construcție debutează în 1908. Prin legea din 27 mai 1909, mai sus-menționată, se crea Institutul de sero-vaccinuri, plasat în subordinea Şcolii superioare de medicină

[23] Decanii facultății de medicină veterinară în epoca interbelică au fost: Constantin Motaş (1921-1926), Paul Riegler (1926-1930), Ioan Poenaru (1930-1932), Gheorghe Udrischi (1932-1935), Grigore Slavu (1935-1940).

veterinară, a cărui misiune era de a prepara serovaccinurile şi produsele biologice pentru combaterea bolilor contagioase la animale, de a studia bolile contagioase şi parazitare ale animalelor, de a pregăti medici specialişti şi de a experimenta şi aviza medicamente. Primul său director a fost Paul Riegler, urmat din 1936 de Alexandru Vechiu. La 27 decembrie 1921, institutul primeşte numele lui Louis Pasteur, iar din 1925 se înființează o fermă în comuna Marele Voievod Mihai (Giuleşti), unde se preparau serurile preventive şi terapeutice, inclusiv vaccinul antivariolic pentru om. La 1 aprilie 1940 a trecut la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor.

Problema creării unui institut zootehnic a cunoscut o evoluție mai accidentată. Demersuri încep în 1890. Cel care a militat cu obstinație în favoarea fondării unui institut zootehnic a fost Nicolae Filip, care beneficiind de sprijinul lui P.P. Carp, a creat primul institut zootehnic din România în 1895 (director era Constantin Gavrilescu, titularul catedrei de zootehnie, iar Nicolae Filip era şef de lucrări). Din nefericire, rivalitățile politice şi se pare ostilitatea lui C.I. Istrati au dus la suprimarea lui în 1900. Atât inițiatorul, cât şi alți lideri de opinie ai profesiunii veterinare nu au descurajat şi au continuat să agite problema reînființării unui institut zootehnic. Prin legea privind creşterea, îmbunătățirea şi apărarea sănătății animalelor, publicată în „Monitorul Oficial" din 3 ianuarie 1926, se creează Institutul Național Zootehnic pe lângă Facultatea de Medicină Veterinară, condus de titularul Catedrei de zootehnie. Cel căruia i s-a datorat crearea şi dezvoltarea instituției a fost profesorul Gheorghe K. Constantinescu. Pe lângă misiunea de a pregăti specialişti şi de a asigura practica pentru studenți, Institutul Național Zootehnic recolta informații şi elabora statistici, conducea acțiunea de propagandă zootehnică, realiza anchete zootehnice, acorda asistență crescătorilor de animale, stabilea programe de creştere a animalelor pe specii şi regiuni, controla producția de lapte etc. În fapt, sarcina institutului era imensă, dacă se ia în considerare atitudinea refractară a micilor crescători de animale, care se instalaseră în activități rutiniere ce perpetuau contraperformanțele. În 1931 a fost adoptat regulamentul institutului[24], după ce între 1926-1930 fusese construit impunătorul său local. În cursul anilor 1930, institutul avea următoarea organizare: secția de biologie, secția de igienă, secția de alimentație, secția de lactologie, secția de piscicultură, secția de apicultură şi sericicultură, secția de avicultură, secția de zooeconomie (statistică şi informații), secția de selecție, secția pentru studiul furajelor, secția de cinegetică (creată în 1939), serviciul fermelor, serviciul publicațiilor, serviciul muzeului. Institutul mai dispunea de o serie de ferme şi stațiuni experimentale. Prima fermă a institutului a fost cea de la Tămădău, Ilfov, care era fosta moşie a principelui sârb Miloş Obrenovici, apoi fermele de la Gherghița, județul Prahova (din 1930), Dulbanu-Crețu, județul Buzău, Pipera şi Afumați, județul Ilfov, stațiunile piscicole de la Făgăraş şi Tarcău. În 1933, aria geografică de acțiune a institutului s-a extins prin crearea stațiunilor provinciale pentru Basarabia şi Dobrogea. Încercând să

[24] *C.G.R.*, vol. XIX, pp. 471-478.

mobilizeze potențialul zootehnic al României, Institutul Național Zootehnic a depus o remarcabilă activitate de propagandă şi de stimulare a organizării crescătorilor de animale, stimulând crearea a aproximativ 100 de sindicate zootehnice, conduse de delegații institutului. O importanță semnificativă o avea activitatea publicistică, atât academică, cât şi de popularizare.

În jurul profesiunii veterinare a apărut o sociabilitate savantă care avea ca scopuri orientarea politicii autorităților în domeniul medicinei veterinare, apărarea membrilor profesiunii şi cultivarea competențelor profesionale. Rolul profesorilor de la şcoala, mai târziu Facultatea de Medicină Veterinară, a fost de multe ori decisiv. Prima asociație savantă a profesiunii veterinare a fost *Societatea de medicină veterinară*, care la început a avut o existență sincopată. Creată prima dată la 15 mai 1871, vegetează o perioadă de timp şi este reînființată la 25 noiembrie 1888. Scopurile acesteia erau, în mod natural, progresul medicinei veterinare şi apărarea intereselor profesionale. Printre membrii fondatori de la 1888 figurează o serie de profesori de la Şcoala de medicină veterinară, ca: Alexandru Locusteanu, Paul Oceanu, Louis Vincent etc. La congresul de medicină veterinară din 1913, printre obiectivele propuse figura şi crearea unei asociații a medicilor veterinari. Într-adevăr, în decembrie 1914 s-a constituit *Asociația generală a medicilor veterinari* (va primi statutul de persoană juridică în 1919), care s-a ocupat în mod special de apărarea intereselor profesiunii veterinare şi care alături de *Societatea de medicină veterinară* a organizat congresele naționale zootehnice din perioada interbelică (primul va avea loc la Cluj, în septembrie 1924) şi va avea suficientă forță financiară pentru a demara în 1929 construirea unui cămin pentru studenții în medicină veterinară.

Imaginea Facultății de Medicină Veterinară n-ar fi complexă fără prezentarea studenților, protagonişti al campaniei pentru transformarea Şcolii de medicină veterinară în facultate şi pentru drepturi specifice. De la bun început s-a pus problema atragerii unui număr cât mai mare de studenți, din care să se recruteze medicii veterinari atât de necesari economiei româneşti, predominant agrară. Grație datelor existente[25], dinamica numărului de studenți înscrişi la Medicină Veterinară în perioada interbelică se prezintă astfel:

[25] Pe baza colecției *Anuarul Universității din Bucureşti*.

Tabel cu studenții înscrişi la Medicină Veterinară în perioada 1918-1938

An universitar	Total studenți	Băieți	Fete	Studenți de origine etnică română
1918-1919	46	-	-	-
1919-1920	101	-	-	-
1920-1921	128	-	-	-
1921-1922	121	-	-	81
1922-1923	160	-	-	-
1923-1924	169	-	-	-
1924-1925	201	196	5	129
1925-1926	189	184	5	110
1926-1927	228	221	7	136
1927-1928	300	291	9	211
1928-1929	333	326	7	229
1929-1930	328	314	12	272
1930-1931	389	375	14	328
1931-1932	427	403	24	388
1932-1933	438	403	35	391
1933-1934	442	396	36	380
1934-1935	402	364	38	353
1935-1936	401	364	37	346
1936-1937	406	372	34	325
1937-1938	445	408	37	379

Tabelul de mai sus impune câteva comentarii succinte. Medicina veterinară rămâne în perioada studiată o profesiune aproape exclusiv masculină. Numărul de studenți de altă origine etnică decât cea românească, în comparație cu alte facultăți ale Universității din Bucureşti, este redus.

Această statistică trebuie completată necesarmente cu o alta referitoare la absolvenți, care în mod efectiv puteau să practice, aceasta în condițiile în care un procent relativ mic de studenți reuşeau să obțină diploma pentru care postulau[26].

[26] Potrivit unei anchete efectuate pentru anii 1921-1932, rezultă că la Facultatea de Medicină Veterinară obțineau licența 14% din numărul studenților înscrişi.

Tabelul absolvenților cu titlu în perioada 1919-1938

An universitar	Număr absolvenți cu titlu de medic veterinar, din 1921 cu titlul de doctor în medicină veterinară
1919	18
1920	12
1921	11
1923-1924	7
1924-1925	14
1925-1926	22
1926-1927	26
1927-1928	20
1928-1929	34
1929-1930	45
1930-1931	35
1931-1932	45
1932-1933	50
1933-1934	61
1934-1935	61
1935-1936	74
1936-1937	93
1937-1938	63

Problemele consemnării statistice în România interbelică au condus uneori la valori diferite, după cum este şi cazul studenților de la Facultatea de Medicină Veterinară. Ca exemplificare, reproducem un alt tabel, care ar fi trebuit să aibă garanția acurateții[27].

An universitar	Număr studenți	Număr doctori veterinari
1930-1931	423	45
1931-1932	470	34
1932-1933	485	43
1933-1934	491	47
1934-1935	463	59
1935-1936	475	61
1936-1937	499	64
1937-1938	439	93
1938-1939	428	65
1939-1940	421	65

[27] *Zece ani de domnie a M.S. Regelui Carol II. Realizări agricole 1930-1940*, Institutul de arte grafice „Luceafărul" S.A.R., Bucureşti, 1940, p. 271.

Oricare ar fi fost valorile corecte, toți contemporanii erau de acord că numărul medicilor veterinari din România era insuficient.

Studenții Şcolii de medicină veterinară au dispus, la rândul lor, de propria organizație constituită în 1880. Primul statut, care prevedea scopuri exclusiv profesionale, a fost adoptat în 1889, iar la 17 mai 1897 au fost adoptate noi statute şi regulamente. La începutul secolului, societatea a adresat în numele studenților o serie de memorii, iar în 1909 a organizat greva studenților de la Şcoala de medicină veterinară, care l-a obligat pe directorul acesteia, Ion Athanasiu, să elaboreze un nou statut al şcolii. După Primul Război Mondial, *Societatea studenților în medicină veterinară* continuă propaganda pentru transformarea şcolii în facultate, obiectiv atins în 1921. Un an mai târziu, studenții veterinari participă la amplele mişcări studenţeşti cu caracter naționalist şi antisemit din decembrie 1922. La 8 decembrie 1922, *Societatea studenților în medicină veterinară* adoptă o moțiune în spiritul acestor mişcări şi se raliază programului minimal al mişcării studenţeşti radicale: *numerus clausus*, obligația pentru studenții evrei de a practica disecția pe cadavre de evrei, repararea prejudiciilor morale din partea presei care ar fi ofensat studențimea. Moțiunea se explică prin sentimentul de solidaritate cu ceilalți studenți, deoarece Facultatea de Medicină Veterinară nu era frecventată decât de un număr infim de evrei. Pentru a evalua gradul de reprezentativitate al societății, menționăm că, în 1929, aceasta avea 119 membri activi, ceea ce înseamnă aproximativ o treime din numărul total al studenților, iar în anul universitar 1934-1935 societatea avea 275 de membri, dintr-un total de 402 studenți.

Căminul studenților Facultății de Agronomie
din Bucureşti

*
* *

O luptă îndelungată a fost dusă în vederea creării unei Facultăți de Farmacie, cadru propice dezvoltării învățământului farmaceutic din România[28]. Un adept neobosit pentru ridicarea standardelor în predarea ştiinţelor farmaceutice a fost Ştefan Minovici, profesor din 1897 la Catedra de chimie analitică a Şcolii superioare de farmacie. În 1898, acesta a publicat lucrarea *Învățământul nostru farmaceutic*, prin care se solicita perfecționarea studiilor farmaceutice. În 1914 exista intenția din partea ministrului instrucțiunii publice, I. Gh. Duca, de a crea o facultate de farmacie, desigur stimulat de un nou text al lui Ştefan Minovici, *O facultate de farmacie*, o convingătoare pledoarie pentru un învățământ farmaceutic modern şi implicat în realitatea vieții sociale. De altfel, la 13 martie 1914, Consiliul facultății de Medicină a votat crearea facultății de farmacie, prin separarea învățământului farmaceutic de cel medical, dar decizia nu s-a mai pus în aplicare.

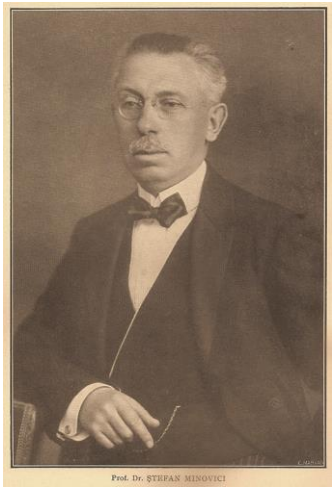

Ştefan Minovici,
profesor la Facultatea de Farmacie

După Primul Război Mondial, care a demonstrat cu prisosință necesitatea unui corp bine pregătit de farmacişti, eforturile în vederea înființării unei facultăți de farmacie intrau în faza finală. Totuşi, nu numai marele război demonstrase necesitatea fondării unei facultăți de farmacie. Consolidarea practicilor sociale legate de consumul medicamentelor, mai ales în spațiul urban, procesul de „medicalizare" a societății româneşti, care trebuia să includă şi mediul rural, neglijat din acest punct de vedere, reglementarea controlului asupra produselor farmaceutice pledau în favoarea existenței unei facultăți de farmacie, capabilă să răspundă acestor imperative. Grație perseverenței lui Ştefan Minovici, la congresul Asociației generale a farmaciştilor din România care s-a desfăşurat la Sinaia, între 10 şi 11 iunie 1922, s-a exprimat dorința de a se crea la Bucureşti o facultate de farmacie. În fine, legea pentru înființarea facultății a fost votată de Senat la 31 mai 1923 şi de Camera deputaților la 4 iunie, iar la 12 iunie 1923, legea a fost publicată în „Monitorul oficial". Oraşul Bucureşti era, în acest mod, privilegiat, deoarece în celelalte centre universitare nu existau decât secții de învățământ farmaceutic, secții care au început să funcționeze din 1913 la Iaşi şi din 1919 la Cluj. Facultatea de Farmacie era a şaptea facultate a Universității din Bucureşti.

[28] Ovidiu Bozgan, *Învățământul farmaceutic la Universitatea din Bucureşti (sfîrşitul secolului al XIX-lea – 1940)*, în „Forum", anul XXXV (1993), nr. 5-6, pp. 70-75 (I); nr. 7-8, pp. 97-103 (II); *Istoria ştiințelor farmaceutice în România*. Coordonatori: Iosif Spielmann, Graziella Baicu, Bucureşti, Editura medicală Amaltea, 1995.

Inaugurarea oficială a Facultății de Farmacie a avut loc la 15 octombrie 1923, discursul inaugural fiind rostit de Ştefan Minovici, primul decan al acesteia, între 1923 şi 1925[29].

În scurtul timp cât a îndeplinit funcția de decan, Minovici s-a străduit să asigure baza materială şi ştiințifică reclamată de o asemenea instituție de învățământ şi cercetare. În 1924, sub preşedinția lui Minovici, s-a constituit un comitet de sprijin pentru construcția unui local propriu al Facultății de Farmacie şi s-a adresat un apel farmaciştilor în vederea subscrierii fondurilor necesare. Din varii motive, inițiativa a eşuat.

Constituirea Facultății de Farmacie presupunea revederea regulamentului de funcționare şi readaptarea programului de studii. Astfel, a fost promulgat un nou regulament al Facultății de Farmacie, publicat în „Monitorul oficial" la 10 august 1924. Studiile farmaceutice durau 5 ani şi erau formate dintr-un stagiu practic şi unul universitar. Stagiul practic avea durata de 2 ani şi se desfăşura în farmaciile care aveau laboratoare proprii. Era prevăzut ca, la sfârşitul stagiului, dirigintele farmaciei să elibereze un certificat privind activitatea studenților, după care aceştia susțineau un examen în vederea validării stagiului practic. Stagiul universitar era eşalonat pe trei ani şi se predau următoarele materii: botanica farmaceutică şi herborizare, chimie minerală, chimie organică şi fizică, chimie analitică, farmacia chimică şi industrială, chimie alimentară, toxicologie şi chimie biologică, farmacia galenică, farmacognozia, fizică experimentală, mineralogie, igienă, bacteriologia alimentară şi parazitologia, deontologia şi legislația farmaceutică, enciclopedia comerțului. La sfârşitul fiecărui an universitar erau prevăzute trei examene, iar pentru obținerea licenței se susțineau un examen practic şi altul teoretic. În cuprinsul aceluiaşi regulament erau stabilite taxele, consiliul facultății având autoritatea de a-i scuti de taxe pe studenții cu o situație materială precară şi pe cei care obțineau rezultate de excepție.

În primul an de funcționare, Facultatea de Farmacie din Bucureşti dispunea de patru catedre: Catedra de farmacie chimică şi galenică – titular Mihail Georgescu, şef de lucrări Aristide Mihailovici şi asistent Emil Belcot, Catedra de chimie analitică – titular Ştefan Minovici, şef de lucrări Constantin Kollo, Catedra de botanică generală – titular Theodor Solacolu, directorul Laboratorului de botanică, Catedra de chimie alimentară – titular Ioan Vintilescu, directorul laboratorului. Ulterior are loc o diversificare accentuată a programului de studii, astfel încât în anul universitar 1931-1932, la Facultatea de Farmacie se predau 16 discipline.

Rolul Facultății de Farmacie se amplifică după 1934, când s-a promulgat legea concentrării învățământului farmaceutic. Problema concentrării învățământului farmaceutic la Bucureşti a avut în epocă conotații deosebite asupra cărora merită insistat. Promotorul acestei idei a fost Gheorghe Pamfil, cu studii la Universitatea din Geneva, unde îşi va obține

[29] După Ştefan Minovici, au urmat Mihail Georgescu (1925-1927), Nicolae T. Deleanu (1927-1931), Ion Vintilescu (1931-1936), Theodor Solacolu (1936-1938).

doctoratul în 1911 şi care va deveni profesor la Catedra de farmacie chimică şi galenică a Universității din Cluj, unde va prelua, din februarie 1920, conducerea Institutului farmaceutic şi a farmaciei clinicilor clujene. Gheorghe Pamfil a fost, de altfel, o figură importantă a ştiințelor farmaceutice din România. Argumentele sale în favoarea concentrării învățământului farmaceutic proveneau din obsesii etnocentriste pe de o parte (mai precis diminuarea pozițiilor comunității evreieşti în această profesiune), din convingerea că se va micşora şomajul intelectual în rândul farmaciştilor, pe de altă parte. Conform unei statistici redactate înaintea promulgării legii concentrării învățământului farmaceutic din 10 iulie 1934, situația studenților farmacişti, după originea etnică, era următoarea:

Universitatea	Români	Evrei	Alți minoritari	Total
Bucureşti	446	240	38	724
Cluj	111	73	109	293
Iaşi	30	77	8	115

Aşadar, concentrarea învățământului farmaceutic ar fi dus la micşorarea numărului de studenți evrei, diminuarea numărului total de studenți şi evitarea şomajului masiv în rândul farmaciştilor. În acel moment se aprecia că din 4800 de farmacişti, 3400 erau şomeri, ceea ce, dacă evaluarea era exactă, era catastrofal. Pe lângă concentrarea învățământului farmaceutic la Bucureşti, se mai sugera introducerea examenului de admitere, limitarea locurilor în anul I, plasarea practicii în farmacii după parcurgerea cursurilor teoretice de la facultate. Aceleaşi convingeri le susținea la Camera Deputaților, Daniel Danielopolu, şi el animat de aceleaşi temeri, la 29 martie 1934. După calculele acestuia, din 1456 de farmacii, circa 580 sunt româneşti, cea mai bună situație având-o Vechiul Regat, unde 80% din farmacii sunt româneşti, în timp ce în Transilvania, din 695 de farmacii numai 90 sunt conduse de români. Tot după calculele lui Danielopolu, în ultimii 11 ani au fost înscrişi în învățământul farmaceutic 5240 de români şi 6359 de evrei, românii reprezentând din totalul înscrierilor 71% la Bucureşti, 25% la Cluj şi 15% la Iaşi. Tendința care rezultă din datele lui D. Danielopolu era confirmată de datele pe care le va avansa Gh. Pamfil, după care, în 1938 existau 1599 de farmacii din care 643 româneşti, 487 evreieşti şi 467 aparținând altor minoritari. Acelaşi Gh. Pamfil a publicat o statistică a înscrierilor la Facultatea de Farmacie după legea concentrării din 1934, din care rezultă atingerea obiectivelor propuse.

Ani şcolari	Români	Evrei	Alți minoritari	Total studenți noi înscrişi
1934-1935	53	8	11	72
1935-1936	49	18	11	78
1936-1937	85	42	21	148
1937-1938	103	14	9	126
1938-1939	140	22	14	176

Desigur, concentrarea învățământului farmaceutic la Bucureşti, în măsura în care a generat discriminări cu caracter antisemit, nu poate fi decât condamnabilă. Problema şomajul farmaciştilor era legată şi de distribuirea echilibrată în teritoriu.

Structura studiilor şi personalului Facultății de Farmacie s-a stabilit prin regulamentul din 1934. O colaborare fructuoasă a fost stabilită între Facultatea de Farmacie şi *Institutul de Cercetări Farmaceutice*, înființat de Ministerul Sănătății în 1929. De altfel, facultatea avea, din anul 1928, misiunea de a realiza controlul medicamentelor. Contribuțiile ştiințifice ale cadrelor didactice au început să fie publicate în *Buletinul Societății de ştiințe farmaceutice din România* (1936-1942, 1947-1949), care apărea sub îngrijirea profesorilor Ioan Vintilescu şi Gheorghe Pamfil. *Societatea de ştiințe farmaceutice din România* fusese creată în 1934. În fine, în 1936 Facultatea de Farmacie a lansat o inițiativă la nivel național, în vederea creării la Bucureşti a unui muzeu de istoria farmaciei.

Studierea elementului studențesc de la Facultatea de Farmacie este complicată şi trebuie realizată într-un context mai larg, pe baza unor statistici fiabile. În anul 1933, aşa cum s-a arătat, Daniel Danielopolu critica faptul că la un număr de 4800 de farmacişti cu certificat de liberă practică, 3400 sunt în situație de şomaj, ridicând astfel problema suprapopulării învățământului farmaceutic (totuşi, în pofida crizei, cifrele par exagerate). Utilizând statisticile din epoca respectivă, care trebuie recunoscut, nu reflectau întotdeauna realitatea, rezultă că, în perioada 1918-1939, învățământul farmaceutic din Bucureşti a fost frecventat de 12.246 de studenți. Principalele evenimente statistice marcate de trecerile bruşte de la un regim de frecvență la altul sunt anii universitari 1922-1923 şi 1923-1924, când se trece de la 162 la 652 de studenți, perioadă care corespunde înființării Facultății de Farmacie, anii universitari 1930-1931 şi 1931-1932, când se trece de la 948 la 529 de studenți, consecință directă a crizei şi a perspectivelor şomajului. Apogeul numărului studenților în 1934-1935, când se ajunge la 1205, se explică prin concentrarea învățământului farmaceutic la Universitatea din Bucureşti. În aceeaşi perioadă interbelică, învățământul farmaceutic bucureştean a dat un număr de 2366 de licențiați în Farmacie (între 1935 şi 1939 Facultatea de Farmacie a acordat şi 52 de titluri de doctor în Farmacie). În concluzie, nu putem să ne pronunțăm asupra criticilor lui Danielopolu, referitoare la suprapopulația universitară la farmacie, deşi pare că numărul mare de studenți era justificat de necesitățile societății româneşti. O altă constatare este feminizarea corpului studențesc de la Facultatea de Farmacie: de exemplu, în anul universitar 1939-1940 erau înscrişi 210 de studenți şi 392 de studente (prima femeie licențiată în Farmacie la Bucureşti este Eleonora Cruceanu, în anul 1892).

Academia de Drept din Oradea

Legea Iorga din 1932 conținea o prevedere relativ bizară prin includerea Academiei de Drept din Oradea[30] în organizarea Universității din București.

Crearea Academiei din Oradea făcea parte din strategia educațională a iluminismului austriac de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, care urmărea ameliorarea generală a stării culturale a supuşilor, formarea de cadre pentru o administrație care se dorea tot mai eficace şi facilitarea promovării sociale. La 30 octombrie 1777, prin decret imperial se înființa la Oradea o facultate filosofică, ale cărei cursuri au început în noiembrie 1780. Opt ani mai târziu, la 27 iunie 1788 se crea şi o facultate de drept, fapt care putea justifica denumirea de Academie pentru instituția orădeană.

Academia din Oradea a funcționat până la Revoluția de la 1848, când cursurile au fost suspendate şi instituția a fost transformată în spital militar. Academia nu şi-a reluat activitatea decât în 1850, dar într-o formă sensibil modificată, facultatea filosofică fiind suprimată, menținându-se doar Facultatea de Drept cu durata studiilor de 3 ani. Noi modificări apar după încheierea pactului dualist, prin legea şcolară din 4 mai 1874, care a acordat Academiei statutul de facultate, cu durata studiilor de 4 ani, fără să primească dreptul de a acorda doctoratul. Studenții puteau opta pentru una dintre cele două filiere propuse: studii juridice sau ştiințe de stat (economie şi ştiințe politice). În 1911 s-a acordat o autonomie sporită instituției şi s-a introdus funcția de decan.

Academia era o instituție care îşi recruta studenții din comitatele Bihor, Arad şi Satu-Mare. Cercetări parțiale au demonstrat că, în perioada 1850-1918, dintre românii care au studiat aici, 61,6% proveneau din aceste comitate. Din nefericire nu s-a putut stabili procentajul studenților români în ansamblul populației universitare de la Academia din Oradea. Oricum, o serie de personalități culturale, religioase şi politice ale românilor din Transilvania şi-au realizat aici o parte din formarea lor intelectuală.

Epoca Primului Război Mondial a echivalat cu transformări radicale pentru Academia de Drept din Oradea. La 20 aprilie 1919, armata română a intrat în Oradea şi a fost instalată o administrație românească. O lună mai târziu, la 23 mai, suveranii României au vizitat oraşul şi au fost salutați, între alții, de majoritatea corpului profesoral de la academie (decanul şi prodecanul academiei se retrăseseră în Ungaria). Consolidarea noului stat român, prin măsurile care s-au adoptat şi care, ținând cont de condițiile specifice ale zonei, erau inevitabile, va provoca o temporară

[30] Ovidiu Bozgan, *L'Académie de droit d'Oradea: une experience universitaire manquée*, în „Analele Universității București. Istorie, anul XLIV, 1995, pp. 79-92. Recent, valorificând arhivele instituției, precum şi alte surse inedite locale, integrând Academia de drept în contextul cultural şi politic al oraşului Oradea şi al județului Bihor, vezi Florentina Chirodea, *Învățământul superior la granița de vest a României Mari. Academia de drept din Oradea (1919-1934)*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2011.

dezorganizare a Academiei de Drept din Oradea. Funcționarilor publici din Transilvania, inclusiv cadrelor didactice de orice grad, li s-a solicitat depunerea jurământului de fidelitate către statul român. În cazul Academiei din Oradea, aproape toți profesorii de origine maghiară au refuzat, preferând să se stabilească în Ungaria. O parte dintre aceştia au fost încadrați la Universitatea din Debrecen.

Politica autorităților române față de academie a fost prudentă, pentru a nu se provoca tensiuni inutile într-un climat dominat de suspiciuni reciproce. A fost menținut în funcția de decan (1919-1925) profesorul Iuliu Hoványi, născut la Oradea în 1860, iar predarea s-a făcut în limba maghiară până în 1921. În acest an au fost numiți primii titulari – profesorii Bogdan Ionescu şi Lazăr Iacob (tatăl matematicianului Caius Iacob) – şi la 12 octombrie 1929 a fost promulgat regulamentul academiei (din 25 august 1930 s-a numit, gest de oportunism politic, Academia de drept „Regele Carol al II-lea"). Politica de încadrare a personalului didactic la academie se remarcă prin promovarea unor profesori proveniți din Vechiul Regat. Astfel, în 1932, din cei 17 titulari de la Academia de Drept din Oradea, doar 3 erau originari din Transilvania. O mare parte dintre profesorii academiei au jucat un rol major în viața culturală şi politică a oraşului şi județului Bihor. De altfel, acest angajament răspundea intențiilor guvernului român de a consolida prin educație şi cultură, elementul românesc de aici.

Aceste intenții rezultă şi din analiza populației studențeşti de la Academia din Oradea. În perioada 1919-1934, studenții români ar fi reprezentat 75% din totalul studenților de la academie[31]. Ca şi în perioada antebelică, academia drena candidați din județele Bihor, Arad, Sălaj şi Satu-Mare. Din punctul de vedere al asistenței sociale studențeşti, din anul universitar 1924-1925 a fost dată în folosință o cantină, iar la 25 mai 1927 a fost inaugurat căminul academiei, care asigura, în 1929-1930, cazare pentru 21% din studenți. Analiza statistică a corpului studențesc, inclusiv după criteriile de sex şi origine etnică, se prezintă astfel:

[31] Conform unei statistici, parțial fiabile, în anul universitar 1932-1933 erau la academie 445 de studenți români, 138 de evrei şi 116 de maghiari. O altă sursă susține că dintr-un total de 764 studenți, 547 erau români.

Dinamica studenților Academiei de drept din Oradea în perioada 1919-1933[32]

Anul universitar	Total studenți
1919-1920	Semestrul I – 70; semestrul II – 95
1920-1921	Semestrul I – 273; semestrul II – 268
1921-1922	Semestrul I – 376; semestrul II – 379
1922-1923	294
1923-1924	204
1924-1925	219
1925-1926	286
1926-1927	296
1927-1928	280
1928-1929	311
1929-1930	-
1930-1931	432
1931-1932	557
1932-1933	774

Structura pe sexe a studenților Academiei de drept din Oradea în perioada 1920-1933

An universitar	Total studenți	Studente	Studenți
1920-1921	273	1	272
1921-1922	379	1	378
1922-1923	294	1	293
1923-1924	204	5	199
1924-1925	219	7	212
1925-1926	286	8	278
1926-1927	296	13	283
1927-1928	280	15	265
1928-1929	311	31	281
1929-1930	-	-	-
1930-1931	432	41	391
1931-1932	557	48	509
1932-1933	774	67	707

Structura etnică a studenților de la Academia de Drept din Oradea în perioada 1922-1933

An universitar	Români	Maghiari	Evrei	Alte naționalități
1922-1923	143	110	40	1
1923-1924	136	32	36	0
1926-1927	202	23	66	5
1927-1928	190	26	64	1
1928-1929	199	35	73	4
1930-1931	331	36	63	3
1931-1932	403	71	83	0
1932-1933	547	118	96	3

[32] Florentina Chirodea, *op. cit*. pp. 149, 151-152, 156, 166.

Situația Academiei de drept din Oradea a suscitat în epocă dezbateri, uneori contradictorii. În 1929, o delegație a intelectualității române din Oradea condusă de episcopul greco-catolic Valeriu Traian Frențiu şi de episcopul ortodox Roman Ciorogariu (ambele episcopii aveau sediul la Oradea) s-a prezentat la prim-ministru Iuliu Maniu, solicitând crearea unei universități al cărei nucleu să fie tocmai Academia de Drept (mai existau în oraş Academia Teologică Ortodoxă şi Academia Teologică Greco-catolică, dar care nu aveau statut de instituții de învățământ superior). Maniu a fost favorabil propunerii, dar constrângerile bugetare generate de criza economică au interzis materializarea acestei idei. În schimb, după cum s-a mai arătat, prin legea învățământului superior din 22 aprilie 1932, Academia de Drept din Oradea a fost integrată Universității din Bucureşti, conferindu-i-se, totodată, dreptul de a organiza cursuri pentru doctorat.

În perioada cât academia a fost integrată Universității din Bucureşti, aceasta avea 17 catedre, dar existau situații când un profesor deținea două catedre, şi organiza cursuri pentru doctoratul în ştiințele juridice şi în ştiințele politico-economice. În anul universitar 1932-1933, structura pe catedre a academiei era următoarea:

1. Catedra de drept comercial şi cambial – Constantin Petrescu Ercea; 2. Catedra I de drept civil – Bogdan Ionescu; 3. Catedra II de drept civil – Alexandru C. Angelescu; 4. Catedra III de drept civil – Aurelian Ionaşcu; 5. Catedra de drept roman – Tiberiu Moşoiu; 6. Catedra de drept penal – Iuliu Hoványi; 7. Catedra de procedură penală – Iuliu Hoványi; 8. Catedra de statistică şi finanțe – Andrei Sigmond; 9. Catedra de drept administrativ - Andrei Sigmond; 10. Catedra de drept bisericesc – Lazăr Iacob; 11. Catedra de istoria dreptului roman – Dumitru Mototolescu; 12. Catedra de procedură civilă – Victor G. Cădere; 13. Catedra de drept constituțional – Livius Lazăr; 14. Catedra de economie politică – George Strat; 15. Catedra de drept internațional public – George Sofronie; 16. Catedra de legislație agrară şi industrială – Livius Lazăr, la care se adaugă o conferință de medicină legală.

Formula integrării academiei (după 1932 s-a numit facultate) în Universitatea din Bucureşti nu a garantat supraviețuirea instituției bihorene. Existau tot mai multe voci în favoarea suprimării acestei instituții, pornind fie de la rațiuni bugetare (deşi alocațiile bugetare prevăzute pentru Academia din Oradea erau nesemnificative), fie de la necesitatea consolidării Facultății de Drept a Universității din Cluj. În 1933, profesorii de la Academia din Oradea au reacționat printr-un memoriu în care demonstrau documentat viabilitatea acestei instituții şi rolul său național în vestul României. Din această ultimă perspectivă, memoriul avertiza că ,,suprimarea oricărei şcoli româneşti din regiunea graniței de vest este o pierdere gravă pentru românism, dar încă mai mult, suprimarea facultății din Oradea ar fi sigur interpretată şi exploatată de adepții iredentismului şi revizionismului maghiar ca o slăbire a voinței de stăpânire românească pe aceste pământuri, ca un semn

de capitulare”[33]. Aceste argumente nu au putut stopa decizia de desființare a academiei. La şedința Consiliului Interuniversitar de la începutul lunii iunie 1934, influentul rector al universității clujene, Florian Ştefănescu-Goangă a pledat în favoarea fuziunii academiei cu Facultatea de Drept de la Cluj, care trecea printr-o serie de dificultăți şi dispunea de un corp didactic inegal ca profesionalism, transfuzia cu profesorii de la academia condamnată, fiind văzută ca o soluție salutară. Legea de fuziune a Academiei de drept din Oradea cu Facultatea de Drept din Cluj a fost publicată în „Monitorul Oficial” din 24 august 1934. Profesorii, studenții precum şi patrimoniul academiei treceau la Facultatea de Drept de la Cluj (totuşi, mai era prevăzut pentru toamna anului 1934 un examen de ,,lichidare” la Oradea). Puțin mai târziu, câțiva dintre foştii profesori de la Academia de la Oradea vor fi transferați la Facultatea de Drept a Universității din Bucureşti.

Localurile şi resursele financiare ale Universității

Spinoasa problemă a spațiului afectat procesului de învățământ a fost preluată din perioada anterioară Primului Război Mondial. În pofida fluctuațiilor economice care s-au manifestat în perioada interbelică, în această direcție s-au obținut realizări notabile. În vederea realizării acestor deziderate s-a înființat Fondul Universitar, alimentat cu numeroase donații, între care şi unele provenind din partea unor profesori precum Victor Babeş, Ioan Cantacuzino, Nicolae Iorga, Gheorghe Marinescu, Gheorghe Gh. Longinescu.

În 1912, în momentul în care profesorul Constantin C. Arion era ministrul Instrucțiunii Publice iar Ermil Pangrati era rector, au început demersurile pentru lucrările de extindere a Palatului Universității.

La începutul anului 1912, ministrul l-a solicitat pe arhitectul Nicolae Ghika-Budeşti să accepte conducerea unei direcții a lucrărilor pentru construcția Palatului Universității din Bucureşti[34]. Lucrările încep în anul 1913, dar din cauza implicării României în război, acestea se suspendă în 1916. Lucrările vor fi reluate în 1921. Primele extinderi finalizate au fost localurile atribuite Facultății de Ştiințe în partea de vest şi nord-vest a universității, care a putut funcționa aici din 1926. În mare, localul consacrat Facultății de Filosofie şi Litere era terminat în acelaşi an astfel încât, la 8 ianuarie 1927, cursurile facultății au putut fi inaugurate în

[33] *Memoriu cu privire la facultatea de drept Regele Carol al II-lea din Oradea*, Oradea, 1933, p. 9. Semnatarii textului erau: Constantin Petrescu-Ercea, Victor G. Cădere, Bogdan Ionescu, Lazăr Iacob, Eugeniu Speranția, George Strat, George Sofronie, Tiberiu Moşoiu, Aurelian Ionaşcu, Alexandru Angelescu, Livius Lazăr. Interesant de remarcat este faptul că memoriul a fost semnat şi de cei doi profesori maghiari de la academie, Iuliu Hoványi şi Andrei Sigmond.

[34] Nicolae Noica, *Palatul Universității Bucureşti*, în „Magazin istoric”, an XLIX, 2015, 2, pp. 14-18.

noile condiții[35]. Lucrările la aripa de vest a universității au debutat în 1926 şi s-au finalizat în 1929. Trenarea construirii noului palat al Universității – în fapt, completarea localului inițial – s-a datorat şi finanțării intermitente.

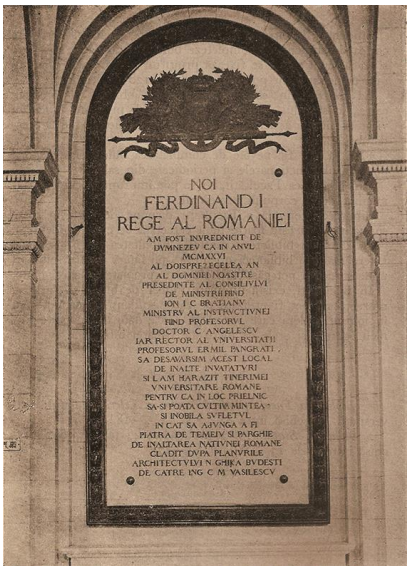

Placa pusă cu ocazia inaugurării în 1926 a lucrărilor de extindere a Palatului Universității, situată în holul de marmură a Facultății de Filosofie şi Litere. Azi dispărută, în locul acesteia fiind deschisă uşa de acces în curtea interioară a Universității

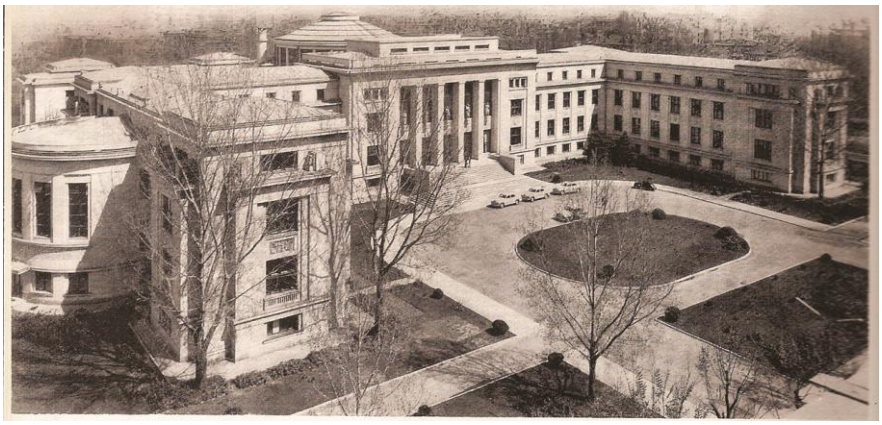

Universitatea din Bucureşti

[35] Marin Popescu-Spineni, *Contribuțiuni la istoria învățământului superior. Facultatea de filosofie şi litere din Bucureşti. Istoric, bio-bibliografie, programe, regulamente, statistici, diagrame*, Cultura Națională, Bucureşti, 1928, p. 58.

Cea mai gravă problemă era cea a localului Facultății de Drept frecventată de un număr imens de studenți. În 1928, decanul Facultății de Drept, Nicolae Bazilescu, reclama imperios edificarea unui palat propriu şi solicita în acest scop expropierea terenului pe care se afla casa Sutzu. Din anul universitar 1928-1929 a fost introdusă la Facultatea de Drept taxa de construcție. În fine, cu fondurile colectate, cu subvenții din partea regelui Carol al II-lea şi a ministerului de resort, s-a construit în 1934-1936 impunătorul palat al Facultății de Drept, după proiectele arhitectului Petre Antonescu. Tot arhitectul Petre Antonescu a ridicat în 1935, pe terenul destinat Cetății Universitare[36], clădirea Casei Studenților (mai târziu, sub regim comunist, Casa de cultură a studenților „Grigore Preoteasa") cu fonduri provenind mai ales de la Stelian Popescu directorul ziarului „Universul". În perioada dintre cele două războaie mondiale, s-au mai construit sau au fost lărgite şi amenajate clădirile şi anexele Facultății de Medicină veterinară, clădirea destinată unor laboratoare pentru secțiile de fizică şi de ştiințe naturale ale Facultății de Ştiințe, în acoperirea cheltuielilor un rol important avându-l subscripțiile publice.

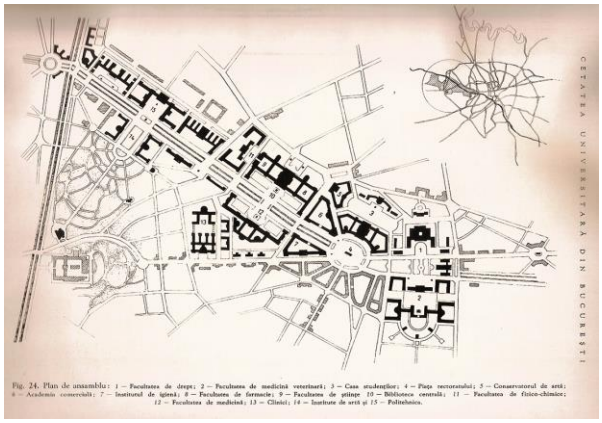

Planul Cetății Universitare din Bucureşti, elaborat de arhitectul Petre Antonescu

Casa Studenților, arhitect Petre Antonescu

[36] La 25 aprilie 1933 a fost adoptată „Legea pentru declararea de utilitate publică a exproprierii în scop cultural al terenului cu clădiri aparținând statului şi în folosința Regiei Autonome C.F.R.". Prin această lege se acorda Universității din Bucureşti un teren de 268493 mp, delimitat de Bulevardul Elisabeta, splaiul Gării Centrale (care nu s-a mai construit niciodată), strada General Angelescu, prelungirea străzii Berzei şi calea Plevnei. Aici Universitatea din Bucureşti urma să-şi înalțe clădirile necesare, inclusiv cămine şi cantine. De fapt, pe acest teren urma să se construiască Cetatea Universitară, unde s-ar fi concentrat majoritatea instituțiilor de învățământ superior din Bucureşti.

Resursele financiare erau, în principiu, formate din trei categorii de venituri. Prima categorie era reprezentată de alocațiile bugetare fixate de ministerul de resort, care acopereau mai ales cheltuielile de personal. A doua categorie era formată din taxele obligatorii percepute de facultăți din care o cotă era reținută de rectorat. În anul universitar 1928-1929, la Facultatea de Drept erau instituite următoarele taxe universitare: taxa de frecvență pentru licență – 750 de lei/an, taxa de frecvență pentru doctorat – 1200 de lei/an, taxa specială de licență de 200 de lei/an şi de doctorat de 500 de lei/an, taxa de bibliotecă – 100 de lei/an, taxa de construcții – 3000 de lei/an. La acestea se adăugau taxele de examene: 150 de lei pentru fiecare examen parțial de licență, 700 de lei pentru examenele de doctorat, 1000 de lei pentru diploma de licență, 1500 de lei pentru diploma de doctor. În cazul în care studentul în licență sau doctorandul erau respinşi la examene, erau obligați să plătească alte taxe. La facultatea de medicină în acelaşi an universitar, taxele pentru acoperirea cheltuielilor materiale şi pentru bibliotecă erau de 4000 de lei/an pentru studenții anilor I şi II, de 2500 de lei/an pentru studenții anilor III şi IV, de 1500 de lei/an pentru studenții anilor V şi VI. Evident, separat erau prevăzute taxe de examene şi o taxă de 500 de lei pentru susținerea tezei de Doctor în medicină. Pentru eliberarea diplomei, taxa era de 1000 de lei. Pentru examenul de docență, taxa era de 20.000 de lei, redusă la 17.000 de lei pentru personalul didactic al facultății care dorea să treacă un astfel de examen. Pentru echivalarea diplomelor obținute în străinătate, taxa era de 5000 de lei (de altfel, toate facultățile aveau taxe pentru echivalarea diplomelor obținute în străinătate). La Facultatea de Farmacie, exista o taxă de înmatriculare în învățământul farmaceutic de 500 de lei, o taxă de 2000 de lei pentru acoperirea cheltuielilor materiale şi de bibliotecă, plătită de studenții din stagiul universitar, taxă de examen de final de an de 500 de lei, taxă de examen de final de stagiu practic, tot de 500 de lei, o taxă pentru examenul de licență, 5000 de lei pentru echivalarea diplomelor obținute în străinătate. Taxele sunt stabilite de consiliile facultăților şi uneori sunt înscrise în regulamentele acestora. În perioada interbelică, sistemul taxelor percepute la universitate a suscitat critici, uneori vehemente din partea studenților, chiar dacă, pentru a face suportabil acest sistem, era prevăzută posibilitatea de acordare a unor scutiri parțiale, mai rar totale, decise de consiliile facultăților, în favoarea studenților cu situații precare şi rezultate onorabile la studii. În fine, a treia categorie de venituri era constituită din legate şi donații, majoritatea fiind orientate spre susținerea tinerilor la studii universitare.

Prezentăm în continuare situația fundațiilor şi legatelor de care a beneficiat Universitatea până la cel de Al Doilea Război Mondial[37]:

1. Fondul Hillel, format din 1878.
2. Fondurile Benli Baici 1868.
3. Fondul Iosif Halfon din 1895.

[37] *Anuarul Universității din Bucureşti. Avec supplément en français (listes du corps enseignant et la bibliographie des thèses de doctorat) 1940-1941, 1941-1942*, Bucureşti, 1943, pp. 67-81.

4. Fondul Episcop Gherasim Timuş din 1905 pentru specializări în străinătate în teologie.
5. Fondul Arhimandrit Juvenalie Ghighianul din 1901.
6. Fondul Societății Române de Asigurări Generale din 1909.
7. Fondul Arhiereu Ghenadie din 1906.
8. Fondul Schiopescu.
9. Fondul Episcop Silvestru Bălănescu din 1899 (unul dintre cele mai substanțiale).
10. Fondul Janeta Herman din 1915.
11. Fondul Regele Carol I, instituit în 1915. Legatarul a lăsat pentru universitățile din Bucureşti şi Iaşi suma de 500.000 de lei. Prin înțelegerea dintre cei doi rectori, Universității din Bucureşti i-au revenit 300.000 de lei.
12. Fondul Ion M. Procopescu din 1919.
13. Fondul cultural Nicolae Iorga, constituit în 1916.
14. Fondul şi premiul Amintirii, instituit de Vasile Pârvan în 1920.
15. Fondul Teodor Stănescu din 1920.
16. Fondul Simion Simionescu din 1920.
17. Fondul Mina şi lt. Ol. Simionescu din 1920.
18. Fondul Filip Corlătescu din 1920.
19. Legatul profesor dr. Stănculescu din 1920.
20. Donația Gheorghe V. Stârcea din 1922.
21. Fondul pentru imprimarea de cărți pentru studenți constituit în perioada când Gheorghe Gh. Mironescu a fost ministru al Instrucțiunii Publice (decembrie 1921 – ianuarie 1922).
22. Donația profesor dr. Ştefan Minovici din 1922.
23. Fondul Institutului Filarmonic Național din 1922.
24. Donația Alexandru Didy Florescu din 1922.
25. Fondul profesor Dragomir Demetrescu din 1923.
26. Fondul Vatra Mănăstirii Văcăreşti din 1921.
27. Donația Constantin C. Eftimiu.
28. Premiul Ion M. Procopescu din 1923.
29. Fondul Asistența Universitară.
30. Fondul profesor dr. I. Cornoiu din 1923.
31. Donația profesor dr. Dragomir Demetrescu.
32. Fondul profesor Valerian Urseanu din 1925.
33. Fondul profesor Gheorghe Gh. Longinescu din 1922.
34. Donația profesor dr. Ludovic Mrazek din 1925.
35. Donația Ecaterina I. C. Bolintineanu din 1925.
36. Donația Angela şi profesor Alexandru Zaharia din 1926.
37. Legatul P. M. Racoviță din 1920.
38. Donația Emilia Sima Lebăda din 1914.
39. Fondul Cecilia şi Basil Dimitropol din 1928.
40. Donația profesor Simion Mehedinți din 1928.
41. Fundația Ion Stănescu din 1928 (pentru fondarea unui cămin studențesc).
42. Donația dr. Elena Fiala din 1929.
43. Fondul Elena şi Adriana, constituit de Nicolae Iorga din 1929.
44. Fondul Maria şi Enache Anca din 1929.
45. Fondul profesor dr. I. Mihălcescu din 1930.
46. Fondul Dida Ioan din 1929.
47. Fondul Econom Constantin Nazarie din 1931.

48. Donația Mitropolitul Bucovinei Visarion din 1930[38].
49. Fondul Căminelor Studențeşti.
50. Fondul profesor Nicolae Dobrescu din 1931.
51. Fondul episcop Inochenție Kițulescu.
52. Donația profesor Dumitru Boroianu din 1932.
53. Donația Casa Studențească formată din subscripția publică inițiată de ziarul *Universul*.
54. Legatul Maria Dascalof din 1938.
55. Donația D. Ionescu din 1938.

După cum se constată, foarte multe donații şi fundații se adresau studenților de la Facultatea de Teologie. De asemenea, numeroşi profesori ai Universității din Bucureşti au instituit fundații şi fonduri din care urmau să fie întreținute sau să fie finanțate instituții de cercetare. În anul universitar 1939-1940, din donații şi fonduri au fost acordate burse, premii şi stipendii unui număr de 75 de studenți.

Cetatea Universitară din Bucureşti, Piața Rectoratului (studiu de arhitect Petre Antonescu)

Corpul didactic al Universității. Sociabilitatea universitară. Publicații. Instituții de cercetare

Corpul didactic al Universității din Bucureşti era constituit, în bună măsură, din reprezentanți reputați ai ştiințelor şi culturii din România. Prin activitatea şi rezultatele cercetărilor în cadrul universității şi institutelor din capitală, unii dintre profesorii universității pot fi comparați cu valoroşi universitari din țările care aveau o

[38] Visarion Puiu a fost mitropolit al Bucovinei între 1935 şi 1940.

bogată tradiție a învățământului superior. De altfel, numeroase cadre didactice ale universității bucureştene îşi făcuseră studiile, total sau parțial, în țările cu un învățământ universitar dezvoltat.

Pe măsura dezvoltării şi diversificării, numărul cadrelor didactice de la Universitatea din Bucureşti sporeşte considerabil. Prezentăm un tabel statistic referitor la dinamica personalului de predare (profesori, conferențiari, docenți).

Facultatea	1872-1893	1914-1915	1926-1927	1934-1935
Teologie	8	9	11	13
Drept	10	26	33	42
Litere şi Filosofie	11	28	38	50
Ştiințe	16	27	49	56
Medicină	23	83	104	85
Farmacie	-	-	13	14
Medicină Veterinară	-	-	14	17

În ceea ce priveşte totalitatea corpului didactic, în anul universitar 1918-1919 acesta cuprinde 166 de persoane pentru a ajunge în anul universitar 1937-1938 la 1036 de persoane. După aplicarea legii din 4 noiembrie 1938, numărul cadrelor didactice scade la 942. Per ansamblu, se constată o creştere a numărului de asistenți ca o consecință a noilor orientări din domeniul învățământului superior care acordau o pondere mai mare laturii aplicative. Creşterea considerabilă a numărului cadrelor didactice antrenate în învățământul superior a dus la necesitatea formării unor asociații profesionale capabile să apere interesele acestei categorii socio-profesionale şi interesele învățământului universitar.

În 1917 s-a înființat la Iaşi, în condițiile dificile ale refugiului, *Asociația Profesorilor Universitari,* din inițiativa lui Dragomir Hurmuzescu. Primul congres s-a ținut la Bucureşti în 1920 când a fost dezbătută necesitatea dezvoltării învățământului tehnic universitar. Un alt congres, ținut tot la Bucureşti, în 1924, a confirmat existența unui birou permanent în capitală care urma să gireze problemele curente dintre congrese. Preşedinte al acestui birou permanent a fost ales Dragomir Hurmuzescu. Printre acțiunile de răsunet ale Asociației Profesorilor Universitari se numără opoziția la proiectul unei legi a învățământului superior elaborat în 1930 (este vorba despre proiectul elaborat de Mihai Costăchescu, ministrul Instrucțiunii Publice) şi care afecta autonomia universitară şi în general învățământul superior, potrivit opiniei asociației[39].

Dragomir Hurmuzescu,
profesor la Facultatea de Ştiințe

[39] Constantin A. Ghica, *Dragomir Hurmuzescu*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1967, pp. 143-152.

Pentru a face faţă vulnerabilităţilor statutului lor, în 1919, asistenţii universitari au creat *Asociaţia Asistenţilor Universitari din România*. Statutele asociaţiei au fost discutate şi aprobate în cursul adunării generale de la Iaşi din 26-27 octombrie 1929, iar în anul următor a fost recunoscută persoană juridică. Asociaţia era formată din grupul Bucureşti (care îndeplinea şi rolul de comitet central), grupul Iaşi, grupul Cernăuţi şi grupul Cluj. Scopul era apărarea intereselor morale şi materiale ale acestui grup socio-profesional.

La 7 aprilie 1921 s-a creat la Cluj *Asociaţia femeilor universitare române* cu competenţe în întreaga Românie. Scopurile acesteia constau din apărarea intereselor materiale, asistarea femeilor universitare şi lupta feministă. Asociaţia era structurată pe 3 secţiuni: secţiunea şcolară şi educativă, secţiunea cooperaţiei intelectuale (prin care se acordau burse de studii în străinătate) şi secţiunea asistenţei sociale. Preşedinta asociaţiei era Alice Grinţescu.

În sfârşit, cu un marcat aspect sindical, exista *Asociaţia licenţiaţilor universitari din România*, care dispunea de statute din 22 iunie 1928. Membrii acesteia trebuiau să fie licenţiaţi de facultate sau de şcoala superioară de stat. Printre scopuri amintim: facilitarea intrării şi funcţionării în învăţământ, organizarea vieţii culturale şi ştiinţifice a aderenţilor, colaborarea cu asociaţiile culturale existente, acordarea asistenţei medicale şi juridice membrilor, fondarea unei cantine şi unui cămin la Bucureşti, unde se găsea sediul. Din nefericire, activitatea acestor asociaţii este fragmentar cunoscută.

În perioada interbelică, rectoratul Universităţii a fost deţinut de figuri universitare de valoare sub raportul operei ştiinţifice şi al activităţii publice. Între 1915-1920, rector a fost Ion Athanasiu. Născut în 1868, Athanasiu s-a perfecţionat în laboratorul de la Universitatea din Paris al savantului Charles Richet (1894-1898), a fost directorul adjunct al Institutului de fiziologie de la Boulogne sur Seine, o recunoaştere indiscutabilă a competenţelor sale ştiinţifice, între 1902 şi 1905, după care a preferat să revină în ţară, unde devine profesor, din 1905, la Catedra de fiziologie generală şi comparată a Facultăţii de Ştiinţe, până la decesul său, survenit în 1926. Este considerat în literatura de specialitate drept fondatorul fiziologiei moderne româneşti[40].

[40] Relaţiile personale dintre universitari nu au fost mereu dominate de spirit irenic. O mostră a unei situaţii plasată la antipozi, este caracterizarea, asasină, făcută de Alexandru Tzigara-Samurcaş, lui Athanasiu. Este adevărat, situaţia lui Tzigara-Samurcaş după Primul Război Mondial, când este acuzat de colaboraţionism, nu este dintre cele mai confortabile. În memoriile sale, directorul inamovibil al Fundaţiei Universitare Carol I scrie: „În timpul războiului, rector era Ion Athanasiu, absolvent a 4 clase de seminar, nebacalaureat, ajuns veterinar şi apoi, ca specialist în studiul unor anume viermi, profesor de fiziologie şi, graţie Partidului Liberal, chiar rector al universităţii", cf. Alexandru Tzigara-Samurcaş, *Memorii III 1919-1930. Lupta vieţii unui octogenar*, ediţie îngrijită şi prefaţă de C.D. Zeletin, Bucureşti, 2003, p. 67.

Ion Athanasiu şi colaboratorii săi de la Institutul de Fiziologie, 1915

Este urmat între 1920-1923 de Mihail Vlădescu. Născut în 1865, a studiat ştiinţele naturale la Paris, devine profesor de botanică la Universitatea din Iaşi în 1888, de unde se transferă în 1895 la universitatea din capitală. A fost profesor de botanică la Facultatea de Ştiinţe până la retragerea sa în 1936. Concomitent, în calitate de titular al catedrei de botanică, a fost directorul Institutului Botanic. Are meritul de a fi iniţiat publicarea primului periodic românesc de botanică – *Buletinul Erbarului Institutului Botanic din Bucureşti* (1901-1904) – unde au publicat numeroşi cercetători români, mai ales din domeniul botanicii. Mihail Vlădescu a ocupat şi funcţii publice importante, fiind între 1904 şi 1906 ministru al Instrucţiunii Publice şi ministru al Domeniilor (1921-1922). Moare în 1944.

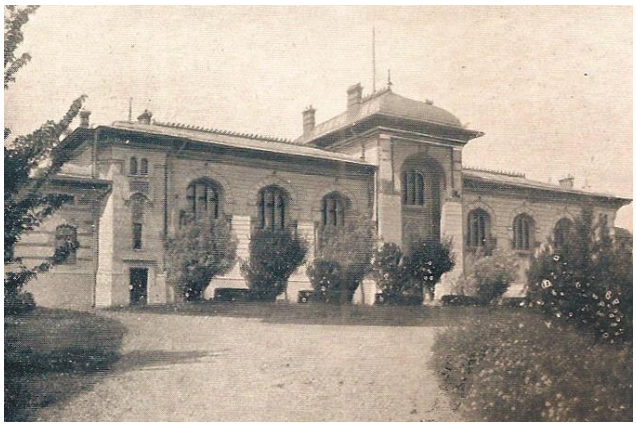

Institutul Botanic distrus de bombardamentele aliate din aprilie 1944 care,
în realitate, vizau Palatul Cotroceni şi pe Regele Mihai

41 Vezi de exemplu Nicholas M. Nagy-Talavera, *Nicolae Iorga. A biography*, The Romanian Cultural Foundation, Iaşi, 1996, 533 pp.

Apare din nou în fruntea rectoratului Ermil Pangrati între 1923 şi 1929. Născut în 1864 Pangrati este inginer diplomat al Şcolii de Poduri şi Şosele de la Paris şi îşi începe cariera didactică în 1893 la Universitatea din Iaşi, ca profesor de geometrie. În 1894 este transferat la Universitatea din Bucureşti, unde va funcționa ca profesor de geometrie descriptivă până la dispariția sa în 1931. A fost decan al Facultății de Ştiințe şi implicat în consolidarea Şcolii Superioare de Arhitectură, unde a predat şi a fost un timp directorul său. Şi Pangrati a ocupat demnități guvernamentale, fiind un efemer ministru al lucrărilor publice, pentru care altminteri era foarte calificat, în 1912. În 1929 este ales rector al Universității Nicolae Iorga, cu o biografie binecunoscută[41], iar după savantul istoric, în perioada 1932-1936, rector a fost doctorul Nicolae Gheorghiu, profesor la Facultatea de Medicină.

Născut în 1867, Nicolae Gheorghiu a fost mulți ani la specializare la Paris, unde a fost extern al spitalelor pariziene (1891-1894), intern (1895-1899) şi în 1900 şi-a susținut teza de doctorat în medicină. După ce devine în 1902 (sau 1903) docent în clinica obstetricală, din 1904 Gheorghiu ține un curs liber de semiologie chirurgicală, pentru ca apoi să devină profesor suplinitor (1912) şi titular (1913) la Catedra de clinică obstetricală a Facultății de Medicină din Bucureşti. Doctorul Nicolae Gheorghiu a fost omniprezent în mişcarea medicală românească şi chiar regională în perioada interbelică: director al Institutului Maternitatea din 1912 (situat în incinta spitalului Filantropia)[42], fondator al *Revistei de obstetrică ginecologie şi puericultură*, preşedintele *Societății de obstetrică, ginecologie şi puericultură*, preşedintele *Societății de chirurgie*, preşedintele primelor 3 congrese naționale de chirurgie, obstetrică, ginecologie şi urologie (1925, 1927, 1930), preşedintele *Asociației generale a medicilor din România*, preşedintele *Uniunii Medicale Balcanice* etc. Moare în 1954.

Nicolae Gheorghiu,
profesor la Facultatea de Medicină,
rector al Universității din Bucureşti

[42] În 1924, doctorul Gheorghiu creează *Societatea Prietenii Institutului Maternitatea*, care avea ca obiectiv strângerea de fonduri pentru dotarea unității medicale şi pentru ajutorarea cazurilor sociale, ceea ce demonstrează că societatea românească avea suficiente tradiții care au permis acumularea unor reflexe filantropice, ce puteau suplini, într-o oarecare măsură, carențele statului.

În următorii patru ani, rectoratul este ocupat de Constantin Stoicescu, profesor de drept roman. Născut la Bucureşti în 1881, Constantin Stoicescu, urmează studii la Facultatea de Drept de la Paris, unde îşi susține teza de doctorat în 1904. Revenit în țară, după o specializare la Berlin în drept roman, trece în 1907 examenul de docență în drept roman şi în acelaşi an este numit profesor suplinitor de drept roman la Facultatea de Drept de la Bucureşti, profesor titular din 1913. A fost decan al Facultății de Drept şi senator al universității. Decedează în 1944.

Constantin Stoicescu, profesor
la Facultatea de Drept, rector al Universității

Universitatea din Bucureşti a continuat să dețină rolul celui mai important centru de cercetare ştiințifică şi de formare a cadrelor cu pregătire superioară din țara noastră şi a contribuit la ameliorarea prestigiului României în viața culturală şi ştiințifică internațională. Această realitate este demonstrată şi de numărul de periodice în limba română şi în limbi de circulație internațională la care profesorii universității au avut un aport decisiv. Exemplificările următoare, deşi selective, justifică afirmațiile de mai înainte (în paranteze indicăm anul apariției şi directorul publicației, aproape toți profesori ai Universității din Bucureşti). La Facultatea de Filosofie şi litere apăreau: *Bulletin Linguistique* (1933, Alexandru Rosetti), *Cercetări literare* (1933, Nicolae Cartojan), *Dacia* (1924, Vasile Pârvan), *Istros* (1934, Scarlat Lambrino), *Revista clasică* (1925, Nicolae I. Herescu), *Revista generală a învățământului* (1905, G.G. Antonescu), *Revista germaniştilor români* (1923, Simion Mândrescu), *Grai şi suflet* (1923, Ovid Densuşianu), *Revista istorică română* (1931, C.C. Giurescu), *Revue Historique du sud-est européen* (1924, Nicolae Iorga), *Revista istorică* (1915, Nicolae Iorga), *Revista de filosofie* (1923, Constantin Rădulescu-Motru), *Sociologie Românească* (1938, Dimitrie Gusti), *Studii italiene* (1935, Alexandru Marcu).

Facultatea de Ştiințe edita: *Anuarul Institutului geologic al României* (1906, Ludovic Mrazek), *Buletinul de chimie pură şi aplicată al societății române de chimie* (1923), *Buletinul Institutului Electrotehnic Universitar Bucureşti* (1931), *Buletinul Societății de chimie din România* (1919), *Buletinul societății de geologie*[43] (1932, Ioan Simionescu), *Buletinul societății de ştiințe fizice* (1892), *Buletinul societății naturaliştilor din România* (1933), *Bulletin mathématique de la société roumaine des sciences* (1926, Gheorghe Țițeica, Dimitrie Pompeiu)[44], *Anuarul Observatorului Astronomic*

[43] În 1930, Ludovic Mrazek a înființat *Societatea română de geologie*.

[44] În 1933, Gheorghe Țițeica, Dimitrie Pompeiu, Victor Vâlcovici, Gheorghe Nichifor şi Octav Onicescu vor crea *Asociația profesorilor de matematică din România*.

Bucureşti (1943), *Notationes biologicae* (1933, Wilhelm F. Knechtel), *Revista Ştiinţifică V. Adamachi* (1910, prin colaborarea universităţilor din Iaşi şi Bucureşti), *Studii tehnice şi economice* (din 1915 publicaţia Institutului geologic).

Profesorii Facultăţii de Medicină publicau următoarele periodice: *Analele Institutului de Patologie şi Bacteriologie* (1888-1945, cu întreruperi), *Archives roumaines de pathologie experimentale et de microbiologie* (1928, Ioan Cantacuzino, Constantin Ionescu Mihăeşti, Alexandru Ciucă, Mihai Ciucă, apare la Paris), *Buletinul medico-terapeutic* (1924-1936), *Bulletin et mémoires de la société des hospitaux de Bucarest* (Daniel Danielopolu), *Bulletin de la société de Psychiatrie de Bucarest* (1924), *Ginecologie şi obstetrică* (Constantin Daniel), *Mişcarea medicală românească* (1934), *Noua revistă medicală* (1929-1940, editată de Uniunea medicală franco-română), *Revista de chirurgie*, *Revista de medicină legală* (1936-1940, Mina Minovici), *Revista de obstetrică, ginecologie şi puericultură* (1920-1947, Nicolae Gheorghiu), *Revista română de O.R.L. şi bronho-esofagoscopie* (1934), *Revista română de urologie* (1934), *Buletinul Societăţii de Radiologie şi Electrologie medicală din România* (1932-1945), *Revista sanitară militară*, *Revista ştiinţelor medicale* (înfiinţată de Ioan Cantacuzino în 1905), *România medicală* (1923-1944, Petre Tomescu), *Spitalul* (1881-1949, revista *Societăţii studenţilor în medicină*), *Revista română de medicină socială* (1931-1944, Gheorghe Banu), *Medicina infantilă* (1939, Titu Gane), *Tribuna medicală* (1933-1938, organ sindical). Sub auspiciile Facultăţii de Medicină Veterinară apăreau: *Arhiva veterinară* (1904), *Annales de l'Institut National Zootechnique* 1932-1950), *Avicultura* (1934-1946), *Biblioteca zootehnică*, *Colecţia de sfaturi practice*, *Institutul naţional zootehnic – dare de seamă asupra activităţii institutului*, *Revista crescătorilor de animale* (1935-1941). La Facultatea de Farmacie se edita *Buletinul societăţii de ştiinţe farmaceutice din România* (1936-1942).

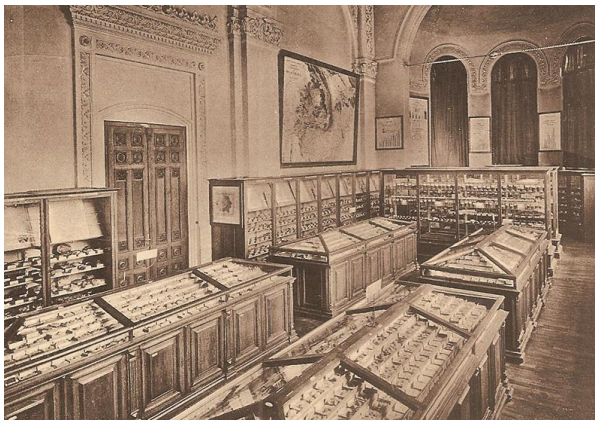

Sala colecţiilor,
Institutul Geologic al României

Institutul medico-legal, fondat de profesorul
Mina Minovici, demolat în anul 1985

Facultatea de Drept avea o vie activitate publicistică prin: *Jurisprudența generală* (1923-1948, Vintilă Dongoroz), *Revista de drept comercial şi studii economice* (1934-1947, Gheorghe Taşcă), *Revue roumaine de droit privé* (1937-1940), *Revista de drept penal şi ştiință penitenciară* (1922, Vespasian V. Pella), *Revista de drept public* (1926, Paul Negulescu), *Analele facultății de drept* (1939), *Pandectele Române* (1921-1948). Profesorii Facultății de Teologie îşi valorificau contribuțiile la revista *Studii Teologice* (1929-1940) şi prin revista *Raze de Lumină* (1929-1938), scoasă de studenții teologi. După adoptarea legii învățământului superior din 1932, Universitatea din Bucureşti a avut abilitatea de a decerna titlul de doctor honoris causa. Simptomatic pentru orientarea generală a României, prima personalitate străină care a primit titlul de doctor honoris causa al Universității din Bucureşti a fost Sebastien Charléty (1867-1945), istoric, rectorul Universității din Paris, la 23 noiembrie 1934.

O preocupare constantă în perioada interbelică a fost manifestată în direcția pregătirii pedagogice a viitoarelor cadre didactice din învățământul normal, gimnazial şi liceal. La 9 aprilie 1925 s-a înființat Secția Pedagogică Universitară pe lângă Universitatea din Bucureşti, care avea misiunea de a pregăti profesori pentru şcolile normale şi gimnaziale din mediul rural. Secția primea 60 de învățători şi institutori care urmau un an pregătitor, la finalul căruia depuneau un examen echivalent cu bacalaureatul şi care aveau dreptul de a se înscrie la Facultatea de Filosofie şi Litere sau la cea de Ştiințe. Pentru pregătirea pedagogică, aceştia trebuiau să urmeze cursurile seminarului pedagogic universitar. Pe timpul studiilor, ei primeau salariul de la catedră[45].

La 11 noiembrie 1938 apare legea pentru înființarea Şcolilor Normale Superioare, care urmau să se organizeze pe lângă universitățile din Bucureşti, Iaşi şi Cluj. Scopul acestora era de a forma profesori pentru gimnazii şi licee teoretice, comerciale şi industriale, pentru şcolile normale şi seminarii. Directorii acestor şcoli erau profesori universitari. Şcoala Normală Superioară avea 3 secții: literară, ştiințifică şi juridico-economică. Elevii acestor şcoli erau bursieri ai statului şi erau recrutați din ultimul an al facultăților şi academiilor comerciale. Durata cursurilor era de 3 ani, dar în primul an aceştia trebuiau să-şi treacă examenul de licență, în caz contrar fiind exmatriculați. În următorii 2 ani parcurgeau diverse cursuri şi efectuau practică pedagogică. După absolvirea cursurilor, susțineau un examen de capacitate şi erau repartizați la unități şcolare în ordinea clasificării mediilor. Prin legea din 1938, seminarul pedagogic universitar dispărea, transformat în liceu de aplicație.

Enumerarea selectivă a cadrelor didactice care prin activitatea lor au conferit valoare primei universități a țării, în perioada interbelică, este edificatoare chiar dacă există riscul diluării meritelor ştiințifice ale unora şi valorizării nemeritate ale altora. Ierarhiile se pot stabili doar în cadrul fiecărei specialități în parte, prin evaluare individuală, de către profesioniştii domeniului. Această enumerare nu se limitează doar la corpul didactic universitar, ci şi, în anumite ocazii, la cel ajutător.

[45] *C.G.R.*, vol. XV-XVI, pp. 330-334.

Emanoil N. Antonescu,
profesor la Facultatea de Drept

Istrate Micescu,
profesor la Facultatea de Drept

George Plastara,
profesor la Facultatea de Drept

Petre Missir,
profesor la Facultatea de Drept

Vespasian V. Pella,
profesor la Facultatea de Drept

La Facultatea de Drept[46], care continua să fie frecventată de un număr disproporționat de mare de studenți, s-au remarcat[47]: Petre Misir, Iacob Negruzzi, Ştefan G. Longinescu, Ioan Peretz, Mircea Djuvara, Gh. Gh. Mironescu, George Fotino, Constantin Stoicescu, Paul Negulescu, Anibal Teodorescu, frații Constantin şi Mihai Rarincescu, Alexandru Cerban, Eugen Herovanu, Ion N. Fințescu, Vintilă Dongoroz, Gheorghe Taşcă, Alexandru Vălimărescu, Vespasian V. Pella, Victor Bădulescu, Constantin Dissescu, Dimitrie Gălăşescu-Pyck, Gheorghe Leon, Alexandru Otetelişanu, Constantin Sipsom (sau Sipsomo), Nicolae Titulescu, Istrate Micescu, George Plastara, Constantin Stoeanovici, George Meitani, Nicolae Corodeanu, Grigore Dimitrescu, George Strat,

[46] Decanii Facultății de Drept, în perioada analizată, au fost următorii: Petre Missir (1915-1923), Gheorghe Gh. Mironescu (1923-1927), Nicolae Bazilescu (1927-1934), Constantin Stoicescu (1934-1936), Emanoil Antonescu (1936-1938).

[47] Enumerarea profesorilor facultăților Universității din Bucureşti trebuie coroborată cu radiografia instituției din anul universitar 1937-1938.

Constant Georgescu, Emanoil Antonescu, Demetriu Negulescu, Nicolae Basilescu, Iulian Teodorescu, Jean Vermeulen, Mihail Paşcanu, Vasile Dimitriu etc.

Regulamentul facultății din aprilie 1936 stabilea existența aici a două secțiuni, cea juridică, pentru cariere în magistratură şi avocatură, şi cea politico-economică, pentru cariere în domeniile administrației, diplomației, jurnalismului. Fireşte, se listau materiile care se studiau la fiecare secție. Facultatea elibera diplome de licență şi de doctorat. Studiile de licență durau 4 ani, iar cele de doctorat 1 an. Admiterea la facultate se făcea pe baza unui examen. Regulamentul stabileşte şi taxele care urmau să fie plătite, inclusiv taxa de construcție care acum era înlocuită cu una de întreținere[48]. Studenții care trecuseră majoritatea examenelor cu bilă albă (calificativele erau bilă neagră – nesatisfăcător, bilă roşie – satisfăcător, bilă roşie-albă – bine, bilă albă – foarte bine) erau scutiți de taxe dacă probau starea lor de paupertate. Frecvența era obligatorie, iar nepromovarea examenelor unui an de studiu timp de doi ani atrăgea exmatricularea studenților. Examenele se puteau promova în cursul celor trei sesiuni prevăzute în iunie, octombrie-noiembrie şi ianuarie-februarie. Mai multe articole se referă la condițiile pentru obținerea titlului de doctor, între care acordarea pentru teză – care trebuia să aibă minimum 30 de pagini! – a minimum trei bile albe din partea comisiei compusă din cinci profesori, titulari sau agregați[49].

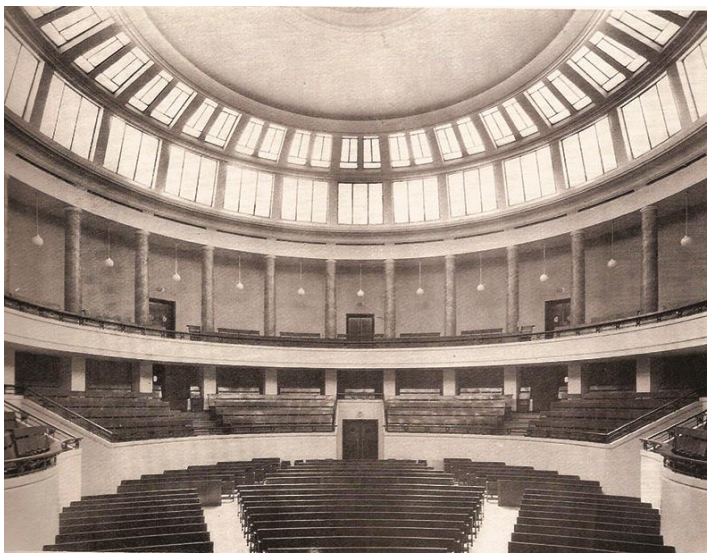

Universitatea din Bucureşti, aula mare

[48] Între taxe se regăsesc: 100 de lei pentru bibliotecă, 100 de lei pentru susținerea unui examen din ciclu licență, 700 de lei pentru un examen de doctorat, 1000 de lei pentru eliberarea diplomei de licență, 1500 de lei pentru eliberarea diplomei de doctor.

[49] *C.G.R.*, XXII, pp. 491-502.

Pe lângă Facultatea de Drept au funcționat, începând din 1931, un *Institut de drept penal* şi un *Institut de drept public*. Spre ilustrare, analizăm succint organizarea Institutului de drept penal. Diligențe în vederea înființării acestuia au fost întreprinse încă din 1928. Oficial s-a creat în urma promulgării Înaltului Decret Regal din 2 decembrie 1931. Prin statut, directorul institutului era titularul Catedrei de drept penal (Iulian Teodorescu). Se prevedea existența unui consiliu profesoral format din profesorii de drept penal de la universitățile românești, dintr-un profesor de medicină legală şi un profesor de psihiatrie. În calitate de cursanți se puteau înscrie doctorii în Drept şi Medicină, licențiații în Drept, studenții Facultății de Drept care au susținut examenul de drept penal şi procedură penală, studenții medicinişti promovați în anul IV. Studiile durau minimum un an. Diploma institutului se putea obține în urma susținerii unui examen compus dintr-o probă scrisă, o probă orală şi un memoriu-studiu aprofundat. În 1932, la Institutul Superior de ştiințe penale se predau următoarele materii: drept penal (Iulian Teodorescu, Ion Ionescu-Dolj, excepționalul preşedinte al Consiliului Legislativ, Vintilă Dongoroz), drept penal internațional (Vespasian V. Pella), procedura penală aprofundată (Gheorghe Vrăbiescu), criminologia (Ion Rădulescu), medicina legală (Nicolae Minovici), psihiatria (C.I. Parhon), ştiința penitenciară (Traian Pop), poliția ştiințifică (Victor G. Cădere, Eugen Bianu). În 1933, Nicolae Bazilescu declara că există intenția creării la Facultatea de Drept de noi institute de drept roman[50] de drept privat, de drept public, de economie politică şi finanțe, care au rămas însă în stadiul de proiect.

Constantin I. Parhon,
profesor la Facultatea de Medicină

La Facultatea de Filosofie şi Litere[51] şi-au desfăşurat activitatea: Dimitrie Onciul[52], Ioan Ursu, Vasile Pârvan, Ioan Bianu, Dimitrie Gusti, Tudor Vianu, Traian Herseni, Mircea Vulcănescu, Henri H. Stahl, Mircea Florian, Georghe Vâlsan, Gheorghe Gh. Antonescu, Iosif I. Gabrea, Constantin Rădulescu Motru, P.P. Negulescu, Nae Ionescu, Nicolae

[50] Se pare, totuşi, că începuse să funcționeze un Institut de drept roman, condus de Constantin Stoeanovici.

[51] Vezi pe larg Adina Berciu-Drăghicescu, *Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti. 150 de ani de învățământ filologic românesc 1863-2013. Tradiție şi valoare*, Bucureşti, 2013, 2 volume.

[52] Decan în 1919-1923, urmat de Dimitrie Evolceanu (1923-1925), Charles Drouhet (1925-1927), Ion Bianu (1927-1928), Nicolae Iorga (1928-1929), Dimitrie Gusti (1929-1932), Constantin Rădulescu-Motru (1932-1940).

I. Herescu, Dionisie Pippidi, Alexandru Rosetti, Mihail Dragomirescu, Ovid Densuşianu, Ioan A. Candrea, Dimitrie Caracostea, Nicolae Cartojan, Nicolae Georgescu-Tistu, Basil Munteanu, Iuliu Valaori, Dimitrie Evolceanu, Alexandru Marcu, Ioan Andrieşescu, Scarlat Lambrino, Gheorghe Oprescu, Nicolae Iorga, Gheorghe I. Brătianu, Constantin C. Giurescu, Petre P. Panaitescu, Theodor Capidan, Tache Papahagi, I.D. Ştefănescu, Petru Cancel, Simion Mândrescu, George Murnu, Ilie Rădulescu-Pogoneanu, Simion Mehedinți, Demostene Russo, Dimitrie Evolceanu, Ramiro Ortiz, Charles Drouhet etc.

Dimitrie Gusti,
profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

Simion C. Mândrescu,
profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

Nicolae Cartojan,
profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

George Vâlsan,
profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

81 Nicolae Iorga şi Gheorghe I. Brătianu
în timpul Congresului Internațional de Studii Bizantine,
Bucureşti, 1924

În perioada dintre cele două războaie mondiale, facultatea a avut nu mai puțin de trei regulamente intrate în vigoare în 1924, 1930 şi 1937. Conform ultimului, din decembrie 1937, durata studiilor pentru licență era de patru ani, iar pentru doctorat de doi ani. Facultatea elibera diplome de licență în următoarele specialități: filozofie, filologie clasică, filologie modernă, istorie şi istorie-geografie. Pentru ciclul licență existau două tipuri de examene, parțiale şi de licență, materiile fiind stabilite în funcție de secția la care era înscris studentul. Studenții care doreau o carieră în învățământ erau obligați ca timp de un an să urmeze cursurile de pedagogie pe care le asigurau cele două catedre ale facultății şi activitățile seminarului pedagogic universitar. Examenele de licență constau dintr-o probă scrisă şi una orală la trei materii la alegere şi, desigur, susținerea unei teze. Dacă în cursul a şase sesiuni succesive, examenul scris nu era promovat, studentul pierdea dreptul de a se mai prezenta la facultatea din Bucureşti. În regulament mai erau prevăzute sancțiunile împotriva studenților şi se stipula că bursele, cu fonduri din bani publici, se acordau pe baza unui concurs în fața unei comisii[53].

Cadrele didactice de la această facultate au întemeiat şi dirijat o serie de institute care favorizau cercetări sistematice în domenii noi ale cunoaşterii.

Un loc important îl ocupă sociologia, dominată de fascinanta figură a lui Dimitrie Gusti, principalul inspirator al programelor sociale din deceniile trei-cinci. La Facultatea de Litere şi Filosofie a funcționat o conferință de sociologie între 1904 şi 1912, deținută de Dimitrie Drăghicescu, apoi de Ilie Rădulescu-Pogoneanu. În 1920, este transferat de la Universitatea din Iaşi, Dimitrie Gusti. Acesta a pus bazele *Institutului Social Român*, care, din anul 1925, a început să organizeze cercetarea concretă pe teren. La acest institut s-a format o întreagă pleiadă de sociologi români, care a activat cu rezultate notabile până în 1948, când regimul comunist a interzis învățământul sociologic. *Institutul Social Român*, publica prestigioasa revistă *Arhiva pentru ştiință şi reformă socială,* care apărea din 1919.

Simion Mehedinți,
profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

Alexandru Rosetti a organizat în 1928 un laborator de fonetică experimentală dotat cu o fonotecă, iar în 1937 a pus bazele *Institutului lingvistic*.

De mai mulți ani funcționa la facultate un institut de literatură. Conform statutului din 1922, institutul îşi propunea promovarea cercetărilor literare, cultivarea gustului literar al publicului, sprijinirea producției literare „în concordanță cu idealul cel mai

[53] *C.G.R.*, XXV, partea a II-a, pp. 2316-2331.

înalt artistic". Ambițiosul plan al institutului prevedea crearea unei biblioteci, publicarea de ediții critice, traduceri, organizarea de cursuri, seminarii, conferințe şi şedințe literare, instituirea de premii. Institutul era condus de un comitet din care trebuiau să facă parte decanul facultății, rectorul şi ministrul Instrucțiunii Publice. Preşedintele institutului era Mihail Dragomirescu. În acest caz, ca de altfel şi în alte situații, inițiativele interne ale universității preludau intervenția legislatorului, care dovedea mai multă inerție, fiind vorba şi despre mize financiare. Astfel, la 21 martie 1926, apare legea pentru înființarea Institutului de literatură şi bibliografie, pe lângă Facultatea de Litere din Bucureşti, condus de titularul cursului de literatură română şi estetică literară. Institutul avea un director, care primea o indemnizație de 3500 de lei lunar, şi un subdirector, care primea 3000 de lei. Practic, funcționarea institutului era asigurată prin alocațiile venite de la ministerul de resort.

În acelaşi an, a fost înființat Institutul de Studii Bizantine, prin legea din 29 martie, care era pus în subordinea Ministerului Instrucțiunii. Institutul trebuia să organizeze misiuni ştiințifice, să creeze o bibliotecă de specialitate şi să publice lucrări originale. Conducerea era asigurată de un consiliu format din profesorii titulari de bizantinologie, arheologie, istorie universală şi istoria românilor de la universitățile din țară, care, la rândul său, alegea un comitet din care va fi desemnat directorul[54].

Mihail Dragomirescu,
profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

În 1935 (după alte informații, 1936) Dimitrie Caracostea, succesorul lui Ion Bianu la Catedra de istoria literaturii române, a întemeiat *Institutul de istorie literară şi folclor*, iar titularul Catedrei de limba şi literatura latină, Nicolae I. Herescu, a fondat *Institutul de studii latine*[55]. Institutul de istorie națională organizat de mai mulți ani de C.C. Giurescu, a primit recunoaşterea legislativă abia în 1942. Tot la această facultate a fost înființat în 1932 învățământul bibliologic ținut de Nicolae Georgescu-Tistu, specialist recunoscut în domeniul biblioteconomiei (mai târziu o secție de biblioteconomie a funcționat la Facultatea de Filologie între 1954-1958). În decembrie 1941 s-a creat *Institutul de istoria*

[54] Nu trebuie confundat cu Institutul Francez de Studii Bizantine, creat în 1897 la Constantinopol şi obligat să se relocheze în 1937, după ce Ataturk a dispus desființarea tuturor şcolilor şi instituțiilor culturale străine din Turcia republicană, la Bucureşti, într-o clădire ce aparținea episcopiei greco-catolice de Oradea, situată în spatele ambasadei Franței.

[55] Institutul, lansat printr-o conferință radiofonică a lui Herescu, la 11 noiembrie 1937, îşi propunea difuzarea culturii clasice, promovarea învățământului clasic în şcoli, trezirea interesului pentru cultura latină.

artei, care coordona activitatea profesorilor Gheorghe Oprescu, Ioan Andrieşescu şi I.D. Ştefănescu, ultimul provenit de la Universitatea din Cernăuți.

Un rol important în perfecționarea post-universitară în domeniile socio-uman şi artistic l-au avut şcolile române din Franța şi de la Roma[56] înființate în 1920, în urma demersurilor lui Nicolae Iorga. Acesta a fost până în 1940 directorul Şcolii Române din Franța (în localitatea Fontenay-aux-Roses, la sud de Paris), instituție care a format numeroşi specialişti în domeniul istoric, filologic şi artistic. Şcoala edita publicația *Mélanges de l'Ecole Roumaine en France* (1923-1936). Primul director al Şcolii Române de la Roma a fost Vasile Pârvan. Şcoala din capitala Italiei a fost inaugurată în 1922 şi a dispus puțin mai târziu de un local construit după proiectele lui Petre Antonescu. Elevii şcolii editau două publicații: *Ephemeris Dacoromana* (1923-1935) şi *Diplomatarium Italicum* (1925-1940). Numeroşi arheologi români s-au format în ambianța inegalabilă a Antichității latine din capitala Italiei. În 1928, foştii membrii ai şcolii române de la Roma au întemeiat *Societatea academică* „Vasile Pârvan", care organiza anual „Zilele Vasile Pârvan". La Veneția, într-un imobil achiziționat de Nicolae Iorga, a fost inaugurată Casa Romena, în aprilie 1930, în prezența savantului, care trebuia să organizeze activitățile de specializare şi cercetare a studenților şi absolvenților şcolilor de comerț şi meserii din România.

Pe lângă cele două şcoli de la Roma şi Fontenay-aux-Roses, care au avut un rol remarcabil în pregătirea specialiştilor în domenii socio-umane, România a mai dispus de centre culturale în străinătate, de mică anvergură, a căror activitate este încă

Accademia di Romania din Roma, intrarea principală

[56] Mihai Bărbulescu, Veronica Turcuş, Iulian M. Damian, *Accademia di Romania din Roma 1922-2012*, Roma, 2012.

superficial cunoscută. La sudul Dunării, în Bulgaria, a funcționat un Institut Român la Sofia, care ar fi fost fondat în 1934 şi care cuprindea o şcoală primară, înființată încă din 1895 şi un liceu cu un local construit de statul român în 1933-1934. Institutul trebuia, pe lângă prezervarea identității naționale a românilor din Bulgaria, să gestioneze propaganda românească în țara vecină. Directorul acestui institut a fost Constantin Velichi, mai târziu profesor la Facultatea de Istorie a Universității din Bucureşti. După Al Doilea Război Mondial, autoritățile române au cedat aceste instituții statului bulgar în schimbul cedării unui teren la Sofia pentru construirea localului ambasadei României. Prin legea din 1 august 1938, a fost creat Institutul Român din Albania, care era consacrat cercetărilor arheologice, istorice şi filologice, institutul fiind o „chezăşie a identității de obârşie şi a raporturilor de prietenie ce unesc națiunea noastră cu cea albaneză”[57]. Institutul, cu sediul la Saranda, urma să dispună de un local pe care trebuia să-l construiască statul român, pe terenul pe care regele Zogu l-a donat lui Nicolae Iorga. Conducerea institutului aparținea viager directorului Institutului pentru Studiul Istoriei Universale, adică lui Iorga. După moartea acestuia, conducerea institutului a revenit lui Dumitru Berciu, viitor profesor al Facultății de Istorie.

În momentul în care se profila pentru România, ca singură şansă de supraviețuire, necesitatea de a deveni satelit al Germaniei – cel puțin aceasta a fost soluția la care s-a oprit clasa politică atunci – ca un gest de captare a bunăvoinței, a fost creat la 17 august 1940,

Întâlnirea dintre Carol al II-lea şi liderul Germaniei naziste, 1938

[57] *C.G.R.*, vol. XXVI, partea a II-a, p. 1317.

Institutul Român din Germania. El era dedicat coordonării şi intensificării relaţiilor culturale bilaterale, coordonării bursierilor români din această ţară, organizării de schimburi de studenţi şi profesori, gestionării propagandei româneşti aici, organizării de expoziţii, conferinţe, editării unor publicaţii; în esenţă, misiunile clasice ale unui institut cultural. Iniţial, era în subordinea Ministerului de Externe care-i asigura finanţarea, dar, din 1941, a trecut sub conducerea subsecretariatului de stat pentru presă şi propagandă de pe lângă Consiliului de Miniştri (institutul trebuia să combată şi propaganda maghiară în Germania). Directorul acestui institut era profesorul Sextil Puşcariu. Localul institutului (care era închiriat) a rămas cu toate bunurile în zona britanică de ocupaţie[58].

Gheorghe Ţiţeica
la începutul carierei sale,
la Facultatea de Ştiinţe

Ion Simionescu,
profesor la Facultatea de Ştiinţe

Ludovic Mrazec, profesor la
Facultatea de Ştiinţe, fondator al
Institutului Geologic al României

Constantin Miculescu,
profesor la Facultatea de Ştiinţe

Dimitrie Voinov,
profesor la Facultatea de Ştiinţe

[58] Vezi, pentru un debut de cercetare a acestei instituţii, Daniela Olărescu, *Sextil Puşcariu – preşedintele Institutului Român din Germania: un subiect tabu?*, în „Revista Arhivelor", 2009, pp. 175-186.

Printre cadrele didactice care au activat la Facultatea de Ştiinţe[59] sunt de amintit numele lui Traian Lalescu, Ermil Pangrati, Emanuel David, Gheorghe Ţiţeica, Gheorghe Vrânceanu, Octav Onicescu, Aurel Angelescu, Alexandru Ghika, Alexandru Pantazi, Victor Vâlcovici, Constantin Pârvulescu, Constantin Popovici, Gheorghe Demetrescu (primul doctor în matematică al Universităţii din Bucureşti, în 1915), Anton Davidoglu, Constantin Drâmbă, Eugen Bădărău, Gheorghe Manu, Dumitru Bungeţianu, Constantin Miculescu, Radu Grigorovici, Ion G. Popescu, Constantin Stătescu, Eugen Angelescu, Alexandru Zaharia, Negoiţă Dănăilă, Ion Athanasiu, Nicolae Gavrilescu, Ion Steopoe, Andrei Popovici-Bîznoşeanu, Wilhelm Knechtel, Ion Popescu-Voiteşti, Mihail Vlădescu, Sava Atanasiu, Dragomir Hurmuzescu, Ludovic Mrazec, Dimitrie Călugăreanu, Ioan Grinţescu, Aurel Crăifăleanu, Emanoil C. Teodorescu, Ion Simionescu, Sabba Ştefănbnescu, Constantin Brătescu, Vintilă Mihăilescu, Sava Atanasiu, Dobre Ionescu-Bujor, Dimitrie Pompeiu, Mihail Guşuleac, P.P. Stănescu, Constantin Bogoescu, Dan Giuşcă. Militade Filipescu, Nicolae A. Rădulescu, Ioan Conea, Raul Călinescu, Nicolae Coculescu, Simion Radian, Dimitrie Voinov, Ştefan Minovici, Gheorge Gh. Longinescu etc.

Potrivit regulamentului Facultăţii de Ştiinţe din 10 aprilie 1926, Facultatea de Ştiinţe avea următoarele secţiuni: ştiinţe matematice, ştiinţe fizico-chimice, ştiinţe naturale, electrotehnică, chimie industrială, chimie agricolă şi alimentară. Facultatea elibera mai multe tipuri de diplome: de licenţă generală, de inginer electrician, de inginer chimist, de doctor şi certificate de audienţă. La rândul ei, diploma de licenţă putea fi în ştiinţele matematice, în ştiinţele fizico-chimice şi în ştiinţe naturale. Durata studiilor pentru licenţă era de 3 ani, pentru diploma de inginer de 4 ani şi pentru doctorat de minimum 2 ani. Studenţii care postulau pentru o diplomă de inginer trebuiau să facă un stagiu de 3 luni într-o uzină electrică, cei de la secţia electrotehnică, şi într-un stabiliment industrial, cei de la secţia chimie industrială. Studenţii care se destinau carierei în învăţământul secundar trebuiau să urmeze activităţile seminarului pedagogic universitar. La Facultatea de Ştiinţe se puteau obţine şi titlul de doctor de la cele patru secţii şi de doctor inginer electrician, doctor inginer chimist industrial şi doctor inginer chimist în specialitatea chimie agricolă şi alimentară. Condiţiile pentru a obţine acest titlu erau prezentarea unei teze originale după ce candidatul lucrase minimum doi ani sub îndrumarea unui profesor şi o probă orală asupra unor subiecte care erau comunicate candidatului cu cel puţin 15 zile înainte de examen. Printre restricţiile prevăzute de regulament erau: un student putea figura în matricolele facultăţii maximum 6 ani pentru licenţă şi 8 ani pentru diploma de inginer; un student putea fi înmatriculat pentru maximum două licenţe, iar dacă era înscris la o altă facultate, numai la o licenţă[60].

[59] Decanii facultăţii au fost Mihail Vlădescu (1915-1919), Gheorghe Ţiţeica (1919-1923), Ermil Pangrati (1923), Constantin Miculescu (1923-1927, 1928), Sabba Ştefănescu (1927-1928), Nicolae Coculescu (1928-1932), Dragomir Hurmuzescu (1932-1937), Anton Davidoglu (1937-1940).

[60] *C.G.R.*, XV-XVI, pp. 278-291.

Integrate Facultății de Ştiințe, au desfăşurat activitate de cercetare o serie de institute, care acordau diploma de ingineri universitari. Astfel, *Institutul Electrotehnic Universitar*, condus de Dragomir Hurmuzescu continuă activitatea sa pe baza regulamentului din 7 iunie 1916, apoi conform regulamentelor stabilite de comisia franco-română la Paris în 1917-1918. În 1919, atât studenții institutului electrotehnic, cât şi ai celui de chimie industrială au solicitat obținerea titlului de inginer, ceea ce s-a realizat în urma unor demersuri ale universității din 1920. Din 1921, Institutul Electrotehnic Universitar dispunea de litografie proprie. Cursurile la acest institut durau 4 ani.

Frecvența Institutului Electrotehnic Universitar

An universitar	Înscrişi
1913-1914	21
1914-1915	52
1915-1916	163
-	-
1917-1918	27
1918-1919	165
1919-1920	181
1920-1921	211

La 30 septembrie 1915 s-a înființat *Societatea Studenților Institutului Electronic Universitar din Bucureşti*, care avea ca preşedinte de onoare pe însuşi Dragomir Hurmuzescu. Negoiță Dănăilă pusese bazele *Institutului de chimie industrială*, care a fost recunoscut oficial în 1919. În perioada 1919-1930, acest institut a fost frecventat de 3634 de studenți. Alexandru Zaharia, titularul Catedrei de chimie agricolă şi alimentară între anii 1900 şi 1937, a creat *Institutul de chimie agricolă şi alimentară*, care avea multiple scopuri: didactice, cercetare ştiințifică, expertize şi analize de control. Institutul avea mai multe secții, precum: chimie agricolă şi industrii agricole, chimie alimentară şi analize de ape minerale, fermentații şi microbiologie agricolă, chimie fizică aplicată la sol şi biologie, expertize alimentare şi de produse industriale. Institutul avea bibliotecă proprie. Între 1925-1934 au urmat cursurile şi lucrările practice ale institutului 648 de studenți şi în intervalul 1924-1934 au fost elaborate şi susținute 17 teze de doctorat. Institutul era abilitat pentru acordarea titlurilor de inginer chimist şi doctor inginer.

Printre realizările deosebite obținute la Facultatea de Ştiințe se numără contribuția decisivă a Institutului Electrotehnic Universitar la crearea radiofoniei româneşti, primele emisiuni radiofonice fiind realizate cu ajutorul specialiştilor care lucrau în cadrul acestui institut. De asemenea, membrii institutului au contribuit la înființarea la 22 decembrie 1927 a *Societății de difuziune radiotelefonică*[61]. În mai 1930, institutul emitea programe pe lungime de undă scurte care erau recepționate în întreaga țară, ceea ce constituia o performanță pentru acele timpuri.

[61] Preşedintele acesteia a fost ales Dragomir Hurmuzescu.

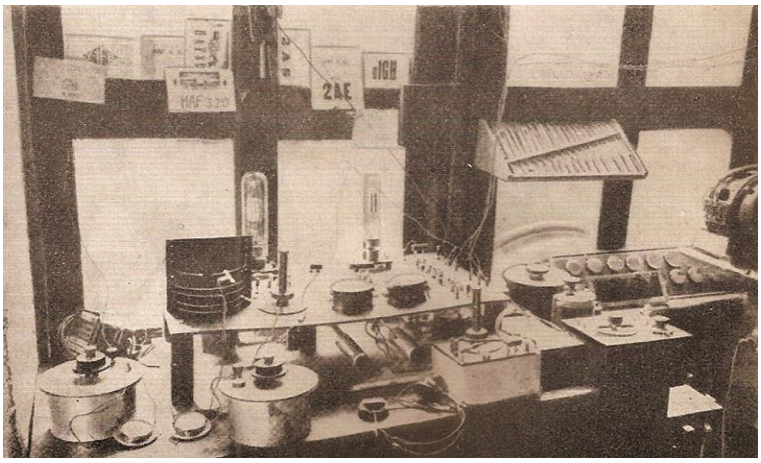

Primul post de radio-emisie pe unde scurte construit la Institutul Electrotehnic

În perioada interbelică, problemele învățământului tehnic superior, în condițiile în care industrializarea devenea o politică tot mai mult promovată de unele forțe politice şi de mediile economice şi ştiințifice, au fost intense dezbătute, de multe ori pe ton polemic. Comisia din 1919, care s-a ocupat de reorganizarea învățământului superior, a statuat ca ştiințele pure să fie apanajul universităților, în vreme ce ştiințele aplicate urmau să se concentreze în şcolile tehnice superioare. Prima consecință a acestei decizii, cum s-a văzut, a fost transformarea Şcolii de Poduri şi Şosele din Bucureşti în Şcoală politehnică şi crearea la Timişoara a unei a doua şcoli politehnice.

După 1920, instituția care a militat pentru concentrarea învățământului tehnic superior şi reglementarea strictă a formării inginerilor a fost Şcoala Politehnică bucureşteană. Aceasta a criticat sever existența atât la Bucureşti, cât şi la Iaşi a unor institute universitare care eliberau diplome de ingineri (ingineri universitari cum sunt desemnați prin legea Iorga din 1932). Ca atare, în 1934 a fost elaborat un proiect de lege pentru concentrarea învățământului tehnic superior, care a fost votat de Camera Deputaților, dar a fost blocat la Senat. Acest proiect, în ceea ce priveşte Universitatea din Bucureşti, prevedea trecerea institutelor electrotehnic şi de chimie industrială la Şcoala Politehnică din Bucureşti şi a Institutului de chimie agricolă şi alimentară la Academia de Înalte Studii Agronomice.

Propunerile, de altfel logice, ale Şcolii Politehnice din Bucureşti[62], sprijinite de instituția omoloagă de la Timişoara şi de diverse organizații nonguvernamentale, precum Asociația Generală a Inginerilor din România, asociațiile inginerilor diplomați de la cele două şcoli politehnice etc., au obținut o victorie majoră prin legea de raționalizare

[62] *Memoriu relativ la concentrarea învățământului tehnic superior întocmit de Şcoala politehnică Carol II, februarie 1937*, Bucureşti, 1937.

din 4 noiembrie 1938. Conform acestei legi, institutele universitare care eliberau diplome de ingineri treceau împreună cu catedrele corespunzătoare de la Universitatea din Bucureşti la Şcoala Politehnică din Bucureşti care absorbea şi Academia de Înalte Studii Agronomice şi Academia de Arhitectură, transformate în facultăți.

Un rol ştiinţific remarcabil l-a avut şi continuă până zi să-l aibă *Staţiunea zoologică de la Sinaia*[63]. A fost creată de profesorul Andrei Popovici-Bâznoşanu la 22 martie 1922. Fondatorul ei, născut în 1877, a obținut licența în ştiinţele naturale la Universitatea din Bucureşti, în 1899. A beneficiat de mai multe stagii de specializare în Germania şi Franța şi în 1905 şi-a susținut teza de doctorat la Universitatea din München. Cariera didactică începe în 1907, când devine conferențiar la Facultatea de Ştiințe, apoi conduce Catedra de zoologie descriptivă între 1920 şi 1941, când se pensionează. Decedează în 1969. Andrei Popovici-Bâznoşanu a fost directorul staţiunii în perioada cât a deținut catedra de la Universitatea din Bucureşti. La staţiunea de la Sinaia, dotată şi extinsă prin eforturile directorului fondator, au beneficiat de condiții propice cercetărilor, atât profesori, cât şi tineri cercetători, mulți dintre ei viitori profesori ai universității, care şi-au elaborat aici, parțial sau total, tezele lor de doctorat (Raul Călinescu, Constantin Bogoescu, Alexandru Grossu, Radu Codreanu, Nicolae Sălăgeanu etc.).

Andrei Popovici-Bâznoşanu,
profesor la Facultatea de Ştiințe,
fondatorul Staţiunii Zoologice de la Sinaia

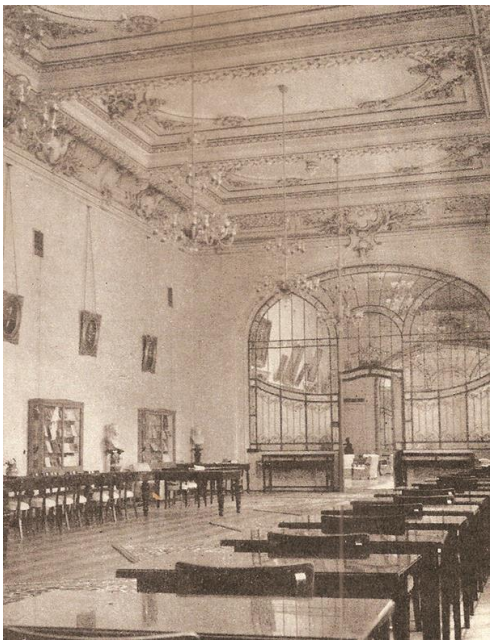

Sala de Consiliu a Facultății de Medicină

[63] Constantin Ciubuc, *Staţiunea Zoologică Sinaia*. 80 de ani de activitate (1922-2002), Bucureşti, 2002.

Universitatea din Bucureşti a beneficiat de vizibilitate excepțională şi prin Şcoala de medicină umană[64]. În 1919, Gheorghe Marinescu, Ernest Juvara, Mihail Manicatide şi Victor Babeş au participat la organizarea Facultății de Medicină de la Cluj, participare explicabilă prin calitatea şcolii medicale de la Bucureşti care-i cuprindea pe Thoma Ionescu, Victor Babeş, Anibal Teohari, Nicolae Athanasescu, Constantin Bacaloglu, Gheorghe Zotta, Constantin Angelescu, Socrat Lalu, Gheorghe Proca, Francisc Rainer[65], Constantin I. Parhon, Gheorghe Banu, Nicolae Minovici, Ion Bruckner, Mihai Ciucă, Nicolae Gh. Lupu, Mihail Manicatide, Traian Nasta, Marius Nasta, Ernest Juvara, Dumitru Combiescu, Emil Crăciun, Iacob Iacobovici, Daniel Danielopolu, Nicolae Hortolomei, Constantin Ionescu-Mihăeşti, Nicolae Ionescu-Siseşti, Amza Jianu, Ştefan Milcu, Ştefan Nicolau, Dumitru Mezincescu, Petre Tomescu, Vintilă Ciocâlteu, Constantin Daniel, Titu Gane, Ion I. Nițescu, Ion T. Niculescu, Nicolae I. Mețianu, Dumitru Manolescu, Gheorghe Zotta, Theodor Mironescu, Dan Theodorescu, Ioan Bălăcescu, Mina Minovici, Ioan Cantacuzino, Alexandru Obregia, Ioan Nanu-Muscel, Gheorghe Marinescu, Dimitrie Gerota, Ştefan Besnea, Nicolae Zaharescu-Karaman etc.[66]

Ion T. Niculescu,
profesor la
Facultatea de Medicină

Traian Nasta,
profesor la
Facultatea de Medicină

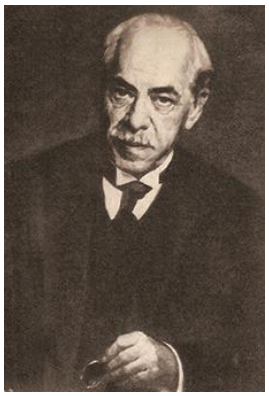

Gheorghe Marinescu,
profesor la
Facultatea de Medicină

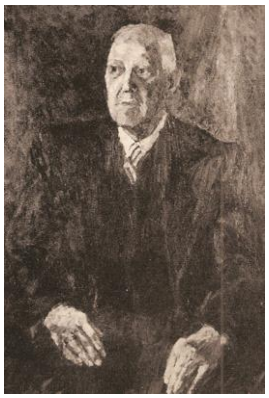

Amza Jianu,
profesor la
Facultatea de Medicină

[64] Decanii Facultății de Medicină au fost: Mina Minovici (1919-1921, 1923-1925, 1926), Thoma Ionescu (1921-1923, 1925-1926), Ion Bălăcescu (1926-1936, 1937-1938), Dimitrie Manolescu (1936-1937).

[65] La *Institutul de anatomie umană*, condus de Rainer, şi-a început cariera de cercetător, în 1936, George Emil Palade, viitor laureat al premiului Nobel în 1974, atunci profesor la Yale University.

[66] Uneori, enumerarea cadrelor didactice de la facultățile universității, nu cuprinde şi viitoare celebrități, dar care şi-au început activitatea în anii interbelici. Este cazul Annei Aslan, una dintre gloriile regimului comunist, care a urmat cursurile Facultății de Medicină din Bucureşti. După absolvire, a fost numită preparator la Clinica II medicală, asistent suplinitor din 1924, asistent provizoriu din 1929 şi asistent definitiv din martie 1932.

Regulamentul din iulie 1927, rămas în vigoare până în 1933, stabilea durata studiilor, care era de 6 ani, modalitatea de admitere în facultate – dacă erau mai mulți candidați față de locurile decise de consiliul profesoral, admiterea se făcea în funcție de media de la bacalaureat şi de mediile la materiile ştiințifice din cursul superior de liceu – condițiile stagiului în spital, care era obligatoriu, cazurile în care studenții sunt exmatriculați. Examenele erau de final de an de studiu şi de doctorat. Primele constau din probe practice, orale şi scrise, iar studentul din anii I-IV care rămânea repetent doi ani în acelaşi an de studiu, era exmatriculat fără dreptul de a se mai înscrie la medicină. Examenele de doctorat erau în număr de patru şi fiecare grupa un anumit număr de discipline. De exemplu, examenul de doctorat I era susținut din anatomie, histologie, fiziologie şi o probă practică. Pentru obținerea diplomei de doctor în medicină şi chirurgie era nevoie şi de susținerea unei teze. Se prevedea şi crearea unui an de specializare – specialitățile erau enumerate – la care se puteau înscrie posesorii diplomei de doctor în medicină şi chirurgie, pentru a deveni medic specialist. Regulamentul stabilea şi taxele pe care le plăteau studenții: 4000 de lei pentru studenții anilor I-II, 2500 de lei pentru studenții anilor III-IV, 1500 de lei pentru studenții anilor V-VI. Studenții cu asiduitate dovedită, cu examenele promovate şi cu acte care să le dovedească indigența, erau parțial scutiți[67].

Nicolae Ionescu-Siseşti, profesor la Facultatea de Medicină

Ştefan Besnea, profesor la Facultatea de Medicină

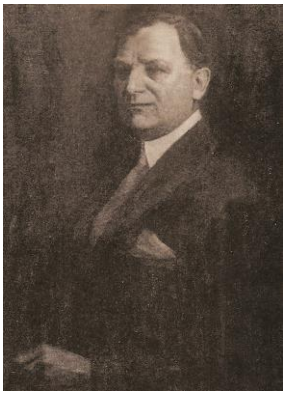

Gheorghe Bălțăceanu, profesor la Facultatea de Medicină

Constantin Bacaloglu, profesor la Facultatea de Medicină

[67] *C.G.R.*, XV-XVI, pp. 826-837.

Deşi practicând o selecție subiectivă, exemplificăm, dintre numeroasele contribuții ale Facultății de Medicină bucureştene la cercetarea şi organizarea medicală, cu cea a profesorului Ioan Cantacuzino[68]. Revenit în România, după ce lucrase la Institutul Pasteur din Paris, sub conducerea lui Elia Metchinikoff, Cantacuzino devenea titularul noii Catedre de medicină experimentală în 1901. Ataşat catedrei, Cantacuzino creează Laboratorul de medicină experimentală în care activau în 1902 Alexandru Slătineanu, profesor de bacteriologie şi directorul Institutului de igienă de la Iaşi din 1912 şi Ştefan Irimescu, marele campion al luptei antituberculoase din perioada interbelică, viitor director al *Societății de profilaxie antituberculoasă* şi director al sanatoriului Filaret din 1907. Inițial, laboratorul era instalat în localul institutului condus de V. Babeş. În 1905, Direcția Sanitară încredințează laboratorului condus de Cantacuzino prepararea serurilor antidizenteric şi antistreptococic, ocazie cu care sunt angajați 2 preparatori, Mihai Ciucă şi Daniel Danielopolu. Ulterior, laboratorul va primi misiunea de a prepara serurile antitifoidic (1910) şi antiholeric (1913). În anul 1913, în timpul celui de-al Doilea Război Balcanic, Cantacuzino conduce o misiune ştiințifică pentru combaterea holerei în Bulgaria, una în 1915 în Serbia, pentru combaterea epidemiei de tifos exantematic şi, în fine, în 1918, în Franța, pentru a lupta contra tifosului şi gripei spaniole.

Ion Cantacuzino,
profesor la Facultatea de Medicină

Depozitul de seruri şi vaccinuri
de la Institutul Cantacuzino

[68] Petre Tăutu, *Ion Cantacuzino*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1965.

La 1 aprilie 1921 a fost înființat *Institutul de seruri şi vaccinuri*, al cărui director era, evident, I. Cantacuzino, care, chiar din timpul vieții va da numele său instituției. Instalat din 1924 în local propriu (extins în anii 1936-1937), Institutul Cantacuzino începe prepararea vaccinului Calmette (BCG) contra tuberculozei, în 1926. Dacă la început producția era de 14.000 de fiole, în 1940 ajunge la 1,5 milioane de fiole. Institutul producea în perioada interbelică seruri şi vaccinuri antidifteric, antidizenteric, antistreptococic, antimeningococic, antitetanic, anticărbunos, antipneumococic, antipoliometic, antitifo-paratific pentru recruți. Pe lângă producția de seruri şi vaccinuri şi realizarea unui mare număr de analize, Institutul Cantacuzino asigura cursuri pentru studenți, medici, instruia echipele de combatere a malariei şi punea la dispoziție o valoroasă bibliotecă de specialitate. De asemenea, institutul, din propriile venituri, acorda, din 1931, burse studenților în vederea specializării în microbiologie. Structura institutului în 1932 era următoarea: serviciul de seruri antitoxice, serviciul de seruri antimicrobiene, serviciul de vaccinuri, serviciul de analize, secția cercetărilor ştiințifice, laboratorul de patologie comparată, secția pentru studiul tuberculozei, serviciul pentru evoluția culturilor microbiene, serviciul de sterilizare şi preparare. Din 1926, institutul închiria două laboratoare la Laboratorul de cercetări biologice de la Roscoff (Franța) pentru stagiile cercetătorilor români. Nu a fost deloc surprinzător, ca dr. Ioan Cantacuzino, care mai bine de 3 decenii se consacrase cercetării medicale, organizării şi educației sanitare, combaterii bolilor infecțioase în România, la moartea sa, în 1934, să fie înhumat într-o criptă a institutului pe care îl ctitorise. Am insistat asupra acestor detalii pentru a realiza mai bine situația în care a ajuns acest institut în zilele noastre.

Laboratoarele Institutului Cantacuzino construite în 1936-1937

Institutul Cantacuzino

La Facultatea de Farmacie au ținut cursuri şi au condus lucrări practice Ştefan Minovici, Theodor Solacolu, Nicolae Deleanu, Ion Vintilescu, George P. Pamfil, Alexandru Ionescu-Matiu, Mihail Georgescu, Constantin Bordeianu, Ştefan Bogdan, Gheorghe Niculescu, Emil Belcot, Nicolae Ioanid, Gheorghe Giogolea, Dumitru Ştefănescu, Dimitrie Gr. Constantinescu etc.

Importanța Facultății de Medicină Veterinară rezidă, aşa cum s-a văzut, în însăşi importanța zootehniei în ansamblul economiei naționale. Ca urmare, Facultatea de Medicină Veterinară a dispus de un corp profesoral competent din care îi amintim pe: Ioan Athanasiu, Alexandru Ciucă, Ion Ciurea, Gheorghe K. Constantinescu, Mihail Fălcoianu, Vasile Gheție, Grigore Slavu, Alexandru Vechiu, Radu Vlădescu, Alexandru Panu, Gheorghe Nichita, Ion Bucică, Dimitrie Contescu, Paul Riegler, Constantin S. Motaş, Gheorghe Udriski, Ion Poenaru, Gheorghe Iliescu, Aurel Babeş, Nicolae Mihăilescu, Constantin Gavrilescu, Ilie Bădescu, Francisc Popescu, Vasile Şoituz etc.

La Facultatea de Teologie[69], ilustrând disciplinele din cele 4 domenii ale teologiei (exegetice, istorice, sistematice, practice) au activat: Badea Cireşeanu, Athanasie Mironescu, Constantin Nazarie, Dragomir Demetrescu[70], Constantin Chiricescu, Lazăr Iacob, Haralambie Rovența, Teodor M. Popescu, Nicolae M. Popescu, Nichifor Crainic (ocupa Catedra de istoria literaturii bisericeşti şi religioase creată în 1933), Petre Vintilescu, Vasile Ispir, Grigore Cristescu, Şerban Ionescu, Dimitrie G. Boroianu, Ioan Mihălcescu (viitor mitropolit al Moldovei), Ion Popescu-Mălăieşti etc.

Pentru Facultatea de Teologie, am optat pentru prezentarea regulamentului din februarie 1938, care îl înlocuia pe cel din 1931. Actul normativ detaliază condițiile de admitere la facultate unde se puteau înscrie şi tineri neortodocşi. Studenții erau obligați să observe o atitudine demnă şi respectuoasă, atât în interiorul, cât şi în exteriorul universității şi se enumerau sancțiunile în cazul nerespectării conduitei prescrise. Durata studiilor de licență era de 4 ani, iar pentru doctorat era de 2 ani (pentru doctorat erau posibile 7 specializări). Titlurile de licențiat şi de doctor se acordau doar ortodocşilor, celorlalți li se eliberau certificate şi adeverințe. Specificul Facultății de Teologie era existența, în afara examenelor anuale, a două examene generale, unul care se dădea la finele anului II de studiu şi al doilea care se dădea la sfârşitul anului IV, după care studentul se considera absolvent. Examenul de licență trebuia susținut la maximum 2 ani de la trecerea examenului II general. Candidatul trebuia să elaboreze o teză de licență, declarând că este autorul acesteia şi să susțină în fața unei comisii formată din 5 membri, 4 subiecte alese de el

[69] Ovidiu Bozgan, *Facultatea de teologie a Universității din Bucureşti în anii interbelici*, în „Forum", an XXXVIII (1996), nr. 8-9-10, pp. 105-119; Adrian Gabor, Mihai Săsăujan, Daniel Benga, Ionuț-Alexandru Tudorie, *Istoricul facultății de teologie ortodoxă „Patriarhul Justinian" a Universității din Bucureşti (1881-2013*), Bucureşti, 2013.

[70] Decan în 1915-1919, urmat de Constantin Chiricescu (1919-1923), Dimitrie Boroianu (1923-1927), Ioan Mihălcescu (1927-1929, 1933-1936), Ion Popescu-Mălăieşti (1929-1933, 1936-1938).

din teologia exegetică, teologia istorică, teologia sistematică şi teologia practică. În caz de succes, candidatul depunea un jurământ prin care se angaja că va respecta învățăturile Bisericii Ortodoxe Române şi după care era proclamat licențiat în teologie. În vederea obținerii titlului de doctor în teologie, candidatul trebuia să susțină 3 lucrări de seminar şi un examen oral din materia principală, din materia secundară şi din materia la alegere. După promovarea examenului oral, doctorandul trebuia să susțină teza în maximum 2 ani. În capitolul bibliografic – prevedere valabilă şi pentru licență – autorul trebuia să arate că „lucrarea nu este plagiată, ci îmi aparține în întregime". Regulamentul, cum este cazul tuturor regulamentelor facultăților, enumera taxele şi condițiile de scutire parțială sau totală. În plus, existau referiri la Societatea studenților teologi din Bucureşti care trebuia să cuprindă cel puțin 2/3 din numărul studenților, altfel se desființa, activitatea ei era complet sub controlul autorităților facultății şi în caz de abatere, decanul putea cere senatului universității, dizolvarea acesteia[71].

În 1922 s-a înființat la Facultatea de Teologie, la insistențele viitorului patriarh Miron Cristea, Catedra de îndrumări misionare şi sectologie, la care a fost încadrat Vasile Gh. Ispir (primul doctor în Teologie al facultății, în 1919). Acesta va înființa la 30 aprilie 1926 *Asociația Misionară a studenților creştini ortodocşi*, cu scopul implicit de a combate fenomenul sectar care luase amploare după Unirea din 1918 şi care neliniştea ierarhia Bisericii Ortodoxe Române. Scopul său declarat era de a răspândi creştinismul ortodox în toate mediile sociale prin mijloace specifice (rugăciuni, meditații, conferințe, campanii misionare). Aprobarea rectorului Universității din Bucureşti a fost obținută în iunie 1929. Bilanțul activității acestei asociații este semnificativ, dacă se ține cont de posibilitățile financiare foarte reduse de care dispunea: crearea de şcoli duminicale, unde studenții teologi făceau educație religioasă (inclusiv în mediile muncitoreşti, cum ar fi atelierele C.F.R. şi S.T.B.), înființarea de echipe misionare (de la 7 echipe câte existau în 1926-1927 se ajunge la 32 de echipe în 1935-1936), asistarea religioasă a bolnavilor de la Eforia Spitalelor Civile şi Aşezămintele Brâncoveneşti, fondarea unei biblioteci de specialitate.

În aprilie 1935, Facultatea de Teologie dă publicității un memoriu care reflecta concepția acestei instituții asupra învățământului teologic, în special, şi asupra rolului bisericii în societate, în general. Memoriul critica sistemul academiilor teologice din Transilvania şi combătea tendințele de separare a bisericii de stat, pronunțându-se pentru continuarea alianței cu statul, care, în realitate, era o subordonare. Se critica legea din 1932, care nu acorda Sfântului Sinod posibilitatea de a interveni în organizarea învățământului teologic. Este interesant de remarcat că Nicolae Iorga prevăzuse în 1932 înființarea unei facultăți de teologie catolică, la Universitatea din Bucureşti, idee vehement denunțată de conducerea Bisericii Ortodoxe Române şi de profesorii Facultății de Teologie.

[71] *C.G.R.*, XXVI, partea I, pp. 123-141.

În septembrie 1939, Facultatea de Teologie revenea cu un memoriu, prin care se solicita înființarea de noi catedre, după ce legea de raționalizare din 1938 afectase serios studiile teologice prin suprimarea a 4 catedre.

Studenții Universității. Asistența socială universitară. Organizații studențeşti

Noile imperative ale dezvoltării economice şi sociale ale țării, care deschideau perspectivele absorbirii cadrelor superior calificate, necesitatea unui aparat administrativ eficace, expansiunea profesiunilor liberale în România Mare au constituit tot atâtea argumente în favoarea creşterii numărului de studenți. Unii autori din perioada interbelică susțineau că în România există o suprapopulație universitară care genera şomaj intelectual.

Cel care s-a ocupat de acest fenomen a fost Constantin Kirițescu[72], între altele secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice în anii 1927-1928, 1930 şi 1936-1937. Kirițescu aprecia că învățământul superior din România suferă de o „criză de hipertrofie", iar şomajul intelectual „contribuie la sporirea neliniştilor în stat". Ca atare, Kirițescu, pe un ton patetic, avertiza că „soluționarea crizei universitare nu mai poate fi amânată fără a se comite un păcat față de neamul românesc, fără a ne asuma o răspundere gravă față de viitorul țării". Demonstrația lui Constantin Kirițescu se fundamentează pe compararea datelor statistice din care se extrag concluzii „alarmante". Prima constatare pe care o face analistul este creşterea spectaculoasă a numărului studenților din România Mare în raport cu numărul studenților din preajma Primului Război Mondial pe teritoriul care va corespunde statului român după 1918. A doua constatare, pe care Kirițescu o demonstrează statistic, este creşterea ponderii elementului feminin în formarea populației studențeşti, mai ales în universități, deoarece şcolile speciale continuă să fie predominant masculine (cu unele excepții).

[72] Vezi Constantin Kirițescu, *Suprapopulația universitară. Proporții-cauze-remedii*, Bucureşti, 1935; *idem*, *Rapport sur le surpeuplement des Universités en Roumanie*, Bucarest, 1935; *idem*, *Problema „educației dirijate". În legătură cu suprapopulația universitară şi şomajul intelectual*, în „Arhiva pentru ştiință şi reformă socială", an XIV (1936), tom II, pp. 848-911. Paginile următoare se bazează pe statisticile şi pe interpretările oferite de unul dintre cei mai avizați cunoscători ai învățământului românesc interbelic.

Numărul studenților în anul universitar 1913-1914

Denumirea instituției	Număr studenți
Universitatea din Bucureşti	3420
Universitatea din Iaşi	818
Şcoala superioară de medicină veterinară din Bucureşti	56
Şcoala de poduri şi şosele din Bucureşti	89
Şcoala superioară de arhitectură din Bucureşti	27
Academia de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti	698
Şcoala superioară de agricultură de la Bucureşti (Herăstrău)	32
Universitatea din Cluj	2119
Universitatea din Cernăuți	1119
Academia de Drept de la Oradea	175
Academia Comercială din Cluj	46
Academia de Agricultură din Cluj	33
Total studenți	8632

Evoluția numărului studenților la instituțiile de învățământ superior din România în perioada interbelică (selectiv)

Denumirea instituției	1924-1925			1929-1930			1934-1935		
	Studenți	Studente	Total	Studenți	Studente	Total	Studenți	Studente	Total
Univ. Bucureşti[73]	10225	3003	13228	14157	6441	20538	12334	5419	17753
Univ. Iaşi	2136	1306	3438	3527	1837	5364	3975	1770	5745
Univ. Cluj	1722	390	2112	2866	827	3633	3140	850	3990
Univ. Cernăuți	627	115	742	1499	532	2031	2308	585	2983
Acad. Oradea	188	7	195	331	28	359	-	-	-
Total universități	14898	4817	19715	22380	9665	32045	21757	8624	30381
Şcoala politehnică Bucureşti	856	13	869	1235	5	1240	1028	26	1054
Şc. Polit. Timişoara	324	-	324	408	-	408	433	3	436
Academie Arhitectură	83	11	94	187	13	200	246	45	291
Acad. Comercială Bucureşti	745	163	908	2088	493	2581	2851	913	3764
Acad. Comercială Cluj	238	52	290	223	90	313	793	138	931
Acad. Agricultură Bucureşti	37	-	37	194	17	211	329	45	374
Acad. Agricultură Cluj	60	3	63	128	5	133	313	25	338
Institutul Superior de Educația Fizică	37	42	79	71	112	183	99	103	202
Total şcoli speciale	2380	284	2664	4534	735	5269	6092	1298	7390

[73] Statisticile din epocă iau în considerație numărul înscrierilor şi nu numărul studenților persoane fizice. Era curent ca un student să se înscrie simultan la încă una sau mai multe facultăți. În anul universitar 1934-1935, din verificările făcute, erau la Universitatea din Bucureşti 17255 de înscrieri, dar 14813 de studenți efectiv. De aceea, cifrele relative la studenții Universității din Bucureşti ar trebui să fie reduse cu 15%. Acest lucru nu era valabil la aceleaşi proporții în provincie, unde oferta educațională era restrânsă.

Total studenți la universități şi şcoli speciale pe sexe

1924-1925			1929-1930			1934-1935		
Studenți	Studente	Total	Studenți	Studente	Total	Studenți	Studente	Total
17278	5101	22379	26924	10400	37324	27849	9922	37771

Dinamica populației studențeşti la cele 4 universități din România interbelică în perioada 1921-1935

An universitar	Bucureşti	Iaşi	Cluj	Cernăuți	Total
1921-1922	8911	4149	3024	2143	18227
1922-1923	9531	4521	3193	1808	19053
1923-1924	11324	4650	2211	838	19023
1924-1925	13228	3438	2307	742	19715
1925-1926	15550	4422	2554	1036	23562
1926-1927	18407	5504	2739	1155	27903
1927-1928	20307	5067	2986	1307	29647
1928-1929	20985	5060	3367	1742	31154
1929-1930	20598	5364	4052	2039	32045
1930-1931	16593	5243	4482	2311	28629
1931-1932	18070	5891	4504	2708	31173
1932-1933	15689	6188	4997	3246	30120
1933-1934	18237	6175	4665	3124	32201
1934-1935	17753	5745	3990	2893	30381

Din tabelul de mai sus rezultă creşterea majoră a populației studențeşti în pofida unor fluctuații. Universitatea din Bucureşti atingea apogeul în anii 1928-1930, iar în perioada 1921-1929, numărul studenților la instituția din capitală crescuse cu 138%. Acelaşi tabel demonstrează preponderența Universității din Bucureşti în formarea populației universitare din România. În anul universitar 1934-1935, studenții Universității din Bucureşti reprezentau 58% din totalul studenților universitari.

Dincolo de cifrele globale, există dezechilibre în ce priveşte repartizarea studenților pe specialități. Cel mai flagrant dezechilibru este prezența unui mare număr de studenți la facultățile de Drept care, evident, ofereau posibilități interesante de carieră fie în serviciul statului, fie în profesiunile libere, fie în politică. Astfel, s-a stabilit pentru perioada anilor 1921-1935 că, la Universitatea din Bucureşti, în medie 45,2% dintre studenți urmează Facultatea de Drept, 37,6% la Iaşi, 32,6% la Cernăuți şi 52,8% la Cluj. În anul universitar 1934-1935, per ansamblul populației studențeşti de la cele 4 universități româneşti, erau înscrişi la drept 45,8% din numărul total al studenților.

Întrucâtva, acelaşi fenomen se putea constata şi la facultățile de medicină, care şi ele favorizau cariere fie în serviciul statului fie în medicina liberală. Pentru a se preveni ceea ce autoritățile percepeau drept o spirală inflaționistă a profesiunii medicale, în 1928 la Facultatea de Medicină de la Bucureşti s-a introdus examenul de admitere şi s-au limitat numărul de locuri la anul I. În acelaşi timp se poate constata creşterea rolului Facultății de Medicină de la Cluj în formarea profesiunii medicale. Totuşi, se constată scăderea semnificativă a ponderii studenților la Medicină, în ansamblul populației universitare.

Evoluția numărului studenților la Medicină

An universitar	Facultatea de Medicină de la București	Iaşi	Cluj	Total	Procent studenți medicinişti în ansamblul numărului studenților universitari
1921-1922	1568	1144	801	3513	19%
1924-1925	2228	883	508	3619	19%
1925-1926	2144	602	480	3226	13%
1927-1928	1597	592	509	2698	9%
1930-1931	857	626	855	2338	8%
1932-1933	1062	749	984	2795	9%
1933-1934	1030	685	1048	2763	8%
1934-1935	1031	658	977	2666	9%

Analizând facultățile de Filosofie şi Litere, Kirițescu atrăgea atenția asupra fenomenului feminizării acestora. Aceste facultăți pregăteau preponderent studenți pentru cariere didactice, or acestea începeau să fie considerate convenabile şi respectabile pentru femei. Totuşi, în condițiile în care prejudecățile privind promovarea femeii în profesiuni considerate drept apanajul masculinității funcționau încă, se considera că statutul profesional al femeilor era mai fragil decât cel al bărbaților şi pericolul şomajului intelectual în rândurile femeilor licențiate era, se credea, mai mare.

Evoluția numărului studenților în Filosofie şi Litere la Bucureşti şi la Iaşi[74]

An universitar	Bucureşti			Iaşi		
	Studenți	Studente	Total	Studenți	Studente	Total
1930-1931	1310	1847	3157	270	589	856
1931-1932	1147	1579	2726	282	588	870
1932-1933	1007	1606	2931	268	538	806
1933-1934	1215	2306	3521	196	505	701
1934-1935	1169	2297	3446	270	572	842

Pe de altă parte, se înregistra creşterea numărului studenților la aceste facultăți, ceea ce în principiu, ținând cont de starea educațională precară a populației României, nu puteau fi decât un fapt pozitiv. Astfel, la Universitatea din Bucureşti, studenții de la Facultatea de Litere reprezentau 11% în 1921, 32% în 1927 (atunci erau înscrişi 6444 de studenți când s-a atins vârful solicitărilor pentru această facultate) şi 20% în 1934, din totalul studenților universității din capitală.

Şi facultățile de ştiințe pregăteau, în general, viitoare cadre didactice, dar şi un anumit număr de ingineri cum s-a putut observa în cazul facultății de la Bucureşti. Universitatea din Bucureşti deținea şi aici supremația, dar trebuie constatat progresul spectaculos al Facultății de Ştiințe de la Cluj.

[74] La facultățile de litere de la universitățile de la Cluj şi Cernăuți, fetele au devenit majoritare din anul 1925.

Evoluția numărului studenților de la Facultățile de Ştiințe de la cele 4 universități româneşti (Facultatea de Ştiințe de la Cernăuți s-a creat în 1923)

An universitar	Bucureşti	Iaşi	Cluj	Cernăuți
1923-1924	1452	899	195	176
1924-1925	1568	989	214	169
1925-1926	1635	975	217	166
1926-1927	1832	1196	234	192
1927-1928	2294	1223	339	218
1928-1929	3061	1396	455	337
1929-1930	3167	1562	588	400
1930-1931	3011	1240	589	505
1931-1932	3112	1382	463	579
1932-1933	2931	1057	575	641
1933-1934	2650	997	554	485
1934-1935	2300 (13% din total studenți universitate)	956 (17% din total studenți universitate)	706 (17% din total studenți universitate)	394 (14% din total studenți universitate)

Învățământul teologic superior are câteva particularități în România interbelică. În primul rând, este de remarcat implicarea ierarhiei în fixarea programei de studii şi a recrutării personalului didactic, mai ales în cazul academiilor teologice. Apoi, coexistau facultățile de teologie, integrate în învățământul universitar cu academiile teologice, fie ortodoxe, fie greco-catolice, fie romano-catolice, care funcționau în Transilvania-Banat şi care aveau statut de instituție independentă, în realitate, dependente de mitropolia sau episcopia locului. În perioada interbelică funcționau 3 facultăți de teologie ortodoxă, la Cernăuți, cea mai prestigioasă, la Bucureşti şi la Chişinău, creată în 1926 şi inclusă în structura Universității din Iaşi.

Evoluția numărului studenților în Teologie

An universitar	Bucureşti	Cernăuți	Chişinău	Total
1921-1922	402	139		541
1926-1927	1012	139	568	1719
1933-1934	911	1200	450	2561
1934-1935	701 (4% din total studenți universitate)	1313[75] (45% din total studenți universitate)	424 (7% din total studenți universitate)	2438

Dacă suprapopulația universitară a fost demonstrată prin creşterea numărului studenților, global şi pe specializări, dar, în sine, aceasta nu însemna mai nimic, şomajul intelectual nu putea fi explicat decât prin analiza rezultatelor activității universitare, prin numărul de licențiați şi doctori care puteau solicita posturi în sectorul de stat sau în cel privat.

[75] Explicația numărului mare de studenți teologi la Universitatea din Cernăuți era că Facultatea de Teologie de aici era cea mai prestigioasă din România.

Număr de licențiați şi doctori la toate universitățile, pe sexe şi procentual

An	Studenți înscrişi					Licențiați					Doctori					
	B.	%	F.	%	Total	B.	%	F.	%	Total	B.	%	F.	%	Total
1927-1928	21288	71,8	8359	28,2	29647	1136	62	699	38	1835	471	85	82	15	553
1929-1930	22380	68,9	9965	31,1	32045	1378	62,5	829	37,5	2207	509	86	83	14	592
1933-1934	23493	73	8708	27	32201	2075	67,4	990	32,6	3065	669	86,8	102	13,2	771

Numărul licențiaților, inginerilor şi doctorilor în anul universitar 1933-1934[76]

Specialitatea/instituția		Bucureşti	Iaşi	Cluj	Cernăuți	Oradea	Timişoara	Total	B	F
Drept	Licență	931	217	14	125	139	-	1426	1217	209
	Doctorat	5	2	173	9	24	-	222	206	16
Litere	L.	493	95	84	53	-	-	725	252	473
	D.	11	-	3	5	-	-	19	15	4
Ştiințe	L.	169	126	86	30	-	-	413	221	192
	D.	21	5	5	2	-	-	34	28	6
Medicină	Doctori	235	94	97	-	-	-	426	356	70
Med. Vet.	Doctori	59	-	-	-	-	-	59	54	5
Farmacie	L.	135	67	37	-	-	-	239	128	111
	D.	6	-	-	-	-	-	6	5	1
Teologie	L.	101	58	-	103	-	-	262	257	5
	D.	4	-	-	1	-	-	5	5	-
Şcolile Politehnice		119	-	-	-	-	47	166	166	-
Academia Arhitectură		13	-	-	-	-	-	13	13	-
Academiile Comerciale	L.	329	-	139	-	-	-	468	332	136
	D.	12	-	-	-	-	-	12	12	-
Academiile Agronomice		36	-	15	-	-	-	51	45	6
Institut Sup. Ed. Fizică		52	-	-	-	-	-	52	18	37
TOTAL								4598	3330 (72,4%)	1268 (27,5%)

[76] De menționat faptul că absolvenții facultăților de medicină umană şi medicină veterinară aveau titlul de doctori. Tabelul include însă şi doctori în celelalte specialități ca formă de perfecționare postuniversitară.

Contrar avertismentelor lui Kirițescu, nu exista tendința creşterii numărului femeilor cu licență şi doctorat. Conform calculelor sale, procentul numărului licențiaților şi doctorilor în ansamblul numărului de studenți înscrişi era de 8,05% în 1927-1928, de 8,73% în 1929-1930 şi de 12% în 1933-1934. Mult mai util ar fi fost de ştiut procentul de absolvire cu licență şi doctorat raportat la anul I de studii. Kirițescu face, într-adevăr, asemenea calcule, ce par la prima vedere discutabile şi ajunge la concluzia că rata absolvirii a fost de 50% în 1923-1924, de 47% în 1925-1926 şi tot de 47% în anul universitar 1929-1930.

Se constată lesne că procentul de absolvire reproduce, în mare, structura pe sexe în instituțiile de învățământ superior, cu observația că, în unele instituții, femeile erau practic absente (cazul Şcolilor Politehnice) sau aveau o prezență mai curând simbolică.

La aceste rezultate produse pe plan intern trebuiau adăugați licențiații şi doctorii care se formaseră în străinătate. Aportul numeric al acestora nu poate fi surprins cu fidelitate din cauza situațiilor foarte diverse, de la burse oferite de statul român până la suportarea de către familie a cheltuielilor de şcolarizare. Conform unei statistici elaborate de Ministerul Finanțelor pentru anul universitar 1925-1926, situația celor asistați financiar de statul român era următoarea:

Țara	Număr solicitanți	Solicitări admise
Franța	683	273
Italia	113	46
Anglia	29	20
Belgia	24	11
Germania	23	8
Alte țări	18	10
Total	890	367

De departe, țara cea mai solicitată era Franța, continuându-se o tendință antebelică. Conform rapoartelor oficiului diplomatic al României de la Paris, în anul universitar 1927-1928 erau la studii în Franța 2034 de cetățeni români, repartizați astfel: 1182 la Paris, 166 la Toulouse, 159 la Nancy, 117 la Strasbourg, 114 la Caen, 113 la Grenoble etc. În anul universitar 1933-1934 erau la studii în Franța 1841 de cetățeni români, dintre care 1141 la Paris. Prezența la Paris a majorității studenților originari din România se explică prin locul preeminent al capitalei franceze pe ansamblul învățământului superior francez, similar, de altfel, cazului românesc. Românii ocupau locul II în rândul studenților străini care studiau în Franța, primul loc fiind rezervat, explicabil, polonezilor.

Structura studenților cetățeni români la Universitatea din Paris în 1934-1935

Specializarea	Studenți	Studente	Total
Drept	183	25	208
Medicină	518	72	590
Ştiințe	130	23	153
Litere	122	132	254
Farmacie	8	2	10
Total	961	254	1215

A doua țară de destinație pentru candidații la studii şi specializări în străinătate era Italia, urmată de Cehoslovacia (ca o reflectare a excelentelor relații dintre Cehoslovacia şi statul român în perioada interbelică) şi Germania. De notat absența tinerilor care să postuleze pentru studii şi specializări în S.U.A. După absolvirea studiilor în străinătate, posesorii diplomelor trebuiau, pentru a profesa în România, să şi le echivaleze, conform unei proceduri care era apreciată drept indulgentă. În 1930, Universitatea din Bucureşti a echivalat 1458 de diplome obținute în străinătate dintre care 758 în medicină şi 277 în ştiințe juridice. Existau voci care denunțau pregătirea superficială a unora dintre cei care studiaseră în străinătate[77].

Creşterea numărului studenților în România dintre cele două războaie mondiale este spectaculoasă. Dacă în anul universitar 1913-1914 erau 8632 de studenți pe teritoriul României de după 1918, în anul universitar 1933-1934, populația universitară de la toate instituțiile de învățământ superior ajunsese la 38869 de studenți. Această creştere devine şi mai vizibilă raportată la populația țării. Dacă în ajunul Primului Război Mondial, în Vechiul Regat raportul era de 1 student/ 1408 locuitori, în anul universitar 1934-1935, raportul ajunsese la 1 student/544 locuitori (cu corecția propusă de Kirițescu de 15% pentru înscrierile multiple)[78].

Explicația creşterii numărului studenților în România s-ar fi datorat expansiunii învățământului secundar. Durata liceului trecuse de la 8 ani la 7 în 1928, fapt care a explicat afluxul tinerilor spre universități în anii următori. În 1935 s-a revenit la liceul de 8 ani. Introducerea obligativității bacalaureatului în 1925 produsese o anumită triere a candidaților la studii universitare[79].

[77] Probabil pentru a se corecta unele abuzuri, o decizie din 9 octombrie 1935 stabilea că solicitările pentru echivalare nu se vor mai depune direct la universități, ci la minister, care le va repartiza facultăților. Ulterior, facultățile trimiteau dosarele de echivalare la minister pentru vizare şi înregistrare.

[78] Pentru comparație raportul se prezenta astfel în alte state: Bulgaria (1935)-1/947, Iugoslavia (1935)-1/940, Polonia (1925)-1/636, Ungaria (1932)-1/546, Cehoslovacia (1935)-1/504, S.U.A. (1932)-1/127, Germania (1932)-1/533, Franța (1932)-1/480 (inclusiv cei 16277 de studenți străini).

[79] În 1924 aveau drept de înscriere la universități 5437 de absolvenți de liceu, în 1925 se puteau înscrie 2874 de bacalaureați.

Mărirea numărului de studenți nu a dus la mărirea concomitentă a corpului didactic, fapt care impieta asupra calității studiilor, asupra contactelor dintre profesori şi studenți şi asupra activităților în clinici, laboratoare şi seminare.

Evoluția personalului didactic şi auxiliar la cele patru universități

An	Personal didactic	Personal ajutător
1925	520	805
1930	752	1003
1934	864	1061

Pentru remedierea a ceea ce se numea „criza universitară", Constantin Kirițescu propunea un pachet de măsuri care viza deopotrivă învățământul secundar şi cel superior. Astfel, în primul caz se sugera diminuarea ponderii liceului teoretic în favoarea învățământului tehnic şi profesional şi menținerea severității examenului de bacalaureat. Pentru învățământul superior, propunerile erau mai numeroase şi mai ambițioase: reorganizarea întregului învățământ superior în funcție de nevoile reale ale țării, fixarea anuală a contingentului de studenți, pe specialități, în funcție de nevoile ramurilor de activitate, „examene serioase" la admitere, moderarea sistemului de taxe, organizarea unui sistem de examene parțiale şi de diplome care să garanteze selecția candidaților, întărirea disciplinei studenților în ceea ce priveşte frecvența, lucrări practice şi depunerea regulată a examenelor, armonizarea autonomiei universitare[80] cu „mecanismul, trebuințele şi drepturile vieții de stat", organizarea asistenței sociale pentru studenții pauperi şi, fără discriminarea elementelor alogene, cerea „să se dea elementului național, situația dominantă pe care o reclamă caracterul statului şi siguranța lui"[81]. Propunerile se rezumă la renunțarea la o concepție liberală care lăsa pieței rolul de a regla fluxurile şi refluxurile populației universitare în favoarea unei concepții intervenționiste a statului care ar fi antrenat şi repudierea parțială a autonomiei universitare. De fapt, Kirițescu se afla în consonanță cu dezbaterile din epocă tot mai mult seduse de soluțiile miraculoase ale intervenției statului şi raționalizării.

Demonstrația lui Constantin Kirițescu, valoroasă pentru studierea stării de fapt, apare incompletă şi de aceea se impun unele comentarii critice. Principalul pericol care decurgea din fenomenul suprapopulării

[80] În perioada legislației universitare inițiată de Iorga, Kirițescu s-a pronunțat critic asupra dimensiunilor acordate prin lege autonomiei universitare. „Autonomia învățământului superior, conchidea acesta, trebuie cât mai mult întărită în direcția spirituală. În direcția organizatorică, ea trebuie să se realizeze atât cât e compatibilă cu interesele generale şi solidare ale statului, fără să caute să iasă dintrânsul", cf. Constantin Kirițescu, *Autonomia învățământului. O contribuție la reforma universităților*, Bucureşti, 1932, p. 52.

[81] Constantin Kirițescu, *Suprapopulația universitară. Proporții-cauze-remedii,* Bucureşti, 1935, p. 15.

universităților era şomajul intelectual. Or, tocmai acest aspect nu este abordat. Nu există referiri la numărul şomerilor în rândul cadrelor didactice, medicilor, inginerilor, juriştilor etc. (am văzut în altă parte situația farmaciştilor, dar care pare puțin verosimilă). Invocarea nevoilor statului nu este suficientă. România era la acea dată, cu toate progresele înregistrate, o țară în curs de dezvoltare, când tranziția de la o economie agrară la una industrială abia se conturase, cu o rată înaltă a analfabetismului, cu o asistență socială şi sanitară încă deficitară. În plus, profesiunile liberale evoluează potrivit propriilor logici şi intervenția statului nu poate fi decât obstrucționistă. România era departe de a se putea dispensa de specialiştii pe care îi produceau instituțiile de învățământ superior; în culpă severă era statul care nu ştia să creeze cadrul propice pentru fructificarea acestei resurse umane calificate.

Analiştii din perioada interbelică aveau în vedere în tabelele statistice alcătuite şi originea etnică a studenților din România. Numărul mare al studenților de origine evreiască a făcut ca unele cercuri de extremă dreapta să agite problema instituirii unui *numerus clausus*, respectiv limitarea numărului evreilor înscrişi în instituțiile de învățământ superior din România în funcție de proporția minorității evreieşti în ansamblul populației. Se auzeau propuneri vizând măsuri administrative care căpătau alura unor persecuții rasiale. Dar, concret, din fericire, nu s-a întreprins nimic până în 1940.

Studenți universitari români şi evrei în România 1921-1932

An universitar	Nr. total studenți	Studenți români	Studenți evrei
1921-1922	18.227	12.851	4.224
1922-1923	17.853	13.039	2.900
1923-1924	18.923	15.004	3.290
1924-1925	19.223	14.948	3.612
1925-1926	23.571	17.300	4.004
1926-1927	28.191	21.901	4.277
1927-1928	29.647	23.691	4.215
1928-1929	31.104	24.782	4.475
1929-1930	34.037	27.591	4.889
1930-1931	31.495	24.217	4.867
1931-1932	31.227	22.949	5.428

În perioada interbelică, numărul studenților de la Universitatea din Bucureşti se prezintă astfel:

Tabel cu studenții Universității din Bucureşti[82]

An universitar	Teologie	Drept	Litere şi filosofie	Ştiințe	Medicină	Medicină veterinară	Farmacie	Total
1918-1919	255	3376	634	756	1117	46	88	6272
1919-1920	256	3992	757	807	1531	101	119	7563
1920-1921	268	4224	793	856	1729	128	157	8155
1921-1922	401	4711	1022	938	1565	121	195	8953
1922-1923	443	5091	1419	1142	1418	160	162	9835
1923-1924	478	5536	1636	1213	1408	169	652	11092
1924-1925	772	5790	2192	1552	2201	201	197	12905
1925-1926	652	6970	3293	1637	2290	189	667	15698
1926-1927	1012	7760	4725	1778	1920	228	667	18090
1927-1928	1206	9309	6228	1754	1616	300	797	20385
1928-1929	1116	8463	6656	3094	1591	333	769	22022
1929-1930	1135	8825	6682	3167	1772	326	995	22872
1930-1931	1413	9693	3133	3011	858	389	948	19445
1931-1932	953	8862	2361	3112	1071	472	1002	17788
1932-1933	806	6825	2611	2931	1062	438	963	16278
1933-1934	874	8858	3524	2650	1030	432	835	18203
1934-1935	668	8067	3560	2300	1036	432	1192	18280
1935-1936	774	8648	3466	2754	1031	402	1205	16324
1936-1937	753	7559	3118	2112	1040	405	826	14338
1937-1938	841	6626	3035	1574	1215	445	540	14276

[82] Cifrele diferă de cele avansate de Constantin Kirițescu. Tabelul se bazează pe datele furnizate de anuarele Universității din Bucureşti.

În continuare, propunem următoarea situație statistică a studenților evrei şi bulgari (care frecventau mai ales Facultățile de Medicină şi Medicină Veterinară) la Universitatea din Bucureşti:

An universitar	Total studenți	Studenți evrei	Studenți bulgari[83]
1924-1925	12.905	1.872	187
1925-1926	15.699	2.521	233
1926-1927	18.090	2.545	265
1927-1928	20.385	2.602	254
1928-1929	22.022	2.585	178
1929-1930	22.827	2.773	182
1930-1931	19.445	2.664	136
1931-1932	17.788	2.709	123
1932-1933	16.278	2.565	141
1933-1934	18.203	2.516	123
1934-1935	18.280	2.624	178
1935-1936	16.320	1.793	176

O problemă importantă o reprezintă contribuția Universității din Bucureşti la formarea cadrelor cu pregătire superioară din România. S-a putut constata un procent relativ redus de licențiați ai universității comparativ cu numărul studenților înscrişi. Explicațiile sunt multiple şi cuprind condițiile efective de studiu ale studențimii, care, în unele cazuri, puteau fi precare şi ca atare puteau determina eşecul şcolar, imposibilitatea – în alte cazuri – de a se continua studiile datorită taxelor universitare, mortalitatea şi morbiditatea studențească sesizată de factorii care se ocupau de asistență socială, dar care nu a putut fi cuantificată. Cu toate aceste explicații, plauzibile, dar nu suficiente, considerăm că principala cauză a existenței unui număr mic de absolvenți era severitatea examenelor, criteriul cantitativ fiind necunoscut acelor timpuri. Astfel, pentru perioada 1921-1932, procentul succesului universitar, prin finalizarea studiilor cu obținerea diplomei de licență, la nivel național, se prezenta astfel: Medicină Veterinară – 14%, Medicină – 12,4%, Farmacie – 10,2%, Litere – 9%, Ştiințe – 7,2%, Drept – 7,1%, Teologie – 5,9%[84]. Licențiații universitari, teoretic, dispuneau de o pregătire bună şi nu poate fi susținut faptul că România la sfârşitul perioadei interbelice, nu avea un anumit număr de cadre superior calificate în toate domeniile de activitate umanistă sau tehnico-ştiințifică.

[83] Nu este clar dacă este vorba despre cetățeni români de origine bulgară sau despre cetățeni bulgari. Înainte de Primul Război Mondial, cetățeni bulgari frecventau Facultatea de Medicină în condițiile în care la Sofia a apărut târziu o astfel de facultate. Oricum, până la schimbul de populație între România şi Bulgaria din anul 1940, în Dobrogea exista o semnificativă minoritate bulgară.

[84] Iosif I. Gabrea, *Şcoala românească. Structura şi politica ei 1921-1932*, Bucureşti, 1933, p. 66.

Situația licențiaților şi doctorilor la Universitatea din Bucureşti în perioada 1918-1930

An universitar	Licențiați	Doctori (inclusiv doctori în Medicină)	An	Licențiați	Doctori
1918-1919	407	45	1930-1931	2.144	272
1919-1920	315	97	1931-1932	1.822	131
1920-1921	397	174	1932-1933	1.759	204
1921-1922	390	81	1933-1934	1.975	287
1922-1923	329	97	1934-1935	1.432	219
1923-1924	133	124	1935-1936	1.388	262
1924-1925	476	345	1936-1937	1.326	292
1925-1926	619	289	1937-1938	1.444	249
1926-1927	863	310	1938-1939	1.609	287
1927-1928	1.929	291	1939-1940	1.042	275
1928-1929	1.221	239	1940-1941	1.119	240
1929-1930	1.133	290	1941-1942	469	217

Pentru a diminua şomajul intelectual, pentru a adapta numărul absolvenților la posibilele debuşee, dar indirect, şi pentru a limita numărul studenților simpatizanți ai mişcării legionare, pe baza hotărârilor Consiliului Interuniversitar, a consiliului celor 4 universități şi a consiliului academiilor şi şcolilor superioare, ministerul a publicat la 27 iunie 1935 o decizie care contingenta numărul locurilor pentru examenul de admitere şi uniformiza procedura acestuia la nivel național. Astfel, pentru cele patru universități, numărul locurilor pentru anul universitar 1935-1936 era următorul:

Facultatea	Universitatea din Bucureşti	Universitatea din Iaşi	Universitatea din Cluj	Universitatea din Cernăuți
Teologie	200	120		350
Drept	800	50	400	250
Litere	600	250	200	150
Ştiințe	600	350	150	100
Medicină	200	120	180	
Farmacie	100			
Medicină veterinară	60			
Agronomie		100		
Total	2760	1440	930	850

Examenul de admitere consta din două probe, oral şi scris (aceasta dura 2 ore), media de admitere era 6 şi candidații erau înscrişi în limita locurilor disponibile, în ordinea mediilor. Taxa pentru examenul de admitere, care se desfăşura între 15-25 octombrie, era de maximum 100 de lei. Examenul se susținea din materiile studiate în liceu şi erau dispuse în modul următor:

Facultatea	Secția	Materii de examen
Teologie		– istorie bisericească universală – istoria românilor – apologetică – traducere dintr-un autor latin
Drept		– istoria Romei antice – istoria românilor – economie politică şi dreptul – logică şi sociologie – traduceri dintr-un autor latin
Litere şi filosofie	Secția filologică	– română – latină – franceză
	Secția istorică	– română – latină – istorie
	Secția filosofică	– română – franceză – filosofie
Ştiințe	Secția matematică	– matematică
	Secția fizico-chimice	– fizică – chimie – mineralogie
	Secția ştiințe naturale şi agronomie	– fizică – chimie – ştiințe naturale
Medicină		– zoologie
Farmacie		– botanică – anatomia şi fiziologia omului
Medicină Veterinară		– biologia generală

Din anul universitar 1938-1939, toți candidații care se înscriau la examenul de admitere la Universitatea din Bucureşti trebuiau să se prezinte la vizita medicală şi la examenul psihotehnic[85].

În anii treizeci, decidenții şi analiştii învățământului trăiau acut sentimentul că există o suprapopulație universitară şi corolarul acesteia, şomajul intelectual. Ar fi fost mult mai util ca reflecțiile lor să se concentreze pe cauzele acestora, pe structura economică, socială şi culturală a statului român şi să se imagineze corecții. De fapt, raționamentele celor care denunțau aceste disfuncționalități, nu erau integral false. Absolvenții de studii superioare aspirau să ocupe locuri de muncă în capitală şi marile oraşe, în orice caz în mediul urban şi evitau mediul rural, de unde concentrarea la Bucureşti şi în alte centre urbane mari a unui număr vizibil de postulanți la slujbe. Apoi, interesul disproporționat de mare al tinerilor pentru profesiuni care începeau să sufere de saturație alarma şi apărea astfel reacția de a contingenta admiterea în învățământul superior. Pentru autorități, canalizarea eforturilor tinerilor spre ştiințele fundamentale şi mai ales inginereşti, devine, destul de târziu, un imperativ. La această situație încerca să răspundă legea de raționalizare din 1938 prin care se consolidează şcolile politehnice, mai ales Şcoala Politehnică de la Bucureşti. Simptomatic este faptul că legea din 13 august 1938, motivată şi de „îndrumarea spre învățământul practic", crea 2000 de burse de 1500 de lei lunar, sumă deloc neglijabilă, şi care ar fi trebuit acordate, evident prin concurs cum era de mai mult timp legiferat, tinerilor care s-au decis pentru învățământul practic de utilitate socială[86].

Un posibil răspuns la problema şomajului intelectual de care opinia publică părea să fie pasionată este dat de Sabin Manuilă, cel mai important specialist al României interbelice în demografie şi organizarea modernă a recensămintelor[87]. Presat de opinia publică să reacționeze, în vara anului 1936 s-a creat în cadrul guvernului o comisie care urma să studieze problema şomajului intelectual şi ca prim pas s-a cerut Institutului Central de Statistică, al cărui director era Sabin Manuilă, să realizeze un recensământ al personalor aflate în şomaj intelectual. Recensământul, pentru care s-a conceput un formular special, avea la bază listele pe care cei interesați se înscriseseră. El s-a derulat în 7 martie 1937 şi a condus, după o triere a formularelor completate, la cifra de 6075 de şomeri intelectuali la nivelul întregii țări, 3554 în mediul urban şi 2521 în mediul rural. Ancheta a operat cu o

[85] Printr-un jurnal al Consiliului de Miniştri din 13 august 1935, secțiile de psihotehnică de pe lângă laboratoarele de la universitățile din Bucureşti şi Cluj se transformau în institute de psihotehnică. Activitatea lor viza orientarea profesională, selecția profesională, organizarea ştiințifică a muncii, a uceniciei, a întreprinderilor, prevenirea accidentelor de muncă etc.

[86] *C.G.R.*, vol. XXVI, partea a II-a, pp. 1465-1467.

[87] Sabin Manuilă, *Le chômage intellectuel en Roumanie*, Bucarest, s.a. (este vorba despre un extras din revista „Affaires Danubiennes", no. 2, dar nu se precizează anul apariției).

definire foarte largă a categoriei de şomer intelectual care ia în considerație formații şcolare de la 4 clase secundare şi chiar mai puțin până la licență universitară. Ca atare, grupul care ne interesează este cel al licențiaților universitari care sunt în număr de 652, din care 417 sunt bărbați şi 235 femei.

Cei 652 de posesori de diplome de licență se repartizează pe entitățile politice istorice după cum urmează: 392 în Vechiul Regat, 153 în Transilvania, 56 în Basarabia şi 51 în Bucovina. Majoritate sunt în mediul urban – 525 – în vreme ce în mediul rural sunt doar 127. Acest grup a fost analizat sub diverse aspecte, mai mult sau mai puțin relevante. Astfel, cunoaştem repartizarea pe afilieri confesionale, care arată în felul următor: ortodocşi – 470 (72,1%), greco-catolici – 39 (6%), catolici – 50 (7,7%), protestanți – 16 (2,4%), mozaici – 63 (9,7%). Structura pe naționalități a grupului analizat era rmătoarea: 509 de români, 30 de maghiari, 89 de germani, 57 de evrei şi 27 alții. Nu putem explica de ce conform criteriului confesional există 63 de mozaici în situație de şomaj intelectual şi conform criteriului național 57 de evrei şomeri intelectuali. Din punctul de vedere al localizării geografice a şomerilor intelectuali – raportul la 10000 de locuitori – pe primul loc era, normal, județul Ilfov (capitala) cu 7,5, urmat de județul Tutova cu 7,4, județul Câmpulung cu 6,4, Brăila cu 6,2, județul Sibiu cu 5,7, județul Braşov cu 5,4 etc.

Dar cea mai relevantă prelucrare a datelor este cea referitoare la specializările între care erau repartizați cei 652 de şomeri intelectuali, facultățile de Drept şi Litere furnizând aproape jumătate din cei lipsiți de un loc de muncă[88]:

Specializarea	România			Mediul urban			Mediul rural		
	Total	Bărbați	Femei	Total	B.	F.	Total	B.	F.
Total	652	417	235	525	320	205	127	97	30
Drept	198	121	7	99	93	6	29	28	1
Litere	172	51	121	146	37	109	26	14	12
Ştiințe	124	56	68	98	42	56	26	14	12
Medicină	2	2	-	2	2	-	-	-	-
Medicină Veterinară	2	2	-	1	1	-	1	1	-
Politehnică	66	65	1	59	58	1	7	7	-
Academia Comercială	79	58	21	65	49	16	14	9	5
Teologie	27	26	1	11	10	1	16	16	-
Farmacie	12	5	7	10	3	7	2	2	-
Academia Agricolă	23	21	2	17	15	2	6	6	-
Academia de Arte Frumoase	17	10	7	17	10	7	-	-	-

[88] *Ibidem*, p. 166.

Analiza realizată pe baza datelor obținute prin completarea formularului de către majoritatea celor interesați relevă un adevăr indiscutabil, şi anume că, în 1937, şomajul intelectual era o problemă neglijabilă şi care nu mai justifica ample dezbateri. Este adevărat că această concluzie este valabilă pentru anul 1937, dacă această anchetă s-ar fi desfăşurat în perioada crizei economice, probabil că rezultatele ar fi justificat suficiente motive de alarmare. Dar, în 1937, economia românească se afla în plin reviriment. Desigur, imaginea unei Românii care era pe cale să absoarbă şomajul intelectual[89] ar putea ascunde o altă realitate care trebuie luată în considerație, mai precis, miile de absolvenți ai universităților, mai ales de la facultățile de Litere, în uriaşa lor majoritate de naționalitate română, care erau angajați în slujbe administrative temporare minore, retribuiți mizer, cu o situație materială foarte apropiată de cea a şomerilor.

Preocupări pentru stabilirea principiilor unei politici universitare adresate studenților în condițiile constituirii României Mari au existat încă de la începutul perioadei interbelice. Deloc surprinzător că aceste chestiuni au fost dezbătute în primăvara anului 1923 în seminarul de sociologie, etică şi politică animat de profesorul Dimitrie Gusti la Universitatea din Bucureşti. Marile direcții ale politicii universitare au fost direct inspirate de acesta, în funcție de imperativele construcției noului stat, dar şi de propriile sale concepții ruraliste: „1. Necesitatea asigurării supremației elementelor băştinaşe în cultura națională prin crearea condițiilor prielnice aducerii fiilor de țărani; 2. Obligația față de studenții odată ajunşi la universitate de a li se asigura un trai demn, atât din punct de vedere cultural, cât şi material; 3. Democratizarea vieții studențeşti prin introducerea votului obligatoriu în alegerea diferitelor organe de conducere a asociațiilor şi de administrare a gospodăriei (cămine, cantine) pentru a da astfel conducătorilor studențimii prestigiul şi răspunderea necesară; 4. Participarea studențimii la deliberările organelor universitare asupra chestiunilor care o privesc de aproape, cum ar fi de pildă disciplina universitară; 5. Apropierea cât mai cordială şi intimă între student şi profesor; 6. Excluderea din universitate a politicii de partid, lăsându-se totuşi studenților cea mai largă libertate pentru orice credință politică şi îndreptarea tuturor eforturilor către o politică a culturii”[90].

[89] Ilustrativ pentru moravurile deceniului carlist, Manuilă nu ezita să exalte rolul regelui în lichidarea şomajului intelectual: „Dans une époque difficile, c'est le Roi du pays qui a eu souci du sort des chômeurs intellectuels. Encouragés par notre appel, les chômeirs intellectuels ont adressés d'innombrables lettres confidentielles à l'Institut (Institutul Social Român – n.n.), lettres qui ont parfaitement atteint leur but puisqu'elles ont été lues, les unes après les autres, par S.M. le Roi, Qui connaît le mieux les résultats du recensement des chômeurs intellectuels de Roumanie et est Le seul qui ait examiné, avec toute attention, les chiffres contenues dans cette étude”, *ibidem*, p. 174.

[90] *Program studențesc pentru organizarea vieții universitare*, în „Arhiva pentru ştiință şi reformă socială”, an V (1924), nr.1-2, pp. 175-176.

Realizarea acestor deziderate, cu excepția primului care este contestabil, puternic impregnate de convingeri democratice, presupunea cunoaşterea în ansamblu a vieții studențeşti, a orientărilor, aşteptărilor şi opțiunilor studenților înşişi. Ca atare, s-a elaborat un chestionar care cuprindea 248 de întrebări din cele mai variate domenii: situația personală, formația şcolară, situația materială (locuința, alimentația, igiena, sănătatea), raporturile interstudențeşti, raporturile cu profesorii, cu autoritățile universitare, activitatea social-culturală, religia, politica, raporturile cu minoritarii, drepturile femeii („Unde credeți că ar fi mai rodnică şi mai necesară energia şi activitatea femeii?") etc. Ancheta propriu-zisă s-a realizat abia în 1930, limitată doar la studenții Facultății de Filosofie şi Litere a Universității din Bucureşti, pe baza unui chestionar care cuprindea, din fericire, doar 105 întrebări, chestionarul din 1923 fiind, datorită numărului excesiv de mare al întrebărilor, nerealist. Dacă prelucrarea datelor s-o fi realizat în totalitate, nu au fost publicate decât rezultatele la o parte din întrebări, astfel încât se poate reconstitui doar parțial tabloul vieții studențeşti de la Universitatea din Bucureşti, admițând caracterul de generalitate al datelor obținute[91].

La chestionar au răspuns 81,5% din studenții Facultății de Litere şi Filosofie. Structura acestei facultăți la începutul anului universitar 1930-1931 era următoarea:

Secția	Studenți	Studente	Total	Procent secție în ansamblul facultății
Filologie	316	989	1305	56,5%
Istorie-geografie	214	561	775	33,6%
Filosofie	138	91	229	9,9%

După mediul de proveniență a studenților, situația se prezenta astfel:

Locul naşterii	Studenți	Studente	Total
Bucureşti	62	262	324
Mediul urban	224	916	1140
Mediul rural	382	463	845

Deşi România avea o populație covârşitor rurală, totuşi majoritatea studenților de la această facultate provenea din mediul urban, ceea ce demonstrează inegalitatea şanselor între tinerii din oraşe şi cei din mediul sătesc (capacitate financiară, formație şcolară mai performantă, raritatea liceelor în mediul rural, ceea ce făcea oneroasă trimiterea fiilor de agricultori la studii secundare la oraş, tradiții familiale etc.).

[91] Roman Cresin, *Ancheta sociologică asupra vieții studențeşti*, în „Arhiva pentru ştiință şi reformă socială", an XIV (1936), tom II, pp. 633-744.

Dintre motivațiile care i-au făcut pe tineri să opteze pentru această facultate, cea care ține de realizarea unei situații materiale decente a fost exprimată de 52,4% dintre cei chestionați[92].

Ancheta putea duce şi la elucidarea problemei înscrierilor multiple care, cum s-a arătat, viciază statisticile universitare. Studenții de la Litere care frecventează simultan a doua facultate (a doua secție a Facultății de Litere, Drept, Ştiințe, Teologie, Academia Comercială, Şcoala Politehnică, Medicină Umană, Medicină Veterinară, Farmacie, Conservator) reprezentau 53,5% dintre studenți (care preferau, mai ales, Facultatea de Drept) şi 27,2% dintre studente (care preferau o a doua secție a Facultății de Litere). Interesant şi care nu necesită comentarii este răspunsul la întrebarea dacă studenții doresc continuarea studiilor în străinătate:

Da (în special cei de la filologie)		**Nu**		**Nedeterminat**		**Fără răspuns**	
Studenți	Studente	Studenți	Studente	Studenți	Studente	Studenți	Studente
64,4%	63,5%	20,5%	15%	9,7%	10,2%	5,4%	11,3%

Următoarele întrebări se referă exclusiv la viața academică a studenților.

Frecvența la cursuri

Foarte regulat			**Regulat**			**Neregulat**		
Studenți	Studente	% din total	Studenți	Studente	% din total	Studenți	Studente	% din total
6,6	11.6	10,1	61,8	72,2	69,3	25,1	13,2	16,7

Rezultă de aici o mai mare asiduitate a studentelor în raport cu studenții. În schimb se constată o similitudine în ceea ce priveşte insuccesul şcolar.

Număr de ani pierduți	**Studenți**	**% din total studenți**	**Studente**	**% din total studente**
1 an	58	8,7	122	7,4
2 ani	14	2,1	52	3,2
Peste 2 ani	15	2,2	28	1,7
Total	87	13	202	12,3

[92] 66,9% dintre studenți şi 84,4% dintre studente şi-au exprimat dorința de a deveni profesor.

În pregătirea propriu-zisă, studenții preferă, în majoritate, o formulă mixtă, audierea şi lectura cursurilor (cursurile litografiate aveau reputația că sunt scumpe).

Modalitatea	Studenți	Studente	Total	% din studenți	% din studente	%din total
Audierea cursurilor	32	94	126	4,8	5,7	5,4
Audiere şi lectură	393	1054	1447	58,9	64,2	62,7
Lectură	220	394	614	32,9	24	26,6
Fără răspuns	23	99	122	3,4	6,1	5,3

Pregătirea în vederea susținerii examenelor se bazează în majoritatea cazurilor celor interogați pe combinarea lecturii notelor personale de curs şi a cursurilor litografiate.

Modul de pregătire	Studenți	Studente	Total	% din studenți	% din studente	% din total
Cursuri litografiate	175	370	545	26,2	22,5	23,5
Note personale	75	162	237	11,2	9,9	10,3
Cursuri şi note	353	908	1261	52,9	55,3	55
Fără răspuns	65	201	266	9,7	12.3	11,1

Majoritatea studenților folosesc pentru pregătirea seminarelor atât bibliografie străină, cât şi românească.

Tipul de bibliografie	Studenți	Studente	Total	% din studenți	% din studente	% din total
Bibliografie română şi străină	447	990	1437	66,9	60,3	62,2
Bibliografie română	168	439	607	25,1	26,7	26,3
Cursuri litografiate	13	57	70	2	3,5	3
Fără răspuns	40	155	195	6	9,5	8,5

În raport direct cu semnificația întrebării precedente este cunoaşterea de către studenți a limbilor străine care să le permită accesul la o bibliografie mai cuprinzătoare.

Limbile străine în care studiază studenții

Limbi străine	Studenți	Studente	Total	% din studenți	% din studente	% din total
Franceza	624	1560	2184	93,4	95,1	94,6
Germana	190	376	566	28,4	22,9	24,5
Engleza	29	138	167	4,3	8,4	7,2
Italiana	90	126	216	13,5	7,7	9,4
Rusa	21	75	96	3,1	4,6	4,1
Maghiara	17	16	33	2,6	1	1,4
Clasice	153	125	278	22,9	7,6	12

Cea mai comodă constatare este supremația fără rival a limbii franceze care corespundea francofoniei triumfale din România interbelică. De altfel, din tabelul următor ar putea să rezulte că limba franceza era pentru mulți studenți şi singura limbă străină pe care o cunoşteau.

Număr limbi străine cunoscute	Studenți	Studente	Total	% din studenți	% din studente	% din total
Una	391	1062	1453	58,5	64,7	62,9
Două	140	354	494	21	21,6	21,4
Trei	23	64	87	3,5	3,9	3,8
Mai multe	70	80	150	10,5	5	6,6

Nu putem decât să regretăm că rezultatele la celelalte întrebări nu au mai fost publicate, deoarece răspunsurile ar fi permis degajarea unui portret-robot al studentului român în perioada interbelică.

Numărul ridicat de studenți bucureşteni a făcut ca problemele asistenței sociale să fie o permanență a mişcării studenţeşti[93]. În general, autoritățile au acordat o atenție modestă acestor chestiuni, iar suportul financiar era de multe ori deficitar. Totuşi, asistența socială a tinerilor universitari a beneficiat de concursul generos al unor asociații particulare, filantropice, care au remediat, în măsura posibilului, lacunele derivate din dezinteresul statului. Înscriindu-se în tendințele generale de ameliorare a vieții sociale, acțiunea în vederea înființării unor cămine şi cantine studenţeşti este declanşată în 1919. În acel an, la 27 august, a fost promulgată legea pentru organizarea *Societății „Căminul studenților"*. În fapt, se crea pe lângă fiecare universitate, o asemenea societate care avea scopuri culturale, educative şi sociale şi

[93] Instrumentul indispensabil pentru cunoaşterea vieții studenţeşti, în ansamblul ei, de la Universitatea din Bucureşti, este publicația Oficiului Universitar din Bucureşti, *Călăuza studentului*, în 9 ediții. Prima ediție este *Călăuza Studentului. Vademecum academicum 1928-1929*, Bucureşti, 1928, care are o prefață semnată de Dimitrie Gusti, intitulată „Universitatea socială".

care urma să construiască cămine şi cantine proprii. Aceste societăți erau conduse de consilii compuse de rector, un delegat din partea Senatului Universitar, un delegat al ministerului etc. Veniturile societății rezultau din taxe, cotizații, plata pensiunilor la cantine, subvenții de stat, județene sau comunale, donații, legate. Societatea Căminul Studenților din Bucureşti a fondat căminele Sf. Voievozi, Cantacuzino, Medicină Veterinară, Sf. Ştefan şi Gutenberg. La 30 septembrie 1923 a fost adoptat un regulament pentru organizarea şi administrarea căminelor şi cantinelor. Acestea sunt gestionate de o comisie a căminelor şi cantinelor care se creează pe lângă fiecare universitate. Studenții care sunt admişi în cămine se împart în trei categorii: fără plată, semi-solvenți şi solvenți (cei care plăteau integral). Numărul locurilor în căminele de stat este fixat de minister, iar admiterea studenților se face pe baza unui examen. De exemplu, pentru studenții din anul I, examenul de admitere consta dintr-o probă scrisă şi alta orală la limba şi literatura română, istoria şi geografia României şi o materie la alegere din ultima clasă de liceu. Locul la cămin se putea păstra dacă studentul avea o bună frecvență la cursuri, era integralist şi respecta regulamentul de ordine şi disciplină, cel din 15 mai 1923.

Administrarea căminelor şi cantinelor era conferită unei comisii conduse de un preşedinte desemnat de senatul universității respective, formată din câte un profesor de la fiecare facultate, nominalizat de consiliile profesorale şi din directorii căminelor şi cantinelor. Directorii erau asistați de un comitet studențesc. Rolul cel mai important par să-l aibă administratorii, numiți de senat la propunerea comisiei căminelor şi cantinelor, care erau obligați să locuiască în cămine şi să servească masa la cantine, fiindu-le interzis să li se gătească separat.

În fiecare universitate se crea un fond al căminelor şi cantinelor, alimentat din diverse surse, de la subvenții de la stat la donații şi colecte[94].

Cantină studențească la începutul anilor 1930
(sala de mese a căminului Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale)

[94] *C.G.R.*, vol. XIII-XIV, pp. 662-671.

În cazul Universității din Bucureşti, în anul universitar 1925-1926 erau găzduiți în căminele de stat 550 de studenți, în 1926-1927 – 560 de studenți, în 1927-1928 tot 560 de studenți, iar în 1928-1929 – 514 studenți. Cifre ridicole în raport cu numărul total al studenților Universității din Bucureşti. Pentru aceiaşi ani universitari erau admişi în cantinele universitare 2200 de studenți, 2400 de studenți, 2280 studenți şi, respectiv, 2460 studenți. În afară de aceste capacități de cazare şi masă oferite efectiv de autoritățile de stat mai existau cămine şi cantine fondate de societățile particulare şi de societățile studenţeşti, acestea din urmă beneficiind de sprijinul financiar al consiliilor județene şi al autorităților comunale. Au existat cazuri când s-au înregistrat întrețineri defectuoase ale căminelor şi malversațiuni de fonduri.

Situația căminelor studenţeşti în 1928-1929[95]

Cămine înființate de stat
(administrate de Comisia centrală a căminelor şi cantinelor universității)

Denumire	Anul înființării	Capacitate locuri
Cantacuzino		230
Medicină veterinară		80
Sf. Ştefan		88
Sf. Voievozi		140
Internatul teologic		90
Cămine particulare		
Domnița Ileana	1921	60
Mihai Eminescu	1923	100
Căminul particular al studentelor	-	-
Spiru Haret	1908	175
C. Vasiliu-Bolnavu	1925	100
Căminul Asociației tinerelor fete	-	asigură găzduire temporară
Cămine ale societăților studențeşti		
Alexandru Sihleanu (Rm.Sărat)		-
Cercul studențesc Argeş		26
Oituz (Bacău)		50
Brăila	1919	120
Cercul studențesc bucovinean	1927	200
Cercul studențesc buzoian		50
Cercul studențesc Chişinău	1928	25
Cercul studențesc constănțean		52
Cercul studențesc dâmbovițean	1925	37
Cercul studențesc doljean	1924	50

[95] *„Călăuza Studentului. Vademecum academicum 1928-1929*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928, pp. 203-209.

Cercul studențesc gorjean	1927	40
Cercul studențesc ialomițean		49
Cercul studențesc mehedințean		72
Cercul studențesc muscelean		
Cercul studențesc Oltul	1927	35
Cercul studențesc prahovean (poseda cantină proprie)		340
Cercul studențesc Sibiu	1927	
Cercul studențesc Tulcea		
Cercul studențesc Vâlcea		55
Cercul studențesc vlăscean	1925	200
Cercul studențesc Teleorman		60
Cercul studenților în medicină		200

După cum se poate constata, primul cămin studențesc s-a creat în 1908 de către *Societatea „Ocrotirea Tinerelor Fete"*, patronată de Clotilda Averescu, soția viitorului mareşal. Foarte activă era şi *Asociația creştină a femeilor române*, fondată în 1919, şi care întreținea o cantină. Teoretic, existau în cămine 2447 de locuri (desigur, s-au calculat numai datele avute la dispoziție, pentru unele cămine n-am avut la dispoziție capacitatea). Însă de-a lungul deceniilor, numărul căminelor a fost fluctuant, unele dintre ele având o existență efemeră. În anul 1937 au fost suprimate mai multe cămine, sub pretextul condițiilor insalubre şi a imoralității care ar fi domnit acolo. Uneori, acestea au fost suprimate datorită faptului că deveniseră nuclee ale activismului legionar. În anul universitar 1939-1940, situația căminelor se prezenta în felul următor (nu dispunem de date referitoare la căminele județene):

Denumirea căminului	Nr. locuri	Denumirea căminului	Nr. locuri
Căminul nr. 1	200	Căminul Sf. Ecaterina	105
Institutul Teologic	120	Căminul Victoria	70
Căminul din B-dul Carol	100	Căminul evreiesc (studente)	100
Fundația C. Vasiliu-Bolnavu	100	Căminul Alexandrina Cantacuzino	43
Căminul Asociației pentru asistență universitară Carol al II-lea	750	Căminul Asociației creştine a femeilor române	35
Căminul evreiesc	220	Căminul Domnița Ileana	38
Căminul studenților orfani de război	116	Căminul Asociației preoteselor ortodoxe	36
Căminul Institutului Sf. Augustin	50	Căminul Hortensia Popa	60
Căminul studenților maghiari	57	Căminul studenților Casa Corpului Didactic	67
Căminul Spiru Haret	136		

Rezultă cu claritate că se făceau eforturi pentru asigurarea unor condiții optime pentru derularea vieții studențeşti, dar în pofida lor, existau situații critice care ipotecau desfăşurarea normală a existenței cotidiene a studenților. Precarității mijloacelor financiare de care dispuneau cei mai mulți dintre studenți ar fi trebuit să-i corespundă o politică mai coerentă a statului în problema burselor. La 20 septembrie 1923 este publicat un regulament pentru acordarea burselor din bani publici. Astfel, fiecărei universități i se alocă un anumit număr de burse şi semi-burse pentru studenții cu situații financiare precare. Ele se stabilesc pe baza bugetului atribuit de minister fiecărei universități. Ulterior, senatele universităților le repartizează pe facultăți. Ele erau acordate pe un an şi se obțineau printr-un concurs organizat în prima jumătate a lunii octombrie. De exemplu, pentru studenții începând cu anul II de studii, concursul era compus dintr-o probă orală şi alta scrisă la o materie la alegere, din anul de studii precedent. Studenții care aveau frecvență defectuoasă, care contraveneau regulilor de ordine şi disciplină, puteau pierde bursa. Studenții care optau pentru o carieră didactică, în specialitățile literară şi ştiințifică, primeau din partea ministerului de resort burse pe toată durata studiilor în schimbul angajamentului că vor funcționa în învățământul public cel puțin 10 ani[96]. În 1939, s-a propus înființarea unui Credit Național Studențesc cu fonduri garantate de stat şi care urma să împrumute sumele necesare studenților cu situații financiare incerte şi pe care aceştia trebuiau să le returneze după obținerea licenței şi în cursul exercitării profesiunii.

Internatul Facultății de Teologie

Reglementarea vieții studențeşti nu viza doar aspectele materiale (mişcările studențeşti din 1922 fiind direct la originea acestor îngrijorări şi preocupări), ci şi problemele generale ale funcționării lumii universitare, inclusiv chestiunile disciplinare. La 15 mai 1923 a intrat în vigoare un regulament pentru ordinea şi disciplina studenților universitari[97]. Actul normativ debutează cu descrierea condițiilor de admitere la universitate, prin examen. Odată admişi, studenții se pot înscrie şi la altă facultate fără examen.

[96] *C.G.R.*, XIII-XIV, pp. 640-642.
[97] *Ibidem*, ff. 526-532.

Dacă în 2 ani consecutivi, studentul nu promovează examenele unui an de studii, el este declarat exmatriculat şi se poate reînscrie în condiţiile decise de consiliul profesoral al facultăţii respective. Fiecare student are un carnet de student şi un caiet de cursuri în care este consemnată frecvenţa care, de altfel, era obligatorie. Durata maximă pentru obţinerea diplomei de licenţă este de 6 ani. În funcţie de abaterile constatate, studenţilor li se pot aplica următoarele sancţiuni: admonestare verbală, admonestare cu afişare, pierderea dreptului de a se prezenta la o sesiune sau două sesiuni consecutive, excluderea dintr-o universitate, excluderea din toate universităţile din ţară. La universităţi şi facultăţi erau instituite comisii de disciplină. În cazul unor tulburări grave, rectorul, cu avizul senatului, poate solicita intervenţia forţei publice în interiorul universităţii.

De asemenea, erau stabiliţii parametrii între care putea funcţiona viaţa asociativă studenţească. Printre tipurile de asociaţii studenţeşti, figurează centrele studenţeşti pe universităţi, formate din comitetele asociaţiilor pe facultăţi, ale căror decizii sunt valabile doar cu acordul rectorului. Crearea unei asociaţii se putea face doar cu aprobarea senatului, iar alegerile la nivelul asociaţiilor erau validate de rector. Preşedinţii asociaţiilor erau obligaţi să prezinte anual rectorului un raport de activitate. Orice convocare sau comunicare din partea unei asociaţii trebuia să aibă acordul rectorului. Acelaşi regim se aplica şi întrunirilor convocate de asociaţii. Rectorul şi decanii puteau dizolva orice întrunire care a deviat de la scopul declarat. Asociaţiile care participau la întruniri publice sau le provoacau urmau să fie dizolvate. De asemenea, studenţii care criticau, în cursul unor întruniri publice, legile şi regulamentele universitare, erau pasibili de exmatriculare. Se poate constata că viaţa asociativă, dar şi comportamentele individuale ale studenţilor erau supuse, cel puţin teoretic, unui control sufocant din partea autorităţilor universitare care puteau reacţiona discreţionar. De altfel, una dintre revendicările mişcării studenţeşti interbelice era acordarea autonomiei asociaţiilor studenţeşti. Uneori autorităţile universitare au abuzat de posibilităţile legale oferite de regulamentul din 1923, alteori au manifestat indulgenţă.

Spitalul Colţea

O altă problemă era aceea a asistenţei medicale gratuite pentru studenţi. Iniţiativa în această direcţie a avut-o *Societatea studenţilor în medicină*, care a înfiinţat *Asistenţa medicală universitară* în 1919, ce avea un serviciu de consultaţii gratuite la spitalul Colţea. Orientarea studenţilor universitari bucureşteni a început să preocupe tot mai mult forurile universitare şi în 1924

universitatea a creat un *Birou de informații, asistență şi înlesniri universitare*. Sub auspiciile *Asociației Creştine Studenţeşti din Bucureşti* (fondată în august 1921) s-a creat în februarie 1923 *Opera de ajutorare studențească*, care a înființat în 1924 o legătorie de cărți, unde erau angajați studenți contra unor retribuții modice. În 1925, Opera de ajutorare studențească a creat la rândul ei un serviciu de asistență medicală. Se simțea tot mai mult nevoia unei instituții universitare permanente care să coordoneze sistematic şi coerent asistența socială universitară.

O asemenea instituție a fost *Oficiul Universitar*, creat în 1927[98] la insistențele lui Dimitrie Gusti, prefigurat de documentul intitulat ,,Program studențesc pentru organizarea vieții universitare" publicat în 1924, la care ne-am referit. Conform statutului, Oficiul Universitar Bucureşti aducea un ,,aport specific la satisfacerea diferitelor interese de ordin ştiințific, social şi economic din cadrul vieții universitare, pentru desăvârşirea şi consolidarea acesteia". Creatorii au imaginat trei funcțiuni pe care urma să le realizeze: studierea sistematică şi aprofundată a vieții universitare, orientarea şi asistența diferiților factori din cadrul vieții universitare, coordonarea vieții universitare. Oficiul Universitar era organizat în 4 secții: 1. informații şi documente referitoare la viața universitară națională şi internațională; 2. asistența socială (cazare, susținere materială, asistență medicală, vilegiatură); 3. orientarea de studii şi profesională; 4. anchete, studii şi publicații – secție aflată în relații cu *Institutul internațional de cooperare intelectuală al Societății Națiunilor* cu sediul la Paris (fondat în 1924). Acțiunile acestei instituții duceau la crearea unei atmosfere mai bune vieții studențeşti. Oficiul Universitar activa în mai multe direcții: consultații medicale, analize, internări, tratamente, facilitarea unor locuri de muncă, îndrumări pentru studii, informații referitoare la cămine şi cantine, informații privind universitățile din lume,

[98] Din punct de vedere legal, Oficiul universitar din Bucureşti s-a creat la 18 octombrie 1938, anul cu cele mai multe reglementări privind învățământul superior, destul de multe cu caracter restrictiv şi represiv, deşi funcționa de mai bine de un deceniu. Scopul acestuia era studierea şi asistarea vieții studențeşti. Oficiul avea 4 servicii: 1. Serviciul de informații şi documentare, care trebuia, între altele, să preia publicarea anuarului universității; 2. Serviciul asistenței medicale şi sociale, care realiza examenul antropologic şi medical al studenților care se înscriau la universitate, se ocupa de consultații, tratamente, internări, furnizarea de ajutoare în bani şi medicamente pentru studenții săraci şi suferinzi, trimiterea în tabere, organizarea de dispensarii proprii pentru bolile sociale, realiza controlul igienico-sanitar al căminelor şi cantinelor, dispunea de un birou de plasare, care furniza studenților „săraci şi merituoşi", meditații, traduceri, suplliniri; 3. Serviciul orientării profesionale şi asistenței psihologice care realiza, în primul rând, examenul psihologic experimental pentru determinarea aptitudinilor şi elementelor de vocație, obligatoriu pentru anul I şi trebuia să-şi creeze propriul laborator; 4. Serviciul educației fizice, turismului şi excursiilor ştiințifice care întocmea fişa antropometrică şi medicală a fiecărui student (de ce nu făcea serviciul 2 acest lucru?) şi organiza competițiile sportive (fiecare student la înscrierea în universitatea trebuia să opteze pentru un sport), cf. *C.G.R.,* vol. XXVI, partea a II-a, pp. 2007-2011.

echivalări de diplome, organizarea cursurilor de vară din țară şi din străinătate, difuzarea de bilete gratuite la spectacole, schimb interuniversitar de publicații, multiplicarea cursurilor, ajutoare băneşti etc.

O direcție de bază a activității Oficiului Universitar a fost asistența medicală. În 1927-1928 au fost capacitați în această activitate 45 de medici şi 12 farmaciști care acordau scutiri sau reduceri substanțiale ale tarifelor. S-a apelat la corpul didactic al Facultății de Medicină, la serviciile Sanatoriului „Dimitrie Gerota" (înființat în 1909) şi la Ministerul Sănătății. În 1937-1938, de exemplu, au fost tratați şi consultați gratuit 1421 de studenți, iar unora le-au fost distribuite gratuit medicamente. În acelaşi an universitar au fost trimişi în colonii de vară 80 de studenți, în iulie 1940 – 97 de studenți şi în iulie-august 1941 – 150 de studenți. În noiembrie 1942, Oficiul Universitar a inaugurat căminul şi cantina „Casa Studențească"[99]. Cu începere din 1938, Oficiul Universitar administra bursele pentru cămine şi cantine. Directorul Oficiului Universitar era un profesor universitar.

Detectarea aptitudinilor studenților în vederea unei orientări universitare eficace a suscitat preocuparea Oficiului Universitar, care colabora în această direcție cu profesorul Constantin Rădulescu-Motru. Acesta l-a desemnat în 1934 pe Ion M. Nestor, şef de lucrări la laboratorul de psihologie experimentală, să studieze aceste aspecte şi în urma anchetelor realizate, Rădulescu-Motru a prezentat senatului universității, în toamna anului 1935, un memoriu în care pledează pentru testarea aptitudinilor psiho-fiziologice, gradului de inteligență şi talentelor caracteristice în vederea eradicării dezorientării din rândul studenților. În continuare, propunea înființarea în cadrul Oficiului Universitar a unei „Secțiuni speciale pentru orientarea profesională academică şi asistență psihologică studențească". În anul universitar 1935-1936 s-au realizat peste 10000 teste psihologice inclusiv la elevii ultimului an de liceu care aveau o reprezentare inadecvată a carierei universitare. Secțiunea de orientare profesională a militat pentru introducerea obligativității examenului psihotehnic, dar nu şi pentru respectarea concluziilor testului, deoarece principiile de diagnoză şi prognoză nu se confirmaseră suficient.

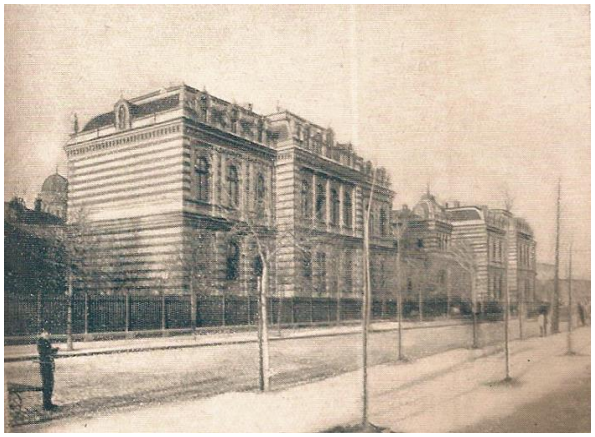

Spitalul Brâncovenesc demolat în anul 1984

[99] În acelaşi an, Oficiul Universitar ia inițiativa creării de biblioteci pe lângă căminele studențeşti.

Mişcarea studențească a cunoscut o dezvoltare de proporții necunoscute în perioada anterioară. Spectacolul policrom al vieții studențeşti se compunea din asociații academice, asociații religioase, asociații sportive, asociații social culturale şi asociații regionale. Progrese îngrijorătoare au înregistrat în rândul studenților ideile extremismului de dreapta, legionarii consolidându-şi permanent pozițiile în rândul studențimii. Între organizațiile studențeşti cu pretenții naționale se număra *Federația Asociațiilor Creştine Studențeşti*, constituită în 1923 în cursul unui congres organizat la Râmnicu-Vâlcea, din asociațiile studențeşti creştine din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Constanța, Cernăuți, avea ca preşedinte în deceniul al treilea pe Mircea Vulcănescu şi publica din 1926 revista *Ideea creştină*. Această organizație nu a gravitat în jurul mişcării legionare. La 6 noiembrie 1926, Senatul Universității din Bucureşti a recunoscut *Centrul Studențesc Bucureşti*. În realitate, Centrul Studențesc Bucureşti s-a conturat în 1909, cu ocazia congresului studențesc de la Iaşi, în care s-a implicat masiv profesorul de economie politică de la Universitatea din Iaşi, A.C. Cuza. Acesta a reuşit să inculce participanților obsesiile sale antisemite, care se vor dezvolta după prima conflagrație mondială. La acest congres s-a decis organizarea studenților pe centre universitare, în acel moment fiind posibile doar cele de la Bucureşti şi Iaşi.

Principala organizație studențească la nivel național era *Uniunea Națională a Studenților Creştini Români*[100] care s-a înființat la 11 februarie 1925 din inițiativa studenților ieşeni. De fapt, fondarea acesteia a fost ratificată la congresul studențesc de la Iaşi din 28 noiembrie 1926. Sediul acesteia era la Bucureşti. Scopurile, aşa cum rezultă din statute (votate de Consiliul general la 23 noiembrie 1929 şi ratificate la congresul studențesc de la Craiova din 2 decembrie 1929) erau următoarele: realizarea idealurilor naționaliste exprimate în cursul mişcărilor studențeşti din decembrie 1922, aducerea la cunoştința puterilor publice a revendicărilor studențeşti (vezi infra), ameliorarea situației materiale a studenților, menținerea şi dezvoltarea tradițiilor creştin-ortodoxe, reprezentarea studenților români în *Confédération Internationale des Etudiants* (creată în anul 1919, avea sediul la Bruxelles). Membrii activi şi protectori ai U.N.S.C.R. nu aveau dreptul de a se înscrie în partide politice. U.N.S.C.R. avea următoarea structură la începutul deceniului al patrulea: 8 centre studențeşti (Bucureşti, Cluj, Iaşi, Cernăuți, Timişoara, Oradea, Arad, Chişinău) cu 152 de organizații şi cu 27205 membri. La rândul său, Centrul Studențesc Bucureşti avea 86 de organizații şi 17100 de membri şi avea următoarea structură:

[100] *Uniunea Națională a Studenților Creştini. Statute şi regulamente*, Bucureşti, 1930; pentru o prima analiză a vieții asociative studențeşti şi a opțiunilor sale ideologice vezi Ionuț Butoi, *Incursiune în istoria socială a vieții universitare interbelice. Între revoluție studențească şi activism social*, în vol. *Universitatea interbelică a sociologilor gustieni*, Zoltan Rostas (coord.), Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2014, pp. 13-75.

1. Societăți pe facultăți şi şcoli speciale: Societatea studenților în medicină, Societatea studenților în drept, Societatea studenților în filosofie şi litere, Societatea studenților în farmacie, Societatea studenților în ştiințe naturale, Societatea studenților în ştiințe fizico-chimice, Societatea studenților în electrotehnică, Societatea studenților în chimie industrială, Societatea studenților în matematică, Societatea studenților în teologie, Societatea studenților de la Şcoala Politehnică, Societatea studenților de la Academia Comercială, Societatea studenților de la Academia de Înalte Studii Agronomice, Societatea studenților de la Şcoala Superioară de Educație fizică.
2. Asociații regionale: Federația cercurilor studențeşti din Oltenia, Asociația studenților creştini moldoveni „Ştefan cel Mare", Cercul bănățean, Federația dobrogeană.
3. Asociații ale studenților români creştini de peste hotare: Societatea studenților macedo-români, Societatea studenților din Timoc „Dacia Aureliană", Societatea „Frățilia" (de asemenea macedo-română).
4. Asociații de asistență socială: Societatea studenților orfani de război, Societatea căminelor şi cantinelor universitare;
5. Cercuri studențeşti județene (60 la număr);
6. Societatea sportivă.

U.N.S.C.R. dispunea din 1930 de un departament al afacerilor străine şi de un departament al presei, informațiilor şi propagandei la care se adăuga un departament al sporturilor. Organul de presă al U.N.S.C.R. era *Cuvântul studențesc* (care a apărut între anii 1923 şi 1924, 1926 şi 1927, 1931 şi 1937). O activitate importantă o depunea departamentul sporturilor, care se ocupa de educația fizică a studenților, de crearea bazelor sportive şi organizarea campionatelor naționale universitare, propaganda sportivă universitară. Acelaşi departament facilita participarea sportivilor români la campionatele internaționale universitare. În 1930, preşedintele U.N.S.C.R. era Gheorghe Popescu-Botoşani.

Prezentăm în continuare situația societăților studențeşti de la Universitatea din Bucureşti, clasificate după scopurile afişate în statutele lor, până în 1930:

1. Societatea studenților în teologie – înființată în 1887, recunoscută de Senatul universității în 1900 şi 1926.
2. Societatea generală a studenților în ştiințe – recunoscută la 4 februarie 1900. În 1924 s-a divizat în secția matematică, secția fizico-chimică şi secția ştiințe naturale, care au devenit la rândul lor societăți independente în 1927.
3. Societatea studenților în litere şi filosofie – recunoscută la 18 martie 1902.
4. Societatea studenților în drept – recunoscută la 23 martie 1904.
5. Societatea studenților în medicină – înființată în 1875, recunoscută ca persoană morală şi juridică în 1897. Era cea mai bine organizată societate studențească dispunând de cămin, sală de festivități, cabinet de lectură, bibliotecă, secție sportivă.
6. Societatea studenților în farmacie – recunoscută în 1904.
7. Societatea studenților Institutului Electrotehnic – înființată în 1915 şi recunoscută în 1925.

8. Societatea studenților Institutului de chimie industrială înființată în 1925, recunoscută în 1927.
9. Societatea studenților în geografie „Soveja" – înființată în februarie 1927[101].
10. Societatea studenților în medicină veterinară – recunoscută în 1927.
11. Societatea studenților în istorie – recunoscută în 1930.

Alături de acestea funcționau asociațiile studențeşti religioase:

1. Asociația creştină studențească din Bucureşti – înființată în 1921 şi reorganizată în 1923.
2. Societatea studenților creştini misionari – înființată în 1926.

Din rândul asociațiilor social-culturale enumerăm:

1. Societatea culturală „Viața Studențească".
2. Societatea studenților orfani de război „Urmaşii eroilor neamului".
3. Asociația universitară a prietenilor Poloniei (fondată în 1927).
4. Gruparea universitară română pentru Societatea Națiunilor înființată în 1926 şi preocupată de popularizarea principiilor şi doctrinei Societății Națiunilor. Preşedintele asociației a fost o perioadă de timp profesorul Tudor Vianu.
5. Societatea Academică Amicii Italiei – recunoscută în 1929.

Majoritatea asociațiilor studențeşti erau reprezentate de asociații județene, uneori stipendiate de consiliile județelor de proveniență şi care aveau scopuri declarate de ordin social şi profesional. Unele reuşiseră să-şi amenajeze cămine şi alte facilități, în timp ce altele, puține la număr, aveau preocupări exclusiv ştiințifice[102]: Asociația naturaliştilor din Oltenia, Federația cercurilor studențeşti din Oltenia (1925), Federația cercurilor studențeşti basarabene Unirea, Cercul studențesc Argeş (1927), Cercul studențesc Alba-Iulia (1927), Cercul studențesc Arad (1927), Cercul studențesc Bacău (1925), Cercul studențesc Bălți (1929), Cercul academic bănățean, Cercul studențesc Bihor (1927), Cercul studențesc Brăila, Cercul studențesc bucovinean (1925), Cercul studențesc Buzău (1925), Cercul studențesc Caliacra, Cercul studențesc Chişinău (1927), Cercul studențesc Constanța (1929), Cercul studențesc Covurlui (1927), Cercul studențesc Dâmbovița, Cercul studențesc Dolj (1929), Cercul studențesc Durostor (1925), Cercul studențesc Făgăraş (1925), Cercul studențesc Gorj (1926), Cercul studențesc Hotin (1929), Cercul studențesc Hunedoara (1927), Cercul studențesc Ialomița (1924), Cercul studențesc Ilfov (1926), Cercul studenților ieşeni din Bucureşti, Cercul studențesc Ismail (1925), Cercul studențesc Mehedinți (1926), Cercul studențesc Muscel (1926),

[101] Societatea a fost creată la 27 februarie 1927 şi a fost recunoscută de senat în 1929. În 1931, este recunoscută persoană morală şi juridică. Scopul acestei societăți era organizarea de excursii ştiințifice şi de şedințe de comunicări. În 1929 a publicat revista „Soveja", ulterior a editat un buletin. Poseda şi propria bibliotecă de specialitate. Preşedintele de onoare al societății era Simion Mehedinți, care îi donase suma de 200.000 de lei.

[102] În paranteze, anul când au fost recunoscute de Senatul Universității.

Cercul studențesc Mureş (1929), Cercul studențesc Neamț (1930), Cercul studențesc Oltul (1926), Cercul studențesc Putna Mărăşeşti, Cercul studențesc Prahova (1925), Cercul studențesc „Alexandru Sihleanu" Râmnicu-Sărat, Cercul studențesc „Radu-Vodă" (1925), Cercul studențesc Bucureşti (1927), Cercul studențesc Sibiu, Cercul studențesc Soroca (1927), Cercul studențesc Someşan, Cercul studențesc „Nicu Gane" Fălticeni (1928), Cercul studențesc Tecuci, Cercul studențesc Târnava Mare (1927), Cercul studențesc Teleorman (1926), Cercul studențesc Tutova, Cercul studențesc Tulcea (1926), Cercul studențesc Țara Bârsei (1925), Cercul studențesc Vâlcea, Cercul studențesc Vlaşca (1927), Societatea academică someşană (1927), Societatea studențească „Dacia Aureliană" (1924), Societatea studențească „Frățilia" (1926), Societatea studenților macedo-români (1925), Societatea „C.M. Vasiliu-Bolnavu", Cercul studențesc Turda (1929), Cercul studențesc Dorohoi (1929), Cercul studențesc Cahul (1929).

Pentru a avea o imagine cât mai exactă a ceea ce înseamnă acest tip de formă asociativă, vom analiza succint un exemplu. *Cercul Studențesc Gorjan* s-a înființat la 4 decembrie 1919 la Bucureşti. Scopurile, aşa cum reies din regulamentul aprobat la 27 aprilie 1926, erau destul de ambițioase: propagandă culturală la sate, strângerea legăturilor între membrii cercului, înființarea unui cămin la Bucureşti, crearea de biblioteci şi cămine culturale în județul de origine, propaganda ideilor național-culturale prin intermediul şezătorilor şi conferințelor, expoziții, excursii, organizarea de cursuri preparatorii pentru fii de țărani în perioada vacanțelor de vară etc. În 1925-1926, Cercul studențesc Gorjan avea 114 membri.

Dacă aceste organizații în majoritatea lor vizau viața socială şi culturală a studențimii, studenții înşişi puteau deveni parte activă în programele sociale imaginate la sfârşitul perioadei interbelice. La 18 octombrie 1938 s-a promulgat Legea Serviciului Social, care era un răspuns controversat la intențiile nobile ale regenerării mediului rural din România şi care ar merita succint prezentată. Aşadar, scopul era reorganizarea satelor prin acțiunea căminelor culturale (care erau principalul obiectiv al Fundației Culturale Principele Carol). Conducerea Serviciului Social era asigurată de un Consiliu Superior de Îndrumare, care coordona activitatea ministerelor, serviciilor publice şi societăților culturale, pus sub preşedinția regelui, format din prim-ministru, ministrul de Interne, ministrul Educației Naționale, ministrul Cultelor şi Artelor, ministrul Sănătății, ministrul Agriculturii şi domeniilor, ministrul Economiei Naționale, ministrul Muncii, ministrul Lucrărilor Publice şi Comunicațiilor, ministrul Finanțelor, ministrul Apărării Naționale, preşedintele Serviciului Social, comandantul organizației „Straja Țării", subsecretarul de stat la propagandă, preşedintele ASTRA, directorul general al Fundației Principele Carol, administratorul Casei Şcoalelor, inspectorul general al pregătirii premilitare, inspectorul general al muncii de folos obştesc. În satele în care nu existau, trebuiau înființate cămine culturale, ca de altfel şi în oraşe. Preoții, membrii corpului didactic, funcționarii administrativi, angajații statului la nivel de ținut, județ, comună, trebuiau să se

încadreze în activitatea căminelor culturale. Absolvenții universităților şi tuturor instituțiilor de învățământ superior trebuiau să activeze maximum 1 an în mediul rural, în cadrul Serviciului Social. După satisfacerea acestui stagiu, primeau un certificat de la autoritățile locale care era obligatoriu la angajarea într-o funcție publică sau pentru acordarea liberei practici. Este lesne de imaginat, traficul cu aceste certificate care ar fi fost o sursă în plus de corupție. Prin aceeaşi lege, aşa cum s-a văzut, s-a creat şi Institutul de cercetări sociale al României[103]. Această lege aberantă, imposibil de pus în practică, a fost suspendată în 1939 şi abrogată în 1940.

Anchetele istoriografice de până acum care să învedereze dimensiunile opțiunilor politice ale studenților Universității din Bucureşti sunt insuficiente. În pofida unor realizări notabile din ultimii ani, încă ne confruntăm cu lipsa cercetărilor sistematice privind mişcarea studențească interbelică, inclusiv pentru acele organizații studențeşti de stânga, despre care s-au scris destul de multe texte până la Revoluția din Decembrie, dar puternic viciate de spiritul manipulator al regimului comunist.

În toamna anului 1922 vor izbucni masive manifestații de protest ale studențimii din România, care vor duce la naşterea aşa-zisei „generații de la 1922", referință mitică a extremei drepte interbelice[104]. Agitațiile din 1922 sunt preludate de activismul grupului de studenți de la Iaşi, animat de Corneliu Zelea Codreanu, care a reuşit să impună la congresul studențesc din 4-6 septembrie 1920, adoptarea unei moțiuni cu caracter antisemit. Acest eveniment precursor se producea într-un context complex. România s-a văzut confruntată, după sfârşitul Primului Război Mondial, cu experiențele revoluționare din Rusia şi Ungaria, care lăsau să se profileze o iminentă tentativă de subversiune comunistă a țării. Agitațiile proletariatului român şi greva generală din octombrie 1920, care, de fapt, a eşuat, au confirmat aceste temeri. România după 1918, spre deosebire de Vechiul Regat, care era mai omogen din punct de vedere etnic, avea un număr semnificativ de minoritari, ale căror sentimente de fidelitate față de noul stat nu fuseseră demonstrate convingător. Naționaliştii români credeau că minoritățile naționale afectează coeziunea şi stabilitatea României Mari şi erau dispuşi să propună măsuri pentru consolidarea elementului național, care nu puteau avea drept corolar decât discriminarea minorităților. În plus, naționaliştii români erau exasperați de faptul că România a semnat tratatul pentru protecția minorităților, care permitea intervenția externă în favoarea acestora, fapt interpretat ca o mutilare a suveranității statului român.

Dar, agitațiile studențeşti din 1922 au fost generate şi de cauze specifice acestui grup socio-profesional. Creşterea numărului

[103] *C.G.R.*, vol. XXVI, partea a II-a, pp. 2001-2007.

[104] De remarcat studiul de pionierat al Mariei Someşan, *Mişcarea studențească din 1922*, în „Anuarul Institutului Român de Istorie recentă", vol. I, 2002, pp. 175-206.

de studenți a revelat cu brutalitate carențele vieții universitare. Condițiile de viață (cazare, alimentație, asistența socială), de studii (insuficiența localurilor, clinicilor, laboratorelor, bibliotecilor), taxele universitare mari, numărul mic de burse, neglijența autorităților guvernamentale, unele abuzuri ale autorităților universitare şi chiar ale unor profesori au provocat sentimente justificate de nemulțumire şi de respingere a clasei politice.

Incidentele încep la Facultatea de Medicină de la Cluj la 26 octombrie 1922. Studenții medicinişti români s-au opus ca studenții evrei să practice disecții pe cadavrele creştinilor. Preceptele religioase ale iudaismului interziceau disecțiile pe cadavre evreieşti (ulterior studenții evrei au renunțat la această prescripție). Agitațiile se răspândesc şi în alte centre universitare la 5 decembrie 1922, cum ar fi Bucureşti, Iaşi, Cernăuți. La 10 decembrie 1922, reprezentanții studenților români reuniți la Bucureşti au adoptat o moțiune care, în linii mari, va constitui programul studențimii radicale în perioada interbelică. După ce se declara că mişcarea studențească nu este antisemită (?), se propuneau restricții privind admiterea în învățământul superior a celor care nu aveau cetățenie română, introducerea *numerus clausus* (procentul studenților minoritari egal cu procentul reprezentat de minoritățile respective pe ansamblul populației statului), încurajarea elementelor naționale, implicarea statului în crearea de cămine, cantine, laboratoare, biblioteci, noi localuri universitare, sancțiuni împotriva presei care a încercat să discrediteze mişcarea studențească (cu referire la campania dusă de presa de stânga, în special de ziarele *Adevărul* şi *Dimineața*). De asemenea, se solicita redeschiderea facultăților care fuseseră închise de autoritățile universitare şi încetarea urmăririi studenților de către organele represive ale statului. Revendicările relative la condițiile de viață şi de studiu ale studențimii erau considerate perfect fondate de majoritatea clasei politice, dar care respingea metodele violente prin care se urmărea obținerea lor. De altfel, ministrul Instrucțiunii Publice, liberalul Constantin Angelescu, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti, va aloca sume importante pentru necesitățile învățământului superior, dar care n-au schimbat substanțial situația.

Agitațiile au continuat şi în anul următor. La 30 ianuarie 1923 au loc la Bucureşti altercații grave între studenții români şi evrei, care l-au determinat pe rectorul Universității din Bucureşti, Mihail Vlădescu, să declare închise universitatea, căminele şi cantinele şi să suspende plata burselor. Un nou puseu al agitațiilor are loc în martie 1923, când s-a votat noua Constituție care punea capăt discriminărilor etnice, rasiale şi religioase (ca reacție, extrema dreaptă românească se dotează cu primul partid politic important, Liga Apărării Național Creştine, fondată la 4 martie 1923). Pentru a se preveni dezordinile în localurile universitare, autoritățile au dispus amplasarea forțelor de ordine în universități. Oricum, imensa majoritate a studenților români boicota cursurile; potrivit comitetului central studențesc de la Bucureşti, în mai 1923, din aproximativ 14.000 de studenți, doar 100-150 de studenți creştini le frecventau. În cele din urmă, acelaşi comitet central anunță la 4 iunie 1923 reînceperea

cursurilor la facultățile de Drept, Ştiințe şi Litere, la Academia Comercială, la Şcoala de Arhitectură şi la cea de Agricultură. Facultatea de Medicină din Bucureşti, unde se exprimaseră pozițiile cele mai radicale, reîncepe activitatea la 5 iunie 1923. Acest lucru a fost posibil şi datorită atitudinii conciliante a autorităților Universității din Bucureşti, care au acceptat organizarea de cursuri şi sesiuni extraordinare, pentru a se evita compromiterea anului universitar. În schimb, la Universitatea din Iaşi, anul universitar 1922-1923 a fost declarat pierdut.

Mişcarea radicală studențească, recuperată spre finalul perioadei interbelice de legionari, a organizat 10 congrese care s-au desfăşurat la Iaşi (1926), Oradea (1927), Craiova (1929), Brăila (1930), Sibiu (1931), Braşov (1932), Jilava (1933), Mehadia (sau Băile Herculane, sunt oricum la câțiva kilometri, 1934), Craiova (1935) şi Târgu Mureş (1936). Nu avem certitudinea că este o reconstituire corectă[105]. Singurul congres care şi-a publicat actele este cel din 1935, analiza lui permițând stabilirea fidelă a parametrilor ideologici şi raportul între problemele generale ale societății şi revendicările specifice studenților[106].

Volumul în cauză publică doar rapoartele, comunicările, alte texte, moțiunea şi nu rezultă că ar fi avut loc şi alegeri pentru conducerea U.N.S.C.R.. La congres au participat aproximativ 3000 de studenți din toate centrele universitare ale țării. Lucrările congresului s-au deschis în sala Teatrului Național din Craiova şi președinția de onoare, la propunerea lui Traian Cotigă, preşedintele U.N.S.C.R., a fost atribuită lui Vartolomeu Stănescu, episcop de Râmnic-Noul Severin între 1921 şi 1938, fost profesor la Facultatea de Teologie de la Bucureşti. Comunicările şi rapoartele susținute abordează teme precum situația elementului românesc în statele limitrofe sau în Cadrilater (un raport al societății studenților macedo-români). Preşedintele Centrului Studențesc Chişinău, Viorel Trifa[107]

[105] Am găsit informația că la Braşov, congresul studențesc s-a ținut în zilele de 4-7 decembrie 1931. Există posibilitatea unor confuzii din cauza organizării unor congrese regionale, cum ar fi cel al studențimii bucovinene de la Suceava din 8-10 iulie 1935, vezi Radu Florian Bruja, *Extrema dreptă în Bucovina*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2012, pp. 94-97. Autorul remarcă faptul că autoritățile au refuzat constant organizarea congreselor studențeşti în oraşele universitare Cernăuți şi Chişinău, care aveau o componentă minoritară considerabilă şi unde exista un potențial de grave dezordini.

[106] *Congresul general studențesc. Ținut la Craiova în zilele de 17, 18 şi 19 aprilie 1935*, Bucureşti, 1935.

[107] Nepotul de frate al celebrului fondator al mişcării religioase Oastea Domnului va fi în perioada statului național-legionar, președintele U.N.S.C.R., de altfel, singura organizație studențească admisă la nivel național. După război, va deveni episcop al românilor din S.U.A. şi Canada (episcopie care rivaliza cu episcopia misionară aflată sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române, care avea mai puțini credincioşi), va fi acuzat de crime împotriva umanității şi la capătul unor procese aproape interminabile, va renunța la cetățenia americană în condițiile în care la audierile la primirea în S.U.A. nu recunoscuse că făcuse parte dintr-o organizație fascistă şi va fi obligat să părăsească teritoriul american în 1984. S-a stabilit în Portugalia unde decedează în 1987.

a ţinut un referat despre curentele sociale „distructive" care, în viziunea sa, erau liberalismul, comunismul şi sectele religioase. Preşedintele Centrului Studenţesc Bucureşti, Gheorghe Furdui, prezenta în faţa congresiştilor un raport despre orientarea politică a studenţimii. După ce asigură asistenţa că „statul viitor va fi totalitar şi intervenţionist", el afirmă că „Garda de Fier va constitui de aici înainte criteriul prin care studenţimea îşi va valida credinţele în raport cu sufletul naţional, precum şi prisma prin care aprecia celelalte organisme politice, care pretind că sunt pe aceeaşi linie integral naţionalistă"[108]. Pentru a disipa orice dubiu privind orientarea politică a studenţilor, Furdui decreta că studenţimea „nu se poate asimila decât în organismul spiritual politic al Gărzii de Fier, care îmbrăţişează întreaga problemă a românismului". Principala intervenţie din cadrul congresului a aparţinut lui Alexandru Cantacuzino, lider important al mişcării legionare, consacrată „românului de mâine", pe baza raţionamentului „Ca să ctitorim o Românie legionară, trebuie să creăm mai întîi românul legionar".

Cel mai important document al congresului a fost moţiunea adoptată, care relua multe prevederi din moţiunile congreselor anterioare. Primul punct se referă la aplicarea *numerus clausus* în învăţământul superior şi în întreprinderi, inclusiv cele particulare şi *numerus nullus* în biserică, justiţie, şcoala preuniversitară, justiţie, armată şi economia rurală. Alte revendicări solicită măsuri restrictive contra comunismului, francmasoneriei şi sectelor religioase, protejarea elementului românesc în unele provincii ale României Mari şi consolidarea lui prin colonizări cu românii din Macedonia, Valea Timocului, Ucraina, Transnistria, Banatul iugoslav, ridicarea stării de asediu şi desfiinţarea cenzurii. În ce priveşte revendicările specifice studenţimii, aproximativ jumătate din punctele moţiunii, acestea au în vedere autonomia organizaţiilor studenţeşti (prin regulamentul de aplicare a legii din 1932, societăţile studenţeşti erau supuse unui strict control disciplinar din partea rectorului), reducerea taxelor universitare, mărirea numărului burselor, trecerea căminelor şi cantinelor sub conducerea studenţilor, controlul fiind permis doar forurilor care le subvenţionează, interzicerea echivalării diplomelor străine, modificarea legii avocaţilor care restricţiona accesul tinerilor în barou etc.[109].

[108] *Congresul*, p. 48.

[109] Vezi pentru comparaţie, moţiunea adoptată la congresul de la Sibiu în Ioan Scurtu (coordonator), *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. III: 5 ianuarie 1931-7 iunie 1934, Bucureşti, 2002, p. 72; moţiunea adoptată la congresul de la Târgu Mureş (reprodusă fragmentar) în Ioan Scurtu (coordonator), *Ideologie şi formaţiuni de dreapta în România*, vol. IV: 7 iulie 1934-30 martie 1938, Bucureşti, 2003, pp. 175-176.

Din textele congresului, rezultă că temele recurente ale luărilor de poziție au fost atacul virulent la democrație (este adevărat, democrația românească suferea un proces rapid de degradare în aceşti ani), antisemitismul şi xenofobia, în general, limitarea, excluderea, interdicția pe cale legislativă, denunțarea unor presupuse pericole la adresa națiunii, adeziunea la mişcarea legionară ca o obligație morală a studenților – participanții subliniau că lucrările congresului s-au desfăşurat sub tutela spirituală al lui Corneliu Zelea Codreanu – şi condamnarea celor care se opuneau mişcării radicale studenţeşti.

Nu doar extrema dreaptă este prezentă în rândul studenților, ci şi stânga şi, mai ales, extrema stângă. Comuniştii au încercat să se infiltreze în Universitate imediat după crearea partidului comunist şi au reuşit să înființeze o serie de organizații minuscule precum *Uniunea Studenților Independenți* (1925), care ar fi trebuit să contrabalanseze apariția U.N.S.C.R. dar a fost dizolvată de autorități în noiembrie 1925 şi *Uniunea Studenților Săraci* (1931), care a publicat o efemeră „Studențimea română" şi este la rândul ei interzisă în 1933. Cea mai importantă organizație a stângii radicale în spațiul universitar este *Frontul Studențesc Democrat*[110] *(F.S.D.)*, care este una dintre emanațiile tacticii frontiste lansată de Stalin şi Komintern la nivel internațional, pe care-l prezentăm rapid.

Începutul este constituit de crearea la Bucureşti a unui comitet central studențesc de acțiune ce îndeplinea rolul de grup de inițiativă. O nouă etapă s-a produs la 11 mai 1935, când acest comitet şi *Tineretul Universitar Național Țărănist*, condus de Anton Alexandrescu, viitor „tovarăş de drum" al P.C.R. după 1945, au încheiat o înțelegere privind constuirea F.S.D. În momentul când la această înțelegere a aderat şi tineretul universitar radical-țărănesc, la 23 mai, frontul era convențional constituit. Conducerea F.S.D. era formată din Gheorghe (Gogu) Rădulescu (preşedinte), Mihail Dragomirescu (secretar, a nu se confunda cu titularul Catedrei de literatură română şi estetică literară, între 1906-1938, Mihail Dragomirescu, decedat în 1942), Miron Constantinescu, Alexandru Voitinovici etc. Organizația a avut şi propria sa publicație „Studentul Român", care a apărut între 1935 şi 1936. Frontul s-a declarat inamic implacabil al mişcării legionare şi al U.N.S.C.R. şi în ianuarie 1936 a decis crearea de gărzi studenţeşti în universități pentru a combate în vederea apărării „libertăților democratice". Acțiunea cea mai reuşită a frontului, dacă ar trebui să credem istoriografia comunistă de până la 1989, a fost anihilarea grevei generale lansate de U.N.S.C.R. pentru 7-9 mai 1936, ca protest față de arestarea de către autorități a unor participanți la congresul general studențesc de la Târgu Mureş. Organizația a fost dizolvată în 1937 împreună cu toate celelalte asociații studenţeşti cu ambiții politice, chiar nedeclarate. O cercetare istorică obiectivă care să ia în considerație toate sursele documentare va putea da răspunsul la problema extremismului în mişcarea studențească bucureşteană.

[110] Florea Dragne, Constantin Petculescu, *Frontul Studențesc Democrat. Pagini din lupta antifascistă a studențimii române*, Bucureşti, 1977.

Structura Universității din Bucureşti la finalul perioadei interbelice

În scopul conturării imaginii Universității din Bucureşti către finalul perioadei interbelice, prezentăm schematic organizarea studiilor universitare în anul şcolar 1937-1938, conform anuarului universității corespunzător acestui an universitar, aşadar înaintea aplicării legii de raționalizare din 4 noiembrie 1938, care a produs modificări substanțiale şi un mic val seismic în lumea universitară.

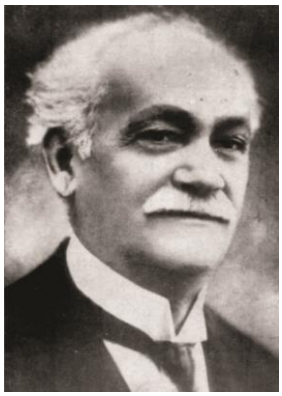

Sabba Ştefănescu, profesor la Facultatea de Ştiințe

Sava Athanasiu, profesor la Facultatea de Ştiințe

Dimitrie Pompeiu, profesor la Facultatea de Ştiințe

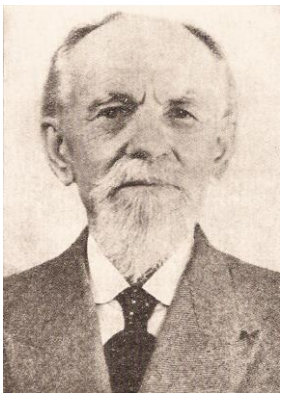

Emanoil C. Teodorescu, profesor la Facultatea de Ştiințe

La *Facultatea de Ştiințe* existau următoarele catedre[111] şi titulari (inclusiv suplinitorii):

1. Catedra de geometrie analitică şi superioară – Gheorghe Țițeica; 2. Catedra de mecanică – Victor Vâlcovici; 3. Catedra de calcul diferențial şi integral – Anton Davidoglu; 4. Catedra de fizică moleculară, acustică şi optică – Eugen Bădărău; 5. Catedra de gravitate, căldură şi electricitate – Christian Musceleanu; 6. Catedra de aplicațiile căldurii şi electricității – Dragomir Hurmuzescu (până în 1937, apoi suplinitor

[111] Conceptul de catedră în epocă este diferit de cel introdus după reforma învățământului din 1948, perpetuat până azi sub forma departamentelor. La facultățile cu profil socio-uman, catedra însemna deseori doar profesorul titular, în cel mai bun caz, un conferențiar şi un asistent. În anumite situații, pe lângă catedre puteau funcționa institute şi centre, cum ar fi situația Muzeului Național de Antichități, la Facultatea de Litere. La facultățile experimentale şi aplicative, pe lângă catedre, sub conducerea titularului, se aflau clinici, institute, laboratoare, unele cu personal foarte numeros.

C. Musceleanu); 7. Catedra de chimie organică – Eugen Angelescu; 8. Catedra de chimie anorganică – Gheorghe Gh. Longinescu; 9. Catedra de chimie tehnologică – Negoiță Dănăilă; 10. Catedra de chimie agricolă şi alimentară – Alexandru Zaharia; 11. Catedra de botanică – Simion Radian; 12. Catedra de geologie – Ioan Popescu-Voiteşti; 13. Catedra de fiziologie vegetală – Ioan Grințescu; 14. Catedra de astronomie – Constantin Popovici; 15. Catedra de fiziologie animală – Nicolae Gavrilescu; 16. Catedra de teoria funcțiilor – Dimitrie Pompeiu; 17. Catedra de morfologie animală – Ioan Grințescu (suplinitor); 18. Catedra de mineralogie generală – Dobre Ionescu-Bujor; 19. Catedra de paleontologie şi antropologie – Ioan Simionescu; 20. Catedra de algebră superioară – Aurel Angelescu; 21. Catedra de zoologie – Andrei Popovici-Bâznoşanu; 22. Catedra de fizică generală – Constantin Stătescu; 23. Catedra de mecanică – Octav Onicescu; 24. Catedra de fizică moleculară – Eugen Bădărău (suplinitor) 24. Catedra de geometrie descriptivă – Gheorghe Nichifor; 25. Catedra de chimie biologică – Aurel Crăifăleanu.

P.P. Negulescu, profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

Ovid Densuşianu, profesor la Facultatea de Filosofie şi Litere

Structura *Facultății de Filosofie şi Litere* era următoarea: 1. Catedra de sociologie şi etică – Dimitrie Gusti; 2. Catedra de filosofie şi logică – P.P. Negulescu; 3. Catedra de pedagogie şi istoria pedagogiei – Ilie A. Rădulescu-Pogoneanu, directorul Seminarului Pedagogic Universitar; 4. Catedra de pedagogie şi istoria pedagogiei – Gheorghe Gh. Antonescu; 5. Catedra de psihologie – Constantin Rădulescu-Motru; 6. Catedra de limbă şi literatura elenă – Dimitrie N. Burileanu; 7. Catedra de limba şi literatura latină – Nicolae I. Herescu; 8. Catedra de filologie romanică – Ovid Densuşianu; 9. Catedra de istoria literaturii române – Dumitru Caracostea; 10. Catedra de istoria literaturii române vechi – Nicolae Cartojan; 11. Catedra de estetică şi critică literară – Mihail Dragomirescu; 12. Catedra de limbă şi literatura franceză – Charles Drouhet; 13. Catedra de limbă şi literatură germană – Simion Mândrescu; 14. Catedra de limba şi

literatura italiană – Alexandru Marcu; 15. Catedra de dialectologie şi folclor romanic – Ioan A. Candrea; 16. Catedra de limba română şi dialectele ei – Alexandru Rosetti; 17. Catedra de arheologie – George Murnu; 18. Catedra de arheologie şi preistorie – Ion Andrieşescu; 19. Catedra de istoria antică şi epigrafie – Scarlat Lambrino; 20. Catedra de istoria evului mediu şi modernă – Nicolae Iorga; 21. Catedra de istoria românilor – Constantin C. Giurescu; 22. Catedra de bizantinologie – Demostene Russo; 23. Catedra de istoria şi cultura slavilor – Petre P. Panaitescu; 24. Catedra de istoria artelor – Gheorghe Oprescu; 25. Catedra de civilizație franceză (înființată cu sprijinul guvernului francez în 1931) – Gheorghe Oprescu; 26. Catedra de slavistică – Petre Cancel; 27. Catedra de filologie comparată – Theodor Capidan; 28. Catedra de limba şi literatura engleză (înființată cu concursul guvernului britanic în 1936) – ocupată până în 1940 de John Burbank, iar din 1940 de Dragoş Protopopescu de la Universitatea din Cernăuți; 29. Catedra de metafizică şi istoria logicii – Nae Ionescu; 30. Catedra de geografie generală şi geografie umană – Simion Mehedinți; 31. Catedra de geografie fizică şi geografia României – Vintilă Mihăilescu.

Dan Teodorescu, profesor la Facultatea de Medicină

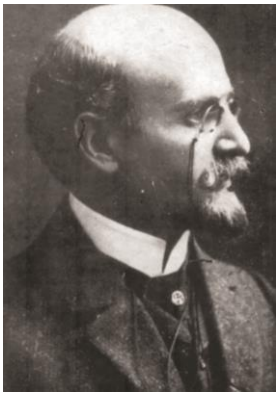

Alexandru Obregia, profesor la Facultatea de Medicină

Gheorghe Zotta, profesor la Facultatea de Medicină

Facultatea de Medicină avea cel mai masiv plan de studii, dispunând de laboratoare, clinici şi institute, cu următoarea structură: 1. Catedra de anatomie umană – Francisc Rainer; 2. Catedra de anatomie patologică – Emil Crăciun; 3. Catedra de clinică chirurgicală, terapeutică şi operatoare – Traian Nasta; 4. Catedra de clinică generală chirurgicală şi ortopedică – Iacob Iacobovici; 5. Catedra de clinică psihiatrică – Petre Tomescu; 6. Catedra de clinică neurologică şi endocrinologică – Gheorghe Marinescu; 7. Catedra de clinică chirurgicală şi bolile căilor urinare – Nicolae Hortolomei; 8. Catedra de clinică I chirurgicală – Constantin Angelescu; 9. Catedra de clinică chirurgicală (semiologie) – Amza Jianu; 10. Catedra de clinică chirurgicală infantilă şi ortopedică – Ioan Bălăcescu; 11. Catedra de clinică I medicală – Daniel Danielopolu; 12. Catedra

de clinică II medicală – Constantin Bacaloglu; 13. Catedra de clinică III medicală – Nicolae Gh. Lupu; 14. Catedra de patologie şi clinică infantilă – Mihail Manicatide; 15. Catedra de clinică obstetrică şi ginecologie – Nicolae Zaharescu-Karaman; 16. Catedra de clinică terapeutică – Gheorghe Băltăceanu; 17. Catedra de balneologie şi dietetică – G. Băltăceanu; 18. Catedra de farmacologie – Socrat Lalu; 19. Catedra de fiziologie şi fizică medicală – Ion I. Nițescu; 20. Catedra de igienă şi medicină preventivă – Dimitrie Mezincescu (pe lângă această catedră era ataşat *Institutul de igienă şi sănătate publică*, creat în 1927); 21. Catedra de histologie şi embriologie – Ion T. Niculescu; 22. Catedra de clinică O.R.L. – Nicolae I. Meţianu; 23. Catedra de medicină experimentală şi patologie generală – Constantin Ionescu-Mihăieşti; 24. Catedra de medicină legală – Nicolae Minovici (catedra făcea parte, împreună cu morga şi serviciul de antropometrie, din Institutul medico-legal „Mina Minovici", creat în 1924); 25. Catedra de clinică oftalmologică – Dimitrie Manolescu; 26. Catedra de patologie generală – Dumitru Combiescu; 27. Catedra de patologie medicală – Anton Dobrovici; 28. Catedra de clinică ginecologică – Constantin Daniel; 29. Catedra de zoologie medicală şi parazitologie – Gheorghe Zotta; 30. Catedra de bacteriologie – Mihai Ciucă; 31. Catedra de endocrinologie – C.I. Parhon; 32. Catedra de puericultură – Titu Gane (la care a fost ataşat din 1936 *Institutul de puericultură*); 33. Catedra de clinică II obstetricală – Nicolae Zaharescu-Karaman; 34. Catedra de clinica bolilor contagioase – Theodor Mironescu; 35. Catedra de clinică stomatologică – Dan Teodorescu; 36. Catedra de chimie generală şi chimie biologică – Vintilă Ciocâlteu; 37. Catedra de clinică dermatologică şi sifiligrafică – Ştefan Nicolau, la care se adaugă din 1932 o conferință de radiologie medicală ținută de George Severeanu.

În anul universitar luat în discuție, *Facultatea de Medicină Veterinară* avea următoarele catedre: 1. Catedra de anatomie comparată, descriptivă şi topografică – Gheorghe Nichita; 2. Catedra de microbiologie şi serologie – Alexandru Vechiu (ataşat catedrei era Institutul Pasteur); 3. Catedra de fizică biologică şi chimie – Radu Vlădescu; 4. Clinica bolilor contagioase şi poliția sanitară – Alexandru Ciucă; 5. Catedra de patologie şi semiologie chirurgicală – Gheorghe Udriski; 6. Catedra de patologie cu clinică şi terapeutică medicală – Ion Poenaru; 7. Catedra de farmacodinamie şi terapeutică – Grigore Slavu; 8. Catedra de obstetrică – Mihail A. Fălcoianu; 9. Catedra de zoologie şi parazitologie – Ioan Ciurea; 10. Catedra de zootehnie – Gheorghe K. Constantinescu; 11. Catedra de histologie, embriologie şi teratologie – Ilie Bădescu; 12. Catedra de medicină operatorie şi podologie – Ion Bucică; 13. Catedra de igienă şi alimentație – Dimitrie Contescu; 14. Catedra de fiziologie generală şi specială – Gheorghe Nichita.

La *Facultatea de Farmacie*, studiile erau organizate în următoarele catedre: 1. Catedra de chimie farmaceutică – Gheorghe Pamfil; 2. Catedra de botanică farmaceutică – Theodor Solacolu; 3. Catedra de chimie generală şi analitică – Nicolae T. Deleanu;

4. Catedra de chimie biologică şi alimentară – Ioan Vintilescu; 5. Catedra de chimie generală – Alexandru Ionescu-Matiu; 6. Catedra de fizică experimentală – Ştefan Bogdan; 7. Catedra de farmacognozie şi farmacodinamie – Theodor Solacolu (suplinitor).

George Alexianu*,
profesor la Facultatea de Drept

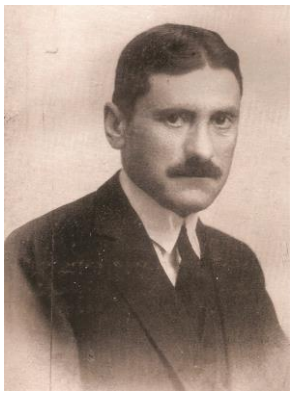

George Meitani,
profesor la Facultatea de Drept

Alexandru Otetelişanu,
profesor la Facultatea de Drept

La *Facultatea de Drept* existau 30 de catedre, având următoarea succesiune: 1. Catedra de drept civil – Emanoil Antonescu; 2. Catedra de drept civil – Constantin N. Sipsom; 3. Catedra de drept civil – Nicolae Titulescu; 4. Catedra de drept civil (doctorat) – Gheorghe Plastara; 5. Catedra de drept civil – Barbu Dimitrescu; 6. Catedra de drept civil – Istrate Micescu; 7. Catedra de drept civil cu aplicații practice şi jurisprudențiale – Mihai G. Rarincescu; 8. Catedra de drept civil comparat – Alexandru Otetelişanu; 9. Catedra de drept comercial cu procedura sa – Ioan N. Fințescu; 10. Catedra de drept constituțional – Paul Negulescu; 11. Catedra de drept administrativ – Anibal Teodorescu; 12. Catedra de drept internațional – George Meitani; 13. Catedra de drept penal şi procedură penală – Vespasian V. Pella; 14. Catedra de drept roman – Constantin Stoicescu; 15. Catedra de drept roman – Grigore Dimitrescu; 16. Catedra de economie politică – Aristide Basilescu; 17. Catedra de istoria doctrinelor economice – George Strat; 18. Catedra de legislație agrară şi industrială – Gheorghe Taşcă; 19. Catedra de finanțe şi statistică – Gheorghe N. Leon; 20. Catedra de istoria dreptului – George Fotino; 21. Catedra de procedura civilă – Eugen Heroveanu; 22. Catedra de enciclopedia şi filosofia dreptului – Gheorghe Gh. Mironescu; 23. Catedra de drept constituțional – Constantin G. Rarincescu; 24. Catedra de drept civil – Alexandru Cerban; 25. Catedra de drept

* Guvernator al Transnistriei în anii 1941-1944, condamnat în procesul Antonescu şi executat în anul 1946.

comercial comparat şi maritim (doctorat) – Constantin Stoeanovici; 26. Catedra de drept internațional – Demetru Negulescu; 27. Catedra de drept roman (doctorat) – Nicolae Corodeanu; 28. Catedra de istoria dreptului roman şi drept roman public – George Dumitriu; 29. Catedra de enciclopedia şi filosofia dreptului – Mircea Djuvara; 30. Catedra de drept penal – Vintilă Dongoroz.

În acelaşi an de referință, *Facultatea de Teologie* dispunea de următoarea organizare a studiilor: 1. Catedra de drept bisericesc – Petre Vintilescu (suplinitor); 2. Catedra de exegeza Noului Testament şi hermeneutica biblică – Haralambie Rovența; 3. Catedra de exegeza Vechiului Testament – Ioan Popescu-Mălăieşti; 4. Catedra de istoria bisericii române – Nicolae M. Popescu; 5. Catedra de istoria bisericească universală şi patrologie – Teodor M. Popescu; 6. Catedra de patrologie şi istoria dogmelor – Teodor M. Popescu (suplinitor); 7. Catedra de apologetică şi dogmatică – Irineu Mihălcescu Târgovişteanul; 8. Catedra de teologie morală (apologetică) – Nichifor Crainic; 9. Catedra de teologie morală – Şerban Ionescu; 10. Catedra de teologie practică, liturgică şi pastorală individuală – Petre Vintilescu; 11. Catedra de teologie practică – Vasile G. Ispir; 12. Catedra de catehetică şi omiletică – Grigorie Cristescu.

Concluzii

Deceniile interbelice au reprezentat pentru Universitatea din Bucureşti o confortabilă hegemonie în cadrul învățământului superior şi, pe un plan mai larg, în viața culturală şi ştiințifică a României. Corpul didactic era format, în bună măsură, din marii profesionişti ai României, universitatea bucureşteană fiind un magnet irezistibil pentru mulți profesori din celelalte centre universitare ale țării. În plus, Universitatea din Bucureşti dispunea de un adevărat monopol asupra formării cadrelor în domeniile farmaciei şi medicinei veterinare. Cele mai importante periodice academice erau publicate de profesorii universității – multe dintre acestea create de aceştia – iar capacitățile de cercetare şi experimentale, atâtea câte existau în România interbelică, erau într-un procent major, concentrate la universitate şi în anexele sale ştiințifice sau în instituțiile care gravitau în jurul ei. Exemplul cel mai elocvent l-ar putea constitui bazele clinice puse la dispoziție de Eforia Spitalelor Civile şi Aşezămintele Brâncoveneşti Facultății de Medicină.

Un alt argument în favoarea poziției preponderente ocupată de Universitatea din Bucureşti, este rolul esențial al acesteia în afirmarea şi reglemetarea profesiunilor care se obțineau pe baza studiilor universitare în contextul efortului statului de a legifera în acest sens. În aceeaşi ordine de idei, universitatea este suprareprezentată în instituțiile create de stat, care reclamau expertiză de înalt nivel, fie că acestea aveau drept de aviz consultativ sau obligatoriu.

Universitatea din Bucureşti, în raport cu celelalte instituții de învățământ superior, a avut cea mai mare populație studențească, apogeul fiind atins în anul universitar 1929-1930 când s-au înregistrat aproape 23000 de studenți (înscrieri) şi, în pofida unei rate relativ mici a succesului şcolar, contribuția universității la formarea cadrelor cu studii superioare rămâne predominantă. Dezbaterile despre „suprapopulația universitară" şi „şomajul intelectual", care erau mai curând efecte ale unor politici guvernamentale nu întotdeauna inspirate, au generat măsurile de contingentare care au dus la scăderea sensibilă a numărului de studenți, fără ca Universitatea din Bucureşti să-şi piardă supremația.

Instalarea şi dezvoltarea dreptei radicale xenofobe în mişcarea studențească, studenții Universității din Bucureşti nefiind excepția, au introdus un element perturbator în învățământul superior, care se reflecta în inflexiunile legislative. Sub impactul conjugat al crizei determinate de „suprapopulația universitară" şi de „şomajul intelectual" şi al revoltei unei părți însemnate a corpului studențesc, statul intervine tot mai mult, prin legislația din anii 1937-1938, subminând libertățile academice şi impunând autoritar/ dictatorial soluții, unele dintre acestea eronate.

Chiar şi cu aceste tuşe de penumbră peste dinamica interbelică a instituției, imaginea de marcă, influența politică – un număr semnificativ de prim-miniştri, miniştri, parlamentari, înalți funcționari ai statului au provenit din corpul său didactic şi din rândul absolvenților, pe lângă senatorul de drept din Senatul României – respectabilitatea şi vizibilitatea Universității din Bucureşti au fost unice în devenirea sa istorică.

4

Universitatea din Bucureşti în perioada1938-1948

Perioada 1938-1948 este primul moment în care România experimentează regimuri politice dictatoriale, care se vor perma-nentiza după venirea comuniştilor la putere. În acest prim deceniu însă, nu se poate vorbi despre totalitarism. Largi părți ale societății au rămas în afara controlului politic, iar represiunea, deşi violentă în unele momente, nu poate fi caracterizată drept generală. Ea a impus însă o stare de nesiguranță, care a afectat existența cotidiană şi funcționarea sistemului economico-social. Regele Carol al II-lea a deschis această cale a abuzului prin distrugerea sistemului partidelor politice şi impunerea, în 1938, a unei constituții care îi acorda depline puteri. Dictatura regală a beneficiat însă de susținerea unei importante elite şi s-a bazat pe propagandă şi supraveghere polițienească, apărând primele simptome ale controlului totalitar. În vara anului 1940 România a cedat Basarabia, Bucovina de Nord şi o parte din Transilvania, iar regimul personal al monarhului s-a prăbuşit. I-a luat locul un guvern dominat de legionari, care s-a dedat la masacre şi a adoptat o legislație rasială. În ianuarie 1941 generalul Antonescu s-a debarasat de Garda de Fier şi a instaurat o dictatură militară, în care drepturile civile şi politice au fost suspendate, guvernul ducând o politică de exterminare a evreilor. În luna iunie a acelui an, România a intrat în război alături de Germania, cu mari costuri umane. Din 1943 teritoriul a fost afectat de bombardamente, iar începând cu 1944, frontul s-a apropiat periculos, cauzând pierderi de vieți omeneşti şi materiale.

Evoluții generale în perioada 1938-1944

Din punct de vedere cultural anii '30 pot fi consideraţi drept o epocă a dezvoltării generale, învăţământul, inclusiv cel superior, cunoscând un avânt nemaiîntâlnit până

atunci. Statul, dintotdeauna factorul purtător al modernității, s-a implicat masiv în organizarea, orientarea şi conducerea acestuia.

Regele Carol al II-lea nu a ezitat nicio secundă să intervină în funcționarea universităților şi a făcut-o în cel mai arbitrar mod cu putință: adversarii regimului său au fost înlăturați, în timp ce apropiații politici au fost răsplătiți pe larg. Unul dintre principalele vehicule ale dărniciei au fost Fundațiile Regale. Finanțarea acordată acestora a atins niveluri nemaivăzute de pe vremea lui Carol I, care, în fond, fusese ctitorul şi inițiatorul instituției, în a cărei funcționare academică nu se implicase însă niciodată brutal, rezervându-şi exclusiv generosul rol de sponsor. Sub Carol al II-lea eforturile de încurajare au fost foarte vizibile – şi uneori cu efecte evident benefice, dacă ar fi să amintim doar începerea publicării operelor complete ale marilor scriitori români –, dar acestea nu au putut ascunde dorința prea fățişă de instaurare a controlului asupra intelectualilor.

O altă categorie care trebuia supravegheată erau studenții. Tinerii studioşi au fost dintotdeauna un grup social activ şi interesat de politică. Anii '30 au marcat însă infiltrarea în rândurile studențimii a curentelor extremiste, în special al celui legionar. Universitățile româneşti au fost unul dintre locurile predilecte de racolare a membrilor Gărzii de Fier. De exemplu, dintre cei şase care au format echipa de legionari care l-a asasinat pe prim-ministrul Armand Călinescu, pe 21 septembrie 1939, patru erau studenți, iar trei dintre aceştia erau înma-triculați la Universitatea din Bucureşti (doi la Drept şi unul la Medicină)[1].

Sociologul Dimitrie Gusti,
preşedinte al Academiei Române
(1944-1946)

Garda de Fier cucerise simpatia unei părți a publicului prin organizarea de tabere de tineret în diferite zone ale țării, unde fie se lucra la proiecte sociale, fie erau ajutați localnicii. Pornind de la experimentele sociologiei aplicate desfăşurate de Dimitrie Gusti şi de Institutul Social Român, s-au constituit echipele regale studențeşti. Cu o activitate entuziastă, dar redusă până în 1938, echipele regale studențeşti au fost instituționalizate prin Legea serviciului social din toamna lui 1938. „Legea serviciului social, această emanație a dictaturii carliste, trebuia să vizeze «federalizarea» potențialului de cercetare a țării, impunerea obligativității pentru absolvenții universităților şi şcolilor

[1] *Istoria românilor*, vol. VIII: *România întregită (1918-1940)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 403.

superioare de a efectua muncă culturală la țară, dar şi la oraşe”[2].

În mod concret, după finalizarea cursurilor, unui absolvent de facultate i se cerea îndeplinirea unui stagiu de trei până la şase luni de muncă în folosul comunității, pentru a i se elibera diploma de licență. Organizarea Serviciului social şi a echipelor regale studenţeşti care făceau parte din el se baza pe un model de conducere foarte asemănător cu cel al legionarilor, cu o pseudoierarhie militară, care aici era controlată de autorități. Apropierea celui de-al Doilea Război Mondial, necesitățile de recanalizare a tuturor eforturilor, inclusiv materiale, spre pregătirea apărării țării, au dus la suspendarea activităților descrise mai sus în cursul anului 1939, dar Serviciul social, unde studenții, organizați paramilitar, erau considerați activişti („funcționari sociali”), anunța vremuri noi.

Regele Carol al II-lea nu făcea însă niciun fel de economie de resurse pentru a-şi pune amprenta asupra învățământului superior. Este epoca în care proiectul unei „cetăți universitare” bucureştene capătă contur. Ea urma să se întindă de la Piața Operei de azi până în apropierea Palatului Cotroceni. Izbucnirea războiului şi abdicarea lui Carol al II-lea au zădărnicit planurile[3], rămăşițe ale acesteia fiind realizate ulterior (complexul social de servicii ce mărgineşte Parcul Operei şi se află în imediata apropiere a Palatului Facultății de Drept).

Prăbuşirea dictaturii regale a însemnat o şi mai accentuată încercare de încadrare a maselor. În locul Frontului Național Studențesc, dizolvat, legionarii au impus, ca singura organizație studențească legală, vechea Uniune Națională a Studenților Creştini Români, ale cărei idealuri discrimatorii față de oricine nu le împărtăşea convingerile le controlau, de la crearea ei, în anii ’20. Conducerea organizației era numită de guvernul legionar[4].

Cadrul politic în perioada 1938-1944

Veniseră vremuri noi însă. Sfârşitul anului 1937 şi începutul lui 1938 aduc finalul regimului democrației constituționale clasice în România, cu toate marile tare pe care aceasta le dovedise de la introducerea votului universal în primii ani după sfârşitul Primului Război Mondial. Regimul partidelor politice a decepționat opinia publică românească, tot mai tentată de experimentele extremiste, în special de dreapta.

---

2 Zoltán Rostás, *Serviciul Social sau obligativitatea muncii culturale*, extras din Zoltán Rostás, ***Strada*** *Latină nr. 8*, Editura Curtea Veche, 2009 – http://www.cooperativag.ro/serviciul-social-sau-obligativitatea-muncii-culturale/, pagină vizualizată la 8 aprilie 2014.

3 Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950*, ediția a II-a revăzută şi adăugită, Humanitas, Bucureşti, 2012, p. 123.

4 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti*, în Adina Berciu-Drăghicescu şi Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universității din Bucureşti (1864-2004)*, Editura Universității din Bucureşti, [Bucureşti], 2004, p. 205.

Profitând de această stare de spirit, dar şi de înrăutățirea situației internaționale, regele a inițiat o mişcare de eliminare a vechilor forțe politice de pe scena publică românească.

Prilejul s-a ivit cu ocazia alegerilor din decembrie 1937, când, pentru prima dată de la adoptarea Constituției din 1923, partidul aflat la guvernare nu a mai obținut cele minimum 40% din sufragii necesare pentru a beneficia de prima electorală şi a putea forma o majoritate parlamentară. Carol al II-lea a ignorat atunci rezultatele democratice (în fond, Partidul Național-Liberal şi Partidul Național-Țărănesc se plasaseră pe primele două locuri, cu aproximativ 56% din voturi împreună) şi a preferat să nominalizeze un guvern format de un partid extremist, Partidul Național-Creştin, condus de poetul Octavian Goga şi de profesorul universitar ieşean A.C. Cuza, care însă nu obținuse decât al patrulea loc parlamentar. Acesta, împreună cu formațiunea politică a Gărzii de Fier, Partidul Totul pentru Țară, fuseseră votate de un îngrijorător procent de 25% din electorat.

Procedând astfel, regele a încălcat cutuma pe care se baza firavul regim constituțional din România. Noul guvern, prezidat de Octavian Goga, antisemit declarat, a purces imediat la modificarea legislației, adoptând măsuri împotriva evreilor, prin revizuirea cetățeniei, deci şi a drepturilor civice care decurgeau din aceasta.

La două luni de la numire, Carol al II-lea a cerut demisia guvernului Partidului Național-Creştin şi a numit un cabinet din afara sistemului partidelor politice, ce se dorea a fi unul de uniune națională. Preşedinte al Consiliului de Miniştri a fost numit Miron Cristea, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Prima sarcină a noii formule de conducere a fost elaborarea şi aplicarea unei noi constituții, ce a înlocuit-o pe cea liberală din 1923. Actul fundamental adoptat atunci deschidea lunga listă de măsuri restrictive la adresa principalelor libertăți ale omului şi cetățeanului, care au culminat cu dictatura comunistă, aproximativ un deceniu mai târziu. Şeful comisiei de redactare a noului proiect constituțional a fost Istrate Micescu, profesor la Facultatea de Drept a Universității din Bucureşti, cunoscut antisemit, filogerman şi fost ministru de Externe în guvernul condus de Octavian Goga.

Juristul Istrate Micescu

Legea fundamentală reprezenta un important pas înapoi, afectând principiul separației puterilor în stat, subordonând oficial justiția puterii politice, desființând principiul responsabilității ministeriale, acordând prerogative extinse Coroanei, dar plasând-o deasupra legilor, anulând reprezentativitatea legislativului prin numirea unei părți a Camerei superioare direct de către rege. Legea electorală a fost modificată în sens restrictiv, prin introducerea unor prevederi tipice corporatismului fascist, iar partidele politice, considerate sursa tuturor relelor, desființate. Odată cu acestea, erau scoase în afara legii toate asociațiile cu caracter politic, măsură ce lovea în principal în extrema dreaptă.

Principalii şefi legionari, în frunte cu Corneliu Zelea-Codreanu, au fost arestați, condamnați la diferite pedepse cu închisoarea, iar unii asasinați în detenție în toamna anului 1938. Pretextul a fost, de altfel, un atentat împotriva rectorului Universității din Cluj, profesorul Florian Ştefănescu-Goangă[5]. Instituțiile, mai ales cele din învățământ, au fost epurate de elementele suspecte de simpatii pro-gardiste. În schimb, regimul a înființat un partid unic – Frontul Renaşterii Naționale, care s-a transformat mai târziu în Partidul Națiunii. Toți angajații statului au fost obligați să adere la noua formațiune politică.

În timp ce fostele partide politice democratice şi simpatizanții lor fie s-au retras din viața publică în semn de protest, fie au acceptat colaborarea cu noul regim, legionarii au replicat violent vexațiunilor la care erau supuşi din partea guvernului regal. Astfel, a fost asasinat primul ministru Armand Călinescu, care îi luase locul patriarhului Miron Cristea, decedat în martie 1939. Ca răspuns, autoritățile s-au dedat la atrocități publice, instaurându-se pentru prima dată în România un adevărat terorism de stat, execuțiile sumare, fără judecată, succedându-se pe tot cuprinsul țării împotriva inamicilor legionari.

Între timp însă, la 1 septembrie 1939, Germania, urmată la mai puțin de trei săptămâni distanță de U.R.S.S., atacase Polonia, iar cel de-al Doilea Război Mondial izbucnea. Rămasă inițial neutră, România a ales garanțiile oferite de aliații săi tradiționali, Franța şi Marea Britanie. Pe măsură însă ce războiul înainta, iar Franța a capitulat, România s-a reorientat spre alianțe alternative, adică spre Germania. Pasul decisiv a fost făcut la sfârşitul lunii iunie 1940, când, aplicând prevederile Pactului Molotov-Ribbentrop, Uniunea Sovietică a anexat Basarabia, Bucovina de Nord şi Ținutul Herței. Două luni mai târziu, prin Dictatul de la Viena, era cedat Ungariei Ardealul de Nord. La scurt timp, Cadrilaterul era încorporat Bulgariei. Aceste acțiuni, acceptate fără rezistență de rege şi guvernul său, au erodat puternic popularitatea regimului dictaturii regale, astfel că, la începutul lunii septembrie 1940, monarhul s-a găsit complet izolat pe scena politică şi a fost nevoit să accepte numirea generalului Ion Antonescu ca prim-ministru. Noul guvern a preluat imediat cea mai mare parte a prerogativelor regale, a suspendat constituția carlistă şi l-a invitat pe Carol al II-lea să părăsească tronul, ocupat apoi de fiul său, regele Mihai. Dictatura regală se încheia, iar România Mare se prăbuşise.

Cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord şi a unei părți a Ardealului a afectat direct sistemul de învățământ superior românesc, una dintre cele patru univerisități ale timpului – cea din Cernăuți – fiind desființată, în timp ce Universitatea din Cluj a fost mutată la Sibiu, iar secțiile de la Chişinău ale Universității din Iaşi (Agronomie şi Teologie) au fost comasate cu universitatea-mamă. Mulți dintre profesorii de la Cernăuți s-au refugiat la celelalte şcoli, Universitatea din Bucureşti primind câteva zeci dintre aceştia, mulți dintre ei intelectuali foarte cunoscuți[6]. Facultățile de Drept şi de Ştiințe, mai ales Matematica, au fost principalele beneficiare ale acestui aflux de specialişti de calitate.

[5] *Istoria românilor...*, vol. VIII: *România întregită (1918-1940)*, p. 418.
[6] Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, p. 158-159.

Personaj cu clare convingeri conservatoare, antidemocratice şi antisemite, Ion Antonescu a făcut apel la legionari pentru a i se asocia la guvernare. Fostul rege Carol al II-lea începuse o apropiere de cei care îi fuseseră aprigi opozanți, încă din vara acelui an, în speranța de a-şi atrage simpatiile Germaniei, măcar pe plan ideologic. Condusă acum de Horia Sima, Garda de Fier acceptase câteva poziții administrative minore (care includeau şi implicarea în învățământ), dar păstrase o expectativă. Din septembrie însă, deveniseră principala forță politică în România, alături de armată – partidele democratice continuând să fie interzise.

Țara era proclamată „stat național-legionar", iar o mare parte dintre posturile ministeriale reveneau legionarilor, inclusiv cele legate de cultură şi educație, ministerul de resort fiind încredințat profesorului universitar din Cernăuți, Traian Brăileanu, vechi adept al extremei drepte.

Manifestație legionară în fața statuii lui Mihai Viteazul, septembrie 1940

Deşi a durat doar câteva luni, guvernarea legionară a adoptat măsuri de o violență extremă la adresa opozanților politici, dar şi a evreilor, care au fost decăzuți din drepturile civile, împotriva lor utilizându-se metode brutale. În noiembrie 1940, câteva zeci de foşti demnitari ai regimului carlist au fost asasinați la Jilava şi în alte părți, cu complicitatea instituțiilor conduse de şefi legionari. Printre victime s-au aflat oameni de cultură de mare valoare, ca Nicolae Iorga, Virgil Madgearu etc.

Nicolae Iorga împreună cu istorici străini în timpul celui de-al VIII-lea Congres Internațional de Ştiințe Istorice, Zürich, 1938

Crimele şi abuzurile comise au produs o ruptură între Garda de Fier şi şeful guvernului, astfel încât, la sfârşitul lunii ianuarie 1941, legionarii s-au revoltat, încercând să preia întreaga putere în stat. Sigur pe sprijinul armatei, al cărei ofițer superior era, Ion Antonescu reuşea să zdrobească mişcarea, nu înainte ca în mai multe oraşe să se petreacă adevărate pogromuri împotriva populației evreieşti. Acestea au continuat şi în următorii ani, pe măsură ce România, aliată a Germaniei, a participat la Campania din Est.

Debarasat de prezența turbulentă a Gărzii de Fier, regimul a luat aspectul unei dictaturi militare clasice. Drepturile cetățeneşti şi libertățile civile au rămas suspendate. Educația a fost la rândul ei înregimentată, în fruntea învățământului fiind desemnat ca ministru un distins ofițer în retragere, generalul Radu Rosetti, hotărât şi vechi opozant al regimului lui Carol al II-lea. Demisionat ca urmare a dezacordului față de politica dusă de „Conducătorul" statului – titlu asumat, după modelul dictatorilor de extremă dreaptă, de către şeful guvernului –, în special față de implicarea în război, Radu Rosetti a fost înlocuit de însuşi Ion Antonescu, iar apoi de filozoful Ion Petrovici, profesor la Universitatea din Iaşi şi om politic apropiat de cercurile politice extremiste – mai fusese ministru al Educației şi în guvernul condus de Octavian Goga.

Intențiile noului regim vor fi fost poate favorabile dezvoltării mediului academic, dar intervențiile administrative în bunul mers al învățământului, anularea oricărei autonomii universitare şi viziunea mesianică asupra rolului educației publice naționale nu au contribuit la realizarea planurilor şi nici la stabilitatea necesară comunității intelectuale. Mai mult decât atât, România a intrat în război.

Ostilitățile contra U.R.S.S. au debutat în iunie 1941 şi au evoluat în primul an mai degrabă bine, armata română eliberând Basarabia şi Bucovina de Nord, şi ocupând, cu prețul a numeroase pierderi, Odesa şi Transnistria, care a fost anexată țării din punct de vedere administrativ. Avansul a

continuat, în ciuda criticilor interne şi a problemelor militare, de-a lungul Ucrainei, soldaţi români ajungând până în Kuban, în sudul Rusiei. Dezastrul survenit la Stalingrad a produs grele pierderi trupelor române, care s-au găsit într-o continuă retragere ulterior, alături de întregul front german, începând cu 1943.

La începutul anului 1944 luptele se apropiaseră periculos de graniţele româneşti, iar ţara risca să devină câmp de bătălie. O opoziţie subterană începea să se contureze împotriva regimului condus de Ion Antonescu – devenit între timp mareşal. Pe 23 august 1944, la iniţiativa regelui Mihai, şeful guvernului a fost demis printr-o lovitură de Palat şi arestat. Locul său a fost luat de un guvern condus de generalul Constantin Sănătescu, în care erau reprezentate toate forţele politice şi care a abandonat alianţa cu puterile Axei, începând negocieri cu Naţiunile Unite. Armata sovietică a ocupat ulterior România.

Prin politica sa profund antisemită, dictatura lui Ion Antonescu a continuat discriminarea, excluderea unor largi categorii de la drepturile fundamentale, inclusiv cel la educaţie. Deportările, masacrarea multor civili în teritoriile ocupate, genocidul împotriva populaţiei evreieşti şi a altor minorităţi au produs nenumărate victime.

Tuturor acestora li s-au adăugat distrugerile provocate de război. Dacă în primii doi ani teritoriul României a fost relativ la adăpost de operaţiunile militare, ulterior au apărut probleme grave. Prăbuşirea producţiei economice, dezorganizarea generală a infrastructurii, dar şi a mecanismelor sociale, lipsurile materiale tot mai acute au marcat anii 1943 şi 1944. După ce distruseseră regiunea petroliferă de la Ploieşti, bombardamentele anglo-americane au atins Capitala, unde, doar în cursul raidului din data de 4 aprilie 1944, au murit aproape 3.000 de persoane, iar alte 2 000 au fost rănite; printer cei ce şi-au pierdut viaţa s-a numărat şi dr. Aurelian Vlădescu, angajat al Facultăţii de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti, pe care bombardamentul l-a surprins în laboratoarele Grădinii Botanice din Capitală. Câteva zile mai târziu vechea clădire a Universităţii, pe locul unde se găseşte astăzi Facultatea de Istorie, a fost distrusă. Ea va fi demolată ulterior, iar pe acel loc se va ridica peste decenii un nou imobil, a cărui faţadă o va replica pe cea bombardată.

Corpul didactic în perioada 1938-1944

La începutul perioadei la care ne referim, gradele universitare erau: asistent, şef de lucrări, şef de secţie, conferenţiar provizoriu, conferenţiar definitiv, profesor agregat, profesor definitiv. Din 1942, sistemul a început să capete aspectul pe care l-a avut până recent, existând următoarele grade, în ordine crescătoare: preparator, asistent, lector/şef de lucrări, conferenţiar, profesor agregat, profesor titular. Primele trei poziţii erau calificate drept „corp ajutător”[7]. În 1938, dar şi mai târziu, legea

[7] *Decret-lege relativ la organizarea învăţământului superior*, în „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 118, din 23 mai 1942, p. 4233.

asigura în teorie inamovibilitatea cadrelor didactice, cu excepția cazurilor de abateri disciplinare. În situația desființării catedrei, titularul acesteia se bucura de dreptul de a primi automat un post similar.

Salarizarea se făcea pe baza unei grile comune ce prevedea un salariu de bază pentru fiecare grad academic, la care se adăuga un spor de vechime în învățământ, denumit gradație. Aceasta era de 25% după cinci ani, 50% după zece ani, 75% după 15 ani, 100% după 20 de ani şi 125% după 25 de ani[8]. Se putea obține derogare de la regulă, cu titlu excepțional, dar nu mai mult de trei cazuri anuale, la nivel național![9] Se aplica grila de salarizare[10] din tabelul de mai jos, în lei. Salariile erau mari, Institutul de Statistică oferind cifra de 168 lei drept câştig salarial mediu brut lunar în anul 1938, la nivel național[11].

Funcția didactică	Salariu de încadrare	Nivel maxim de salarizare
Profesor	13.000	29.500
Profesor agregat	8.500	–
Conferențiar definitiv	10.550	–
Conferențiar provizoriu	8.650	19.150
Şef de lucrări	7.800	17.500
Asistent	6.150	12.500

În timpul ministeriatului lui Ion Petrovici s-a introdus prevederea legală prin care avansarea la o nouă treaptă de salarizare era legată de performanța ştiințifică a cadrelor didactice. Tot de atunci există şi obligația unor ore de consultații ale profesorilor cu studenții[12], care erau însă văzute în acel moment drept consiliere personală.

În ceea ce priveşte norma didactică, în 1942 un profesor avea cel puțin două cursuri şi o „şedință de lucrări" pe săptămână, care trebuiau să se desfăşoare în zile diferite. La rândul lor, conferențarii aveau obligația de a conduce trei asemenea şedințe săptămânale, la care se adăugau un număr de ore de curs decise de consiliul facultății în care activau. Restul cadrelor didactice, deținătoare de grade mai mici, erau destinate lucrului cu studenții, dar se punea un accent deosebit pe cercetarea ştiințifică[13].

Vârsta de pensionare în sistemul universitar era 70 de ani. Legea din mai 1942 a făcut câteva precizări în acest sens, scăzând în general vârsta încheierii activității didactice, însă este discutabil dacă această prevedere era menită să lovească în cineva anume, în condițiile în care trendul general european era reprezentat de scăderea vârstei

8 *Enciclopedia României*, vol. I: *Statul*, Imprimeria Națională, Bucureşti, 1936-1938, p. 475.
9 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4234.
10 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti…*, p. 116.
11 Pagina de internet a Institutului Național de Statistică, *Câştiguri salariale – din 1938, serie anuală* – https://insse.ro/cms/ro/content/c%C3%A2%C8%99tiguri-salariale-din-1938-serie-anual%C4%83-0, vizitată la 29 martie 2024.
12 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti…*, p. 118.
13 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4233.

de pensionare. Astfel, asistenții universitari erau pensionați la 57 de ani, iar vârsta legală creştea gradual până la 65 de ani în cazul profesorilor universitari, academicienii beneficiind de o prelungire până la 67 de ani. În fine, numai în cazul celor din urmă şi doar cu aprobarea Ministerului Învățământului, putea fi atinsă vârsta de 70 de ani[14].

Chirurgul şi profesorul Traian Nasta susținând, în amfiteatrul Facultății de Medicină, cursul de inaugurare pentru noul an universitar 1938-1939

Concursurile didactice pentru posturile superioare presupuneau mai multe probe, inclusiv una de prezentare a carierei şi a contribuțiilor ştiințifice, şi se punea accent pe capacitatea de organizator a candidatului. Niciuna dintre probe nu era publică. Numirile se făceau prin ordinul ministrului, iar în cazul profesorilor prin decret. Totuşi, ministerul putea să refuze avizarea concursului didactic şi să respingă un candidat, inclusiv din rațiuni politice.

În ceea ce priveşte posturile inferioare celui de conferențiar, se dădea întâietate principiului recrutării din interior şi avansării. Titularul catedrei era personajul-cheie, acesta decizând întregul proces. Chiar şi probele concursului, la preparatori şi asistenți, aveau drept subiect lucrările profesorului pe lângă care urmau să îşi desfăşoare activitatea. Totuşi, legea interzicea recrutarea rudelor până la gradul al treilea, inclusiv a afinilor. Posturile de

[14] Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti…*, pp. 118-119.

acest gen nu erau menite să fie definitive, existând limite de timp ale ocupării lor de aceeaşi persoană. Prin echivalare, fostele cadre didactice se puteau transfera în funcţii publice, fără concursul necesar accesului în administraţia de stat.

Decretul-lege privitor la învăţământul superior din 1942 înfiinţa şi o casă specială de pensii, dedicată exclusiv personalului universitar, pe modelul altor domenii de activităţi care îşi creaseră asemenea servicii specializate în perioada interbelică. Iniţiativa beneficia de autonomie financiară extinsă faţă de sistemul centralizat, fiind alimentată din contribuţiile legale ale membrilor, dar şi perceperea unui procent de până la 50% din taxele percepute de la studenţi[15]. Această prevedere indica foarte clar natura comercială a contribuţiilor studenţeşti. Din fericire, războiul şi apoi naţionalizarea sistemelor de pensii au împiedicat proiectul să devină funcţional.

Până la dictatura regală, intervenţia politicului în avansări, numiri, creări de posturi universitare a fost neînsemnată. Activitatea politică a cadrelor didactice a fost, din contră, relevantă. O mare parte dintre profesori activau în partide şi ocupau adeseori demnităţi publice, de la fotolii de deputaţi până la portofolii ministeriale. Cu toate acestea, prin cutumă, influenţa directă a organizaţiilor politice în viaţa universitară nu era acceptată.

Încadrarea studenţilor în partide politice extremiste a trezit îngrijorarea autorităţilor. Una dinrew problemele avute în vedere a fost influenţa pe care o parte a cadrelor didactice o putea avea asupra tineretului, din punct de vedere ideologic.

Istoricul Gheorghe Brătianu

Ministerul a solicitat ca toţi profesorii Universităţii din Bucureşti să-şi declare apartenenţa politică în 1938, iar situaţia rezultată arăta clar activismul partinic al cadrelor didactice. Lista realizată atunci se referea doar la cadrele didactice ale Facultăţii de Litere şi Filosofie şi cuprindea doar profesorii universitari, un profesor agregat şi 14 conferenţiari, aceasta fiind probabil şi structura gradelor academice superioare din acea facultate în acel moment. Din cei 42 menţionaţi, 14 nu fuseseră înscrişi în niciun partid politic, opt activaseră în Partidul Naţional-Liberal, şase în Partidul Liberal – Gh. Brătianu, doar doi la Partidul Naţional-Ţărănesc, trei în Partidul Poporului, doi în Partidul Naţionalist-Democrat al lui Nicolae Iorga. Apropiaţi de partidele extremiste se declarau numai – P.P. Panaitescu – legionar, Alexandru Busuioceanu, conferenţiar de Istoria Artei care a emigrat în 1942 în

[15] *Decret-lege relativ la organizarea învăţământului superior*, în „Monitorul Oficial", partea I, nr. 118, din 23 mai 1942, pp. 4236-4238.

Spania franchistă şi Ion Sân-Giorgiu, conferenţiar la Limba germană, care a devenit ministru al Educaţiei în fantomaticul „guvern în exil", organizat de Horia Sima la Viena în decembrie 1944. Ultimii doi activaseră în partidul lui A.C. Cuza. Alături de aceştia mai găsim câţiva simpatizanţi ai unor partide minuscule, precum Partidul Radical al lui Grigore Iunian sau Naţional-Agrar al lui Octavian Goga (din perioada în care extremismul său nu devenise atât de manifest) etc. Nicolae Iorga şi Dimitrie Gusti erau „fără partid", fiind apropiaţi ai regelui Carol al II-lea[16]. Aşadar, carliştii, extremiştii şi simpatizanţii lui Gheorghe Brătianu formau majoritatea opţiunilor politice. Mai mult, se făcea simţit un anumit traseism politic şi o mare versatilitate în modificarea simpatiilor politice. În acest context, remarcabil este cazul filozofului legionar Nae Ionescu, ce declara fără ezitare că nu făcuse parte din „niciun partid politic", ceea ce juridic putea fi adevărat, dar moral în niciun caz.

În decembrie 1938 decanul Facultăţii de Litere şi Filosofie, Constantin Rădulescu-Motru, se autopropunea rectorului Universităţii pentru a suplini orele lui Nae Ionescu, „suspendat" în acel moment[17]. În 1939 acesta a fost concediat, după ce Catedra sa, de Metafizică şi Istoria logicii, fusese desfiinţată (în noiembrie 1938)[18].

În acel moment părea că de toată aprecierea se bucurau apoliticii. Astfel, dintre cele şase cadre didactice promovate la Facultatea de Litere şi Filosofie în octombrie 1938, patru (Dumitru Caracostea – literatură română, Ion Andrieşescu – arheologie, G.G. Andreescu – pedagogie practică, Theodor Capidan – dialectologie şi folclor romanic) erau menţionaţi ca neînscrişi în vreun partid politic. Lor li se adăugau C.C. Giurescu – suplinitor la bizantinologie, şi Ion Sân-Georgiu – la Limba şi literatura germană. Dintre aceştia, Giurescu era un cunoscut carlist, iar cel de-al doilea, după cum am mai spus, legionar. Dacă însă menţionăm că, fără a fi înscris în vreun partid, profesorul Dumitru Caracostea a deţinut portofoliul Educaţiei în guvernul filogerman al lui Ion Gigurtu, în vara anului 1940, când a fost coleg cu Horia Sima, şi chiar şi-a păstrat postul câteva zile în primul guvern condus de Ion Antonescu, putem să deducem simpatiile politice ale acestuia.

Cu două excepţii (Demostene Russo, care decedase, şi Nae Ionescu, împotriva căruia se luaseră măsuri politice), avansările amintite s-au făcut prin pensionarea unor foarte cunoscuţi specialişti: Mihail Dragomirescu, George Murnu, Ion A. Rădulescu-Pogoneanu, Ion-Aurel Candrea, Simion Mândrescu. Deşi legea prevedea 70 de ani ca vârstă maximă de pensionare în cazul profesorilor universitari, totuşi doar trei (Mihail Dragomirescu, George Murnu şi Simion Mândrescu) dintre cei amintiţi atinseseră această etate.

În ceea ce îi privea pe profesorii de la Facultatea de Ştiinţe, situaţia era net diferită. Dintre cele 45 de cadre didactice superioare

[16] *Istoria Universităţii din Bucureşti. Documente (1864-1972)*, ediţie de Adina Berciu-Drăghicescu, Editura Universităţii din Bucureşti, 2008, doc. nr. 122, pp. 246-248. Vezi şi Alina Pavelescu, *Noile politici de selecţie a studenţilor şi profesorilor de ştiinţe sociale la Universitatea din Bucureşti, 1948-1955, I*, în „Arhivele Totalitarismului" nr. 1-2/2013, pp. 94-95.

[17] *Istoria Universităţii din Bucureşti. Documente (1864-1972)...*, pp. 244 şi 247.

[18] Romina Surugiu, *Dominante filosofice în publicistica lui Nae Ionescu. De la Logos la „Cuvântul"*, Paideia, [Bucureşti], [2008], p. 19.

(18 profesori universitari şi 27 conferenţiari), 30 declarau în august 1938, la o anchetă asemănătoare cu cea descrisă mai sus, că nu fuseseră implicaţi niciodată în activitatea politică de partid. Dintre ceilalţi, şase fuseseră membri ai P.N.L., cinci ai P.N.Ţ., doi ai grupărilor politice patronate de Nicolae Iorga (profesorul Dimitrie Pompeiu fusese chiar vicepreşedinte al Partidului Naţionalist-Democrat, iar poetul-matematician Ion Barbu/ Dan Barbilian, pe atunci conferenţiar, a declarat că-şi amintea să se fi înscris „prin anii 1924-25" în formaţiunea politică a lui Nicolae Iorga şi Constantin Argetoianu, dar că nu „s-a prezentat" niciodată), unul la defunctul Partid Conservator-Democrat al lui Take Ionescu şi doar conferenţiarul C.E. Gabrielescu)activase într-un partid extremist – Partidul Naţional-Creştin.

La Facultatea de Drept cei 24 de profesori, 31 de docenţi-asistenţi şi 57 de persoane aparţinând personalului administrativ, existent la nivelul anului 1938, şi-au declarat „neaderarea" la partidele politice. Printre aceştia găsim numele unor jurişti celebri, un fost prim-ministru, apropiat însă regelui Carol al II-lea (G.G. Mironescu), foşti diplomaţi de renume internaţional (Nicolae Titulescu şi Vespasian V. Pella), dar şi pe Istrate Micescu.

În luna decembrie 1938, în aceeaşi facultate, erau titularizaţi pe posturi şi doi istorici: Alexandru Busuioceanu la Istoria artei, extremist de dreapta, despre care am mai vorbit, şi George Cantacuzino, conferenţiar de Istorie antică greco-romană, care îşi declarase simpatia pentru regimul regelui Carol al II-lea („înţelege să aibă o preferinţă pentru marile mişcări culturale şi naţionale ale neamului românesc").

Scriitorul şi istoricul George Murnu

În ceea ce îi privea pe profesorii de la Facultatea de Ştiinţe, situaţia era net diferită. Dintre cele 45 de cadre didactice superioare (18 profesori universitari şi 27 conferenţiari), 30 declarau în august 1938, la o anchetă asemănătoare cu cea descrisă mai sus, că nu fuseseră implicaţi niciodată în activitatea politică de partid. Dintre ceilalţi, şase fuseseră membri ai P.N.L., cinci ai P.N.Ţ., doi ai grupărilor politice patronate de Nicolae Iorga (profesorul Dimitrie Pompeiu fusese chiar vicepreşedinte al Partidului Naţionalist-Democrat, iar poetul-matematician Ion Barbu/ Dan Barbilian, pe atunci conferenţiar, a declarat că-şi amintea să se fi înscris „prin anii 1924-25" în formaţiunea politică a lui Nicolae Iorga şi Constantin Argetoianu, dar că nu „s-a prezentat" niciodată), unul la defunctul Partid Conservator-Democrat al lui Take Ionescu şi doar conferenţiarul C.E. Gabrielescu)activase într-un partid extremist – Partidul Naţional-Creştin.

La Facultatea de Drept cei 24 de profesori, 31 de docenţi-asistenţi şi 57 de persoane

aparținând personalului administrativ, existent la nivelul anului 1938, şi-au declarat „neaderarea" la partidele politice. Printre aceştia găsim numele unor juriști celebri, un fost prim-ministru, apropiat însă regelui Carol al II-lea (G.G. Mironescu), foşti diplomați de renume internațional (Nicolae Titulescu şi Vespasian V. Pella), dar şi pe Istrate Micescu.

Matematicianul şi poetul
Ion Barbu/Dan Barbilian

Juristul şi diplomatul Vespasian Pella,
specialist în drept penal internațional

Declarații de acest gen au făcut toți angajații Universității din Bucureşti, de la toate facultățile încă un exemplu – există declarația episcopului-vicar al Bucureştilor, dr. Irineu Mihălcescu (care îl va înlocui pe Nicodim Munteanu la Mitropolia Moldovei, după alegerea acestuia ca patriarh) prin care preotul, profesor de dogmatică la Facultatea de Teologie, se retrăgea din rândurile antisemitului Partid Național-Creştin[19].

Mulți erau însă susținători ai regelui Carol al II-lea. Astfel, printre membrii fondatori ai F.R.N. îi întâlnim pe Anibal Teodorescu, profesor la Facultatea de Drept, şi pe Victor Vâlcovici, profesor de matematică la Facultatea de Ştiințe. Unii devin şi senatori numiți de rege în „parlamentul" dictaturii regale, cauționând cu numele şi poziția didactică regimul personal al monarhului. Alții însă i s-au opus, precum Ioan Hudiță, fost profesor la Şcoala de Arhivistică din 1939 până în 1941. A fost apoi conferențiar de istorie diplomatică la Facultatea de Litere şi Filosofie, iar din 1944, profesor universitar. Aliat al dr. Nicolae Lupu în Partidul Țărănesc Democrat şi secretar general adjunct al P.N.Ț., a fost şi a rămas un vehement anticarlist. Colegul său de partid, Constantin Rădulescu-Motru, a fost până la

[19] *Istoria Universității din Bucureşti. Documente (1864-1972)...*, pp. 240-246 şi 248.

urmă convins de utilitatea înscrierii în partidul regelui, care îl şi trimite deputat în parlamentul ornamental al dictaturii. Mai târziu, acelaşi filozof îşi trâmbița simpatiile pentru Hitler şi nu era singurul.

Matematicianul Victor Vâlcovici

Inclusiv unii din cei mai importanți intelectuali care vor servi regimul comunist se declară adepți ai ideilor regale. Viitorul şef de stat al R.P.R., Constantin Parhon, fondatorul endocrinologiei româneşti, profesor la Facultatea de Medicină, se simțea obligat să-şi declare loialitatea față de tron[20]. Nu era nicio noutate: în 1933, îi scrisese rectorului Universității, indignat de acuzația de comunism[21].

Mulți alții au contribuit cu articole laudative în presă: Ion Simionescu, profesor de geologie la Facultatea de Ştiințe, Eugen Herovanu de la Drept, Tudor Vianu etc.

Pe asistentul universitar Mihai Pop, care preda folclor la Facultatea de Litere, îl urmărea Siguranța pentru comunism. Mai târziu, în timpul regimului legionar, Octav Onicescu, profesor de matematică la Facultatea de Ştiințe, a publicat articole de propagandă în cotidianul oficial al Mişcării, „Cuvântul".

Geologul şi paleontologul Ion Simionescu, preşedinte al Academiei Române (1941-1944)

Episodul excluderii lui Nae Ionescu din sistemul didactic, amintit anterior, era însă simptomatic. Până în acel moment, autoritățile nu impuseseră asemenea măsuri Senatului Universității. Regimul legionar va fi însă primul care va lua măsuri radicale de epurare. Mai întâi, a trecut la pensionarea fără acordarea vreunei dispense a tuturor celor care depăşeau vârsta legală. Această dispoziție i-a scos, în toamna anului 1940, de la catedrele pe care le deținеau la Universitatea

[20] Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 142, 144, 164 şi p. 170.

[21] Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de manuscrise, Fondul C.I. Parhon – corespondență, cota S 17(2)/CDLXIX, scrisoare din 7 iunie 1933.

din Bucureşti, pe istoricul Nicolae Iorga, filozofii Constantin Rădulescu-Motru şi P.P. Negulescu, pe matematicianul Dimitrie Pompeiu, geologul Ion Simionescu şi pe endocrinologul Constantin Parhon[22]. Totuşi, după cum am văzut, măsuri asemănătoare fuseseră luate şi în 1938.

Prin decretul-lege din 11 octombrie 1940, tot personalul didactic şi auxiliar de origine evreiască a fost îndepărtat din sistemul public de învățământ, de indiferent ce nivel[23], deci şi din cel universitar.

Filozoful Petre P. Negulescu

La Universitatea din Bucureşti, în rândul cadrelor didactice erau puțini evrei, primii fiind concediați în septembrie 1940. Excluderea a fost făcută oarecum la întâmplare. De exemplu, Max Popper, conferențiar la Medicină, a fost dat afară, în timp ce Tudor Vianu a fost declarat etnic român. Tot la Medicină s-au făcut şi câteva alte excepții: Max Marbe, Margareta Valeriu etc.[24]

În noiembrie 1940 se înființa prima comisie de control a activității cadrelor universitare. Deşi în teorie urmărea doar depistarea posibililor comuniști, ea a propus licențierea a aproximativ unui sfert dintre angajații universităților româneşti, deşi numai circa 5% din rațiuni politice, restul fiind declarați incompatibili din punct de vedere profesional şi moral. Ion Antonescu a ignorat aceste recomandări, iar măsurile nu au fost puse în aplicare[25].

Istoricul Constantin C. Giurescu

Funcționarea Comisiei de revizie a arătat însă tarele sistemului şi a subliniat mai degrabă defectele umane. Delațiunea,

[22] Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 142, 144, 164 şi p. 170.
[23] *Raportul final al Comisiei prezidențiale pentru Studierea Holocaustului în România*, Polirom, 2005, p. 196.
[24] Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 156 şi p. 171.
[25] Alina Pavelescu, *loc. cit.*, p. 95.

dublul standard şi multe altele de acelaşi gen au fost metodele aplicate cu predilecție. De exemplu, Tudor Vianu nu a mai scăpat, fiind declarat incompatibil ca evreu. George Emil Palade, asistent universitar la Medicină şi viitor laureat al Premului Nobel, era calificat drept „imoral" şi „ostil structurii Statului Național-Legionar". Destituirea îi aştepta însă pe Mihai Ralea, Istrate Micescu, C.C. Giurescu şi Alexandru Rosetti, care erau prea compromişi de relațiile cu regimul lui Carol al II-lea etc.[26] Acesta a fost prilejul de care au încercat să se folosească alți membri ai corpului didactic pentru a înainta în carieră. Acesta este şi tristul caz al lui Dan Barbilian, care a trimis conducerii ministerului o serie de memorii prin care lovea pe nedrept în mai mulți dintre colegii săi, cu unicul scop de a promova din postul de conferențiar la Facultatea de Matematică pe cel de profesor[27]. După cum am mai spus, după căderea legionarilor de la putere, guvernul condus de Ion Antonescu nu a mai luat în considerare concluziile comisiei, iar corpul didactic a fost relativ stabil în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, până la 23 august 1944, cu câteva mici excepții ale unor persoane ce activau pe față în rândurile comuniştilor.

Într-un moment de remarcabil curaj, la sfârşitul primăverii şi începutul verii anului 1944, pe măsură ce situația pe front devenea tot mai gravă pentru România, un grup de profesori au adresat şefului guvernului un apel la încetarea alianței cu Germania[28]. Cunoscut drept „memoriul universitarilor", printre cei care l-au semnat s-au aflat şi numeroase cadre didactice de la Universitatea din Bucureşti. Mareşalul Antonescu a calificat însă acțiunea drept „uşuratică", iar pe semnatari i-a considerat partizani ai lui Iuliu Maniu[29].

Sociologul, psihologul şi eseistul Mihai Ralea

În 1943, la Universitatea din Bucureşti funcționau 153 de profesori şi 53 de conferențiari.

[26] Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 172-173 şi pp. 176-179.

[27] Lucian Nastasă, *„Poeticul" Dan Barbilian şi mişcarea legionară*, în „Apostrof", an. XXIV, nr. 11 (282), 2013, pp. 15-18.

[28] Maria Someşan, *Universitate şi politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade şi documente*, Editura Universității din Bucureşti, 2004, p. 237.

[29] *Stenogramele şedințelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu*, vol. al XI-lea: *Mai-august 1944*, ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă şi Maria Ignat, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 2008, şedința din 21 iulie 1944, p. 513.

Studenții în perioada 1938-1944

Pentru a urma cursurile universitare, studenții trebuiau să dețină o diplomă de bacalaureat, să susțină un concurs de admitere şi să plătească diferite taxe pentru numeroase servicii, însă o taxă generală de studii nu existat, statul finanțând în ansamblu funcționarea învățământului superior. Bursele de care beneficiau trebuiau obținute prin concurs, iar legea din 1942 făcea apel la sentimentul datoriei absolvenților pentru a restitui eventualele sume încasate, în cazul atingerii unui nivel ridicat de bunăstare personală[30].

Cifra de şcolarizare era decisă de Ministerul Învățământului pentru o durată de zece ani, în funcție de cerințele pieței muncii, dar şi de planurile de dezvoltare economico-socială ale statului.

Dacă aveau peste 24 de ani, candidații la studenție trebuiau să dețină aprobarea specială a consiliului facultății la care doreau să fie admişi. Dacă nu promovau examenele doi ani la rând, erau exmatriculați, iar o nouă înscriere era posibilă numai cu respectarea limitei de vârstă[31]. Statul descuraja astfel prelungirea studiilor peste măsură şi deci neparticiparea la câmpul muncii.

Festivitatea de deschidere a anului universitar 1938-1939,
la Universitatea din Bucureşti

[30] Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, pp. 118-119 şi p. 221.
[31] *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4241.

Examenul de admitere consta în minimum trei probe, la materii apropiate de profilul facultății urmate, cu excepția matematicii, unde era una singură. De exemplu, la Facultatea de Litere şi Filosofie, profilul Istorie, se susținea examen la limba română, la limba latină şi la istorie. De la sfârşitul anilor '30, candidații trebuiau să prezinte un certificat medical şi unul psihologic la înscriere[32].

Unul din fenomenele tipice perioadei la care ne referim este numărul mare de studenți înscrişi la mai multe facultăți în acelaşi timp, deşi era prevăzut un sistem de frecventare a altor cursuri decât cele stabilite în programa de bază – un fel de precursor al sistemului creditelor transferabile de astăzi. Merită însă menționat şi faptul că planul de învățământ era decis exclusiv de consiliile facultăților, fără implicarea ministerului[33].

La mijlocul deceniului al patrulea, o anchetă stabilea că aproximativ 43% dintre studenții de la Filosofie urmau şi cursurile unei alte specializări: drept, ştiințe, teologie, economie, sport sau conservator. Dacă acest aspect era de bun augur, deşi poate că nu îndemna la seriozitate, problema era alta: doar aproximativ 10% dintre cei înscişi la cursuri reuşeau să-şi ia licența la sfârşitul perioadei normale de studii, indiferent de specializarea urmată[34]. Totuşi, după amânări şi întârzieri, procentul absolvenților se apropia de jumătate din cei înmatriculați[35]. Domeniul cel mai des abandonat înainte de licență era teologia.

La nivelul întregii țări, nu mai puțin de 43,1% din totalul studenților frecventau studiile juridice, ceea ce crea o masă foarte mare de absolvenți care urmăreau aproape exclusiv funcții administrative[36]. Totuşi, în 1937, cel puțin la nivelul Capitalei, conform statisticilor oficiale, numărul „şomerilor intelectuali" era destul de redus[37], dacă ținem cont de faptul că aici se concentra puterea politică cu armata sa de funcționari de stat. Deşi cifrele par contestabile prin dimensiunea lor mică (în altă parte se citează câteva zeci de mii![38]), este evident că acest fenomen fusese de o amploare mult mai mare în anii anteriori şi că acest lucru alimentase masiv mişcările extremiste şi contestatare, în primul rând Garda de Fier[39], al cărei bazin urban de aderenți fusese foarte afectat de persistența şomajului în rândurile persoanelor cu studi superioare.

Condițiile materiale proaste, aşteptările înşelate, criza morală, lipsa de perspective au produs o ruptură între generații, între studenți şi profesori, care nu au mai fost considerați modele de urmat, uneori nici măcar din punct de vedere intelectual. Tineretul universitar s-a radicalizat, căutând

---

32 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, p. 187.

33 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, pp. 4239-4240.

34 *Enciclopedia României...*, vol. I: *Statul*, p. 164 şi p. 479.

35 Dragoş Sdrobiş, *Elitele şi universitatea în România interbelică. Problema „şomajului intelectual"*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca", tom LI, 2012, p. 278.

36 *Enciclopedia României...*, vol. I: *Statul*, p. 480.

37 Dragoş Sdrobiş, *loc. cit.*, p. 281.

38 Ionuț Butoi, *Când produce şcoala revoluționari? O incursiune în istoria socială a vieții universitare interbelice*, în „Revista de pedagogie" nr. 4/2011 – http://www.cooperativag.ro/o-incursiune-istoria-sociala-vietii-universitare-interbelice/, pagină vizitată la 12 aprilie 2014.

39 Dragoş Sdrobiş, *loc. cit.*, pp. 283-284.

alte forme de exprimare a modului său de a vedea lumea. „Tânăra generație interbelică are în comun cel puțin acest sentiment de înaltă tensiune atât de sfârşit de lume cât şi de presentiment al naşterii uneia noi. Un sentiment apocaliptic nu neapărat în sens teologic, ci în sensul unui sentiment de participare la evenimente decisive, epocale, istorice", afirmă cercetătorul Ionuț Butoi[40]. În aceste condiții, cea mai simplă formă de evadare, de căutare a „salvării" a fost extremismul politic.

Primele măsuri oficiale antisemite în domeniul educației nu au afectat imediat mediul universitar. În principiu, Constituția din februarie 1938 garanta drepturi egale pentru toți cetățenii României. Deşi până la cedarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord şi orientarea politicii externe a României spre Germania, alte măsuri nu au mai fost luate la nivel central, şicanele administrative au început să se facă simțite.

Imediat după instalarea la putere a guvernului condus de Ion Gigurtu, populația evreiască a fost împărțită în diferite categorii, toate discriminatorii. Dreptul la educație a fost printre cele amputate imediat. Ministrul Justiției, cel însărcinat să redacteze documentul menționat, era, în acel moment, Ion V. Gruia, profesor de drept la Universitatea din Bucureşti.

Venirea la putere a guvernului legionar condus de generalul Ion Antonescu a însemnat debutul politicii de „românizare", adică generalizarea măsurilor rasiste şi antisemite. După rebeliunea legionară din ianuarie 1941 şi excluderea Gărzii de Fier de la guvernare, această politică a continuat cu şi mai mare forță, iar după intrarea României în război în iunie 1941 s-a transformat în genocid.

Printr-un decret-lege din 11 octombrie 1940 s-a „reglementat" accesul elevilor şi studenților evrei în şcoli şi universități. Cu câteva excepții, învățământul superior le-a fost interzis. Dacă în ceea ce privea celelalte – niveluri s-a găsit soluția legală – deşi incorectă, – întrucât evreii continuau să fie contribuabili – de a se înființa şcoli particulare, exclusiv pe criterii etnice, în ceea ce priveşte studiile universitare, acest lucru nu a fost posibil, întrucât legislația nu permitea. S-a obținut permisiunea înființării unor colegii: studii sanitare, studii tehnice, cursuri de artă şi pregătire teoretică şi practică. Colegiile copiau programa cursurilor universitare, foloseau personal de specialitate şi se încheiau cu examene identice cu cele publice. Notele obținute se treceau în registre matricole oficiale, care au fost utilizate după 23 august 1944 pentru echivalarea studiilor. Totuşi, în momentul creării lor, diplomele eliberate de colegiile universitare nu aveau nicio valoare legală. Totul era organizat pe cheltuiala cursanților[41].

În ceea ce privea, studenții proveniți din rândurile populației majoritare, ceea ce impresionează sunt dimensiunile fenomenului apartenenței la mişcările extremiste. În cadrul Universității din Bucureşti, facultățile cele mai afectate erau cele de Medicină şi de Drept. În unele perioade, aceste tendințe par să aibă aspectul unor mişcări de masă. De exemplu, numai pe 15 decembrie 1937, Ministerul de

[40] Ionuț Butoi, *loc. cit.*

[41] *Raportul final al Comisiei prezidențiale pentru Studierea Holocaustului...*, p. 180 şi pp. 195-196.

Interne a putut număra la o întrunire a Gărzii de Fier nu mai puțin de 53 de studenți înmatriculați la Universitatea din Bucureşti[42].

În perioada la care ne referim, studenții la facultățile Universității din Bucureşti erau, din punct de vedere numeric[43]:

Anul universitar	Total studenți înscriși	Băieți	Fete	Etnici români	Absolvenți	Doctori
Facultatea de Medicină veterinară						
1937-1938	445	408	37	379	63	
1938-1939	425	394	31	367	65	
1939-1940	419	393	26	355	51	
1940-1941	424	353	29		52	
1941-1942	474	399	29		47	
1942-1943	460	437	23		68	
1943-1944	502	480	22		130	
Facultatea de Farmacie						
1937-1938	540					
1938-1939	568					
1939-1940	602	210	392		127	6
1940-1941	856	226	540		74	16
1941-1942	1 002	231	771		103	7
1942-1943	1 327	369	958		39	4
1943-1944	1 357	456	901		77	5
Facultatea de Teologie						
1937-1938	841					
1938-1939	967					
1939-1940	977					
1940-1941	988					
1941-1942	896					
1942-1943	645	636	9		65	1
1943-1944	536	531	5		56	
Facultatea de Drept						
1937-1938	6 626					
1938-1939	5 075					
1939-1940	5 310					
1940-1941	5 483					
1941-1942	5 361					

42 Alina Pavelescu, *loc. cit.*, p. 95.

43 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, pp. 131-132, p. 137, p. 139, p. 184 şi p. 186. Vezi şi Arhivele Naționale ale Municipiului Bucureşti (mai departe ANB), Fondul Universitatea din Bucureşti – Rectorat, dosar nr. 35/1945, f. 108, 110 şi f. 112 şi dosar nr. 40/1948, f. 30, 32, 34-35, 55, 58-59, 61, 72, 80 şi 82.

Facultatea de Litere şi Filozofie						
1937-1938	3 035					
1938-1939	2 519					
1939-1940	1 771					
1940-1941	1 656	765	891		283	5
1941-1942	1 534	623	911		190	13
1942-1943	1 721	555	1 166		199	14
1943-1944	1 952	601	1 351		123	6
Facultatea de Ştiințe						
1937-1938	1 574					
1938-1939	1 104					
1939-1940	927					
1940-1941	800					
1941-1942	674					
1942-1943	697	327	370			19
1943-1944	831	382	449		13	2
Facultatea de Medicină umană						
1937-1938	1 215					
1938-1939	1 148					
1939-1940	1 283					
1940-1941	1 605					
1941-1942	1 695					
1942-1943	1 959	1 350	609		108	
1943-1944	2 480	1 765	715		66	
Total						
1937-1938	14 276				1 444	249
1938-1939	11 806				1 609	287
1939-1940	11 289				1 042	275
1940-1941	11 812				1 119	240
1941-1942	11 636				469	217

Deşi în principiu studenții erau scutiți de mobilizarea pe front, efortul de război s-a putut vedea şi în pierderile suferite de corpul studențesc al Universității. Dacă la acestea adăugăm şi excluderea, deportarea şi adeseori exterminarea studenților evrei, avem măsura pierderilor umane decontate în perioada războiului de prima instituție de învățământ a țării.

Viața universitară. Organizarea şi funcționarea Universității în perioada 1938-1944

Cadrul legislativ ce reglementa educația superioară a fost modificat prin decretul-lege din mai 1942, emis de regimul condus de mareşalul Ion Antonescu. În principiu, acesta a menținut autonomia de care se bucurau universitățile, dar a accentuat rolul de planificator strategic al statului. În condițiile războiului şi ale dictaturii militare, aceste deziderate au rămas în cea mai mare parte teoretice.

Ministerul de resort îşi păstra dreptul de a numi rectorii şi decanii, dar numai din liste de candidați nominalizați de senatele universităților, respectiv de consiliile facultăților. Mandatele de conducere aveau prevăzută însă o durată clară: cinci ani pentru rectori şi trei pentru decani. Aceştia erau ajutați de prorectori şi prodecani, dar numai câte unul pentru fiecare funcție de răspundere, numiți de ministru din aceleaşi liste de candidați. Rectorul deținea cele mai multe atribuții executive, dar şi de reprezentare în raport cu terții, inclusiv cu puterea politică, ce îl numea. Principala sa responsabilitate era asigurarea bunei funcționări a instituției pe care o conducea[44]. Decanii aveau aceleaşi obligații, dar la nivelul facultăților pe care le coordonau.

Ministrul putea suspenda rectorul, dar nu îl putea demite decât prin decizia unei comisii formate din ceilalți rectori din țară[45]. Decanii puteau fi suspendați de către Senatul Universității.

Legea continua să facă o diferență între universități şi ansamblul sistemului învățământului superior, în favoarea celor dintâi. Astfel, pentru a asigura autonomia, ministerul de resort ceda din prerogativele sale unor instituții subalterne ce implicau autogestiune, pe care doar le cenzura parțial, asemănător sistemului judecătoresc de astăzi. Se înființau Consiliul Învățământului superior şi Consiliul interuniversitar, primul dedicat tuturor şcolilor superioare, indiferent de profil şi forma de organizare, iar al doilea rezervat exclusiv universităților. Cele două organe erau compuse din reprezentanții instituțiilor de învățământ superior, dar cu participarea ministerului. După îndeplinirea unor proceduri administrative ce implicau parțial posibilitatea cenzurii ministeriale, deciziile finale, adoptate prin deliberări, erau obligatorii pentru membri.

Senatul Universității îşi menținea rolul decizional, reglementând toate aspectele funcționării cotidiene. Ca şi astăzi, se reunea cel puțin o dată pe lună şi dezbătea situația personalului didactic şi administrativ, studenților, programelor de studii, infrastructurii etc. Senatul elabora un proiect de buget, care era însă aprobat de ministerul de resort, în calitate de reprezentant al finanțatorului – statul. Altfel spus, limitele autonomiei erau de natură materială[46].

44 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, p. 119.
45 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4233.
46 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, p. 117-118.

Senatul era compus din conducerea Universității, din decani şi din câte un delegat al consiliilor facultăților componente, care se reuneau sub preşedinția rectorului. Deciziile nu puteau fi luate decât prin vot deschis. Consiliile „profesorale" – ale facultăților – erau formate din toți profesorii titulari şi agregați ai facultății respective. La şedințele consiliului puteau fi invitați conferențiarii şi suplinitorii, dar votul lor nu era decât unul consultativ. Absența de la şedințele consiliului era sancționată de Senatul Universității[47].

Relația cu studenții se realiza prin Oficiul universitar, un conglomerat de servicii, cu atribuții dintre cele mai variate: sociale (cămine, cantine), medicale, consiliere profesională, editarea de cursuri etc. Influența regimului politic era vizibilă şi aici: Oficiul universitar avea şi obligația educației patriotice a studenților[48], dar şi a celei sportive, de turism etc. Legea insistă asupra faptului că, deşi atribuțiile instituției nu erau academice, la conducerea Oficiului să fie numit un cadru didactic, salarizat însă de minister[49], probabil pentru a da un anumit prestigiu funcției, dar şi pentru a asigura integrarea în comunitatea universitară.

În fruntea oficiului se afla, din 1935, viitorul rector P.P. Panaitescu, căruia i-a succedat, în februarie 1941, Gheorghe Vrânceanu. La nivelul anului universitar 1937-1938, prin intermediul serviciilor medicale gratuite oferite de Oficiul Universitar, s-au tratat 1.421 studenți. Aceeaşi instituție organiza şi tabere de vară, pe care le frecventau puțin peste 100 de studenți anual, inclusiv în timpul războiului. În 1942, Oficiul Universitar a fondat un cămin şi o cantină şi a început să gestioneze ajutoarele sociale acordate studenților pentru cazare[50].

I. FACULTATEA DE TEOLOGIE

Profesori titulari

PALATUL UNIVERSITĂȚII
B-dul Regele Carol I, Nr. 13
Intrarea A, Etajul II
Telefon 3.79.90

Nr. curent general	Nr. curent pe Facultăți	NUMELE ŞI PRENUMELE	CATEDRA	DOMICILIUL	Telef.
1	1	**Bulat Toma**	*Istoria Bisericească Universală*	Str. Principatele Unite, 4	—
2	2	**Crainic Ion-Nichifor**	*Teologie Ascetică şi Mistică*	Str. Polonă, 38	2.06.01
3	3	**Iacob Lazăr**	*Dreptul Bisericesc*	B-dul Elisabeta, 97	5.38.37
4	4	**Ionescu Şerban**	*Teologia Morală*	Str. Dr. Clunet, 3	4.19.83
5	5	**Ispir Vasile**	*Catehetică, Îndrumări misionare şi Sectologie*	Str. Gh. Panu, 10	3.68.23
6	6	**Pişculescu Grigore, preot**	*Exegeza Vechiului Testament*	Str. Mihail Cornea, 51	5.35.22
7	7	**Popescu M. Nicolae, preot**	*Istoria Bisericii Române*	Piața Sf. Ştefan, 13	4.90.09
8	8	**Popescu M. Teodor**	*Istoria Bisericească Universală*	Str. Trotuş, 84 (Cartierul Sf. Vineri)	4.43.78
9	9	**Roventa Haralambie, preot**	*Exegeza Noului Testament*	Str. Ghiulamila, 19	4.75.86
10	10	**Savin Ioan**	*Dogmatică şi Apologetică*	Str. Culmea Veche, 4	3.18.36
11	11	**Scriban Iuliu, arhimandrit**	*Pastorală şi Omiletică*	Str. Gh. Panu, 20	—
12	12	**Vintilescu Petre, preot**	*Liturgică şi Antichități creştine*	Str. Ghiulamila, 21	5.14.15

DECAN,
ŞERBAN IONESCU

Membru în Senatul Universitar. **Teodor M. Popescu**

Catedrele şi profesorii titulari de la Facultatea de Teologie, 1942

47 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, pp. 4230 şi 4231.
48 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, p. 118
49 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4231.
50 Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, p. 198..

Spre sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Universitatea din Bucureşti avea următoarele facultăți: Teologie, Drept, Litere şi Filosofie, Ştiințe, Farmacie, Medicină umană şi Medicină veterinară. Era cea mai mare universitate din țară, cea de la Iaşi neavând decât cinci facultăți (nu avea specializările Farmacie şi Medicină veterinară), iar cea de la Cluj – refugiată la Sibiu în acel moment – doar patru (şi fără Teologie).

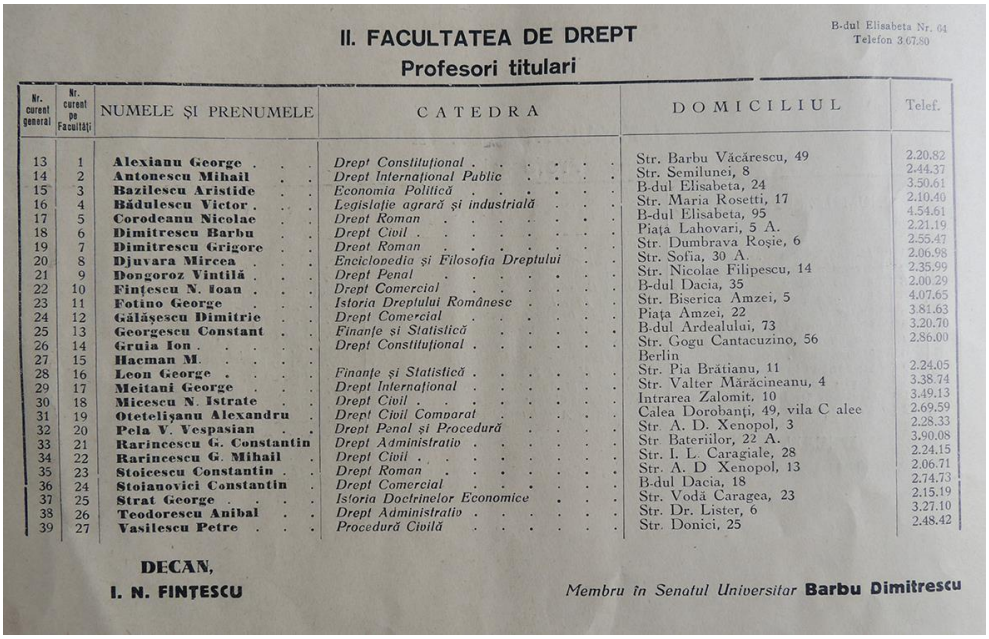

II. FACULTATEA DE DREPT

B-dul Elisabeta Nr. 04
Telefon 3.67.80

Profesori titulari

Nr. curent general	Nr. curent pe Facultăți	NUMELE ŞI PRENUMELE	CATEDRA	DOMICILIUL	Telef.
13	1	**Alexianu George**	*Drept Constituțional*	Str. Barbu Văcărescu, 49	2.20.82
14	2	**Antonescu Mihail**	*Drept Internațional Public*	Str. Semilunei, 8	2.44.37
15	3	**Bazilescu Aristide**	*Economia Politică*	B-dul Elisabeta, 24	3.50.61
16	4	**Bădulescu Victor**	*Legislație agrară și industrială*	Str. Maria Rosetti, 17	2.10.40
17	5	**Corodeanu Nicolae**	*Drept Roman*	B-dul Elisabeta, 95	4.54.61
18	6	**Dimitrescu Barbu**	*Drept Civil*	Piața Lahovari, 5 A.	2.21.19
19	7	**Dimitrescu Grigore**	*Drept Roman*	Str. Dumbrava Roșie, 6	2.55.47
20	8	**Djuvara Mircea**	*Enciclopedia și Filosofia Dreptului*	Str. Sofia, 30 A.	2.06.98
21	9	**Dongoroz Vintilă**	*Drept Penal*	Str. Nicolae Filipescu, 14	2.35.99
22	10	**Fințescu N. Ioan**	*Drept Comercial*	B-dul Dacia, 35	2.00.29
23	11	**Fotino George**	*Istoria Dreptului Românesc*	Str. Biserica Amzei, 5	4.07.65
24	12	**Gălășescu Dimitrie**	*Drept Comercial*	Piața Amzei, 22	3.81.63
25	13	**Georgescu Constant**	*Finanțe și Statistică*	B-dul Ardealului, 73	3.20.70
26	14	**Gruia Ion**	*Drept Constituțional*	Str. Gogu Cantacuzino, 56	2.86.00
27	15	**Hacman M.**		Berlin	
28	16	**Leon George**	*Finanțe și Statistică*	Str. Pia Brătianu, 11	2.24.05
29	17	**Meitani George**	*Drept Internațional*	Str. Valter Mărăcineanu, 4	3.38.74
30	18	**Micescu N. Istrate**	*Drept Civil*	Intrarea Zalomit, 10	3.49.13
31	19	**Otetelișanu Alexandru**	*Drept Civil Comparat*	Calea Dorobanți, 49, vila C alee	2.69.59
32	20	**Pela V. Vespasian**	*Drept Penal și Procedură*	Str. A. D. Xenopol, 3	2.28.33
33	21	**Rarincescu G. Constantin**	*Drept Administrativ*	Str. Bateriilor, 22 A.	3.90.08
34	22	**Rarincescu G. Mihail**	*Drept Civil*	Str. I. L. Caragiale, 28	2.24.15
35	23	**Stoicescu Constantin**	*Drept Roman*	Str. A. D. Xenopol, 13	2.06.71
36	24	**Stoianovici Constantin**	*Drept Comercial*	B-dul Dacia, 18	2.74.73
37	25	**Strat George**	*Istoria Doctrinelor Economice*	Str. Vodă Caragea, 23	2.15.19
38	26	**Teodorescu Anibal**	*Drept Administrativ*	Str. Dr. Lister, 6	3.27.10
39	27	**Vasilescu Petre**	*Procedură Civilă*	Str. Donici, 25	2.48.42

DECAN,
I. N. FINȚESCU

Membru în Senatul Universitar **Barbu Dimitrescu**

Catedrele şi profesorii titulari de la Facultatea de Drept, 1942

Întrucât unele facultăți erau conglomerate de specializări, acestea formau secții. Dacă în interiorul acestor secții existau mai mult de cinci discipline de învățământ, atunci secția putea dobândi un „sfat" care o îndruma. La Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere şi Filosofie avea trei secții (filologie, istorie şi filosofie), iar cea de Ştiințe la fel (matematică, fizico-chimice şi ştiințe naturale şi agronomie). Facultățile aveau autonomie administrativă, angajând personalul tehnic, de secretariat, dispunând de patrimoniu etc.

Catedrele erau definite de o anumită specializare şi compuneau facultățile. Acestea nu erau structuri administrative, aşa cum sunt astăzi (departamente), ci erau ocupate de un profesor universitar titular, recomandat de un prestigiu academic în general unanim recunoscut. Catedrelor li se ataşau un seminar, o bibliotecă, un laborator, o clinică, un muzeu, un atelier de proiecte, un institut de cercetări etc. Astfel, Catedrele au devenit treptat instituții în sine. Posturile ocupate de conferențiari se numeau conferințe şi aveau un statut asemănător, deşi mult redus.

O prevedere foarte interesantă din Legea din 1942 stipula că absolvenții unei facultăți puteau fi angajați direct bibliotecari în structurile secțiilor respective, în urma

raportului titularului unei catedre. Directorul bibliotecii era obligatoriu membru al corpului didactic din facultatea deservită.

Doctoratul era obținut prin studiu în cadrul unui „institut universitar de cercetare ştiințifică", organizat pe lângă titularul unei catedre, care devenea automat şi director al acestei structuri. Doctoratul era o activitate exclusiv de cercetare[51].

Profesorii Universității din Bucureşti editau un număr impresionant de publicații ştiințifice, sub egida instituției. Astfel, la Facultatea de Litere şi Filosofie, apăreau 14 periodice de specialitate, majoritatea considerate astăzi drept clasice în specializarea lor. Cadrele didactice de la Facultatea de Ştiințe supervizau redacția a 13 reviste. La Medicină umană se publicau 20 de astfel de periodice. Medicii veterinari editau şapte, iar farmaciştii – una. La Facultatea de Drept apăreau şapte periodice, iar la Teologie – două[52].

Cursurile se desfăşurau, în mare parte ca şi astăzi, între 1 octombrie şi 1 iulie, cu două sesiuni de examene, una în octombrie şi alta în iunie.

Se stipula crearea unei „fundații de asistență socială", din care urmau să facă parte inclusiv foştii studenți – asemănător asociațiilor de absolvenți/alumni prevăzute de legislația actuală. Totuşi, rolul fundației era filantropic, activitatea sa fiind orientată spre cantine şi cămine studențeşti[53]. Aceasta era o activitate importantă, Universitea beneficiind de donații, burse private etc. de-a lungul timpului, inclusiv în perioada la care ne referim. Se practica instituirea unor legate, care să alimenteze anual cu fonduri pe cei merituoşi. Cei mai generoşi erau profesorii Universității, familia regală, alți oameni de cultură, familiile avute ale unor foşti studenți, morți pe front etc. De exemplu, în anul universitar 1939-1940, 75 de studenți au beneficiat de diferite forme de susținere a activității ştiințifice.

Deşi cronic deficitare, numărul locurilor la cămin era în permanentă creştere. Studenții locuiau în cămine arondate județului din care proveneau. Existau însă şi multe alte cămine finanțate din fonduri publice şi private, prin filantropie sau prin opera de ajutorare socială a casei regale. Pentru anul universitar 1939-1940, în diferite cămine altele decât cele județene, erau disponibile 2.403 locuri.

Între 1938 şi 1944, în ciuda vremurilor tulburi, Universitatea din Bucureşti a fost condusă doar de patru rectori, dintre care doar doi au avut o apariție meteorică – mandate de doar câteva luni. În rest, se poate observa o remarcabilă stabilitate. Influența politică este însă definitorie: numirile au fost exclusiv administrative.

Într-o primă perioadă, rector a fost Constantin Stoicescu (23 noiembrie 1936 – 8 octombrie 1940). De formație franceză, profesor de drept roman, Constantin Stoicescu a reuşit să reziste atâtor schimbări şi crize datorită prestigiului şi seriozității sale. Fără a fi fost un carlist, rectorul a apărat cu succes interesele instituției pe care o conducea.

51 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4228, pp. 4231-4232 şi p. 4239.
52 *Ovidiu* Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, pp. 155-157.
53 *Decret-lege...*, 23 mai 1942, p. 4240 şi p. 4242.

Juristul Constantin Stoicescu,
rector al Universității din Bucureşti
(1936-1940)

Istoricul Petre P. Panaitescu,
rector al Universității din Bucureşti
(1940-1941)

I-a succedat slavistul Petre P. Panaitescu, al cărui mandat (8 octombrie 1940 – 28 ianuarie 1941) se suprapune perioadei regimului legionar, a cărui creație politică a şi fost. Talentat istoric, tânăr (era născut în 1900), Petre P. Panaitescu a supervizat ingerința grosolană a autorităților în activitatea Universității, comisiile de epurare a personalului didactic indezirabil şi excluderea studenților evrei din instituție. Înăbuşirea rebeliunii legionare, în ianuarie 1941, a fost pretextul pentru înlocuirea sa din funcție. În funcția de decan al Facultății de Litere şi Filosofie l-a secondat italienistul Alexandru Marcu, iar la Medicină Petre Tomescu.

Juristul Alexandru Otetelişanu,
rector al Universității din Bucureşti
(1941)

Fotoliul de rector va fi preluat de un alt profesor de drept, tot de formație franceză, Alexandru Otetelişanu, pentru doar câteva luni (29 ianuarie – 1 iunie 1941). A urmat un nou mandat de durată, cel al fizicianului Horia Hulubei (8 iunie 1941 – 13 octombrie 1944). Născut în 1896, la Iaşi, noul rector împărtăşea cu cel anterior educația în marile şcoli pariziene. Colaborator al Fundațiilor Regale şi senator în timpul dictaturii regale, s-a dovedit un rector corect şi ataşat de valorile academice, în vremuri destul de grele. Mărturiile timpului converg în direcția ideii că Horia Hulubei a apărat pe cât posibil instituția pe care a condus-o, reuşind să nu se compromită. Desigur, imensul său prestigiu ştiințific internațional a contribuit din plin la această realizare.

Fizicianul Horia Hulubei,
rector al Universității din Bucureşti
(1941-1944)

Matematicianul Octav Onicescu

La o atentă analiză, constatăm că, indiferent de regimul politic, rectorul Universității din Bucureşti a fost ales întotdeauna dintre personalitățile ce predau în instituție. Mai mult, cu o singură excepție, aceştia au înțeles să servească într-un mod cât mai corect domeniul academic în care activau.

Perioada celui de-al Doilea Război Mondial, cu numeroasele ei probleme, a însemnat totuşi continuarea misiunii ştiințifice a Universității din Bucureşti, fapt atestat de constituirea de noi direcții ştiințifice, didactice şi de cercetare.

Începând cu 1939, învățământul pedagogic, arondat Facultății de Litere şi Filosofie, a fost reformat şi modernizat, începând să se apropie de aspectul actual. Studenții puteau face practică în şcoli, iar cursuri speciale erau organizate pentru cadrele didactice din învățământul preuniversitar. În 1938, Nicolae I. Herescu a pus bazele Institutului de studii latine, iar din 1942 Institutul de Istorie națională, condus de C.C. Giurescu, capătă formă legală. Din decembrie 1941 începea să funcționeze Institutul de Istoria artei, sub conducerea lui Gheorghe Oprescu, Ioan Andrieşescu şi I.D. Ştefănescu[54]. Astăzi, Institutul de Istoria Artei funcționează în subordinea Academiei Române şi poartă numele unuia dintre fondatori – G. Oprescu.

În 1941 se înființează Institutul de Statistică şi Actuariat, care era realizat printr-o cooperare între matematicieni şi sociologi condus de Octav Onicescu, iar în 1944 – Institutul de Cercetări Geografice, condus de Vintilă Mihăilescu[55]. Legea învățământului superior din 1942 trecea Şcoala de Arhivistică în subordinea academică a Universității din Bucureşti.

În 1940 celebrul Institut Cantacuzino, specializat în seruri şi vaccinuri, funcționa în subordinea Facultății de Medicină umană şi producea 1.500.000 de doze.

[54] Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universității din Bucureşti...*, pp. 146-147, pp. 151-154, p. 158, p. 161 şi p. 196.
[55] *Universitatea din Bucureşti*, ediție îngrijită de Doina Banciu şi Ioan Pânzaru, Bucureşti, 2000, p. 7.

În 1938, Institutul Electrotehnic universitar, Institutul de Chimie Industrială şi Institutul de Chimie Agricolă şi Alimentară, care aparţinuseră până atunci Facultăţii de Ştiinţe a Universităţii din Bucureşti au fost transferate Politehnicii din Bucureşti[56].

Deşi era dictatură şi era război, în această perioadă s-au creat opere fundamentale în toate domeniile de cunoaştere. De exemplu, George Călinescu a publicat cunoscuta sa *Istorie a literaturii române*, iar C.C. Giurescu – *Istoria românilor*. La mai toate facultăţile, lista cadrelor didactice este echivalentă cu clasicii direcţiei respective de studiu.

Anul 1944 a adus cu sine pierderi grele pentru Universitatea din Bucureşti. Bombardată în luna aprilie a acelui an, a fost evacuată în oraşe mai mici (de exemplu, la Tg. Jiu), şi şi-a încetat funcţionarea, cursurile fiind suspendate. Astfel, anul universitar 1943-1944 a fost încheiat abia în cursul anului următor. Distrugerile vor fi însă remediate mult mai târziu.

Chimistul Ioan V. Nicolescu
profesor al Universităţii din Bucureşti
în 1937-1988

Universitatea din Bucureşti în perioada 1944-1948

Dificila reîntoarcere la normalitate

Cel de-al Doilea Război Mondial şi consecinţele sale politice, economice şi sociale au influenţat în mod direct şi vizibil dezvoltarea instituţională a Universităţii din Bucureşti. În ciuda dificultăţilor economice, a participării României în campania militară din Est, a climatului de insecuritate, a unei economii de război şi a bombardamentelor aviaţiei americane şi britanice ce au afectat Universitatea din Bucureşti, această instituţie a continuat să funcţioneze. O parte a colecţiilor ştiinţifice şi a materialului Universităţii au fost evacuate la Târgu-Jiu şi la Alba-Iulia, demers care a dus la limitarea pierderilor materiale cauzate de război. Imediat după 23 august 1944, Universitatea din Bucureşti a fost confruntată cu problema unor membri ai corpului său profesoral, inclusiv rectorul Horia Hulubei, acuzaţi fiind de colaboraţionism cu regimurile anterioare, în special cu guvernele Antonescu, şi de activităţi împotriva Uniunii Sovietice.

[56] Ovidiu Bozgan, *Apogeul Universităţii din Bucureşti...*, p. 119, p. 164 şi p. 167.

În paralel cu acuzațiile de colaborare, s-au produs modificări vizibile în structura conducerii Universității. Pe de altă parte, corpul profesoral, personalul administrativ şi studenții Universității din Bucureşti au făcut eforturi substanțiale pentru funcționarea normală a acestei instituții.

În ceea ce priveşte conducerea Universitatea din Bucureşti în primele luni după momentul 23 August, informațiile sunt lacunare şi nesigure. Apreciem că între 23 august 1944 şi 14 octombrie 1944 funcționarea Universității din Bucureşti s-a realizat prin îndeplinirea de către serviciile administrative a sarcinilor curente, cât şi printr-o asumare de responsabilități a unor membri ai corpului profesoral care se remarcaseră anterior ca oponenți ai regimului Ion Antonescu. De asemenea, rectorul Horia Hulubei a continuat să fie prezent la Universitate. Contextul politic, economic şi social era dificil: Convenția de Armistițiu cu Națiunile Unite s-a semnat de-abia în noaptea de 12 spre 13 septembrie 1944, iar pe teritoriul României s-au desfăşurat lupte până în data de 25 octombrie 1944. În plus, în primele zile după 23 august 1944, Ministerul Culturii Naționale şi al Cultelor (ulterior Ministerul Educației Naționale) a trecut prin faza de reinstalare a direcțiilor sale la Bucureşti, cât şi prin numirea unor noi şefi de departamente. La 23 august 1944, ministru al Culturii Naționale şi al Cultelor a fost numit un militar de carieră, generalul Ion Boițeanu, care nu avea pregătire în domeniul învățământului şi care vedea această demnitate ca una temporară.

„Palatul Universității" din Bucureşti în urma bombardamentelor din 15 aprilie 1944

În jurnalul său, Ioan Hudiță, profesor la Universitatea din Bucureşti şi important membru al Partidului Național Țărănesc, ne dezvăluie frământările rectorului Horia Hulubei privind soarta sa, cât şi luptele de culise în vederea numirii unui nou rector, în care politicul a jucat un rol important[57].

Conform lui Ioan Hudiță, în toamna anului 1944 competitorii pentru postul de rector al Universității din Bucureşti au fost profesorii Daniel Danielopolu, Nicolae Gh. Lupu şi Simion Stoilow (Stoilov).

Fiziologul, clinicianul şi farmacologul Daniel Danielopolu, rector al Universității din Bucureşti (1944)

Numele noilor rectori şi decani de la instituțiile de învățământ superior din România au fost stabilite prin decretul regal nr. 1900 din 13 octombrie 1944, publicat o zi mai târziu în *Monitorul Oficial*, lista acestora fiind deschisă de Daniel Danielopolu (în acest decret Danielopol), noul rector al Universității din Bucureşti, urmat de decanii facultăților din cadrul acestei instituții: Vasile Ispir (Teologie), Gheorghe Fotino (Drept), Teofil Sauciuc-Săveanu (Filosofie şi Litere), Simion Stoilow (Ştiințe), Gr. T. Popa (Medicină), Constantin Bordeianu (Farmacie) şi Alexandru Ciucă (Medicină Veterinară). O parte dintre aceste numiri erau de fapt reconfirmări în funcția de decan. Numirile rectorului şi decanilor s-au făcut în temeiul art. 138 al decretului-lege nr. 386 „relativ la organizarea învățământului superior" din 23 mai 1942, care preciza că „timp de 3 ani de la promulgarea prezentei legi, rectorii, prorectorii şi prodecanii vor fi numiți de Ministerul Culturii Naționale şi al Cultelor pe un termen care nu poate depăşi diferența între data numirii şi expirarea celor 3 ani îngăduiți de acest articol. În acest timp, ei pot fi revocați de ministru"[58]. În consecință, durata mandatului noii conduceri era până în data de 23 mai 1945. Noul rector, Daniel Danielopolu (1884-1955), un cunoscut şi apreciat fiziolog, clinician şi farmacolog român, membru de onoare al Academiei Române din 1938 (şi membru titular activ din 1948) era absolvent şi doctor în medicină al Facultății de Medicină a Universității din Bucureşti, iar din 1920 era profesor universitar la aceeaşi instituție. La mai puțin de o lună de la numirea sa ca rector, profesorul Danielopolu a devenit ministru al Sănătății şi Asistenței Sociale, demnitate exercitată atât în guvernul Sănătescu II (4 noiembrie – 5 decembrie 1944), cât şi în guvernul Rădescu (6 decembrie 1944 - 5 martie 1945).

[57] Ioan Hudiță, *Jurnal politic (23 august 1944-3 noiembrie 1944)*, studiu introductiv, note şi indice de acad. Dan Berindei, Editura Paralela 45, Piteşti, 2006, pp. 59-60, 90, 97, 138, 216, 214, 305.

[58] „Monitorul Oficial", partea I, nr. 118, 23 mai 1942, p. 4242.

Daniel Danielopolu a publicat peste 200 de studii de specialitate şi a fost membru a numeroase societăți de medicină din străinătate.

În data de 10 noiembrie 1944, prin decizia noului ministru al Educației Naționale, social-democratul Ștefan Voitec, publicată însă 18 zile mai târziu, matematicianul Simion Stoilow, în acel moment decanul Facultății de Științe, a fost delegat în funcția de rector „până la numirea titularului”[59]. Matematicianul Simion Stoilow (1887-1961) a urmat studii universitare la Sorbona, unde de altfel şi-a susținut şi teza de doctorat în ştiințe matematice, iar în 1923 a intrat în învățământul superior, inițial la Cernăuți, ca profesor de Teoria funcțiilor şi Algebră şi, mai târziu, la Institutul Politehnic din Bucureşti.

Matematicianul Simion Stoilow,
rector al Universității din Bucureşti
(1944-1946)

În 1941 a fost numit profesor la catedra de Teoria funcțiilor la Facultatea de Ştiințe a Universității din Bucureşti. Simion Stoilow, o personalitate marcantă în domeniul matematicii, a fost membru corespondent al Academiei Române, din 1945 membru titular, iar între 1954 şi 1961 a fost director al Institutului de Matematică al Academiei Române, care astăzi îi poartă numele.

În aceeaşi zi de 10 noiembrie 1944, tot prin decizie ministerială, biologul Constantin Motaş (1891-1980) a fost numit – şi nu delegat – în funcția de prorector, până la data de 23 mai 1945, respectându-se astfel prevederile art. 138 din decretul-lege nr. 386/1942. Jurnalul lui Ioan Hudiță ne dezvăluie că Simion Stoilow era sigur că va fi „numit” rector încă din data de 4 noiembrie 1944[60], ziua în care s-a constituit guvernul Sănătescu II, iar Ştefan Voitec a fost desemnat ministru al Educației Naționale. Locul lui Simion Stoilow din fruntea Facultății de Ştiințe a fost luat de matematicianul Gheorghe Vrânceanu. La începutul lunii martie 1945, Constantin Motaş a fost numit director al Muzeului de Istorie Naturală, postul de prorector fiind ocupat de Eugen Angelescu, prodecan al Facultății de Ştiințe.

La Universitatea din Bucureşti au apărut şi alte poluri de putere, unul dintre acestea fiind Sindicatul corpului didactic universitar, care la 17 decembrie 1944 şi-a ales un comitet provizoriu, din care, alături de noul rector, regăsim pe C.I. Parhon, Petre Constantinescu-Iaşi, Gheorghe Nicolau, Grigore C. Moisil şi pe Eduard Mezincescu.

[59] *Ibidem*, partea I, nr. 276, 28 noiembrie 1944, p. 7681.

[60] Ioan Hudiță, *Jurnal politic (4 noiembrie 1944-6 decembrie 1944)*, studiu introductiv, note şi indice de acad. Dan Berindei, Editura Dominor Bucureşti, 2007, p. 30.

După schimbarea regimului politic din 23 august 1944, Senatul Universității din Bucureşti s-a întrunit pentru prima dată la 9 ianuarie 1945, pe lângă rector şi prorector participând decanii, iar în absența unora dintre ei prodecanii, şi delegații celor şapte facultăți. Anterior, guvernul ceruse facultăților să-şi aleagă noi reprezentanți în Senatul universitar sau să-i confirme pe cei aleşi. La această primă şedință, la propunerea Facultății de Ştiințe, membrii Senatului au votat acordarea diplomei de *doctor honoris causa* lui Irène Joliot-Curie şi lui Frédéric Joliot-Curie „pentru mari servicii aduse ştiinței, urmând ca ceremonia decernării acestor diplome să se facă ulterior în timpul oportun”[61]. Soții Joliot-Curie erau laureați ai premiului Nobel pentru Chimie, în 1935, dar şi apropiați ai partidelor politice franceze de stânga. Irène Joliot-Curie a fost una dintre primele trei femei membre ale guvernului francez, în 1936, în timpul guvernării Frontului Popular, iar Frédéric Jean Joliot-Curie, membru al Partidului Comunist Francez din 1942, a luptat în timpul războiului în Rezistența franceză. Propunerea arăta dorința conducerii Universității din Bucureşti de a intra în normalitate, această instituție încercând astfel să-şi îndeplinească toate atribuțiile şi prerogativele sale.

La 9 iulie 1945 a avut loc confirmarea lui Simion Stoilow în funcția de rector al Universității din Bucureşti, confirmarea unor decani (G. Fotino, V. Ispir, Gr. T. Popa, Al. Ciucă) şi numirea în fruntea Facultății de Filosofie şi Litere a lui Alexandru Rosetti, în locul istoricului de artă George Oprescu. Profesorul G. Oprescu preluase la sfârşitul anului 1944 responsabilitățile de decan de la Teofil Sauciuc-Săveanu. Potrivit decretului-lege nr. 1950 din 20 iunie 1945, prin care s-a modificat legea nr. 386/1942, conducerea instituțiilor de învățământ superior era numită de ministrul Educației Naționale pe un termen ce nu putea depăşi data de 1 decembrie 1945, până atunci, putând fi revocați de ministru. Acest mandat s-a prelungit şi după 1 decembrie 1945.

Lingvistul şi filologul Alexandru Rosetti,
rector al Universității din Bucureşti
(1946-1949)

În martie 1946, în urma acceptului lui Simion Stoilow de a fi numit ministru plenipotențiar al României la Paris, noul rector al Universității devine Alexandru Rosetti, iar în locul său în data de 25 mai 1946 la Facultatea de Filosofie şi Litere a revenit George Oprescu, numit până la 1 octombrie 1946.

Lingvistul şi filologul Alexandru Rosetti (1895-1990) era absolvent al Facultății de Filosofie şi Litere a Universității din Bucureşti, studii continuate la Sorbona, unde, în cadrul

[61] ANB, Fondul Universitatea din Bucureşti – Rectorat, dosar nr. 35/1945, f. 2 v.

École Pratique des Hautes Études, şi-a susținut teza de doctorat (1926). În 1928, Al. Rosetti a obținut prin concurs postul de conferențiar la catedra de Limbă Română a Facultății de Filosofie şi Litere a Universității din Bucureşti, iar din 1932 şi până în 1965 a fost profesor la aceeaşi catedră. Înainte de a deveni rectorul Universității din Bucureşti a fost director al Editurii Cultura Națională (1930-1935) şi al Editurii Fundațiilor Regale pentru Literatură şi Artă (1933-1945), patronând publicarea unor lucrări importante. Printre lucrările ale cărui autor a fost Alexandru Rosetti amintim *Istoria limbii române*, în şase volume (publicată între 1938-1966). Reținem faptul că D. Danielopolu, S. Stoilov şi Al. Rosetti erau semnatari ai *Memoriului universitarilor* din aprilie 1944 .

În perioada imediat următoare momentului 23 August au fost dezbătute şi reglementate probleme esențiale ca „reintegrarea personalului didactic" şi reprimirea studenților, care după 1940 nu au mai putut continua studiile în instituțiile de învățământ superior din cauza originii lor etnice sau a faptului că au fost eliminați din facultate pentru activități politice (în favoarea mişcărilor de stânga). Pentru aceia care se încadrau în cele două categorii menționate mai sus, reprimirea în instituțiile de învățământ superior s-a făcut prin scutirea de frecvență, cu condiția de a susține examenele restante. Persoanelor exmatriculate din învățământul superior în baza legislației antisemite şi care continuaseră studiile la „colegiile evreieşti" li se recunoşteau anii de studiu de la aceste forme de învățământ particular organizate de comunitatea evreilor din România. De asemenea, în urma unor cereri individuale, în toamna anului 1944 Ministerul Educației Naționale a aprobat înscrierea în ciclul universitar a mai multor tineri de origine evreiască, titulari ai diplomei de bacalaureat. Numeroase cereri de reintegrare şi de înscriere în anul I fără examen s-au realizat mai ales pentru facultățile de Medicină şi Farmacie[62].

Reintegrarea după 23 august 1944 în Universitatea din Bucureşti i-a avut în vedere şi pe acei membri ai corpului profesoral şi ai serviciilor administrative îndepărtați în baza legilor rasiale. Acest proces s-a realizat în conformitate cu legea nr. 641 din 19 decembrie 1944, privind abrogarea măsurilor legislative antievreieşti. Salariul cadrelor reintegrate urma să se facă începând cu 19 decembrie 1944, ziua publicării în *Monitorul Oficial* a legii nr. 641/1944, totuşi deciziile de revenire în serviciu au fost publicate relativ târziu, în aprilie 1945. Menționăm faptul că înainte de 1938 numărul universitarilor de origine evreiască era scăzut, aceştia fiind reprezentați în special în „posturile auxiliare, aşa-zise *de aşteptare*, în principal de expertiză şi care solicitau un maxim profesionalism", mai ales în cadrul facultăților de Medicină[63].

În 1944, pe lângă pagube materiale, războiul a provocat la Universitatea din Bucureşti decalarea examenelor şi amânarea deschiderii noului an şcolar. Astfel, ultima sesiune de examene pentru anul 1943/1944 s-a desfăşurat în lunile octombrie şi noiembrie 1944, decizie care nu a însemnat şi eliminarea dificultăților întâmpinate de studenți. Conform unei cereri adresate ministrului Educației Naționale, la 1 noiembrie 1944 nu

[62] Arhivele Naționale Istorice Centrale (mai departe ANIC), Fondul Minsterul Culturii Naționale şi al Cultelor (mai departe MCNC), dosar nr. 1556/1944, passim.

[63] Lucian Nastasă (editor), *Antisemitismul universitar în România (1919-1939): mărturii documentare*, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, Kriterion, Cluj-Napoca, 2011, p. 46.

exista „în Bucureşti nici un Cămin de studenți şi nici o cantină la care studenții veniți din provincie să poată lua o masă pe un preț convenabil”[64]. Funcționarea normală a Universității însemna şi organizarea celei de-a doua sesiuni de admitere în anul I. O primă sesiune de admitere a fost organizată în iulie 1944, a doua sesiune, programată în septembrie, a fost amânată pentru noiembrie 1944. De exemplu, la examenul de admitere în anul universitar 1944/1945 la Facultatea de Medicină au existat inițial cifre destinate celor două sexe identice cu cele din anul universitar anterior: 600 de locuri, din care „180 fete şi 420 băieți”. La prima sesiune din iulie 1944 au fost scoase 400 de locuri, fiind ocupate toate. La sesiunea din noiembrie 1944, dintre cele 200 de locuri scoase la concurs la Facultatea de Medicină au rămas neocupate 48, pentru care, în data de 16 decembrie 1944, s-a organizat o nouă sesiune de admitere.

Candidaților admişi în aceste sesiuni li s-au adăugat şi candidații de origine evreiască admişi fără examen. În final, numărul studenților înscrişi în anul I la Facultatea de Medicină a fost de 664 de persoane, cifră uşor superioară celei din anul universitar anterior (616 studenți).

Reluarea cursurilor Universității din Bucureşti a fost amânată până în ianuarie 1945. Întârzierea deschiderii noului an universitar a fost interpretată de către Partidul Comunist din România (P.C.R.) ca o măsură a conducerii Universității de a împiedica studenții să participe la procesul de democratizare a țării, fără ca această apreciere să aibă acoperire în realitate. În data de 11 decembrie 1944, Ministerul Sănătății şi Ocrotirii Sociale (Direcția Igienei şi Medicinei Preventive) a adresat Ministerului Educației Naționale o cerere de amânare a deschiderii cursurilor universitare din Bucureşti până la 15 martie 1945 din cauza „pericolului epidemiilor în general şi a tifosului exantematic în special”, „din ce în ce mai mare şi în Capitală”, cât şi a dificultăților „cu care se pot procura combustibilul, alimentele...”[65]. Totuşi, dincolo de aceste probleme, începerea anului universitar era necesară nu doar pentru ca recuperarea materiei să se realizeze în timp util, ci şi ca o dovadă că viața revenea la normal. La sfârşitul lunii decembrie 1944, ministrului Educației Naționale i-a fost adresat un memoriu semnat de mai mulți studenți cu orientare de stânga prin care se cerea deschiderea cursurilor Universității din Bucureşti.

Festivitatea de deschidere a cursurilor Universității din Bucureşti a avut loc în aula Facultății de Drept, în ziua de 15 ianuarie 1945. Alături de conducerea instituției, la acest eveniment au participat regele Mihai, prim-ministrul, generalul Nicolae Rădescu, ministrul Educației Naționale, Ştefan Voitec, ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrăşcanu, cât şi alți oameni politici şi personalități ale culturii române. În discursul său, rectorul Simion Stoilow se delimita de trecut, subliniind că se deschidea o nouă eră. Lecția de deschidere, intitulată *Substratul biologic al progresului*, a fost ținută de profesorul Grigore T. Popa, inițiator şi semnatar al *Memoriului universitarilor* din aprilie 1944,

[64] ANIC, MCNC, dosar nr. 1556/1944, f. 83 r.
[65] *Ibidem*, f. 164.

personalitate a lumii medicale româneşti, cu vederi de stânga, apropiată Partidului Naţional Ţărănesc.

DESCHIDEREA UNIVERSITAŢII DIN BUCUREŞTI

Eri, Luni 15 ianuarie, la orele 12, a avut loc la Facultatea de Drept solemnitatea deschiderii Universităţii din Bucureşti, în prezenţa M. S. Regelui Mihai I, a reprezentanţilor guvernului, a corpului profesoral şi a studenţilor dela toate facultăţile Capitalei.

La solemnitate au participat deasemeni d. general Rădescu primul ministru, ministrul Educaţiei Naţionale, tov. Ştefan Voitec, tov. ministru Lucreţiu Pătrăşcanu, ministrul naţionalităţilor prof. Vlădescu-Răcoasa, tov.

D. rector S. Stoilov

C. Titel Petrescu, dr. Parhon, prof. Constantinescu-Iaşi, scriitorul Mihail Sadoveanu, etc.

loc de teologie, lecţii de atentate politice — în ziua aceea spiritul universitar, infectat, începea să se tulbure. Au urmat răzleţe, violenţe, asasinate. Controlul Berlinului la Bucureşti se manifesta liber şi studenţii democraţi, profesorii democraţi, intelectualii democraţi erau târâţi în lagăre şi puşcăriile Comisarii lui Hitler din România n'au iertat pe nimeni.

Eri, după ani negri de interzicere a culturii, de opresiune, de ferocare, de amintiri, de sensibilem, Universitatea a respirat din nou în voie. Profesorii, miniştrii şi studenţii şi-au promis solemn, sincer, hotărît, greu, că nu vor găsi linişte până când viaţa universitară nu va fi complet democratizată, până când epurarea nu se va fi făcut integral, până când necesităţile de cultură ale tineretului nu vor fi pe deplin satisfăcute.

După ceremonialul obişnuit, a luat cuvântul primul rector democrat al primei Universităţi din România, prof. S. Stoilow, care a deschis seria cuvântărilor.

In discursul său, d. prof. Stoilow a accentuat importanţa vitală, importanţa istorică pentru viitorul progresist al statului român democrat, a marelui act politic dela 23 August, a precizat în ce mod această cotitură se răsfrânge asupra activităţii culturale a tineretului şi a spus, amintind de vremurile noui şi de noile condiţii sociale: „Noi nu vă cerem să vă ridicaţi în locul idolilor falşi, alţi idoli noui. Dar vă cerem să credeţi în raţiune, în libertate, în valoare şi să creaţi din bibliotecile, din căminele şi din laboratoarele voastre, acea atmosferă propice unei alte Românii, unei Românii progresiste, libere şi de-

Festivitatea de inaugurare a noului an universitar la Universitatea din Bucureşti, reflectată în *Scânteia* din 15 ianuarie 1945

A existat o presiune puternică exercitată de unii dintre studenţi şi chiar de Minister pentru desfiinţarea taxelor de frecvenţă, de examene şi de diplomă, însă, în strânsă legătură cu inflaţia, acestea au crescut. Taxa de frecvenţă varia în funcţie de Facultatea aleasă. De exemplu, în ianuarie 1946 taxa de frecvenţă era de 100.000 de lei la facultăţile de Teologie, Drept, Filosofie şi Litere, secţiile Matematici şi Geografie din cadrul Facultăţii de Ştiinţe şi 160.000 de lei pentru celelalte facultăţi şi secţii ale Facultăţii de Ştiinţe. De asemenea, remarcăm existenţa unor reguli precise privind împărţirea sumelor strânse din taxele de frecvenţă, între Rectorat şi facultăţi sau între diversele fonduri ale Universităţii, procentaje care au cunoscut modificări într-un interval scurt de timp. În aprilie 1945 raportul de distribuire a sumelor colectate din diferitele taxe percepute studenţilor era următorul: 40% pentru Rectorat şi 60% pentru unele facultăţi (la Teologie, la Filosofie şi Litere, la Drept) sau 35% pentru Rectorat şi 65% în cazul facultăţilor de Ştiinţe, Medicină, Medicină Veterinară şi Farmacie. Suma strânsă din taxele de examen şi de diplomă era atribuită în proporţie de 50% fondului universitar şi 50% fondului de îndrumări ştiinţifice.

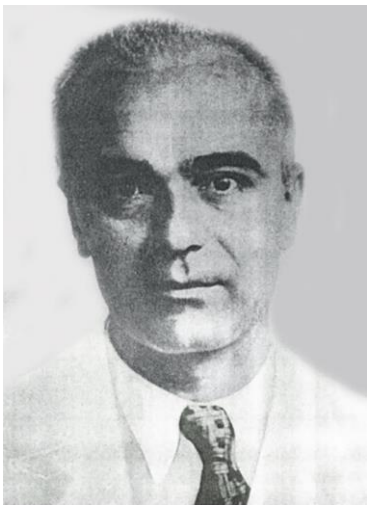

Medicul Grigore T. Popa, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti

La majoritatea facultăţilor din cadrul Universităţii din Bucureşti, în anul universitar 1944/1945 numărul studenţilor din anul I a cunoscut o creştere faţă de anul universitar anterior. Cele mai mari creşteri s-au înregistrat la Facultatea de Ştiinţe, de la 369 la 1.991 de studenţi, şi la Facultatea de Drept, de la 1.561 la 3.293 de studenţi. De altfel, Facultatea de Drept a continuat să aibă cei mai mulţi studenţi. În schimb, la Facultatea de Farmacie numărul studenţilor

în anul I a scăzut de la 559 în anul universitar 1943/1944 la 344 în anul universitar 1944/1945. Din datele pe care le avem la dispoziție, apreciem că, în comparație cu anul universitar 1943/1944, în următorii trei ani universitari numărul total al studenților Universității din Bucureşti a crescut substanțial. Astfel, dacă în anul universitar 1943/1944 au fost înscrişi 13.879 studenți, în anul universitar 1944/1945 numărul lor a crescut cu 31%, la 18.250 studenți. Maximul acestei perioade s-a înregistrat în anul universitar 1946/1947, cînd la Universitatea din Bucureşti au fost înscrişi (inclusiv doctoranzi) în jur de 21.000 de studenți (18.935 studenți fără Facultatea de Filosofie şi Litere pentru care nu avem date). În schimb, în anul universitar 1947/1948, numărul total al studenților Universității din Bucureşti a intrat pe o pantă descendentă, scăzând la 17.740 persoane.

În ceea ce priveşte distribuția pe sexe, între facultățile Universității din Bucureşti existau diferențe substanțiale. La Facultatea de Filosofie şi Litere, în anul universitar 1944/1945 erau 1.068 de studente şi 595 de studenți. În schimb, la Facultatea de Teologie distribuția pe sexe era următoarea: 602 bărbați şi zece femei în anul universitar 1944/1945 (nicio studentă în anul IV), 882 de bărbați şi 20 de femei în anul universitar 1945/1946, 823 de bărbați şi 39 de femei în anul universitar 1946/1947. O situație interesantă se observă la facultățile de Medicină, Medicină Veterinară şi Farmacie. Astfel, Facultatea de Farmacie atrăgea un procent mai mare de femei față de facultățile de Medicină şi Medicină Veterinară. Prin comparație, în anul universitar 1944/1945 la Facultatea de Medicină Veterinară figurau 540 de studenți şi 28 de studente (o singură studentă în anul IV). În anii următori acest raport nu a cunoscut schimbări mari: 542 de studenți şi 32 de studente în anul universitar 1945/1946 şi 570 de studenți şi 41 de studente în anul universitar 1946/1947. La Facultatea de Medicină proporția studentelor a variat între 29% în anul universitar 1944/1945 şi aproape 34% în anul universitar 1947/1948. Remarcăm faptul că o prezență semnificativă feminină se înregistra la Facultatea de Farmacie: 66% în 1944/1945, 68% 1945/1946, 70% în 1946/1947, 72% în 1947/1948.

În anul universitar 1944/1945, la Facultatea de Farmacie – singura facultate pentru care avem date privind naționalitatea – studenții „israeliți", în număr de 119 persoane, erau după români (1.325) a doua comunitate etnică, urmați la mare depărtare de polonezi (15), greci (6), armeni (3), un turc şi şapte studenți cu naționalitate neprecizată. Aproape jumătate dintre studenții evrei (59 de persoane) erau înscrişi în anul I. Din totalul de 1.476 de studenți ai Facultății de Farmacie în anul universitar 1944/1945, 502 erau bărbați şi 974 erau femei, în cazul studenților evrei acest raport fiind invers: 70 de bărbați şi 49 de femei. Ulterior, şi în cazul comunității evreieşti din Facultatea de Farmacie, numărul studentelor l-a depăşit pe cel al studenților.

Comparativ cu anul universitar anterior, în anul universitar 1944/1945 numărul studenților a crescut, chiar dacă multe dintre sălile de curs şi laboratoarele Universității nu au fost operaționale, iar numărul de locuri disponibile în cămine a fost mai mic. La această creştere a contribuit şi mărirea cuantumului burselor şi introducerea de taxe progresive. Totuşi, doar un procent redus de studenți beneficiau de astfel de burse. Pentru

perioada 1 noiembrie 1945 – 31 martie 1946 Ministerul Educației Naționale a alocat Universității din Bucureşti un număr de 600 de burse (în cuantum de 30.000 de lei), fiind prevăzută şi o „proporție de repartizare": 120 de „bursieri în bani" la Teologie, 90 la Drept, 90 la Filosofie şi Litere, 90 la Ştiințe, 90 la Medicină, 60 la Medicină Veterinară şi 60 de bursieri la Farmacie. Observăm că cei mai mulți bursieri erau la Teologie, care, după Facultatea de Medicină Veterinară, avea cel mai mic număr de studenți înscrişi dintre toate facultățile.

La cazarea în căminele Universității s-a acordat prioritate studenților facultăților de Medicină şi Medicină Veterinară. Nu numai bombardamentele au afectat numărul de locuri din căminele Universității, ci şi ocuparea unora dintre acestea de către soldați sovietici, cum a fost cazul căminului studențesc din strada Matei Voievod. De asemenea, în unele clădiri aparținând Universității au fost organizate spitale. Dacă în 1945 existau doar 500 de locuri disponibile în cămine pentru studenții Universității din Bucureşti, doi ani mai târziu numărul acestora s-a dublat, ajungându-se la 1.000 de locuri[66]. Ziarul *Scânteia* din 11 decembrie 1946, ne oferă o situație mai detaliată privind cazarea studenților în căminele universitare din Bucureşti[67]. Astfel, capacitatea căminelor Universității din Bucureşti era de 980 de locuri pentru studenți şi respectiv 180 de locuri pentru studente, însă în acel moment nu puteau fi cazați decât 525 de persoane, deoarece la căminul „Matei Voievod" lipseau 400 de paturi, iar căminele „Casa studențească" şi „Venus" nu puteau primi studenți din cauza lipsei de mobilier. Conform ziarului *Scânteia* din 11 decembrie 1946, necesarul locurilor în cămine pentru Universitatea din Bucureşti era de 1.500 de locuri. Aceeaşi sursă ne indică un număr de 582 de studenți care mâncau în mod gratuit în cantinele Universității din Bucureşti.

PROBLEMA ECONOMICA

Una din cele mai grele probleme studențești

Este nevoie urgentă de cămine și cantine.- Ajutorul dat de guvern și sindicatele muncitorești, studenților.- Soluții pentru ameliorarea situației

Nevoile Oficiului Universitar

O mărşavă prov descoperită de orga de Partid din Bucu

Cerem autorităților ped epsirea cea n vinovaților

Problema cazării studenților în Bucureşti, prezentată în *Scânteia* din 11 decembrie 1946

Problema locativă era una dificilă nu numai pentru studenți, ci şi pentru membrii corpului profesoral. În mai multe rânduri, Senatul şi-a dat acordul ca unii profesori să locuiască în clădirile şi laboratoarele Universității, chiar dacă au existat şi unele proteste venite din partea unor universitari nemulțumiți că acest ajutor se realiza în dauna acoperirii necesarului de spațiu pentru

66 Ovidiu Bozgan, *Universitatea din Bucureşti: 1864-1990*, Editura Universității din Bucureşti, 1990, p. 64.
67 „Scânteia", an III, nr. 370, 11 decembrie 1946, pp. 1, 3.

procesul de învățământ şi pentru cercetare. Dreptul de a locui în imobilele Universității, acordat şi în perioada anterioară, l-au primit şi unii angajați administrativi, în schimbul unei chirii sau al prestării unor activități, altele decât cele prevăzute în obligațiile lor de serviciu.

Imediat după 23 august 1944 remarcăm preocuparea Senatului Universității de a şterge sau cel puțin de a limita pagubele războiului. La 12 septembrie 1944 s-a hotărât folosirea taxelor universitare pentru remedierea pagubelor pricinuite de război. A fost luată decizia reconstruirii celui mai vechi corp de clădire al „Palatului Universității din Bucureşti", distrus de bombardamentele aviației americane şi britanice din aprilie 1944, în acest scop fiind în primă fază consultat arhitectul Ion Berindei. De asemenea, Universitatea din Bucureşti a cerut Guvernului autorizarea organizării unei subscripții publice în vederea strângerii de fonduri necesare reconstrucției şi amenajării laboratoarelor şi institutelor sale, distruse sau avariate de bombardamentele aeriene în cursul anului 1944.

Conducerea Universității din Bucureşti şi corpul profesoral au încercat, chiar şi atunci când războiul nu se încheiase, ca pe lângă activitățile didactice şi de cercetare să îndeplinească şi alte activități specifice acestei instituții esențiale. Pe lângă perceperea de taxe pentru examene, taxe de diplomă etc. existau numeroşi studenți ajutați din fondurile Universității. Ajutoare se acordau şi membrilor comunității academice. În şedința din 9 ianuarie 1945, la propunerea profesorului Alexandru Tzigara-Samurcaş, Senatul Universității a hotărât acordarea a 100.000 de lei din fondurile Universității din Bucureşti, Liviei Dymsza Maiorescu, fiica lui Titu Maiorescu, aflată la Câmpulung şi confruntată cu dificultăți financiare. Un ajutor lunar în valoare de 25.000 de lei a fost aprobat de Senat în şedința din 20 februarie 1945 şi profesorului W. Sarnowiec, refugiat polonez care îşi desfăşura activitatea de mai multă vreme în laboratoarele Facultății de Medicină Veterinară. O subvenție financiară a primit din partea Senatului şi Teofil Sauciuc-Săveanu, decanul Facultății de Filosofie şi Litere, victima unor hoți care îi spărseseră locuința. Şedința Senatului universitar din 27 februarie 1945 a fost deschisă prin ținerea unui moment de reculegere în memoria profesorului Constantin Stoicescu, , fost rector al Universității, decedat cu câteva zile înainte. Mai mult, numele lui C. Stoicescu a fost inclus pe lista de propuneri a Universității, redactată la cererea Primăriei Bucureşti, în vederea redenumirii unor străzi.

Spre Universitatea din Bucureşti se îndreaptă în continuare donații ale unor persoane legate mai mult sau mai puțin de această instituție. Rectorul C. Stoicescu a lăsat moştenire Facultății de Drept o parte din averea sa, astăzi din fondul Constantin Stoicescu acordându-se burse de ajutor studenților merituoşi şi lipsiți de mijloace materiale de la Facultatea de Drept. De asemenea, în aprilie 1945, Senatul Universității a luat act şi a acceptat în unanimitate donația de 140 de hectare a familiei Miclescu din Brăila. La începutul anului 1945, la sugestia profesorului Dimitrie Gusti, a fost luată inițiativa de a înființa Asociația Prietenii Universității din Bucureşti, „alcătuită din foştii elevi ai Universității, cari au relații cu diferite

[68] ANB, Fondul Universitatea din Bucureşti – Rectorat, dosar nr. 35/1945, f. 28 v.

Instituțiuni economice şi financiare şi care ar putea strânge fonduri necesare pentru [(re)construcția] localului Universității din Bucureşti, pe zona Cetății Universitare”[68].

Politizarea mediului universitar

Imediat după 23 august 1944, în spațiul public românesc au existat numeroase dezbateri privind situația acelora care au avut funcții de decizie importante în instituțiile statului în perioada 1938-1944. Cadrul legal al epurării a fost construit prin mai multe legi şi acte normative, declanşarea acestui proces constituind şi aplicarea unor dispoziții ale Convenției de Armistițiu din 12/13 septembrie 1944 (art. 14-15). Prima lege care a reglementat procesul de epurare a funcționarilor oricărui serviciu public sau ai instituțiilor ale căror buget era supus aprobării autorităților de stat a fost legea nr. 486 din 8 octombrie 1944, modificată prin legea nr. 594 din 24 noiembrie 1944, privind „cadrul disponibil”, ultima accelerând şi amplificând procesul de epurare. În legea din 24 noiembrie 1944 se introducea principiul aplicării epurării şi „faptelor comise în viitor”. Legile de epurare vizau funcționarii publici, inclusiv membrii corpului profesoral, care se puseseră în slujba „hitlerismului” şi a „fascismului”, slujind astfel „interese străine de acelea ale națiunii române”, cei care militaseră „sub orice formă în vreo organizație politică sau paramilitară legionară, fascistă sau hitleristă sau au pregătit calea instaurării dictaturilor de tip fascist” în România sau aceia care „au militat propagând idei contra principiilor democratice, ori, influențați de asemenea concepții în exercițiul funcțiunii lor, au săvârşit presiuni, acte de teroare, schingiuri şi omoruri”[69]. O nouă modificare a cadrului epurării a avut loc prin legea nr. 217 din 30 martie 1945 „pentru purificarea administrației publice”. Epurarea a însemnat nu numai scoaterea din funcție, ci şi suspendarea pensiei pentru aceia care făceau obiectul acestor legi.

Asemenea altor instituții de învățământ superior, la Universitatea din Bucureşti a funcționat din toamna anului 1944 o *Comisiune de Revizuire*, prezidată de rectorul Simion Stoilow şi care mai includea pe profesorul Alexandru Rosetti, decanul Facultății de Litere şi Filosofie şi pe profesorul P.P. Stănescu de la Facultatea de Farmacie. În data de 12 mai 1945, prin decizia ministerială nr. 112.948 a fost înființată *Comisia informativă pentru purificarea personalului didactic şi administrativ al Universității din Bucureşti* şi a instituțiilor în subordinea acesteia, cu aceeaşi componență, condusă în continuare de profesorul S. Stoilow. Subiecții epurării aveau dreptul de a se apăra în fața acestei comisii, verbal sau prin memorii.

Italienistul
Alexandru Marcu

[69] Ion Zainea, *Politică şi administrație în România (6 martie 1945-1 martie 1946): Epurarea*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004, pp. 21-22.

Procesul de epurare a corpului profesoral din Universitatea din Bucureşti s-a produs rapid, vizând în special pe aceia care deținuseră funcții ministeriale în perioada 1938-1944 şi pe membrii de frunte ai mişcării legionare. O listă cu 11 profesori de la Universitatea din Bucureşti epurați în temeiul legii nr. 594/1944 a fost publicată în *Monitorul Oficial* din 26 ianuarie 1945, aceştia încetând a mai face parte din „corpul didactic universitar" chiar din acea zi. Cele 11 personalități ale lumii academice epurate erau: Mihai Antonescu, Gheorghe Alexianu, Ovidiu Vlădescu, Radu Meitani de la Facultatea de Drept; Petre Tomescu, Virgil Nitzulescu de la Facultatea de Medicină; P.P. Panaitescu, Ion Petrovici, Alexandru Marcu, Nicolae Herescu de la Facultatea de Filosofie şi Litere şi Nichifor Crainic de la Facultatea de Teologie. Unii dintre aceştia erau deja arestați (Mihai Antonescu, George Alexianu, Ion Petrovici etc.). O a doua listă, publicată o zi mai târziu, a exclus de la Universitatea din Bucureşti încă şase „membri ai corpului didactic ajutător", asistenți universitari, printre care amintim pe Radu Gyr, Nicolae Roşu şi pe Şerban Milcoveanu. Unii dintre universitarii epurați, ca de exemplu Ion Petrovici şi Petre Tomescu, au făcut recurs la Înalta Curte de Justiție, însă fără succes.

Pe lângă procesul de epurare, Universitatea din Bucureşti a fost confruntată şi cu nemulțumiri din interior, venite din partea unor membri ai corpului profesoral care considerau că printre colegii lor existau persoane numite sau promovate ilegal în perioada 1938-1944. În malaxorul epurării au intrat mai ales după 1947 toți aceia care se opuneau noii puteri şi o mare parte dintre aceia care înainte de 1944 deținuseră înalte demnități publice sau care fuseseră membri marcanți ai unor formațiuni politice (P.N.Ț., P.N.L, mişcarea legionară etc.) altele decât P.C.R şi cele apropiate acestuia.

Ion Petrovici, primul doctor în filosofie al unei universități din România (la Bucureşti, în 1905), profesor la Universitățile din Iaşi şi Bucureşti

Foarte repede după învestirea sa, guvernul Petru Groza a atacat moştenirea culturală a României. În martie 1945, în baza prevederilor art. 16 al Convenției de Armistițiu, o comisie de pe lângă Ministerul Propagandei (condus de Petre Constantinescu- Iaşi) a stabilit mai multe liste cu publicațiile periodice şi neperiodice apărute în perioada 1 ianuarie 1917 – 23 august 1944 „cuprinzând idei legionare, fasciste, hitleriste, şoviniste, rasiste sau pasaje dăunătoare bunelor relații ale României cu Națiunile Unite"[70], în special împotriva U.R.S.S. şi privind Basarabia.

[70] *Ibidem*, pp. 57-58.

Printre titlurile interzise sau epurate parțial se aflau şi lucrări ale unor membri ai corpului profesoral al Universității din Bucureşti, ca de exemplu *Cunoaştere şi acțiune în serviciul națiunii* (Dimitrie Gusti) sau *Sfaturi pe întunerec. Conferințe la Radio* (Nicolae Iorga). Pe de altă parte, Universitatea din Bucureşti a fost preocupată în continuare de îmbogățirea fondului de carte şi de periodice, prin donație sau prin cumpărare. De exemplu, în aprilie 1946 Senatul a aprobat cumpărarea bibliotecii profesorului Teodor Mironescu, evaluată la 5 milioane de lei, pentru Facultatea de Medicină şi plătită din fondul acesteia.

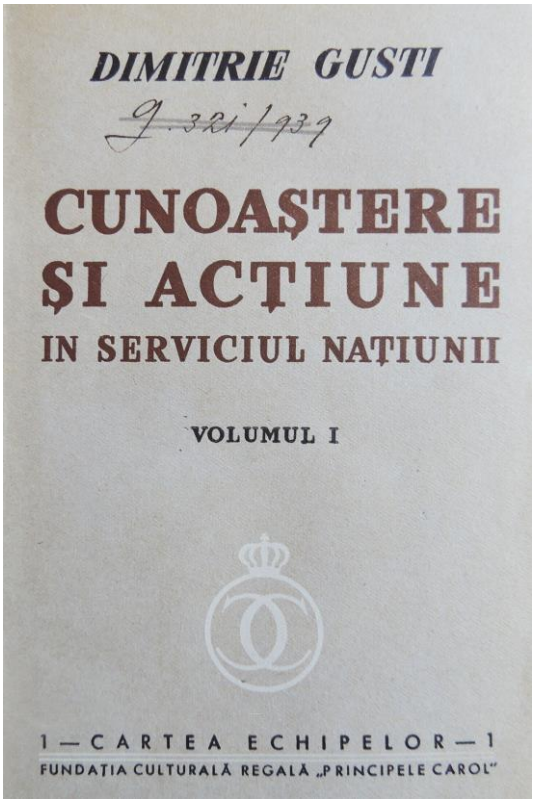

Coperta I a primului volum al lucrării *Cunoaştere şi acțiune în serviciul națiunii* (1940-1941)

Epurarea, arestarea unor personalități ale lumii academice din România sau defăimarea publică în presă aveau şi scopul de a împiedica cristalizarea unei mişcări anticomuniste şi, de ce nu, insuflarea fricii. De multe ori, autorii unor articole denigratoare la adresa unor membri ai spațiului academic erau studenți sau tineri universitari. O asemenea rubrică care reunea aceste articole a fost publicată în *România Liberă*, purtând titlul sugestiv de *Figuri de Trădători*. O parte a presei de stânga (*Scânteia*, *România Liberă*, *Scânteia Tineretului*) şi-a exprimat constant nemulțumirea față de rezultatele limitate ale procesului de epurare de la Universitatea din Bucureşti, exercitând o presiune şi mai mare asupra conducerii Universității şi guvernului. Prin această campanie de presă se urmărea coalizarea studenților împotriva acelora care ocupaseră funcții politice sau guvernamentale în regimurile anterioare sau pe care le sprijiniseră deschis.

În pofida acestor presiuni, în cadrul comunității academice de la Universitatea din Bucureşti s-au ridicat şi voci curajoase care s-au opus imixtiunii politicului. În şedința Senatului Universității din 18 iunie 1946, prorectorul Eugen Angelescu a evidențiat faptul că „în ultima vreme s-au făcut arestări de profesori universitari şi studenți", din această cauză intenționa să ceară convocarea Marelui Colegiu Universitar, care să intervină pe lângă guvern pentru încetarea acestor situații. Rectorul Alexandru Rosetti nu a fost de acord cu această inițiativă, însă intervenția categorică a profesorului Grigore T. Popa a făcut ca Senatul să ceară o audiență pe lângă ministrul Afacerilor Interne. Decanul Facultății de Medicină, Grigore T. Popa, amintea că: „s-au arestat unii profesori care au stat 2-3

zile în celulă şi au revenit iarăşi la catedră, ceea ce înseamnă că prestigiul profesorului în astfel de situaţie este diminuat", subliniind într-un mod explicit faptul că nu era garantată libertatea individuală şi „planează asupra fiecăruia o primejdie"[71].

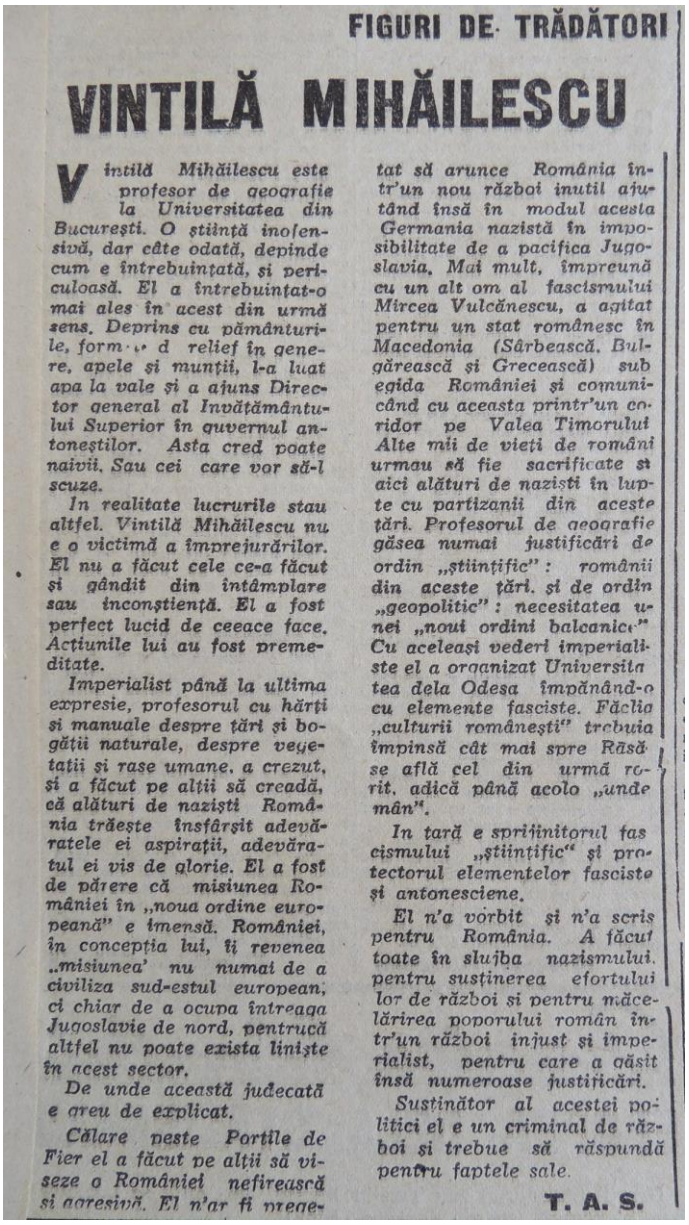

FIGURI DE TRĂDĂTORI

VINTILĂ MIHĂILESCU

Vintilă Mihăilescu este profesor de geografie la Universitatea din Bucureşti. O ştiinţă inofensivă, dar câte odată, depinde cum e întrebuinţată, şi periculoasă. El a întrebuinţat-o mai ales în acest din urmă sens. Deprins cu pământurile, formele de relief în genere, apele şi munţii, l-a luat apa la vale şi a ajuns Director general al Învăţământului Superior în guvernul antonesciilor. Asta cred poate naivii. Sau cei care vor să-l scuze.

In realitate lucrurile stau altfel. Vintilă Mihăilescu nu e o victimă a împrejurărilor. El nu a făcut cele ce-a făcut şi gândit din întâmplare sau inconştienţă. El a fost perfect lucid de ceeace face. Acţiunile lui au fost premeditate.

Imperialist până la ultima expresie, profesorul cu hărţi şi manuale despre ţări şi bogăţii naturale, despre vegetaţii şi rase umane, a crezut, şi a făcut pe alţii să creadă, că alături de nazişti România trăeşte însfârşit adevăratele ei aspiraţii, adevăratul ei vis de glorie. El a fost de părere că misiunea României în „noua ordine europeană" e imensă. României, în concepţia lui, îi revenea „misiunea' nu numai de a civiliza sud-estul european, ci chiar de a ocupa întreaga Iugoslavie de nord, pentrucă altfel nu poate exista linişte în acest sector.

De unde această judecată e greu de explicat.

Călare peste Porţile de Fier el a făcut pe alţii să viseze o Românie nefirească şi agresivă. El n'ar fi pregetat să arunce România într'un nou război inutil ajutând însă în modul acesta Germania nazistă în imposibilitate de a pacifica Iugoslavia. Mai mult, împreună cu un alt om al fascismului Mircea Vulcănescu, a agitat pentru un stat românesc în Macedonia (Sârbească, Bulgărească şi Grecească) sub egida României şi comunicând cu aceasta printr'un coridor pe Valea Timorului Alte mii de vieţi de români urmau să fie sacrificate şi aici alături de nazişti în lupte cu partizanii din aceste ţări. Profesorul de geografie găsea numai justificări de ordin „ştiinţific": românii din aceste ţări. şi de ordin „geopolitic": necesitatea unei „noui ordini balcanice". Cu aceleaşi vederi imperialiste el a organizat Universitatea dela Odesa împănând-o cu elemente fasciste. Făclia „culturii româneşti" trebuia împinsă cât mai spre Răsărit, adică până acolo „unde mân".

In ţară e sprijinitorul fascismului „ştiinţific" şi protectorul elementelor fasciste şi antonesciene.

El n'a vorbit şi n'a scris pentru România. A făcut toate în slujba nazismului, pentru susţinerea efortului lor de război şi pentru măcelărirea poporului român într'un război injust şi imperialist, pentru care a găsit însă numeroase justificări.

Susţinător al acestei politici el e un criminal de război şi trebue să răspundă pentru faptele sale.

T. A. S.

Rubrica *Figuri de Trădători* din *România Liberă*,
articol publicat în numărul din 23 septembrie 1944

[71] ANB, Fondul Universitatea din Bucureşti – Rectorat, dosar nr. 36/1946, f. 28 v., 29 r.

Dacă în perioada interbelică puțini membri ai corpului profesoral şi studenți erau cunoscuți pentru vederi comuniste sau socialiste, foarte rapid după 23 august 1944, P.C.R., Partidul Social-Democrat (P.S.D.) şi alte formațiuni politice apropiate lor au câştigat noi aderenți. Constituirea la 12 octombrie 1944 a Frontului Național Democrat (F.N.D.) format din P.C.R., P.S.D., Uniunea Patrioților, Frontul Plugarilor etc. a crescut forța comuniştilor români. Numeroşi intelectuali au intrat într-o primă etapă în formațiuni politice apropiate P.C.R., ca de exemplu Uniunea Patrioților, transformată în ianuarie 1946 în Partidul Național Popular. Politizarea Universității din Bucureşti este o trăsătură esențială a acestei perioade. De altfel, numirea lui Simion Stoilow în funcția de rector s-a realizat cu sprijinul F.N.D. De asemenea, din partea multor universitari se observă o atenție specială acordată culturii ruse/sovietice. Personalități cunoscute ale Universității din Bucureşti au devenit membri ai *Asociației române pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică* (A.R.L.U.S.), un instrument al sovietizării în mediul cultural românesc. Mai mult, prima consfătuire a A.R.L.U.S. a avut loc în ziua de 12 noiembrie 1944, la Facultatea de Ştiințe a Universității din Bucureşti, această organizație fiind fondată oficial două zile mai târziu şi având în conducere mai mulți reprezentanți ai Universității din Bucureşti (C.I. Parhon – preşedinte, iar Simion Stoilow, Dimitrie Gusti şi Daniel Danielopolu - vicepreşedinți).

Foarte rapid, în paralel cu schimbările care se produc în spațiul politic, la Universitatea din Bucureşti s-au amplificat contactele şi legăturile cu Uniunea Sovietică. În şedința Senatului din 5 iunie 1945 s-a hotărât participarea unui delegat al Universității la serbările de aniversare a 220 de ani de la înființarea Academiei de Ştiințe ruse (sovietice). Pentru a reprezenta Universitatea a fost ales Grigore T. Popa, însă legația sovietică din Bucureşti nu i-a acordat viza, astfel că în U.R.S.S. s-a deplasat doar rectorul Stoilow, care avea la rândul lui o invitație.

Lucrețiu Pătrăşcanu, om politic,
profesor la Facultatea de Drept

Arheologul Ion Nestor, numit în 1946
profesor la catedra de Arheologie şi Preistorie
a Facultății de Filosofie şi Litere

În aceeaşi şedinţă din 5 iunie 1945 s-a hotărât decernarea titlului de *doctor honoris causa* profesorului dr. Vasili Vasielevici Parin de la Institutul de Medicină din Moscova.

Începând cu anul 1945 au fost înfiinţate forme paralele de învăţământ, create din raţiuni politice, care aveau în titulatura lor cuvântul universitate, însă fără să fie echivalente: Universitatea liberă democratică condusă de Simion Stoilow şi Universitatea muncitorească din Bucureşti, condusă de Barbu Lăzăreanu (care pregătea cadre de partid).

Creşterea gradului de adeziune politică a corpului profesoral nu s-a realizat doar prin cooptarea în rândul P.C.R. şi al partidelor apropiate acestuia al unor profesori de la Universitatea din Bucureşti, ci şi prin „reintegrarea" şi transferul din alte centre universitare al unor membri sau simpatizanţi ai acestor formaţiuni politice. Cel mai cunoscut caz este cel al „reintegrării" în noiembrie 1944 la Universitatea din Bucureşti a profesorului Petre Constantinescu-Iaşi, îndepărtat în 1937 de la catedra de Istoria Artei Creştine de la Facultatea de Teologie din Chişinău. În mai 1946, Lucreţiu Pătrăşcanu, în acel moment ministru al Justiţiei, a fost numit profesor la catedra vacantă de Economie teoretică de la Facultatea de Drept, în condiţiile în care acesta nu avea experienţă în învăţământ. Universitatea din Bucureşti a atras între 1945 şi 1948 profesori şi de la alte instituţii de învăţământ din ţară: George Călinescu, Andrei Oţetea, Iorgu Iordan sau Constantin Balmuş, toţi patru transferaţi de la Universitatea din Iaşi, şi exemplele nu se opresc aici.

Aceste personalităţi culturale, cât şi altele transferate la Universitatea din Bucureşti în această perioadă îşi arătaseră după 23 august 1944 ataşamentul şi simpatia faţă de guvernul Groza şi faţă de partidele politice care compuneau coaliţia guvernamentală. Calitatea de membru a unuia dintre partidele care alcătuiau F.N.D., în special P.C.R., Frontul Plugarilor sau Uniunea Patrioţilor (din 1946 Partidul Naţional Popular), devin argumente importante pentru o carieră universitară ascendentă.

Mai mult, o parte a membrilor corpului profesoral al Universităţii din Bucureşti s-a implicat în activităţi politice, unii dintre ei fiind numiţi în guvern: Petre Constantinescu-Iaşi, ministru al Propagandei/Informaţiei, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, ministru al „Naţionalităţilor minoritare", ulterior subsecretar de stat pentru Minorităţi (ambii din partea Uniunii Patrioţilor) etc. De asemenea, profesori ai Universităţii din Bucureşti au fost numiţi în perioada cercetată în fruntea unor reprezentanţe diplomatice ale României în străinătate: Simion Stoilow (la Paris), Grigore Moisil (la Ankara), Tudor Vianu (la Belgrad) sau Iorgu Iordan la Moscova (între 1945 şi 1947). Profesorul Iorgu Iordan a fost transferat în octombrie 1946 de la Universitatea din Iaşi la cea din Bucureşti, având timp de un an concediu din oficiu.

Cel puţin la nivel formal, guvernul Groza s-a arătat deschis în rezolvarea diverselor probleme cu care se confruntau Universitatea, corpul său profesoral, ceilalţi angajaţi şi studenţii. Această bunăvoinţă era calculată şi interesată. În iarna anului 1945-1946 ministrul Gheorghe Gheorghiu-Dej promitea să sprijine aprovizionarea cu alimente a angajaţilor Universităţii prin înfiinţarea de cooperative pe facultăţi sau la Rectorat, iar de la Ministerul Afacerilor Interne, condus de Teohari Georgescu, s-a obţinut scutirea de rechiziţie a locuinţelor profesorilor

universitari. În octombrie 1946, Ministerul Afacerilor Interne a acordat suma de 50 de milioane lei Societății Studenților în Medicină, pentru aprovizionarea cu alimente de iarnă.

Confruntările dintre diversele curente şi viziuni politice au pătruns foarte rapid şi în Universitatea din Bucureşti, ajungându-se la conflicte şi neînțelegeri între studenți, între profesori, între corpul profesoral şi studenți şi între studenți sau universitari şi autorități.

Eseistul, istoricul şi criticul literar Tudor Vianu

În martie 1945, la Facultatea de Ştiințe, la cursul de Fizică din anul I, titularul acestuia, profesorul Theodor Ionescu – în acel moment director al Învățământului Superior din cadrul Ministerului Educației Naționale – a vorbit studenților despre semnificația istorică a „retrocedării Ardealului de Nord". Chiar dacă „a pus în evidență rolul armatei roşii la cucerirea Ardealului", profesorul Ionescu nu a fost de acord cu injuriile aduse de unul dintre studenți la adresa lui Iuliu Maniu, ceea ce a provocat reclamarea sa la Rectorat, printr-un memoriu şi o moțiune a studenților, cât şi o campanie de presă împotriva sa. Cursul de fizică a fost dat unui alt profesor, iar Theodor Ionescu şi-a depus demisia din funcția de director al Învățământului Superior[72].

Implicarea şi participarea studenților la viața politică este un aspect important al perioadei post 23 august 1944. Pe de altă parte, în rândul asociațiilor studențeşti asistăm la mişcări mai evidente de preluare a controlului de către persoane apropiate P.C.R. şi aliaților săi. Se urmărea crearea unei singure organizații studențeşti. La 22 septembrie 1944 pe baza unor propuneri ale Uniunii Tineretului Comunist s-a constituit organizația Tineretul Universitar Democrat, din care făceau parte reprezentanți ai P.C.R., P.S.D., Uniunii Patrioților şi ai Partidului Socialist-Țărănesc. Aceasta a fost desființată după doar câteva luni, în locul său funcționând mai multe organizații studențeşti „democratice" şi Mişcarea Tineretului Progresist. Totuşi, în multe ocazii, studenții Universității din Bucureşti – înregimentați sau nu în partidele de opoziție – şi-au arătat nemulțumirea față de guvernul Petru Groza şi față de comunizarea țării, cel mai cunoscut exemplu fiind demonstrația pro-regalistă şi anticomunistă din 8 noiembrie 1945, din Bucureşti. În urma participării la această manifestație anticomunistă, numeroşi studenți ai Universității din Bucureşti au fost arestați.

Guvernul Petru Groza a înțeles foarte rapid de unde putea veni o opoziție puternică şi faptul că trebuia accelerat procesul de control al studenților. Organizația Frontului

[72] *Ibidem*, dosar nr. 29/1945, f. 439-446 r., v.

Democratic Universitar (F.D.U.), apropiată de P.C.R. şi de aliații săi politici, s-a constituit în 1946, fiind reprezentată şi la Universitatea din Bucureşti. În mai 1947, al doilea congres F.D.U. a decis transformarea acestei organizații în Uniunea Națională a Studenților din România (U.N.S.R.), preşedinte fiind numit Gheorghe Brătescu, ginerele Anei Pauker. U.N.S.R. a fost desființată în 1949 prin dizolvarea sa într-o organizație nou creată: Uniunea Tineretului Muncitor.

Încercarea de către puterea politică de a impune un control cât mai strâns şi subordonarea totală a spațiului universitar este evidentă şi prin desființarea autonomiei universitare, realizată prin decretul-lege nr. 658 din 24 august 1946. Conducerea instituțiilor de învățământ superior era în continuare numită prin decizie ministerială. Prin această lege s-a înființat un nou organism, Consiliul consultativ al învățământului superior, care funcționa pe lângă Minister, şi care putea controla instituțiile de învățământ superior. O altă prevedere a constat în acceptarea ca vechime în învățământul superior şi a anilor „serviți" în corpul didactic primar, secundar, muncitoresc sau în cel preoțesc (art. 57), ceea ce putea facilita reînnoirea corpului profesoral cu elemente fidele comuniştilor.

Decretul-lege nr. 658/1946 a provocat dezbateri intense în şedința Senatului Universității din 15 octombrie 1946, nu însă şi o puternică opoziție publică. Procesul-verbal al acestei şedințe ne arată că membrii Senatului au avut în general un discurs moderat, împăciuitor, totuşi nemulțumirea privind „ştirbirea autonomiei universitare" era evidentă[73]. Unii dintre membrii Senatului au încercat chiar să limiteze importanța decretului-lege din 24 august 1946, prin evidențierea faptului că autonomia universitară avusese de suferit şi în perioada anterioară. Împotriva desființării autonomiei s-a pronunțat mai ales profesorul Grigore T. Popa, care, în acest scop, a redactat un memoriu către rectorul Universității din Bucureşti. La începutul lunii decembrie 1946, G. T. Popa a fost schimbat din funcția de decan al Facultății de Medicină, în locul său fiind numit profesorul Nicolae Gh. Lupu. În 1947, într-o conferință publică la Ateneu, Grigore T. Popa a incriminat atât nazismul, cât şi marxismul. Se pare că după această cuvântare, Siguranța a încercat să îl aresteze la Facultatea de Medicină, însă studenții l-au apărat şi l-au scos din Facultate. Ascuns de prieteni şi urmărit de Poliție şi de Siguranță, profesorul G. T. Popa a încetat din viață un an mai târziu.

Observăm în continuare un ataşament puternic al studenților față de profesorii Universității din Bucureşti. Într-un memoriu din 19 iunie 1947, zeci de studenți „de la Licență şi Doctorat" ai Facultății de Filosofie şi Litere au cerut sprijinul rectorului Alexandru Rosetti pentru prelungirea activității în învățământ a profesorului Dimitrie Gusti. Într-un mod inteligent, autorii memoriului încercau să obțină sprijinul pentru cererea lor, accentuând ceea ce noua putere voia să audă: „Dl. Prof. D. Gusti a început un curs de sociologie marxistă, prin care încearcă o confruntare a sistemului D-sale de gândire cu marxismul, leninismul şi stalinismul, cu rezultate foarte interesante pentru noi, care fără această călăuzire ne-ar fi foarte greu să

[73] *Ibidem*, dosar nr. 36/1946, f. 33 r.-34 r.

ne împăcăm învățătura primită până acum cu ideile progresiste ale vremii. De aceea, continuarea acestui curs este foarte utilă pentru studenţime, fiind singurul mijloc de a depăşi în chip metodic pregătirea noastră actuală spre forme de gândire mai evoluate"[74]. Procesul de îndepărtare a universitarilor indezirabili comuniştilor a continuat în 1947 şi în anii următori. În mai 1947 a fost creată o Comisie ministerială pentru raționalizarea învățământului superior, adică pentru realizarea de economii bugetare, proces care a constat prin suprimarea temporară sau definitivă – *comprimare* – a sute de posturi didactice universitare[75]. În învățământul superior românesc au fost desfiinţate 229 de catedre şi conferinţe, numărul membrilor corpului profesoral comprimați ajungând la 117. La Universitatea din Bucureşti au fost nu mai puțin de 113 catedre şi conferinţe suprimate. Dacă o parte a membrilor corpului profesoral au fost pensionați, ca de exemplu Dimitrie Gusti, mulți alții şi-au văzut postul suprimat temporar sau definitiv, rămânând astfel fără serviciu (Victor Papacostea, Teofil Sauciuc-Săveanu, Ioan Hudiță etc.). Au fost şi situații în care nu postul, ci persoana a fost comprimată, decizie luată în cazul lui Gheorghe Brătianu sau Dragoş Protopopescu. În februarie 1948 a fost admisă reprimirea unora dintre comprimați: asistenți şi lectori/şefi de lucrări, însă noi epurări au avut loc şi în anul universitar 1949/1950. Structura socială a studenților a cunoscut la rândul ei modificări substanțiale, influențată nu doar de un climat de insecuritate, ci şi prin politici guvernamentale de favorizare a unor categorii sociale. Conform lui Ovidiu Bozgan, deja în 1947, prin decizia Ministerului Educației Naționale pentru fiii de muncitori şi de țărani au fost rezervate 30% din locurile facultăților de Medicină şi 20% din locurile celorlalte facultăți[76]. Dacă în 1944-1946, după originea socială, la Universitatea din Bucureşti erau 0,33% fii de muncitori şi 15,83% fii de țărani, în 1947-1948 fiii de muncitori ajunseseră la 16%, iar fiii de țărani la 31,2% din totalul studenților Universității din Bucureşti[77]. Schimbările din viața politică românească sunt sesizabile nu doar prin epurările din rândul corpului profesoral, printr-un mai mare grad de politizare, prin interzicerea unor cărți, ci şi prin modificări care s-au produs la nivelul curriculei, a disciplinelor şi a subiectelor alese pentru licență şi doctorat. În iunie 1947, la Facultatea de Filosofie şi Litere a fost susținută o teză de doctorat, în specialitatea Sociologie, cu titlul *Introducere în fenomenul sovietic*. Lucrarea era împărțită în patru capitole purtând titluri sugestive: *Teoria evoluției sociale după Marx, Engels, Lenin şi Stalin*; *Revoluția din Octombrie şi pregătirea socialismului*; *Planificarea economiei*; *Scopul final: societatea comunistă*. Din referatul de doctorat, semnat de profesorul Dimitrie Gusti, aflăm că autorul, Petre N. Bărbulescu, „asistent de sociologie la Academia de Cooperație şi un vechi colaborator al Seminarului nostru de Sociologie

[74] *Ibidem*, dosar nr. 23/1947, f. 294 r.

[75] „Monitorul Oficial", partea I A, nr. 229, 4 octombrie 1947, pp. 8938-8943; nr. 232, 8 octombrie 1947, pp. 9045-9046.

[76] Ovidiu Bozgan, *Studenții* în Adina Berciu-Drăghicescu, *Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti: 150 de ani de învățământ filologic românesc. Tradiție şi valoare, 1863-2013*, partea I, Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2013.

[77] Vasile Hurmuz, *Raport referitor la istoricul Universității din Bucureşti în perioada 1944-1964* [1964], în Adina Berciu-Drăghicescu, *Facultatea de Litere...*, partea a II-a, p. 974.

şi membru al echipelor monografice, cunoaşte în mod temeinic izvoarele bibliografice privitoare la problemă şi foloseşte pe larg cercetările sale personale, întreprinse în Transnistria şi experiența câştigată în U.R.S.S., unde a fost prizonier de război ..."[78]. Petre N. Bărbulescu reuşise să scape din prizonieratul sovietic prin încadrarea sa în divizia Tudor Vladimirescu şi revenit în țară, s-a ataşat foarte repede şi a susținut interesele comuniştilor.

Chiar şi în 1947 semnalăm în continuare prezența la Universitatea din Bucureşti a unor profesori din țările Europei Occidentale, în special pentru predarea limbilor străine. Astfel, în ziua de 1 noiembrie 1947 Jean Sirinelli, în acel moment profesor la Institutul francez din Bucureşti, era angajat de către Ministerul Educației Naționale ca lector pe lângă Catedra de limbă şi literatură franceză de la Facultatea de Filosofie şi Litere a Universității din Bucureşti, acesta funcționând în acest post până în anul următor. Jean Sirinelli a devenit ulterior un cunoscut şi apreciat elenist, fiind tatăl istoricului Jean-François Sirinelli.

Concluzii

Sfârşitul perioadei interbelice marchează apogeul dezvoltării economico-sociale a societății româneşti interbelice. Sfârşitul celui de-al patrulea deceniu a adus un relativ avânt economic, ce a condus la modificări sociale importante, remarcându-se de departe potențialul demografic tânăr – aproape jumătate din populația țării încadrându-se în această categorie. Regele Carol al II-lea şi-a făcut un titlu de glorie din protejarea şi încurajarea culturii şi a educației. Până la el însă, nimeni nu a controlat sistemul educației superioare şi a permis încadrarea acestuia într-o maşinărie politică a propagandei oficiale. Penultimul rege nu a ezitat nicio secundă să intervină în funcționarea universităților şi a făcut-o în cel mai dictatorial mod cu putință: adversarii regimului său au fost înlăturați, în timp ce apropiații politici au fost răsplătiți excesiv. O altă categorie care trebuia controlată erau studenții. Tinerii studioşi au fost dintotdeauna un grup social activ şi interesat de politică. Anii '30 au marcat însă infiltrarea în rândurile studențimii a curentelor extremiste, în special al celui legionar. Universitățile româneşti au fost unul dintre locurile predilecte de racolare a membrilor Gărzii de Fier.

Universitatea din Bucureşti a profitat din plin, dar a şi fost afectată de evoluțiile politice din această perioadă. Pe de o parte, sunt ultimele momente în care se simte stimularea creației academice, dar pe de altă parte şi prima în care statul începe să intervină fără menajamente în autonomia universitară. Cadrele didactice au fost dispuse la compromisuri cu regimurile politice care se succedau cu repeziciune, dar şi acestea deveneau tot mai amenințătoare la adresa Universității.

[78] ANB, Fond Univeristatea din Bucureşti – Facultatea de Litere şi Filosofie, dosar nr. 408, f. 12-14.

Prăbuşirea teritorială a României Mari a afectat direct instituția bucureşteană de învățământ superior. O parte dintre profesorii de la universitățile din teritoriile cedate s-au refugiat aici. Numărul studenților a scăzut ca urmare a izbucnirii războiului, şi a excluderii evreilor din motive rasiale. În sfârşit, în 1944, cursurile au fost suspendate, iar clădirea principală bombardată.

Pagubele materiale şi umane din al Doilea Război Mondial, instabilitatea economică şi politică, prezența trupelor sovietice în România, procesele împotriva acelora acuzați de a fi colaborat cu regimurile politice din perioada 1938-1944 au afectat funcționarea Universității din Bucureşti. Mediul universitar a fost un continuare un spațiu în care diverse ideologii politice s-au confruntat, însă există numeroase semne care ne arată încercările multora dintre aceşti actori (membri ai corpului profesoral, studenți, personal administrativ) pentru normalizare, chiar dacă direcțiile de dezvoltare erau percepute în sens diferit. Această perioadă a însemnat întoarcerea pe băncile facultăților a studenților mobilizați, a studenților evrei excluşi şi încurajarea de către guvern a limitării inechității sociale prin acordarea de burse şi scutirea de taxe.

Începând cu anul 1946 învățământul a fost considerat un factor esențial în realizarea programelor P.C.R., fiind pusă în practică o strictă subordonare față de această entitate politică. Universitatea din Bucureşti trebuia şi ar fi putut să (re)devină o *comunitate*, însă contextul politic a influențat în mod negativ destinul acestei instituții şi mai ales a unora dintre membrii corpului profesoral şi studenți.

[79] ANB, Fondul Universitatea din Bucureşti – Rectorat, dosar nr. 35/1945, f. 28 v.

5

Universitatea din Bucureşti în timpul regimului comunist

Instaurarea regimului comunist a însemnat o intensificare fără precedent a controlului statului (şi partidului) asupra oamenilor şi instituțiilor. Libertatea academică şi autonomia universitară au devenit relicte ale unei epoci apuse şi blamate. Se submina astfel esența vieții universitare. Începea o epocă de constrângeri şi încercări, în care distanța între discursurile oficiale şi realitate era tot mai mare. Mirajul unei societăți mai drepte şi mai performante, ca şi speranțele de normalizare în sensul liberalizării, deschiderii internaționale şi meritocrației, au alternat cu acceptarea strâmbătăților şi cu degradarea spiritului academic.

Studenții Universității din București
manifestând cu ocazia zilei de 1 Mai 1963

Cadrul general al funcționării învățământului superior în România comunistă

Desăvârşirea preluării controlului politic de către Partidul Comunist la sfârşitul anului 1947 a fost urmată de un proces accelerat de transformare a tuturor structurilor economice şi sociale ale României conform modelului sovietic. În domeniul învățământului, aceasta a implicat:

- monopolizarea învățământui de către stat şi folosirea sa pentru controlul ideologic al educației;
- planificarea centralizată a evoluției sistemului şi trecerea în subsidiar a opțiunilor şi preferințelor celor implicați în funcționarea sistemului (profesori, elevi, studenți);
- accentul pus pe dezvoltarea cantitativă a sistemului;
- folosirea sistemului de învățământ ca mijloc de „inginerie socială" (factor de reglare a mobilității sociale, profesionale şi teritoriale a indivizilor; substituirea în mare măsură a funcției general-formative a învățământului cu o funcție politică şi cu una economică, subordonată în principal formării forței de muncă etc.)[1].

Semnificativ pentru modul de operare al regimului comunist, principalul act prin care s-a realizat reforma învățământului nu a fost o lege adoptată de către Marea Adunare Națională, ci un decret emis de către Consiliul de Stat al Republicii Populare Române în ziua de 2 august 1948 şi publicat în „Monitorul Oficial" o zi mai târziu[2].

Acest decret stipula că învățământul urmăreşte „educarea tineretului în spiritul democrației populare" şi „pregătirea cadrelor medii şi superioare de specialişti, pe baze ştiințifice, care să corespundă nevoilor consolidării democrației populare şi constituirii societății socialiste", iar aceste obiective s-au regăsit apoi, cu minime diferențe de formulare, în mai toate documentele programatice ale regimului comunist cu privire la sistemul de învățământ. Totodată, decretul stabilea faptul că învățământul superior din România are două categorii de instituții – universități şi politehnici (puse pe acelaşi plan) şi institute de învățământ superior – iar deosebirea dintre cele două categorii era de subordonare (universitățile şi politehnicile erau subordonate Ministerului Învățământului Public, în timp ce institutele puteau depinde, fie de Ministerul Învățământului Public, fie de ministerele de resort), de durată a studiilor (4-6 ani la universități şi politehnici, 3-4 ani la institute) şi de complexitate a organizării (institutele erau de regulă specializate pe un număr redus de domenii de studii şi nu aveau dreptul de a decerna titlurile de doctor şi de docent). Decretul mai stabilea obligativitatea organizării de examene de admitere,

[1] Bogdan Murgescu, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iaşi, Polirom, 2010, p. 386.

[2] Decretul nr. 175 pentru reforma învățământului a fost reeditat în *Antologia legilor învățământului din România*, Bucureşti, Institutul de Ştiințe ale Educației, 2004, pp. 342-345.

desfăşurarea activităţii didactice în funcţie de programe analitice minimale, obligatorii şi unice pentru toate catedrele de aceeaşi specialitate, precum şi obligaţia de a pune la dispoziţia studenţilor manuale şi materiale didactice auxiliare.

Fapt semnificativ, nu se menţiona nimic despre autonomia universitară, iar la dispoziţiile finale şi tranzitorii se anunţa că „actualele facultăţi şi şcoli de învăţământ superior vor fi restructurate, conform prezentei legi. În acest scop se vor putea desfiinţa catedre inutile, altele vor putea fi raţionalizate după necesităţi sau se vor crea catedre noi". În fine, dar nu în cele din urmă, decretul excludea studiile teologice din universităţi, stabilind că acestea urmau să se desfăşoare în instituţii separate.

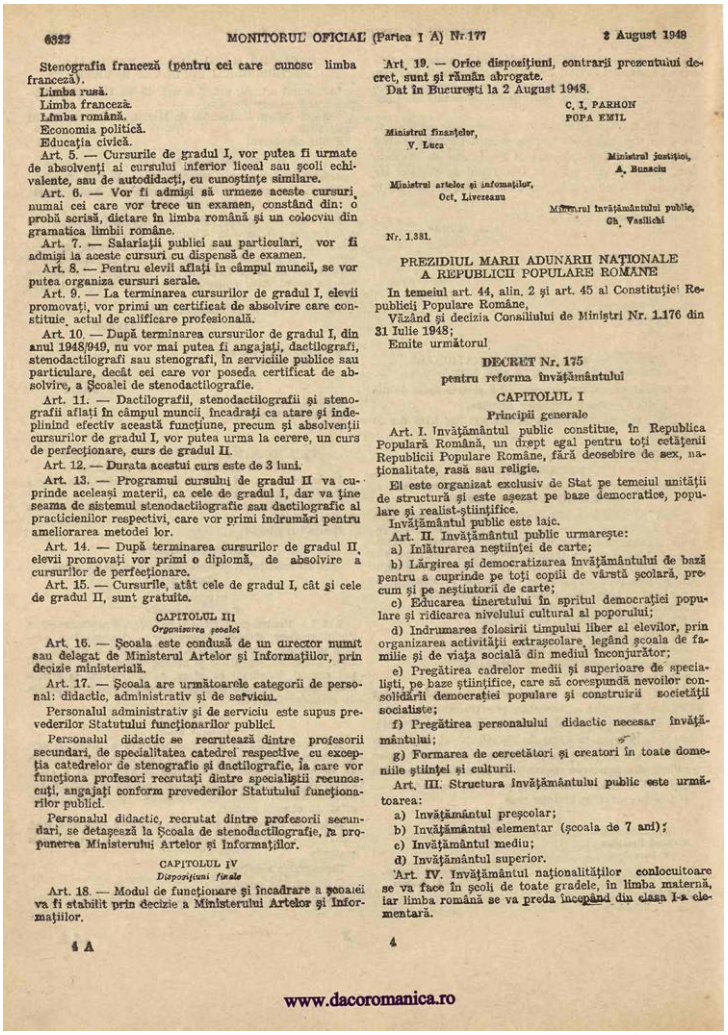

6522 MONITORUL OFICIAL (Partea I A) Nr. 177 2 August 1948

Stenografia franceză (pentru cei care cunosc limba franceză).
Limba rusă.
Limba franceză.
Limba română.
Economia politică.
Educaţia civică.

Art. 5. — Cursurile de gradul I, vor putea fi urmate de absolvenţi ai cursului inferior liceal sau şcoli echivalente, sau de autodidacţi, cu cunoştinţe similare.

Art. 6. — Vor fi admişi să urmeze aceste cursuri, numai cei care vor trece un examen, constând din: o probă scrisă, dictare în limba română şi un colocviu din gramatica limbii române.

Art. 7. — Salariaţii publici sau particulari, vor fi admişi la aceste cursuri cu dispensă de examen.

Art. 8. — Pentru elevii aflaţi în câmpul muncii, se vor putea organiza cursuri serale.

Art. 9. — La terminarea cursurilor de gradul I, elevii promovaţi, vor primi un certificat de absolvire care constituie actul de calificare profesională.

Art. 10. — După terminarea cursurilor de gradul I, din anul 1948/949, nu vor mai putea fi angajaţi, dactilografi, stenodactilografi sau stenografi, în serviciile publice sau particulare, decât cei care vor poseda certificat de absolvire, a Şcoalei de stenodactilografie.

Art. 11. — Dactilografii, stenodactilografii şi stenografii aflaţi în câmpul muncii, încadraţi ca atare şi îndeplinind efectiv această funcţiune, precum şi absolvenţii cursurilor de gradul I, vor putea urma la cerere, un curs de perfecţionare, curs de gradul II.

Art. 12. — Durata acestui curs este de 3 luni.

Art. 13. — Programul cursului de gradul II va cuprinde aceleaşi materii, ca cele de gradul I, dar va ţine seama de sistemul stenodactilografic sau dactilografic al practicienilor respectivi, care vor primi îndrumări pentru ameliorarea metodei lor.

Art. 14. — După terminarea cursurilor de gradul II, elevii promovaţi vor primi o diplomă, de absolvire a cursurilor de perfecţionare.

Art. 15. — Cursurile, atât cele de gradul I, cât şi cele de gradul II, sunt gratuite.

CAPITOLUL III
Organizarea şcoalei

Art. 16. — Şcoala este condusă de un director numit sau delegat de Ministerul Artelor şi Informaţiilor, prin decizie ministerială.

Art. 17. — Şcoala are următoarele categorii de personal: didactic, administrativ şi de serviciu.

Personalul administrativ şi de serviciu este supus prevederilor Statutului funcţionarilor publici.

Personalul didactic se recrutează dintre profesorii secundari, de specialitatea catedrei respective, cu excepţia catedrelor de stenografie şi dactilografie, la care vor funcţiona profesori recrutaţi dintre specialiştii recunoscuţi, angajaţi conform prevederilor Statutului funcţionarilor publici.

Personalul didactic, recrutat dintre profesorii secundari, se detaşează la Şcoala de stenodactilografie, la propunerea Ministerului Artelor şi Informaţiilor.

CAPITOLUL IV
Dispoziţiuni finale

Art. 18. — Modul de funcţionare şi încadrare a şcoalei va fi stabilit prin decizie a Ministerului Artelor şi Informaţiilor.

4 A

Art. 19. — Orice dispoziţiuni, contrarii prezentului decret, sunt şi rămân abrogate.

Dat în Bucureşti la 2 August 1948.

C. I. PARHON
POPA EMIL

Ministrul finanţelor,
V. Luca

Ministrul justiţiei,
A. Bunaciu

Ministrul artelor şi informaţiilor,
Oct. Livezeanu

Ministrul învăţământului public,
Gh. Vasilichi

Nr. 1.381.

PREZIDIUL MARII ADUNĂRII NAŢIONALE
A REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

În temeiul art. 44, alin. 2 şi art. 45 al Constituţiei Republicii Populare Române,
Văzând şi decizia Consiliului de Miniştri Nr. 1.176 din 31 Iulie 1948;
Emite următorul

DECRET Nr. 175
pentru reforma învăţământului

CAPITOLUL I
Principii generale

Art. I. Învăţământul public constituie, în Republica Populară Română, un drept egal pentru toţi cetăţenii Republicii Populare Române, fără deosebire de sex, naţionalitate, rasă sau religie.

El este organizat exclusiv de Stat pe temeiul unităţii de structură şi este aşezat pe baze democratice, populare şi realist-ştiinţifice.

Învăţământul public este laic.

Art. II. Învăţământul public urmăreşte:

a) Înlăturarea neştiinţei de carte;

b) Lărgirea şi democratizarea învăţământului de bază pentru a cuprinde pe toţi copiii de vârstă şcolară, precum şi pe neştiutorii de carte;

c) Educarea tineretului în spiritul democraţiei populare şi ridicarea nivelului cultural al poporului;

d) Îndrumarea folosirii timpului liber al elevilor, prin organizarea activităţii extraşcolare, legând şcoala de familie şi de viaţa socială din mediul înconjurător;

e) Pregătirea cadrelor medii şi superioare de specialişti, pe baze ştiinţifice, care să corespundă nevoilor consolidării democraţiei populare şi construirii societăţii socialiste;

f) Pregătirea personalului didactic necesar învăţământului;

g) Formarea de cercetători şi creatori în toate domeniile ştiinţei şi culturii.

Art. III. Structura învăţământului public este următoarea:

a) Învăţământul preşcolar;
b) Învăţământul elementar (şcoala de 7 ani);
c) Învăţământul mediu;
d) Învăţământul superior.

Art. IV. Învăţământul naţionalităţilor conlocuitoare se va face în şcoli de toate gradele, în limba maternă, iar limba română se va preda începând din clasa I-a elementară.

4

www.dacoromanica.ro

Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învăţământului,
Monitorul Oficial, 3 august 1948

Cum decretul nr. 175 pentru reforma învățământului abroga legislația anterioară fără a reglementa prin prevederi concrete multe aspecte esențiale pentru funcționarea instituțiilor de învățământ superior, a fost nevoie ca el să fie completat cu o multitudine de dispoziții ulterioare, emise fie de Consiliul de Miniştri, fie de Ministerul Învățământului Public. Deloc întâmplător, unele dintre prevederile legislației secundare contraziceau prevederi ale decretului-cadru. Astfel, decizia nr. 263.327 din 25 octombrie 1948 a Ministerului Învățământului Public includea politehnicile în categoria institutelor superioare de învățământ şi extindea dreptul de decernare a titlului de doctor la nivelul a 18 asemenea institute superioare, inclusiv la Institutul agronomic din Galați, Institutul cărbunelui Petroşani şi Institutul de minereuri din Brad. În ceea ce priveşte universitățile, această decizie stabilea că ele erau patru la nivelul României – Universitatea „C. I. Parhon" din Bucureşti, Universitatea „Alexandru Ion [sic] Cuza" din Iaşi, Universitatea „Victor Babeş" din Cluj şi Universitatea cu limba de predare maghiară „Bolyai" din Cluj – toate organizate simetric, cu câte 8 facultăți: matematici şi fizică; ştiințe naturale; chimie; istorie şi geografie; filosofie; pedagogie şi psihologie; filologie; ştiințe juridico-administrative. Prin aceeaşi decizie, suplimentar față de institutele specializate de învățământ superior existente anterior, se statua desprinderea din cadrul universităților a studiilor de medicină şi farmacie, alocate unor institute superioare din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Târgu-Mureş şi Timişoara, a celor de agronomie şi medicină veterinară (alocate unor institute superioare din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Timişoara şi Galați), precum şi cea a celor de geologie (la Bucureşti era înființat un institut de geologie şi tehnică minieră). Tot în separare față de universități îşi desfăşurau activitatea Institutul pedagogic „Maxim Gorki" din Bucureşti (cu Facultatea de limba şi literatura rusă), precum şi Şcoala Superioară de Ştiințe Sociale „Andrei A. Jdanov". Alte decizii şi acte normative au stabilit modul de funcționare internă a instituțiilor de învățământ superior, fiind ulterior sistematizate prin Hotărârea Consiliului de Miniştri al R.P.R. nr. 71 din 23 noiembrie 1953[3]. Potrivit acesteia, instituțiile de învățământ superior erau organizate în facultăți, catedre şi instituții anexe (institute de cercetare, laboratoare, cabinete, clinici, biblioteci etc.). Statutul-tip cuprindea prevederi referitoare la structura, desemnarea şi atribuțiile organelor de conducere (rector, prorector pentru activitatea didactică şi ştiințifică, director administrativ, decan, profesor şef de catedră, consiliul ştiințific al instituției de învățământ superior), nomenclatorul funcțiunilor pentru cadrele didactico-ştiințifice (profesor şef de catedră, profesor, conferențiar, lector, asistent, la care se adăugau cele referitoare la personalul didactic ajutător), reglementările referitoare la organizarea procesului de învățământ, activitatea organizațiilor obşteşti, drepturile şi obligațiile studenților şi aspiranților, regulamentul de ordine interioară şi disciplină, precum şi precizări cu privire la patrimoniul şi mijloacele materiale ale instituției de învățământ superior.

[3] *Colecția de Hotărîri şi Dispoziții ale Consiliului de Miniştri al R.P.R.*, Bucureşti, 1953, pp. 113-125.

Clădirea centrală a Universității din Bucureşti, în anii 1950

Măsurile de restructurare nu s-au limitat însă la arhitectura sistemului instituțiilor de învățământ superior. A continuat procesul de epurare politică a corpului didactic, mai ales în cazul facultăților din domenii sensibile politic şi/sau ideologic. Totodată, au fost integrați în sistem un număr apreciabil de profesori noi, unii cu o bună pregătire profesională, alții (mai mulți) doar pe baza unor merite politice. Procesul decizional din cadrul instituțiilor de învățământ superior a fost subordonat nu numai deciziilor „de la centru", ci şi organizațiilor de partid şi tineret din respectivele instituții. Compoziția corpului studențesc a fost supusă unui proces de inginerie socială, stabilindu-se măsuri de excludere a descendenților elitelor pre-comuniste şi de favorizare a accesului fiilor de muncitori şi țărani[4]. Pe lângă prevederile discriminatorii incorporate în organizarea examenelor de admitere, campanii recurente de verificare şi „ascuțire" a luptei de clasă conduceau la exmatricularea celor considerați indezirabili.

Dinamica sistemului de învățământ superior a fost apreciabilă, deşi nu lipsită de contradicții[5]. Astfel, într-o primă fază politicile de extindere a sistemului de învățământ superior şi de „deschidere" a sa spre un număr cât mai mare de tineri

[4] Marius Cazan, Vlad Paşca, *Lupta de clasă la porțile facultăților. Politici de promovare socială prin învățământul superior în epoca Gheorghiu-Dej (1948-1965*), în Lucian Nastasă-Kovács (coord.), *Politici culturale şi promovare socială în România secolului XX*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013, pp. 251-279. A se vedea şi *Documente privind reglementările referitoare la admiterea în învățământul superior din România (1948-1968)*. Volum alcătuit de Bogdan Murgescu (coord.), Marius Traian Cazan (coord.), Matei Gheboianu, Valentin Maier, Vlad Paşca şi Mirela Rotaru. Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2013.

[5] Cea mai bună analiză de ansamblu a evoluției învățământului superior în România socialistă este în continuare Jan Sadlak, *Higher Education in Romania, 1860-1990: Between Academic Mission, Economic Demands and Political Control*, Buffalo, State University of New York at Buffalo, 1990, pp. 23-81.

Deschiderea anului universitar în aula Facultății de Drept

muncitori şi țărani au cunoscut multiple sincope, cauzate de incoerențele decizionale, de insuficienta corelare a politicilor cu resursele disponibile, de dificultățile materiale generatoare de revolte studențeşti (cum au fost cele din toamna anului 1956, inspirate de revoluția din Ungaria), de valurile succesive de excluderi ale unor studenți şi profesori, şi de limitele expansiunii studiilor liceale. Abia de pe la sfârşitul anilor 1950 s-a conturat o politică mai coerentă în domeniul învățământului universitar, combinând măsurile de stimulare a accesului în sistem (sporirea numărului de locuri de studiu alocate de la nivel central, extinderea ofertei universitare în oraşe din diverse părți ale țării, construirea de cămine, desființarea taxelor în 1961, trecerea la un sistem de admitere meritocratic prin concurs, disjungerea unor filiere de învățământ universitar de scurtă durată de universitățile clasice etc.) cu cele de ridicare a nivelului academic (recuperarea unor specialişti marginalizați anterior, restabilirea unor discipline şi filiere de studiu desființate anterior, cum ar fi de exemplu sociologia, sporirea numărului de publicații şi manifestări ştiințifice, înmulțirea contactelor cu mediile universitare şi ştiințifice din străinătate, inclusiv din Occident, restabilirea parțială a rigorii la examene etc.).

Dinamica sistemului este bine reflectată şi de datele statistice:

Evoluția cantitativă a învățământului universitar din România, 1948-1989

	Instituții de învățământ superior	Facultăți	Total studenți	Total cadre didactice
1948/1949	47	129	48.676	5.638
1953/1954	54	155	80.593	7.866
1958/1959	42	95	68.638	8.121
1963/1964	55	171	115.403	12.032
1968/1969	47	187	151.403	12.950
1973/1974	46	187	143.943	14.537
1978/1979	44	134	190.560	14.227
1983/1984	44	134	174.042	13.344
1988/1989	44	101	159.465	11.810

Sursa: Învățământul în România – date statistice, Bucureşti, Comisia Națională pentru Statistică, 1996, pp. 5, 7 şi 13

Progresele realizate în anii 1960 au fost încununate de adoptarea unei noi legi a învățământului, în anul 1968[6]. Mult mai detaliată decât decretul din 1948, legea din 1968 sistematiza multe dintre măsurile punctuale implementate în anii anteriori şi cuprindea totodată unele elemente noi, menite să asigure un plus de deschidere la nivelul sistemului. În planul conducerii instituțiilor de învățământ superior, legea statua multiplicarea funcțiilor de conducere (rector, prorectori, decan, prodecani, şef de catedră) şi fixa mai clar compunerea şi atribuțiile organelor de conducere colectivă-consiliul profesoral al instituției de învățământ superior (senatul) şi consiliul profesoral al facultății. Termenul de autonomie nu apare nicăieri, dar legea multiplica atribuțiile de decizie de la nivelul universităților. Deşi nomenclatorul de specializări şi planul anual de şcolarizare erau în continuare elaborate de minister şi aprobate prin hotărâre a Consiliului de Miniştri, iar planurile de învățământ erau întocmite la nivelul ministerului, consiliile profesorale aveau dreptul să aducă modificări acestor planuri, evident cu aprobarea Ministerului Învățământului. În ceea ce priveşte programele de curs, acestea erau elaborate de catedre şi aprobate de consiliile profesorale ale facultăților. Rectorii erau ordonatori de credite, instituțiile de învățământ superior aveau dreptul de a încheia contracte de cercetare cu organizațiile socialiste interesate, şi se deschidea posibilitatea organizării, cu aprobarea Consiliului de Miniştri şi în consultare cu ministerele şi alte organe de stat interesate, a unor cursuri postuniversitare pentru perfecționarea profesională şi pregătirea

[6] Textul legii privind învățământul în Republica Socialistă România din 13 mai 1968 a fost reeditat în *Antologia legilor învățământului din România*, Bucureşti, Institutul de Ştiințe ale Educației, 2004, pp. 346-368.

de cadre de conducere. Prevederile legii din 1968 au fost apoi completate prin legea nr.6 din 14 martie 1969 privind Statutul personalului didactic din Republica Socialistă România[7]. Titlul III (cuprinzând 71 de articole) se referă strict la personalul didactic din învățământul superior, la care se adaugă şi alte prevederi din titlurile referitoare la salarizare, drepturi materiale, distincții, premii, răspunderea disciplinară şi materială etc. Statutul introducea funcția de asistent stagiar, pe lângă cele de profesor, conferențiar, şef de lucrări (lector) şi asistent, şi stabilea principiul ocupării prin concurs a posturilor didactice din învățământul superior, lăsând însă deschisă şi posibilitatea unor proceduri de excepție – repartiție guvernamentală pentru asistenții stagiari, avansare pe post pentru asistenții şi lectorii universitari, numirea de suplinitori, transferul de la o instituție de învățământ superior la alta. Erau stabilite proceduri şi condiții clare de admisibilitate, iar la procedurile tranzitorii se prevedea ca profesorii şi conferențiarii universitari care nu dețineau doctoratul şi nu fuseseră atestați de Comisia superioară de diplome să obțină titlul de doctor în cel mult 3 ani, sub sancțiunea pierderii calității de titulari şi a scoaterii la concurs a posturilor devenite vacante. Dacă aceste prevederi erau menite să asigure buna funcționare pe fond a instituțiilor de învățământ superior, alte acte normative au venit să fixeze cifre minime de studenți pentru formațiile de studiu, ca şi pentru funcționarea facultăților şi universităților, precum şi standarde unitare pentru normarea posturilor didactice.

Nicolae Ceauşescu în vizită la Universitatea din Bucureşti, 1969

[7] *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, partea I, nr. 33 din 15 martie 1969, pp. 256-285.

Anii 1970 au fost contradictorii din punctul de vedere al dezvoltării sistemului de învățământ superior din România. Pe de o parte, multe dintre tendințele de extindere, consolidare a standardelor profesionale şi deschidere spre exterior au fost continuate. Pe de altă parte, s-au manifestat şi tendințe ale conducerii superioare de partid şi de stat de limitare a expansiunii şi autonomizării învățământului superior. Exemplară în acest sens a fost luarea de poziție a lui Nicolae Ceauşescu la consfătuirea cu activul de partid din ideologie din 9 iulie 1971, cu privire la necesitatea întăririi controlului politico-ideologic al partidului asupra tuturor aspectelor vieții economico-sociale.

> „[...] şi-a făcut loc o anume concepție, şi anume că, dacă posezi anumite cunoştințe tehnice-profesionale, te preocupi de soluționarea acestor probleme, aceasta este suficient pentru a fi conducător. Nu, tovarăşi, numai aceasta nu este suficient! Oricît de bun specialist ar fi cineva – şi noi avem nevoie de specialişti şi trebuie să insistăm pentru ridicarea cunoştințelor de specialitate –, nu va putea fi conducător de partid şi de stat acela care nu se preocupă de ridicarea nivelului său ideologic-politic. El poate fi un bun specialist, poate fi un bun funcționar, dar nu un conducător politic. Or, noi avem nevoie de conducători politici, cu o temeinică pregătire marxist-leninistă, ideologică, teoretică [...] deoarece fiecare membru de partid, la locul său de muncă, trebuie să fie un activist, un luptător pentru înfăptuirea liniei politice generale a partidului nostru."[8]

Era o opțiune categorică pentru primatul activiştilor de partid în raport cu specialiştii (tehnocrații), cu implicații directe şi asupra sistemului învățământului superior, sistem care asigura pregătirea de specialişti şi cadre de conducere. În mod concret, această opțiune a avut drept consecință încetinirea expansiunii cantitative a sistemului de învățământ superior şi mai ales diminuarea ponderii domeniilor neinginereşti, în raport cu cele care pregăteau cadre tehnice pentru activitatea de producție din industrie. Nu a fost însă vorba doar de o modificare de ponderi în cadrul unui proces de creştere de ansamblu, ci de reducere severă şi susținută a numărului de locuri alocate pentru profilurile universitar-pedagogice şi artistice, încă de la începutul anilor 1970, urmată din 1978 de reduceri similare, deşi mai puțin ample, pentru studiile economice şi juridice.

Numărul de studenți înmatriculați în învățământul superior din România, pe domenii fundamentale de studii

		1970/1971	1980/1981	1989/1990
Tehnice		53.592	124.006	113.185
din care	Industriale	32.594	90.675	93.239
	Transporturi	1.106	1.877	2.556
	Construcții şi arhitectură	10.818	19.163	10.604
	Agricole şi silvice	9.074	12.283	6.380
Medico-farmaceutice		9.898	23.381	16.703
Economice		21.016	21.919	15.493
Juridice		5.901	3.863	2.362
Universitar-pedagogice		58.108	17.393	15.828
Artistice		3.370	2.207	938
Total		151.885	192.769	164.507

Sursa: „Învățământul în România - date statistice", pp.102-103.

[8] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvîntări, articole,* vol. 6, Bucureşti, Editura Politică,1972, pp. 214-215.

Deşi creşterea ponderii studiilor inginereşti a fost o caracteristică generală a învățământului universitar din statele socialiste, amploarea mutației realizate în anii 1970 plasează România într-o situație singulară la nivel mondial; potrivit afirmației lui Jan Sadlak, „nici o altă țară europeană nu a cunoscut o asemenea deplasare [a centrului de greutate al pregătirii universitare]”[9]. În aceeaşi ordine de idei, creşterea în anii 1970 a numărului de studenți la medicină şi farmacie nu trebuie să înşele: ea nu corespundea unei însemnătăți mai mari alocate de către planificatorii oficiali acestui tip de studii, ci reflecta doar creşterea numărului studenților străini în această perioadă, ca şi faptul că cea mai mare parte dintre aceşti studenți doreau să studieze în România medicina[10].

Lozinca dominantă, promovată în anii 1970 de activiştii de partid din siajul lui Nicolae Ceauşescu a fost împletirea învățământului cu viața practică şi producția. La nivelul instituțiilor de învățământ superior s-a încercat îndulcirea legăturii cu producția prin adăugarea pe acelaşi plan a cercetării ştiințifice, fapt reflectat şi în formularea din programul adoptat la congresul al XI-lea al P.C.R. din noiembrie 1974: „O atenție deosebită se va acorda îmbinării strânse a învățământului superior cu activitatea productivă şi ştiințifică. Întregul proces de pregătire în şcolile superioare trebuie astfel organizat încît profesorii şi studenții să participe atît la activitatea de învățământ, cît şi la cercetare şi producție, facultățile devenind puternice centre de învățământ, cercetare şi producție, capabile să aducă o contribuție însemnată la dezvoltarea generală a societății”[11].

Într-o formulare încă şi mai apăsată, această idee a fost inclusă în mai multe articole din legea educației şi învățământului din 1978[12]:

> „Art.11. Învățământul se desfăşoară pe baza principiului integrării cu producția, cercetarea ştiințifică şi proiectarea […]
> Art.72. În scopul pregătirii temeinice a studenților pentru muncă şi viață şi al participării nemijlocite a învățământului superior la activitatea economică, ştiințifică şi culturală a țării, întregul proces instructiv-educativ din învățământul superior se desfăşoară pe baza integrării acestuia cu producția, proiectarea şi cercetarea ştiințifică. […]
> Art.75. Practica în producție a studenților trebuie să asigure însuşirea cunoştințelor şi deprinderilor necesare exercitării eficiente a viitoarei profesii, a unei temeinice pregătiri practice prin participarea nemijlocită la activitatea de producție, cercetare ştiințifică şi proiectare, la activități economice, social-politice, cultural educative, didactice şi de ocrotire a sănătății.”

În conformitate cu tendința mai generală a anilor 1970 de a subordona diversele domenii de activitate unor largi consilii naționale, legea

[9] Jan Sadlak, *op. cit.*, p. 60.

[10] Numărul studenților străini înscrişi la studii în România a crescut de la sub 1000 înainte de 1968, la un maximum de 16.962 în anul universitar 1981/1982, scăzând apoi la sub 10.000 după 1986 (Jan Sadlak, *op. cit.*, p. 42).

[11] *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*. Bucureşti, Editura Politică, 1975, p. 94.

[12] Legea educației şi învățământului nr. 28 din 21 decembrie 1978 a fost reeditată în *Antologia legilor învățământului din România*, Bucureşti, Institutul de Ştiințe ale Educației, 2004, pp. 369-396.

din 1978 statua organizarea odată la 5 ani a unor congrese ale educației şi învățământului şi îndrumarea, controlul şi coordonarea învățământului de toate gradele de către Consiliul Superior al Educației şi Învățământului, în cadrul căruia funcționa, ca organ de specialitate, un consiliu pentru învățământul superior. Referitor la instituțiile de învățământ superior, legea din 1978 prevedea explicit includerea în organele colective de conducere – senatul şi consiliul profesoral – a secretarului organizației de partid, a unor reprezentanți ai organizațiilor de sindicat şi tineret, a unor activişti de partid şi de stat, a reprezentanților ministerelor şi altor organe centrale, ai consiliilor populare, a unor personalități ale vieții economice şi sociale etc. În schimb, lista atribuțiilor era mai puțin amplă decât în 1968, şi se instituiau birouri executive care asigurau conducerea colectivă a activității operative a instituțiilor de învățământ.

Dincolo de retorica legii şi a diverselor documente programatice ale regimului, sistemul de învățământ superior a intrat gradual într-o fază de contracție generală. Dacă în anii 1970 contracția vizase cu precădere profilurile universitar-pedagogice şi artistice, apoi şi pe cele economice şi juridice, fără a determina scăderi ale numărului total de studenți, începând din 1981 regimul a trecut la reducerea cifrei de şcolarizare totale stabilite pentru învățământul superior la nivel național, precum şi la scăderi severe ale numărului locurilor alocate pentru studiile la zi, în favoarea celor rezervate pentru studiile la seral şi (în mai mică măsură) fără frecvență. Reducerile au afectat şi studiile tehnice, mai ales la profilurile construcții şi agricole, şi au făcut ca ponderea tinerilor care urmau studii universitare să scadă, plasând România pe penultimul loc din Europa, cu o rată brută de încadrare în învățământul superior de 8,6% față de 8,5% Albania şi de o medie europeană de 26,4%[13].

Mai greu de surprins prin date statistice, dar nu mai puțin grave au fost involuțiile calitative ale învățământului superior în anii 1980. Menționăm în acest sens obligarea studenților la practică în afara specialității (inclusiv practică agricolă), cvasi-blocarea sistemului de angajări şi controlul acestuia de către cabinetul 2 (Elena Ceauşescu), restricțiile referitoare la contactele internaționale şi reducerea dramatică a fondurilor alocate pentru achizițiile de publicații de specialitate. Învățământul superior din România funcționa tot mai mult sub semnul „ceauşismului pur şi dur", caracterizat de închiderea relativă a sistemului sub imperiul dificultăților economice şi al accentuării național-comunismului.

Studenți ai Facultății de Biologie
în „practica productivă", sortând plante medicinale

[13] Constantin Grigorescu (coord.), *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european, 1989*, Bucureşti, Editura Expert, 1993, p. 228 (capitol de Maria Molnar şi Maria Poenaru).

Dacă avem în vedere şi diminuările fondurilor pentru investiții şi a alocărilor bugetare, implicațiile lipsurilor materiale care afectau ansamblul societății româneşti în anii 1980 şi distorsiunile multiple induse de reaua administrație şi de politicile regimului Ceauşescu, putem conchide că învățământul superior, care fusese în deceniile anterioare un puternic factor de progres economico-social, a fost împins de regim într-o situație de criză, iar criza sa a amplificat criza generală a sistemului socialist din România.

Studenți în practică pe şantier

Structura pe facultăți a Universității din Bucureşti

Reforma din 1948 a provocat o amplă restructurare a Universității din Bucureşti. În mod concret, studiile de teologie au fost scoase din structura învățământului universitar de stat, ceea ce pentru Universitatea din Bucureşti a însemnat desprinderea Facultății de Teologie şi constituirea unui institut universitar independent în ianuarie 1949. În acelaşi an facultățile de medicină şi farmacie s-au unit, desprinzându-se de universitate şi formând Institutul de Medicină şi Farmacie Bucureşti, iar facultatea de medicină veterinară a fost transferată la Institutul Agronomic, înființat în 1948. Pe de altă parte, marile facultăți tradiționale, cum erau facultatea de litere şi filosofie şi facultatea de ştiințe, au fost divizate în patru şi respectiv trei facultăți separate, astfel încât Universitatea din Bucureşti a început anul universitar 1948/1949 într-o structură cuprinzând opt facultăți:

- matematici şi fizică;
- ştiințe naturale;
- chimie;
- istorie şi geografie;
- filosofie;
- pedagogie şi psihologie;
- filologie;
- ştiințe juridico-administrative.

Schimbările în structura pe facultăți au continuat şi în anii următori. Una dintre primele modificări a fost divizarea Facultății de Istorie şi Geografie în două facultăți separate, realizată în anul 1950. În anul universitar 1952/1953 a fost creată facultatea de ziaristică[14], transformată după numai doi ani, în 1954, în secție a facultății de filosofie, şi

[14] Marian Petcu, *10 teme de istorie a jurnalismului*, Bucureşti, Ars Docendi, 2012, p. 49.

Palatul Facultății de Drept în perioada în care aceasta
se numea Facultatea de Ştiințe Juridico-Administrative

desființată din cadrul Universității din Bucureşti în 1956. În 1954 facultatea de pedagogie-psihologie a fost desființată, fiind înființate în schimb, în cadrul facultății de filosofie, secția de psihologie în 1954 şi secția de pedagogie în 1957. În felul acesta, după ce la începutul anilor 1950 numărul facultăților din Universitatea din Bucureşti sporise la 9 şi apoi la 10, în a doua parte a anilor 1950 a scăzut din nou la opt.

În anii 1960, expansiunea generală a învățământului superior din România a determinat noi schimbări în structura Universității din Bucureşti. În anul 1962 facultatea de matematică-fizică a fost divizată în două facultăți distincte: Facultatea de Matematică-Mecanică şi Facultatea de Fizică; în acelaşi an, Facultatea de Ştiințele naturii şi-a schimbat denumirea în Facultatea de Biologie.

Facultatea de Biologie

Laborator de matematică

În 1963 restructurarea a vizat domeniul filologic. Prin hotărârea Consiliului de Miniştri, în locul facultății de filologie au fost înființate Facultatea de limbă şi literatură română a Universității din Bucureşti şi Institutul de limbi şi literaturi străine de pe lângă Universitatea din Bucureşti, care avea la rândul său trei facultăți, una de limbi romanice şi clasice, alta de limbi germanice şi a treia de limbi slave; prin aceeaşi hotărâre, Institutul pedagogic de cinci ani „Maxim Gorki", care din 1948 funcționase separat, a fost unificat cu Institutul de limbi şi literaturi străine de pe lângă Universitatea din Bucureşti, care prelua totodată şi patrimoniul şi studenții institutului absorbit. În 1972 Institutul de limbi străine a fost desființat, facultățile componente fiind subordonate direct Universității. S-a ajuns astfel ca Universitatea din Bucureşti să aibă în total 12 facultăți şi 94 de catedre, numărul maxim din întreaga perioadă a regimului comunist.

În timp ce în anii 1960 au prevalat fenomenele de expansiune cantitativă, atât în ceea ce priveşte numărul de studenți şi cadre didactice, cât şi în ceea ce priveşte structurile organizaționale (facultăți, secții, catedre), în anii 1970 acest trend a fost inversat. Dacă o anumită raționalizare a sistemului era probabil inevitabilă, politica regimului Ceauşescu a condus nu doar la limitarea numărului de locuri de studii pentru domeniile universitar-pedagogice în favoarea domeniilor legate direct de dezvoltarea industriei socialiste, ci şi la reducerea numărului de secții şi de facultăți din Universitate. Un timp, această tendință a fost într-o oarecare măsură compensată prin dezvoltarea facultății de fizică, care începând din anul 1974 a beneficiat de un nou sediu, construit pe platforma Măgurele, în strânsă legătură cu institutele naționale de cercetare din domeniu. În schimb, facultatea de chimie a fost scoasă în acelaşi an din structura Universității din Bucureşti şi integrată în cadrul Politehnicii Bucureşti, deşi a continuat să-şi țină cursurile şi să beneficieze de baza materială existentă anterior.

Facultatea de Chimie

Valul restructurărilor a continuat în 1975 prin transferarea în componența Universității a unui număr semnificativ de institute de cercetări care anterior funcționaseră în subordinea Academiei R.S.R. Desfăşurată sub semnul lozincii integrării învățământului cu producția şi cercetarea, această mutație a adus în structura Universității din Bucureşti Institutul Matematic (urmaşul Institutului de

Matematică al Academiei R.S.R.), Institutul de geografie, Institutul de lingvistică, Institutul de istorie şi teorie literară „George Călinescu", Institutul de cercetări juridice, Institutul de istorie „Nicolae Iorga", Institutul de studii sud-est-europene, Institutul de arheologie, Institutul de filosofie şi Centrul de cercetări sociologice. Ulterior, acestor institute, care formal au fost subordonate facultăților de specialitate din cadrul Universității, li s-a adăugat Institutul de tracologie, înființat în 1979, în contextul conjunctural al creşterii interesului factorilor politici pentru componenta tracică a istoriei românilor. Deşi institutele şi-au păstrat o considerabilă autonomie funcțională, care de altfel le-a uşurat reintegrarea în cadrul Academiei după revoluția din 1989, organizațiile lor de partid şi de sindicat au fost subordonate celor din cadrul Universității, iar conducerea institutelor a fost preluată gradual de profesori proveniți din cadrul facultăților universității, care au fost numiți ca directori de institut.

Laborator al Facultății de Fizică de la Măgurele

În a doua jumătate a anilor 1970 procesul de comasare a facultăților s-a accentuat. În 1977 facultățile de istorie şi de filozofie au fost reunite în Facultatea de Istorie-Filozofie, având secții de istorie-filozofie şi de filozofie-istorie. Tot în 1977 facultățile de limbi romanice şi clasice, de limbi germanice şi de limbi slave au fost reunite în Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, care apoi a fost unită din nou cu Facultatea de Limbă şi Literatură Română, reînființându-se Facultatea de Filologie în anul 1986.

Curs la Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine

În fine, tot în 1986 facultățile de geologie-geografie şi de biologie au fost reunite în Facultatea de Biologie, Geografie şi Geologie. În felul acesta, multe dintre dezvoltările instituționale din anii 1960 au fost practic anulate, iar Universitatea din Bucureşti mai cuprindea în anii 1986-1989 doar şase facultăți, după cum urmează (în ordine alfabetică):

- biologie-geografie-geologie;
- drept;
- filologie;
- fizică;
- istorie-filosofie;
- matematică.

Dramatică a fost şi scăderea numărului de catedre, de la peste 80 la sfârşitul anilor 1960 şi începutul anilor 1970, la doar 22 în ultimii ani ai regimului comunist[15]. Totodată, se cuvine consemnat faptul că aceste unificări/ comasări de facultăți, deşi în unele cazuri au avut şi o componentă de integrare pluri-disciplinară a planurilor de învățământ, au fost percepute ca arbitrare şi artificiale de marea majoritate a corpului didactic şi a studenților, şi – mai ales în contextul de criză generală al regimului comunist din anii 1980 – au eşuat în a genera sinergii academice autentice. În aceste condiții, este explicabil faptul că imediat după revoluție toate aceste unificări forțate au fost dizolvate fără vreun regret.

Conducerea Universității

Reforma din 1948 pusese capăt oricăror forme de autonomie universitară. Modul de conducere a universităților a fost reglementat prin diverse instrucțiuni şi acte normative, care au fost sistematizate ulterior în Statutul tip al instituțiilor de învățământ superior din Republica Populară Română, aprobat prin H.C.M. nr. 71 din 23 noiembrie 1953[16].

Conform acestui statut conducerea universităților era exercitată, pe baza principiului conducerii unice, de către rector, care era numit (şi eventual revocat din funcție) de către Ministerul Învățământului. Atribuțiile rectorului cuprindeau atât latura administrativ-financiară (executarea bugetului şi planului de investiții al instituției de învățământ superior, acordarea de burse studenților, asigurarea unor bune condiții materiale studenților, aspiranților şi cadrelor didactice), cât şi pe cea profesional-didactică şi de cercetare (îndeplinirea planurilor de învățământ, controlul rezultatelor la învățătură, al calității cursurilor şi seminariilor ținute, a lucrărilor de laborator şi a cercetărilor ştiințifice, aprobarea orarelor şi a regulamentelor de ordine interioară, organizarea admiterii şi a absolvirii, exmatriculări), şi conțineau de asemenea o importantă dimensiune politico-ideologică (conducerea muncii de ridicarea nivelului politic şi cultural al studenților, al cadrelor didactice şi al personalului didactic auxiliar). Alături de rector, în conducerea Universității din Bucureşti se aflau 1-2 prorectori, numiți de Ministerul Învățământului. Prorectorul cu activitatea didactică şi ştiințifică (care un timp a purtat titlul „director de studii") era şi primul înlocuitor al rectorului în cazul în care acesta lipsea din instituție. Rectorul era ajutat şi de un director administrativ, care răspundea de toate problemele gospodăreşti şi administrative ale Universității. În fine, dar nu în cele din urmă, Consiliul profesoral de la nivelul Universității era format din rector, prorectori şi decani.

[15] Date după Ovidiu Bozgan, *Universitatea Bucureşti. Scurt istoric*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 1994, pp. 129-134.

[16] *Colecția de Hotărâri şi Dispoziții ale Consiliului de Miniştrii al R.P.R.*, Bucureşti, 1953, pp. 113-125.

Deşi prima fază a regimului comunist a fost extrem de dificilă, pe de o parte datorită epurărilor şi pe de altă parte datorită politizării numirilor, atât la nivelul funcțiilor de conducere, cât şi la nivelul corpului profesoral în general, majoritatea rectorilor care au activat în această perioadă au fost totuşi universitari autentici, care au acceptat însă să se plieze imperativelor politice ale epocii. Unicul caz discutabil din acest punct de vedere este cel al lui Avram Bunaciu, jurist, rector în anii 1952-1954, după ce se afirmase în primul rând prin cariera politică (fusese, printre altele, acuzator public în 1945-1946, ministru al justiției în anii 1948-1949, apoi ministru al controlului de stat, ministru-adjunct de externe, iar după etapa de rector al Universității din Bucureşti, ministru de externe în 1958-1961 şi chiar efemer vicepreşedinte al Consiliului de Stat).

Ceilalți rectori din această perioadă au fost însă personalități importante, afirmate în mediul academic încă înainte de instaurarea regimului comunist, cum ar fi clasicistul Constantin Balmuş (rector 1950-1952), botanistul Nicolae Sălăgeanu (rector 1954-1957) sau lingvistul Iorgu Iordan (rector 1957-1958).

Clasicistul Constantin Balmuş

Botanistul Nicolae Sălăgeanu

Juristul Avram Bunaciu

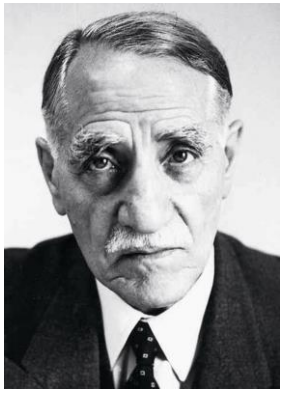

Lingvistul Iorgu Iordan

Unii dintre rectori au îndeplinit anterior rectoratului funcția de prorectori cu activitatea didactică şi ştiințifică, cum a fost cazul matematicianului Gheorghe Mihoc (rector 1963-1968). Totodată, alții dintre rectori au îndeplinit ulterior rectoratului şi funcții de conducere la nivel național (chimistul Ilie Murgulescu, după un scurt răstimp în calitate de rector în 1949-1950, a fost ministru al Învățământului Superior, ministru al Învățământului şi preşedinte al Academiei, Iorgu Iordan a fost şi el preşedinte al Academiei, iar germanistul Jean Livescu, rector al Universității din Bucureşti în anii 1959-1963 şi 1968-1972, după ce anterior îndeplinise funcția de rector la Universitatea din Iaşi, a fost după 1963 ministru-adjunct al învățământului).

Legea învățământului din 13 mai 1968 a adus mai multe modificări în reglementarea conducerii institutelor de învățământ superior din România, reflectând atât expansiunea sistemului, cât şi tendința de a acorda mai multe atribuții şi prerogative decizionale organelor colective din diversele instituții publice. Era perioada când oficial se evoca

frecvent „conducerea colectivă", fără a pune însă cu adevărat sub semnul întrebării autoritatea finală a Ministerului şi îndrumarea de ansamblu a partidului. Conform acestei legi, care a fost în vigoare până în 1978, Universitatea din Bucureşti urma să fie condusă de un consiliu profesoral, numit Senat, format din rector ca preşedinte, prorectori, decanii facultăţilor, doi până la patru reprezentanţi ai fiecărei facultăţi, aleşi de consiliile profesorale ale facultăţilor pe patru ani şi reprezentantul Partidului Comunist Român, ca membri. Mai făceau parte din Senatul Universităţii unul până la trei profesori desemnaţi chiar de Senat. La şedinţele Senatului trebuiau să participe şi un reprezentant al organizaţiei sindicatului cadrelor didactice, un reprezentant al organizaţiei Uniunii Tineretului Comunist şi un reprezentant al Asociaţiei studenţilor.

Matematicianul Gheorghe Mihoc

Germanistul Jean Livescu

Rectorul era cel care fixa numărul de reprezentanţi ai fiecărei facultăţi în Senat. Senatul alegea din rândul membrilor săi secretarul ştiinţific. Lunar, Senatul era convocat de rector în şedinţe ordinare şi, ori de câte ori era nevoie, în şedinţe extraordinare. Între şedinţele Senatului conducerea Universităţii era asigurată de un birou alcătuit din rector, prorectori şi secretarul ştiinţific. Rectorul, numit de ministrul învăţământului în principiu pe patru ani, dar putând fi revocat din funcţie, era cel care asigura conducerea operativă a Universităţii, rezolvând problemele legate de activitatea curentă instructiv-educativă, ştiinţifică şi gospodărească a instituţiei.

Pe perioada de aplicare a acestei legi, funcţia de rector al Universităţii din Bucureşti a fost îndeplinită de germanistul Jean Livescu (1968-1972, la al doilea mandat în această calitate, după ce anterior fusese şi ministru-adjunct al învăţământului) şi matematicianul George Ciucu (1972-1981, anterior prorector, iar după expirarea mandatelor ca rector, ambasador al României la Bruxelles). În perioada mandatului rectorului George Ciucu a avut loc şi decernarea de către Universitatea din Bucureşti a titlului de *doctor honoris causa* lui Nicolae Ceauşescu, organizată în mod festiv chiar în ziua în care beneficiarul împlinea vârsta de 55 de ani (26 ianuarie 1973).

În îndeplinirea atribuțiilor sale rectorul era ajutat de mai mulți prorectori, numiți tot de ministrul învățământului pe patru ani şi cărora rectorul le putea delega unele dintre atribuțiile sale. Cum numărul prorectorilor era stabilit de Ministerul Învățământului, în funcție de volumul şi complexitatea activității universității, la Universitatea din Bucureşti au fost numiți în această perioadă câte trei sau patru prorectori. Totodată, Senatul Universității din Bucureşti a avut 72 până la 74 de membri.

De exemplu, în anul 1972 din Senatul Universității făceau parte: rectorul Gheorghe Ciucu, matematician, prorectorii Dimitrie Macrea (lingvist), Boris Cazacu (lingvist), Victor Sahini (chimist) şi Vasile Cucu (geograf), decanii Nicolae Teodorescu (matematică), Cristian Constantinescu (fizică), Dumitru Negoiu (chimie), Nicolae Botnariuc (biologie), Grațian Cioflică (geografie-geologie), Aron Petric (istorie), Vasile Nichita (filozofie), Dimitrie Păcurariu (limba şi literatura română), Paul Miclău (limbi şi literaturi romanice), Dumitru Chițoran (limbi şi literaturi germanice), Gheorghe Mihăilă (limbi şi literaturi slave), Ion Ceterchi (drept), câte patru reprezentanți ai fiecărei facultăți desemnați de consiliile profesorale ale acestora şi trei profesori desemnați de Senat – Constantin Nuțu (istoric), la acea dată îndeplinind funcția de director al Bibliotecii Centrale Universitare, Victoria Stiopol (geolog) şi Zorin Zamfir (istoric). Membru al Senatului universitar era şi directorul Grădinii Botanice, profesorul Ion Tarnavschi[17].

Dacă decanii numiți erau unii valori incontestabile, alții doar mediocrități ajunse în funcție, printre reprezentanții facultăților întâlnim şi personalități remarcabile, precum foştii rectori Horia Hulubei, Alexandru Rosetti, Ilie Murgulescu, Nicolae Sălăgeanu, Iorgu Iordan, Gheorghe Mihoc şi Jean Livescu, istoricii Emil Condurachi şi Mihai Berza, geologul Miltiade Filipescu, lingvistul Alexandru Graur, matematicienii Caius Iacob, Grigore Moisil şi Miron Nicolescu, fizicianul Şerban Țițeica, criticul şi istoricul literar Şerban Cioculescu, sociologul şi filosoful Tudor Bugnariu, folcloristul Ion Chițimia, italienista Nina Façon, sau juriştii Ion Oancea şi Tudor Radu Popescu.

Chimistul Ilie Murgulescu,
rector în 1949-1950

Legea educației şi învățământului din decembrie 1978 a adus câteva modificări în ceea ce priveşte structura organelor de conducere ale universităților. Ea a stabilit că în Senatul universitar intrau, pe lângă deținătorii de funcții de conducere (rector, prorectori, decani) şi reprezentanții facultăților aleşi de consiliile profesorale ale acestora, secretarul organizației de partid la nivel de

[17] Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 2214/1975.

universitate, reprezentanți ai organizațiilor de sindicat şi de tineret, activişti de partid şi de stat, reprezentanți ai ministerului şi ai altor organe centrale, personalități ale vieții economice, ştiințifice şi culturale, iar reprezentarea studenților era extinsă la 12-15% din numărul total de membri ai acestui for. Articolul 155 stipula că „preşedintele senatului instituției de învățământ superior este o personalitate a vieții politice, ştiințifice, economice sau culturale, desemnată în condițiile prevăzute de lege", dar această prevedere nu a fost pusă în practică, şedințele Senatului fiind conduse de rector. Conducerea efectivă a Universității era exercitată în continuare de rector, ajutat de patru prorectori, cu toții numiți de ministrul învățământului şi educației pe o perioadă de patru ani şi de cel mult două ori consecutiv; aceştia trebuiau însă să ia principalele decizii în cadrul unui birou executiv al Senatului, din care mai făceau parte şi secretarul ştiințific al Senatului, secretarul organizației Partidului Comunist Român, preşedintele Consiliului Uniunii Asociațiilor Studențeşti şi reprezentantul sindicatelor. Pe perioada aplicării acestei legi, funcția de rector al Universității din Bucureşti a fost exercitată de matematicianul George Ciucu (1972-1981), de fizicianul Ioan Iovițˌ Popescu (1981-1989) şi de criticul şi istoricul literar Ion Dodu Bălan (1989).

Senatul Universității din Bucureşti a avut un număr variabil de membri, în el fiind prezenți atât politruci ai regimului Ceauşescu, cât şi mari personalități, unele formate încă în perioada interbelică şi aflate în preajma pensionării (de exemplu istoricul Emil Condurachi şi matematicianul Caius Iacob), altele aparținând generațiilor afirmate mai ales în perioada de deschidere din anii 1960 şi 1970, cum ar fi biologul Gheorghe Zarnea, istoricul literar Zoe Dumitrescu-Buşulenga, sau filosoful Gheorghe Vlăduțescu.

Deşi anii 1980 au fost deosebit de dificili – a continuat contracția cantitativă a Universității, începută încă din anii 1970, nu s-au mai făcut aproape deloc angajări noi sau promovări, în sălile de curs şi de seminar era frig, iar relațiile cu străinătatea au devenit tot mai rare – conducerea Universității din Bucureşti, fără a îndrăzni să se opună smintelilor regimului, a încercat să limiteze impactul acestora asupra studenților şi cadrelor didactice. Rectorul Ioan Iovițˌ Popescu, un veritabil savant, fost decan al facultății de fizică şi director al Institutului de Fizică şi Tehnologia radiației de la Măgurele, ajutat de prorectori precum matematicianul George Dincă, lingvistul Dumitru Chițoran, jurista Sanda Ghimpu şi istoricul Iulian Cârțână, a căutat să sprijine valorile şi să asigure un dram de normalitate funcționării instituției.

În schimb, la expirarea celui de-al doilea mandat al lui Ioan Iovițˌ Popescu, Elena Ceauşescu personal[18] a dispus numirea ca rector a foarte obedientului Dodu Bălan, selectat mai puțin pentru scrierile sale din domeniul istoriei literare, şi mai mult pentru zelul cu care adulase cuplul prezidențial.

[18] Amintirile lui Marius Ciurel, secretar şef al Universității din Bucureşti în anii 1980.

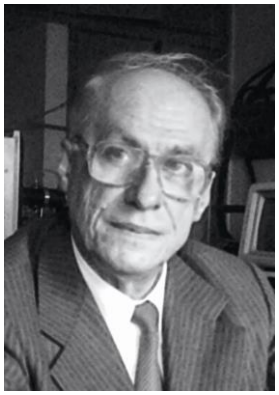

Fizicianul Ioan Ioviț Popescu,
rector în 1981-1989

Criticul şi istoricul literar
Ion Dodu Bălan

Într-o şedință care a avut loc în 2 octombrie 1989 ministrul Ion Teoreanu a instalat personal în funcție pe noul rector şi pe prorectorii Gheorghe Dincă, Constantin Plăviţu, Doina Ofelia Ivan şi Ioan Muraru, recomandându-le tuturor „să aducă la îndeplinire în cît mai bune condiții sarcinile care rezultă pentru învățământ, pentru noi toți, pentru Universitatea bucureşteană, din documentele de partid, din indicațiile şi orientările secretarului general al partidului, tovarăşului Nicolae Ceauşescu, din indicațiile tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu, preşedintele Consiliului Național al Ştiinței şi Învățământului".

Perspectivele erau destul de sumbre, dar Revoluția din decembrie 1989 şi prăbuşirea regimului comunist au dat prilejul şi pentru o înnoire la nivelul conducerii Universității din Bucureşti.

Serviciile administrative şi dotările Universității

În perioada regimului comunist, serviciile administrative ale Universității au fost coordonate, sub egida generală a rectorului, inițial de către un director administrativ, apoi de către unul dintre prorectori. În atribuțiile directorului administrativ, şi apoi ale prorectorului de resort, intrau: conducerea directă a activității gospodăreşti, conducerea lucrărilor de construcții, reparații capitale şi curente, asigurarea înzestrării catedrelor, laboratoarelor, atelierelor, căminelor şi cantinelor, cu utilaj, inventar şi materialul necesar, încheierea de contracte şi reprezentarea instituției în problemele administrativ-gospodăreşti. Serviciile administrative din cadrul Universității din Bucureşti au fost organizate, în principal, pe următoarele departamente: secretariat; serviciul plan, organizarea muncii; serviciul personal; serviciul social; serviciul contabilității; serviciul tehnic; serviciul aprovizionare.

Principial, regimul comunist acorda o mare însemnătate bazei materiale a procesului de învățământ, mai ales în ceea ce priveşte asigurarea condițiilor de studiu pentru studenți, şi se lăuda cu realizările din acest domeniu. De exemplu, în anul 1961 propagandiştii regimului menționau faptul că – la nivel național – „peste 62% din numărul studenților primesc burse de stat, care reprezintă cazarea şi masa, precum şi o sumă pentru cheltuielile personale. Aproape două treimi din totalul studenților locuiesc în cămine şi mănâncă la cantine. Pentru pregătirea şi întreținerea unui student statul cheltuieşte în medie 11.000 lei anual. În anul 1961 statul alocă cu peste 50% mai multe investiții decât în anul 1960 pentru nevoile învățământului superior. În acest an se vor construi cămine cu peste 11.000 de locuri şi cantine pentru mai mult de 12.000 de studenți”[19].

O parte dintre aceste laude erau îndreptățite, dar pe de altă parte începutul anilor 1960 a fost probabil şi perioada de vârf pentru întreaga perioadă comunistă în ceea ce priveşte construcția de cămine şi cantine studențeşti.

În ceea ce priveşte Universitatea din Bucureşti, în anii 1950 numărul locurilor de cazare în cămine s-a mărit considerabil, de la 1219 în anul universitar 1948/1949 la 3090 în 1959/1960[20], dar această creştere s-a realizat cu prețul multor improvizații, inclusiv prin înghesuirea unui număr mare de studenți în spații insuficiente. Locurile în cămine erau gestionate de oficiul de asistență socială, care înlocuise Oficiul universitar din perioada pre-comunistă, şi erau distribuite precumpănitor pe bază de „dosar”, mai ales tinerilor ne-bucureşteni proveniți din familii de muncitori şi țărani.

Complexul studențesc Carpați în anii 1960

[19] Ministerul învățământului şi culturii, *„Admiterea în învățământul superior”*, Bucureşti, 1961, p. 6, în Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat – Rectorat, registrul nr. 276/1962.

[20] Ovidiu Bozgan, *Universitatea Bucureşti, 1864-1990*, Bucureşti, Tipografia Universității din Bucureşti, 1990, p. 69.

Baza de cămine a Universității din Bucureşti a cunoscut un progres semnificativ odată cu construirea şi darea în folosința studenților a complexului „6 Martie" de lângă Facultatea de Drept, în anul 1960. Complexul era format din trei corpuri de clădire, având o capacitate de 1200 de locuri de cazare, la care se adăugau cantina şi mai multe săli de lectură deservite de o bibliotecă[21]. Au fost date apoi în folosința studenților pavilioanele A, B, C şi D din Complexul Grozăveşti (începând cu anul 1961), cărora li s-a adăugat apoi o cantină şi un cabinet stomatologic.

Complexul 6 Martie

Complexul Grozăveşti

Sala de mese a cantinei din Grozăveşti
(astăzi Facultatea de Filosofie)

[21] Universitatea din Bucureşti 10864-1964, pp. 50-51.

Capacitatea de cazare a căminelor Universității din Bucureşti a sporit la circa 5200 de locuri în 1963, număr care s-a menținut relativ stabil până la sfârşitul anilor 1980. În anii 1970 s-au adăugat căminele de pe platforma Măgurele, care au servit mai ales pentru cazarea studenților facultății de fizică. În general, în cadrul căminelor date în folosință în anii 1960 şi 1970 au prevalat camerele de două, trei sau patru paturi, ceea ce a însemnat şi o scădere a ponderii camerelor în care erau cazați mai mult de patr studenți, şi deci o îmbunătățire relativă a condițiilor de viață pentru studenți. Totodată, dacă în anii 1950 capacitatea de cazare în cămine a variat în jurul a 30-40% din numărul total al studenților la zi, şi a depăşit 50% începând cu anul 1958/1959, după mijlocul anilor 1960 Universitatea a avut capacitatea de a caza în cămine practic pe toți studenții nebucureşteni care urmau cursuri la zi.

La sfârşitul anilor 1970 şi în anii 1980, pe fondul crizei tot mai grave în care se afunda România, economiile deseori meschine şi lipsa investițiilor pentru întreținerea complexelor studențeşti au dus la deteriorarea drastică a condițiilor de locuire în cămine. De exemplu, în februarie 1986 Ministerul Educației şi Învățământului comunica rectorului Universității din Bucureşti măsurile ce trebuiau adoptate pentru gospodărirea energiei şi combustibilului şi pentru economisirea apei potabile. Normativul de personal prevedea restructurări severe: trebuia să existe un post de spălătoreasă pentru 175 de studenți cazați, în medie, un post de îngrijitor pentru 700 mp de curățenie numai pentru căminele în care erau cazați studenți şi doctoranzi străini, veniți la studii pe cont propriu, în restul căminelor studenții autogospodărindu-se, un post de portar pe schimb în căminele unde erau cazați studenți străini şi câte un post numai pentru paza de noapte în celelalte cămine, un post de administrator la 400 de studenți în medie.

Pentru cantinele studențeşti existau: câte un post de bucătar, cofetar, carmangier pentru 305 mese servite, un post de muncitor necalificat la bucătărie pentru 250 mese servite şi 50 de mese servite pentru studenții şi doctoranzii străini veniți la studii pe cont propriu şi la cantinele dietetice, un post de administrator sau magaziner pe tură la fiecare cantină şi un post de achizitor la fiecare cantină[22]. Nu este de mirare deci că, la revenirea în cămine în luna octombrie, pentru începerea anului universitar, studenții primeau camere murdare, nezugrăvite şi igienizate, cu instalații sanitare defecte, pe care trebuiau să le amenajeze singuri. Cum se făceau „economii" şi la încălzire, studenții recurgeau la diverse improvizații interzise de normative, îndeosebi la suplimentarea căldurii cu ajutorul unor aparate electrice, fireşte atunci când nu era întreruptă şi alimentarea cu energie electrică.

În ceea ce priveşte spațiile de învățământ, mult timp nu au fost făcute investiții semnificative pentru Universitatea din Bucureşti, spre deosebire de alte instituții de învățământ superior din România. Este poate semnificativ faptul că aripa bombardată în 1944 a clădirii centrale a Universității din Bucureşti a fost reconstruită şi dată în folosință abia în 1971. Elementul nou cel mai important al perioadei comuniste a fost Complexul Măgurele, utilizat de facultatea de fizică începând din anul 1974.

[22] Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 1980, Instrucțiuni nr. 117-1179.

Clădirea modernă cu o aulă, trei amfiteatre mari, săli de seminar şi laboratoare dotate cu aparatură dedicată învățământului şi cercetării ştiințifice, a reprezentat un model de organizare, perfecționare şi aplicații, asigurând Universității din Bucureşti primatul la nivel național din punctul de vedere al bazei materiale pentru învățământul şi cercetarea de fizică.

Între valorile materiale ale Universității din Bucureşti trebuie menționate şi stațiunile de cercetare, bazele didactice şi instituțiile anexe care au justificat una dintre rațiunile esențiale ale Universității Bucureşti, aceea de centru de cercetare ştiințifică. Pe lângă stațiunile existente deja din epoca interbelică, în timpul regimului comunist au fost înființate Stațiunea de cercetări de la Brăila (fondată în 1956 şi extinsă prin eforturile profesorilor biologi Ştefan Negrea şi Nicolae Botnariuc) şi Stațiunea Geografică Orşova (fondată în 1964, având ca prim director pe profesorul Raul Călinescu).

O dezvoltare spectaculoasă a cunoscut sub lungul directorat al profesorului Ion T. Tarnavschi (1952-1975) Grădina Botanică, întemeiată de Carol Davila în anul 1860 şi revenită sub administrația Universității din Bucureşti în 1954, după ce fusese timp de mai mult de două decenii în administrarea primăriei Bucureştilor şi suferise grave distrugeri în timpul bombardamentelor din 1944.

În 1960-1961 a fost construită noua clădire a Institutului Botanic, cuprinzând un amfiteatru, muzeu botanic, laboratoare şi bibliotecă. Au fost amenajate spațiile exterioare şi renovate unele dintre serele vechi. În anii 1970 a fost construit un nou complex de sere de expoziție, cu o suprafață de peste 2500 m^2, iar în 1978 a fost inaugurat noul Muzeu Botanic, amenajat pe baze ecologice.

În 1962, la inițiativa profesorului Grigore T. Moisil, a fost înființat Centrul de Calcul al Universității din Bucureşti.

Studenți la Facultatea de fizică, Măgurele,
începutul anilor 1980

Institutul Botanic,
laborator de fiziologia plantelor

Centrul de Calcul al Universității din Bucureşti

Dotat începând din 1969 cu un sistem de calcul american IBM 360/30, iar ulterior cu calculatoare româneşti sub licență franceză Felix 256, Centrul de Calcul al Universității din Bucureşti a fost un model şi pentru alte instituții universitare din Bucureşti şi din țară. Pe de altă parte, deşi începând din 1974 Universitatea din Bucureşti, ca şi alte universități din țară, a şcolarizat studenți la specializarea informatică, regimul Ceauşescu nu a favorizat investițiile în acest domeniu, ceea ce a făcut ca dotările să nu mai țină pasul cu evoluțiile informaticii la nivel mondial. Mai mult, în 1986 Universitatea din Bucureşti a pierdut imobilul din str. Ştefan Furtună nr. 125 (azi str. Mircea Vulcănescu), unde a fost organizat Muzeul Militar Central, iar Centrul de Calcul a trebuit să se mute, cu calculatoare cu tot, în clădirea facultății de matematică.

Un rol esențial în funcționarea oricărei universități îl are biblioteca. Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti a luat naştere în 1948, având la bază patrimoniul fostei Fundații universitare Carol I, care fusese întemeiată încă din 1891.

După înlăturarea monarhiei, prin decretul nr. 136 din 12 iulie 1948, fundația regală a fost desființată şi se înființa pe lângă Universitatea din Bucureşti Biblioteca Centrală Universitară, căreia i se dădea în folosință, cu anumite excepții, patrimoniul fostei fundații, confiscat de stat. Bibliotecile facultăților şi catedrelor din cadrul Universității din Bucureşti au fuzionat cu Biblioteca Centrală Universitară, desfăşurându-se un intens proces de reorganizare în anii ce au urmat. Reorganizarea a implicat şi mari restructurări ale fondului de carte, pe de o parte prin trecerea la „fondul secret" sau eliminarea unora dintre publicațiile vechi, şi pe de altă parte prin achiziții noi, care într-o primă perioadă au provenit fie din producția internă, fie din Uniunea Sovietică şi din celelalte state cu „democrație populară". Odată cu deschiderea parțială din anii 1960 s-au reluat şi intrările de carte occidentală, iar începând din 1963 Biblioteca Centrală Universitară a fost recunoscută ca Centru Național de dotare cu publicații româneşti a lectoratelor de limbă, literatură şi civilizația poporului român din străinătate.

Numărul volumelor aflate în inventarele Bibliotecii Centrale Universitare a sporit spectaculos, de la 1.029.756 în anul 1960 la 1.972.630 în 1968, pentru ca ulterior creşterea să fie ceva mai lentă, fondul total de carte fiind în 1989 de circa 2.600.000 de volume, periodice şi alte categorii de documente. Pentru a exemplifica modul în care se făceau achizițiile de publicații în anii 1970, vom lua ca reper anul 1979.

Biblioteca Centrala Universitară, anii 1960

În darea de semă cu privire la activitatea bibliotecii din anul 1979 se menționa faptul că în colecțiile bibliotecii au intrat în anul curent 74.324 unități biblioteconomice, cărți şi alte categorii de documente, în valoare totală de 2.451.163,77 lei. Numărul cărților era de 57.388 de volume, dintre care 10.995 de volume erau manuale şi cursuri. Pentru procurarea publicațiilor din import, biblioteca folosise şi alte surse, în afara sumelor valutare acordate, procedând la: creşterea numărului de edituri care trimiteau regulat cataloage editoriale, dezvoltarea şi îmbunătățirea relației de schimb internațional de publicații, organizarea unor expoziții de cărți străine, primirea de donații importante. Concret, au fost cumpărate cu lei valută 157 volume Vest şi 261 volume Est, iar prin ILEXIM, fără consum de valută, fuseseră achiziționate 83 de volume. Pentru aprovizionarea cu publicații din import a bibliotecilor de învățământ superior din rețeaua Ministerului Educației şi Învățământului, au fost comandate în acest an 2.508 volume cărți din țările socialiste, în valoare de 53.992 lei valută şi 2.473 de titluri de periodice în valoare de 788.285 lei valută, iar în țările nesocialiste 2.188 de volume cărți, în valoare de 239.000 lei valută, şi 951 de titluri de periodice în valoare de 392.000 lei valută. În contul personal al cadrelor didactice au fost comandate 797 de volume, în valoare de 95.000 lei valută. Biblioteca Centrală Universitară a transmis bibliotecilor de învățământ superior pe profiluri 105 volume primite prin ILEXIM, fără consum de valută, 355 de volume din expozițiile organizate în colaborare cu edituri străine (cu consultare prealabilă), 150 de volume din donațiile primite de Biblioteca Centrală Universitară şi 1855 de volume venite prin intermediul schimbului. În ceea ce priveşte numărul cititorilor, în anul 1979 frecventaseră biblioteca 18.659 persoane fizice, față de 16.000 câți fuseseră prevăzuți în plan (o realizare a planului de cititori de 116%);

dintre cititori 14.080 fuseseră studenți, 1.552 cadre didactice şi 3.007 fuseseră cititorii din alte categorii[23].

În anul 1989 Biblioteca Centrală Universitară dispunea de valori inestimabile în depozitele sale, cum ar fi: 17 incunabule, 2.300 de titluri de carte rară şi bibliofilă, manuscrise literare aparținând lui Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, George Călinescu, Vasile Voiculescu, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Spiru Haret, Nicolae Iorga, Alexandru Odobescu.

O parte considerabilă a acestor valori au fost pierdute în seara zilei de 22 decembrie 1989, când, în contextul evenimentelor revoluționare şi al derutei cauzate de „terorişti", clădirea centrală a Bibliotecii Centrale Universitare a fost supusă tirurilor şi a luat foc.

La 29 iulie 1967 s-a înființat Muzeul Universității Bucureşti, organizat de omul de cultură Adrian Corbu, un cunoscut specialist în domeniul documentării iconografice. Patrimoniul muzeului a provenit din achiziții, dar s-a apelat şi la donații. În anul 1987 expoziția de bază a muzeului a fost reorganizată în funcție de materialul şi documentele disponibile, pe vitrine şi panouri biografice. Muzeul Universității dispune şi de o arhivă deosebit de valoroasă[24].

În evidențele comisiilor de inventariere din anii 1979-1980 figurau ca imobile aparținând Universității din Bucureşti clădirea centrală din Piața Universității, clădirea Facultății de Drept cu parcul aferent, imobilul Facultății de Biologie, imobilul din Schitu Măgureanu, imobilul Panduri, cuprinzând şi un cămin studențesc, Grădina Botanică cu Institutul Botanic, imobilul Centrului de Calcul, complexul Măgurele, incluzând Facultatea de Fizică, cămine şi cantină, căminele studențeşti şi cantinele din Grozăveşti şi 6 Martie, şi apartamente[25].

Biblioteca Facultății de Litere

[23] Biblioteca Centrală Universitară, *Activitatea Bibliotecii în anul 1979,* în Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr.2857/1980.

[24] Ovidiu Bozgan, *Universitatea din Bucureşti, 1864 – 1990*, Bucureşti, Tipografia Universității Bucureşti, 1990, p. 74.

[25] Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 2799/1980.

Evoluția programelor de studii

Numărul programelor de studii oferite de învățământul universitar a cunoscut mari variații în România comunistă[26]. La sfârşitul anilor 1940 şi începutul anilor 1950, el a crescut exploziv, ajungând la nivel național la circa 310 în anul universitar 1953/1954. Cum însă cea mai mare parte din această creştere s-a datorat solicitării diverselor ministere, ea a afectat mai mult învățământul tehnic decât domeniile specifice Universității din Bucureşti – studiile în ştiințe exacte, umaniste şi sociale. Un alt factor al creşterii numărului de programe de studii a fost organizarea învățământului superior seral şi fără frecvență, inițial cu aceeaşi durată ca şi programele similare din învățământul obişnuit la zi, apoi cu o durată mai lungă cu un an decât acestea. La Universitatea din Bucureşti au fost înființate secții serale la matematică-fizică (1950), chimie (1950) şi ştiințele naturii (1954), şi fără frecvență la matematică-fizică (1950), ştiințe juridice (1951), ştiințe naturale (1953), filologie (1953), filosofie (1956) şi geologie-geografie (1957)[27].

Un alt factor de creştere a numărului de programe a fost tendința de fragmentare a studiilor pe subdomenii şi de specializare timpurie. De exemplu, în domeniul biologie au funcționat temporar specializări distincte de zoologia vertebratelor, zoologia nevertebratelor, hidrobiologie şi ihtiologie, fiziologia animalelor, darwinism şi genetică. Deşi la nivel național a avut loc un proces de restrângere a numărului de specializări, în cadrul Universității din Bucureşti experimentele de organizare a unor programe de studii distincte, păstrând însă un trunchi de cursuri comune, au continuat în anii 1950, fiind favorizate de faptul că începând cu anul universitar 1956/1957 durata studiilor a fost prelungită la multe specializări de la patru la cinci ani. Un exemplu al acestor bifurcări timpurii a programelor de studii este faptul că la sfârşitul anilor 1950 la istorie au fost înmatriculați separat studenți pentru specialități precum istoria generală veche arheologică (sic), istoria României, arhivistică, istorie medie universală, istorie universală contemporană şi istoria U.R.S.S.

În anul 1959, nevoile crescânde de cadre didactice pentru învățământul gimnazial au condus la înființarea Institutelor pedagogice de trei ani, dintre care unul a funcționat şi pe lângă Universitatea din Bucureşti, fără a fi însă integrat facultăților acesteia; mulți dintre absolvenții acestor institute pedagogice de trei ani au optat, uneori după mai mulți ani de profesorat, să-şi completeze studiile urmând anii patru şi cinci în cadrul programelor de studii de lungă durată.

[26] În această secțiune ne-am bazat mai ales pe Andrei-Florin Sora, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc 1968-2011*, Bucureşti, ANC, 2011, pp. 20-32.

[27] Ovidiu Bozgan *Universitatea din Bucureşti, 1864 – 1990*, p. 67, coroborat de *Colecția de Hotărâri şi Dispoziții ale Consiliului de Miniştri al R.P.R.*, Bucureşti, 1953, pp. 295-296.

Studenţii Facultăţii de Istorie în practică pe un şantier arheologic

Totodată, în contextul expansiunii din anii 1960 a sistemului universitar, au fost înfiinţate noi specializări, atât în învăţământul de lungă durată, cât şi în învăţământul de scurtă durată, iar pentru multe dintre aceste specializări s-au extins programele de studii la seral (pentru domeniile tehnice) şi la fără frecvenţă (pentru majoritatea celorlalte domenii). Universitatea din Bucureşti a fost una dintre instituţiile care au profitat cel mai mult de această evoluţie, diversificându-şi şi modernizându-şi oferta didactică. Semnalăm îndeosebi diversificarea ofertei didactice în ceea ce priveşte studiul limbilor şi literaturilor străine, precum şi reintroducerea învăţământului sociologic în anul 1966.

Anii 1970 au debutat sub semnul raţionalizărilor şi comasărilor. În 1971, institutele pedagogice de trei ani, ale căror rezultate au fost apreciate ca nesatisfăcătoare, au fost integrate pe deplin universităţilor pe lângă care funcţionau. Această măsură a fost aplicată şi Institutului Pedagogic de trei ani de pe lângă Universitatea din Bucureşti, ale cărui cadre didactice au fost integrate facultăţilor universităţii. În acest context, şi în contradicţie cu expansiunea în aceeaşi perioadă a învăţământului tehnic de scurtă durată, cele mai multe dintre programele de studiu de scurtă durată din domeniile universitar-pedagogice au fost desfiinţate.

În ceea ce priveşte programele de studii de lungă durată, începând cu 1974 durata acestora a fost redusă pentru majoritatea domeniilor universitar-pedagogice de la cinci la patru ani. În cazul matematicii, fizicii, chimiei şi biologiei, această reducere a fost compensată parţial de posibilitatea ca un număr limitat de absolvenţi să poată urma un al cincilea an de specializare, formă de studiu postuniversitar care anticipa într-un fel studiile aprofundate şi apoi programele masterale din anii 1990. Deşi în nomenclatorul din 1974 au fost incluse şi câteva specializări noi la Universitatea din Bucureşti – informatică, biochimie şi geologie tehnologică – totuşi tendinţa dominantă a fost aceea de unificare/ comasare a programelor de studii. Astfel, dacă la Facultatea de Matematică la sfârşitul anilor 1960 erau organizate programe de studii pentru specializările analiză matematică, geometrie, algebră, mecanica fluidelor, elasticitate, calculul probabilităţilor, maşini de calcul, astronomie, şi ecuaţii funcţionale la învăţământul de zi (cinci ani) şi matematică la învăţământul

fără frecvență (șase ani), la care se adăuga oferta de programe de matematică la zi şi fără frecvență a Institutului Pedagogic de trei ani, în 1974 oferta didactică mai cuprindea doar programele de studii matematică, informatică şi matematică-mecanică la zi, matematică şi informatică la seral, matematică fără frecvență şi matematică de trei ani la zi.

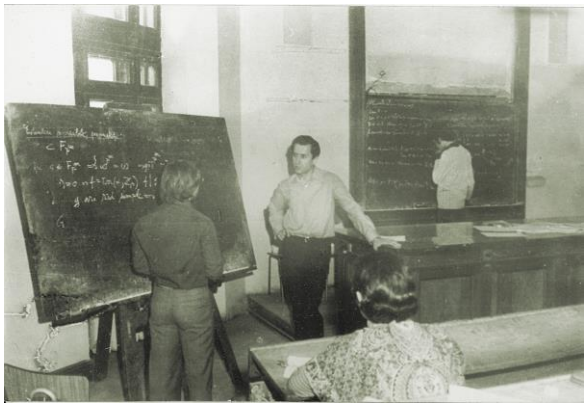

Examen la Facultatea de Matematică, sesiunea iunie 1979

Un alt val de reduceri a numărului de programe de studii a fost implementat prin nomenclatorul din 1977 al specializărilor din învățământul superior. Amputările cele mai grave au privit desființarea programelor de studii separate de sociologie, pedagogie şi psihologie, şi unificarea forțată a studiilor de istorie şi filosofie în cadrul unor programe de istorie-filosofie şi filosofie-istorie. Concomitent, în cadrul Universității din Bucureşti s-a făcut simțită şi reducerea severă a numărului de locuri de studii alocate programelor fără frecvență, fără a avea însă loc o închidere propriu-zisă a celor mai multe dintre acestea. Această tendință a fost inversată la începutul anilor 1980, ca parte a opțiunii conducerii de partid şi de stat de a favoriza învățământul superior fără frecvență în dauna celui la zi, dar numărul total al studenților la această formă de învățământ nu a mai depăşit 2.000 (față de peste 10.000 la mijlocul anilor 1970).

Studenți în amfiteatru

Numărul programelor de studii a rămas relativ stabil în ultimul deceniu al regimului comunist. Astfel, în anul 1989 Universitatea din Bucureşti organiza admitere pentru următoarele specializări la zi: matematică; informatică; matematică-mecanică; matematică-fizică (trei ani); fizică; fizică tehnologică; biologie; biochimie; inginerie geologică şi geofizică; geografie – o limbă străină (engleză, franceză, germană, rusă); drept; drept economico-administrativ; istorie-filosofie; filosofie-istorie; limba română – limbă străină (engleză, franceză, germană sau rusă); limbă străină – limba română sau a doua limbă străină (13 variante). Pe lângă acestea, oferta didactică a Universității mai cuprindea trei programe la seral (informatică, matematică-mecanică şi fizică tehnologică) şi 14 programe la fără frecvență (matematică, biologie, geografie – o limbă străină, drept, drept economic-administrativ, istorie-filosofie, la care se adaugă opt oferte în domeniul filologic).

Cadrele didactice

Primii ani ai regimului comunist au însemnat la Universitatea din Bucureşti continuarea trendului început încă din anii anteriori de epurare politică a unui mare număr de profesori şi de angajare a noi cadre didactice, considerate convenabile noului regim. Epurările au afectat mai ales domeniile „sensibile" din punct de vedere ideologic, precum şi pe cele care tradițional erau apropiate de politică. Dintre profesorii care au fost îndepărtați din Universitate după 1948, menționăm ca exemple pe biologul Constantin Motăş, filosoful Mircea Florian, logicianul Anton Dimitriu, istoricul Constantin C. Giurescu, etnograful şi folcloristul Tache Papahagi, istoricul literar şi folcloristul Ovidiu Papadima şi pe juristul Alexandru Valimărescu, care s-au alăturat unei pleiade deja impresionante de profesori epurați în anii 1944-1947.

Filosoful Mircea Florian

Ca urmare a acestor epurări politice, în anul universitar 1948/1949 cadrele didactice care fuseseră angajate înainte de 23 august 1944 şi care continuau să fie active în cadrul Universității din Bucureşti reprezentau 60% la facultatea de matematică-fizică, 50% la facultatea de ştiințe naturale, 40% la facultatea de chimie, 36% la facultatea de istorie-geografie, 35% la facultatea de drept, 23% la facultatea de filologie şi doar 3,5% la facultatea de filosofie[28].

Încă şi mai grav, în primul deceniu al regimului comunist un mare număr de (foşti) profesori ai Universității din Bucureşti au fost arestați, iar mulți dintre ei au petrecut ani lungi de închisoare şi/sau au murit în detenție. Lotul cel mai numeros a fost acela al foştilor miniştri şi înalți demnitari din perioada pre-comunistă, arestați în 5/6 mai 1950 şi încarcerați apoi în mare majoritate în închisoarea de la Sighet. Dintre foştii profesori ai Universității din Bucureşti care şi-au găsit sfârşitul în închisorile comuniste din cauza lipsurilor, bolilor şi/sau maltratărilor amintim pe juristul Istrate Micescu (mort la Sighet în 1951), pe economistul Gheorghe Taşcă (mort la Sighet în 1951), pe istoricul Gheorghe I. Brătianu (mort la Sighet în 1953), pe economistul Victor Bădulescu (mort la Sighet la o dată nesigură, probabil în ianuarie 1954), pe italienistul Alexandru Marcu (mort la Văcăreşti în 1955), pe juristul Grigore Dimitrescu (mort la Sighet în 1955) şi pe juristul Mihail Romniceanu (mort la Râmnicu-Sărat în 1960). Tot în închisoare a pierit şi comunistul Lucrețiu Pătrăşcanu, pentru scurt timp profesor al Facultății de Drept a Universității din Bucureşti, arestat în 1948, apoi condamnat la moarte şi executat la Jilava în 1954. Alți foşti profesori ai Universității au supraviețuit închisorilor, dar numai puțini dintre ei au mai reuşit să se reintegreze profesional după eliberare. Majoritatea, deja în vârstă şi cu destinele frânte de represiune, s-au stins în uitare şi lipsuri. Unii, mai tineri, au avut neşansa să fie arestați din nou ani buni după eliberarea de la Sighet. Un exemplu în acest sens este istoricul Ion Hudiță. Fiind unul dintre liderii Partidului Național-Țărănesc şi fost ministru în guvernele de coaliție din 1944-1945, acesta a fost arestat în 1947 şi deținut în închisorile de la Văcăreşti, Craiova şi Sighet până în 1955; după eliberare, evident că nu a mai primit postul de la Universitate, dar a fost „recuperat" la Institutul de Istorie al Academiei, împreună cu mai mulți alți „foşti". Pensionat în 1959, a fost din nou arestat în 1961 şi eliberat în 1962, stingându-se la o vârstă înaintată, în 1982.

Epurările masive au prilejuit o amplă reînnoire a corpului profesoral al Universității. Au venit atât profesori al căror unic merit era apropierea de autoritățile comuniste, cât şi tineri care tocmai îşi terminau studiile şi care au fost angajați direct ca asistenți la Universitatea din Bucureşti. Mai presus de toate, a existat însă un corp de profesionişti care îşi începuseră cariera didactică şi ştiințifică înainte de 1948 şi care au asigurat menținerea standardelor profesionale în Universitate, chiar dacă unii dintre ei au făcut şi concesii în planul angajamentului politic sau chiar au crezut sincer în valorile comuniste. Exemplari în acest sens au fost matematicianul Simion Stoilow, fizicienii

[28] Ovidiu Bozgan, *Universitatea Bucureşti. Scurt istoric*, Bucureşti, Editura Universității Bucureşti, 1994, p. 106.

Horia Hulubei şi Şerban Ţiţeica, biologul Traian Săvulescu, sau lingvistul Alexandru Graur. Alături de aceştia, au putut creşte specialişti care şi-au început cariera după al Doilea Război Mondial, precum lingvistul Ion Coteanu, matematicianul Solomon Marcus sau chimistul Victor Emanuel Sahini.

Botanistul Traian Săvulescu

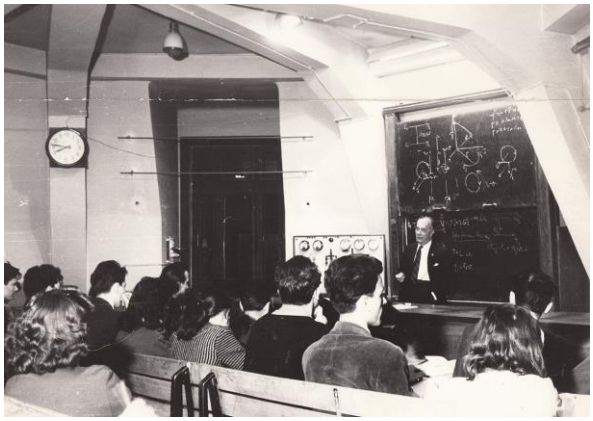

Acad. Horia Hulubei cu studenții anului III de la Facultatea de Fizică

Mixtura cadrelor didactice în primul deceniu al regimului comunist este bine ilustrată de Facultatea de Istorie. Văduvită prin epurări de câțiva dintre cei mai importanți profesori de dinainte de 1948, „completată" cu profesori de liceu deveniți universitari, precum Vasile Maciu, şi cu politruci 100% precum Florența Rusu (ajunsă decan în anii 1953-1956) sau Saşa Muşat, care a sfârşit executat pentru participarea la jefuirea unei dube cu bani în 1959, ea compensa în mare măsură prin activitatea unor savanți de anvergură internațională, precum Ion Nestor, Dionisie M. Pippidi, Emil Condurachi sau Andrei Oțetea[29].

Treptat, în cursul anilor 1950 a început şi un proces de recuperare a unora dintre intelectualii marginalizați anterior; întrerupt de un nou val de persecuții şi epurări în 1958-1959, acest proces s-a amplificat în anii 1960. Două exemple sunt pilduitoare pentru avatarurile acestei perioade. Esteticianul Tudor Vianu, exilat pentru câțiva ani la Institutul de Lingvistică al Academiei, a fost reintegrat în Universitate în 1955 şi a fost inspiratorul studiilor de literatură universală şi comparată. La rândul său, istoricul Constantin C. Giurescu, după ce a fost închis cinci ani la Sighet, a fost „recuperat" la Institutul de Istorie al Academiei, iar din 1963 a fost reintegrat ca profesor la Universitate, devenind ulterior şi membru al Academiei R.S.R. Aceste reintegrări s-au combinat în cursul anilor 1960 cu un val masiv de noi angajări, menite să asigure resursa umană pentru ca Universitatea să poată face față numărului crescând de

[29] O rememorare nuanțată a situației Facultății în Florin Constantiniu, *De la Răutu şi Roller la Muşat şi Ardeleanu*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007, pp. 40-124.

studenți. Aceste noi angajări erau cu atât mai necesare, cu cât unii dintre profesorii care activau în Universitate încă dinainte de al Doilea Război Mondial, ajungeau la vârsta pensionării. Cele două elemente contradictorii explică fluctuațiile de la un an la altul ale numărului total al cadrelor didactice[30], precum şi faptul că structura de vârstă a Universității a ajuns curând să fie dominată de un grup masiv de asistenți şi apoi lectori angajați în anii 1960, majoritatea dintre ei născuți în anii 1930 şi în prima parte a anilor 1940.

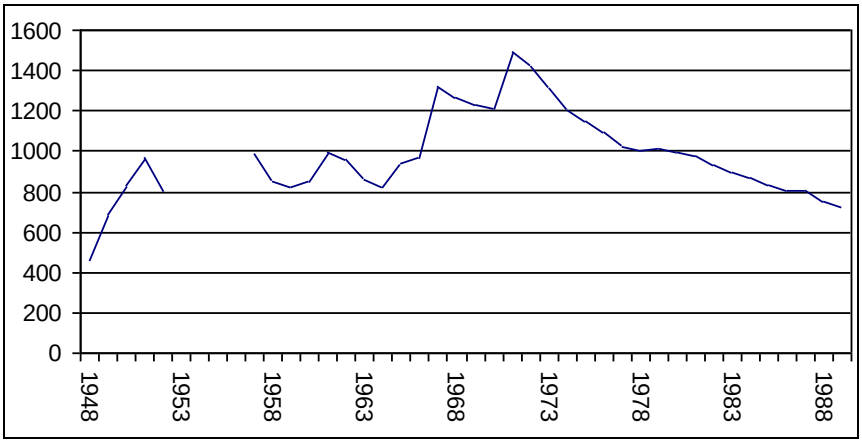

Evoluția numărului total de cadre didactice la Universitatea din Bucureşti (1948-1989)

Numărul maxim al cadrelor didactice a fost atins în 1971, când Universitatea din Bucureşti cuprindea 169 de profesori, 220 de conferențiari, 386 de lectori şi şefi de lucrări, 571 de asistenți universitari şi 142 de preparatori şi/sau asistenți stagiari, în total 1488 cadre didactice. Dintre acestea, 605 (40,65%) erau femei, cu mențiunea că la nivelul profesorilor plini ponderea femeilor era de sub 10% (15 din 169).

În anii 1970 şi 1980 numărul membrilor corpului profesoral al Universității din Bucureşti a scăzut. O parte din această scădere s-a datorat mutării facultății de chimie la Politehnică, dar restul, cea mai mare parte, a fost datorată reducerii numărului de locuri de studii şi deci a numărului de studenți care învățau în Universitatea din Bucureşti. În anii 1970 noile angajări au fost tot mai puține, iar după 1980 ele au devenit încă şi mai rare. Având în vedere ieşirile din sistem, majoritatea prin pensionare, dar unele şi prin deces, destituire sau emigrare, numărul cadrelor didactice s-a înjumătățit, atingând un minim de 721 persoane în 1989. Cum şi promovările au fost aproape cu totul blocate în anii 1980, la finele regimului comunist Universitatea din Bucureşti era dominată

[30] Informațiile cantitative din această secțiune se bazează pe datele culese din arhiva Institutului Național de Statistică în cadrul proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0476 *Planificare economică, învățământ superior şi acumularea capitalului uman în România în timpul regimului comunist (1948-1989)*.

numeric nu de asistenți, ca în 1971, ci de lectori care depăşiseră vârsta de 40 de ani, unii chiar şi pe cea de 50 de ani. Astfel, în 1989 posturile de profesor reprezentau 12,1% din totalul normelor (ocupante şi vacante) existente la nivelul Universității, cele de conferențiar 16,7%, cele de lector 42,8%, iar cele de asistent 28,4%. De remarcat şi faptul că, inclusiv datorită vârstei mai reduse de pensionare, ponderea femeilor scăzuse la 27,2%.

Involuția sistemului universitar şi deriva tot mai pronunțată a regimului Ceauşescu au nemulțumit tot mai multe dintre cadrele didactice ale Universității din Bucureşti. Unii au suportat strâmbătățile în tăcere, alții au ales să părăsească România, fie cerând să emigreze, fie rămânând ilegal în străinătate atunci când aveau prilejul de a călători într-o țară nesocialistă. Alții, mai puțini, au ales să-şi exprime nemulțumirea şi să critice regimul, deşi această opțiune civică îi expunea riscului represiunii. Asemenea critici au venit şi de la exponenții generațiilor mai vârstnice de profesori ai Universității din Bucureşti, şi de la tineri.

La începutul anilor 1980, unul dintre criticii venerabili ai regimului Ceauşescu a fost lingvistul Iorgu Iordan. Aflat deja la o vârstă înaintată (născut 1888), om de stânga din tinerețe şi chiar unul dintre intelectualii afiliați regimului comunist în perioada stalinismului, fost rector al Universității din Bucureşti şi ambasador la Moscova, dar totodată savant veritabil şi autor al unor lucrări majore cu privire la lingvistica limbilor romanice, el a sesizat deriva regimului Ceauşescu şi a criticat protocronismul, excesele naționaliste şi cultul personalității. Unele dintre exprimările sale au fost criptice, dar nu mai puțin memorabile, iar sensul lor era clar pentru oricine le auzea sau le citea. Astfel, potrivit relatării unui informator anonim al Securității în ianuarie 1981, academicianul Iorgu Iordan exprima curent, la universitate şi în alte medii, opinii dintre care era citată următoarea:

> „În țara asta nu mai există nimeni care să gândească; în afară de unul. Nimeni nu mai are cap, în afară de unul. În România nu mai există nici un ministru, nu mai există guvern, nu mai există nici măcar popor. Există un singur om, care le vede, le gândeşte, le face pe toate. În felul acesta totul se duce de râpă şi toate se vor termina prost pentru România”[31].

Desigur, se poate aprecia că la vârsta sa (trecuse de 90 de ani), academicianul Iorgu Iordan nu mai risca prea mult, iar criticile sale au avut o audiență inevitabil limitată. Alta a fost situația matematicianului Mihai Botez.

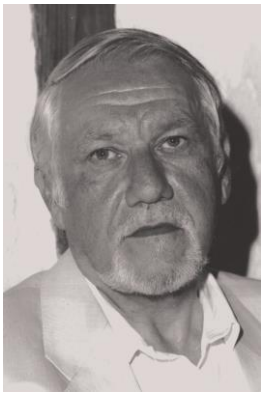

Matematicianul Mihai Botez

[31] Adina Berciu-Drăghicescu, *Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti. 150 de ani de învățământ filologic românesc 1863-2013. Tradiție şi valoare*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2013, p. 993.

Născut în 1940, acesta fusese unul dintre cei mai promițători tineri afirmați în contextul liberalizării din anii 1960. Doctor în matematică la numai 26 de ani, el s-a specializat în aplicarea metodelor matematice în gestiunea economică şi în analiza ştiințifică a evoluției societății. După ce a lucrat în institutele de specialitate ale Academiei şi a fost şef al catedrei de Aplicațiile matematicii în organizarea şi conducerea întreprinderilor la CEPECA, din 1970 a devenit director al Laboratorului de Cercetări Prospective şi apoi al Centrului Internațional de Metodologie a Studiilor Asupra Viitorului şi Dezvoltării în cadrul Universității din Bucureşti. A fost unul dintre primii specialişti care au înțeles implicațiile catastrofale ale opțiunilor economico-sociale ale regimului Ceauşescu de la începutul anilor 1970 şi a încercat prin analize, studii şi memorii adresate factorilor de decizie să determine corecturi ale acestui curs greşit. Iată cum relatează el aceste eforturi:

> „Şi am „bombardat" aşadar ani de zile ceea ce credeam eu că sînt factorii responsabili, cu memorii (nesolicitate) în care semnalam, demonstram şi avertizam... Singura reacție la aceste memorii era întrebarea „ce vreau eu să obțin" – ideea că ar exista naivi interesați şi de altceva decât de obținerea unor avantaje personale imediate fiind de la început părăsită de pragmaticii mei interlocutori. Exasperat de lipsa de rezultat a demersurilor mele am încercat să găsesc alte căi prin care ceea ce credeam că nu am dreptul să mai țin „secret profesional" să ajungă la cetățeanul țării mele, cu speranța (vagă) că acesta ar putea reacționa şi astfel ar opri nenorocirea. Privind în urmă, recunosc acum că aceasta a fost calea ce m-a dus la disidență."[32]

Dizidența deschisă a lui Mihai Botez a început în 1977, când el era conferențiar/ cercetător principal şi director al Centrului Internațional de Metodologie a Studiilor Asupra Viitorului şi Dezvoltării. Memoriile şi scrisorile sale au fost difuzate la radio „Europa liberă", şi au devenit tot mai virulente, deşi autorul a avut mereu grijă să rămână în cadrul legal al libertății de exprimare permis de legislația românească în vigoare şi garantat prin Actul Final de la Helsinki din 1975, asumat şi de către România comunistă. Au urmat numeroase anchete ale Securității şi măsuri administrative prin care Mihai Botez a fost retrogradat ca analist programator şi apoi ca matematician, iar în 1987 mutat disciplinar la un centru de calcul regional la Tulcea, cu scopul de a-l izola şi de a micşora impactul activităților sale. Până la urmă, această izolare l-a determinat să accepte să plece din țară, deşi timp de 10 ani refuzase această opțiune, încercând să lupte din interior pentru corectarea direcției de dezvoltare a României[33].

---

[32] Mihai Botez, *Românii despre ei înşişi. O cercetare de comunismologie prospectivă*, Bucureşti, Editura Litera, 1992, pp. 84-85.

[33] Mihai Botez este considerat „cel mai important teoretician al rezistenței democratice din interior, din România" (Adrian Niculescu, *Disidența românească*, „Observator cultural", nr. 113, aprilie 2002), un veritabil „Sakharov român" (Cristina Petrescu, *From Robin Hood to Don Quixote. Resistance and Dissent in Communist Romania*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2013, pp. 278-288). Pentru tentativele de denigrare postumă a lui Mihai Botez, a se vedea Gabriel Andreescu, *Cărturari, opozanți şi documente. Manipularea Arhivei Securității*, Iaşi, Polirom, 2013, pp. 209-232.

Disidența lui Mihai Botez a fost dacă nu singulară, totuşi excepțională. Mult mai frecvente au fost situațiile în care profesorii Universității din Bucureşti şi-au exprimat împotrivirea față de aberațiile regimului politic comunist încercând să apere standardele profesionale ale domeniului lor specific de activitate de intruziunile acestuia. Fără a neglija cazuri precum acela al profesorului Dionisie M. Pippidi, care s-a plasat în fruntea istoricilor antichizanți care au refuzat să accepte ideea „statului dac centralizat" pentru domnia lui Burebista, ceea ce a condus la blocarea proiectului de tratat de istorie a României în preajma congresului internațional de istorie de la Bucureşti din 1980, cel care s-a afirmat ca exponentul prin excelență al „rezistenței prin cultură" din ultima parte a regimului comunist a fost neîndoielnic istoricul şi criticul literar Nicolae Manolescu[34].

Doar cu un an mai vârstnic decât Mihai Botez, Nicolae Manolescu a urmat cursurile liceale la Sibiu şi a devenit student în filologie la Universitatea din Bucureşti în 1956. Exmatriculat în 1958 la un val de epurări motivate prin „dosarul" prost al părinților, a fost reînscris abia în 1959 şi a dobândit licența în 1962. A profitat de dezghețul politic, ca şi de sprijinul profesorului George Ivaşcu, pentru a fi angajat în 1963 la catedra de istorie a literaturii române din cadrul Facultății de filologie a Universității din Bucureşti. S-a remarcat în peisajul literar îndeosebi prin cronicile de întâmpinare publicate săptămânal în „Contemporanul" şi apoi „România literară". Promotor al autonomiei esteticului în raport cu politicul, pe linia lui Titu Maiorescu şi Eugen Lovinescu, a fost un consecvent apărător al valorilor literare consacrate, al deschiderii europene şi al modernismului împotriva protocronismului promovat de unii dintre exponenții regimului Ceauşescu. Profesor carismatic, a fost mentorul studenților cu vocație literară, conducând *Cenaclul de luni* (1977-1983), în cadrul căruia şi-au prezentat primele opere şi s-au format unii dintre cei mai valoroşi scriitori „optzeciști", printre care Mircea Cărtărescu, Ion Stratan şi Florin Iaru.

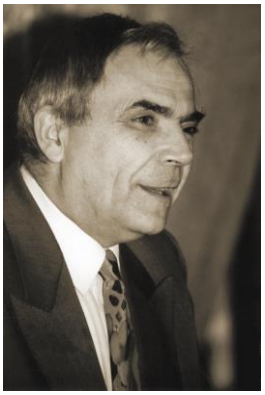

Criticul şi istoricul literar
Nicolae Manolescu, anii 1980

Deşi nu a riscat angajarea în disidența propriu-zis politică prin semnarea unor texte explicit anti-ceauşiste, prin solidaritățile culturale pe care le-a animat, prin influența sa asupra modului în care era predată literatura în învățământul gimnazial şi liceal, ca şi prin vizibilitatea cronicilor sale literare şi a polemicilor sale cu exponenții naționalismului protocronist, Nicolae Manolescu a contribuit substanțial la construirea unui spațiu cultural alternativ față de cel modelat de ideologia oficială din anii 1980.

[34] Ion Bogdan Lefter, *Nicolae Manolescu: de la cronica literară la „Istoria critică..."*, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2009.

Deşi mulți dintre profesorii Universității din Bucureşti optau pentru „rezistența prin cultură", conservarea standardelor profesionale era tot mai dificilă în a doua parte a anilor 1980. Politica de izolare a regimului diminuase contactele internaționale şi achizițiile de publicații, subminând şansele de a realiza performanță în cercetarea ştiințifică. Regimul oferea accesul la resurse materiale şi/sau de prestigiu cu zgârcenie, preferând instinctiv pe adulatorii cei mai oportunişti, iar încercările unora dintre membrii conducerii Universității de a apăra ierarhiile valorice interne, inclusiv cu prețul unor concesii morale, reprezentau mai degrabă o luptă de ariergardă. În 1989, perspectivele erau sumbre. Opțiunea pentru rezistență deschisă împotriva regimului a rămas mai degrabă singulară – profesorul Alexandru Melian de la filologie a lansat un apel la boicotarea congresului al XIV-lea al P.C.R. şi apoi a trimis la Radio „Europa liberă" o scrisoare deschisă cu 14 întrebări la adresa lui Nicolae Ceauşescu – în timp ce majoritatea colegilor săi urmăreau tensionați schimbările din celelalte țări socialiste şi şi-au manifestat deschis dorința de schimbare abia în contextul revoluției din decembrie 1989.

Studenții Universității din Bucureşti în anii 1948-1989

Reforma învățământului din anul 1948 a pus educarea studenților în serviciul economiei socialiste şi al ideologiei comuniste. Mihai Roller sintetiza astfel noile imperative: „prin noua structurare a învățământului şi prin asigurarea conținutului nou al şcolii se pune temelia noii şcoli, ce va da Republicii noastre pe cetățeanul conştient, pe tehnicianul şi specialistul bine pregătit, pe oamenii de ştiință şi de cultură de care are nevoie Republica Populară Română pentru consolidarea democrației populare şi pentru construirea societății socialiste"[35].

Deşi noile reglementări prevedeau obligativitatea concursului de admitere, regimul a stabilit condiții preferențiale pentru candidații cu o „origine socială sănătoasă" şi restricții pentru descendenții elitelor precomuniste. Astfel că, într-un dosar din arhiva Universității, a fost identificat un document datat în jurul anilor 1951-1952, care vorbeşte despre diversele categorii de proveniență a candidaților acceptați la admitere:

> „Categoria I, fii de muncitori, fiii muncitorilor S.M.T., gospodăriilor de stat, gospodării agricole colective, țărani muncitori şi mijlocaşi, fiii de funcționari de partid, organizațiilor de masă dela Raion în sus, deținuți politici şi luptători în ilegalitate, copii funcționarilor de stat şi militarilor proveniți din muncitori, copiii celor decorați cu ordinul R.P.R, U.T.M., activişti dele raion în sus.
> Categoria II: copiii funcționarilor de Stat, Funcționari şi tehnicieni din întreprinderi şi instituții, meseriaşi şi funcționari dela Coop., micii meseriaşi şi comercianți cu un venit până la 70.000 lei. Categoria III: fiii de liber profesionişti (avocați, medici), meseriaşi şi comercianți cu un venit de 70.000-300.000 lei.
> Categoria IV: copii de chiaburi, foşti şi actuali industriaşi, foşti bancheri, foşti moşieri şi mari

[35] Mihail Roller, *Noua structură a învățământului* în „Scînteia", 4 august 1948, pp. 1, 4.

proprietari de imobile foşti şi actuali comercianți, cu un venit peste 300.000 lei, meseriaşi cu venit peste 300.000 lei, copii criminalilor de răsboiu, copiii celor condamnați după 23 August pentru securitatea statului, copii celor epurați şi destituiți. De analizat actele pentru determinarea categoriilor sociale. Pentru cei din categoria I (citeşti, decorați activişti partid), nu se mai ia în considerație situația la 1. Ian.1948."[36]

După cum putem observa din textul prezentat anterior, existau patru categorii de persoane care aveau dreptul de a se înscriere la admiterea în învățământul superior. Şi între aceste categorii există o ierarhizare bine definită, fiind favorizați cei din prima categorie. Totodată, în cadrul categoriei a II-a erau incluşi funcționarii, care cuprindeau o serie de meserii, precum cea de profesor.

Adoptarea acestei legislații a dus la schimbarea compoziției sociale a studenților admişi la Universitatea din Bucureşti, după cum urmează:

Structura socială a studenților Universității din Bucureşti la forma de învățământ zi

An	Muncitori	Țărani, membri ai GAC	Țărani cu gospodării mici şi medii	Funcționari (după anul 1962 apar în această categorie şi intelectualii)	Meseriaşi	Alte categorii[37]
1954	1150	114	1113	2681	161	61
1955	1279	120	991	2639	132	32
1957	1433	–	1170	2685	–	–
1958	1662	–	1029	2370	–	–
1959	2373	851	486	1884	–	72
1960	2897	1345	383	1882	–	144
1961	3482	1718	27	2120	–	150
1962	3399	1833	–	2635	111	208
1963	2593	1391	–	2490	142	402
1964	2343	1168	–	2855	126	307
1966	1770	688	14	3275	124	68

Surse: Arhiva Ministerului Educației Naționale şi Arhiva Institutului Național de Statistică

[36] *Documente privind reglementările referitoare la admiterea în învățământul superior...*, p. 43. Sunt păstrate greşelile gramaticale de redactare ale documentului.

[37] Pentru anul 1954 apar 26 de studenți provenind din familii în care părinții erau liber profesioniști, 32 din familii de chiaburi şi 3 studenți din familii foşti moşieri, industriaşi, mari comercianți, alte elemente exploatatoare, iar în anul 1955 apar 15 studenți provenind din familii în care părinții erau liber profesioniști, 12 din familii de chiaburi şi 5 studenți din familii de comercianți.

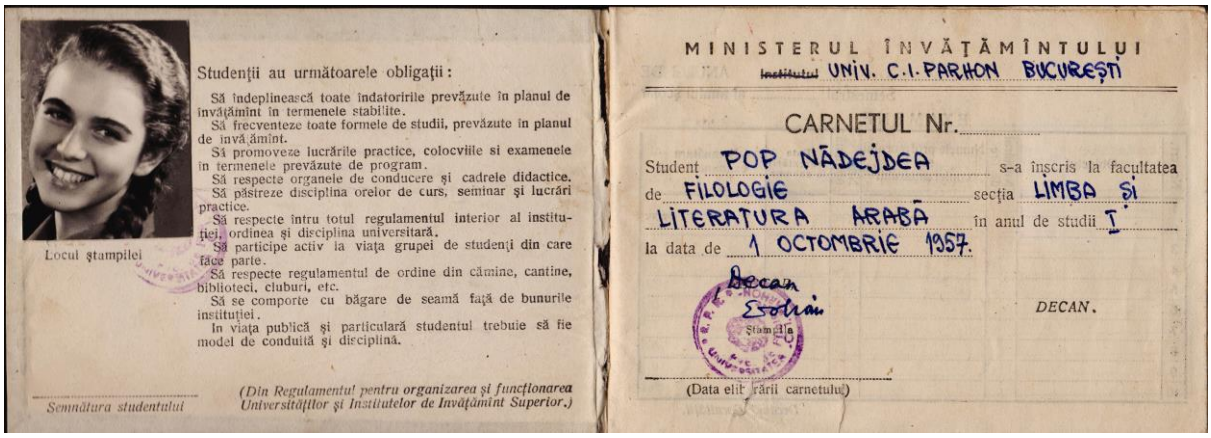

Studenţii au următoarele obligaţii:

Să îndeplinească toate îndatoririle prevăzute în planul de învăţământ în termenele stabilite.
Să frecventeze toate formele de studii, prevăzute în planul de învăţământ.
Să promoveze lucrările practice, colocviile şi examenele în termenele prevăzute de program.
Să respecte organele de conducere şi cadrele didactice.
Să păstreze disciplina orelor de curs, seminar şi lucrări practice.
Să respecte întru totul regulamentul interior al instituţiei, ordinea şi disciplina universitară.
Să participe activ la viaţa grupei de studenţi din care face parte.
Să respecte regulamentul de ordine din cămine, cantine, biblioteci, cluburi, etc.
Să se comporte cu băgare de seamă faţă de bunurile instituţiei.
În viaţa publică şi particulară studentul trebuie să fie model de conduită şi disciplină.

Locul ştampilei

Semnătura studentului

(Din Regulamentul pentru organizarea şi funcţionarea Universităţilor şi Institutelor de Învăţământ Superior.)

MINISTERUL ÎNVĂŢĂMÎNTULUI
Institutul UNIV. C.I. PARHON BUCUREŞTI

CARNETUL Nr.

Student POP NĂDEJDEA s-a înscris la facultatea de FILOLOGIE secţia LIMBA ŞI LITERATURA ARABĂ în anul de studii I
la data de 1 OCTOMBRIE 1957.

Decan Iosifescu

DECAN.

Ştampila

(Data eliberării carnetului)

Carnetul de student al Nadiei Anghelescu,
ulterior profesor de arabistică la Universitatea din Bucureşti

Analizând informaţia expusă în tabelul anterior, remarcăm faptul că ponderea studenţilor proveniţi din prima categorie, fiii de muncitori şi de ţărani, se apropie de cea provenită din rândul funcţionarilor, iar începând cu anul 1958 o depăşeşte. Treptat, raportul dintre cele două categorii se echilibrează, urmând ca din anul 1965-1966, numărul celor proveniţi din categoria funcţionarilor să devină majoritar. Această inversare poate fi explicată pe de o parte prin faptul că la mijlocul anilor 1960 lupta de clasă încetase să mai fie prioritară, iar pe de altă parte prin faptul că începeau să ajungă la vârsta studenţiei copiii noilor elite comuniste, iar apartenenţa la categoria funcţionarilor nu mai era oportun să fie considerată „înjositoare".

Anul 1956 a adus prima mare criză a comunismului din Europa Centrală şi de Est. Moartea lui Stalin şi venirea la conducerea Partidului Comunist din Uniunea Sovietică a lui N. Huşciov a atras un val de liberalizare în ţările comuniste. În Ungaria, premierul Imre Nagy a susţinut promovarea unei destinderi politice, precum şi sporirea unor drepturi civile. Acţiunile din Ungaria au avut ecou atât în URSS, cât şi în România. O categorie importantă, care a preluat informaţiile venite din Ungaria, a fost cea a studenţilor[38]. Aceştia s-au solidarizat cu populaţia din Ungaria, solicitând totodată adoptarea unor măsuri similare în România. O primă acţiune a fost cea a studenţilor de la Facultatea de Filologie, care l-au chemat pe Iosif Chişinevschi, vice-preşedintele Consiliului de Miniştri să răspundă unei liste de întrebări.

Primele victime din rândul studenţilor români din generaţia 1956 au fost Teodor Lupaş şi Ştefan Negrea, din anul V al Facultăţii de Filologie de la Universitatea din Bucureşti. În 23 octombrie 1956, aceştia şi-au informat colegii asupra celor întâmplate la

38 Informaţiile în legătură cu acţiunile studenţeşti din 1956 şi represiunea ce le-a urmat se bazează mai ales pe Maria Someşan, *Universitate şi politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade şi documente*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004, pp. 305-315.

Budapesta, informații preluate de la radioul maghiar. Au decis redactarea unei scrisori către *Scînteia Tineretului*, prin care cereau ca presa să transmită informații veridice despre evenimentele din Ungaria şi să discute motivele reale ale mişcării. Cei doi au fost arestați trei zile mai târziu. Ambii aveau să-şi sfârşească zilele în închisoare: Toader Lupaş a murit în închisoarea de la Gherla, în 1959, ca o consecință a torturilor la care a fost supus, iar Ştefan Negrea s-a sinucis, tot la Gherla, în anul 1958, cu trei luni înainte de expirarea pedepsei.

După arestarea celor doi, colegii lor de cămin Horia Florian Popescu şi Mihai Rădulescu au încercat organizarea unei greve de protest. Între timp, alți studenți, printre care Alexandru Ivasiuc, Mihai Serdaru de la Medicină şi Marcel Petrişor de la Filologie, au încercat să organizeze un miting studențesc în Piața Universității, programat pentru ziua de 5 noiembrie. Ei cereau obținerea autonomiei universitare, ieşirea ruşilor din Ungaria, libertatea presei, scoaterea marxismului şi limbii ruse din programul obligatoriu de învățământ şi eliberarea celor doi studenți arestați. Mare parte dintre organizatori au fost arestați pe 3 noiembrie, cu două zile înainte de evenimentul programat. Astfel că pe data de 5 noiembrie, în Piața Universității, se aflau doar câteva grupuri răzlețe de studenți, în timp ce pe strada Edgar Quinet erau masate camioane cu soldați înarmați. Mai multe persoane au fost arestate. Printre cei arestați au fost studenții de la Facultatea de Ştiințe Juridice Dan Mugur Rusieski, Radu Surdulescu, Florin Caba, Eugenia Florescu. Tot la începutul lunii noiembrie au fost arestați şi grupul format din Mihai Stere Derdena, Dan Onaca, Constantin Dumitru, studenți în anul IV la Filosofie, secția Ziaristică.

În aceeaşi luna a fost arestat Paul Goma, student la Facultatea de Filologie, iar în decembrie, colegul său Horia Florian Popescu. Procesele studenților, repartizați pe loturi, s-au desfăşurat în iarna şi primăvara anului 1957 la Tribunalul Militar Bucureşti, de pe strada Negru Vodă. După aceste acțiuni, studenții au fost strict supravegheați, atât de către organele statului, cât şi prin intermediul organizațiilor studențeşti, UTM şi Uniunea Asociațiilor Studențeşti. Acestea au organizat şedințe publice în care şi-au exprimat indignarea față de cele petrecute, iar organizatorii evenimentelor anticomuniste au fost demascați public şi excluşi din organizațiile comuniste.

Implicarea studenților în acest eveniment a determinat statul comunist român să adopte măsuri prin care mişcarea studențească, dar şi structura socială a studenților, să fie controlate. În aceste condiții, în anul 1957 s-a adoptat Hotărârea Consiliului de Miniştri 1003 din 10 iulie, care prevedea creşterea numărului de studenți proveniți din familiile de muncitori şi țărani săraci până la procentul de 70-75% şi „purificarea" pe criterii politice a corpului profesoral, considerat a fi vinovat de derapajul studențimii din anul precedent[39]. În consecință, au fost introduse bursele Sfaturilor Populare şi ale întreprinderilor, acordate fiilor de muncitori şi țăranilor cu o situație economică modestă, iar concursul de admitere a fost organizat dual, o parte dintre locuri fiind rezervate beneficiarilor acestor burse, iar altele lăsate „la liber" pentru candidații care nu aveau probleme majore de „dosar".

[39] *Documente privind reglementările…*, p. 43.

Admiterea în anul I în perioada 1959-1961 pe baza HCM 1003/1957

	1959	1960	1961
Studenţi admişi în anul I pe burse ale Sfaturilor Populare	778	977	1019
Studenţi admişi în anul I în urma examenului de admitere organizat de UB	837	974	900

Sursă: Arhiva Ministerului Educaţiei Naţionale şi Arhiva Institutului Naţional de Statistică

Remarcăm faptul că printre tinerii înmatriculaţi ca studenţi numărul beneficiarilor burselor acordate de Sfaturile Populare şi Întreprinderi a depăşit curând pe cel al celor care au participat la un concurs care valida cunoştiinţele candidaţilor.

Odată însă cu relaxarea regimului în anii 1960, importanţa „dosarului" candidatului a scăzut, fiind înlocuit în totalitate de examinarea cunoştinţelor. Astfel, începând cu anul 1962 se puteau prezenta la admiterea în Universitatea din Bucureşti „absolvenţii cu diplomă ai şcolilor medii tehnice, cei cu examen de bacalaureat sau echivalentul acestuia, iar la învăţământul fără frecvenţă se puteau înscrie oamenii muncii care au absolvit liceul cu diplomă de bacalaureat". Aceste cerinţe au fost menţinute până în anul 1989.

Studenţii Facultăţii de Geografie
în aplicaţie la Masivul Piatra Craiului, 1955

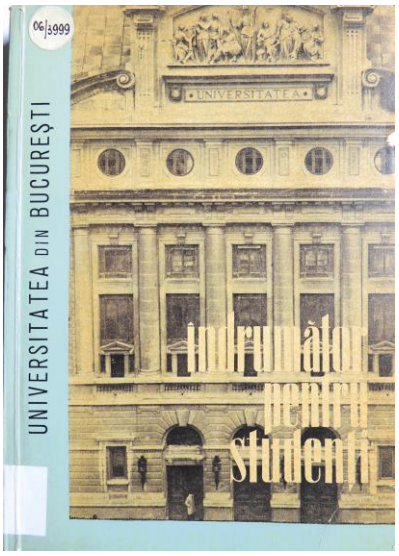

Îndrumător pentru studenţi:anul universitar 1963-1964, Universitatea din Bucureşti

Totodată se cuvine remarcat faptul că represiunile şi epurările din 1956 şi 1959 nu au fost ultimele din perioada regimului comunist. Deşi la nivel naţional anii 1960 au reprezentat o perioadă de liberalizare, regimul era totuşi grijuliu în a evita manifestările autonome ale studenţilor. De asemenea, unele dintre aceste manifestări au fost folosite pentru a se „scăpa" de profesorii care deveniseră incomozi sistemului. Un astfel de caz este cel de la Facultatea de Filosofie din toamna anul 1965. Pe fondul aparentului „dezgheţ politic", în cadrul unor

discuții avute în cămin câțiva studenți ai Facultății de Filosofie au criticat politica noului regim. Acest fapt a fost monitorizat atent de către agenții Securității, deosebit de vigilenți la manifestările studenților proveniți de la specializările ideologice (filosofie, istorie, drept etc.). Astfel, pornindu-se de la informații că unii studenți au folosit salutul nazist, a început o anchetă amplă, în care au fost implicați zeci de studenți şi profesori. Unul dintre cei acuzați era Stelian Vasar, unul dintre cei mai buni studenți ai facultății. Au început o serie de interogatorii şi a fost organizată o ședință tipic stalinistă în Aulă, unde au fost demascați „duşmanii". Studenții „vinovați" au fost acuzați public, iar cei mai mulți dintre ei au fost exmatriculați, fără dreptul de a se mai înscrie la o altă facultate. După încheierea ședinței, pe scările Facultății de Drept s-a petrecut un eveniment organizat cel mai probabil de Securitate[40].

Expoziție de pictură şi grafică a studenților Universității din Bucureşti, în prezența rectorului Jean Livescu

Mai mulți studenți de la Facultatea de Drept i-au luat la bătaie pe colegii lor acuzați în cadrul şedinței, mulți dintre aceştia fiind grav răniți. În timpul anchetei, unul dintre susținătorii studenților a fost decanul Facultății de Filosofie, profesorul Tudor Bugnariu, militant comunist din perioada ilegalității dar şi ginere al lui Lucian Blaga. Având în vedere faptul că atitudinea curajoasă a decanului a atras înlocuirea sa din funcție, nu este exclus ca evenimentul să fi fost amplificat şi de unele cadre din instituție, care erau nemulțumite de poziția liberală a lui Tudor Bugnariu şi care au profitat de situație pentru a scăpa de un competitor incomod.

Un alt episod de protest, la care au aderat şi studenți ai Universității, s-a petrecut în decembrie 1968, fiind inițiat de studenți ai Institutului Politehnic. Aceste acțiuni au început în Ajunul Crăciunului. De mai mulți ani, regimul comunist desființase vacanțele de Crăciun şi chiar ziua de Crăciun fusese declarată zi lucrătoare. Astfel, manifestația a plecat de la căminele din Regie, unde studenții s-au organizat şi au plecat la colindat. Ei au încercat să ajungă şi la Ambasada Statelor Unite, dar străzile riverane acesteia au fost blocate. Acțiunea a fost calificată ca huliganică şi anarhică. Ion Iliescu, prim secretar UTC şi Ministru al Tineretului la acea dată a prezentat o informare, descriind că printre măsurile de diminuare a acestei acțiuni au fost date ordine de a se încuia uşile căminelor studențeşti[41], pentru a împiedica studenții să participe la manifestații. Mai mulți studenți au fost

[40] http://www.romanialibera.ro/special/investigatii/odiseea--zece-pentru-romania--continua--43687 accesat în 31.05.2014.

[41] http://www.revista22.ro/articol-3331.html accesat în 31.05.2014.

anchetaţi şi exmatriculaţi pentru acţiunile lor „huliganice", dar represiunea nu a mai avut amploarea şi virulenţa din anii 1950.

Şi ulterior anchetele Securităţii nu au lipsit din viaţa studenţilor Universităţii din Bucureşti. Totuşi, de cele mai multe ori frângerea de destine şi caractere se petrecea „pe tăcute", iar împotrivirile făţişe la strâmbătatea regimului au fost şi ele relativ rare. Ele s-au înmulţit însă din nou în contextul crizei anilor 1980 şi evident au condus la confruntarea directă cu organele represive. Astfel, în anul 1988 studenţii Marius Oprea, Sorin Adam Matei, Caius Dobrescu, Marius Ungureanu au fost cercetaţi de Securitate pentru că ar fi organizat un grup de discuţii anticomunist la Universitate. Totodată, aceştia erau acuzaţi că ascultau radiourile anticomuniste în camera de cămin. Cei patru studenţi au fost „săltaţi" şi interogaţi, iar Sorin Adam Matei si Caius Dobrescu au fost torturaţi timp de două zile. Eliberarea lor s-a făcut după intervenţia unor persoane din lumea literară (Alexandru Muşina, Mircea Nedelciu etc.), care au ameninţat cu informarea publică a celor întâmplate[42].

Din punct de vedere al reprezentării studenţilor în viaţa universitară şi în colective de conducere ale Universităţii, acestea au variat în funcţie de legislaţia adoptată. Astfel, o hotărâre a Consiliului de Miniştri din anul 1953 prevedea că în universităţi funcţionează „organizaţii obşteşti care cuprind studenţii, cadrele didactico-ştiinţifice şi tehnico-administrative şi care activează pe bază de programe şi statute proprii. Organizaţiile obşteşti mobilizează studenţii şi cadrele instituţiei de învăţământ superior pentru îndeplinirea sarcinei «să ne însuşim ştiinţa, să făurim cadre noi de bolşevici specialişti în toate ramurile de cunoştinţe, să învăţăm, să învăţăm, să învăţăm cu toată perseverenţa» (I.V. Stalin)". Aceste organizaţii obşteşti aveau ca obiectiv „să facă educaţia politică a studenţilor, a cadrelor şi a personalului instituţiei de învăţământ superior pe baza învăţăturii lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin". Dincolo însă de aceste organizaţii obşteşti în care studenţii făceau parte împreună cu cadrele didactice şi cu personalul tehnic al Universităţii, un rol important aveau şi organizaţiile specifice de tineret. Astfel, în anii 1950 organizaţiile U.T.M. (Uniunea Tineretului Muncitor) erau extrem de active şi de vocale, fiind dominate de studenţi cu „origine socială sănătoasă" şi orientare politică puternică, dar deseori mai puţin preocupaţi de învăţătură. Aceşti activişti şi organizaţiile conduse de ei au exercitat rolul de „vigilantes" ideologici în multe dintre facultăţi, şi au avut un rol infam în multe dintre epurările şi campaniile de înfierare din anii 1950. Deşi în anii 1960 tensiunile ideologice au scăzut, rolul activiştilor U.T.M. (din 1965 U.T.C.) a rămas semnificativ în toată perioada de funcţionare a regimului comunist. Legea învăţământului din anul 1968 reglementa şi participarea studenţilor în organele de conducere a facultăţilor şi a universităţii: „Instituţia de

[42] http://ro.wikipedia.org/wiki/Cronologia_disiden%C8%9Bei_anticomuniste_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia accesat în data de 01.06.2014.

învățământ superior este condusă de consiliul profesoral. [...] La şedinţele consiliului profesoral participă câte un reprezentant al organizației sindicale a personalului didactic, al organizației Uniunii Tineretului Comunist şi al Asociației studenților"[43]. Față de perioada precedentă, studenții participă în organele de conducere ale Universității şi facultăților, dar numai ca reprezentanți ai organizațiilor politice, respectiv UTC şi Asociația Studenților Comunişti.

Legea educației şi învățământului din decembrie 1978 a sporit reprezentarea studenților în organele de conducere ale universităților. Ea prevedea că din Senatul Universității şi din consiliile profesorale vor face parte şi între 12-15% studenți. Totodată, din birourile executive de conducere ale universităților făceau parte şi preşedintele Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților Comunişti sau al Asociației Studenților Comunişti şi secretarul organizației Uniunii Tinerilor Comunişti[44]. Pentru prima dată în regimul comunist, studenții îşi puteau teoretic alege reprezentanții în Senatul universitar şi în Consiliile profesorale, dar în cele mai multe cazuri acest drept a rămas formal, alegerile fiind dirijate şi controlate de organizațiile de partid din Universitate şi de conducerea administrativă. Totodată, în cadrul legii erau prevăzute drepturi şi îndatoriri ale studenților, cum ar fi „să-şi însuşească ideologia şi politica partidului, concepția sa despre lume şi viață, să cunoască istoria şi trecutul de luptă al poporului, al clasei muncitoare şi al partidului, să acționeze în spiritul unității şi prieteniei frățeşti a tinerilor, a tuturor oamenilor muncii din patria noastră [...] pentru înfăptuirea Programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism".[45]

Cifre de şcolarizare

În perioada comunistă numărul studenților a fost stabilit prin decizii administrative, ca parte a sistemului de conducere planificată a întregii societăți. În principiu, învățământul superior avea rolul de a oferi cadre cu pregătire superioară pentru întreprinderile şi instituțiile socialiste şi de asemenea, de a consolida ideologic regimul comunist, iar cifrele de şcolarizare erau fixate în fiecare an prin hotărâre a Consiliului de Miniştri, pe baza nevoilor de cadre stabilite de către Ministerul Învățământului şi Comitetul de Stat al Planificării. Deşi teoretic acest mecanism ar fi trebuit să fie esențialmente rațional şi temeinic fundamentat, asigurând totodată coerența sistemului de învățământ superior, variațiile numărului studenților înmatriculați la Universitatea din Bucureşti au fost foarte mari.

[43] *Antologia legilor învățământului...*, p. 358.
[44] *Ibidem*, pp. 389-390.
[45] *Ibidem*, p. 388.

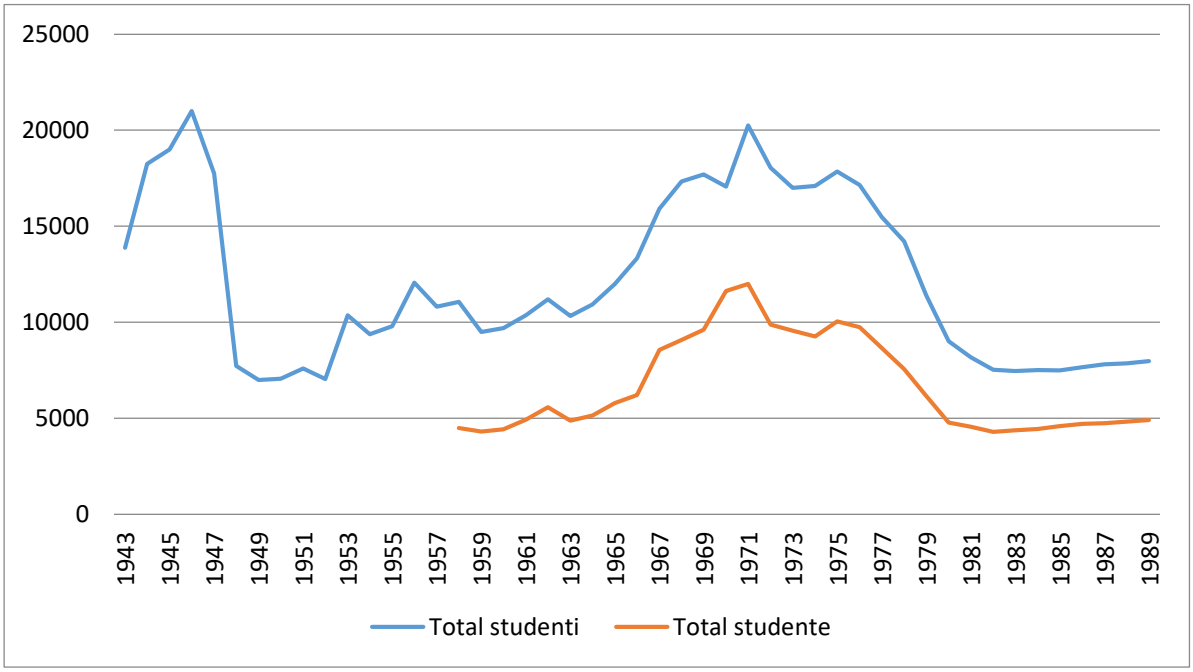

Numărul total de studenți înmatriculați la Universitatea din Bucureşti, precum şi numărul studentelor, raportate la total (*Surse*: Arhiva Ministerului Educației Naționale, Arhiva Institutului Național de Statistică, Arhiva Rectorat Universitatea din Bucureşti)

Analiza cifrelor de scolarizare prezentă în graficul anterior cuprinde mai multe paliere. Evoluția numărului studenților Universității din Bucureşti în perioada 1944-1950 a fost sinusoidală. În anii 1944-1947 avusese loc o creştere semnificativă a numărului studenților, creştere urmată apoi de o scădere severă în 1948. Motivele acestei scăderi au fost multiple. Anul 1948 a adus, pe de o parte, noua lege a învățământului, iar pe de altă parte divizarea Universității din Bucureşti, prin desprinderea Facultății de Medicină şi a celei de Teologie. Aceste desprinderi nu explică în totalitate scăderea drastică a numărului de studenți, de la 17.700 către 7.700 de studenți. O altă cauză ar fi faptul că sporul din anii anteriori fusese în mare măsură conjunctural, în fapt o compensație la restricțiile din timpul războiului (mobilizarea unui mare număr de potențiali studenți, interdicția de a se înscrie la studii universitare pentru evrei), restricții care au fost eliminate după 23 august 1944. Nu în ultimul rând, impunerea comunismului a însemnat şi trecerea funcționării învățământului pe bazele ideologice comuniste, care prevedea verificarea dosarelor candidaților ca element central în procesul de admitere.

După cum putem observa din graficul de mai sus, în perioada regimului comunist la Universitatea din Bucureşti numărul maxim de studenți a fost atins în anul 1971, când erau înmatriculați peste 20.000 de studenți, iar perioada de creştere o putem încadra între anii 1964-1975.

Studenții Facultății de Matematică-Mecanică, promoția 1965-1970

A doua parte a anilor 1970 a adus o scădere drastică a numărului de studenți înmatriculați la Universitate. O primă explicație poate fi legată de faptul că numărul de ani de şcolarizare a scăzut, de la 5 ani la 4 ani. Totodată, Universitatea a fost afectată de deciziile politice de a aloca mai puține locuri de studii pentru specializările universitar-pedagogice şi de a favoriza domeniile tehnice şi forma seral. Reducerile au fost masive în a doua parte a anilor 1970 şi la începutul anilor 1980, după care numărul total al studenților Universității din Bucureşti s-a menținut relativ stabil la un nivel scăzut. Concret, în anul 1989 au fost înmatriculați un număr de 7971 de studenți, după ce nivelul minim fusese atins în anul 1983 cu 7468 studenți. Interesant de observat este faptul că Universitatea avea în anul 1989 aproximativ acelaşi număr de studenți ca în anul 1948, deşi ideologia comunistă vorbea de dezvoltarea învățământului superior în România socialistă.

Totodată, observăm faptul că la mijlocul anilor 1960 ponderea studentelor a depăşit-o pe cea a a studenților, iar tendința s-a accentuat în anii 1980. Acest fapt poate fi explicat şi prin prisma faptului că în cadrul facultăților filologice numărul studentelor era tradițional foarte ridicat. Totodată, majoritatea specializărilor Universității erau legate de meseria de profesor pe care o dobândeau studenții odată cu absolvirea, iar candidatele erau mult mai atrase de astfel de specializări, în detrimentul profesiilor tehnice.

Începând cu anii 1960, şi mai ales în anii 1970, a crescut numărului de studenți străini înmatriculați la Universitate.

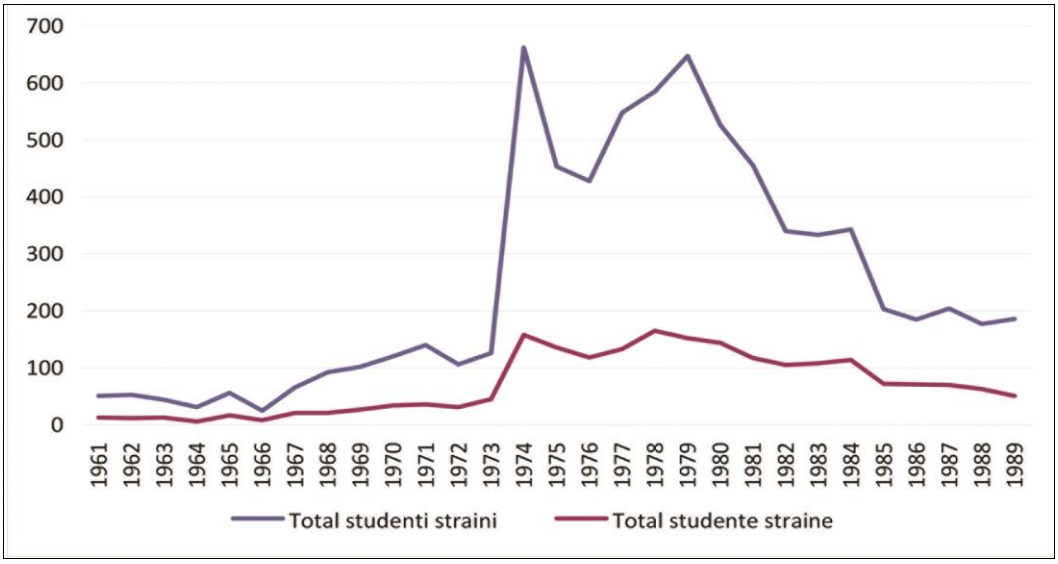

Numărul total de studenți străini înmatriculați la Universitatea din București, precum și numărul studentelor, raportat la total (*Surse:* Arhiva Ministerului Educației Naționale, Arhiva Institutului Național de Statistică)

Analizând graficul prezentat mai sus, se impun două observații. Între studenții străini, ponderea studentelor a fost semnificativ mai mică decât la nivelul studenților români, ceea ce reflectă discriminarea de gen mai puternică din multe dintre țările de origine ale acestor studenți (statele arabe, Grecia etc.). Totodată, scăderea numărului studenților străini după 1980 reflectă și reducerea numărului de burse oferite de statul român pe fondul crizei economice, și scăderea generală a atractivității României în această perioadă.

Graficul prezentat mai jos creează imaginea evoluției formelor de învățământ la Universitatea din București, precum și obiectivele de durată ale statului comunist. Astfel, observăm că învățământul la forma fără frecvență a ocupat o pondere importantă din cifra totală de studenți până la finalul anilor 1970, urmând ca în anii 1980 să scadă foarte mult, trend care a influențat numărul total al studenților înmatriculați la Universitate. Totodată, învățământul seral a urmat trendul național, iar prin prisma specializărilor oferite de Universitate, acesta nu a deținut o pondere importantă în cifrele totale de școlarizare. Observăm o ușoară creștere în anii 1980, când dezvoltarea învățământului seral a reprezentat un deziderat al Partidului Comunist.

Informațiile la care am avut acces până acum nu îngăduie reconstituirea structurii pe zone de proveniență a corpului studențesc pentru ansamblul perioadei comuniste. Se știe, desigur, că studiile universitare au fost unul dintre factorii care au contribuit la migrația dinspre rural spre urban în România comunistă, ca și în alte state. Pe de altă parte, datele identificate de noi, care au îngăduit reconstituirea ponderii diverselor zone de proveniență doar pentru anii 1962-1982, evidențiază faptul că în toată această perioadă majoritatea clară a studenților Universității proveneau din orașe, tinerii din mediul rural având, în condițiile unei admiteri bazate pe un concurs de verificare a cunoștințelor, șanse mai scăzute de acces la învățământul superior.

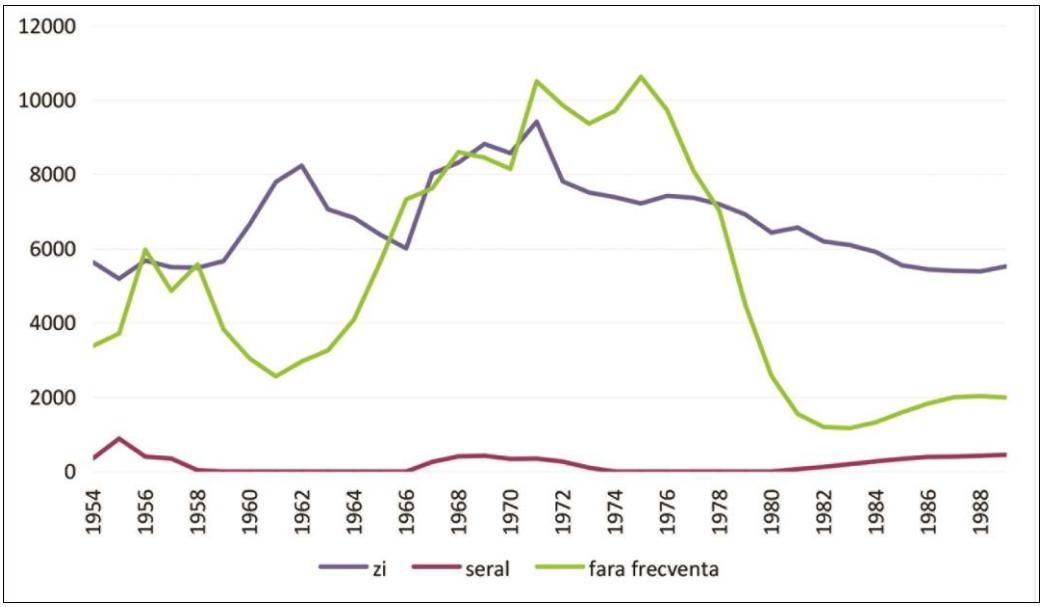

Numărul studenților înmatriculați la Universitate pe forme de învățământ (zi, seral fără frecvență)
(*Surse*: Arhiva Ministerului Educației Naționale, Arhiva Institutului Național de Statistică)

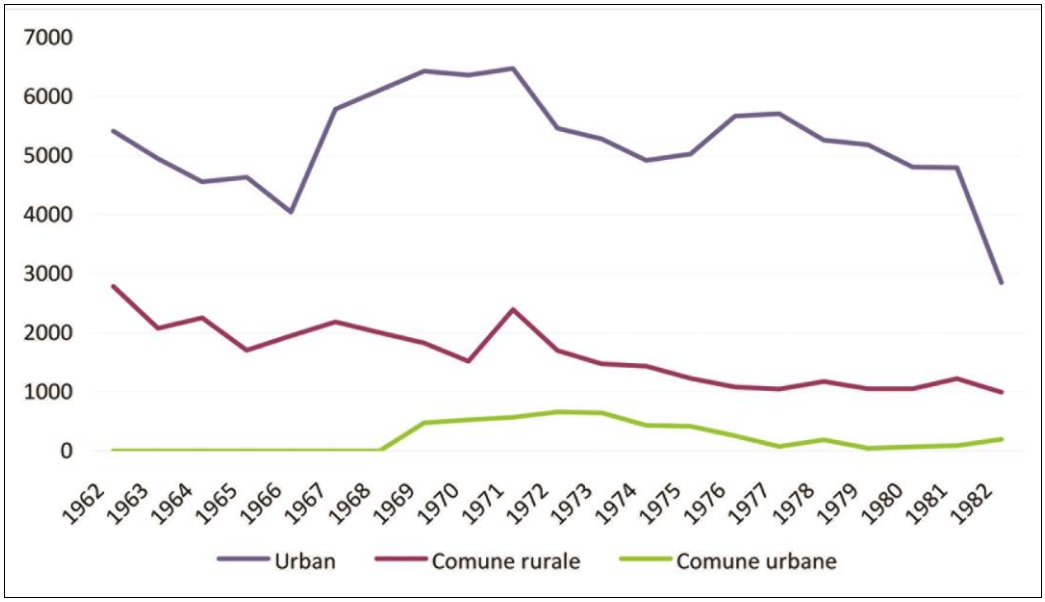

Structura proveniență studenților încadrați la forma zi
(*Surse:* Arhiva Ministerului Educației Naționale, Arhiva Institutului Național de Statistică)

Asociații şi cercuri studențeşti[46]

În anul 1956 a fost luată în discuție înființarea Asociațiilor studențeşti, care urmau să fie puse în subordinea Uniunii Tineretul Muncitoresc (UTM). În martie 1957 a fost creată Uniunea Asociațiilor Studenților din România, care avea drept scop pregătirea profesională, activitatea cultural-artistică şi sportivă. Astfel, se crea un paralelism între asociațiile studențeşti cu caracter sindical şi organizațiile politice ale studenților. Acest fapt a fost schimbat în anul 1967, când organizațiile politice au fuzionat cu cele profesionale, luând ființă Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România, care avea organizații în toate universitățile şi din care făceau parte în mod normal toți studenții cetățeni români. În Universitatea din Bucureşti, Consiliul UASC a publicat, începând cu octombrie 1968, revista *Universitas*, a cărei titulatură a fost schimbată în anul 1973 în *Universitatea comunistă*.

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Condițiile de admitere în universități şi institute de învățământ superior, în anul şcolar 1958-1959

Inscrierea la concursul de admitere

universitatea

Organ al Comitetului de partid, al Comitetului sindical, al Comitetului U.T.M., al Consiliului Asociațiilor studențeşti şi al Rectoratului Universității „C. I. Parhon"

ANUL V — Nr. 89 (bis) | apare bilunar | 22 iulie 1958

Revista Universitatea

Pe lângă implicarea studenților în UASC şi în organizațiile de UTM, apoi de UTC, mulți activau şi în cadrul unor cercuri studențeşti. Începând cu anul 1950-1951, acestea au fost înființate, iar în următorul an universitar funcționau 26 de cercuri, unde erau implicați peste 400 de studenți. Unele dintre aceste cercuri aveau şi un grad ridicat de ideologizare, astfel că la Facultatea de Ziaristică apare primul cerc ştiințific de ştiințe sociale şi un prim cerc de marxism-leninism; altele reuşeau însă să se focalizeze pe probleme strict profesionale, fiind catalizatori ai activității de cercetare ştiințifică şi ai capacității de organizare şi comunicare a celor mai buni dintre studenți. În anul 1962/1963 existau 82 de cercuri studențeşti, unde activau în jur de 2000 de studenți.

[46] Această secțiune se bazează mai ales pe informațiile din Adina Berciu-Drăghicescu, Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universității din Bucureşti, 1864-2004*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2004.

Pe lângă cercurile ştiinţifice, studenţii erau implicaţi în cenacluri literare, în activităţi sportive, în activităţi artistice, în Corul Universităţii.

În cadrul Facultăţii de Limbi Străine a fost publicat în anul 1972 primul *Buletin al cercurilor stiintifice studentesti*, având o apariţie anuală, iar din comitetul de redacţie făceau parte: Angela Ion (îndrumătoarea cercului de literatură), Alexandra Cuniţă (care s-a ocupat de cercul ştiinţific al studenţilor până în anul 1980), Maria Tuţescu (îndrumătoarea cercului de lingvistică între anii 1975-1987) şi Ioan Pânzaru, îndrumătorul cercului ştiinţific studenţesc în anii 1975-1985[47].

Pe lângă cercurile studenţeşti, în Universitatea din Bucureşti au apărut şi o serie de cenacluri literare şi artistice, care în timp au devenit adevărate mişcări de înnoire culturală. Dintre acestea amintim Cenaclul de Luni, care a avut un impact asupra tinerilor poeţi şi scriitori, fiind iniţiat de Radu Călin Cristea şi condus de Nicolae Manolescu. Acesta a reprezentat nucleul bucureştean al poeziei noii generaţii, numită şi generaţia ’80 sau generaţia în blugi. A apărut în anul 1977 şi a fost desfiinţat în anul 1983 de către autorităţile de partid, care au considerat că are o activitate subversivă. Dintre membrii cenaclului îi amintim pe Mircea Cărtărescu, Traian T. Coşovei, Florin Iaru, Ion Stratan, Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin, Romulus Bucur, Alexandru Muşina, Ioan Mihai Cochinescu, Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, Sorin Preda, Cristian Teodorescu etc.

Corul Universităţii din Bucureşti, 1959

Echipa de scrimă a Universităţii din Bucureşti, în anii 1960

Cenaclul de Luni, 1982

47 Lidia Cotea (editor), *Catedra de limbă şi literatură franceză. Scurt istoric*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006, pp. 74-76.

După încheierea Cenaclului de Luni a luat ființă în anul 1983 Cenaclul Universitas, din inițiativa unui grup de studenți de la Facultatea de Istorie-Filosofie şi Facultatea de litere, fiind condus de către Mircea Martin. Întâlnirile cenaclului literar aveau loc în Str. Schitu Măgureanu, în localul Centrului cultural universitar Bucureşti, de regulă o dată pe săptămână, vinerea, între orele 20-23. Acesta a funcționat în perioada 1983-1990, avându-i printre membri pe: Adrian Alui Gheorghe, Vasile Baghiu, Daniel Bănulescu, Andrei Bodiu, Horia Gârbea, Valentin Iacob, Sorin Matei etc.

Aspecte ale vieții studențeşti

Pentru mulți dintre studenții din perioada comunistă, accederea la statutul de student era rezultatul unei străduanii îndelungate şi al unei competiții severe. Concurența la admitere a fost de cele mai multe ori mai mare decât la alte instituții de învățământ superior din țară, inclusiv decât la universitățile de prestigiu de la Iaşi şi Cluj[48]. Mai mult, odată cu creşterea numărului de absolvenți de liceu şi scăderea numărului de locuri la specialitățile oferite de Universitatea din Bucureşti, competiția la admitere a devenit tot mai mare. La unele facultăți – drept, dar şi geografie, istorie etc. – s-a ajuns ca în unii ani să fie de 10-15 ori mai mulți candidați decât locurile disponibile, iar în unele situații excepționale chiar peste 20 de candidați pe un loc. Unii reuşeau, cu multe străduanii şi eventual cu meditații particulare, să intre din prima. Alteori, era nevoie de două, trei sau chiar mai multe încercări până când candidatul reuşea să intre la facultate. În cazul băieților, eşecul la primul concurs de admitere însemna, cu puține excepții, „şansa" de a face armata „la trupă" un an şi patru luni, în timp ce cei admişi la facultate beneficiau de posibilitatea de a o face „la termen redus" (în unii ani doar după absolvire, în ultima parte a regimului comunist nouă luni înainte de începerea efectivă a studiilor universitare, care erau astfel decalate cu un an față de admitere). Concurența la admitere era o traumă pentru candidați şi pentru familiile lor, dar a fost totodată şi un factor care a făcut ca studenții Universității din Bucureşti să fie, în cele mai multe dintre cazuri, un corp de elită bine selecționat încă de la debutul studiilor.

Odată intrați în facultate, studenții se loveau de practică. Practica în producție a fost introdusă în sistemul universitar încă de la începuturile regimului comunist. Inițial, ea a fost gândită ca un element de pregătire a studenților şi a fost inclusă în planurile de învățământ cu următoarele scopuri declarate:

> "– să deprindă studenții cu aplicarea practică a cunoştințelor teoretice primite la obiectele de specialitate;
> – să uşureze studenților cunoaşterea utilajului, a metodelor, proceselor şi operațiilor tehnologice din unitățile productive, prin participarea lor la activitatea acestora ca executanți direcți;
> – să le asigure însuşirea tehnicii celei mai avansate;

[48] Vezi Vlad Paşca, Marius Traian Cazan, *Concurența la admiterea în învățământul superior românesc în perioada comunistă (1956-1979). Reconstituiri cantitative* în " Studii şi articole de istorie", Nr. LXXXI, 2014.

– să le dea putința să-şi însuşească cunoştințele practice fundamentale privitoare la organizarea procesului de producție”[49].

Rolul practicii în producție era de a-i face pe studenți să pună în aplicare cunoştiințele teoretice acumulate de-a lungul anului. Existau trei tipuri de practică:

”– practică premergătoare studiilor teoretice;
– practică anuală;
– practică de diplomă”[50].

Cu toate bunele intenții promovate în regulamentele aprobate de către Ministerul Învățământului, de multe ori practica în producție era înlocuită cu participarea studenților la diverse munci agricole.

Studenți în practica de vară
în Bălțile Dunării-Brăila

Facultatea de biologie în practică agricolă, Niculițel, octombrie 1979

[49] Hotărârea Consiliului de Miniştri 1283/1954, *Regulament privind practica în producție a elevilor din învățământul mediu tehnic şi a studenților.*

[50] Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 905 din 1 iulie 1958 pentru aprobarea *Regulamentului privind practica în producție a studenților.*

Profesorul Gheorghe Săraru îşi aminteşte cum începea viaţa de student în anii 1980: „Dacă erai fată, atunci intrai direct în anul I. Făceai un mic stagiu de practică, de două săptămâni, ca *muncă patriotică*, înainte de a veni la facultate, prin august, apoi plecai toamna, tot două săptămâni, la practica în *agricultură*. La cules de vie, de pildă. La Dorobanţu, la Greaca, la Ţifeşti, la Ostrov etc. Cu profesorii universitari, evident! Aveai de-a face cu găleata, lădiţa, cosorul etc. Cu lipsa apei de spălat, cu paturi suprapuse în foste spaţii pentru soldaţi sau deţinuţi etc[51]. Astfel, începutul vieţii studenţeşti, de cele mai multe ori, însemna o campanie agricolă unde îţi cunoşteai *la greu* colegii şi deprindeai tainele studenţiei. Uneori, conducerea unor facultăţi din cadrul Universităţii a reuşit să evite practica agricolă şi să o schimbe chiar şi la începutul primului an universitar cu practica de specialitate, care de regulă era efectuată la finele anilor obişnuiţi de studiu.

Urmau apoi, lunile de studiu mai mult sau mai puţin intens, iar pentru studenţii nebucureşteni, viaţa de cămin cu toate ale ei, şi bune şi rele. Viaţa studenţească din căminele Universităţii de la începutul anilor 1980 este evocată de către profesorul Gheorghe Săraru, care îşi aminteşte: „la cămin, ca la cămin", nu scăpai şi, când şi când, făceai de serviciu la cantină (de toate: curăţai cartofi, cărai alimente, spălai vase, ştergeai mesele, măturai, aşezai mesele etc.). Când a început isteria *economiilor*, a *eficientizărilor*, trebuia să faci de serviciu şi pe *palier*, în camere, la grupul sanitar, să mături, să speli, să duci gunoiul. În cămin, erau mereu *marcate* zilele de naştere şi onomastice, încheierea sesiunii de examene cu succes, terminarea facultăţii, ca aici, de pildă, de către colegii noştri *mai mari*"[52].

Sala de mese a Cantinei 6 Martie a Universităţii din Bucureşti

[51] Gheorghe Săraru, *Şi ce însemna să fii student în comunism?* (manuscris).
[52] *Ibidem*.

Pentru studente, în ultimele decenii ale regimului comunist viața mai aducea o bucurie: pregătirea militară. „Ca fată, urmai şi … armata, în haine militare pe care le îmbrăcai o dată pe săptămână şi mergeai la *Panduri*, unde făceai instrucția”[53].

Pregătirea militară o zi pe săptămână era completată de convocări compacte de mai multe săptămâni la sfârşitul anilor I şi III, în urma cărora şi studentele, la fel ca şi colegii lor care făcuseră armata ca „terişti”, primeau rangul de sublocotenent în rezervă.

De-a lungul facultății, pe lângă orele de educație fizică incluse în planurile de învățământ din primii doi ani de studii, studenții participau la o serie de activități sportive organizate. Se organizau competiții sportive individuale şi pe echipe, şi uneori studenții Universității au participat şi la întreceri de anvergură internațională, cum au fost *Festivalul Tineretului şi Studenților* în anul 1953 sau *Universiada de vară* din anul 1981.

Pe lângă activitatea sportivă, au fost organizate multiple manifestări culturale. Unele dintre acestea erau mai riguroase şi mai orientate spre performanța artistică, cum a fost cazul corului Universității din Bucureşti, altele îmbinau partea de performanță cu cea mai degrabă distractivă. Un bun exemplu în acest sens au fost activitățile organizate de către Casa de Cultură a Studenților, care în perioada 1957-1982 a purtat numele „Grigore Preoteasa”, activități la care au participat numeroşi studenți ai Universității din Bucureşti şi care au combinat spectacolele artistice cu manifestările de umor studențesc şi cu serile disco.

Uneori s-a reuşit şi îmbinarea componentelor culturală, sportivă şi profesională, cum a fost cazul triunghiularelor Facultăților de Istorie-Filosofie din Bucureşti, Cluj şi Iaşi, care reprezentau prilejuri de întâlnire competitivă între selecționatele celor trei facultăți, cu probe distincte de comunicări ştiințifice, spectacole artistice şi competiții sportive.

Universiada

53 *Ibidem*.

Viața de student era trepidantă. Sesiunile treceau, prieteniile şi iubirile se legau şi se dezlegau, unele se concretizau în căsătorii şi/sau copii, şi pe nesimțite se apropia finalul amenințător, sub spectrul repartiției în producție.

Promoția 1955 de la filozofie
la întâlnirea de 25 de ani de la absolvire (1980)

În principiu, toți studenții aveau la absolvire garantat un loc de muncă în specialitate, dar în acelaşi timp erau obligați să se ducă acolo unde erau repartizați. Iar repartiția se făcea în funcție de media finală, corectată în cazul câtorva zeloşi de aşa-numitele „50 de sutimi” (un bonus pe care-l primeau un număr limitat de studenți, care avuseseră funcții sau activități politice în timpul studenției). Tensiunea repartițiilor a sporit începând cu anul 1981, după ce primele 14 oraşe din țară, inclusiv Bucureştiul, au fost declarate „închise”, şi nu au mai oferit locuri de muncă la repartiție.

Activitatea didactică şi de cercetare ştiinţifică

Esenţialul activităţii de predare-învăţare şi de cercetare din universitate s-a desfăşurat în cadrul facultăţilor, a catedrelor care compuneau aceste facultăţi, şi a unităţilor de cercetare (centre, laboratoare etc.) constituite în cadrul sau pe lângă acestea[54].

Facultatea de Matematică a Universităţii din Bucureşti a funcţionat între anii 1948 şi 1962 ca facultate de matematică-fizică, având sediul în vechea clădire a Universităţii, cu intrarea prin strada Academiei nr. 14[55].

După scindarea din anul 1962, reorganizată în Facultatea de Matematică-Mecanică, instituţia îşi păstrează acelaşi sediu. Decani ai Facultăţii de Matematică-Fizică au fost doi dintre cei mai valoroşi matematicieni români, savanţi cu un prestigiu ştiinţific remarcabil, academicienii Simion Stoilow (decan din 1948 până în 1951) şi Gheorghe Mihoc (1951-1960), care au reuşit să protejeze instituţia, pe membrii ei şi standardele profesiei.

În această perioadă Facultatea de Matematică-Fizică a cunoscut o extindere a ofertei sale didactice, a numărului de studenţi şi de cadre didactice, ajungând în anul universitar 1961/1962 să cuprindă nouă catedre pe partea de matematică, alături de alte nouă catedre pe partea de fizică. Tot în această perioadă, profesorii din cadrul Universităţii din Bucureşti au contribuit decisiv la înfiinţarea institutului de matematică

Laborator în cadrul Facultăţii de Matematică

[54] Acolo unde nu se menţionează alte surse, informaţiile concrete din acest subcapitol sunt preluate din Ovidiu Bozgan, *Universitatea Bucureşti. Scurt istoric*, sau au fost puse la dispoziţie cu amabilitate de colegii din diversele facultăţi ale Universităţii din Bucureşti.

[55] Pentru evoluţiile de ansamblu ale ştiinţei matematicii, a se vedea şi Solomon Marcus, *Mathematics in Romania*, Baia Mare, CUB Press 22, 2004.

al Academiei (1949) şi au asigurat conducerea acestuia (directori au fost Dimitrie Pompeiu 1949-1954, Simion Stoilow 1954-1961, Miron Nicolescu 1961-1973 şi Romulus Cristescu 1973-1975), reuşind să-l transforme într-un centru al cercetării la nivel mondial. De altfel, simbolizând legătura puternică dintre cele două instituții, mai mulți matematicieni au fost în această perioadă membri ai Academiei (Caius Iacob, Gheorghe Demetrescu, Grigore C. Moisil, Miron Nicolescu, Simion Stoilow, Victor Vâlcovici, Gheorghe Vrânceanu; după 1960 au fost primiți în Academie şi Gheorghe Mihoc, Octav Onicescu, Nicolae Teodorescu, George Ciucu şi Gheorghe Marinescu, iar Romulus Cristescu a devenit membru corespondent); mai mult, doi dintre matematicienii de frunte ai Universității au fost şi preşedinți ai Academiei în această perioadă, şi anume profesorul Miron Nicolescu timp de 9 ani (1966-1975) şi profesorul Gheorghe Mihoc în anii 1980-1981.

Anii 1960 şi prima parte a anilor 1970 au fost o perioadă de mare înflorire a ştiinței matematice la Universitatea din Bucureşti. În anul universitar 1968/1969 Facultatea de Matematică-Mecanică ajunsese la 10 catedre, numărul maxim din toată perioada comunistă (catedra de analiză matematică; catedra de algebră; catedra de astronomie; catedra de calculul probabilităților şi statistică matematică; catedra de geometrie şi topologie; catedra de analiză aplicată; catedra de fundamentele matematicii; catedra de matematici superioare; catedra de mecanică generală, hidrodinamică şi teoria elasticității; catedra de logică matematică). Totodată, la inițiativa academicianului Grigore C. Moisil a fost înființat Centrul de Calcul al Universității din Bucureşti (1962), şi, nu fără destule tensiuni, au fost inițiate studiile sistematice de informatică.

Procesul de comasare şi contractare a învățământului universitar a afectat şi Facultatea de Matematică în a doua parte a anilor 1970 şi în anii 1980. Oferta didactică a fost restrânsă la cursurile de zi de lungă durată de la nouă specializări la doar trei (matematică, informatică şi matematică-mecanică), iar această restrângere a fost doar parțial compensată

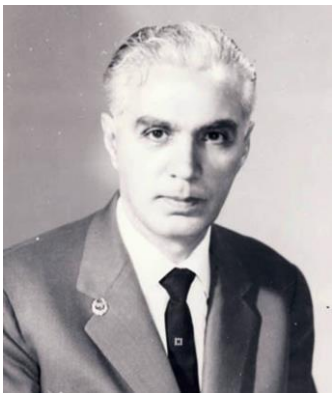

Profesorul Miron Nicolescu, preşedinte al Academiei (1966-1975)

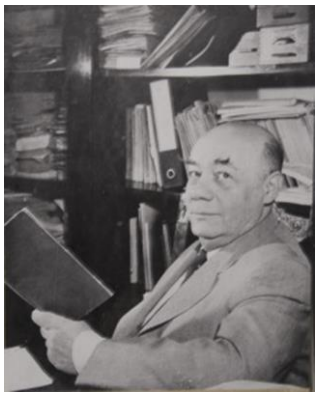

Grigore Moisil

prin specializările la seral şi fără frecvență. La sfârşitul anilor 1970 numărul catedrelor a fost redus la trei – catedra de analiză matematică, algebră şi geometrie; catedra de calculul probabilităților; catedra de mecanică – iar această situație s-a menținut până în 1989.

În această perioadă, fizica a funcționat mai întâi în cadrul Facultății de Matematică-Fizică (1948-1962), apoi ca facultate de fizică separată[56]. Chiar şi după separarea celor două facultăți, sediul a rămas comun în clădirea centrală a Universității până în 1974, când Facultatea de Fizică s-a mutat pe platforma Măgurele, unde a beneficiat de un sediu modern, cu spații de predare, laboratoare, un atelier de prototipuri şi un atelier mecanic[57], precum şi de apropierea față de principalele institute de cercetare din domeniu.

De altfel, legătura dintre fizicienii Universității din Bucureşti şi institutele de cercetare data încă de la începutul perioadei comuniste. Profesorul Horia Hulubei, doctor în fizică la Sorbona în 1933, fost rector al Universității în anii 1941-1944, membru corespondent al Academiei din 1937 şi titular din 1955, a fost inițiatorul înființării Institutului de Fizică al Academei Române în 1949 şi al Institutului de Fizică Atomică desprins din acesta în 1956, institute pe care le-a condus până la pensionare, în 1965. Cercetările sale în fizica neutronilor şi mezonilor, ca şi contribuțiile sale în studiul interacțiunilor nucleare la energii joase au statornicit o tradiție bogată în domeniul fizicii atomice. Totodată, studiile sale, publicate în reviste prestigioase, l-au consacrat ca unul din cei mai buni specialişti ai timpului său în domeniul spectroscopiei de raze X[58].

Facultatea de Fizică, laborator de utilizarea izotopilor

[56] Ştefan Antohe, Sabina Ştefan (coord.), *Facultatea de Fizică a Universității din Bucureşti. 50 de ani de istorie,* Bucureşti, Ars Docendi, 2012 (2014).

[57] Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 2799/1980.

[58] Petre T. Frangopol, *Mediocritate şi excelență, o radiografie a ştiinței şi a învățământului din România*, vol. 5, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Ştiință, 2014, p. 129.

Alte personalități majore ale fizicii la Universitatea din Bucureşti au fost academicienii Gheorghe Atanasiu în domeniul geofizicii, Şerban Țițeica în fizica teoretică şi Theodor V. Ionescu în fizica plasmei.

Oferta didactică s-a extins considerabil în cea mai mare parte a perioadei comuniste. În anii 1960 funcționau specializări distincte pentru fizică nucleară, electroradiofizică, spectroscopie, fizică teoretică, fizica corpului solid, geofizică, fizica macromoleculelor şi biofizică. Ulterior, în anii 1970 s-a trecut la comasarea ofertei didactice în două programe de studii, fizică şi fizică tehnologică, specializarea fiind rezervată pentru anii terminali. Similară a fost şi evoluția catedrelor. Numărul acestora şi al cadrelor didactice au crescut în anii 1950 şi 1960, ajungându-se la 9 catedre de fizică în anul universitar 1961/1962: catedra de fizică teoretică; catedra de electricitate; catedra de termodinamică teoretică; catedra de fizică moleculară şi căldură; catedra de hidrodinamică şi elasticitate; catedra de structura materiei; catedra de fizică experimentală; catedra de geofizică; catedra de optică şi electronică prin gaze. Primele comasări de catedre au început în anii 1960, astfel încât în 1969/1970 facultatea de fizică avea doar 7 catedre (catedra de fizică moleculară şi căldură; catedra de electricitate; catedra de optică şi electronică în gaze; catedra de termodinamică, fizică statică şi mecanică cuantică; catedra de fizică teoretică; catedra de structura materiei; catedra de fizica corpului solid).

Academicianul Şerban Țițeica împreună cu studenții
din anul I de la Facultatea de Fizică

La finele anilor 1970 şi până în 1989 au mai rămas doar cinci catedre: catedra de optică, spectroscopie, plasmă-laseri; catedra de mecanică fizică, fizică moleculară şi fizica polimerilor; catedra de fizică atomică şi nucleară; catedra de fizică teoretică şi matematică; catedra de electricitate, corp solid şi biofizică. În pofida acestor comasări, se poate aprecia că în ultimii ani ai regimului comunist facultatea de fizică a reuşit să reziste mai bine decât altele în faţa vicisitudinilor vremii, pe de o parte datorită apropierii sale de industrie şi deci de priorităţile declarate ale regimului şi pe de altă parte datorită poziţiilor instituţionale în care au ajuns unii dintre profesorii săi, cum ar fi Ioan Ursu (preşedinte şi apoi prim-vicepreşedinte cu rang de ministru al Comitetului Naţional pentru Ştiinţă şi Tehnologie, lucrând direct cu Elena Ceauşescu din 1976 până în 1989) şi Ioan-Iovit Popescu (rector al Universităţii din Bucureşti 1981-1989).

Facultatea de chimie a fost înfiinţată în 1948, odată cu divizarea Facultăţii de Ştiinţe, şi a cunoscut o dezvoltare rapidă în deceniile ce au urmat, fiind condusă de decani precum Eugen Angelescu, ulterior prorector al Universităţii din Bucureşti şi membru al Academiei, sau Dumitru Negoiu. Alături de aceştia, studiile de chimie din Universitate au beneficiat şi de activitatea unor mari savanţi şi profesori, precum Gheorghe Spacu, aflat la finele unei cariere remarcabile, dar activ până la decesul survenit în 1955, Costin Nenițescu şi Ilie G. Murgulescu[59]. Ultimul menţionat, pe lângă contribuţiile ştiinţifice proprii în domeniile chimiei fizice şi chimiei analitice, a îndeplinit şi importante funcţii de conducere, fiind, printre altele rector al Universităţii din Bucureşti (1949-1950), ministru-adjunct şi apoi ministru al Învăţământului (1953-1956, 1960-1963) şi preşedinte al Academiei (1963-1966), funcţii în care a reuşit de multe ori să tempereze nedreptăţile, să promoveze valorile şi să aibă un aport consistent la ameliorarea cadrului instituţional al învăţământului, ştiinţei şi culturii româneşti. Despre el, unul dintre martorii acelei vremi, profesorul Paul Cornea, îşi aminteşte: „Ilie Murgulescu, un om hotărât şi tenace, obişnuit să nu tărăgăneze problemele cu care se confrunta, respectat de activişti şi chiar temut, fiindcă nu accepta orice i se servea pe tavă şi avea curajul să-i înfrunte pe mai marii responsabili de la Propagandă”[60].

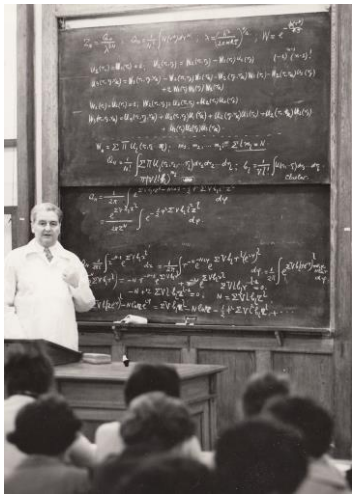

Academicianul Ilie Murgulescu
predând studenţilor de la Facultatea de Chimie

[59] Gina Vasile, Mihaela Artimon, *Pionieri în şcoala românească de chimie*, în „NOEMA”, IX, 2010, pp. 241-252.
[60] Paul Cornea, *Ce a fost – cum a fost*. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache, Iaşi, Polirom, 2013, p. 301.

Dacă în anii 1950 Facultatea de Chimie a avut patru secţii (chimie anorganică, chimie organică, chimie fizică şi radiochimie), în anii 1960 numărul secţiilor crescuse la şase, celor menţionate anterior adăugându-li-se chimia fizică a macromoleculelor şi polimerilor şi biochimia, în timp ce radiochimia a fost înlocuită de fizică-chimie. Creşterea a fost apreciabilă şi la nivelul catedrelor, în anul universitar 1970-1971 facultatea având 10 catedre: catedra de structura atomilor şi moleculelor; catedra de teoria cinetică a materiei şi cinetică chimică; catedra de termodinamică chimică şi electrochimie; catedra de chimie organică; catedra de chimie anorganică; catedra de chimie analitică; catedra de chimie tehnologică; catedra de chimie fizică a macromoleculelor; catedra de fizică generală; catedra de matematici[61].

Sediul Facultăţii de Chimie

Câtă vreme a funcţionat în cadrul Universităţii din Bucureşti, Facultatea de Chimie a avut sediul în strada Splaiul Independenţei nr. 87-89, dispunând de laboratoare complexe, modern echipate, ce au răspuns nu doar nevoilor didactice, ci şi celor de cercetare ştiinţifică; totodată, Facultatea de Chimie a dispus de spaţii de învăţământ şi laboratoare şi în clădirea centrală a Universităţii, după refacerea acesteia în 1971 şi în clădirea din Panduri. În 1974 oferta didactică a fost restrânsă la programul de chimie, iar specializarea urma să fie efectuată doar în anul V. Mai grav încă, în anul următor Facultatea de Chimie a fost transferată de la Universitatea din Bucureşti la Institutul Politehnic, rămânând însă să-şi desfăşoare cea mai mare parte a activităţilor didactice şi de cercetare în aceleaşi spaţii ocupate şi în perioada anterioară.

61

[61] Arhiva Rectoratului Universităţii Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 1575/1971.

După divizarea din 1948 a Facultății de Științe, învățământul superior biologic a funcționat în cadrul Facultății de Științele naturii, care ulterior a fost redenumită Facultatea de Biologie; dincolo de schimbările de denumire instituțională, sediul facultății a rămas în clădirea din Splaiul Independenței nr. 91-93.

Facultatea de Biologie, laborator de fiziologia plantelor

La fel ca şi în perioada anterioară, când învățământul superior medical funcționase în interiorul Universității din Bucureşti, a existat o anume diviziune a muncii, biologii concentrându-se asupra studiului animalelor şi a regnului vegetal, lăsând esențialul anatomiei medicinştilor. Programele de studii s-au diversificat, iar numărul profesorilor a crescut, astfel încât la începutul anilor 1960 existau opt catedre şi peste 100 de cadre didactice. Învățământul biologic a profitat şi de pozițiile instituționale la care au ajuns personalități precum Traian Săvulescu, care în anii 1948-1959 a fost şi preşedinte al Academiei, sau Nicolae Sălăgeanu, prorector, iar în anii 1954-1957 rector al Universității din Bucureşti, ca şi de activitatea remarcabilă a unor profesori formați încă din perioada interbelică, cum este cazul lui Radu Codreanu, care a realizat cercetări importante în studiul insectelor şi nevertebratelor, sau cel al lui Nicolae Botnariuc, cu preocupări semnificative de biologie teoretică, ecologie şi hidrobiologie.

În aceste condiții, dotarea laboratoarelor proprii s-a îmbunătățit, iar Stațiunea de la Sinaia, după serioase greutăți la începutul anilor 1950, a putut beneficia de personal permanent şi a devenit o bază importantă de practică şi de cercetare nu doar în domeniul zoologiei, ci şi în alte subdomenii ale biologiei şi mai apoi îndeosebi în cercetarea ecologică; pe lângă aceasta, biologii au beneficiat şi de stațiunea de cercetări de la Brăila, înființată în 1956.

S-au instituit relații de strânsă colaborare cu Institutul de Biologie al Academiei, înființat în 1949 la inițiativa lui Traian Săvulescu, şi în a cărui conducere şi activitate profesori ai Universității din Bucureşti au avut un rol important. În fine, dar nu în cele din urmă, Facultatea de Biologie a beneficiat şi de dezvoltarea Grădinii Botanice şi de înființarea în 1960 a Institutului Botanic. După ce în anul universitar 1969/1970 a avut 12 catedre (catedra

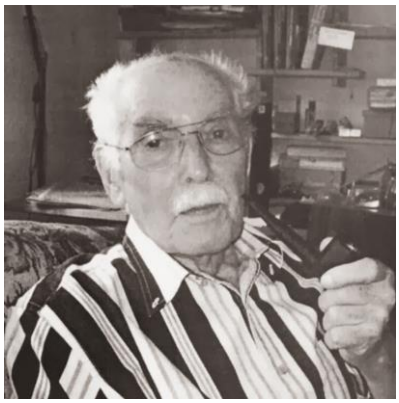

Profesorul Nicolae Botnariuc,
membru al Academiei

de morfologia plantelor şi patologie vegetală; catedra de botanică sistematică; catedra de fiziologia plantelor şi microbiologie; catedra de zoologia nevertebratelor; catedra de zoologia vertebratelor; catedra de anatomie; catedra de histologie; catedra de embriologie; catedra de fiziologia animalelor şi a omului; catedra de biologie; catedra de biochimie; catedra de genetică), în cursul anilor 1970 numărul catedrelor s-a redus la trei, iar la sfârşitul anilor 1980, după unificarea cu facultatea de geologie şi geografie, mai rămăseseră doar catedra de biologie vegetală şi catedra de biologie animală. Aceeaşi contracție se poate observa şi la nivelul programelor de studii oferite. După unele dezvoltări exuberante la începutul regimului comunist, în anii 1950 oferta didactică s-a stabilizat la patru programe de studii (biologie-botanică; biologie-protecția plantelor; biologie-zoologie; biologie – secundar geografie), apoi au rămas doar primele trei programe de studii, iar în 1974 s-au unificat specializările subsumate biologiei şi s-a înființat programul distinct de biochimie. Restrângerea duratei normale a studiilor la 4 ani şi a numărului de programe de studii la cele două menționate mai sus, biologie şi biochimie, a fost compensată parțial de anul V de specializare oferit unui număr limitat de absolvenți ai facultății, ca şi de colaborarea cu Institutul Central de Biologie, care în 1973 a înglobat Institutul de Biologie al Academiei şi care a avut ca directori generali cadre didactice ale Universității din Bucureşti, respectiv profesorul George Zarnea (1973-1985) şi conf. dr. Doina Ofelia Ivan (1985-1990; a fost şi decan, iar din 1989 pentru câteva luni prorector al Universității din Bucureşti).

După 1948, studiul geografiei şi geologiei s-a desfăşurat mai întâi în cadrul Facultății de Istorie şi Geografie, apoi din 1950 până în 1986 în cadrul Facultății de Geologie şi Geografie, iar în anii 1986-1989 în cadrul Facultății de Biologie, Geografie şi Geologie.

Seminar de geografie

Dincolo de aceste restructurări, sediul facultății a fost în clădirea centrală a Universității, intrarea dinspre bulevardul Nicolae Bălcescu. Oferta didactică a cunoscut o diversificare timpurie a specializărilor – cu scurte perioade când au funcționat programe distincte de paleontologie şi de mineralogie şi petrografie, pe lângă cel mai general de geologie, şi perioade mai lungi, în care geografia fizică şi geografia economică au fost şi ele distincte – urmată apoi de o comasare, care a redus numărul specializărilor la patru (geologie; geografie fizică; geografie economică; geografie – secundar biologie), apoi la trei.

În 1974, în urma absorbirii Facultății de Geologie tehnică a fostului Institut de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti, facultatea a început să şcolarizeze şi ingineri geologi şi geofizicieni, iar cele două programe de geografie au fost unificate, deşi evident în anii superiori avea loc în continuare specializarea. În anii următori programul de

geologie (universitar) a fost desfiinţat, iar programul geografie – o limbă străină (engleză, franceză, germană, rusă) a înlocuit specializarea strictă de geografie. La nivelul catedrelor se poate observa aceeaşi evoluţie fluctuantă. Numărul catedrelor a sporit la cinci la începutul anilor 1960, apoi la şapte (în anul universitar 1970/1971 funcţionau: catedra de mineralogie; catedra de geologie; catedra de paleontologie stratigrafică; catedra de geografie fizică generală; catedra de geografie fizică regională; catedra de geografie economică generală; catedra de geografie economică regională), apoi a scăzut la trei (catedra de mineralogie; catedra de geologie şi geofizică; catedra de geografie fizică şi economică), structură care s-a menţinut din a doua parte a anilor 1970 şi până la finele regimului comunist. Activitatea de cercetare a fost combinată cu multiple aplicaţii practice, atât în domeniul studiilor geologice şi al identificării resurselor naturale cu valoare economică, cât şi în ceea ce priveşte amenajarea teritoriului, dezvoltarea urbană şi regională. Pe lângă facilităţile deja existente, ca şi colaborarea cu Institutul Geologic al României şi cu Institutul de Geografie al Academiei, remarcăm şi înfiinţarea în 1964 a Staţiunii Geografice Orşova. Dintre personalităţile care au ilustrat în mod deosebit Facultatea de Geologie şi Geografie în această perioadă, remarcăm îndeosebi pe geologii Miltiade Filipescu, membru al Academiei, director al Institutului Geologic al României şi prorector al Universităţii din Bucureşti, Graţian Cioflică şi Ovidiu Dragastan, ca şi pe geografii Grigore Posea şi Vasile Cucu.

Academicianul Miltiade Filipescu
împreună cu doi studenţi de la geologie (1971)

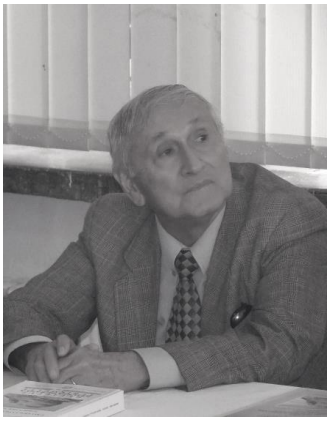

Grigore Posea

Facultatea de Istorie a fost înfiinţată în 1950, prin divizarea Facultăţii de Istorie şi Geografie, care a funcţionat în anii 1948-1950. Sediul său a fost în vechea clădire a Universităţii, mai întâi în corpul cu intrarea din st. Edgar Quinet nr. 7 (azi Facultatea de Litere), iar din 1971, după refacerea părţii distruse la bombardamentele din 1944, în corpul dinspre bulevardul Republicii (azi bulevardul Elisabeta). Fiind considerată o

disciplină cu valenţe ideologice, istoria a cunoscut în primii ani ai regimului comunist importante modificări ale curriculei, ca şi schimbări la nivelul corpului didactic. Structura pe catedre a reflectat evoluţiile regimului. Astfel, în anii 1950 s-a pus un accent semnificativ pe legăturile cu Rusia, fapt reflectat şi de înfiinţarea unei catedre de istoria U.R.S.S. şi a ţărilor de democraţie populară, care coexista cu catedrele ce pot fi considerate tradiţionale (în 1961/1962 pe lângă catedra deja menţionată, mai funcţionau: catedra de istoria României; catedra de istorie universală veche şi arheologie; catedra de istorie universală medie, modernă şi contemporană; catedra de arhivistică). În anii 1960 legăturile cu Uniunea Sovietică au fost eclipsate de accentul înnoit pe tradiţiile naţionale, iar structura catedrelor Facultăţii de Istorie a fost şi ea schimbată. Ca atare, în anul universitar 1969/1970 funcţionau patru catedre: catedra de istorie veche şi medie a României; catedra de istorie modernă şi contemporană a României; catedra de istorie universală veche şi arheologie; catedra de istorie universală medie, modernă şi contemporană. La mijlocul anilor 1970 numărul catedrelor a fost redus la două, una de istoria României şi una de istorie universală, care apoi au fost unite într-una singură, astfel încât în ultimii ani ai regimului comunist mai funcţiona doar catedra de istoria României şi istorie universală.

Oferta didactică a cunoscut fluctuaţii, în unii ani prevalând divizarea pe specializări timpurii, în alţii dimpotrivă unificarea într-un singur program de studii (zi şi fără frecvenţă), cu posibilităţi de specializare doar în anii superiori, şi urmărind cu precădere formarea de profesori pentru învăţământul gimnazial şi liceal. Deşi în cea mai mare parte a acestei perioade facultatea a reuşit să ofere şi posibilităţi de specializare pentru cercetarea arheologică şi/sau istorică, tendinţa regimului a fost aceea de a focaliza activitatea pe pregătirea de cadre menite să difuzeze ideologia oficială, care începând cu anii 1960 a evoluat spre naţional-comunism şi apoi spre un naţionalism tot mai accentuat. Unificarea facultăţilor de istorie şi filosofie a avut urmări directe la nivelul ofertei didactice, din 1977 până în 1989/1990 funcţionând doar un program cu dublă specializare, istorie-filosofie. Dincolo însă de aceste avataruri, ca şi de numărul mare de mediocrităţi sau chiar non-valori agresive pe care regimul le-a inclus în corpul didactic, facultatea şi studenţii săi au beneficiat şi de modelul unor mari profesori formaţi încă în perioada pre-comunistă, precum arheologul Ioan Nestor sau modernistul Andrei Oţetea. După o perioadă dificilă în prima parte a anilor 1950, când figura centrală a istoriografiei din România a fost Mihail Roller, marii istorici formaţi în perioada interbelică au reuşit să preia controlul asupra celor mai importante instituţii din domeniu, unii dintre marii profesori ai Facultăţii de Istorie conducând şi institutele de cercetare ale Academiei (la Institutul de istorie „N. Iorga" directori au fost academicienii Andrei Oţetea în anii 1956-1970 şi Ştefan Ştefănescu în anii 1970-1989; Institutul de Arheologie, înfiinţat în 1956, a avut ca directori pe academicienii Emil Condurachi în anii 1956-1970 şi Dionisie M. Pippidi în anii 1970-1981; Institutul de Studii Sud-Est Europene, întemeiat în 1963, a avut ca directori pe profesorii Mihail Berza în 1963-1978, Eugen Stănescu în 1978-1985 şi Gheorghe I. Ioniţă

în 1985-1989). Andrei Oțetea, Mihai Berza şi Emil Condurachi au avut funcții de conducere şi la nivelul unor instituții precum Academia Română, Comisia Națională a României pentru UNESCO şi Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene, fiind unii dintre artizanii deschiderii internaționale a României în anii 1960 şi 1970, precum şi catalizatori ai cercetării ştiințifice. După stingerea din viață şi/sau pensionarea acestei generații de mari profesori, standardele profesiei au fost promovate de unii dintre discipolii lor din generațiile formate după al Doilea Război Mondial. Un exemplu de profesionalism discret a fost profesorul Radu Manolescu, care, dincolo de contribuțiile sale proprii în domeniul cercetării – cartea sa despre comerțul Braşovului în secolele XIV-XVI reprezintă şi astăzi o referință majoră în istoria economică – a ştiut să transmită multor generații de studenți o viziune sistematică asupra istoriei universale medievale şi respectul pentru aspectele tehnice ale meseriei, inclusiv pentru studiul paleografiei.

Totodată, chiar şi în condițiile vitrege ale ultimului deceniu al regimului comunist, unii dintre profesorii care beneficiaseră de deschiderea din anii 1960 şi 1970, au ştiut să anime vocația de cercetare a celor mai buni studenți, alocând timp suplimentar, energie şi inteligență pentru a-i forma în domenii de studii mai puțin afectate de ideologia oficială, exemplari în acest sens fiind profesorii (la acea dată lectori) Zoe Petre în domeniile istoriei antice şi antropologiei istorice şi Mihai Maxim în domeniul studiilor otomane. Unele dintre aceste inițiative şi-au găsit concretizări instituționale prin crearea unor instituții de cercetare ad-hoc, care ofereau un cadru de colaborare şi comunicare academică, dar nu şi posibilități de angajare, cum au fost Laboratorul de Demografie Istorică (inițiat de academicianul Ştefan Ştefănescu) şi Laboratorul de Studii Otomane (inițiat de Mihai Maxim, dar prezidat pentru „protecție" de decanul Gheorghe Ioniță).

Profesorul Radu Manolescu cu studenții la istorie, 1986

Facultatea de Filosofie a fost înființată în 1948 prin divizarea Facultății de Litere şi Filosofie. Datorită sensibilității ideologice a domeniului său de activitate, ea a suferit o înnoire radicală nu doar la nivelul curriculei şi al conținutului disciplinelor, ci şi la nivelul corpului profesoral şi chiar al spațiului în care şi-a desfăşurat activitatea. Astfel, sediul facultății a fost pe durata întregii perioade comuniste în clădirea Facultății de Drept din bulevardul 6 Martie nr. 64. În anii 1950 Facultatea de Filosofie a absorbit alte două facultăți, pe cea de ziaristică şi pe cea de pedagogie-psihologie. Facultatea de Ziaristică avusese o existență efemeră[62]. Înființată în anul universitar 1952-1953 şi funcționând tot în localul din bulevardul 6 Martie nr. 64, ea a fost transformată în secție a Facultății de Filosofie după numai doi ani, iar în 1956 secția şi programul de studii au fost desființate, pregătirea de specialitate a ziariştilor fiind rezervată Academiei „Ştefan Gheorghiu", în timp ce pentru studenții de filosofie a mai fost oferit doar un curs de teoria şi practica presei pentru anii III şi IV, iar în cadrul Facultății de Limbă şi Literatură Română s-au predat în anii 1960 cursuri de teoria şi practica presei. Facultatea de Pedagogie-Psihologie, înființată în 1948, a funcționat cu sediul în clădirea centrală a Universității, intrarea dinspre strada Edgar Quinet nr. 7, fiind restructurată în 1954, când partea de psihologie a fost mutată ca secție a Facultății de Filosofie, iar partea de pedagogie a continuat să formeze ca o facultate separată până în anul 1957, când şi ea a fost transformată într-o simplă secție a facultății de filosofie. În ceea ce priveşte filosofia propriu-zisă, aceasta a fost afectată sever de factorul ideologic şi de afirmarea agresivă a multor non-valori. Pe de altă parte, trebuie să remarcăm faptul că unii profesori care aparținuseră mişcării de stânga încă dinainte de 1944 şi care beneficiau de o poziție puternică în interiorul regimului, dar erau intelectuali autentici, precum academicianul Athanase Joja (care a fost nu numai şeful catedrei de logică la Universitate, ci şi ministru al învățământului în anii 1957-1960 şi preşedinte al Academiei în 1959-1963), şi sociologul Tudor Bugnariu, decan al Facultății de Filosofie în anii 1958-1965, au reuşit să mențină unele insule de profesionalism ridicat şi să integreze în sistem şi tineri capabili să promoveze valorile academice[63].

Profesorul Gheorghe Vlăduțesu

62 Marian Petcu, *10 teme de istorie a jurnalismului*, Bucureşti, Ars Docendi, 2012, p. 49.

63 În ultimii ani au apărut mai multe volume de memorialistică şi de analiză din perspectivă subiectivă a unor evoluții ale domeniilor de studii integrate în Facultatea de Filosofie în această perioadă. Menționăm fără pretenția exhaustivității: Mircea Flonta, *Apropieri - Convorbiri cu Romulus Brâncoveanu*, Editura Paralela 45, 2005; Cătălin Zamfir, *O istorie subiectivă în sociologia românească din 1944 până în prezent*, Iaşi, Polirom, 2009; David Ilina, *Contemplatio. Convorbiri cu Valentin Mureşan*, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2012; Ion Ianoşi, *Internaționala mea. Cronica unei vieți*, Iaşi, Polirom, 2012.

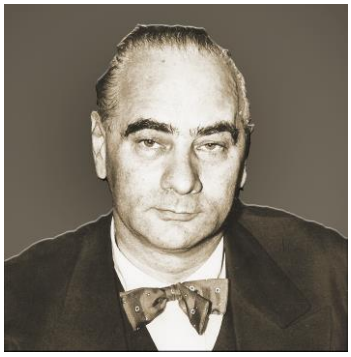

Athanase Joja, preşedinte al Academiei

Anii 1960 au fost contradictorii la Facultatea de Filosofie. Pe de o parte, politrucii regimului comunist erau în ofensivă, înscenând scandaluri menite să readucă în centrul atenției vigilența ideologică, cum a fost cazul în 1965, când decanul Tudor Bugnariu a luat apărarea studenților anchetați de Securitate, ceea ce a condus la înlocuirea sa din funcția de decan. Pe de altă parte, la insistențele lui Miron Constantinescu, revenit în cercul de putere al regimului comunist după moartea lui Dej, în 1966 a fost reînființat la Universitatea din Bucureşti învățământul superior sociologic, care avusese o tradiție atât de bogată în perioada interbelică şi care fusese desființat în 1948. În felul acesta, în anii 1966-1977 Facultatea de Filosofie a fost formată din patru secții - filozofie, psihologie, pedagogie (în unii ani având în secundar limba şi literatura română), şi sociologie. Dacă în anul universitar 1961/1962 Facultatea de filosofie avea 8 catedre, în anul universitar 1970/1971 numărul catedrelor ajunsese la 11 (catedra de sociologie; catedra de istoria sociologică şi a doctrinelor politice; catedra de socialism ştiințific; catedra de filosofie marxistă; catedra de economie politică; catedra de psihologie; catedra de pedagogie; catedra de istoria filosofiei; catedra de logică; catedra de estetică-etică; catedra de metodică şi practică pedagogică). Per total, în anii 1960 şi cea mai mare parte a anilor 1970 deschiderea a fost considerabilă, iar mulți dintre tinerii formați în această perioadă, sau dintre cei care intraseră în corpul didactic în anii anteriori, au reuşit să beneficieze şi de contacte internaționale şi să se afirme în plan academic. Aceste dezvoltări amenințau conformismul ideologic dorit de autorități. Mulți dintre absolvenții de sociologie şi psihologie care se angajau în întreprinderi sau în diverse instituții ale statului aveau idei care deranjau pe activiştii partidului şi/sau pe conducătorii acestor organizații. Chiar şi unii dintre intelectualii de stânga, inclusiv profesorul Radu Florian din catedra de socialism ştiințific, respingeau deriva naționalistă şi voluntaristă a regimului Ceauşescu, şi manifestau deschideri spre alte variante ale ideologiei comuniste, mai ales spre euro-comunism[64].

Aceste tendințe au stârnit reacția regimului, care dorea să conserve doar componenta de pepinieră de cadre ideologice obediente a studiilor filosofice. În combinație cu tendințele mai generale de comasare din învățământul superior, această reacție a condus la măsuri radicale, cum au fost desființarea programelor distincte de studii în domeniile psihologiei,

[64] A se vedea Alexandru Florian, *Radu Florian – o imagine controversată, un destin asumat*, „Observator cultural", 226, 22.06.2004 (accesibil online la http://www.observatorcultural.ro/Radu-Florian-o-imagine-controversata-un-destin-asumat*articleID_11171-articles_details.html).

pedagogiei şi sociologiei, şi unificarea Facultății de Filosofie cu Facultatea de Istorie, Facultatea de Istorie-Filosofie oferind începând din anul universitar 1977/1978 şi până la căderea regimului comunist doar programe de istorie-filosofie şi filosofie-istorie. Numărul catedrelor a fost şi el redus, mai întâi la şase, iar apoi la trei, astfel încât în anul 1989 mai existau doar catedra de filosofie, catedra de economie politică, sociologie şi socialism ştiințific, şi catedra de pedagogie şi psihologie. De remarcat însă faptul că până şi în aceste vremuri dificile, mulți dintre profesorii facultății au reuşit să-şi conserve profesionalismul şi rectitudinea morală, concentrându-se în subdomenii mai puțin expuse interferenței ideologice (filosofia analitică, epistemologia, logica, estetica, istoria filosofiei). Mai mult, datorită scăderii masive a numărului de studenți la secția de filosofie-istorie, multe cadre didactice ale facultății au trebuit să predea discipline filosofice studenților altor facultăți, ceea ce a făcut ca profesori precum Mircea Flonta, Vasile Tonoiu sau Ion Ianoşi să poată promova şi în alte facultăți ale Universității valorile academice şi un model filosofic alternativ față de varianta primitivă a ideologiei oficiale a ceauşismului târziu.

Studiile filologice au cunoscut evoluții sinuoase în timpul regimului comunist. Prin reforma din 1948 fusese înființată Facultatea de Filologie, dar pentru ramura care a cunoscut dezvoltarea cantitativă cea mai puternică – studiul limbii ruse şi a literaturii ruse şi sovietice – a fost creată în paralel şi o instituție distinctă, Institutul „Maxim Gorki". Planurile de învățământ au fost structurate tot mai puternic spre formarea de profesori pentru învățământul secundar, iar în corpul didactic, pe lângă unii profesori de mare calitate, care deseori au fost supuşi urmăririi, intimidărilor şi persecuției, au pătruns şi destule non-valori promovate politic, cum a fost Gheorghe Orzea, decan în anii 1950-1953. Până în anul universitar 1954/1955, când a fost a fost desființată secția de traducători, facultatea a funcționat cu nouă secții, asigurând predarea atât a limbii şi literaturii române, cât şi a unui număr apreciabil de limbi şi literaturi străine. În anul universitar 1961/1962 Facultatea de Filologie avea următoarele opt secții, care răspundeau fiecare de unul sau mai sau mai multe programe de studii: limba şi literatura română; limba şi literatura rusă – secundar limba şi literatura română; limbi slave; limbi romanice şi limbi germanice; limba şi literatura maghiară – secundar limba şi literatura română; limbi orientale; limbi clasice; teoria literaturii, critică literară şi folclor. În acelaşi an, facultatea ajunsese să aibă 16 catedre (catedra de teoria literaturii; catedra de limba română; catedra de istoria literaturii române; catedra de filologie clasică şi lingvistică generală; catedra de lingvistică romanică şi limbă spaniolă; catedra de limba şi literatura franceză; catedra de limba şi literatura italiană; catedra de limba şi literatura germană; catedra de limba şi literatura engleză; catedra de filologie rusă; catedra I de limbi slave; catedra II de limbi slave; catedra de limba şi literatura chineză; catedra de limbi şi literaturi turcice; catedra de limba şi literatura arabă; catedra de literatură universală), iar numărul de studenți la zi şi fără frecvență a depăşit cifra de 2500. Totodată, începând din anul 1960 Facultatea de Filologie a Universității din Bucureşti a organizat anual *Cursurile de Vară de limba română* (la Sinaia, Braşov, Bucureşti) şi *Colocviile ştiințifice de limbă, literatură, istorie şi artă a poporului român*, destinate profesorilor, cercetătorilor şi studenților străini interesați de studiile româneşti. Inițiate de academicianul

Alexandru Rosetti şi conduse mult timp de profesorul Boris Cazacu, apoi de profesorii Alexandru Piru, Ion Coteanu şi Dan Horia Mazilu, aceste cursuri la care au predat şi cadre didactice de la alte facultăți ale Universității sau de la alte instituții din țară, au avut un rol important în deschiderea internațională a României din anii 1960 şi 1970 şi au contribuit la formarea unui mare număr de specialişti occidentali în domeniul studiilor româneşti. Totodată, facultatea a asigurat cursuri intensive (un an pregătitor) pentru cetățenii străini aflați la studii în România.

În anul 1963, Facultatea de Filologie a fost divizată în Facultatea de Limbă şi Literatură Română şi Institutul de Limbi şi Literaturi Străine, care avea la rândul său trei facultăți. Facultatea de Limba şi Literatura Română a continuat să aibă sediul în clădirea centrală a Universității, intrarea din str. Edgar Quinet nr. 7, şi a funcționat cu o singură secție, oferind atât în forma de cursuri de zi, cât şi pentru forma fără frecvență, un program de dublă specializare de limba şi literatura română – secundar o limbă străină (franceză, italiană, spaniolă, apoi şi engleză, germană, rusă, latină). În anii 1960 facultatea a cunoscut o considerabilă înflorire, atât în ceea ce priveşte numărul de studenți, cât şi prin angajarea unui număr important de tinere cadre didactice. Totodată, au fost întemeiate şi catedre noi, astfel încât în anul universitar 1970/1971 Facultatea de Limba şi Literatura Română avea opt catedre (catedra de istoria limbii; catedra de limba română contemporană; catedra de lingvistică generală; catedra de istoria literaturii române vechi şi folclor; catedra de istoria literaturii moderne; catedra de istoria literaturii române contemporane; catedra de teoria literaturii; literatură universală şi comparată)[65]. Deşi în această perioadă s-au stins din viață figuri emblematice ale facultății, precum Tudor Vianu (1964) sau George Călinescu (1965), noua generație de critici şi istorici ai literaturii a strălucit prin personalități de prim rang, în frunte cu Nicolae Manolescu şi Eugen Simion, care au afirmat cu tărie primatul esteticului în evaluarea creațiilor literare.

Filosoful Constantin Noica la Universitatea din Bucureşti, împreună cu rectorul Ioan Ioviț Popescu şi profesorii Zoe Dumitrescu-Buşulenga şi Eugen Simion

[65] Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 1575/1971.

În acelaşi timp, sociologi şi istorici ai literaturii precum Paul Cornea şi Ştefan Cazimir au analizat subtil modul în care literatura a interacționat cu societatea, iar Mihai Pop a fost personalitatea cea mai importantă în dezvoltarea folcloristicii. În fine, dar nu în cele din urmă, tradițiile profesionale solide ale lingvisticii bucureştene au fost duse mai departe de academicianul Ion Coteanu, care a condus mulți ani şi Institutul de lingvistică şi care, împreună cu mai vârstnicii Iorgu Iordan şi Alexandru Graur, a fost redactorul responsabil al noii serii a *Dicționarului limbii române (DLR)*, lucrarea de referință a lingvisticii româneşti, şi a coordonat apoi *Dicționarul explicativ al limbii române* (prima ediție a fost publicată în 1975).

Academicianul Alexandru Graur

Institutul de Limbi şi Literaturi Străine a ființat într-o formulă instituțională specială de ataşare pe lângă Universitatea din Bucureşti aproape un deceniu, din anul 1963 până în anul 1972, pentru ca apoi cele trei facultăți ale sale – Facultatea de Limbi Slave, Facultatea de Limbi Romanice şi Clasice, Facultatea de Llimbi Germanice – să fie integrate pe deplin şi direct în cadrul Universității. Institutul a avut două sedii, unul în strada Pitar Moş nr. 13-15, unde îşi aveau locația Facultatea de Limbi Slave şi Facultatea de Limbi Germanice, altul în clădirea centrală a Universității, intrarea din strada Edgar Quinet nr. 7, unde şi-au desfăşurat activitatea Facultatea de Limbi Romanice şi Clasice şi secția de limbi şi literaturi orientale.

Facultățile au fost conduse de personalități ştiințifice remarcabile, precum academicianul Gheorghe Mihăilă, decan al Facultății de Limbi Slave, profesorii Paul Miclău şi Ion Brăescu, decani ai Facultății de Limbi Romanice, sau profesorul Dumitru Chițoran, decan al Facultății de Limbi Germanice. Oferta didactică a cunoscut o expansiune considerabilă în anii 1960, institutul oferind programe de studiu pentru un număr considerabil de limbi străine în toate cele trei forme de studii (zi, seral şi fără frecvență). În mod firesc, a crescut şi numărul de cadre didactice, mai ales la limbile romanice şi germanice (limbile slave cunoscuseră un număr mare de angajări în perioada anterioară), iar în anul universitar 1970/1971 funcționau 20 de catedre, repartizate astfel: Facultatea de Limbi şi Literaturi Romanice, clasice şi orientale – opt catedre (catedra de limba franceză; catedra de literatura franceză; catedra de limba franceză – lectorate; catedra de limba şi literatura spaniolă; catedra de limba şi literatura italiană; catedra de limbi şi literaturi clasice; catedra de limbi şi literaturi orientale; catedra de limba şi literatura maghiară); Facultatea de Limbi şi Literaturi Germanice – şapte catedre (catedra de limba germană; catedra de literatura germană; catedra de limba germană – lectorate;

catedra de limba engleză; catedra de literatura engleză; catedra de limba engleză – lectorate; catedra de metodica limbii române pentru studenți străini – practica pedagogică); Facultatea de Limbi şi Literaturi Slave – cinci catedre (limba rusă; literatura rusă; limbi şi literaturi slave sudice; limba şi literatura cehă şi slovacă; limba şi literatura polonă şi ucraineană).

În cadrul Institutului de Limbi şi Literaturi Străine a funcționat şi o secție metologică dotată cu laboratoare practice şi aparatură modernă, care a permis studenților să beneficieze de posibilitatea pregătirii cu ajutorul unor mijloacelor audio-vizuale performante la acea dată. Deşi cea mai mare parte a activității cadrelor didactice a fost orientată spre partea practică a predării limbilor şi literaturilor străine, nu au lipsit nici realizările importante în planul cercetării ştiințifice, ilustrate de exemplu de Vladimir Drimba prin studii dedicate limbilor turcice, de Nadia Anghelescu în arabistică, sau de Iancu Fischer în studiul latinei dunărene. Totodată, în anul 1970, la inițiativa profesorului Paul Miclău, a fost înființat Grupul Român de Semiotică (GROMS) în cadrul Societății Române de Lingvistică.

În anii 1970, şi în domeniul filologic s-au făcut simțite efectele comasării şi restrângerii cantitative care au afectat întregul învățământ superior universitar-pedagogic. Mai întâi, pentru multe limbi şi literaturi străine s-a stabilit să se şcolarizeze grupe din doi în doi ani, apoi a fost redus numărul de catedre şi au fost eliminate programele de studii filologice la seral, iar în 1978 cele trei facultăți distincte au fost unificate în cadrul unei singure Facultăți de Limbi Străine.

Mai mult, în 1986 Facultatea de Limba şi Literatura Română şi facultatea de limbi străine au fost unite din nou într-o singură facultate, iar reducerea numărului de catedre a continuat, astfel încât în anul 1989 Facultatea de Filologie mai avea doar şase catedre (catedra de limba română; catedra de literatura română; catedra de limba şi literatura franceză; catedra de limbi romanice; catedra de limbi germanice; catedra de limbi slave), iar multe subdomenii erau amenințate să nu mai poată realiza înlocuirea firească a generațiilor.

Institutul de limbi şi literaturi străine, laboratorul de fonologie

Orientalistul Sergiu Al.-George împreună cu studenți şi profesori din România şi India

În 1948 Facultatea de Drept a Universității Bucureşti a fost reorganizată ca facultate de ştiințe juridico-administrative, nume schimbat ulterior în Facultatea de Ştiințe Juridice, revenirea la vechea denumire „Facultatea de Drept" realizându-se abia în anul 1968[66]. Sediul facultății a rămas în clădirea construită în anii 1930, dar a cărei adresă oficială a fost schimbată în Bulevardul 6 Martie (ulterior redenumit Gheorghe Gheorghiu-Dej, actualmente bulevardul Mihail Kogălniceanu) nr. 64. Deşi corpul didactic a cunoscut mari fluctuații, pe de o parte datorită epurărilor şi pensionărilor forțate, pe de altă parte datorită includerii unor persoane cu niveluri foarte diverse de pregătire, personalități precum profesorul de drept civil Traian Ionaşcu sau profesorul de drept roman Constantin Tomulescu, au reuşit să se mențină în cadrul instituției şi să asigure transmiterea unor standarde profesionale mai înalte. Planurile de învățământ au fost sever restructurate, iar numărul studenților a cunoscut fluctuații considerabile. Deşi numărul secțiilor a ajuns la şase în anul universitar 1954/1955 (teoria statului şi dreptului; drept civil; drept penal; drept de stat şi administrativ; drept internațional; ştiințe juridice – cursuri fără frecvență), pe fond diversificarea a fost păstrată doar ca nivel de specializare iar licențele au fost acordate doar în ştiințe juridice (drept). Începând cu anul universitar 1962/1963 în cadrul Facultății de Drept a funcționat pentru câțiva ani şi o secție postuniversitară cu durata de 2 ani, pentru pregătirea specialiştilor în relațiile diplomatice şi economice internaționale, iar din anul universitar 1969/1970 s-a adăugat şi un program de studii de ştiințe administrative (zi). Având în vedere caracterul compact al ofertei de programe de studii, comasările din anii 1970 nu au mai avut ce reduce, astfel încât în anul universitar 1978/1979 facultatea de drept oferea programe cu specializările drept şi drept economic şi administrativ, cursuri de zi şi fără frecvență. Numărul catedrelor a fost redus dramatic în 1948, a sporit apoi, ajungând la cinci în anul universitar 1970/1971 (catedra de teoria şi istoria statului şi dreptului; catedra de drept civil; catedra de drept penal; catedra de drept constituțional şi administrativ; catedra de drept internațional public)[67], a fost redus la două în anii 1970 (în anul universitar 1979/1980 mai existau doar catedra de drept civil şi catedra de drept public), iar apoi la o singură catedră de drept.

Deşi în mai mică măsură decât în perioadele anterioare, unii dintre profesorii Fcultății de Drept au îndeplinit şi funcții de demnitate publică la nivel național. Astfel, profesorul de drept civil Constantin Stătescu a fost preşedintele Tribunalului Suprem (1975-1977) şi ministru al justiției (1977-1979), iar Ioan Ceterchi preşedinte al Consiliului Legislativ (1971-1980) şi ministru al justiției (1980-1982). Alți profesori ai Facultății de Drept au beneficiat de recunoaştere prin cooptarea în organisme internaționale, cum a fost cazul profesorului Grigore Geamănu, care, după ce a fost decan al Facultății de Drept, a fost membru al Curții de Arbitraj de la Haga (1965-1971), sau cel al profesorului Tudor Radu Popescu, membru al mai multor asociații internaționale de drept comparat.

[66] Mihail M. Andreescu, *Facultatea de drept a Universității din Bucureşti 1859-2009. File de istorie,* Bucureşti, Monitorul Oficial, 2009, p. 129.

[67] Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 1575/1971.

Relațiile internaționale ale Universității din Bucureşti în anii 1948-1989

Primii ani ai regimului comunist au fost o perioadă de restrângere a relațiilor internaționale ale Universității din Bucureşti. Relațiile cu lumea occidentală au fost aproape cu totul întrerupte în contextul Războiului Rece, iar posibilitățile de circulație ale profesorilor (ca şi ale studenților) drastic eliminate. Chiar şi relațiile cu celelalte state central- şi est-europene aflate în sfera de influență a Uniunii Sovietice, care începuseră să fie promovate în anii 1945-1947, au rămas la un nivel modest. Desigur, vizitele ocazionale ale câte unui profesor sau (mai des) înalt demnitar sovietic având atribuții în coordonarea învățământului superior, a culturii şi/sau ştiinței, stârneau agitație în lumea universitară, şi deseori preocuparea de a arăta oaspeților şi mai ales activiştilor din țară cât de mult se preocupau universitarii români să aplice învățăturile şi experiența „fratelui mai mare". O altă componentă semnificativă de la începutul anilor 1950 a fost plecarea la studii de doctorat în Uniunea Sovietică a unora dintre cei mai buni absolvenți ai Universității din Bucureşti. Unii dintre aceşti tineri s-au orientat spre domenii în care Rusia sovietică avea o tradiție academică solidă (matematici, bizantinistică, lingvistică, folcloristică), alții spre domenii care evident aveau mai degrabă finalități politico-ideologice. În consecință, de pe urma acestor studii în Uniunea Sovietică, România s-a ales şi cu (câțiva) specialişti bine pregătiți, şi cu destui veleitari, care au profitat de blazonul sovietic pentru a dobândi poziții în Universitate sau în alte instituții cultural-ştiințifice.

De pe la mijlocul anilor 1950 poate fi percepută şi o mică deschidere în domeniul relațiilor internaționale ale membrilor comunității academice a Universității din Bucureşti. Mai întâi, au sporit cantitativ schimburile cu universitățile din celelalte țări socialiste.

Totodată, timid, dar real, unii dintre marii profesori care beneficiau de încrederea regimului, au început să primească aprobări să participe la diferite manifestări ştiințifice desfăşurate în străinătate, inclusiv în țări din Occident. S-a ajuns chiar la găzduirea la Bucureşti a unor manifestări ştiințifice cu participare internațională selectă, care au ajutat la reinserarea universitarilor români în circuitele ştiințifice mondiale. Un bun exemplu în acest sens a fost Congresul Matematicienilor Români desfăşurat în zilele de 27 mai – 4 iunie 1956, şi care, după o lungă perioadă de întrerupere (congresul anterior avusese loc în 1945 cu o participare strict românească), a adus la Bucureşti nu doar floarea specialiştilor români, ci şi peste 30 de matematicieni de frunte la nivel mondial, precum Jacques Hadamard (Paris), Wilhelm Blaschke (Hamburg), Masuo Hukuhara (Tokyo), Gianfranco Cimmino (Bologna), Georges de Rham (Lausanne & Geneva), Ralph Tambs-Lyche (Oslo), Carl Einar Hille (Yale), Samuel Eilenberg (New York) şi mulți alții. Pe lângă personalitățile consacrate la acea dată, la congresul de la Bucureşti din 1956 au participat şi tineri matematicieni în curs de afirmare, cum era Jean-Pierre Kahane (atunci încă la Montpellier, ulterior la Paris şi membru al Academiei Franceze).

Dacă în anii 1950 contactele internaționale au fost destul de timide, la începutul anilor 1960, în contextul politicii mai generale de deschidere internațională a regimului comunist din România, ele au sporit exponențial. Cum un număr crescând de specialişti străini doreau să acumuleze cunoştinţe despre limba şi cultura română, Universitatea din Bucureşti a organizat anual prin Facultatea de Filologie (apoi Facultatea de Limba şi Literatura Română) *Cursurile de Vară de limba română* (inițial la Sinaia, apoi la Braşov şi Bucureşti) şi *Colocviile ştiinţifice de limbă, literatură, istorie şi artă a poporului român*. Aceste cursuri au contribuit la formarea unui mare număr de specialişti occidentali în domeniul studiilor româneşti. Totodată, au fost organizate cursuri intensive (un an pregătitor) de limba română şi pentru cetățenii străini doritori să-şi desfăşoare studiile universitare în România.

Pe de o parte, rafinându-se, politica externă a regimului a inclus vizite la Universitatea din Bucureşti în programul unor înalți oaspeți politici, cum ar fi secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, U Thant (1963) sau preşedintele Franței Charles de Gaulle (1968).

Cursurile de vară de la Sinaia

Rectorul Jean Livescu (stânga) şi secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, U Thant (dreapta) la Universitatea din Bucureşti, 1963

În unele cazuri, Universitatea din Bucureşti a acordat chiar titlul de doctor *honoris causa* unor asemenea personalități politice de prim rang, cum au fost preşedintele Sukarno al Indoneziei (1960), împăratul Hailie Sellassie al Etiopiei (1964), şahinşahul Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr al Iranului (1966) şi Kurt Waldheim, secretarul general al O.N.U. (1973). Titlul de doctor *honoris causa* a fost acordat şi unor înalte personalități academice, cum ar fi matematicianul Ivan Georgevici Petrovski, rectorul timp de 22 de ani al Universității Lomonosov din Moscova, paleontologul Othmar Kühn, rector al Universității din Viena, filosoful René Maheu, director general al UNESCO, fizicianul suedez Sigvard Eklund, directorul Agenției Internaționale de Energie Atomică, fizicianul Alfred Kastler, profesor la École Normale Supérieure din Paris, laureat al premiului Nobel, şi psihologul Jean Piaget, profesor la Universitatea din Geneva.

Acordarea titlului de doctor *honoris causa* matematicianului Ivan G. Petrovski, 1962

Un moment cu totul aparte în această fază de deschidere internațională a fost ceremonia aniversării a 100 de ani de la înființarea Universității din Bucureşti. Împlinirea centenarului Universității coincidea cu afirmarea deplină a emancipării României conduse de Gheorghe Gheorghiu-Dej din ascultarea față de Uniunea Sovietică şi a deschiderii sale internaționale, atât spre Occident, cât şi spre țările din „Lumea a treia". În consecință, aniversarea Universității a fost valorificată ca un prilej de celebrare a noului curs politic al regimului, de confirmare a aderenței sale la tradițiile naționale şi a recunoaşterii internaționale de care se bucură. Prin dispoziția nr.452 din 26 iunie 1964 a Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Române a fost constituit un Comitet Național care să se ocupe de organizarea aniversării – comitet care avea în frunte pe însuşi prim-ministrul Ion Gheorghe Maurer, el însuşi absolvent al Facultății de Drept a Universității – şi care, pe lângă conducerea instituției aniversate şi a facultăților componente, mai cuprindea personalități politice şi academice de prim-rang, astfel încât practic toate instituțiile de partid şi de stat care ar fi putut să ajute la aniversare erau reprezentate şi co-responsabile la succesul întregii manifestări. Evitându-se data exactă a sărbătoririi (16 iulie), aniversarea a fost organizată în octombrie 1964. La festivitatea oficială, găzduită de Sala Palatului, pe lângă profesorii şi studenții Universității, au participat reprezentanți de frunte ai conducerii politice a țării, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, ai principalelor instituții de cultură şi învățământ superior din țară, precum şi ai unui mare număr de universități străine. Era un moment de afirmare a adeziunii lumii academice la politica regimului, dar şi de consolidare a legăturilor internaționale şi a prestigiului Universității din Bucureşti.

Scînteia
Organ al Comitetului Central al P.M.R.
ADUNAREA FESTIVĂ CONSACRATĂ CENTENARULUI UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
1864 1964
FRONTUL DE LUCRU PENTRU IARNĂ PE ȘANTIERE
Construcții pentru sporirea capacității de producție
1600 propuneri gospodărești
Cuvîntarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej
Anul în curs văzut de meteorologi
Pe glob în 24 de ore
Președintele Cubei a sosit la Moscova
Premiul Nobel pentru pace

Aniversarea centenarului Universității din București
reflectată în *Scânteia* din 15 octombrie 1964

Multe dintre aceste contacte au facilitat încheierea unor acorduri şi înțelegeri punctuale cu universități şi instituții academice din alte țări, prin care s-au pus bazele unor colaborări diverse. Universitatea din Bucureşti a găzduit tot mai multe reuniuni ştiințifice internaționale, iar unii specialişti străini au susținut conferințe sau chiar cursuri în cadrul său.

Un moment semnificativ pentru această dinamică a fost şi organizarea de către Universitatea din Bucureşti în aprilie 1970 a reuniunii rectorilor universităților europene, la care au participat 30 de rectori din 22 de țări europene, precum şi reprezentanți ai UNESCO[68]. Iar în anul 1971 Universitatea din Hamburg şi-a inaugurat politica de deschidere spre cooperarea cu universitățile de dincolo de cortina de fier printr-un prim acord de cooperare ştiințifică cu Universitatea din Bucureşti, acord semnat de rectorii Peter Fischer-Appelt şi Jean Livescu.

68 Liste de participanți şi programul manifestării în Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat, registrul nr. 1268/1970.

Studenții Facultății de Fizică în Aula Magna, la Conferința Internațională a Gazelor Ionizate, 1969

În această fază de deschidere internațională profesorii universității au putut beneficia şi de posibilitatea de a participa la un număr sporit de manifestări ştiințifice organizate în alte țări, sau chiar de stagii de cercetare şi/sau pregătire în străinătate.

Bazate uneori pe reactivarea unor legături stabilite încă înainte de instaurarea regimului comunist, alteori pe colaborări noi, plecările în străinătate au devenit tot mai numeroase nu doar în țările socialiste europene, ci şi în țări precum Franța, Germania, Austria, Italia şi apoi chiar Statele Unite. Ele au fost sprijinite şi de instituții puternice din aceste țări, cum ar fi mai ales Fundația Alexander von Humboldt din Germania, sau programul Fulbright din Statele Unite. Aceste plecări au reprezentat şanse extraordinare de profesionalizare pentru profesorii Universității din Bucureşti şi de ridicare a calității activității de cercetare din cadrul acesteia, ca şi prilejuri pentru integrarea României în circuitul academic internațional. De altfel, contactele stabilite cu aceste prilejuri şi buna impresie făcută de participanții români au permis integrarea unor personalități din România în organisme ştiințifice internaționale şi organizarea în România a unor importante manifestări internaționale în anii ce au urmat.

Un bun exemplu pentru această dinamică a fost al XV-lea Congres Internațional de Ştiințe Istorice, desfăşurat la Bucureşti în 10-17 august 1980[69].

Profesorul Mihai Berza fusese în tinerețe secretar al Şcolii Române de la Roma, şi se distinsese printr-o remarcabilă teză de doctorat despre oraşul Amalfi în perioada preducală. După o perioadă lungă de izolare, în anii 1960 el a reintrat în circuitul ştiințific internațional, iar recunoaşterea sa

[69] Informațiile despre congres au la bază relatările din „Revista de istorie", tom 33, 1980, nr. 7-8, pp. 1247-1252 şi nr. 9, pp. 1647-1650.

internațională a fost potențată atât de valoarea sa individuală, cât şi de aprecierea pe care o suscita poziția distinctă a României în cadrul grupului statelor socialiste. În consecință, în anul 1970 profesorul Berza a fost ales în Biroul Comitetului Internațional de Ştiințe Istorice, şi a avut prilejul de a obține pentru România organizarea la Bucureşti a congresului internațional de istorie planificat pentru anul 1980. Din păcate, profesorul Berza nu a mai apucat să vadă acest congres, stingându-se din viață în toamna anului 1978. În acest context, autoritățile de partid şi de stat s-au amestecat intensiv în organizarea congresului, iar în fruntea comitetului de organizare a fost plasat un ne-istoric, scriitorul Mihnea Gheorghiu, preşedintele Academiei de Ştiințe Sociale şi Politice. La congres au participat peste 2000 de istorici din 67 de țări, remarcându-se delegațiile numeroase şi consistente din unele state socialiste europene (Uniunea Sovietică, Bulgaria, Polonia, R.D.G., Ungaria), precum şi din Franța, Statele Unite, Japonia, Spania, R.F.G. şi Suedia. Lucrările congresului au fost găzduite de Ateneul Român (şedințele plenare) şi de Universitatea din Bucureşti prin clădirea centrală şi clădirea Facultății de Drept, prilej pentru unul dintre participanții români să remarce cu amărăciune faptul că marea reuniune s-a desfăşurat „din punctul de vedere al infrastructurii, la nivel interbelic”[70].

Pentru profesorii şi studenții antrenați în sprijinirea desfăşurării congresului, acesta a fost o remarcabilă experiență profesională. La acest congres a fost înființată şi Comisia Internațională de Istorie a Istoriografiei, prilej pentru ca tânărul lector universitar Lucian Boia să fie ales secretar general (ulterior şi vicepreşedinte) al acestui organism, în cadrul căruia a coordonat elaborarea unui amplu dicționar internațional al marilor istorici ai lumii. Era un moment crucial într-o carieră remarcabilă a unui mare profesor al Universității din Bucureşti.

În anii 1980 asemenea mari reuniuni internaționale au început să fie tot mai rare. Desigur, în 19-30 iulie 1981 capitala României a găzduit întrecerile celei de-a XI-a Universiade de vară, la care au participat 2912 sportivi din 86 de țări, dar şi în acest caz decizia organizării la Bucureşti a acestei întreceri fusese luată cu ani buni înainte. Uneori, au fost compromise chiar şi evenimente academice deja antamate. Iată felul în care relatează profesorul Paul Cornea situația în care s-au găsit delegații români la congresul din 1982 al Asociației Internaționale de Literatură Comparată (AILC):

> „încă în 1976, la Budapesta, delegația română promisese (desigur, pe baza unui mandat primit de la foruri) că va organiza la București congresul din 1985, îşi reînnoise solemn făgăduiala la Innsbruck, în 1979, nu dăduse pe parcurs nici un semn de dezangajare, iar acum, în ultimul ceas, fără a putea invoca nici un motiv cât de cât plauzibil, nu i se mai dădea curs promisiunii făcute: românii pur şi simplu depuneau armele, ieşeau din joc. Pentru orice coleg occidental, era un lucru de neînțeles. Chiar şi în ochii prietenilor noştri apăream ca niște oameni neserioşi, fără cuvânt, iresponsabili. Ce puteai să le explici: că, la noi, orice decizie în cultură depinde de toanele şi de pixul tovarăşei Ceauşescu? Din fericire, situația de avarie survenită la nivelul AILC, care trebuia să găsească urgent un alt loc de desfăşurare, a putut

[70] Florin Constantiniu, *De la Răutu şi Roller....*, p. 383.

fi rezolvată rapid. Colegul Daniel-Henri Pageaux, profesor la Sorbona IV, a obținut printr-un telefon dat rectorului său aprobarea organizării congresului din 1985 la Paris! Am respirat uşurați, deşi pentru noi umilința era aceeaşi. Plus ridicolul: Pageaux reuşise să realizeze în jumătate de oră ceea ce noi mişculaserăm fără rezultat, umblând după aprobări şi potcoave de cai morți, vreme de opt ani!"[71].

Politica tot mai ostilă contactelor internaționale şi restricțiile valutare au făcut ca şi aprobările pentru participarea unor specialişti români la manifestări ştiințifice internaționale să fie tot mai rare. Ele nu au lipsit cu totul, dar tot mai multe solicitări care erau aprobate de conducerea Universității erau blocate la Comitetul de Partid al Centrului Universitar Bucureşti sau la „Cabinetul 2". Dacă avem în vedere şi restrângerea achizițiilor de publicații străine, putem conchide că Universitatea din Bucureşti se îndrepta spre o izolare tot mai accentuată față de comunitatea ştiințifică internațională.

Concluzii

Perioada regimului comunist a fost contradictorie pentru Universitatea din Bucureşti. Ea a debutat sub semnul epurărilor şi persecuțiilor, al politizării şi luptei de clasă. Universitatea a reuşit să treacă, în unele privințe mai bine, în altele cu pierderi grave, umane şi instituționale, prin teribilele încercări ale anilor 1940 şi 1950. Au urmat apoi ani de destindere relativă, de expansiune cantitativă şi de reafirmare şi consolidare a valorilor profesionale. După 1971 a început declinul, care s-a accentuat inexorabil, aducând şi Universitatea într-o criză tot mai gravă în anii 1980, sincron cu criza generală a societății româneşti în sumbrul deceniu nouă al secolului XX.

Dincolo de aceste fluctuații, a căror amplitudine reprezintă o contrazicere categorică a caracterului ştiințific al planificării socialiste şi a inexorabilității progresului clamată de liderii comunişti, la finele anului 1989 cea mai mare parte a dezvoltărilor din deceniile anterioare fuseseră anulate, iar Universitatea din Bucureşti se găsea într-o situație (aproape) la fel de proastă ca la începuturile regimului comunist.

Şi atunci, nu a rămas nimic pozitiv la capătul anilor 1948-1989? În realitate, s-au făcut importante progrese în profesionalizare, atât în ştiințele exacte, cât şi în domeniul umanioarelor. A avut loc totodată o lărgire semnificativă a ariei sociale de recrutare a studenților şi cadrelor didactice ale Universității. Deşi Universitatea ocupa în prioritățile regimului un rol inferior învățământului superior tehnic, profesorii săi au obținut rezultate în cercetarea ştiințifică şi în dezvoltarea culturii române care i-au pus în prim-plan la nivel național. Dar, mai presus de toate, infuzia de cadre tinere în faza de expansiune din anii 1960 şi de la începutul

[71] Paul Cornea, *Ce a fost – cum a fost*…, pp. 363-364.

anilor 1970 a asigurat transmiterea valorilor academice de la marii profesori supraviețuitori din perioada interbelică spre demni continuatori, care după 1989 au putut amorsa o nouă fază de expansiune şi afirmare națională şi internațională a Universității din Bucureşti.

6

Universitatea din Bucureşti după 1989

Criza generală în care s-a cufundat societatea românească în anii 1980 şi exemplul schimbărilor de conducere din celelalte state socialiste central- şi est-europene au condus la declanşarea Revoluţiei din Decembrie 1989. Dat fiind că Nicolae Ceauşescu s-a cramponat de putere, iar ceilalţi exponenţi ai conducerii de partid şi de stat nu au riscat să preia gestiunea unei tranziţii a puterii, a fost nevoie de manifestaţii de stradă împotriva regimului Ceauşescu şi s-a ajuns la momente în care forţele de represiune au acţionat în forţă contra manifestanţilor.

Începute la Timişoara, manifestaţiile împotriva regimului s-au extins la Bucureşti în ziua de joi 21 decembrie 1989. Cum era ziua premergătoare vacanţei de iarnă, o parte dintre studenţi plecaseră deja acasă. Exponenţii regimului au luat totuşi măsuri încercând să prevină contagiunea revoluţionară în Universitate şi au organizat tot felul de comandamente şi un serviciu de permanenţă în facultăţi şi la rectorat. Cu toate acestea, la demonstraţiile din centrul Bucureştiului din după-amiaza zilei de 21 decembrie au participat numeroşi studenţi ai Universităţii din Bucureşti, cu atât mai mult cu cât o mare parte dintre evenimente au avut loc în imediata vecinătate a clădirii-simbol a Universităţii („baricada de la Inter"). Totodată, în noaptea de 21 spre 22 decembrie, atunci când forţele represive ale regimului au lichidat pungile de rezistenţă ale manifestanţilor, mai mulţi studenţi ai Universităţii din Bucureşti au fost arestaţi şi închişi la Jilava, unde au fost supuşi umilinţelor şi maltratărilor ca şi ceilalţi revoluţionari. Alţi studenţi ai Universităţii din Bucureşti, precum şi destule cadre didactice, s-au alăturat coloanelor formate precumpănitor din muncitori de pe marile platforme industriale de la periferia Capitalei, care au mărşăluit spre centrul Bucureştilor în dimineaţa zilei de vineri 22 decembrie, au ocupat clădirea Comitetului Central al P.C.R. şi au determinat fuga lui Nicolae şi Elena Ceauşescu.

Universitatea din Bucureşti şi procesul de democratizare a societății româneşti

Entuziasmul extraordinar ce a animat populația odată cu fuga cuplului dictatorial şi cu prăbuşirea regimului Ceauşescu a fost urmat de nesiguranța şi haosul luptelor care s-au declanşat în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Atribuite unor „teroriști" care, până la urmă, nu au putut fi identificați mulțumitor, schimburile de focuri au cuprins şi clădirile din imediata vecinătate a Universității din Bucureşti. Dramatice au fost evenimentele care au afectat clădirea Bibliotecii Centrale Universitare. Întrucât se învecina cu o clădire folosită de Securitate, forțele militare care ocupaseră poziție în apărarea fostului sediu al Comitetului Central al P.C.R., unde se instalaseră unii dintre exponenții noii puteri revoluționare, au ajuns la concluzia că se trage din clădirea B.C.U. şi au executat foc cu mitralierele de pe tancuri şi transportoarele blindate, ceea ce a dus la incendierea bibliotecii şi la pierderea celei mai mari părți a fondurilor de carte aflate în depozitele din sediul central. Această tragedie, ca şi exemplele din alte părți ale oraşului, au determinat pe mai mulți studenți şi profesori ai Universității ca, începând cu ziua de sâmbătă 23 decembrie, să intre în clădirea Universității, să verifice faptul că în interior nu se ascund „teroriști" şi să protejeze instituția de eventuale atacuri.

Totodată, în febra zilelor de final de decembrie, a început şi restructurarea democratică a Universității şi a facultăților. Organizațiile de partid şi de tineret au încetat practic să mai existe, la fel ca în toată țara. Unele structuri reunite forțat în timpul regimului comunist s-au desfăcut fulgerător în vechile lor componente, cum a fost cazul Facultății de Istorie-Filozofie, care s-a divizat consensual în două facultăți distincte. Facultatea de Biologie, Geografie şi Geologie s-a divizat în Facultatea de Biologie, Facultatea de Geografie şi Facultatea de Geologie, iar Facultatea de Filologie în Facultatea de Litere şi Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine. Institutele de cercetare, care ținuseră anterior de Academia Română şi fuseseră trecute începând din 1975 în cadrul Universității din Bucureşti, de regulă au preferat să se întoarcă în subordinea Academiei şi au ieşit din structura Universității.

Pe de altă parte, în zilele care au urmat victoriei Revoluției, în facultăți, la fel ca şi la nivelul Rectoratului s-au organizat spontan comitete de salvare națională, care au încercat să-şi asume conducerea instituției. Instabilitatea era însă mare, iar pentru unele aspecte practice era nevoie de exponenții vechii conduceri administrative. Iată cum relatează sociologul Ioan Mihăilescu, la acea dată tânăr lector universitar, situația din primele zile post-revoluționare:

> „în zilele următoare am asistat la o succesiune de tentative de a pune mâna pe putere. Se constituiseră comitetele Frontului Salvării Naționale. Dimineața se făcea un comitet, după-amiaza era dărâmat de alt grup de colegi care făceau un alt comitet. S-au făcut vreo trei-patru comitete şi în momentele acelea au fost câțiva care, foarte lucizi, spuneau că acum este momentul să pui mâna pe o poziție importantă. Şi unii au pus mâna şi chiar au rămas un timp, nu foarte mult, dar au rămas.[…] a fost o stare de confuzie completă. […] Era o stare de confuzie. Peste tot se făceau comitete de salvare națională, am făcut şi noi. Având şi mulți colegi de la Drept, ne-am pus problema că noi avem un Senat, avem un birou al Senatului, avem un rector şi a căzut pe mine sarcina să îl sun pe Dodu-Bălan să vină la Rectorat. El era cam panicat, dar oamenii nu voiau să-i facă nimic. Problema era că se apropia ziua de leafă şi trebuiau semnate actele de bancă. Cine le semnează? În bancă nu era semnătura

preşedintelui Consiliului de salvare naţională, era semnătura rectorului şi a prorectorului."[1]

În aceste zile, studenții au fost deseori mai coerenți şi mai consecvenți decât profesorii. Astfel, în 28 decembrie 1989 a fost constituită Liga Studenților din Universitatea din Bucureşti (LSUB), care a pus foarte repede pe ordinea de zi democratizarea Universității şi îndepărtarea din instituție a cadrelor didactice compromise politic sau necorespunzătoare profesional. Tensiunile generate de această exigență fără precedent au fost deosebit de acute în facultăți puternic ideologizate anterior (filosofie, istorie)[2], fără a ocoli însă nici celelalte facultăți.

În aceste condiții, provizoratul gestionat la nivelul Universității de un Consiliu de salvare națională în frunte cu profesorul Nicolae Manolescu se cerea cât mai repede depăşit. Ministerul Educației, unde ministrul Mihail Şora a fost secondat în calitate de secretar de stat pentru învățământul superior de profesorul Paul Cornea de la Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti, a decis organizarea cât mai rapidă a unor alegeri democratice care urmau să confere legitimitate şi stabilitate noilor organe de conducere la nivel de facultate şi universitate. Principiul a fost acela al reprezentării consistente a studenților în organele colective (Consiliul Facultății, şi respectiv Senatul universitar), aceştia urmând să desemneze o treime dintre membrii acestora, în timp ce cadrele didactice urmau să aleagă (fără deosebire de rang universitar) celelalte două treimi dintre membrii Consiliului şi respectiv Senatului. Alegerile pentru consiliile facultăților au fost organizate în a doua jumătate a lunii ianuarie 1990, iar consiliile au purces apoi la alegerea dintre membrii lor a decanilor şi prodecanilor, precum şi a reprezentanților facultăților în Senatul universitar. În unele facultăți, alegerile au fost extrem de disputate, rolul studenților fiind decisiv, cum a fost cazul la Facultatea de Istorie unde noul decan, profesoara Zoe Petre, a fost aleasă cu 9 voturi dintr-un consiliu format din 10 cadre didactice şi 5 studenți.

Zoe Petre,
decan al Facultății de Istorie

[1] Ioan Mihăilescu, Zoltán Rostán, *Dialog neterminat*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2007, pp. 221-222.

[2] Matei Gheboianu, Bogdan Murgescu, „Student Assessment of Professors in Revolutionary Context. Case-Study: The History Faculty of the University of Bucharest (1989-1990)", *International Review of Social Research*, 8, 2018, nr.1, pp. 25-34.

Odată cu finalizarea alegerilor la nivel de facultăți, s-a trecut la constituirea Senatului şi la alegerea rectorului şi prorectorilor Universității. Şedința în acest sens a avut loc în ziua de joi 8 februarie 1990, la ea participând 57 de cadre didactice şi studenți dintr-un total de 60 de membri. Deşi studenților li s-a recunoscut dreptul de veto la alegerea rectorului, ei nu au reuşit să se organizeze astfel încât să aibă un rol la fel de mare în alegerea rectorului cum avuseseră la alegerea unora dintre decani. În consecință, după ce profesorul Nicolae Manolescu a refuzat propunerea de a candida, la funcția de rector al Universității din Bucureşti a candidat doar profesorul Nicolae Cristescu de la Facultatea de Matematică, care a şi fost ales cu 31 voturi ale profesorilor şi 9 voturi ale studenților. Născut în 1929 şi profesor plindeja de mai mult de două decenii, noul rector era o personalitate ştiințifică pe deplin afirmată, aflată la apogeul carierei. Echipa de prorectori a fost constituită din reprezentanți ai generației de mijloc, aflați la 40-50 de ani şi având la acea dată doar titlul de conferențiar sau lector universitar, cum erau profesorii Constantin Buşe (Istorie), Emil Constantinescu (Geologie) şi Lazăr Vlăsceanu (Sociologie). Ca o coincidență nu lipsită de semnificații, alegerea primei conduceri democratice a Universității din Bucureşti a avut loc în aceeaşi zi (8 februarie 1990) cu constituirea la nivel național a Consiliului Provizoriu de Uniune Națională, organ al puterii care a reprezentat majoritatea forțelor politice legal constituite după înlăturarea regimului comunist din România.

Noile conduceri democratic alese au fost confruntate cu o multitudine de probleme. Unele dintre acestea vizau gestiunea curentă a activității universitare, puternic marcată de frământările politice care prevalau la nivelul de ansamblu al societății româneşti. Altele erau generate de conflictele interne din universitate, îndeosebi de problema contestării unora dintre profesori de către studenți. Pe de altă parte, dată fiind înghețarea aproape completă a concursurilor didactice în anii 1980, o prioritate a primăverii anului 1990 a fost organizarea unor concursuri fie pentru promovarea cadrelor didactice care funcționau deja în universitate, fie pentru aducerea de noi asistenți universitari. Un alt aspect important a fost liberalizarea şi deseori regândirea planurilor de învățământ, stimulată şi de prelungirea studiilor universitare de la 4 la 5 ani pentru majoritatea specializărilor oferite de Universitatea din Bucureşti. A avut loc astfel o amplă mişcare modernizatoare, care s-a împletit şi cu democratizarea de ansamblu a funcționării instituției şi cu un proces de învățare din mers a mecanismelor democratice de deliberare şi decizie atât la nivelul decanatelor şi al consiliilor facultăților, cât şi la nivelul Rectoratului şi al Senatului.

Pe de altă parte, Universitatea nu a putut evita impactul disputelor politice care au divizat societatea românească postrevoluționară începând cu ianuarie 1990. După cum era poate de aşteptat, Liga Studenților s-a plasat destul de rapid în prim-planul luptei politice pentru democratizarea societății, ajungând treptat la poziții antagonice cu puterea constituită pe 22 decembrie 1989 şi care îl avea în fruntea sa pe Ion Iliescu. La rândul lor, mulți dintre profesori s-au implicat şi ei în organizarea noilor partide politice şi în disputele dintre ele. Deşi diversitatea de păreri a fost considerabilă, se poate aprecia că în interiorul Universității exista un consens destul de amplu cu privire

la sensul democratic în care trebuia să se îndrepte societatea românească, divergențele privind mai degrabă căile, metodele şi oamenii care urmau să ghideze procesul de trecere la democrație şi la economia de piață.

Climatul politic din România s-a tensionat continuu în primele luni ale anului 1990. Manifestațiile s-au înmulțit, în unele cazuri s-a ajuns şi la confruntări fizice, iar apropierea alegerilor parlamentare şi prezidențiale, la care după mai bine de 4 decenii urmau să participe reprezentanții mai multor partide politice, a contribuit şi ea la polarizarea spațiului public. În ziua de duminică 22 aprilie 1990, după o demonstrație a adepților mai multor forțe politice aflate în opoziție, un grup de manifestanți a blocat Piața Universității şi a declarat-o „Zonă liberă de neocomunism". Demonstrația-maraton din Piața Universității a cuprins atât un nucleu dur de manifestanți care s-au instalat în corturi pe carosabilul dintre clădirea Universității şi Teatrul Național, cât şi un număr variabil de participanți care veneau în cursul după-amiezilor să manifesteze pentru democrație şi împotriva puterii reprezentate de Ion Iliescu şi de Frontul Salvării Naționale. Universitatea a fost implicată şi ea, nu numai prin participarea unui număr semnificativ de studenți şi de profesori, ci şi prin faptul că Liga Studenților s-a alăturat demonstrației ca organizație, şi împreună cu prorectorul Emil Constantinescu, a deschis balconul de la Geologie al clădirii Universității pentru oratorii ce doreau să se adreseze manifestanților. Din balconul Universității, considerat de manifestanți o veritabilă „tribună a democrației", au rostit discursuri împotriva puterii şi a lui Ion Iliescu personalități precum disidenta Doina Cornea, scriitoarea Ana Blandiana, profesorul Petru Creția, poetul Florin Iaru, actorul Victor Rebengiuc, eseistul Stelian Tănase, actorul Ştefan Radof, preotul Constantin Galeriu.

Balconul Universității

Dincolo însă de valorile generale afirmate în aceste discursuri – democrație şi libertate – prin revendicările sale centrale (aplicarea punctului opt al Proclamației de la Timişoara, adică interdicția de a candida în alegeri pentru foştii membrii ai conducerii P.C.R. inclusiv pentru Ion Iliescu), manifestația din Piața Universității s-a situat în contradicție cu opțiunile politice ale majorității populației României, care la alegerile din 20 mai 1990 a votat masiv în favoarea lui Ion Iliescu (85% dintre voturi la alegerile prezidențiale) şi a forței politice susținute de acesta, Frontul Salvării Naționale (peste 66% din voturi la alegerile parlamentare). Rezultatul zdrobitor al alegerilor a ridicat problema sensului continuării demonstrației, care evident nu-şi atinsese scopul imediat. Cele mai multe dintre organizațiile care susținuseră demonstrația din Piața Universității, inclusiv Liga Studenților din Universitate, au declarat că încetează să participe în nume colectiv, dar un nucleu dur

de manifestanți a continuat să ocupe spațiul dintre Universitate şi Teatrul Național. După multe ezitări şi încercări de a obține o soluție negociată, în dimineața zilei de 13 iunie 1990, Guvernul a trimis forțele de poliție să intervină în forță împotriva puținilor demonstranți care mai rămăseseră în „zona liberă de neocomunism". Rău concepută şi executată, acțiunea forțelor de ordine s-a dovedit incapabilă să prevină şi cu atât mai puțin să reziste împotriva reacției unor grupuri semnificative de manifestanți antiputere, care în după-amiaza zilei de 13 iunie au recucerit Piața Universității şi apoi au încercat să ocupe Televiziunea. În reacție la perspectiva unei eventuale îndepărtări de la putere a lui Ion Iliescu şi a Frontului Salvării Naționale a avut loc „a treia mineriadă". Sosiți în Capitală cu trenurile în cursul nopții de 13 spre 14 iunie, minerii din Valea Jiului au ocupat în forță centrul oraşului, inclusiv clădirea simbol a Universității din Bucureşti, cauzând distrugeri materiale şi molestând pe toți cei care li se opuneau sau doar aveau aerul de opozanți împotriva regimului. Brutalitatea intervenției minerilor, bătăile, distrugerile şi arestările abuzive din ziua de 14 iunie 1990 au marcat durabil atât imaginea României în lume, cât şi poziționările politice din interiorul societății româneşti.

Senatul Universității din Bucureşti, reunit în şedință extraordinară câteva zile mai târziu pe 19 iunie 1990, după dezbateri care au relevat o remarcabilă pluralitate de opinii şi de atitudini, a adoptat un protest public cu privire la mineriadă şi a afirmat cu putere rolul Universității ca factor de democratizare şi modernizare a României. Pe de altă parte, Senatul a stabilit şi un set de reguli de utilizare a spațiului şi clădirilor instituției cu scopul de a delimita clar activitatea specifică a acesteia de manifestările cu caracter politic.

Mineriada din iunie 1990 nu a pus capăt procesului de democratizare a României, şi nici implicării membrilor comunității academice în acest proces. Deşi Universitatea ca instituție a încercat să evite înregimentarea partizană, mulți dintre profesori şi studenți au activat fie în cadrul unor partide politice, fie în cadrul unor asociații care s-au angajat în acțiunea politică directă. Exponentul cel mai cunoscut al acestui angajament politic a fost profesorul Emil Constantinescu, prorector al Universității în anii 1990–1992 şi apoi rector în mandatul 1992–1996. Geolog de formație, acesta a fost unul dintre animatorii demonstrației din Piața Universității, fondator împreună cu numeroşi alți profesori al organizației Solidaritatea Universitară, care apoi a participat la întemeierea Alianței Civice (15 noiembrie 1990) şi la constituirea Convenției Democratice din România (1991), fiind desemnat candidatul acesteia la alegerile prezidențiale din 1992 şi 1996, şi apoi preşedinte al României în anii 1996–2000.

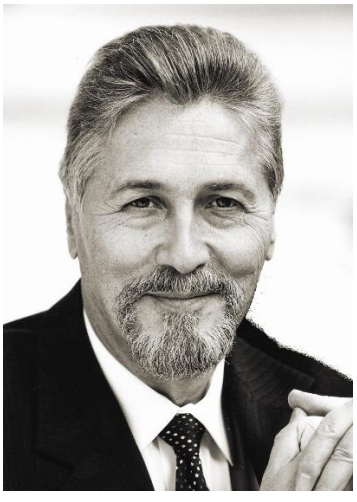

Emil Constantinescu

Cadrul general al funcționării învățământului superior în România după 1990

Dacă anii 1980 au fost o perioadă de severă contractare pentru învățământul superior, prăbuşirea regimului comunist a determinat o amplă reacție față de strâmbătățile impuse anterior. La fel ca celelalte țări de Europa Centrală şi de Răsărit, România a cunoscut în primele două decenii care au urmat Revoluției din 1989 o impresionantă expansiune, diversificare şi transformare a învățământului superior. În contextul cererii sociale susținute pentru studii universitare, a fost mărit numărul de locuri la universitățile de stat existente şi au fost întemeiate instituții universitare noi, unele de stat, altele private. Cu o întârziere de 2-3 decenii față de majoritatea celorlalte state europene, România s-a angajat şi ea pe calea masificării învățământului superior. Sporirea numărului de studenți a fost strâns legată de amplificarea şi diversificarea ofertei didactice. Resursele umane, materiale şi financiare ale sistemului învățământului superior s-au dovedit rapid insuficiente şi universitățile au trebuit să improvizeze pentru a gestiona „criza de creştere". Unele dintre soluții au vizat investiții pe termen mediu şi lung (inclusiv construirea de noi spații de învățământ şi de cazare pentru studenți), altele au vizat improvizații pe termen scurt pentru a asigura oferta didactică (îndeosebi prin expansiunea regimului activităților didactice la „plata cu ora", acoperite fie de cadre didactice titulare, fie de specialişti din afara Universității). Cum resursele alocate de la buget pentru învățământul superior erau limitate şi s-au dovedit insuficiente, iar sistemul plății unor taxe de studii proliferase deja în cadrul universităților particulare, la sfârşitul anilor 1990 a avut loc şi o schimbare a sistemului de finanțare a universităților de stat, prin trecerea la finanțarea în funcție de numărul de studenți şi prin legiferarea posibilității ca instituțiile de stat să primească şi ele studenți cu taxă. Având în vedere şi extinderea duratei studiilor universitare prin introducerea studiilor aprofundate la mijlocul anilor 1990 şi prin adoptarea sistemului Bologna licență-master-doctorat în 2004–2005, numărul total al studenților a crescut de la 164.507 în anul universitar 1989/1990 la 896.258 în 2007/2008.

Dat fiind că Legea Educației şi Învățământului din 1978 era în foarte multe privințe inadecvată realităților de după 1989, iar adoptarea unei noi legi comprehensive nu se putea realiza peste noapte, multe dintre noile reglementări din domeniul învățământului superior au fost legiferate prin hotărâri ale guvernului sau prin ordine ale ministrului educației. Cum însă acestea au generat destule contradicții şi o relativă fluiditate normativă, curând s-au înmulțit solicitările referitoare la adoptarea unei legi a educației, care să confere coerență şi stabilitate sistemului de învățământ. Discuțiile referitoare la o nouă lege a educației au evidențiat însă multe deosebiri de opinii şi dificultatea armonizării unor interese deseori divergente. În aceste condiții, ministrul Liviu Maior a optat mai întâi pentru adoptarea unei legi care să aducă ordine în ceea ce priveşte proliferarea instituțiilor de învățământ superior de stat şi particulare (Legea nr. 88/1993 privind acreditarea instituțiilor de învățământ superior

şi recunoasterea diplomelor), a acționat cu răbdare pentru stabilirea unui consens cât mai larg asupra proiectului legii educației şi a pus în centrul părții referitoare la învățământul superior Principiul Autonomiei Universitare. Universitatea din Bucureşti, care se opusese tentativelor de lege a educației din anii 1991–1993, a acționat constructiv în ceea ce priveşte proiectul din 1994–1995, cu toate că rectorul său, profesorul Emil Constantinescu, era preşedintele principalei forțe politice de opoziție din acea vreme, Convenția Democratică din România. Deşi controversele nu au lipsit cu totul, mai ales în ceea ce priveşte învățământul în limbile minorităților naționale, predarea religiei şi diminuarea reprezentării studenților în instituțiile de învățământ superior, Legea Învățământului nr. 84/1995 a fost adoptată cu o largă majoritate şi a fost apoi completată prin legea nr. 128/1997 privind Statutul personalului didactic. Deşi aceste trei legi adoptate în anii 1993–1997[3] păreau să confere o reglementare unitară şi stabilă învățământului superior din România, ele nu au putut anticipa toate evoluțiile generate de dinamica sistemului la nivel național şi/sau european. De aceea, începând din 2000 ele au fost de mai multe ori amendate, îndeosebi în ceea ce priveşte finanțarea instituțiilor de învățământ superior şi salarizarea profesorilor, dar şi pentru implementarea prevederilor procesului Bologna în ceea ce priveşte mobilitatea studenților, asigurarea calității şi implementarea sistemului licență-masterat-doctorat. Dintre reglementările relevante care s-au adăugat în primul deceniu de după 2000, menționăm îndeosebi legea nr. 288/2004 privind organizarea studiilor universitare, care a stat la baza trecerii în 2005 la sistemul licență-masterat-doctorat cu reducerea duratei ciclului de licență de la 4 ani la 3 ani la majoritatea programelor de studii, şi ordonanța de urgență nr. 75/2005 privind asigurarea calității educației (aprobată prin Legea nr. 87/2006), pe baza căreia a fost întemeiată Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS).

Unele consecințe nedorite ale masificării învățământului superior au devenit evidente de pe la mijlocul anilor 2000. De multe ori, creşterea cantitativă a fost însoțită de o diluare a standardelor calitative. Mulți dintre absolvenți nu şi-au mai găsit locuri de muncă în specialitate, fie pentru că pregătirea lor era necorespunzătoare, fie pentru că pur şi simplu unele debuşee tradiționale au fost „saturate". Reducerea duratei studiilor de licență odată cu generațiile de studenți înmatriculați în anul universitar 2005/2006 a creat posibilitatea unor economii bugetare, a diminuat presiunea generată în sistem de numărul mare de studenți, dar a şi agravat problemele de asigurare a standardelor de calitate în cadrul învățământului universitar. Problemele sistemului au fost complicate de stoparea masificării şi intrarea învățământului superior într-o fază de contracție ca urmare a impactului combinat al scăderii duratei studiilor de licență, a reducerii natalității (generațiile ajunse la vârsta de 18 ani după 2008/2009 sunt sensibil mai puțin numeroase decât cele născute înainte de 1990), a abandonului şcolar şi a rigorii mai mari a

[3] Textele celor 3 legi menționate mai sus au fost republicate în *Antologia legilor învățământului din România*, Bucureşti, Institutul de Ştiințe ale Educației, 2004, pp. 397-455.

examenului de bacalaureat începând din 2011. Contracția a afectat mult mai puternic universitățile particulare, dintre care unele şi-au încetat activitatea din lipsă de studenți, în timp ce universitățile de stat au rezistat mai bine, în principal datorită menținerii la acelaşi nivel a numărului de locuri de studii finanțate de la bugetul de stat. Totodată, faptul că un număr crescând de absolvenți ai liceului au preferat să-şi continue studiile la nivel universitar în străinătate a afectat suplimentar, calitativ chiar mai mult decât cantitativ, bazinul de recrutare al universităților din România.

Miting al sindicatului personalului didactic
din Universitatea din Bucureşti, 22 aprilie 2010

În aceste condiții, s-au înmulțit semnalele de alarmă cu privire la faptul că sistemul învățământului superior nu reuşea să facă față sfidărilor globalizării, integrării în Uniunea Europeană şi dinamismului economiei şi al societății secolului XXI. Deşi principalele forțe politice ale țării au acceptat în martie 2008 să semneze Pactul național pentru educație, divergențele cu privire la aspectele concrete ale organizării sistemului şi polarizarea câmpului politic au condus la acutizarea confruntărilor cu privire la proiectul noii legi a educației. Finalmente, din cauza blocajului la care se ajunsese în legislativ, la sfârşitul anului 2010 Guvernul Boc a impus adoptarea sa prin asumarea răspunderii guvernului. În partea referitoare la învățământul superior, Legea educației naționale nr.1/2011[4] stipula contrabalansarea principiului autonomiei universitare cu cel al răspunderii publice, introducea modificări în conducerea universităților (îndeosebi prin separarea între conducerea executivă, reprezentată în principal de un rector ales prin votul universal al cadrelor didactice şi al reprezentanților studenților, şi organele deliberative colective) şi prevedea realizarea unei clasificări pe trei categorii a

4 *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr.18 din 10 ianuarie 2011, pp. 1–63.

universităților din România şi a unei ierarhizări a programelor de studii. Legislația secundară adoptată pentru aplicarea legii a vizat prevenirea conflictelor de interese, întărirea standardelor de calitate pentru ocuparea posturilor didactice şi de cercetare şi diferențierea finanțării universităților în funcție de rezultatele ierarhizării programelor de studii realizată în vara anului 2011. Implementarea prevederilor legii a fost îngreunată însă de efectele crizei economice mondiale şi de politicile de austeritate bugetară, precum şi de rezistențele din sistem, alimentate şi de ostilitatea unor importante forțe politice. După schimbarea de guvern din mai 2012, ideea diferențierii universităților în trei categorii a fost practic abandonată, standardele de calitate pentru ocuparea posturilor didactice şi de cercetare au fost relaxate şi multe dintre prevederile legii au fost modificate prin succesive ordonanțe de urgență.

Anii 20122023 au fost dominați de mai multe teme litigioase. După ce în mai 2012, Ioan Mang, proaspăt numit ministru al educației, a trebuit să demisioneze pentru că plagiase în mai multe articole ştiințifice, în iunie 2012 a fost acuzat de plagiat în teza de doctorat chiar prim-ministrul României, Victor Ponta[5]. Reacția puterii a fost nu doar negarea plagiatului evident, ci şi blocarea tentativelor de a sancționa instituțional plagiatul (încercările penibile de a împiedica adoptarea unui verdict în şedința din 29 iunie 2012 a Consiliului General al CNATDCU) şi, mai ales, schimbarea componenței consiliilor care puteau analiza acuzele de acest fel (CNE şi CNATDCU), ceea ce echivala cu demantelarea sistemului instituționalizat de legea 1/2011 pentru analiza şi sancționarea încălcărilor în domeniul eticii academice. Ulterior s-a dovedit că fenomenul plagiatelor era mult mai extins, atât în lumea politică, cât şi în afara acesteia, şi că plagiatorii au beneficiat de protecția unor persoane cu funcții de răspundere în sistemul de învățământ superior din România[6]. Adoptarea la nivel național a unor măsuri pentru contracararea acestei peste a fost posibilă doar după venirea la putere în noiembrie 2015 a unui guvern de „tehnocrați" condus de Dacian Cioloş. Prin mai multe acte normative[7], a fost instituită obligativitatea folosirii controalelor electronice de similitudine pentru toate tezele de doctorat înainte de declanşarea procesului de susținere publică, a fost restabilită atribuția CNATDCU de a verifica tezele de

[5] Emilia Şercan, *Cazul Ponta. Reconstituirea celui mai infam plagiat din istoria României*, Bucureşti, Humanitas, 2022.

[6] Eadem, *Fabrica de doctorate sau Cum se surpă fundamentele unei națiii*, Bucureşti, Humanitas, 2017.

[7] OG nr. 2 din 19 ianuarie 2016 pentru modificarea Legii nr. 206/2004 privind buna conduită în cercetarea ştiințifică, dezvoltarea tehnologică şi inovare; OUG nr. 4 din 2 martie 2016 privind modificarea şi completarea Legii educației naționale nr. 1/2011; HG nr. 134 din 2 martie 2016 pentru modificarea şi completarea Codului studiilor universitare de doctorat, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 681/2011; OM nr. 3482 din 24 martie 2016 privind aprobarea Regulamentului de organizare şi funcționare al Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare; OM nr. 3485 din 24 martie 2016 privind lista programelor recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare şi utilizate la nivelul instituțiilor de învățământ superior organizatoare de studii universitare de doctorat şi al Academiei Române, în vederea stabilirii gradului de similitudine pentru lucrările ştiințifice; OM nr. 4106 din 10 iunie 2016 privind componența nominală a Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare.

doctorat în cazul suspiciunilor de încălcare a eticii academice, a fost definită o procedură clară de analiză a sesizărilor şi de sancționare a cazurilor de plagiat dovedit, inclusiv prin retragerea titlului de doctor, şi a fost reconstituit CNATDCU pe baza unui sistem de selecție transparent şi meritocratic. Mecanismul instituit în 2016 a permis analiza a mai mult de 100 de sesizări, dintre care unele s-au dovedit nefundamentate, iar altele (multe) s-au încheiat cu retragerea titlului de doctor; având în vedere numărul mare de plagiate în structurile legate de securitatea națională, Academia Națională de Informații şi-a restructurat radical şcoala doctorală, iar în octombrie 2020 ministrul Monica Anisie a decis închiderea şcolii doctorale a Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”[8]. În 2022, acest mecanism a fost blocat în momentul în care pe agendă a apărut analiza sesizării de plagiat la adresa tezei de doctorat a prim-ministrului în exercițiu, Nicolae Ciucă. Prin decizii ale curților de apel de la Cluj şi București a fost împiedicată analiza tezei de către CNATDCU, iar apoi Curtea Constituțională a decis că Ministerul Educației nu poate retrage administrativ decât titlurile de doctor care nu au intrat în circuitul civil şi nu au produs efecte juridice[9]; această decizie a fost interpretată în sensul blocării oricăror analize pentru tezele ai căror autori au primit deja titlul de doctor.

O altă problemă complicată a fost aceea a alocării resurselor financiare pentru instituțiile de învățământ superior. Deşi nominal sumele alocate de la bugetul de stat au crescut considerabil în anii 2013–2023, România a rămas pe un loc codaş în Uniunea Europeană în ceea ce priveşte finanțarea învățământului superior, iar creşterile bugetare au fost absorbite de sporirea obligațiilor de plată ale instituțiilor (în principal salarii, burse şi utilități), astfel încât situația financiară a majorității universităților a rămas precară. În aceste condiții, presiunile asupra regulilor de alocare a fondurilor pentru diferitele universități au fost considerabile. Una dintre prioritățile Ministerului Educației din anii 2013–2015 a fost înlocuirea finanțării suplimentare bazate pe rezultatele ierarhizării programelor de studii din 2011, care favoriza marile universități care avuseseră mai multe domenii în clasa A, cu un sistem de indicatori de calitate. CNFIS, având ca preşedinte în mandatul 2011–2015 pe profesorul Adrian Miroiu, a rezistat în fața tentativelor de restabilire a indicatorilor pauşali pe universități care fuseseră în vigoare înainte de Legea nr. 1/2011, şi a propus un sistem de 15 indicatori de calitate aplicați la nivel de ramuri de ştiință; acest sistem, care a intrat gradual în aplicare în anii 2015–2018, a fost amendat de mai multe ori, conducând la rezultate care au diferențiat finanțarea universităților mai puțin decât mecanismul bazat pe ierarhizare din anii 2012-2014. Finanțarea suplimentară reprezintă însă doar o parte minoritară (puțin peste un sfert) din finanțarea totală de la buget, iar granturile doctorale, fondul de dezvoltare instituțională şi fondul pentru situații speciale au şi ele o pondere relativ mică în total. În aceste condiții, cea mai mare parte a resurselor financiare sunt împărțite prin finanțarea de bază, calculată pe baza

[8] OM nr. 5863 din 22 octombrie 2020 pentru retragerea acreditării Şcolii doctorale Drept din cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din Bucureşti.

[9] Decizia Curții Constituționale a României nr. 364 din 8 iunie 2022 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.170 alin. (1) lit.b) din Legea educației naționale nr.1/2011.

numărului de studenți echivalenți unitari (studenți finanțați de la bugetul de stat, cărora li se aplică anumiți coeficienți de echivalare şi de cost stabiliți prin ordin de ministru). Coeficienții de cost favorizează universitățile tehnice şi de medicină în raport cu universitățile comprehensive, care au un mare număr de studenți la programe subsumate ştiințelor sociale şi umaniste. Dincolo însă de sistemul coeficienților, finanțarea depinde şi de modul în care Ministerul Educației repartizează universităților cifra de şcolarizare aprobată la nivel național prin hotărâre de guvern. În anul 2018, ministrul Valentin Popa (PSD) a decis să reducă arbitrar numărul de locuri de studii repartizate universităților tradiționale (îndeosebi Universitatea din Bucureşti, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca şi Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi) şi să aloce mai multe locuri de studii universităților „prietene"; pentru aceasta el a înlocuit, în timpul mandatului Consiliul Național de Statistică şi Prognoză a Învățământului Superior (CNSPIS), care propusese o metodologie de alocare a locurilor ce nu-i convenea[10]. Universitatea din Bucureşti a protestat public față de reducerile de locuri, iar preşedintele destituit al CNSPIS a atacat în contencios administrativ ordinul nr. 3330 din 14 martie 2018 prin care ministrul Valentin Popa numise un alt CNSPIS. Curtea de Apel Bucureşti a admis în parte acțiunea şi a dispus restabilirea prof. Bogdan Murgescu în calitate de preşedinte CNSPIS, act recunoscut prin OM nr. 3001 din 3 ianuarie 2019 de către ministrul Ecaterina Andronescu, care îl înlocuise pe Valentin Popa. În ceea ce priveşte reducerea numărului de locuri finanțate de la buget alocate marilor universități, aceasta s-a dovedit o măsură greşită, multe dintre universitățile care au primit locurile suplimentare nereuşind să le ocupe din lipsă de candidați eligibili; această constatare, asociată cu protestele marilor universități, a condus la revenirea parțială în 2019 şi completă în 2020 (după îndepărtarea PSD de la guvernare) la numărul de locuri de dinainte de măsurile arbitrare ale lui Valentin Popa.

Protest împotriva ministrului Valentin Popa – Universitatea persecutată

[10] Bogdan Murgescu, Mihai Păunescu, Emilia Țițan, Claudiu Tufiş, „Alocarea locurilor de studii către universități – ce ar fi fost pe metodologie şi ce a ieşit dintr-o pseudo-fundamentare", „Contributors.ro. Texte cu valoare adăugată", 23 aprilie 2018 - http://www.contributors.ro/administratie/educatie/alocarea-locurilor-de-studii-catre-universita%C8%9Bi-%E2%80%93-ce-ar-fi-fost-pe-metodologie-%C8%99i-ce-a-ie%C8%99it-dintr-o-pseudo-fundamentare/

Pandemia COVID-19 a afectat considerabil şi învățământul superior din România, atât prin efectele directe (infectarea unui număr apreciabil de studenți, profesori şi persoane din serviciile administrative ale universităților), cât şi prin măsurile de prevenție şi necesitatea adaptării la noi forme de desfăşurare a activității. Practic, la mijlocul lunii martie 2020, universitățile şi-au suspendat o mare parte a cursurilor cu prezență fizică, pe care le-au transferat în mediul virtual. Desfăşurarea de cursuri online a necesitat un considerabil efort de adaptare din partea profesorilor şi a studenților, dar în ansamblu poate fi considerată un succes care s-a soldat cu însuşirea durabilă a unor tehnici de comunicare noi. Pe de altă parte, reziliența mediului universitar s-a manifestat şi prin eforturile de a desfăşura cu prezență fizică o parte cât mai mare din activitățile de seminar/laborator, deseori respectând reguli draconice de distanțare socială pentru care majoritatea spațiilor de învățământ nu erau concepute. Un alt element de reziliență a fost perseverența majorității studenților, care au reuşit să-şi finalizeze cu succes studiile în condițiile vitrege ale pandemiei şi deseori au optat pentru continuarea acestora la ciclurile superioare de studii. Începând din 2021, un aliat au fost şi vaccinurile anti-COVID, care nu au eliminat riscul contaminării, dar au redus ponderea cazurilor grave şi/sau mortale. Pe de altă parte, au apărut noi tulpini ale virusului şi, până în 2022, România a fost afectată, la fel ca şi restul lumii, de noi valuri ale pandemiei care au impus prelungirea sau reinstituirea restricțiilor. Ratele de contaminare, numărul cazurilor grave şi mortalitatea s-au diminuat, astfel încât şi restricțiile au fost tot mai mult relaxate, iar începând cu anul universitar 2022/2023 cursurile universităților s-au putut desfăşura „normal". Ce a rămas însă în universitățile din România după pandemia COVID-19? Trauma pricinuită de pierderea unor oameni dragi sau de propria experiență a bolii se împleteşte cu conştiința propriei fragilități în fața neprevăzutului („lebedele negre"). Pe de altă parte, pandemia a accelerat procesele de învățare şi de adaptare la oportunitățile comunicării digitale, fie că este vorba de videoconferințe, de clase electronice şi de metode de învățare şi evaluare asistate de calculator. Multe dintre infrastructurile puse la punct în pandemie rămân funcționale şi după încetarea acesteia, iar faptul că unele se uzează moral în contextul dinamicii tehnologice din domeniul IT&C este mai mult decât contrabalansat de apetitul studenților şi al unei părți a profesorilor în a explora noi şi noi forme de interacțiune digitală.

Lipsa consensului în jurul Legii 1/2011, reflectată de multele modificări prin ordonanță de urgență şi revolute în aplicare, a determinat pe preşedintele Klaus Iohannis să lanseze în 2016 proiectul „România educată", al cărui scop a fost să promoveze pe baza unor largi consultări o viziune şi strategie în orizontul anilor 2018-2030, precum şi adoptarea unui nou cadru normativ care să permită adaptarea sistemului de educație la nevoile secolului XXI şi atingerea obiectivelor definite prin prioritățile stabilite în urma dezbaterilor organizate în cadrul proiectului. Concretizarea proiectului a trenat mult, pe de o parte, datorită contextului politic nefavorabil din anii 2017-2019, şi pe de altă parte, din cauza preocupării inițiatorului de a obține şi apoi

menține colaborarea forțelor dominante în sistemul de educație, care însă erau mai degrabă ostile unor înnoiri de substanță. După schimbarea de guvern de la finele anului 2019, perspectivele convertirii proiectului „România educată" în politică guvernamentală s-au îmbunătățit, dar multele compromisuri politice patronate de preşedintele Iohannis au făcut ca proiectul să piardă din credibilitate şi uneori chiar să fie țintă a deriziunii publice. Până la urmă, s-au conturat două proiecte de lege distincte, unul pentru învățământul preuniversitar şi celălalt pentru învățământul superior, care au fost adoptate de Parlament în mai 2023, au fost promulgate de Preşedinte în 4 iulie 2023 şi au intrat în vigoare pe 3 septembrie 2023.

În mod evident, speranțele de îmbunătățire a situației sunt mai mari în ceea ce priveşte Legea Învățământului Preuniversitar nr. 198/2023, nu în ultimul rând deoarece fenomenele de criză sunt mai grave la nivelul învățământului primar şi secundar şi nevoile de schimbare sunt mai acute. Prin comparație, Legea Învățământului Superior nr. 199/2023 este mai puțin ambițioasă, printre altele şi deoarece a permis conservarea structurii de putere existente la nivelul majorității universităților de stat. Astfel, preocuparea centrală a Consiliului Național al Rectorilor, condus încă din 2013 de Sorin Câmpeanu, a fost asigurarea posibilității rectorilor aflați deja la al doilea sau chiar al treilea mandat să candideze la noi mandate; cum pentru regula de a aplica strict limita a două mandate s-au pronunțat public doar Universitatea din Bucureşti, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca şi Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, ministrul Ligia Deca a acceptat soluția de compromis ca limita celor două mandate să se aplice doar la mandatele de 5 ani exercitate după intrarea în vigoare a legii. Pe această soluție, rectorii în funcție la data adoptării legii au posibilitatea să-şi continue „domniile" în universitățile pe care le controlează, iar prioritizarea acestei continuități asigură şi păstrarea în sistem a unor majorități opuse unor înnoiri substanțiale. Rămâne desigur de văzut dacă membrii comunităților academice vor tolera această situație; în contrast cu realegerile triumfale ale celor mai mulți dintre rectorii care au candidat la al treilea sau al patrulea mandat, în unele universități anticorpii democratici s-au activat, cazul cel mai spectaculos fiind cel al Universității „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, unde tentativa fostului rector Tudorel Toader de a obține al treilea mandat a fost sprijinită de mai puțin de o treime dintre alegători, iar rector a fost ales profesorul Liviu Maha. În acest context general, cele mai importante noutăți aduse de Legea Învățământului Superior nr. 199/2023 sunt unele deschideri în raport cu legislația anterioară (instituirea învățământului dual la nivel universitar, posibilitatea organizării unor programe interdisciplinare şi/sau organizate în comun cu alte universități, îndeosebi în cadrul alianțelor europene, adoptarea unor programe pentru reducerea abandonului universitar şi pentru promovarea internaționalizării), care însă vor fi concretizate prin legislația secundară adoptată ulterior legii. Numărul reglementărilor secundare subsecvente Legii Învățământului Superior este foarte mare şi excede în mod evident capacitatea conceptuală şi redacțională a Ministerului Educației, fapt reflectat în întârzieri, formulări confuze, carențe de reglementare şi

reveniri corective asupra unor acte normative deja adoptate. Fireşte, la data elaborării acestui text (mai 2024) este încă devreme pentru a evalua impactul pozitiv al Legii nr. 199/2023 asupra sistemului învățământului superior din România; dincolo de experiențele de până acum, este posibil ca prin acțiunea individuală şi colectivă a studenților şi a profesorilor rezultatele să fie mai substanțiale decât anticipăm.

Schimbări în structura pe facultăți a Universității din Bucureşti

Universitatea din Bucureşti a avut în decembrie 1989 un număr de 7.785 de studenți români şi 186 studenți străini, înmatriculați în 6 facultăți.

Comasările şi restructurările din anii 1977-1989 stârniseră multe resentimente ale profesorilor şi ale studenților, reuniți instituțional în domenii şi specializări care nu aveau multe în comun. Exista dorința generală de a se anula efectele reorganizării recente. În primele zile ale anului 1990, unitățile reunite arbitrar s-au despărțit, ceea ce a făcut ca echipa managerială postdecembristă să-şi înceapă activitatea din capul locului cu 10 facultăți. În ianuarie-februarie 1990 au avut loc alegeri pentru consilii, şefi de catedră, decanate şi senat. Noii decani au fost validați de către Senat la 29 martie 1990, după cum urmează:

1. Litere: Emanuel Vasiliu
2. Matematică: Nicolae Radu
3. Istorie: Zoe Petre
4. Geografie: Sterie Ciulache
5. Fizică: Athanasie Truția
6. Biologie: Angheluță Vădineanu
7. Geologie: Cornel Dinu
8. Filosofie: Alexandru Valentin
9. Drept: Corneliu Bîrsan
10. Limbi Străine: Iancu Fischer

Angheluță Vlădineanu,
decan al Facultății de Biologie

Cornel Dinu,
decanul Facultății de Geologie

Corneliu Bîrsan,
decanul Facultății de Drept

Dezvoltarea instituțională a continuat prin apariția celei de a 11-a facultăți a Universității, care avea să fie Jurnalismul, înființată prin Hotărâre de guvern în 19 ianuarie 1990 şi validată în Senat la 5 aprilie, avându-l pe Mihai Coman ca decan. Apoi a urmat Facultatea de Sociologie, Psihologie, Pedagogie, cu decanul Ioan Mihăilescu, validat în 12 iulie. La 4 mai Chimia s-a desprins din Politehnică şi a revenit la Universitate, în structura căreia fusese inițial, cu decan Rodica Vâlcu.

În cursul verii a fost creată prin Hotărâre de guvern, la Universitatea din Bucureşti, Şcoala Postuniversitară de Studii Politice, avându-l ca decan pe Vasile Secăreş, fost secretar al comitetului PCR de la „Ştefan Gheorghiu". Fără ca Senatul Universității să fi fost informat, s-a organizat şi concurs de admitere la această componentă postuniversitară. Cum însă decanul Secăreş nu a fost validat de Senat pe postul de conferențiar, Şcoala Postuniversitară şi-a căutat un alt destin şi va renaşte în cele din urmă ca instituție distinctă, stând la originea Şcolii Naționale de Studii Politice şi Administrative (SNSPA).

În toamna lui 1990 au fost integrate facultățile de Teologie Ortodoxă (decan Dumitru Popescu) şi Teologie Baptistă (decan Vasile Talpoş), punând capăt unei perioade de 40 de ani de ruptură instituțională. Acestora li s-a alăturat în 1995 Facultatea de Teologie Romano-Catolică, dovedind faptul că pluralismul religios este normalitate în cadrul Universității.

Ultima creație instituțională în mandatul primului Senat a fost Facultatea Internațională de Ştiințe Umane, condusă de Radu Toma, şi validată la 11 martie 1992. Aceasta nu a avut la început suficiente cadre didactice pentru a-şi constitui propriul consiliu ştiințific, ceea ce a făcut ca aprobarea concursurilor să fie încredințată în primă instanță Senatului. Radu Toma a demisionat în vara lui 1994, fiind înlocuit de Daniel Barbu, iar denumirea entității s-a schimbat în Facultatea de Ştiințe Politice şi Administrative.

Facultatea de Ştiințe Politice şi Administrative

În primăvara lui 1992 a existat o primă inițiativă de înființare a unei Facultăți de Psihologie, fiind realizată direct de ministrul Mihai Golu, profesor al Universității, fără consultarea Consiliului şi Senatului. Decizia, prematură, nu a fost aplicată, astfel încât Facultatea de Sociologie, Psihologie, Pedagogie, a continuat să funcționeze unitar până în

1999, când s-au organizat două facultăți distincte: Facultatea de Psihologie şi Ştiințele Educației, pe de o parte, şi Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, pe de alta.

Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială

Ulterior s-a înființat Facultatea de Administrație şi Afaceri (2005), cu care s-a ajuns la structura actuală de 19 facultăți.

Această alcătuire a Universității se bazează pe echilibrul a trei componente: ştiințe exacte şi naturale, ştiințe sociale, ştiințe umaniste. Destinele lor sunt diferite, dar complementare. Ştiințele exacte, în noua societate românească, sunt victimele unei reorientări a tinerilor şi deopotrivă a politicilor publice; ele primesc efective descrescânde de studenți, din ce în ce mai puțin obişnuiți din liceu cu rigorile muncii experimentale şi teoretice. Structura de personal a facultăților de profil va fi afectată, prin desființarea posturilor vacante, din cauza diminuării efectivelor studențeşti. Ştiințele sociale se bucură de mare succes, la început fiindcă sunt solicitate în noile industrii ale marketingului, publicității, sondajelor de opinie şi consultanței, iar ulterior şi datorită dezvoltării rapide şi ample a sferei serviciilor în România postdecembristă. Facultățile din domeniu au o politică de creştere relativ suplă, bazată pe diversificare şi pe identificare de nişe socio-profesionale noi. Din câmpul disciplinelor umaniste, Facultatea de Litere adoptă o strategie asemănătoare, creând noi secții de Comunicare şi relații publice, Studii culturale europene, Asistență managerială şi secretariat, Ştiințe ale informării. Deşi facultățile umaniste au mulți studenți, exigența de calitate a formării necesită şi creşterea corpului profesoral, deoarece e nevoie de formarea unor abilități şi deci de o instruire de tip tutorial. Pe de altă parte, scăderea prestigiului şcolii afectează departamentele umaniste de nivel universitar, care în chip tradițional pregătesc şi cadre didactice.

Facultatea de Istorie

Odată cu consolidarea Facultății de Administrație şi Afaceri, Universitatea din Bucureşti a câpătat un profil complet de universitate comprehensivă tradițională, apropiat de cel pe care-l avusese în perioada interbelică (mai puțin Medicina) şi de cel al congenerelor sale din teritoriu: „Babeş-Bolyai" din Cluj şi „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi. Domeniul inginerie este reprezentat de ingineria geologică şi de fizica tehnologică. Cercetarea fundamentală este predominantă, dar linii de învățământ cu caracter aplicativ sunt create la licență (Matematici aplicate, Limbi moderne aplicate, Resurse umane). Programele de masterat, care se adresează unor studenți cu experiență profesională, au un caracter practic şi mai pronunțat, dintre ele desprinzându-se acelea orientate spre formarea tinerilor cercetători, predate preponderent în limbi de circulație internațională şi vizând direct cercetarea doctorală.

Pe de o parte multiplicarea numărului de facultăți a fost însoțită de consolidarea disciplinară a unor domenii de studii noi şi/sau a unor domenii de studii mai vechi, dar a căror identitate disciplinară fusese pusă sub semnul întrebării în timpul comunismului. Pe de altă parte, experiența mondială arată că multe dintre cele mai importante progrese ale cunoaşterii se realizează la interstițiul dintre domenii, şi necesită abordări pluri- sau interdisciplinare. Conducerea Universității din Bucureşti a realizat nevoia de a oferi un cadru instituțional pentru coagulări interdisciplinare în domeniul cercetării şi a înființat în 2014 Institutul de Cercetare al Universității din Bucureşti (ICUB). Coordonat direct de prorectorul responsabil cu cercetarea, ICUB este structurat pe patru secțiuni, grupând reprezentanții facultăților corespunzător domeniilor fundamentale ale cunoaşterii: Ştiințe Exacte; Ştiințele Vieții, Mediului şi ale Pământului; Ştiințe Umaniste; Ştiințe Sociale. Cele patru secțiuni au servit drept loc de întâlnire spirituală pentru specialiştii interesați de colaborări interdisciplinare şi au favorizat geneza unor proiecte de cercetare de interes comun. Totodată, atunci când colaborările depăşeau hotarele secțiunilor, ICUB a creat posibilitatea găzduirii unor platforme mai larg interdisciplinare, cum este platforma instituțională interdisciplinară pentru excelență în cercetare, dezvoltare şi pregătire profesională în domeniul ştiințelor arheologice ArchaeoSciences. În cadrul ICUB au fost dezvoltate şi o serie de instrumente instituționale pentru stimularea activității de cercetare şi a colaborărilor internaționale. Astfel, ICUB organizează conferințe şi workshopuri ştiințifice, precum şi sesiuni de mentorat pentru pregătirea aplicațiilor pentru proiecte de cercetare; el oferă, pe bază de competiție, burse pentru tineri cercetători ca şi pentru cercetători cu experiență, granturi de cercetare, sprijin pentru găzduirea unor specialişti din străinătate, devenind astfel un institut de studii avansate cu o recunoaştere tot mai consistentă în comunitatea ştiințifică internațională.

Nevoia creării unui cadru favorabil abordărilor pluri- şi interdisciplinare s-a impus şi la nivelul studiilor universitare de doctorat. Odată cu trecerea la sistemul Bologna, în anul 2005 au fost înființate şi în cadrul Universității din Bucureşti un număr de 21 de şcoli doctorale axate fiecare pe unul sau cel mult două domenii de doctorat şi care funcționau în cadrul facultăților de profil;

prin adăugarea unor noi domenii de doctorat, numărul şcolilor de doctorat specializate a ajuns la această dată (mai 2024) la 24. Totodată, după diverse tentative de a promova interdisciplinaritatea în acest cadru instituțional, în anul 2018 s-a decis crearea, alături de şcolile doctorale existente, şi a unei şcoli doctorale interdisciplinare care să promoveze colaborările internaționale şi care să organizeze studii doctorale doar în limbi de circulație internațională. A fost astfel înființată Interdisciplinary School of Doctoral Studies – University of Bucharest (ISDS-UB), subordonată direct Consiliului de Studii Universitare de Doctorat, care îndeplineşte în raport cu această şcoală doctorală atribuțiile unui consiliu de facultate. În cadrul ISDS-UB au fost definite mai multe forme de interdisciplinaritate, doctoranzii au acces la un program de pregătire bazat pe studii avansate care este definit interdisciplinar şi beneficiază de sprijinul unor comitete de îndrumare din care fac parte conducători de doctorat din cel puțin două domenii distincte. Actul constitutiv al ISDS-UB prevede şi posibilitatea constituirii, la inițiativa unor conducători de doctorat din cel puțin trei domenii distincte, a unor grupuri axate pe abordarea interdisciplinară a unei teme de interes comun. Până la această dată (mai 2024) au fost înființate patru astfel de Interdisciplinary Research Training Groups (IRTG*): Mind, Language and Cognition; Complex Systems; Natural Resources & Social-Ecological Systems* (NR-SES); *Higher Education Studies. Policies, institutions and people in the transition from modernity to a post-industrial world* (HES).

Conducerea Universității din Bucureşti

Imediat după prăbuşirea regimului comunist, în Universitate au avut loc adunări generale ale cadrelor didactice şi studenților şi s-a cerut declanşarea procesului de alegeri pentru o nouă conducere, de la nivel de catedre la Senat.

Noul Senat, cu 60 de membri, a fost desemnat până la începutul lui februarie şi adunarea pentru alegerea rectorului şi prorectorilor a avut loc, aşa cum s-a arătat mai sus, pe 8 februarie 1990, încheindu-se cu desemnarea lui Nicolae Cristescu pentru funcția cea mai înaltă. Prorectori au fost aleşi Emil Constantinescu, Constantin Buşe şi Lazăr Vlăsceanu, iar secretar ştiințific Alexandru Athanasiu. La propunerea rectorului, Nicolae Manolescu şi Eugen Simion au fost numiți invitați permanenți la şedințele Biroului executiv. Studenților li s-au rezervat trei locuri în Biroul executiv; ei au făcut însă patru propuneri, care au fost toate acceptate. După revenirea Facultății de Chimie, echipei prorectorilor i s-a adăugat şi Dana Marinescu, iar, după trecerea lui Lazăr Vlăsceanu ca secretar de stat pentru învățământul superior în vara anului 1990, locul de prorector rămas vacant a fost ocupat de Ioan Mihăilescu.

Deşi asaltat de numeroase probleme legate de cazare, organizații studențeşti, concursuri şi altele, rectorul Cristescu a propus prima Cartă a Universității din

Bucureşti, care a şi fost votată în şedinţa Senatului din 12 iulie 1990. Carta stabilea că organul suprem de decizie în universitate este Senatul, cu un mandat de 2 ani. Fiecare facultate era reprezentată printr-un număr egal de membri, patru profesori şi doi reprezentanţi ai Ligii studenţilor. Rectorul era preşedintele Senatului şi al oricărui consiliu al Senatului. Conducerea operativă era asigurată de Biroul executiv şi de un Consiliu academic care cuprindea decanii facultăţilor. Consiliul administrativ, compus din secretarul-şef, directorul economic, contabilul-şef, şeful serviciului organizare-plan-personal se întrunea separat. Deşi era interzisă orice activitate de organizare sau propagandă politică în universitate, se permitea invitarea periodică a unor „personalităţi politice cu statut naţional, care ocupă funcţii de conducere în Stat sau erau în opoziţie, pentru a prezenta informări cu privire la programul lor politic".

La 26 martie 1992 a avut loc şedinţa de alegeri pentru mandatul de conducere următor. S-au depus trei candidaturi la funcţia de rector: Nicolae Cristescu, Emil Constantinescu şi Ion Filipescu. Sub conducerea decanului de vârstă al Senatului, Paul Cornea, s-a procedat la numărarea voturilor şi Emil Constantinescu a ieşit învingător din primul tur de scrutin. El propune trei dintre prorectori, Ioan Mihăilescu, Constantin Buşe, Dana Marinescu, care erau votaţi alături de al patrulea, Adrian Nicolescu, propus de Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine. Rectorul a prezentat un program ambiţios, care prevedea acreditarea internaţională a instituţiei, durata licenţei de 4 ani şi a doctoratului cu frecvenţă de 3 ani, crearea Fundaţiei Universitas, a Editurii Universităţii, informatizarea administraţiei şi restructurarea serviciului tehnic. El a lansat de asemenea ideea sărbătoririi a 300 de ani de la întemeierea Academiei Domneşti de la Sfântul Sava, precursor instituţional al Universităţii din Bucureşti.

La 11 ianuarie 1996, Senatul a votat cea de a doua Cartă, întocmită sub îndrumarea rectorului Constantinescu de un grup format din Ioan Mihăilescu, Dan Horia Mazilu, Ioan Pânzaru şi Angheluţă Vădineanu. Universitatea era acum condusă de un Birou al Senatului, compus din rector şi prorectori. Consiliul academic a reunit rectorul, prorectorii şi decanii, iar în Consiliul de administraţie aceştia au stat alături de şefii direcţiilor serviciilor.

La 21 martie 1996 au avut loc în Universitate alegeri de rector, cu trei candidaţi: Ioan Mihăilescu, Zoe Petre şi Mihai Zamfir. Ioan Mihăilescu a câştigat din primul tur, cu 78 de voturi din cele 107 posibile ale senatorilor. El a refuzat să propună o echipă de prorectori, şi prin vot au fost desemnaţi Constantin Buşe, Dana Marinescu, Ion Munteanu şi Corneliu Zidăroiu. Secretar ştiinţific al Senatului a fost ales în unanimitate Ioan Cristurean.

Ioan Mihăilescu

Programul rectorului Ioan Mihăilescu a avut ca priorităţi dezvoltarea calităţii mai presus de creşterea cantitativă, organizarea modulară a programelor de studii, introducerea creditelor transferabile, creşterea ponderii opţionalelor. El a propus crearea unor programe de *area studies* la masterat: studii francofone, nordice, hispanofone. A anunţat crearea unei comisii de autoevaluare a calităţii, a unei comisii de cercetare, a unui centru de consiliere profesională, finanţarea diferenţiată pe facultăţi, şi proiectul unui nou campus, permiţând extinderea capacităţii de cazare cu 1.500 de locuri în cămine.

Introducerea sistemului de credite ECTS s-a votat în Senat la 9 mai 1996. Tot atunci s-au constituit Consiliul pentru probleme sociale studenţeşti şi Colegiul de etică. Ulterior s-au aprobat Regulamentul studiilor de doctorat, Regulamentul căminelor şi cantinelor, Regulamentul privind activitatea şi conduita membrilor comunităţii academice, Regulamentul colegiului de etică, Regulamentul de funcţionare a bibliotecilor, Regulamentul de activitate profesională a studenţilor.

Sistemul de învăţământ superior a trecut prin transformări rapide. A fost perfectat împrumutul de la Banca Mondială şi au fost lansate competiţii de granturi. A fost înfiinţat Consiliul naţional de finanţare a învăţământului superior, condus de Gheorghe Dincă, care a avut un rol foarte important în condiţiile finanţării globale, introduse în august 1998 de ministrul Andrei Marga.

La 16 martie 2000 au avut loc alegeri pentru următorul mandat al conducerii. Pentru funcţia de rector a fost un singur candidat, rectorul Ioan Mihăilescu, care a fost reales din primul tur. Ca prorectori au fost aleşi Constantin Buşe, Dana Marinescu, Ion Munteanu şi Ioan Pânzaru. Secretar ştiinţific a fost ales Bogdan Logofătu, într-o şedinţă ulterioară. În al doilea mandat, Ioan Mihăilescu a optat pentru o tactică de modernizare temeinică şi pe cât posibil rapidă a Universităţii. Situl web al instituţiei (a cărui primă formă păstrată pe *Wayback Machine* datează din 25 mai 1998) s-a înnoit în 2001, iar o prezentare a instituţiei a fost tipărită şi într-un Anuar. În 2000 a fost înfiinţat Biroul de relaţii publice al Universităţii, care întocmeşte zilnic revista presei, publică un *newsletter* săptămânal, organizează Şcoala de management de proiect de două ori pe an şi participă la un număr de proiecte, primind până la 20 de stagiari în acelaşi timp. A fost creat Departamentul de cercetare pentru a ţine evidenţa contabilă a sutelor de proiecte şi a asigura raportarea centralizată către CNCSIS (ANCS). Organizaţia de voluntariat TeamWork a fost creată în 2002 şi există ca organizaţie activă şi azi.

Universitatea a trecut printr-o perioadă dificilă atunci cînd au fost descoperite nereguli în gestiunea unor proiecte la un centru de studii geologice. Rectorul l-a suspendat pe contabilul-şef. A urmat un control al serviciului de audit al ministerului, în urma căruia măsurile luate de universitate au fost aprobate şi s-au făcut recomandări a căror aplicare a fost urmărită.

În anul 2004, dorinţa unei mari părţi a corpului academic ca rectorul Ioan Mihăilescu să continue să exercite funcţia de rector a fost zădărnicită de refuzul Ministerului de a accepta o interpretare în acest sens a prevederilor legale. După mai multe runde în care nu au fost întrunite

destule voturi pentru desemnarea unui nou rector, la 23 ianuarie 2005 Senatul Universității din Bucureşti a ales ca rector pe Ioan Pânzaru, iar ca prorectori pe Dana Marinescu, Ioan Munteanu şi Romiță Iucu, secretar ştiințific rămânând Bogdan Logofătu; ulterior, echipa de prorectori a fost înnoită prin alegerea lui Emil Barna şi a Mariei Voinea. Programul rectorului Pânzaru a fost axat pe îmbunătățirea continuă a calității, evaluarea după rezultatele învățării, dezvoltarea programelor de ciclurile 2 şi 3, în special a masteratelor de cercetare în limbi străine, accentuarea funcției universității de actor în dezvoltarea socială, întărirea cooperării internaționale. A fost sprijinită ideea unui *ranking* al universităților româneşti. S-a urmărit pregătirea facultăților pentru o redimensionare a efectivelor la programele de licență, dezvoltarea unor consorții cu alte universități româneşti şi a unor parteneriate strategice cu un număr restrâns de universități străine. Totodată, a fost adoptat primul Cod de etică al Universității din Bucureşti în 2006.

Următoarele alegeri universitare au avut loc în 28 februarie 2008, când întreaga conducere a primit un al doilea mandat. Ulterior s-a creat un nou post de prorector, ocupat în urma alegerii în Senat de Mircea Dumitru. Programul managerial al rectorului a poziționat Universitatea în cadrul serviciului public, vizând dezvoltarea unei culturi a evaluării, reflecția asupra actului didactic şi procesului de învățare, o politică de „creativitate şi originalitate".

Legea nr.1/2011 a schimbat considerabil modul de alegere a conducerii universităților din România. Astfel, pentru desemnarea rectorului au fost prevăzute două posibilități alternative: fie alegerea directă prin votul tuturor cadrelor didactice titulare şi al reprezentanților studenților în consiliile facultăților şi în Senat, fie selecția printr-un concurs public organizat de Senat. Printr-un referendum organizat în iunie 2011, comunitatea academică a Universității din Bucureşti a optat cu o largă majoritate (85,7% dintre votanți) pentru varianta alegerii directe a rectorului. La alegerile din 14 decembrie 2011 au participat 70% dintre electori, iar profesorul Mircea Dumitru, anterior decan al Facultății de Filosofie (2000–2008) şi prorector al Universității din Bucureşti (2008–2011), a fost ales rector cu 782 voturi din cele 910 exprimate. Alegerea a fost validată de către Senatul Universității în şedința din 20 decembrie 2011, în prezența ministrului educației Daniel Funeriu, care a semnat şi ordinul de numire al noului rector al Universității din Bucureşti. În calitate de prorectori au fost numiți profesorii Romiță Iucu, Emil Barna, Maria Voinea, Magdalena Platis şi Liviu Papadima.

În ideea de a evita suprapunerile dintre conducerea executivă a instituțiilor de învățământ superior şi organele de conducere reprezentative ale acestora, legea nr.1/2011 a prevăzut instituirea unei funcții distincte de preşedinte al Senatului, funcție în care a fost ales în ziua de 7 decembrie 2011 profesorul Gheorghe Vlad Nistor; în calitate de vicepreşedinți ai Senatului au fost aleşi cu acelaşi prilej profesorii Marieta Costache şi Dan Oancea.

Totodată, legea nr.1/2011 a instituit şi un organ special pentru coordonarea activității de doctorat, Consiliul Studiilor Universitare de Doctorat, având în frunte un director desemnat prin concurs public, a

cărui funcție este asimilată celei de prorector. În august 2012, în funcția de director al CSUD a fost desemnat în urma unui concurs public profesorul Daniel Barbu; după numirea sa în funcția de ministru al culturii în decembrie 2012, în urma unui nou concurs public, în funcția de director al CSUD a fost numit profesorul Bogdan Murgescu.

Alegerile din anul 2015 au adus schimbări în conducerea Universității din Bucureşti, chiar dacă profesorul Mircea Dumitru a obținut un al doilea mandat. La data de 2 decembrie 2015, profesorul Marian Preda, anterior decan al Facultății de Sociologie şi Asistență Socială (2008–2015), a fost ales în funcția de preşedinte al Senatului. Pentru funcția de rector s-au înscris doi candidați, Nicoleta Ionac, profesor al Facultății de Geografie şi Mircea Dumitru, rectorul în funcție. În data de 16 decembrie 2015, profesorul Mircea Dumitru a fost ales pentru un nou mandat, obținând 77% din voturile exprimate. În noua echipă formată au fost menținuți unii dintre prorectori în funcție: Romiță Iucu, Magdalena Platis şi Liviu Papadima, alăturându-se câțiva prorectori nou numiți: Laurențiu Vlad, Laurențiu Leuştean, Constantin Mihailciuc şi Sorin Costreie. În urma unui concurs organizat în data de 29 septembrie 2016, profesorul Bogdan Murgescu a obținut un nou mandat de director CSUD. În contextul numirii profesorului Mircea Dumitru, începând cu data de 8 iulie, în funcția de Ministru al Educației Naționale şi Cercetării Ştiințifice în cadrul guvernului condus de către Dacian Cioloş, în lunile iulie 2016 – ianuarie 2017 conducerea Universității a fost exercitată interimar de către profesorul Romiță Iucu.

Totodată, deşi modificările aduse legislației naționale prin OUG 49/2014 au deschis portițe pentru ca rectorii în funcție să candideze la mai mult de 2 mandate dacă primele nu au fost succesive şi complete (ceea ce s-a interpretat că orice speță de întrerupere, fie ea şi de scurtă durată, permite candidatura la un nou mandat), Universitatea din Bucureşti s-a poziționat pentru respectarea limitei de 2 mandate şi a inclus în anul 2016 o prevedere categorică în acest sens în Carta Universității. Astfel, rectorul Mircea Dumitru, care a inițiat această limitare fermă, a semnalat clar că nu va mai candida pentru un al treilea mandat. La alegerile de la finele anului 2019 pentru funcția de rector s-au înscris trei candidați: Marian Preda, preşedinte al Senatului în mandatul 2015–2019, prorectorul Laurențiu Vlad şi lectorul Florin Achim (Facultatea de Geografie). După un prim tur în care niciunul dintre candidați nu a întrunit numărul necesar de voturi, turul al doilea, desfăşurat în data de 11 decembrie 2019, a fost câştigat de către Marian Preda cu un număr de 637 voturi, reprezentând 57,75% din numărul de voturi exprimate. Planul managerial al noului rector s-a axat pe reforma administrativă, implicare socială, inovare şi adaptare, precum şi pe începerea unor ample lucrări de consolidare şi restaurare a Palatului Universității. Noua echipă managerială a fost compusă din următorii prorectori: Magdalena Platis, Sorin Costreie, Bogdan Murgescu, Lucian Ciolan, Carmen Chifiriuc, Simona Gherghina, Laura Comănescu, Radu Gramatovici şi Bogdan Ştefănescu. De-a lungul acestui mandat, unii dintre prorectori au lăsat locul altor colegi, astfel că Bogdan Ştefănescu a fost înlocuit de către Mugur Zlotea, iar Simona Gherghina de către Ana Maria Vlăsceanu. În funcția de preşedinte al Senatului a fost ales profesorul

Claudiu Buglea (Facultatea de Drept), iar Virgil Băran (Facultatea de Fizică) a câştigat concursul pentru funcția de director al CSUD. De asemenea, a fost creat Consiliul de Orientare şi Analiză Strategică al Universității, condus de către profesorul Romiță Iucu.

Legea Învățământului Superior nr. 199/2023 a adus schimbări în cadrul legislativ național printre care creşterea mandatului de rector de la patru la cinci ani. Anul 2023 ne-a adus în fața unor noi alegeri pentru funcția de rector, iar în cursa electorală s-au înscris 2 candidați, Marian Preda şi Cristian Preda (la acea dată decan al Facultății de Ştiințe Politice). În urma alegerilor din data de 6 decembrie 2023, Marian Preda a fost ales pentru un al doilea mandat, obținând 633 de voturi, reprezentând 67,70% din numărul de voturi exprimate. Echipa de prorectori a continuat în mare parte, fiind confirmați în funcție Magdalena Platis, Bogdan Murgescu, Lucian Ciolan, Carmen Chifiriuc, Laura Comănescu şi Ana Maria Vlăsceanu, cărora li s-au adaugat Răzvan Papuc şi Constantin Vică. În funcția de preşedinte al Senatului, profesorul Claudiu Buglea a fost confirmat pentru un nou mandat, iar profesorul Virgil Băran a câştigat concursul pentru un nou mandat de director CSUD.

Serviciile administrative şi dotările Universității

Sub regimul comunist, serviciile administrative ale Universității din Bucureşti, ca şi ale oricărei alte instituții publice, aveau de executat dispozițiile ministerului, care gestiona programele de studii, statele de funcții, bugetul şi politica de personal. Un post de portar trebuia aprobat de minister, avizul rectorului fiind de fapt consultativ. În aceste condiții, angajații universității erau de fapt ai ministerului, iar rolul lor în instituție era mai degrabă de a controla, în numele autorității superioare, ce făceau conducătorii academici şi celelalte servicii. Ca şi şefii lor, responsabilii administrativi au efectuat o reorientare instantanee şi s-au conformat dispozițiilor noilor organe de conducere alese. Legislația rămânea însă cea dinainte, iar derogările necesare erau aprobate tot de minister. Această situație a continuat, în linii mari, până în 1998.

Chiar dacă Universitatea din Bucureşti ar fi dispus de o libertate mai mare, ea era îngrădită în primul rând de lipsa banilor, generozitățile postrevoluționare ocolind cu grijă instituțiile de învățământ. Problema salarizării a devenit cu timpul mai acută, întrucât ministerul, care răspundea la început de statele de funcții şi deci asuma plata salariilor pentru posturile existente, şi-a restrâns responsabilitatea pe măsură ce angajarea cadrelor didactice se decidea preponderent la facultăți şi catedre. Astfel, de-a lungul primului deceniu democratic, asigurarea fondului de salarii a început să fie problematică, până la Ordonanța 66 din 21 august 1998, prin care se introducea sistemul finanțării globale. În acel moment, unele facultăți aveau 10 studenți pentru un cadru didactic, iar altele mult mai puțin, chiar 2–3. Salariile aveau să depindă de acum înainte de numărul de studenți, o situație pentru care mulți decidenți academici erau complet nepregătiți. În paralel, începând chiar din 1994, guvernele succesive recurseseră la

blocarea angajărilor în învățământul superior sau, uneori, în întregul sector de stat.

Contextul financiar s-a caracterizat printr-o previzibilitate redusă, cu salturi dramatice în bine şi în rău. Bugetul Universității pe 1991 era de 640 milioane lei, adică 8,4 milioane dolari. Bugetul pe anul 2000 rămăsese cam în aceeaşi zonă, fiind de 11,6 milioane dolari (12,8 milioane euro). În 2008 a ajuns la 101 milioane euro, scăzând apoi în 2010 la 63,8 milioane euro; ulterior, bugetul anual al Universității a crescut, ajungând în 2023 la 127 milioane euro[11], dar cea mai mare parte a creşterilor este absorbită de mărirea prin lege a salariilor (care în 2023 nici nu a mai fost acoperită în totalitate prin sporirea finanțării de la bugetul de stat), astfel încât sumele disponibile pentru cheltuielile nesalariale sunt de fapt mai mici. Consiliul de Administrație a fost nevoit deci să arate un grad înalt de flexibilitate şi chiar de inventivitate pentru ca perioadele de restrişte bugetară să nu afecteze sectoarele vitale ale instituției. În ciuda acestor fluctuații, modernizarea instituției a înaintat într-un ritm destul de alert.

Informatizarea facultăților a început în 1995 printr-un proiect al profesorului Țugulea. În acest fel, facultățile au avut acces la e-mail şi la Internet, iar înzestrarea cu tehnică de calcul a atins parametrii optimi în 2006, prin programele CEEX şi Platforme – Laboratoare interdisciplinare. Instalarea conexiunii wireless a debutat abia în 2012. Folosirea mijloacelor de calcul în administrație a început în 1998 prin achiziționarea unor aplicații izolate. Din 1999 a fost introdusă plata burselor şi apoi a salariilor prin carduri. Aplicații informatice au fost introduse pentru serviciile de contabilitate şi apoi de salarizare, ca şi pentru gestiunea şcolarității, dar toate acestea sunt depăşite rapid de dezvoltarea dinamică a domeniului, au nevoie de actualizări şi de interconectare. A fost înființată o Direcție IT&C, care încearcă pe de o parte să asigure funcționarea infrastructurilor informatice de la nivelul facultăților ca şi de la cel al administrației centrale, şi, pe de altă parte, să dezvolte aplicații informatice care să răspundă nevoilor în creştere ale comunității academice. Aceste nevoi au fost amplificate de pandemia COVID–19, precum şi de integrarea în activitățile CIVIS, iar Universitatea a răspuns prin adoptarea şi trecerea la implementarea unei strategii de transformare digitală pentru anii 2022–2027. Unul dintre cele mai importante proiecte de investiție în dezvoltarea instituțională este proiectul „Ecosistem digital pentru învățare sustenabilă la Universitatea din Bucureşti – EDIS-UB" (derulare 2022–2025), finanțat prin Planul Național de Redresare şi Reziliență, de studenți, cât şi în rândul celor peste 3.000 de angajați – cadre didactice, cercetători şi prin care va permite accesul la tehnologie, atât în rândul celor peste 34.000 personal administrativ, care vor beneficia de educație la standarde înalte şi de un proces administrativ simplificat şi adaptat nevoilor acestora[12]. Pe lângă acesta, sunt în implementare şi alte proiecte, care vor duce la avansul major şi integrarea digitalizării celor mai multe dintre activitățile administrative şi didactice desfăşurate în Universitate.

[11] Valorile de conversie leu-euro sau dolar nu sunt ajustate, şi atunci când nu este publicată o valoare medie anuală se foloseşte media lunii august.

[12] https://unibuc.ro/edis/

Editura Universității din Bucureşti (EUB) a luat naştere în 1993 prin transformarea Centrului de multiplicare existent anterior, care era destinat imprimării cursurilor şi caietelor de lucrări practice. Editura a beneficiat de sprijinul Franței, sprijin care s-a materializat în echipamente de tipărire moderne şi în detaşarea unui director adjunct, domnul Lapeyrère, care a încercat timp de câțiva ani să imprime o atitudine şi o conduită de lucru cât mai apropiate de spațiul din care provenea. Între 2002 şi 2005 s-a desfăşurat proiectul unei Biblioteci virtuale, cu două componente. Prima realiza ediții electronice ale cursurilor publicate de Editura Universității din Bucureşti (e-Books). Cea de a doua, numită *Unibuc Classica*, beneficia de sprijinul Bibliotecii Centrale Universitare şi a oferit publicului cărți ale lui Iorga, Xenopol, Pârvan, Hasdeu, alături de dicționare vechi şi rare precum acelea ale lui Frédéric Damé şi Theodor Capidan. Deşi după anul 2000 EUB ajunsese să publice peste 100 titluri anual, nevoile erau mai mari, şi atunci a fost integrată în Universitate şi editura *Ars Docendi*, care publica lucrări pe costul autorilor (majoritatea cadre didactice ale Universității). Funcționarea celor două edituri în paralel s-a dovedit neeconomică, aşa că în anul 2021 ele au fost restructurate într-o entitate unică, care şi-a modernizat modul de funcționare.

Intrată sub coordonarea unui cadru didactic universitar (conf. dr. Alexandru Nicolae de la Facultatea de Litere) şi redenumită Editura Universității din Bucureşti – Bucharest University Press (EUB–BUP), editura reuşeşte să publice peste 250 de titluri anual, cu un tiraj de peste 25.000 de exemplare şi să îşi extindă activitatea în mai multe direcții. În paralel cu publicarea de monografii de autor şi volume colective, manuale universitare şi reviste academice, EUB–BUP a început să publice lucrări destinate învățământului preuniversitar, oferind materiale de înaltă calitate şi respectând astfel una dintre misiunile Universității din Bucureşti, şi anume contribuția la dezvoltarea societății româneşti (*Carta Universității din Bucureşti*, Articolul 4). Sporirea portofoliului editurii s-a realizat prin două strategii: atragerea de autori (cadre didactice universitare şi cercetători) din afara Universității din Bucureşti şi înființarea de noi colecții de carte (*Ediții de texte, Eseuri, Traducere şi interpretare*) sau includerea în portofoliul editorial a unor colecții consacrate (de exemplu, *Scriptores Byzantini* a Institutului de Studii Sud-Est Europene al Academiei Române). O altă preocupare constantă a EUB–BUP este prezența digitală; astfel, toate noile apariții sunt găzduite în Google Books (în previzualizare limitată), noile titluri sunt disponibile spre achiziție ca e-books prin sistemul Google Play, iar revistele beneficiază de găzduire pe o platformă digitală modernă operată prin sistemul *Open Journal Systems* (https://journals.unibuc.ro/), care atribuie personalitate bibliometrică unică fiecărui articol, inclusiv numere DOI (într-o rădăcină de *Crossref* unică, a Universității din Bucureşti). EUB–BUP stabileşte în mod constant relații de colaborare cu entități cultural-educaționale româneşti şi străine: EUB–BUP este partener *Art Safari* şi găzduieşte editorial albumele şi alte lucrări editate de *Art Safari*; de asemenea, EUB-BUP publică o colecție de carte în parteneriat cu Université de Pau et des pays de l'Adour.

După modelul universităților din străinătate, care atrag fonduri de la foşti absolvenți, de la donatori particulari sau de la diverse companii, Universitatea din Bucureşti a

creat în 1993 Fundația Universitas, care a avut o existență îndelungată, dar săracă în realizări. Asociația Alumni UB, constituită în 2011, a avut mai mult succes, dar şi ea şi-a arătat limitele. În consecință, în a fost înființată Fundația „Virtute et Sapientia", care îşi propune să susțină şi să promoveze valorile educației şi ştiinței prin inițierea de proiecte şi activități care să valorifice capacitățile didactice, de cercetare şi implicare socială ale comunității academice a Universității din Bucureşti. Printre proiectele derulate, amintim, programul UB SEED – Sprijin Educațional pentru Elevii Defavorizați, prin care sunt sprijiniți elevi cu potențial selectați, provenind din familii cu venituri mici aflate în medii defavorizate. Muzeul Universității, creat în anul 1967 şi renovat în 1994, a beneficiat de o restaurare completă a pieselor în anul 2004, cu ocazia aniversării a 140 de ani de la întemeierea instituției. S-au întocmit fişe muzeografice complete pentru exponate şi s-a publicat un album cu operele artistice cele mai valoroase conservate aici (sculptură, pictură). Spațiul fizic al muzeului a fost reamenajat modern în anul 2014, iar în ultimii ani s-au dezvoltat foarte mult şi formele virtuale de punere în valoare a patrimoniului muzeal al Universității.

Muzeul Universității

Inaugurarea rectoratului Universității din Bucureşti

În 1999 s-a inaugurat Casa de oaspeți Academica, iar un deceniu mai târziu a fost construit Hotelul Gaudeamus. Ele permit cazarea colegilor din străinătate şi din provincie care vin la Bucureşti în diferite schimburi ştiințifice şi au avut un rol auxiliar însemnat în dezvoltarea relațiilor de colaborare internațională. Trebuie notate şi alte creații instituționale: Centrul de informare şi orientare profesională (CIOCP) a fost creat în 1997 printr-un proiect TEMPUS. Avea – şi are – ca misiune informarea candidaților la admitere, orientarea profesională a studenților, consilierea lor pentru inserție profesională şi rute de studii. Centrul de dezvoltare personală, consiliere şi psihoterapie experiențială s-a întemeiat printr-un grant CNCSIS. Biroul Erasmus a fost creat în 1998. Cum nevoile funcționale s-au tot amplificat, multe dintre aceste structuri s-au transformat şi şi-au asumat noi activități. Menționăm, fără pretenția exhaustivității, funcționarea în prezent a unui Departament Proiecte de Dezvoltare, a Direcției Managementul Proiectelor de Cercetare, a Departamentului de Consiliere şi Orientare pentru Carieră, a Direcției Relații Internaționale, care are în compunere Biroul Cooperare Internațională şi Studenți Străini şi un Serviciu Rețele Europene, care se ocupă atât de activitățile Erasmus, cât şi de cele din cadrul CIVIS.

Terapie experienţială

Căminele şi cantinele

Un neajuns care s-a făcut simţit încă din 1990 a fost proasta împărţire a facilităţilor pentru studenţi, în special căminele. O sechelă gravă a politehnizării învăţământului superior s-a dovedit a fi lipsa cronică de locuri pentru cazarea studenţilor în Universitate. Criza căminelor a explodat în toamna lui 1990, odată cu admiterea la zece facultăţi în loc de şase. Căminele B_1, B_2 şi E de la Grozăveşti, atribuite Universităţii, erau ocupate de studenţii de la Medicină, iar căminul C din complexul Leu, de studenţii de la Electrotehnica Politehnicii. Anul universitar a început cu o săptămână întârziere, din cauza acestor dificultăţi. Rectorul Nicolae Cristescu a obţinut de la guvern un bloc nou, în str. Stoian Militaru, cu 470 de locuri, dar acesta era neterminat, şi avea să devină pe deplin funcţional abia peste un an, pe cheltuiala Universităţii. De asemenea au fost atribuite Universităţii, în acelaşi scop, fostele hoteluri Cişmigiu şi Universal, aflate într-o stare de degradare avansată şi care au trebuit restituite ulterior. În 1996 a existat un Plan de urbanism zonal care prevedea trei noi construcţii în campusul Grozăveşti, două cămine impunătoare şi un spaţiu de învăţământ. Dintre acestea s-a materializat doar un cămin, singurul construit în această perioadă, din fonduri bugetare şi venituri proprii, anume A1 din Grozăveşti, inaugurat în 2008. Clădirea are parter şi 9 etaje; deşi fusese proiectată iniţial cu 15 etaje, ritmul de alocare a banilor de către minister ar fi dus durata şantierului la 15 ani, ceea ce a condus la opţiunea pentru varianta de 9 etaje. În decursul anilor, s-au mai adăugat în patrimoniul universităţii căminele G5 din Măgurele (amenajat pentru cazarea doctoranzilor şi tinerilor cercetători), Fundeni, Poligrafiei, Pallady 1 şi Pallady 2.

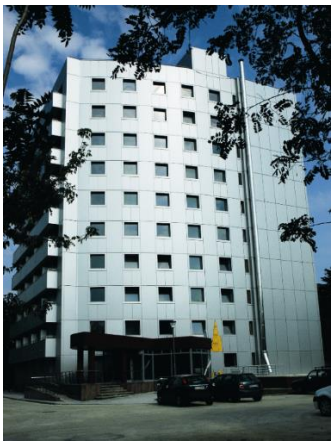

Căminul Grozăveşti A

Căminul Stoian Militaru

De asemenea, a fost finalizată construcția căminului Gaudeamus în Campusul Panduri (2014), spațiu destinat masteranzilor şi doctoranzilor Universității din Bucureşti, cu prioritate acelora de la Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială, dar şi studenților cu dizabilități, având în acest sens dedicate camerele situate la parterul imobilului. În aceeaşi direcție, au început demersurile pentru construcția a două noi cămine studențeşti în Campusul Grozăveşti, iar pentru unul dintre ele s-a demarat proiectarea şi executarea în anul 2024. Acesta va avea o capacitate de 476 de locuri.

Procesul de modernizare şi de adaptare a căminelor este unul continuu, toate căminele beneficiind în ultimii ani de investiții, în fiecare cămin fiind înființate spații cu destinația spălătorie-uscătorie, săli de lectură şi oficii pentru prepararea mesei, utilate corespunzător. Totodată, căminele G3–G4 din Campusul Măgurele vor intra în reabilitare energetică.

Spațiile de învățământ şi cercetare

Patrimoniul moştenit în 1990 era învechit, iar baza juridică de dobândire a proprietății a fost stabilită abia prin Legea nr. 84/1995, urmând să fie determinată ulterior pentru fiecare imobil în parte. Pentru unele imobile aflate în administrarea Universității s-au depus cereri de retrocedare, pentru altele au existat pretenții ale altor organizații, publice şi private. Unele procese continuă şi azi, uneori datorită indeciziei Ministerului.

În str. Dumbrava Roşie nr. 23, a fost obținut un bloc vechi de garsoniere în care au fost amenajate laboratoare ale Catedrei de chimie anorganică. O altă clădire, în str. Transilvaniei nr. 6, a fost alocată Facultății de Sociologie şi Asistență Socială. Facultatea de Ştiințe Politice a obținut două imobile, în str. Sfântul Ştefan (care însă ulterior a trebuit să fie cedat foştilor proprietari) şi în str. Spiru Haret. Clădirea din str. Dimitrie Brândză a fost cedată unei persoane fizice în confuzia anilor 1990 şi nu a putut fi recuperată decât cu prețul unui proces îndelungat. Imobilul din str. Traian Vuia este împărțit cu Universitatea de Medicină, dar persistă un diferend între instituții privind limitele. A fost recuperat un teren la Sinaia Cumpătu, de 10.000 m.p. Clădirea Azilului „Elena Doamna" a fost obținută în întregime după mulți ani de procese cu un institut privat de cercetare. Casa Universitarilor a fost retrocedată Universității, în schimb Palatul Kretzulescu, aflat în 1990 în administrarea UB, nu i-a fost atribuit de minister Universității. Au fost primite un teren la Măcin, ca donație, şi un imobil la Sighişoara în concesiune, pentru a fi amenajate ca centre de cercetare. La Hațeg s-a cumpărat un imobil pentru administrația Parcului Dinozaurilor (UB este singura universitate care are în administrare un parc național), iar în comuna Berthelot s-a primit în administrare clădirea unei şcoli. Stațiunile de la Orşova, Sinaia, Brăila, Surlari au fost reabilitate şi modernizate.

Din fericire, au putut fi finalizate noile construcții ale facultăților de Psihologie şi Ştiințele Educației, şi respectiv Sociologie şi Asistență Socială, ambele în complexul Panduri. O nouă clădire de cercetare s-a ridicat la Facultatea de Biologie, pe Splaiul Independenței. Rectoratul Universității din Bucureşti (numite între 1948-1962 „Universitatea C.I. Parhon") funcționa în Palatul Facultății de Drept, aflat pe un teren atribuit de regele Carol al II-lea şi construit

parțial prin contribuția profesorilor şi studenților jurişti. Prin Hotărârea de Guvern nr. 830/2011 s-a aprobat construirea unui nou sediu, în complexul Panduri, la care lucrările au început în 2015. Clădirea, care cuprinde, pe lângă birouri, sala Senatului, sala Consiliului de Administrație, şi trei amfiteatre destinate cursurilor, a fost inaugurată pe 9 octombrie 2019.

În toate clădirile au trebuit refăcute toate instalațiile, care datau de 30-40 de ani sau mai mult. S-au consolidat clădirile, dar mai este încă mult de făcut. A fost reabilitată sera nouă din Grădina Botanică şi clădirea Herbarului.

Grădina Botanică,
Lacul chiparoşilor

Herbarul
Grădinii Botanice

Facultatea de Biologie

O nouă direcție în ultimii ani a fost achiziția unor imobile destinate proceselor educaționale. Astfel, în anul 2021 a fost finalizată achiziția clădirii Facultății de Limbi şi Literaturi Străine situat în strada Pitar Moş, o clădire emblematică pentru studiile de limbi străine la Universitatea din Bucureşti. Un alt imobil achiziționat se află la Sfântu Gheorghe, județul Tulcea – unde se va extinde Stațiunea de Cercetări Maritime şi Fluviale a Universității.

Consolidările şi reabilitările de clădiri au fost o altă direcție important în ultimii ani, reuşindu-se finalizarea consolidării şi restaurării Corpului B al Grădinii Botanice Dimitrie Brândză, a imobilului din str. Spiru Haret nr. 8 (Facultatea de Ştiințe Politice), a Aulei Facultății de Fizică şi reabilitarea aripii Pârvan, precum şi realizarea instalației de protecție la incendiu al Palatului Facultății de Drept.

Cel mai important obiectiv de investiție din ultimii ani este începerea în anul 2022 a restaurării Palatului Universității din Bucureşti, una dintre cele mai complexe lucrări la nivel național de reabilitare a unor spații de învățământ, lucrarea fiind finanțată de către Ministerului Dezvoltării, Lucrărilor Publice şi Administrației prin cadrul Companiei Naționale de Investiții. De asemenea, este în derulare reabilitarea Corpului A, Complex Panduri (fostul Azil „Elena Doamna"), iar în 2024 se vor demara lucrările de consolidare seismică şi renovare energetică a imobilului din Schitu Măgureanu nr. 1.

O altă direcție importantă a investițiilor în ultimii ani este accesibilizarea spațiilor pentru persoane cu dizabilități, astfel că în toate imobilele în care se desfăşoară activități didactice, precum şi în căminele studențeşti, unde sunt amenajate camere de locuit pentru studenții cu dizabilități locomotorii, s-au realizat/achiziționat rampe de acces, lifturi, platforme electrice etc. De asemenea, sunt amenajate camere de locuit pentru studenții cu dizabilități locomotorii, astfel încât toți studenții cu dizabilități locomotorii, înmatriculați la UB, să poată locui în spații adecvate. Pentru persoanele cu deficiențe de auz au fost achiziționate dispozitive pentru amplificarea sunetului, iar pentru persoanele cu deficiențe de vedere au fost achiziționate şi instalate dispozitive speciale care să îi poată ghida în spațiile UB, dar şi benzi tactile cu canale liniare pentru orientare.

Biblioteca Centrală Universitară

Inaugurată în 1895, ca Fundația Universitară Carol I, biblioteca devine un centru important de documentare, şi, prin conferințele ținute în Aula sa, de dezbatere culturală şi ştiințifică. Aplicată în 1948 Universității din Bucureşti (care purta pe atunci numele lui C.I. Parhon), Biblioteca Centrală Universitară face parte dintr-o rețea de instituții analoge situate în marile centre ale țării. În decembrie 1989, clădirea, situată între Comitetul central al P.C.R. şi Palatul Regal, este distrusă de un incendiu, care a nimicit 3.700 de manuscrise ale scriitorilor români şi 500.000 de volume, dintre care

12.000 de cărți vechi şi rare. Catastrofa a impus relocarea sălilor de lectură în Calea Plevnei, de unde aveau să se mute înapoi în sediul central reconstruit.

Biblioteca Centrală, Interior

Inaugurarea Bibliotecii Centrale

Biblioteca a fost refăcută printr-un efort internațional, lansat de un apel al directorului general UNESCO, Federico Mayor, şi coordonat de directorul său de atunci, profesorul Ion Stoica. Proiectul era constituit din două componente, refacerea arhitecturii cu extinderea la trei corpuri de clădire, şi constituirea unui nou fond de carte, simultan cu informatizarea gestiunii. Corpul Dacia a fost inaugurat în 1997, corpul Boema în 2001, corpul Fundație în 2004, iar Aula restaurată în 2007. În ziua de 22 mai 2006, în prezența Majestăților Lor Regele Mihai şi Regina Ana, s-a sărbătorit Hotărârea de Guvern prin care BCU primea numele de Biblioteca Centrală Universitară „Carol I". Cele 16 filiale ale instituției, aflate în facultățile Universității, au fost pe rând modernizate şi informatizate, cel mai recent creată fiind aceea a Facultății de Administrație şi Afaceri.

Cărțile aflate în depozite au fost transportate în centrală. Inițiativa internațională adusese 60.000 de cărți deja în 1993 şi ea a fost continuată cu sârguință, prin efortul Guvernului României şi al multor donatori. În prezent, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I" oferă cititorilor peste 2.370.000 de volume şi peste 25.000 de titluri de periodice. Au fost achiziționate 21 baze de date parte prin proiectul național ANELIS; acestea oferă acces la milioane de articole în format digital. Sălile de lectură sunt frecventate anual de peste 20.000 de cititori individuali. Catalogul general este consultabil pe Internet şi dă acces direct la publicațiile numerizate. Toate aceste resurse pot fi accesate de pe calculatoarele Universității din Bucureşti sau pe baza unei identificări. Sistemul de căutare ROLINEST dă acces la un mare număr de biblioteci naționale şi universitare din România şi din lume. În sălile de lectură, resursele pot fi consultate pe calculatoare desktop ori pe laptopuri închiriate sau pot fi copiate prin scanare ori fotografie digitală. În acest fel, capacitatea de documentare şi informare a BCU a fost adusă la nivelul celor mai recente tehnologii în domeniu.

Evoluția programelor de studii

Una dintre marile întrebări ale reformei învățământului superior în România a fost durata optimă a studiilor. În decembrie 1989 s-a auzit pentru prima dată revendicarea ca licența să dureze cinci ani în loc de patru, aşa cum prevedeau cele mai multe programe de studii. Timp de câțiva ani, organizațiile studenţeşti şi facultățile au cerut ministerului aprobarea organizării unor programe mai lungi. Acolo unde această experiență s-a făcut, rezultatele au fost dezamăgitoare. Structura anului suplimentar nu avea o justificare clară şi în cele din urmă s-a renunțat la el. Prin efectul Legii nr. 84/1995, pentru o anumită perioadă s-a creat dihotomia dintre învățământul superior de scurtă durată (3 ani, organizat în colegii) şi cel de lungă durată (4-6 ani, organizat în programe de licență). În 1996 funcționau în UB trei colegii: Administrație şi secretariat, Cartografie, Informatică. În 1998 s-a ajuns la 10 colegii, unele dintre ele fiind organizate la Focşani, Buzău, Călimăneşti. Colegiul CREDIS a oferit noi specializări, cum ar fi Fizică şi tehnologii asistate de calculator, Institutori – limbi străine, Birotică. Din 2005, învățământul de scurtă durată a intrat în lichidare.

O altă mare problemă care a ocazionat adevărate bătălii îndelungate la nivelurile de decizie a fost nomenclatorul specializărilor de licență. Deşi, dintre țările europene, se pare că numai Spania are un asemenea nomenclator, în România el pare un instrument normal fiindcă a fost în vigoare, sub diferite forme, fără întrerupere din 1955[13]. Obiectivul era de a limita proliferarea unor programe de licență fără debuşeu real pe piața muncii (oferind de pildă diplome de licență în „Extracte şi aditivi naturali alimentari", „Instalații pentru construcții – pompieri" sau „Ingineria produselor finite din lemn"[14]). În perioada comunistă, numărul maxim al specializărilor a fost de 295. Deşi în anii 1990 s-au făcut mari eforturi pentru a le reduce la circa 250, în plan național numărul specializărilor de nivel licență incluse în HG 412/2024 a ajuns la 412.

Apariția unor specializări noi trebuie judecată în funcție de necesitatea lor ştiințifică şi socială. Astfel, în România nu exista înainte de 1990 învățământ de sociologie, antropologie, asistență socială, urbanism, resurse umane, administrație publică. Apariția lor la Universitatea din Bucureşti a fost legată şi de dezvoltarea unei cercetări în domeniu, iar programele de licență au fost urmate în timp şi de lansarea unor programe de masterat şi de doctorat. La nivel de licență, pe lângă inițiative deja semnalate, au apărut şi alte noi specializări: biochimie tehnologică, chimia mediului, geografia turismului, comunicare şi relații publice, studii culturale europene, teologie şi pictură bisericească etc.

[13] Florin Andrei Sora, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc, 1968–2011*, Bucureşti, Autoritatea Națională pentru Calificări, 2011, p. 21.

[14] A se vedea Ioan Vida-Simiti, Viorel-Aurel Şerban, „Procesul „Bologna" şi sistemul de învățământ tehnic universitar din România", *Revista de politica ştiinței şi scientometrie – serie nouă*, I, 2, iunie 2012, pp. 130–136.

Legea învățământului din 1995 permitea crearea unor programe de studii aprofundate şi de master. Diferența dintre acestea era de durată, dar duratele se suprapuneau (2, 3, 4 sau 5 semestre). Problema a fost rezolvată abia prin Legea nr. 288/2004, în consonanță cu procesul de reformă europeană a învățământului superior început prin Declarațiile de la Sorbona şi Bologna. Sistemul de învățământ superior a fost structurat în trei cicluri (licență-master-doctorat, abreviat L-M-D), iar durata celor mai multe programe de licență a fost redusă la trei ani (excepție fiind programele de inginerie, drept şi teologie, care au fost fixate la patru ani, precum şi studiile de arhitectură şi medicină), cea a celor mai multe masterate a fost fixată la doi ani, iar cea a doctoratului a fost redusă la trei ani.

În anul 2000, la Universitatea din Bucureşti existau deja 110 specializări la masterat, cu 1.488 studenți. Zece ani mai târziu se numărau 180 de masterate acreditate, cu peste 5.000 de studenți, ca mai apoi să se ajungă în prezent la 223 programe de masterat (din care 51 în limbă străină), ce înmatriculează peste 8000 de studenți atât la buget, cât şi la taxă. Oferta programelor universitare de masterat include specializări inovative pentru sistemul românesc, dintre care exemplificăm: Sustenability of socio-ecological systems (Facultatea de Biologie), Dreptul noilor tehnologii (Facultatea de Drept), Consiliere filosofică (Facultatea de Filosofie), Fizica mediului şi a materialelor ecologice (Facultatea de Fizică), Sustenabilitatea sistemelor socioecologice (Facultatea de Geografie), Istoria ideilor, mentalităților şi culturii de masă (Facultatea de Istorie în parteneriat cu Facultatea de Jurnalism şi Ştiințele Comunicării), Modă, Publicitate, Consum (Facultatea de Jurnalism şi Ştiințele Comunicării), Artificial Intelligence (Facultatea de Matematică şi Informatică) etc. De asemenea, în cadrul eforturilor dedicate extinderii ofertei universitare pentru românii din afara României, începând din anul 2023 Facultatea de Teologie Ortodoxă a organizat la Chişinău un program de masterat în teologie.

Programele de studiu ale UB au o calitate remarcabilă, lucru dovedit de rankingurile internaționale în domeniu, unde la criteriul Education/Teaching sunt obținute punctaje de top. În anul 2024, în Universitatea din Bucureşti funcționează un număr de 98 programe de licență (81 în limba română şi 17 în limbi străine) şi 223 programe de masterat (172 de programe în limba română şi 51 în limbă străină).

Pentru a asigura accesul la o educație aplicată a fost introdusă competiția pentru proiectele de practică (20 de aplicații de proiecte de practică finanțate) şi au fost încheiate peste 570 de parteneriate de practică profesională (cu ponderi diferite în funcție de specificul programelor de studii), alături de un acord institutional cu Inspectoratul Şcolar al Municipiului Bucureşti, care cuprinde aproximativ 350 de acorduri de practică pedagogică.

Centrul de studii pentru învățământ deschis la distanță (CSIDD), înființat printr-un proiect PHARE şi recunoscut de minister prin Ordinul 3289 din 1998, desfăşura cursuri de reconversie profesională şi formare continuă. Succesorul lui instituțional, centrul CREDIS, a oferit cursuri de licență şi masterat la distanță şi cu frecvență redusă. La ciclul de masterat în prezent nu mai există decât forma

de frecvență redusă. Acest centru, sub diferitele sale denumiri, a fost sprijinul central pentru toate eforturile de integrare a noilor tehnologii de comunicare în procesul de formare şi educare. El a patronat şi concursul CyberEducation, la care Universitatea a premiat aplicații de învățământ realizate de elevi şi studenți. Universitatea din Bucureşti a pus la dispoziția studenților o serie de module transversale (pentru toate facultățile): dezvoltare personală, pregătire pentru angajare, certificare *European Computer Driving Licence* (ECDL). Din nefericire modulele transversale s-au bucurat de un succes moderat. În 2019 a fost inaugurat Centrul de Învățare al Universității din Bucureşti (UB Learning Centre), ce beneficiază de o infrastructură modernă susținută prin proiecte. Oferta de formare şi dezvoltare profesională şi personală adresată studenților este foarte variată, cuprinzând peste 50 de workshopuri, la care participă în fiecare semestru peste 400 de studenți.

Şcolile doctorale au fost introduse la Universitatea din Bucureşti în 2004-2005, la început ca o inovație a instituției (în baza Legii 288/2004), urmând apoi dispozițiile legislației naționale. Ele consfințeau preponderența doctoratului cu frecvență şi constituiau unul dintre elementele, cheie ale noii viziuni despre învățământul superior. Au fost organizate inițial 20 de şcoli doctorale, de regulă câte una în fiecare facultate; existau însă şi trei facultăți care cuprindeau câte două şcoli doctorale, iar două facultăți nu ofereau încă studii de doctorat; o şcoală doctorală a fost constituită la nivel interinstituțional, în consorțiu cu Institutul de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu", în cadrul Centrului de excelență pentru studiul imaginii (CESI), dar această arhitectură instituțională nu a putut fi continuată după adoptarea Legii 1/2011 şi a Codului Studiilor Universitare de Doctorat, iar şcoala doctorală SITT–CESI a fost integrată în Facultatea de Litere. Universitatea din Bucureşti a sprijinit consecvent organizarea unor doctorate în cotutelă, astfel încât, în pofida cadrului legal imperfect şi a dificultăților practice, până acum au fost susținute peste 200 de teze de doctorat în cotutelă internațională. Din 2012 studiile de doctorat sunt coordonate de Consiliul Studiilor Universitare de Doctorat (CSUD), care a adoptat mai multe reglementări pentru întărirea controlului de calitate a tezelor de doctorat, ca şi pentru sprijinirea performanței ştiințifice a doctoranzilor. Totodată, începând din 2013, în cadrul programelor de pregătire bazate pe studii avansate care sunt oferite de şcolile doctorale au fost incluse şi mai multe cursuri dedicate competențelor transversale necesare doctoranzilor, printre care pentru prima dată în România disciplina *Etică şi integritate academică*. Arhitectura instituțională a studiilor doctorale a fost completată prin înființarea Interdisciplinary School of Doctoral Studies – University of Bucharest (ISDS-UB), ca şi a trei noi şcoli doctorale specializate pe câte un singur domeniu, astfel încât la data redactării acestui volum Universitatea din Bucureşti are 25 şcoli doctorale şi fiecare facultate oferă nu doar studii de licență şi masterat, ci şi studii de doctorat. Totodată, Legea Învățământului Superior nr. 199/2023 a extins durata studiilor universitare de doctorat la 4 ani.

La toate ciclurile de studii, atractivitatea Universității din Bucureşti a

fost mereu printre cele mai ridicate din țară. În decursul anilor 2000, criteriile de admitere au fost schimbate, uneori de mai multe ori la acelaşi program. În unele cazuri s-a trecut de la concurs de admitere la intrare pe baza mediei de la bacalaureat, în alte cazuri modificarea a avut loc în sens invers. Multe programe de licență au păstrat cel puțin o probă la admitere. Printre candidați s-a răspândit practica de a se înscrie la mai multe programe în acelaşi timp. Astfel, cu toate că numărul de candidați unici este greu de determinat, putem observa un interes crescut pentru oferta educațională a Universității. De exemplu, la sesiunile de admitere din anul 2023, s-au înregistrat un număr de 43.921 opțiuni la programe de licență (cea mai mare valoare din ultimii 14 ani) şi 7.667 opțiuni la masterat.

Dezvoltarea corpului profesoral şi cercetarea ştiințifică

În 1991–1992 Universitatea din Bucureşti avea 1.755 de posturi didactice. În 1997–1998 numărul de posturi a crescut la 2.770, iar apoi a scăzut din nou până la 2.159 (1.248 de posturi ocupate) în 2011, în anul universitar 2013–2014 a crescut la 2.680 de posturi (din care 1.322 ocupate), iar apoi a variat relativ puțin, în anul universitar 2023–2024 fiind normate 2.746 posturi didactice, dintre care 1.288 erau ocupate la 1 ianuarie 2024. Aceste fluctuații trebuie citite în funcție de creşterea efectivelor studențeşti până în 2009 (peste 38.000 de studenți), urmată de o contracție şi de variații relativ mici în ultimul deceniu, în funcție de schimbările legislației privind pensionarea, ca şi în funcție de politicile *stop-and-go* de la nivel național (blocarea, respectiv deblocarea de mai multe ori a organizării de concursuri pentru ocuparea posturilor vacante; înăsprirea standardelor pentru ocuparea posturilor în 2011–2012, urmată de relaxarea unei părți a acestora în 2012–2013, şi apoi de adoptarea unui set nou de standarde prin Ordinul de Ministru nr. 6129/2016, intrate în vigoare începând cu anul universitar 2017/2018).

În 1990, odată cu înlocuirea conducerii Universității, s-au formulat o serie de doleanțe îndreptățite ale cadrelor didactice. Odată cu comasarea facultăților, integrarea institutelor de cercetare şi scăderea cifrei de şcolarizare, regimul comunist înghețase şi concursurile în învățământul superior. Recrutarea se oprise la nivelul anului 1974, iar promovarea nu atingea proporția de 1% pe an. O preocupare majoră a primului Senat, condus de rectorul Nicolae Cristescu, a fost aceea de a organiza concursuri pe posturi didactice vacante şi nou înființate, ca şi de a asigura criterii de calitate cât mai înalte pentru candidații ce urmau să le ocupe.

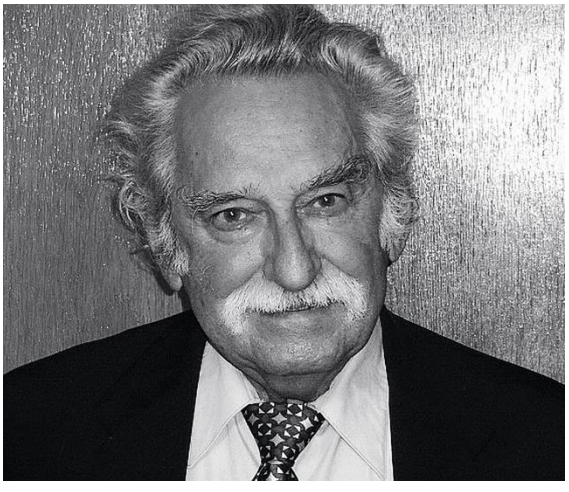

Rectorul Nicolae Cristescu

În total, în primii doi ani au avut loc 1.055 de concursuri de pe posturi, în unele cazuri cu trecerea peste o treaptă ierarhică (de la lector la profesor, de la asistent la conferențiar). Problema criteriilor de ocupare a posturilor s-a pus de la început, în special la profesor şi conferențiar, iar facultățile au elaborat primele grile de criterii pentru posturi didactice şi conducere de doctorat. Universitatea din Bucureşti îşi propunea să întocmească grile mai severe decât celelalte universități din țară, pentru a promova calitatea cercetării şi a predării.

Concursurile de profesor trebuiau la început să fie validate de Comisia superioară de diplome de la minister. De asemenea, încă de la primele şedințe ale acestei comisii s-a trecut la acordarea sau confirmarea dreptului de a conduce teze de doctorat, ca şi la propunerea unor noi specialități de doctorat; în unele cazuri dreptul a fost acordat unor cadre didactice care încă nu aveau titlul de profesor universitar; în alte cazuri, el a fost retras unor profesori care exercitaseră funcții de conducere în vechiul regim în chip intemperant sau a căror competență nu era considerată satisfăcătoare.

La început, fiecare comisie de concurs era aprobată de minister, şi abia apoi numirea membrilor comisiilor de concurs a trecut în competența Senatului. Ministerul crease destul de repede o Comisie superioară de atestare, care avea să confirme titlurile de profesor decernate de comisiile de concurs de la universități, iar ulterior şi pe acelea de conferențiar. Dar propunerile universităților pentru componența acestei Comisii nu erau întotdeauna luate în considerare de minister, care îşi rezerva dreptul de a numi direct membri. Nici concursurile organizate de universități nu corespundeau exact cu criteriile minimale pentru titlul de profesor propuse de Comisie şi aprobate de ministru. Mai mult, au fost şi situații în care ministrul a numit profesori fără propunerea Comisiei superioare. Când s-a înființat Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare (CNATDCU), s-a putut constata că un număr de 352 de profesori şi conferențiari din întreaga țară îşi datorau titlurile unor hotărâri arbitrare ale miniştrilor succesivi, fără trecerea prin Comisia superioară de diplome, fără aprobarea consiliilor şi senatelor universitare.

Toate aceste neajunsuri au fost îndepărtate treptat. În timp, standardele de calitate pentru recrutarea cadrelor didactice au crescut ca nivel de exigență, au atins nivelul cel mai înalt în anii 2011–2012, au fost apoi parțial relaxate în 2012–2013 şi au fost modificate prin OM nr. 6129/2016, care este în vigoare şi la data elaborării acestui volum.

Dispozițiile regimului Ceauşescu încorporaseră forțat multe institute de cercetare în structura Universității. Aceste institute şi-au manifestat imediat dorința de întoarcere în structura Academiei. În consecință, în februarie-martie 1990 au trecut înapoi la Academia Română institutele de geografie, arheologie, studii sud-est europene, lingvistică, istorie şi teorie literară, istorie („Nicolae Iorga”), filosofie, matematică, sociologie şi ştiințe juridice. Institutul de tracologie a trecut în subordinea directă a Ministerului Învățământului şi Ştiinței la 1 ianuarie 1992, fiind ulterior înglobat în Institutul de Arheologie.

Modelul institutelor încorporate în universități, după exemplul german şi austriac, avea şi el adepți în Universitatea din

Bucureşti. În Senat au fost votate înființarea Institului de Genetică, a Institutului de Studii Clasice, a Institutului de Studii Americane şi apoi a Institutului de Studii Britanice, dar ultimele două inițiative nu aveau să se materializeze. Apoi a apărut un nou concept: s-au creat departamente cu cercetare şi predare integrate, cel mai robust fiind acela de ecologie sistemică. Legea nr. 1/2011 a adus reorganizarea catedrelor sub formă de departamente, astfel încât noua accepțiune terminologică a eclipsat originalitatea conceptului de departament integrat. Încă din anii 1990, Universitatea a adoptat însă, preponderent, modelul centrelor de cercetare, mai răspândit în mediul anglo-saxon şi favorizat de CNCSIS printr-o competiție specială. Acest format a avut un mare succes; numărul centrelor din Universitate a depăşit 100 încă de la începutul primului deceniu al secolului XXI.

Universitatea a acordat o mare importanță formării în domeniul managementului de proiect (s-a organizat chiar şi o şcoală pentru tinerii cercetători, cu cinci ediții) şi participării la diferitele competiții de finanțare. La cele trei runde ale competiției de granturi CNCSIS–Banca Mondială, între 1997 şi 1999, UB a câştigat cele mai multe proiecte, în număr de 20, cu o valoare totală de peste 1.800.000 euro. Printre acestea se aflau patru baze de cercetare cu utilizatori multipli, un tip de facilitate foarte important în strategia cercetării din acea vreme, şi care şi-a dovedit viabilitatea până în prezent.

Unele perioade au fost deosebit de favorabile cercetării, dar dezvoltarea s-a făcut întotdeauna sacadat, în salturi, fiecare „primăvară" fiind urmată de tăieri bugetare dramatice, care au atins 70% în 2009. De exemplu, în 1996, universitatea derula un număr de 224 contracte în valoare totală de 3,214 mld lei, iar în anul următor 328 contracte, în valoare de 6 mld lei dinainte de reforma monetară din 2005. Se poate spune că cercetătorii noştri au dat dovadă de o capacitate de reacție ieşită din comun, reuşind să optimizeze fiecare oportunitate şi adaptându-se rapid la perioadele de « vaci slabe ». Numărul proiectelor şi contractelor de cercetare a atins un maxim de 784 în 2008, cu o valoare totală de 95,7 milioane RON.

Facultatea de Fizică

După recesiunea mondială din 2008-2010, volumul fondurilor alocate la nivel național pentru cercetare a scăzut dramatic, iar deschiderea de competiții pentru proiecte de cercetare a devenit extrem de volatilă. Universitatea din Bucureşti a reacționat prin investiții în infrastructuri de cercetare, cum ar fi Platforma de Cercetare în Biologie şi Ecologie Sistemică (inaugurată în 2014). Alte proiecte, aflate în derulare, au în vedere creşterea capacității Facultății de Fizică de a colabora ştiințific cu institutele de cercetare-dezvoltare de pe platforma de la Măgurele şi cu partenerii internaționali. Pentru coagularea inițiativelor interdisciplinare şi a colaborărilor internaționale, în 2014 a fost înființat Institutul de Cercetare al Universității din Bucureşti (ICUB), care s-a profilat rapid atât ca un spațiu de întâlnire şi dezbatere ştiințifică, cât şi ca mediu de coagulare şi derulare a unor proiecte inovative de cercetare avansată. În fine, dar nu în cele din urmă, a crescut numărul de proiecte de tip Horizon la care Universitatea este parte, iar membrii Universității au început să câştige şi unele dintre extrem de competitivele proiecte de cercetare ale European Research Council. Participarea la manifestări ştiințifice naționale şi internaționale costă. Pe lângă finanțarea acestor participări din proiectele de cercetare sau din fonduri puse la dispoziție de organizatorii diferitelor conferințe şi workshopuri internaționale, de multe ori cadrele didactice şi cercetătorii au trebuit să apeleze la sprijinul financiar al Universității sau chiar să susțină deplasările din fonduri proprii (în măsura în care acestea existau şi/sau erau suficiente). Universitatea a introdus diverse scheme de susținere financiară a participării membrilor comunității academice la activități ştiințifice internaționale, dar de cele mai multe ori nevoile au fost mai mari decât resursele, iar solicitările şi aspectele birocratice ale decontărilor au consumat timp, energie şi nervi pentru mulți dintre cei mai activi profesori şi cercetători. Rectorul Marian Preda a adus o schimbare de paradigmă în acest domeniu. Pornind de la un model pe care l-a implementat anterior în calitate de decan al Facultății de Sociologie şi Asistență Socială, el a promovat ideea că participarea la cel puțin o conferință ştiințifică internațională este un „drept universal" al fiecărui cadru didactic al Universității şi că este de datoria instituției să finanțeze acest drept, desigur în limita unui plafon financiar stabilit pentru diversele posibile destinații. Acest „drept universal" a fost instituit în ianuarie 2020, chiar la începutul primului mandat de rector al profesorului Marian Preda. Atunci când pandemia COVID-19 a limitat deplasările internaționale, conducerea Universității a decis ca suma alocată pentru fiecare cadru didactic şi de cercetare să poată fi utilizată şi pentru plata taxelor de participare la conferințe online; de asemenea, s-a aprobat ca suma alocată şi nefolosită pentru conferințe să poată fi folosită pentru plata taxelor de publicare sau acces deschis a unor articole acceptate pentru publicare în anul în curs, în reviste internaționale de prestigiu. Totodată, s-au introdus scheme de recunoaştere a excelenței academice şi a progresului în cercetare prin premiile Senatului Universității din Bucureşti (prima ediție în 2018) şi începând din 2021 prin recompensarea financiară a rezultatelor cercetării (articole, cărți, proiecte etc.).

Numărul articolelor publicate în reviste ISI nu era un criteriu de evaluare a cercetării ştiinţifice în 1990. În 2007–2008, Universitatea din Bucureşti publica cele mai multe articole cotate ISI dintre universităţile ţării, dar acestea nu erau decât 314 la număr. În jumătate de deceniu, producţia ştiinţifică de acest tip s-a dublat, depăşind 600 de articole ISI pe an; creşterea a continuat, astfel încât în anul 2023 cadrele didactice şi cercetătorii Universităţii din Bucureşti au publicat 1011 articole în reviste indexate Web of Science (fost ISI); dintre acestea 632 articole sunt în reviste indexate Q1 şi Q2 în respectivele domenii ştiinţifice.

Facultăţile Universităţii din Bucureşti se mândresc cu personalităţi de mare prestigiu, care au modelat cultura română, cum ar fi matematicianul Solomon Marcus (decedat 2016), scriitorul Mircea Cărtărescu, istoricul Lucian Boia, criticii literari Nicolae Manolescu (decedat 2024) şi Eugen Simion (decedat 2022). Filosofii Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu au predat ani buni la facultatea de profil a Universităţii. Printre membrii de azi ai Academiei Române se numără geologii Nicolae Anastasiu, Dan Rădulescu, Nicolae Panin şi Mihai Ducea, chimiştii Marius Andruh, Mihaela Hillebrand şi Vasile Pârvulescu, filosofii Mircea Flonta, Ilie Pârvu, Vasile Tonoiu, Gheorghe Vlăduţescu şi Mircea Dumitru, filologii Florica Dimitrescu-Nicolescu, Gabriela Pană Dindelegan, Gheorghe Chivu, Grigore Brâncuş (decedat 2022), Mircea Martin, Rodica Zafiu şi Mihai Zamfir, matematicienii Ioan Tomescu, Constantin Năstăsescu, Marian Aprodu, Sorin Dăscălescu şi Liviu Ornea, biologii Maria Luiza Flonta, Alexandru Babeş şi Mariana Carmen Chifiriuc, fizicienii Cristian George Panaiotu şi Gheorghe Nenciu, istoricii Andrei Pippidi şi Constantin C. Petolescu, Wilhelm Dancă (teolog), Cătălin Zamfir (sociolog) şi Dragoş Paul Aligică (politolog), care sunt sau au fost vreme îndelungată profesori şi/sau conducători de doctorat în Universitate. Doi dintre profesorii Universtităţii din Bucureşti au fost aleşi ca preşedinţi ai Academiei Române, şi anume criticul şi istoricul literar Eugen Simion (a îndeplinit funcţia timp de două mandate în anii 1998-2006) şi fizicianul Ionel Valentin Vlad (2014-2017), iar în prezent academicienii Marius Andruh şi Mircea Dumitru îndeplinesc şi funcţia de vicepreşedinţi ai acestui înalt for academic.

Asigurarea calităţii

Proliferarea rapidă a furnizorilor de educaţie universitară a stârnit îngrijorarea opiniei publice încă din 1990. Dar statul nu dispunea de resurse pentru a deschide accesul la învăţământ superior pe măsura cererii, astfel încât a folosit drept supapă de reglare autorizarea unor universităţi private, aşa cum au făcut şi alte ţări din Europa de Est. În acest fel însă era restructurat sistemul naţional al învăţământului superior, cu consecinţe imprevizibile. Pe de o parte, era nevoie de un sistem de acreditare, pe de alta, de o diferenţiere pe criterii calitative între universităţi.

Programul rectorului Constantinescu prevedea acreditarea internațională a Universității din Bucureşti; în 1994 a început un proiect pilot implicând trei universități ca specimene ale unor tipuri diferite, pentru identificarea unor criterii de evaluare adecvate celor trei profiluri: Universitatea din Bucureşti, Universitatea din Oradea şi Universitatea Ecologică. Ideea nu a putut fi însă dusă până la capăt şi avea să se realizeze pe deplin abia peste douăzeci de ani.

Orientările strategice din 2003 prevedeau „instituirea unui sistem de evaluare internă şi externă a universităților", ierarhizarea sau clasificarea lor în funcție de nivelul de performanță şi finanțarea lor diferențiată. Ele cereau extinderea sistemului de concursuri naționale pentru accesul la carieră în instituțiile statului şi crearea unor filiere de elită. Rectorul John Kerrigan de la Universitatea Loras (SUA) a fost invitat pentru evaluarea Universității din Bucureşti în două etape, în 2001 şi 2003, redactând rapoarte care au servit conducerii universității în vederea ajustării strategiei de dezvoltare. Facultatea de Administrație şi Afaceri a fost înființată în parte şi datorită recomandărilor ferme ale rectorului Kerrigan în acest sens.

În perioada 1995–2006, autorizarea şi acreditarea programelor de studii în România erau atribuția Consiliului Național de Evaluare şi Acreditare Academică (CNEAA), condus de profesorul Ioan Mihăilescu, prorector şi apoi rector al Universității din Bucureşti. CNEAA se afla în subordinea Parlamentului şi informa permanent publicul printr-un sit web asupra statutului universităților şi programelor de studii (autorizate şi/sau acreditate). Comisiile lui au făcut primele vizite de evaluare în toate colțurile țării unde se înființau programe de licență, de la Vatra Dornei la Caracal şi de la Zalău la Vălenii de Munte. Standardele CNEAA au servit ca bază de pornire la elaborarea documentelor Agenției Române pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ARACIS), care i-a luat locul în 2006. Consiliul fiind în permanentă legătură cu celelalte organizații similare din țările europene, trebuia să țină cont şi de ritmul în care diferitele practici erau admise în alte țări. De aceea, clasificarea universităților a trebuit să aştepte, fiind îndeplinită pentru prima dată, sub forma evaluării centrelor de cercetare, de către CNCSIS, şi sub forma clasificării instituțiilor, de către ARACIS, cu ajutorul de specialitate al Asociației Europene a Universităților. Fiind în subordinea Parlamentului, CNEAA era ferit de ingerințele ministerului, dar în chip paradoxal era expus influențelor diverse care veneau din teritoriu prin intermediul deputaților şi senatorilor. Înlocuirea sa prin ARACIS a avut loc cu prilejul unei serii de schimbări majore ale cadrului legislativ privind asigurarea calității.

Între 2002-2005, Universitatea din Bucureşti a coordonat un proiect vizând îmbunătățirea calității în învățământul superior românesc, cunoscut sub acronimul CALISRO. Partenerii erau Universitatea Politehnică din Bucureşti, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj şi Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Informatică ICI. Proiectul era inspirat din modelul Agenției de calitate britanice QAA şi viza realizarea unui Ghid de calitate a învățământului superior, ca o sinteză a situației standardelor minime curriculare din mai multe țări europene[15]. Ca expert străin a participat, cu sprijinul Comisiei Fulbright, H. Bradley Sagen de la Universitatea din Iowa.

Comisia pentru evaluarea şi asigurarea calităţii şi biroul pentru asigurarea calităţii (şi care ulterior s-a transformat în Departamentul de management al calităţii), create în 2005, au sprijinit comisiile pe facultăţi să întocmească rapoartele anuale, au pregătit raportul de calitate al Universităţii şi, în 2008, au conlucrat pentru certificarea ISO 2009 a instituţiei de către SIMTEX.

În 2006 a fost introdus în Universitatea din Bucureşti Sistemul de evaluare a personalului didactic universitar pregătit de profesorul Dan Potolea. Acest document prevedea un cadru de referinţă, standarde minimale şi Fişa de evaluare a activităţii didactice de către studenţi. În timp, acest sistem s-a dezvoltat, iar metodologia, cadru actuală de evaluare a performanţelor profesionale individuale ale personalului didactic şi de cercetare, aprobată de Senatul Universităţii în decembrie 2021, stabileşte patru componente obligatorii pentru acest proces: autoevaluarea, evaluarea de către management (pornind de la autoevaluare), evaluarea colegială şi evaluarea de către studenţi. Studenţii au posibilitatea de a evalua semestrial profesorii pentru cursurile şi seminarele incluse în planul de învăţământ prin completarea unui chestionar, cu garantarea anonimatului. La nivel instituţional, s-au făcut eforturi atât în vederea digitalizării, cât şi promovării acestui proces, însă în continuare există dificultăţi în implicarea studenţilor, ca şi în folosirea rezultatelor acestor evaluări pentru îmbunătăţirea calităţii activităţii de predare-învăţare. În paralel, la nivel institutional a fost dezvoltat şi un sistem de evaluare periodică a personalului didactic auxiliar şi nedidactic. În 2009, Universitatea din Bucureşti a făcut obiectul unei evaluări instituţionale externe a ARACIS. Raportul de evaluare a consemnat că profesorii şi studenţii întâlniţi „au impresionat prin competenţa pe probleme de calitate, ceea ce denotă preocupări instituţionale constante pentru formarea şi completarea unei culturi solide a calităţii". Pierre de Maret, fost rector al Universităţii Libere din Bruxelles, aprecia că Universitatea are „o strategie caracterizată printr-un mare pragmatism" în faţa incertitudinilor contextului actual şi recomanda întărirea coerenţei instituţiei, întărirea masteratelor în limba engleză, şi căutarea unei pedagogii mai inovante[16]. Dată fiind periodicitatea acestor procese de evaluare externă a calităţii, de la momentul primei vizite ARACIS, au mai avut loc două astfel de evaluări instituţionale, în 2015 şi 2020. Rezultatele evaluărilor ulterioare au consolidat calificativul iniţial obţinut de universitate: „grad de încredere ridicat". În mod remarcabil, ultima vizită de evaluare instituţională s-a defăşurat în condiţiile extreme cauzate de pandemia de COVID-19, Universitatea din Bucureşti fiind prima instituţie românească care a trecut prin procesul de evaluare într-un format blended (atât fizic, cât şi online). Într-un context

[15] Ioan Pânzaru, *Asigurarea calităţii în învăţământul superior din ţările Uniunii Europene*, Bucureşti, Consiliul Naţional de Evaluare Academică şi Acreditare, 2005.

[16] Pierre de Maret, *Evaluarea externă a calităţii instituţionale în Universitatea din Bucureşti (8–11 aprilie 2009)* (arhiva personală Ioan Pânzaru).

similar, în anul 2021, a avut loc evaluarea studiilor universitare de doctorat la nivel de IOSUD, rezultatele evaluării confirmând „menținerea acreditării" pentru toate cele 19 domenii de studii universitare de doctorat existente la acel moment la nivelul universității (între timp, Universitatea din Bucureşti a mai primit acreditarea pentru alte două domenii de doctorat).

Asigurarea calității este o problemă ce necesită eforturi continue şi consecvente, mai ales în cazul unei instituții atât de mari şi de complexe cum este Universitatea din Bucureşti. Expansiunea cantitativă a tuturor celor trei cicluri de studii universitare şi progresele din domeniul tehnologiei informației au amplificat riscurile de nerespectare a standardelor de calitate, posibilitățile de fraudă academică, precum şi pe cele de detectare publică a fraudelor. În anul 2012, Universitatea din Bucureşti a fost confruntată cu acuze, apărute întâi în revista „Nature" şi apoi reluate de mass-media şi de personalități publice din România, că teza de doctorat în drept susținută de Victor Viorel Ponta în anul 2003 cuprinde pasaje plagiate din alte lucrări[17]. În pofida politizării intense a cazului, ca şi a presiunilor de tot felul, Universitatea din Bucureşti a reacționat echilibrat şi ferm, declanşând o investigație instituțională a Comisiei de Etică şi a deferit totodată cazul spre analiză şi unei comisii formate din trei reputați profesori de drept. Atunci când raportul Comisiei de Etică şi, ulterior, raportul comisiei de specialişti au confirmat faptul că teza de doctorat incriminată este bazată pe plagiat, Universitatea din Bucureşti şi-a asumat situația şi a făcut publice concluziile celor două analize[18]. Totodată, la nivelul instituției, prin decizii ale Consiliului de Administrație şi ale Senatului au fost întărite mecanismele de control al calității şi a fost inițiat un amplu program de conştientizare a comunității academice cu privire la problemele şi exigențele respectării deontologiei profesionale. La rândul său, Consiliul Studiilor Universitare de Doctorat a instituit atât un mecanism de control antiplagiat la solicitarea conducătorilor de doctorat, cât şi o procedură de control preventiv prin care tezele de doctorat au fost supuse, prin selecție aleatorie conform unui algoritm matematic, controlului electronic antiplagiat înainte de susținerea lor publică. Măsurile de acest fel, ca şi altele care au urmat, deşi nu pot garanta eradicarea oricăror încălcări viitoare ale deontologiei, arată seriozitatea cu care Universitatea din Bucureşti tratează această problematică, precum şi pe cea mai generală a asigurării calității în întreaga sa activitate.

În anii 2015–2016, când miniştri ai educației au fost Adrian Curaj şi Mircea Dumitru, experiența Universității din Bucureşti în acest domeniu a fost utilizată şi pentru instituirea la nivel național a unui sistem de verificare a tezelor anterior susținerii publice, ca şi pentru stabilirea unui mecanism de evaluare de către CNATDCU, antrenând în proces şi comisiile de etică ale universităților, a sesizărilor pentru tezele deja susținute. Acest mecanism şi-a dovedit eficiența la nivel național, atât prin retragerea

[17] Pentru analiza acestui caz, a se vedea şi Emilia Şercan, *Cazul Ponta….*

[18] http://www.unibuc.ro/n/organizare/Comisiile_subordonate_Consiliului_de_Administratie.php, accesat în data de 20.03.2014.

unui număr de titluri de doctor dobândite prin încălcarea eticii academice, cât şi prin descurajarea tentativelor de plagiat. Universitatea din Bucureşti a aplicat ferm atât componenta de prevenție, cât şi componenta de inițiere a analizelor pentru situațiile în care au fost sesizate plagiate; este de remarcat faptul că până la această dată sesizările pentru teze de doctorat susținute la Universitatea din Bucureşti se referă la plagiate realizate înainte de anul 2012.

Folosind oportunitățile unui proiect susținut prin fondul de dezvoltare instituțională, Universitatea din Bucureşti a realizat mai multe studii referitoare la chestiunea plagiatului şi a introdus cursuri de etică şi integritate academică pentru nivelurile de masterat şi doctorat încă înainte ca acestea să devină obligatorii la nivel național prin Ordinul de Ministru nr. 3131/2018. Cursurile incluse în planurile de învățământ începând cu semestrul I din anul academic 2017-2018 au fost ulterior extinse în formă facultativă şi la ciclul de licență, acoperind aspecte precum etica muncii intelectuale, plagiatul şi autoplagiatul, redactarea lucrărilor academice şi normele aferente. În anticiparea acestor cursuri, au fost pregătiți peste 50 de profesori şi cercetători din facultățile UB şi au fost create materialele didactice necesare, inclusiv un manual de Etică şi Integritate Academică, un ghid practic şi un curriculum cadru, devenite documente de referință în predarea acestei discipline.

Actualitatea academică (serie nouă)

Studenții în perioada 1990–2024

Încă din primele zile ale Revoluției, studenții Universității din Bucureşti au participat la marile manifestații de protest, promovând o linie anticomunistă, atât în ceea ce privea modificarea programelor de învățământ, cât şi componența corpului didactic. Principalele cerințe erau legate de îndepărtarea unor persoane care făcuseră parte din nomenclatura comunistă, dar şi de înlocuirea unor cursuri profund ideologice. Vocea studenților din Universitate a crescut ca intensitate odată cu înființarea Ligii Studenților în 23 decembrie 1989, având-l ca preşedinte pe Marian Munteanu, student al Facultății de Litere. În cadrul tuturor facultăților au apărut cluburi ale Ligii Studenților, iar membrii acestora au început să se implice cât mai activ în schimbările ce au urmat. Pe 28 decembrie 1989 preşedintele Ligii Studenților a prezentat o listă întocmită cu profesorii contestați, afirmând: „criteriile după care s-au făcut acele liste nu au fost exclusiv ştiințifice, au fost şi etice”[19]. Unele dintre contestări erau justificate profesional, altele discutabile, deseori profesorii contestați acuzând pe unii dintre colegii lor că-i manipulează pe studenți.

Problema apartenenței unor profesori la structurile regimului comunist a continuat să fie o temă de dezbatere în cadrul universitar şi în perioada următoare, iar odată cu „Proclamația de la Timişoara” şi evenimentele desfăşurate în Piața Universității, aceasta a fost inclusă într-un context mai larg anticomunist, fiind promovată şi la nivel național. Pe de altă parte, aria contestărilor a fost uneori extinsă considerabil, ajungând să-i vizeze pe toți cei care fuseseră înainte de 22 decembrie 1989 membri ai Partidului Comunist, ceea ce însemna cvasitotalitatea corpului didactic şi o mare parte a studenților fruntaşi de dinainte de Revoluție. Astfel, în anul 1996, la redactarea Cartei Universitare, dar şi în alegerile din Universitate, unii reprezentanți ai studenților au ridicat această problemă celor trei candidați la funcția de rector: „la discutia despre Carta universitară se vorbise inițial de faptul ca persoanele care au fost membri PCR nu pot fi primiți în comunitatea academică, iar acest lucru nu se mai regăseşte în Cartă”. Răspunsurile celor trei candidați reflectă nuanțe interesante în respingerea unui asemenea radicalism:

> Zoe Petre: „Suntem în 1996 şi între timp o mulțime de entuziasme ale anului 1990 s-au stins şi nu pot, în mod sigur, să se reia”.
> Mihai Zamfir: „Cei care au colaborat cu securitatea şi au avut funcții importante pe linie de partid n-ar trebui să facă parte din comunitatea universitară. Chiar dacă este vorba despre o prevedere utopică, ar fi moral să se întâmple aşa”
> Ioan Mihăilescu: „Până nu clarificăm din punct de vedere juridic întinderea şi implicațiile

[19] Informațiile referitoare la contestarea de către studenți a unora dintre profesori, inclusiv citatele din documentele de epocă au fost preluate din: Matei Gheboianu, Bogdan Murgescu, „Student Assessment of Professors in Revolutionary Context. Case-Study: The History Faculty of the University of Bucharest (1989–1990)” în *International Review of Social Research*, 2018; 8(1): 25–34; Claudia Maria Udrescu, *Universitatea din Bucureşti. Modele şi traiectorii postcomuniste (1990–1996),* Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2011, pp. 90–104.

> încadrării acelor persoane care au fost membri PCR, nu cred că poate să figureze în Carta universității o astfel de prevedere".

După evenimentele din decembrie 1989, lupta studenților de la Universitatea din Bucureşti pentru instaurarea unei democrații reale în România a fost continuată prin implicarea membrilor Ligii Studenților în organizarea manifestațiilor din Piața Universității, în perioada 22 aprilie-15 iunie 1990, ca şi în acțiunile pentru eliberarea studenților arestați în 13–14 iunie 1990. Astfel, în şedința extraordinară a Senatului Universității din 19 iunie 1990, unde au fost discutate evenimentele recent încheiate, Mihai Gheorghiu, vicepreşedinte al Ligii Studenților, a susținut următoarea poziție:

> „aceiaşi oameni care au nenorocit învățământul sunt acolo şi diriguiesc noul învățământ[...] Noi nu suntem în niciun joc pentru putere, nu suntem nici pentru o parte, nici pentru alta, noi nu vrem decât să trăim, să putem face ceva pentru această țară, pentru acest popor. Ceea ce noi vă cerem acum este să aveți o poziție radicală şi o poziție fermă în fața puterii care vrea să muşamalizeze[...] Eu am cerut şi cer o grevă generală, profesori şi studenți la Universitatea din Bucureşti; nu cerem decât un singur lucru: garantarea acestei instituții, garantarea vieții noastre şi o garantare că vom putea şti adevărul"[20].

Pe aceeaşi linie, Liga Studenților a organizat şi acțiuni publice în susținerea valorilor democratice, precum şi în apărarea **drepturilor studenţeşti.** Astfel că în data de 13 iulie 1990, peste 200.000 de persoane participă **în Bucureşti** la „Marşul Alb", solicitând eliberarea lui Marian Munteanu şi a celorlalte persoane arestate cu o lună în urmă, deziderat care a fost până la urmă satisfăcut de către autorități. Totodată, Liga Studenților a fost o componentă activă în organizarea Alianței Civice şi a mai multor grupări ale opoziției anticomuniste din România anilor 1990–1992.

Pe lângă participarea la acțiunile vizând democratizarea de ansamblu a societății româneşti, studenții au fost un factor activ în democratizarea internă a funcționării Universității. Condițiile de reprezentare a studenților au fost deosebit de favorabile în prima parte a anilor 1990, când, potrivit normativelor în vigoare, ei asigurau o treime dintre membrii organelor colective de conducere, respectiv din Senat şi din consiliile facultăților. Ulterior, prin legea din 1995, cota de reprezentare a studenților în aceste organe a fost redusă la 25%, pondere care s-a menținut până astăzi. În baza acestei reprezentări consistente, studenții au putut avea o voce puternică în alegerea conducerii executive a facultăților şi chiar a Universității, au participat ca membri în comisiile de redactare a Cartei, ca şi în elaborarea regulamentelor de funcționare a diverselor entități din Universitate.

Cifre de şcolarizare

Din punct de vedere al numărului de studenți, putem observa o creştere semnificativă începând încă din anul 1990, când numărul studenților a sporit de la 7.971 în anul 1989, la 14.352. O parte din această creştere s-a datorat incorporării studenților de la chimie şi teologie, alta prelungirii studiilor de la patru la cinci ani, dar cea mai mare parte a fost cauzată de creşterea puternică a numărului locurilor de studii oferite la admiterea în anul I.

[20] Apud Claudia Maria Udrescu, *Universitatea din Bucureşti...*, p. 139.

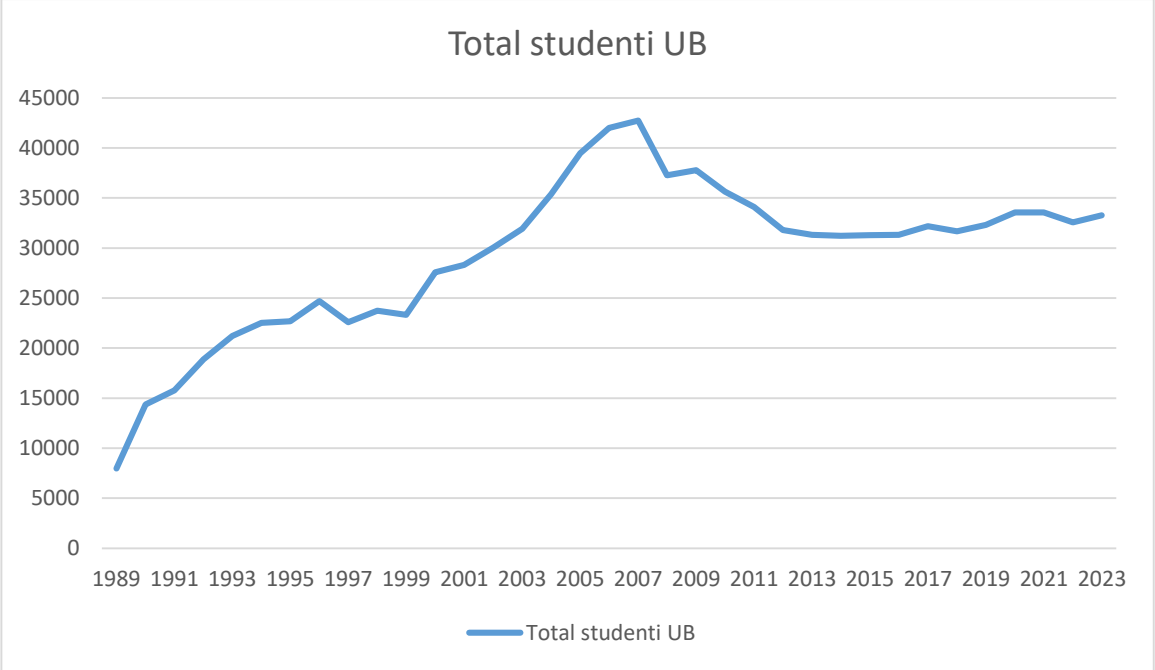

Număr total de studenți ai Universității din Bucureşti 1990-2023

Afiş de înscriere la Universitatea din Bucure

În cei 34 de ani trecuți de la Revoluția din decembrie 1989, numărul studenților Universității din Bucureşti a evoluat odată cu modificările legislative şi economice din România. Creşterea consistentă din prima parte a anilor 1990 a fost urmată de o anume plafonare şi chiar reducere în anii 1996-1999, cauzată printre altele şi de decizia adoptată în 1993 de a trece la cele mai multe dintre specializări de la programe de studiu eşalonate pe cinci ani la programe de studiu limitate la patru ani; pe de altă parte, de la mijlocul anilor 1990 au început să funcționeze şi programe distincte de studii aprofundate (ulterior de master). Odată cu dezvoltarea unor noi programe de studiu, anii 2000 au adus o nouă perioadă de creştere a numărului studenților. Începând cu anul 2005, programele de studiu din cadrul Universității din Bucureşti au fost restructurate în urma reformei Bologna, astfel că numărul de ani de studiu pentru nivelul licență a fost redus la trei. Trendul descendent şi apoi crearea unui platou poate fi pus pe seama reducerii numărului de ani de studiu, dar şi pe scăderea cohortelor de absolvenți de liceu şi a migrației absolvenților de liceu către facultăți din străinătate.

Din punct de vedere al evoluției numărului de studenți în funcție de ciclul de învățământ urmat avem următoarea situație:

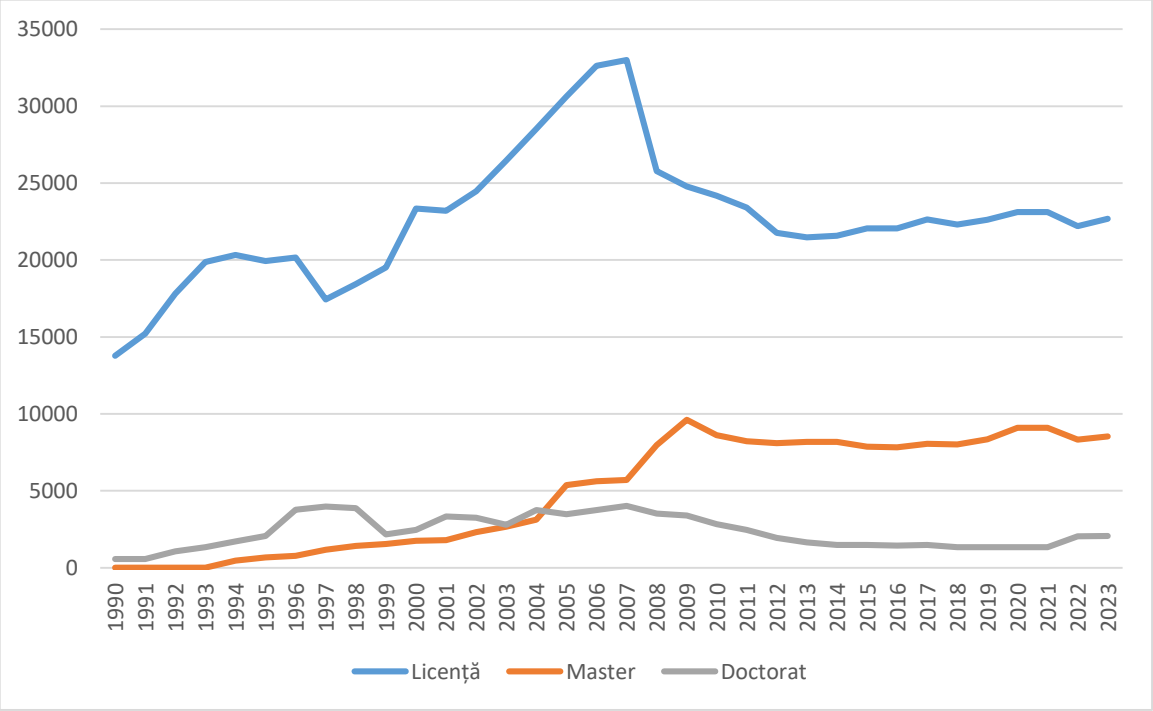

Numărul de studenți ai Universității din Bucureşti pe cicluri de învățământ

Conform graficului anterior, putem observa o similitudine între evoluția numărului total de studenți şi numărul celor înscrişi la ciclul de învățământ licență. Odată cu introducerea studiilor de master în anul 1994, numărul celor care au urmat acest ciclu de studiu a fost în continuă creştere. În urma adoptării reformei Bologna, masteratul a căpătat o importanță mai mare, reliefată şi prin creşterea numărului de studenți. În ceea ce priveşte studiile de doctorat, acestea au avut o evoluție ascendentă, în comparație cu perioada anterioară. Cei mai mulți doctoranzi înmatriculați au fost înregistrați în anii 1997 şi 2007, 3900 respectiv 4000.

Numărul studenților străini care au studiat la Universitatea din Bucureşti a variat şi el considerabil. Dacă în anul 1989 erau înmatriculați doar 186 de studenți străini, în anul 1990 numărul acestora s-a dublat, iar în anul 1992 erau 552 de studenți străini. Anul 2007 a marcat un vârf al numărului de studenți străini prezenți la Universitate, fiind înregistrați 1170 de studenți.

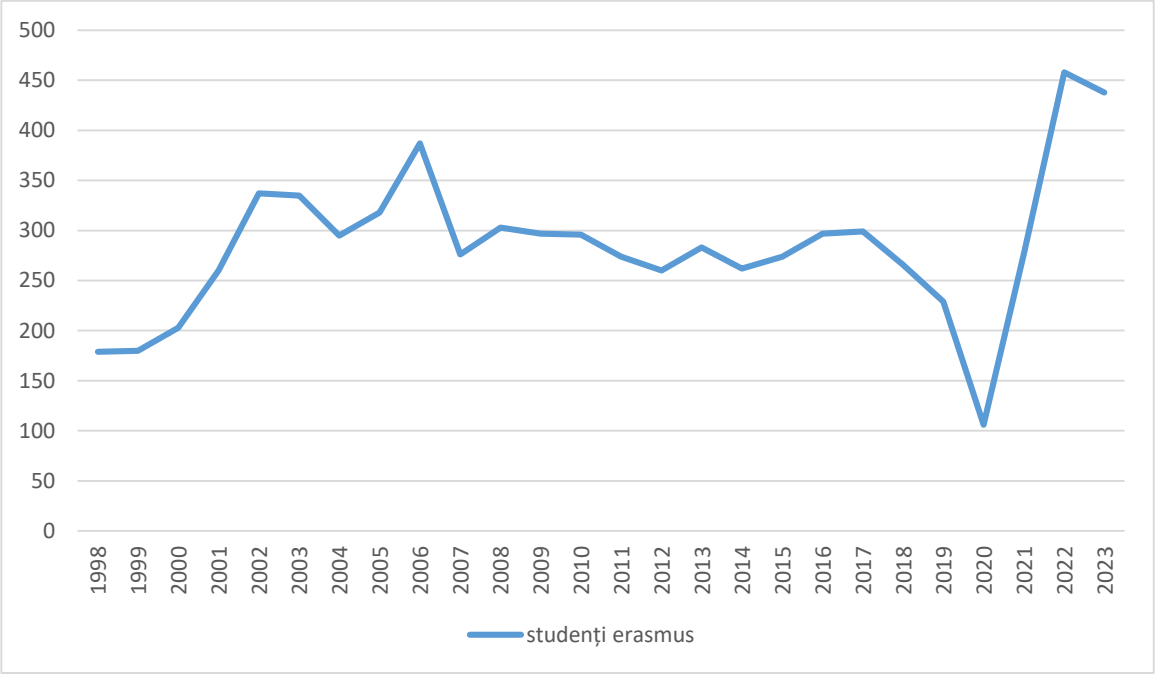

Evoluția numărului de studenți de la Universitatea din Bucureşti care au efectuat stagii Erasmus

În ceea ce priveşte programul Erasmus[21], acesta a fost şi este un program de succes implementat în cadrul Universității din Bucureşti. Studenții care aplică pentru

[21] Vezi şi Constantin Viorel Mihai, *România şi Europa. Dezvoltarea capitalului uman în procesul de aderare la Uniunea Europeană*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2014.

obținerea unei burse în cadrul acestui program sunt înmatriculați în toate cele trei cicluri de învățământ. Din graficul anterior, remarcăm faptul că numărul celor care au aplicat la acest program a fost mai ridicat în perioada anterioară intrării României în Uniunea Europeană. După 1 ianuarie 2007 posibilitățile obținerii unei burse în spațiul european s-au diversificat, astfel că mulți dintre studenții Universității au aplicat şi la alte programe. Din anul 2020, o parte dintre aceştia sunt incluşi în schimburile Erasmus din cadrul CIVIS, ajungând ca aproape o treime din numărul total să participe la aceste schimburi.

În bibliotecă

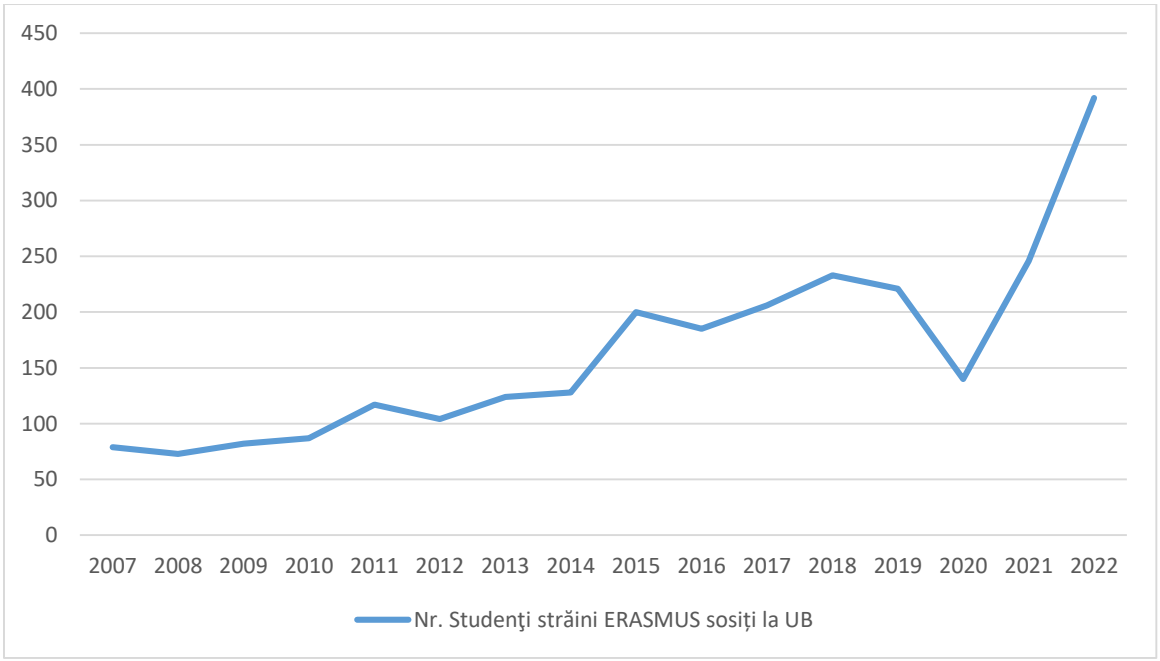

Evoluția studenților străini Erasmus veniți la Universitatea din Bucureşti

Din punct de vedere al studenților străini care au aplicat în cadrul programului Erasmus pentru a urma cursuri la Universitatea din Bucureşti, putem observa un trend crescător în ultimii ani. Mulți dintre cei care aleg universitatea noastră sosesc de la universități din Spania, Italia şi Franța. De asemenea, o parte dintre aceştia provin din cadrul programelor Erasmus - Civis.

Asociații şi cercuri studențeşti

Încă din zilele evenimentelor din decembrie 1989, studenții Universității din Bucureşti s-au organizat în cadrul Ligii Studenților din Universitatea din Bucureşti (LSUB), fiind creată cu un scop sindical, de a reprezenta interesele studenților în discuțiile cu Universitatea şi alte instituții publice. În cadrul acestei asociații, au apărut cluburi ale Ligii aparținând facultăților Universității. Pe lângă acțiunile de tip sindical, sub egida LSUB, au fost organizate şi o serie de evenimente cu caracter cultural şi ştiințific, dintre care amintim: în martie 1991 a fost lansat programul ASTRALIS de cercetare a rezistenței româneşti anticomuniste, în cooperare cu catedra de sociologie a Universității şi cu membri ai grupului „Mircea Vulcănescu", format din studenți sociologi; în luna august 1993, prin Cercul Studențesc de Drept Public, s-a realizat un program de cercetare a modului în care administrația publică locală respectă drepturile cetățeneşti la aplicarea Legii Fondului Funciar; în februarie–martie 1994, prin acelaşi cerc studențesc, s-a organizat un schimb interstudențesc între studenții de la Facultatea de Drept din Bucureşti şi cei de la Facultatea de Drept din Namur (Belgia)[22].

Pe lângă acțiunile menționate, membrii LSUB au participat la o serie de greve studențeşti la nivel național, cum ar fi cele din decembrie 1990 sau octombrie 1995, unde erau ridicate o serie de probleme ale sistemului de învățământ românesc, dar care vizau şi nivelul finanțării burselor studențeşti şi a subvențiilor acordate persoanelor care locuiau în căminele studențeşti.

Pe lângă Cluburile LSUB, în facultăți au apărut şi alte asociații studențeşti, multe dintre acestea fiind organizate ca asociații profesionale. Una dintre acestea a fost Societatea de Studii Istorice „Erasmus", înființată în anul 1990, care îşi propunea „îmbunătățirea nivelului academic al studenților Facultății de Istorie, Universitatea din Bucureşti, prin organizarea unor sesiuni de comunicări, precum şi oferirea posibilității de participare la conferințe şi seminarii naționale şi internaționale"[23]. Din anul 1991, asociația s-a afiliat la International Students of History Association – ISHA, singura organizație de profil de la nivel european, iar din anul 1993 a editat *Revista Erasmus*, care a apărut până în anul 2009.

În 17 mai 1999, în cadrul Universității a fost înființată Asociația Studenților din Universitatea din Bucureşti (ASUB), care şi-a propus „să reprezinte toți studenții Universității cu preponderență pe partea sindicală"[24].

[22] http://www.ligastudentilor.ro/repere.htm accesat în data de 28.02.2014.
[23] http://erasmusisha.wordpress.com/, accesat în data de 28.02.2014.
[24] Informațiile referitoare la ASUB se bazează atât pe broşurile editate de Asociație, cât şi pe http://www.asub.ro/, accesat în data de 28.02.2014.

De-a lungul celor 25 ani de existență, cele mai multe cluburi ASUB din cadrul facultăților s-au transformat în asociații de sine stătătoare, care s-au afiliat la organizația centrală. În momentul de față, ASUB numără 17 asociații partenere: Asociația Studenților din Administrație şi Afaceri, Asociația Studenților Biologi, Asociația Studenților Chimişti a Universității din Bucureşti, Asociația Studenților la Comunicare – Universitatea din Bucureşti, Asociația Studenților în Drept, Asociația Studenților din Filosofie „PHILOS", Asociația Studenților Fizicieni, Asociația Studenților Geografi, Asociația Studenților Geologi şi Geofizicieni, Asociația Studenților la Istorie „Dacia", Asociația Studenților din Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine, Asociația Studenților de la Litere, Universitatea din Bucureşti, Asociația Studenților la Matematică şi Informatică, Asociația Studenților la Psihologie şi Ştiintele Educației, Asociația Studenților la Sociologie şi Asistență Socială, Asociația Studenților la Ştiințe Politice, Asociația Studenților Teologi Ortodocşi.

Lucrând la un proiect

Rectorul Emil Constantinescu
la Balul bobocilor de la Facultatea de Istorie, 1992

Odată cu schimbarea realităților studențeşti, scopul ASUB-ului a fost diversificat şi astfel au apărut o serie de proiecte îndreptate spre diferite domenii, cum ar fi:

- Dezbateri, conferințe naționale şi internaționale: Participarea tinerilor la viața democratică – stimulare a creativității şi a inovării (2012); Dezbatere publică pe noua Cartă Universitară (2011); 1st Central and Eastern European Conference for Thermal Analysis and Calorimetry (2011); Adevărul despre Decembrie '89 (2010); Statutul Studentului în Contextul Noilor Politici Educaționale în Învățământul Superior (2007); International Conference for Physics Students (2006); The Future of Europe, Londra (2014); Conferința „Mineriada 1990 – Tu decizi cine este vinovatul!" (2014)
- Proiecte culturale: ASUBfest; Întâlnirile Studenților cu Opera; ASUB SportFest; Astă seară hai la teatru; Biblioteca ASUB; StudentART;

- Proiecte ecologice: Curățenia de primavară; Planeta e în mâinile tale; Universitatea Curată.
- Petreceri şi timp liber: Baluri ale Universității din Bucureşti; Noapte Albă cu ASUB; "Fresher's week"; Proiecții de film în Campus Grozăveşti; ASUB te face Moş Crăciun; Concerte în Campus; Te pui cu studenții?, UBSU.
- Oportunități de carieră: UB Career Expo, Career Fest, Catalizatorul de cariere, Cariere, JOBenul A.S–S.AS,

Dintre asociațiile membre ASUB, Asociația Studenților din Facultatea de Ştiințe Politice (ASSPUB) este membră activă în IAPSS (International Association for Political Science Students), organizație înființată cu scopul de a crea un mediu de cooperare activ între studenții de la ştiinte politice din întreaga lume, iar Asociația Studenților la Istorie „Dacia" (ASID) a devenit membră ISHA (International Students History Association). Totodată, mai multe asociații membre ASUB organizează o serie de Sesiuni Naționale Ştiințifice Studențesti, în domeniul din care provin, dintre care amintim: Asociația Studenților Chimişti a Universității din Bucureşti, Asociația Studenților la Istorie „Dacia", Asociația Studenților la Psihologie şi Ştiințele Educației, Asociația Studenților Geografi, Asociația Studenților în Sociologie şi Asistență Socială şi Asociația Studenților Fizicieni a Universității din Bucureşti. Aceasta din urmă realizează Pentagonul Facultăților de Fizică. Totodată, asociațiile sunt implicate în caravanele de promovare a ofertei educaționale, la nivelul UB, dar şi la nivelul facultăților.

Dintre numeroasele activități extracurriculare, menționăm participarea constantă la concursurile internaționale studențeşti unde au fost obținute de-a lungul anilor premii prestigioase; în anul 2024 echipa Facultății de Drept a câştigat concursul de Drept european al drepturilor omului René Cassin, repetând astfel performanțele din 2013 şi 1996. Studenții de la Drept participă regulat şi la competiții interne, precum Hexagonul Facultăților de Drept, câştigat, de asemenea, în anul universitar precedent de echipa facultății.

Asociația Studenților la Matematică şi Informatică (ASMI) a organizat proiectul *Informatics and Mathematics Students Moving Ahead in Research and Technology* (imSMART) menit să aducă în prim-plan originalitatea, creativitatea şi pasiunea pentru informatică, matematică sau tehnologia informației a studenților, asigurând o platformă de comunicare între aceştia şi firmele de profil.

Şcoala de creativitate

În afara asociațiilor studențeşti membre ASUB, în Universitate au funcționat şi alte organizații, precum Societatea Studenților Universității Bucureşti (SSUB), care şi-a

propus să se ocupe „de activitate civică şi de promovare a statului de drept şi a democratiei". SSUB a realizat o serie de proiecte, între cele mai de seamă numărându-se: Deschide porțile Parlamentului, Clubul de Teatru, Clubul de fotografie „Iris", Conferinta „Democrația participativă şi noile mişcări sociale în context european şi al Internetului", dar după o perioadă de funcționare, ea şi-a încetat activitatea.

Totodată, în cadrul Universității activează o serie de asociații cu caracter național, cum ar fi: asociația Teamwork, care este o organizație nonguvernamentală, nonprofit adresată tinerilor, axată pe învățare prin management de proiect; PRIME România, care reprezintă Asociația Europeană a Studenților la Relații Publice şi Comunicare; ELSA România: „The European Law Students' Association" / „Asociația Europeană a Studenților la Drept", fiind singura asociație a studenților de la drept care activează la nivel național, reunind aproximativ 700 de membri din Bucureşti, Cluj-Napoca, Constanța, Craiova, Iaşi, Oradea, Sibiu şi Timişoara; ASCOR România: Asociația Studenților Creştini Ortodocşi din România; Asociația BISMUN (Bucharest International Student Model United Nations) fiind un ONG constituit cu scopul de a promova şi încuraja valorile ONU în rândul tinerilor şi al societății româneşti.

În ultimii ani, asociațiile studențeşti s-au transformat din organizații cu caracter sindical în organizații care vin în întâmpinarea nevoilor studenților, oferindu-le acestora posibilitatea de a participa la serii de traininguri, care vin în completarea studiilor, prin oferirea unor competențe de tip soft skills. Multe dintre organizațiile studențeşti s-au implicat în programe de schimb de tineri, prin care studenții au posibilitatea de a intra în contact cu alți tineri din diferite țări europene. De asemenea, în ultimii ani s-a dezvoltat tot mai mult segmentul voluntariatului, astfel încât mulți studenți sunt implicați în campanii lansate de organizatii precum „Salvați copiii", fundatia „Chance for Life", Crucea Roşie etc.

Studenți la Măcin

Totodată, pe lângă activitățile din cadrul diverselor asocații studențeşti, mulți dintre studenții Universității sunt reuniți în cadrul cercurilor sau atelierelor studențeşti. De regulă, acestea sunt organizate tematic şi se desfăşoară în strânsă colaborare cu profesorii. Dintre cercurile studențeşti, amintim: Cercul de literatură şi civilizație franceză, Cercul de traduceri literare, Cercul de lingvistică franceză, Cercul de medievistică din cadrul Facultății de Limbi şi Literaturi Străine, Cercul Ştiințific de Afaceri, Etică şi Responsabilitate Socială, Cercul de Economie si Administratie, Cercul de Calitate, Cercul de Matematică din cadrul Facultății de Administrație şi Afaceri, Cercul de Arheologie „Ion Nestor", Cercul de Studii Muzeale, Cercul de Istorie Medievală, Cercul de

Societate şi Cultură, Cercul de Istorie Urbană, Cercul de relații internaționale şi diplomație în cadrul Facutății de Istorie, Cercul de Drept Privat al studenților Facultății de Drept Cercul de Lingvistică de la Facultatea de Litere. În cadrul Facultății de Limbi şi Literaturi Străine este editată *Revista Cercurilor studenţeşti ale Departamentului de Limba şi Literatura Franceză* (*RCSDLLF*), iar în urma unui program de colaborare între UB şi Université de Bourgogne din Dijon a fost lansată publicația UB2, coordonată de către profesorul Dan Dobre, revistă electronică studențească, care a obtinut premiul european NET DAYS[25].

Bucuria absolvirii

Totodată, studenții au fost implicați într-o serie de proiecte cu finanțare europeană, menită să-i integreze, să le ofere competențe practice sau antreprenoriale. Dintre acestea menționăm: *SMART 2020 – Sistem multi-disciplinar de pregătire practică*, *INSPIRE 2020! – Afaceri inovative pentru un mediu antreprenorial de succes!*, *EU-ACTIV! Program de învățare activă a studenților din domeniul relațiilor internaționale şi afacerilor europene*.

Premierea şefilor de promoție, 2003

Dacă în timpul regimului comunist viața studențească se încheia cu repartizarea în producție, după 1990 acest proces a dispărut, iar ocuparea unui loc de muncă a devenit o adevărată competiție. Tranziția economică, diversificarea şi totodată restrângerea numerică a locurilor de muncă din economie, precum şi dezvoltarea învățământului superior prin apariția unor noi specializări, au făcut ca piața muncii din România să treacă prin diverse faze, astfel încât de foarte multe ori absolvenții unei specializări îşi găsesc un loc de muncă într-un domeniu cu totul nou. Totodată, din ce în ce mai mulți studenți încep să lucreze încă din timpul studiilor de licență. În ceea ce priveşte studenții care îşi continuă studiile în cadrul unui masterat, foarte mulți sunt deja angajați, iar pentru ca aceştia să poată participa la activitățile didactice, de cele mai multe ori cursurile sunt programate după amiaza.

[25] Lidia Cotea (editor), *Catedra de limbă şi literatură franceză. Scurt istoric*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2006, p. 74-76.

Facultățile Universității din Bucureşti

Decanii facultăților au fost confruntați, chiar de la începutul anilor 1990, cu o provocare majoră: li se cerea să iasă din câmpul activităților academice înțelese în sens îngust şi să elaboreze o viziune strategică pentru dezvoltarea viitoare a facultăților lor. Sfidarea era cu atât mai mare cu cât erau în curs, în acelaşi timp, numeroase procese rapide care modificau peisajul învățământului superior: scăderea calității formării la liceu, creşterea efectivelor la licență, înmulțirea universităților particulare, admiterea studenților cu taxă (adeseori doar pe baza mediei de la bacalaureat), introducerea învățământului la distanță, apariția programelor de studii aprofundate şi de masterat, toate încununate cu procesul de la Bologna şi crearea Spațiului european al învățământului superior. Presa a acordat universităților o atenție neslăbită în această perioadă, privilegiind neajunsurile, disfuncționalitățile, scandalurile, dar insistând în mod deosebit pe relevanța pregătirii studenților pentru cariera profesională. În aceste condiții, nu a fost uşor conducerii facultăților să facă alegerile optime, stabilind priorități şi direcții de activitate.

În unele facultăți, după schimbarea regimului politic al țării şi deschiderea granițelor, a devenit limpede că domeniul academic însuşi trebuia regândit, fără a mai vorbi de restructurarea ofertei de formare. Astfel, în biologie era nevoie de constituirea unei baze materiale pentru cercetarea în genetică şi biochimie, ecologie, biotehnologie, neurobiologie şi fiziologie celulară. Geografia evolua dinspre preponderența problemelor fizice către cele umane, către studiul dezvoltării teritoriale, al turismului, al meteorologiei şi încălzirii globale. În noua societate de piață, geologia avea nevoie, pe lângă mineralogie şi paleontologie, de geofizică, inginerie, conservarea patrimoniului natural. Facultățile de teologie descopereau nevoia de asistență socială a comunităților şi posibilitatea unei formări pe baza doctrinelor sociale ale diferitelor culte. Sociologia propune, pe lângă programe de asistență socială, direcții de cercetare în antropologie, politici sociale, grupuri de risc ş.a. Filosofia acordă un loc mai însemnat doctrinei analitice anglo-saxone, dar întăreşte şi studiile de fenomenologie, etică, filosofie politică. Istoria s-a dezvoltat prin introducerea unor programe distincte de relații internaționale şi de istoria artei. Chimia, desprinsă din Politehnică, a păstrat programul de radiochimie şi îşi caută un drum propriu cu chimia mediului, îndreptându-şi cercetarea şi spre medicamente, produse cosmetice, biomolecule, chimie supramoleculară. Fizica se deschide spre biofizică, fizică medicală, fizică informatică şi mai nou robotică. Facultatea de Psihologie şi Ştiințele Educației a dezvoltat formarea cadrelor didactice, psihopedagogia specială, pedagogia învățământului primar şi preşcolar, dar şi multe direcții ca psihologia clinică, managementul educațional etc. Juriştii oferă formare, pe lângă ramurile tradiționale ale dreptului, în drept european şi internațional, dreptul afacerilor, relații de muncă şi industriale. Jurnalismul are programe de publicitate, comunicare socială

şi relații publice, managementul instituțiilor mass-media, producție multimedia şi audio-video etc. Am amintit mai sus strategia novatoare a Facultății de Litere, care şi-a extins încă din anii 1990 activitatea spre domenii nefilologice. La rândul lor, Limbile Străine au introdus programe de interpreți-traducători, limbi moderne aplicate, studii culturale americane şi iudaice, ca şi numeroase masterate de aprofundare în domenii ca studiile islamice, est-asiatice, balcanice, britanice, franceze şi francofone etc. Ştiințele Politice oferă la licență, pe lângă programele în limbi străine, studii de securitate, iar la ciclul superior, masterate în politică comparată, politici de egalitate a şanselor şi altele.

Toate aceste transformări au fost – şi nu puteau să nu fie – destul de dureroase pentru unii dintre cei care le-au simțit efectele, dar au fost benefice pentru facultățile înseşi, care s-au poziționat cu îndrăzneală pe piața educației şi a cercetării, ca actori creativi şi dinamici, care ştiu să-şi valorifice avantajele şi să-şi remedieze slăbiciunile. Planurile operaționale şi, mai recent, şi rapoartele de calitate elaborate de facultăți la început de an oferă posibilitatea unei reflecții strategice asupra drumului parcurs de comunitățile academice. Facultățile şi-au modelat propria identitate şi au învățat să folosească rațional şi eficient instrumentele autonomiei pentru îmbunătățirea predării şi cercetării.

Facultățile Universității din Bucureşti în anul academic 2023–2024

Facultatea de Administrație şi Afaceri

Facultatea de Administrație şi Afaceri (FAA) se distinge ca fiind cea mai tânără facultate din cadrul Universității din Bucureşti. Cu o ofertă academică diversificată, FAA oferă cinci programe de licență (Administrație Publică, Administrarea Afacerilor – în limba română şi engleză, Marketing şi Cibernetică Economică), 14 programe de masterat (dintre care cinci în limba engleză) şi un program de doctorat în Ştiințe Administrative. La nivel de master se remarcă specializările unice la nivel național – Economie comportamentală, Consultanță în afaceri – precum şi specializările profund ancorate în noile tehnologii – Strategii de marketing online şi managementul vânzărilor, Analiza de date în Afaceri precum şi specializările interdisciplinare – Politici publice pentru energie, schimbări climatice şi sustenabilitate. Mediul de învățare dinamic este asigurat prin expertiza cadrelor didactice şi a numeroaselor colaborări cu profesori invitați şi alți experți din mediul privat şi public. Acestora li se adaugă suportul tehnic sub forma laboratoarelor dotate cu tehnologie de ultimă generație (scanner 3D, ochelari VR, electroencefalograf, detector eye-tracking): un laborator de neuromarketing, un laborator de cercetare şi dezvoltare E-commerce, un laborator avansat de fotografie digitală şi trei laboratoare moderne de informatică. Totodată, amfiteatrele şi sălile de seminar beneficiază de tehnologie de predare online, ce facilitează modele hibride de învățare, atât la cursuri, cât şi la alte evenimente.

Facultatea de Administrație şi Afaceri

În ce priveşte cercetarea şi relațiile internaționale, FAA este parte activă a alianței universitare CIVIS în domeniul economiei sănătății şi a sănătății publice. Interesele de cercetare ale membrilor facultății urmează linia departamentelor: economie aplicată (la nivelul deciziilor financiare şi consumului sustenabil) şi analiză cantitativă (tehnici econometrice, machine learning, big data), strategii de management şi marketing, politici publice, guvernanță şi administrație. Totodată, există un interes susținut pentru dezvoltarea programelor de practică profesională, a inițiativelor de reducere a abandonului şcolar, precum şi a includerii studenților în proiecte de cercetare şi experiențe internaționale.

Facultatea de Biologie

Cu o istorie impresionantă ce începe încă din anul 1866, Facultatea de Biologie se prezintă astăzi ca un pol de excelență academică şi de cercetare în cel mai dinamic şi modern domeniu al ştiințelor vieții şi pământului. Oferind un spectru larg de programe educaționale, facultatea propune trei programe de licență şi unsprezece de masterat, cuprinzând atât programe de master profesional, cât şi programe de master orientate spre cercetare şi formare didactică, dintre care unul este în limba engleză. În cadrul şcolii doctorale, se asigură pregătirea de înaltă calitate pentru doctoranzi în biologie şi în ştiința mediului.

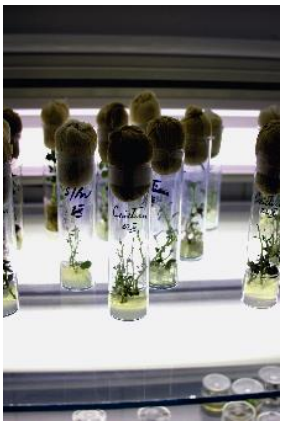

Laboratorul de genetică

Lucrând cu *Drosophila melanogaster*

Structura de cercetare a Facultății este organizată în cinci centre de excelență: i) Centrul de Cercetare în Biochimie şi Biologie Moleculară; ii) Centrul de Cercetare în Neurobiologie şi Fiziologie Moleculară; iii) Centrul de cercetare, formare şi consultanță în Microbiologie, Genetică şi Biotehnologie; iv) Centrul de Cercetări pentru Protecția Mediului şi Valorificarea Deşeurilor; v) Centrul de cercetare în Ecologie Sistemică şi Sustenabilitate, subliniind diversitatea şi profunzimea domeniilor de studiu. Succesul cercetării este evidențiat prin numeroasele proiecte de anvergură națională şi internațională care s-au finalizat cu publicații de prestigiu. Facultatea de Biologie a aderat la strategia şi politicile instituționale de colaborare internațională prin integrarea în rețelele de cercetare precum: Alternet, ILTER, LifeWatch, Infrastructura de Cercetare a Resurselor Microbiene (MIRRI-ERIC). Ea a avut un rol activ şi în rețeaua ROGEN, subliniind angajamentul său față de excelență în cercetarea biomedicală, genomică şi bioinformatică.

Infrastructura Facultății de Biologie, precum Grădina Botanică din Bucureşti şi stațiunile de cercetare modernizate la Sinaia şi Brăila, promovează o cercetare de vârf în domeniile *ştiințele vieții şi pământului*. Înființarea *Platformei de Cercetare în Biologie şi Ecologie Sistemică* a condus la dezvoltarea unui centru de excelență recunoscut național şi internațional, printr-o abordare complexă, inter- şi transdisciplinară pentru studiul sistemelor biologice şi ecologice. Această platformă este dotată cu laboratoare şi echipamente de ultimă generație, ce facilitează o cercetare avansată şi inovatoare. Parteneriatele extinse, atât naționale, cât şi internaționale (inclusiv rețeaua CIVIS), întăresc capacitatea facultății de a participa la proiecte de cercetare semnificative şi de a oferi studenților oportunități de stagii, consolidând astfel poziția sa de lider în domeniul biologiei şi ecologiei sistemice.

Facultatea de Chimie

Cercetarea ştiințifică în domeniul chimie datează la Universitatea din Bucureşti din 1906 şi se dezvoltă începând din 1926 în Institutul de Chimie Teoretică, iar din 1948 în Facultatea de Chimie. După o perioadă de mutare impusă la Institutul Politehnic, Facultatea de Chimie s-a întors în 1990 la instituția-mamă. În anul universitar 2023–2024 facultatea oferă patru programe de studii de licență. Două dintre ele au fost înființate în anul 2016 – Chimie medicală şi Chimie Farmaceutică. Celor trei programe de master din domeniul Chimie (Chimia Medicamentelor şi Produselor Cosmetice, Biomolecule şi masterul în limba engleză – Chimia Materialelor Avansate) li s-a adăugat în anul 2021 programul de studii Master Didactic în Chimie, încadrat în domeniul Ştiințele Educației. Şcoala doctorală pregăteşte doctori în Chimie, sub îndrumarea a 12 conducători de doctorat, care îşi desfăşoară activitatea în patru subdomenii ale chimiei.

Facultatea de Chimie

Ca urmare a faptului că începând cu anul 2016 sediul facultății situat în clădirea monument istoric *Azilul „Elena Doamna"* a intrat într-un proces de reconsolidare, iar din anul 2021 şi sediul din Dumbrava Roşie, atât laboratoarele didactice cât şi cele de cercetare s-au restrâns în sediile din bulevardul Regina Elisabeta, Şoseaua Panduri şi, respectiv, în cadrul Institutului de Chimie Organică şi Supramoleculară din Splaiul Independenței. Cercetarea ştiințifică se desfăşoară în şapte centre, dotate cu infrastructură de cercetare achiziționată atât din proiectele de cercetare derulate în cadrul acestora, cât şi din finanțarea suplimentară a cercetării. În cadrul centrelor de cercetare au fost derulate numeroase proiecte cu finanțare națională şi internațională (PCCF, PCCE, PCE, PED, PTE, PNRR, H2020, ERASMUS+ etc.), care au dus la publicarea anual, în medie, a 110 articole ştiințifice în reviste cotate ISI. Centrele şi-au creat o rețea de colaborare cu parteneri din multe țări, ca Franța, Belgia, Canada, Portugalia, Italia, Japonia, Africa de Sud, Germania, Marea Britanie etc.

Începând cu anul 2008 Facultatea de Chimie organizează etapa finală a *Concursului Național de Referate şi Comunicări Ştiințifice pentru Elevi din Învățământul Liceal Simpozionul „CHIMIA – prieten sau duşman?!"* în cadrul căruia a inclus suplimentar o secțiune pentru elevii din învățământul gimnazial şi una adresată profesorilor din învățământul preuniversitar. Din 2023 Facultatea de Chimie editează *revista AiChimie*, care este dedicată, în principal, elevilor şi studenților şi poate fi consultată online pe site-ul facultății. Proiectul *On ShipBOARD* şi târgul de cariere *ChemJOBS,* organizate anual, au fost inițiate pentru a creşte capacitatea de inserție a absolvenților pe piața muncii.

Facultatea de Drept

Înființată la 25 noiembrie 1859 prin decret al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Facultatea de Drept se numără printre instituțiile de învățământ superior fondatoare ale Universității din Bucureşti. În contextul generat de numărul ridicat de facultăți de drept din România (aproximativ 60), facultatea de profil a Universității din Bucureşti se poate mândri, de mai bine de două decade, cu cei mai mulți absolvenți care au promovat concursul de admitere la Institutului Național al Magistraturii, respectiv examenul de admitere la Institutul Național pentru Pregătirea şi Perfecționarea Avocaților.

Facultatea de Drept oferă, în prezent, două programe de licență de 4 ani – învățământ cu frecvență şi la distanță –, precum şi 15 programe de masterat, dintre care unul în limba franceză, două în limba engleză şi unul în limba germană, existând perspectiva reală a unei lărgiri şi diversificări a paletei de programe de studii a facultății.

Facultatea de Drept-iarna

De asemenea, în bogata ofertă educațională se regăseşte şi Colegiul Juridic Franco-Român de Studii Europene, cu predare preponderent în limba franceză, entitate ce funcționează în cadrul Facultății de Drept şi care permite studenților înscrişi să obțină concomitent, o diplomă de licență română şi o diplomă franceză, respectiv diplome de absolvire a programelor de master (master 1 şi respectiv master 2 – Dreptul şi guvernanța afacerilor europene şi internaționale). Diplomele franceze ce pot fi obținute în cadrul acestui program de cooperare sunt emise de prestigioasa Universitate Paris I Panthéon-Sorbonne.

Colegiul Juridic Franco-Român, care în anul 2025 va aniversa trei decenii de la înființare, a fost creat de către Facultatea de Drept împreună cu un consorțiu condus de Universitatea Paris I Panthéon-Sorbonne, reunind în prezent 16 universități franceze şi francofone. De remarcat faptul că, pentru excelența activității sale academice, Şcoala Doctorală a Facultății de Drept, cu 26 de conducători de doctorat, din care 17 titulari, este sprijinită şi de o Şcoală Postdoctorală, axată în principal pe cercetarea privind drepturile omului. În egală măsură, în facultate îşi desfăşoară activitatea 12 centre de cercetare, acoperind o multitudine de discipline juridice, dispunând de un laborator de criminalistică şi de o sală de procese simulate.

Facultatea de Drept se remarcă şi printr-o activitate publicistică susținută, principala publicație a acesteia intitulată *Analele Universității Bucureşti; Seria Drept* (AUBD) apare anual începând cu anul 1939, aspect care va genera apariția unui număr aniversar în cursul anului 2024, cu ocazia împlinirii a 85 de ani de la prima apariție. De asemenea, începând cu martie 2020 a fost lansat AUBD – Forum Juridic, secțiunea online a revistei *Analele Universității Bucureşti – Seria Drept*, unde sunt publicate articole de specialitate din domeniul juridic de dimensiuni mai reduse decât cele care compun revista în format fizic. Forumul oferă şansa cadrelor didactice, studenților, masteranzilor şi doctoranzilor din cadrul Facultății de Drept şi cadrelor didactice ale altor facultăți să îşi exprime ideile, opiniile şi propunerile cu privire la temele de interes şi problemele de actualitate.

Totodată, Facultatea de Drept organizează anual un număr impresionant de conferințe, naționale şi internaționale, dar şi dezbateri ştiințifice de anvergură, cursuri extracurriculare, lansări de carte juridică. În egală măsură, facultatea cooperează cu instituții universitare şi ştiințifice din țară şi din străinătate, primind periodic vizita unor profesori invitați, implicându-se în activitatea unor rețele academice europene din domeniul juridic şi participând la programe europene de prestigiu, precum ERASMUS+ şi CIVIS.

Facultatea de Filosofie

Facultatea de Filosofie este una dintre facultățile fondatoare ale Universității. În Facultatea de Filosofie învață peste 600 de studenți, la toate cele trei niveluri de studii. Facultatea propune o licență în filosofie (cu trei module de specializare: filosofie teoretică; istoria filosofiei şi filosofia culturii; filosofie politică şi morală) şi 12 programe de masterat. Şase dintre acestea sunt cu predare în limba engleză, iar şase sunt interdisciplinare. Amintim programele *Mind*

the Brain! în ştiinţele cogniţiei şi *Philosophy, Politics and Economics*, ce s-au bucurat recent de un succes remarcabil. În cadrul facultăţii îşi desfăşoară activitatea şi Catedra UNESCO pentru Interculturalitate, Bună Guvernanţă şi Dezvoltare Durabilă. Şcoala Doctorală de Filosofie are 17 conducători de doctorat, dintre care cinci sunt membri ai Academiei Române. În Facultatea de Filosofie funcţionează cinci centre de cercetare, precum şi un Centru de Formare în Filosofie. Centrul de Cercetare în Etică Aplicată găzduieşte proiectul de cercetare *avataResponsibility*, câştigător al prestigioasei competiţii europene ERC Starting Grant – ediţia 2023, cu o finanţare în valoare de 1,5 milioane euro. Facultatea publică *Analele Universităţii Bucureşti – Seria Filosofie, Revista română de filosofie analitică, The International Journal of Aesthetics and Philosophy of Culture*. Facultatea găzduieşte anual numeroase conferinţe internaţionale de prestigiu, cum ar fi „International Conference «The Courage of Truth in a Post-Truth World», under the auspices of the WORLD CONGRESS Foucault: 40 years after" (2024). Evenimentele reunesc cercetători români şi străini, atât seniori cât şi la începutul carierei, oferind oportunitatea carierelor în predare, cercetare, inovare şi proiecte interdisciplinare cu miză socială.

Facultatea de Filosofie

Facultatea de Fizică

Facultatea de Fizică este situată în oraşul Măgurele, într-un complex construit în deceniul opt al secolului trecut, care găzduieşte şi cele mai importante şase institute naţionale de cercetare-dezvoltare în fizică şi tehnologie. Astăzi, *Platforma de la Măgurele* reprezintă cel mai important pol de cercetare din România. Ultima mare infrastructură care a devenit funcţională, integrată recent în peisajul cercetării europene, este *Extreme Light Infrastructure – Nuclear Physics* (ELI–NP), unde funcţionează cel mai puternic laser din lume în acest moment.

Datorită colaborărilor strânse existente între Facultatea de Fizică şi institutele din vecinătate, studenţii facultăţii ajung să fie integraţi în colective de cercetare puternice încă din anii de studii de licenţă.

Facultatea de Fizică

Facultatea de Fizică oferă şase programe de licenţă în trei domenii de studii diferite – patru programe, dintre care unul în limba engleză, în domeniul Fizică, unul în domeniul Ştiinţe inginereşti aplicate şi, începând cu anul universitar 2023–2024, programul intitulat *Robotică*, aparţinând

domeniului de studii Mecatronică şi Robotică, dezvoltat împreună cu Facultatea de Matematică şi Informatică a Universității din Bucureşti. La nivelul studiilor de master, Facultatea de Fizică oferă un număr de şase programe în domeniul Fizică şi un program interdisciplinar de fizică-chimie, acoperind astfel principalele domenii de cercetare de interes în institutele de pe *Platforma de la Măgurele*, dar şi în spitalele sau clinicile din Bucureşti, prin intermediul programului de *Fizică Medicală*. Cu peste 60 de conducători de doctorat, Şcoala Doctorală de Fizică este una dintre cele mai mari din cadrul Universității din Bucureşti şi cea mai mare din domeniul Fizică la nivel național. Deşi nu sunt foarte numeroşi, fizicienii din Universitatea din Bucureşti publică în fiecare an peste 150 de articole ştiințifice în reviste de specialitate de mare impact. Grupuri din facultate sunt integrate în marile colective internaționale care desfăşoară activități de cercetare de frontieră în centrele de la CERN Geneva sau GSI Darmstadt.

Facultatea de Geografie

În anul 1900 a luat ființă prima catedră de geografie în cadrul Facultății de Litere şi Filozofie la Universitatea din Bucureşti, titular fiind profesorul Simion Mehedinți. Departamentul de Geografie a funcționat în cadrul acestei facultăți până în 1948. Între 1948-1989, a funcționat întâi ca Facultatea de Geologie şi Geografie (până în 1986) şi apoi, Facultatea de Biologie – Geografie – Geologie (1986-1989), în cadrul cărora a existat secția de Geografie. Facultatea de Geografie, cu statut de sine stător, s-a organizat în anul 1990 şi a avut o dinamică ascendentă, şcolarizând în prezent peste 2200 de studenți şi dispunând de un colectiv de 85 de cadre didactice.

Facultatea de Geografie

În prezent, în cadrul Facultății de Geografie funcționează şapte programe de studii de licență la Bucureşti (inclusiv un program ID), un program de studii la Drobeta Turnu Severin şi un program de studii de licență la Focşani, în cadrul domeniilor Geografie şi Ştiința Mediului. La studii de masterat sunt acreditate 14 programe (domeniile Geografie – 10 programe, Ştiința Mediului – trei programe şi Ştiințele Educației – un program) la care se adaugă două programe de conversie – Geografie şi Geografia Turismului – şi două programe de studii postuniversitare – Bazele GIS şi SIG avansate.

Facultatea de Geografie organizează studii doctorale în domeniul Geografie în cadrul *Şcolii Doctorale Simion Mehedinți*, unde activează 20 de conducători de doctorat cu trei direcții de specializare. Cercetarea se realizează în cadrul a 12 centre de cercetare, rezultatele fiind reprezentate de numărul de articole ISI pe bandă galbenă şi roşie care se află în creştere an de an. În 2023 s-au derulat

27 proiecte de cercetare obținute prin competiții naționale. Facultatea dispune de trei stațiuni de cercetare: Stațiunea Geografică Orşova (înființată în 1964), Stațiunea de Cercetări Marine şi Fluviale Sfântu Gheorghe (înființată în 2002) şi Centrul de Monitorizare a Habitatelor şi Speciilor – Eşelnița (înființată în 2002). Facultatea de Geografie este parte activă în CIVIS şi există peste 50 de acorduri Erasmus cu diferite universități europene şi alte numeroase protocoale internaționale sau bilaterale.

Facultatea de Geologie şi Geofizică

Facultatea de Geologie şi Geofizică este una dintre cele mai vechi facultăți ale Universității din Bucureşti şi este expresia tradiției geologice româneşti la cel mai ridicat şi rafinat nivel de abordare ştiințifică şi didactică. Facultatea de Geologie şi Geofizică oferă trei programe de licență şi 4 de master. Şcoala doctorală de Geologie are 11 conducători de doctorat şi organizează un simpozion anual de comunicări ştiințifice.

Cercetarea ştiințifică are loc în 12 centre de cercetare, adesea în colaborare cu GEOECOMAR, IGR, Institutul de Geodinamică al Academiei Române şi Institutul pentru Fizica Pământului, sau cu parteneri externi ca University of Arizona, University of Oslo şi Utrecht University. Centrele şi colectivele de cercetare desfăşoară o activitate susținută în cadrul granturilor al contractelor şi al proiectelor cu finanțare internațională, guvernamentală națională sau din sectorul economic intern. Studenții doritori sunt implicați în permanență în contractele de cercetare, având acces direct la achiziția de date pentru proiectele de licență şi de master, beneficiind de un contact timpuriu cu specificul activităților geologice. Această implicare în activitatea profesională extracurriculară permite o mai rapidă şi mai uşoară integrare pe piața muncii după absolvire.

Facultatea de Geologie şi Geofizică

Facultatea asigură coordonarea Geoparcului Internațional UNESCO Țara Hațegului, Universitatea din Bucureşti fiind singura instituție de învățământ superior care administrează o astfel de structură.

Facultatea de Istorie

Facultatea de Istorie este una dintre cele mai vechi ale Universității, studiile istorice fiind prezente prin două catedre din Facultatea de Litere şi Filosofie încă din 1864. Facultatea a fost organizată ca entitate distinctă în 1950 şi restabilită apoi în 1990 după ce fusese unificată cu filosofia între anii 1977-1989. Astăzi ea propune trei programe de licență şi 10 de masterat, dintre care unul în colaborare cu Facultatea de Jurnalism şi

Ştiinţele Comunicării şi altul în colaborare cu Facultatea de Filosofie. Şcoala doctorală are 15 conducători de doctorat. Facultatea a organizat şi un program de conversie profesională, precum şi mai multe programe de învățământ la distanță şi postuniversitare.

Facultatea de Istorie

Activitatea de cercetare s-a desfăşurat atât în mod individual, cât şi în cadrul celor 16 centre de cercetare din cadrul facultății. Dintre direcțiile ilustrate de istoricii Universității din Bucureşti se cuvin remarcate în mod deosebit studiile de istoriografie, istoria ideilor şi mentalităților colective, cu importante aplicații în ceea ce priveşte de construcția ideologiilor moderne şi contemporane, precum şi cercetările de istoria relațiilor internaționale. Au continuat să se dezvolte şi după 1990 cercetările de istorie antică şi arheologie, precum şi studiile otomane, iar mai nou se cuvin remarcate realizările din domeniul istoriei economice şi sociale, ca şi deschiderile oferite de studiile referitoare la istoria regimului comunist. În ultimii ani, Facultatea de Istorie a lansat un amplu program de conferințe publice, a găzduit o multitudine de expoziții pe teme istorice şi a organizat numeroase alte manifestări menite să contribuie la difuzarea în societate a cunoaşterii istorice. În cadrul facultății funcționează următoarele reviste: *Analele Universității din Bucureşti. Seria Istorie*, *Revista CICSA, serie nouă*, *Euro-Atlantic Studies* şi *Romanian Journal of History and International Studies*. Totodată, au fost intensificate relațiile internaționale, atât prin schimbul de studenți şi prin participarea profesorilor şi doctoranzilor la manifestări ştiințifice internaționale, cât şi prin doctorate în cotutelă şi prin organizarea unor ample conferințe internaționale, precum: *Thirty Years After – Post Communism, Democracy and Illiberalism in Central and Eastern Europe* (2019), *20 Months After the Russian Invasion in Ukraine. What Has Been Done, What Needs to Be Done in the Near Future, What Can Be Learned from the Past?* (2023), *Access to Higher Education in the 21st Century – Policies and Outcomes* (2023). Totodată, facultatea este implicată activ în cadrul proiectelor CIVIS.

Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării

Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării este prima facultate de profil din România, înființată în ianuarie 1990 (19.01.1990). Ultima perioadă poate fi caracterizată ca etapă de consolidare şi de dezvoltare a domeniului *Ştiințe ale comunicării* ca domeniu de studii de sine-stătător. Facultatea îşi reconfirmă statutul de spațiu de excelență al formării profesionale pentru jurnalişti şi specialişti în comunicare publică – relații publice şi publicitate.

La nivel de licență, funcționează trei programe în limba română, iar la nivel de masterat 10 programe, cel mai recent fiind înființat în 2021 (Modă, publicitate, consum). Un program de masterat (Médias, Développement et Société) este integral în limba franceză şi oferă o dublă diplomă în

cooperare cu Université Lumière Lyon 2 (Franța) şi Panteion University (Grecia). Bazată pe o abordare interdisciplinară, Şcoala doctorală în Ştiințe ale Comunicării s-a consolidat, ajungând la 11 coordonatori de doctorat şi peste 80 de titluri ştiințifice de doctor şi de doctor abilitat. Se organizează anual manifestări ştiințifice cu partipare internațională.

Proiectele de cercetare au avut ca teme comunicarea publică în spațiul european, dezvoltarea competențelor jurnaliştilor, istoria televiziunii, media şi tehnologiile digitale etc. Din 2020, FJSC s-a implicat în desfăşurarea activităților din cadrul CIVIS (webinarii, şcoli de vară, BIP-uri), de exemplu: Şcoală de Vară CIVIS „The Right to Disagree: Freedom of Expression, Academic Freedom, and the Populist Challenge in Europe Today" 2021/2022, Şcoala de vară Tübingen mai-iunie 2022, CIVIS webinar series & Summer School: „The patient-doctor relationship in the digital era" 2022 etc.

Facultatea de Jurnalism şi Ştiințele Comunicării

Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine

Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine este una dintre entitățile fondatoare ale Universității. Ea propune 11 programe de licență în 33 de limbi (specializare A şi B), structurate pe domeniile Filologie, Studii culturale şi Limbi moderne aplicate (programele *Limbi moderne aplicate* şi *Traducere şi interpretare*). Un număr de peste 20 de lectori străini predau limba lor maternă, oferind comunicarea cu interlocutori nativi. Programul de studii clasice este unul dintre cele patru din România (la UB, la „Babeş-Bolyai", la UVT şi la „Alexandru Ioan Cuza") care păstrează formatul latină – greacă veche. În ciclul II există 17 programe de masterat, toate parțial sau integral în limbi străine, dintre care *Masteratul european de formare a interpreților de conferință* este organizat în parteneriat cu Direcția Generală Interpretare a Comisiei Europene. La acestea se adaugă *Masteratul didactic* (franceză, germană) din domeniul Ştiințelor educației. Cele două şcoli doctorale (Limbi şi identități culturale şi Studii literare şi culturale) au împreună 40 de conducători de doctorat.

Cercetarea este organizată în 14 centre. Facultatea publică reviste de specialitate precum *Analele Universității Bucureşti*, seria *Limbi şi Literaturi Străine*, *Romano-Arabica*, *Journal of Early Modern Studies*, *Bucharest Working Papers in Linguistics*, *Romanoslavica* şi *University of Bucharest Review*. De asemenea, menține relații strânse cu partenerii de practică profesională şi cu mediul de afaceri, mai cu seamă prin intermediul Asociației ALUMNI a Facultății (ALSUB), deosebit de activă pe diverse planuri.

Facultatea dispune de un număr impresionant de peste 350 acorduri

ERASMUS+ pentru toate specializările sale cu universități de prestigiu din spațiul european. Aceste acorduri prevăd mobilități de studiu, de training şi de predare, în ultimii ani beneficiind de acestea numeroşi studenți, personal administrativ şi cadre didactice. Din 2019, de când Universitatea din Bucureşti a devenit partener în alianța europeană universitară CIVIS, Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine a fost direct implicată în activitatea de construcție a fundației CIVIS, prin conducerea echipei responsabile de promovarea multilingvismului. De asemenea, cadre didactice şi studenți participă intens la programele hibride intensive de tipul Blended Intensive Programmes (cel puțin cinci), care reprezintă o bază solidă pentru deschiderea în viitor a noi programe masterale în colaborare cu universități partenere CIVIS. De asemenea, colaborarea CIVIS se manifestă şi prin participări la şcoli de vară (de exemplu *Şcoala de vară de limbă coreeană*, organizată la Bucureşti în iunie 2023), conferințe internaționale ale diverselor departamente şi proiecte de cercetare comune.

Facultatea organizează regulat *Conferința internațională anuală a Facultății de Limbi şi Literaturi Străine*, *Sesiunea de comunicări ştiințifice a studenților, masteranzilor şi doctoranzilor*, precum şi *Seminarul de cercetare al Facultății de Limbi şi Literaturi Străine*. Lucrările celor două conferințe se publică în *Analele UB – LS* şi respectiv, *Revista Limbă şi Cultură*.

Este de remarcat că studenții programului de licență *Limbi Moderne Aplicate* şi cei ai programului de master *Cultura şi Limbajul Organizațiilor Europene* participă anual la concursul de strategii de marketing *Markstrat*, organizat în cadrul consorțiului european DUKENET. Acest concurs a fost organizat de două ori până acum de UB, în 2018 şi în 2024, înregistrând o întrerupere doar în perioada pandemiei. De fiecare dată, studenții noştri au obținut medalii de aur, argint şi bronz la această competiție.

Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine

Facultatea de Litere

Facultatea de Litere a fost înființată în 1863, sub denumirea de Şcoala Superioară de Litere. Oferta educațională este diversă şi deschisă dinamicilor actuale, cu 7 programe de studii de licență în mai multe domenii (limbă şi literatură română/literatură universală şi comparată – limbă şi literatură modernă/latină, studii culturale, ştiințe ale comunicării şi ştiințe administrative) şi 14 programe de masterat. Şcoala Doctorală Litere are două direcții: filologie (literatură şi lingvistică) şi studii culturale şi este cea mai mare şcoală doctorală filologică din țară. Recent, unele arii de cercetare au fost revitalizate prin afilierea unor profesori asociați şi prin noi abilitări ale membrilor facultății.

Departamentele şi centrele de cercetare organizează periodic (anual/lunar) conferințe

şi alte manifestări ştiinţifice, unele cu o tradiţie îndelungată (peste 20 de ediţii) şi de anvergură internaţională (Congresul European de Lingvistică în 2022, Congresul Euprera în 2024). Facultatea de Litere este lider naţional pe domeniul Lingvistică, împreună cu Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine (conform QS-ranking). Revistele ştiinţifice ale facultăţii (*Analele Universităţii Bucureşti – seria Limba şi literatura română, Romanian Studies Today*) sunt clasificate CNCS şi indexate în baze de date internaţionale.

Studenţii pot participa la mai multe cercuri ştiinţifice, cenacluri literare şi evenimente culturale care li se adresează direct, pe lângă colocviile anuale de profil, organizate de facultate sau de alte universităţi româneşti.

Facultatea de Litere-Frontispiciu

Foarte valoroase şi eficiente sunt parteneriatele de tradiţie cu institutele Academiei Române, Muzeul Naţional al Literaturii Române, Biblioteca Centrală Universitară, Biblioteca Naţională a României, revista *Observator cultural,* precum şi cu instituţiile de învăţământ preuniversitar.

Facultatea de Matematică şi Informatică

Facultatea de Ştiinţe a fost una dintre cele trei facultăţi ale Universităţii la înfiinţarea sa în anul 1864, având o secţie de Matematică. În anul 1949, din Facultatea de Ştiinţe s-a desprins Facultatea de Matematică şi Fizică cu secţii de matematică şi fizică. În 1962, prin separarea celor două secţii a luat fiinţă Facultatea de Matematică. Din 2002, aceasta se numeşte Facultatea de Matematică şi Informatică (FMI).

FMI propune trei domenii de licenţă cu frecvenţă: Matematică (cu specializările Matematică, Matematică-Informatică şi Matematici Aplicate), Informatică şi Calculatoare şi Tehnologia Informaţiei, şi unul de învăţământ la distanţă: Informatică.

Programele de master propuse sunt dintre cele mai diverse, cu tematici deosebit de actuale: Advanced Studies in Mathematics (program în limba engleză în parteneriat cu Şcoala Normală Superioară Bucureşti din cadrul Institutului de Matematică al Academiei Române), Matematică didactică, Probabilităţi şi statistică în finanţe şi ştiinţe, Artificial Intelligence (în limba engleză), Baze de date şi tehnologii software, Data Science (în limba engleză), Inginerie software, Natural Language Processing (program interdisciplinar în limba engleză), Sisteme distribuite şi Security and Applied Logic (în limba engleză). În FMI funcţionează două şcoli doctorale, una de matematică şi cealaltă de informatică, iar printre coordonatorii de doctorat se numără şi trei membri corespondenţi ai Academiei Române, secţia Matematică.

Facultatea organizează două Centre de excelenţă (în matematică şi informatică) pentru elevii de liceu. Aceştia au câştigat numeroase premii la olimpiadele naţionale si internaţionale. Echipele FMI sunt in permanenţă pe podiumurile concursurilor studenţeşti internaţionale. De exemplu SEEMOUS (South-Eastern European

Mathematical Olympiad for University Students) sau ICPC (International Collegiate Programming Contest).

Din 2021 FMI organizează concursul MateInfoUB, concurs destinat elevilor din clasa a 12-a şi absolvenţilor cu diplomă de bacalaureat. Din 2023 a devenit Concurs Naţional, recunoscut de Ministerul Educaţiei.

Facultatea de Matematică şi Informatică

Cercetarea se desfăşoară în şapte centre de cercetare: Centrul de cercetare în mecanica mediilor continue, Centrul de cercetare în geometrie, topologie şi algebră, Centrul de cercetare în algebră şi teoria numerelor, Centrul de cercetare în modele de calcul, algoritmi şi criptografie (MOCALC), Centrul de cercetări şi tehnologii ale limbajului, Centrul de Data Science, Centrul de Cercetare în Logică, Optimizare şi Securitate. Matematica din Universitatea din Bucureşti s-a clasat în 2022 în intervalul 150–200 iar în 2023 în intervalul 200–300 în Shanghai Academic Ranking of World Universities.

Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei

Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei (FPSE) oferă şase programe de studii de licenţă, dintre care unul în limba engleză, precum şi 27 de programe de masterat, din care trei interdisciplinare. De asemenea, în cadrul Direcţiei ID-IFR se derulează un program de licenţă (învăţământ la distanţă) şi unul de studii masterale (învăţământ cu frecvenţă redusă). Şcoala doctorală are 11 conducători în domeniul Psihologie şi 15 în domeniul Ştiinţele educaţiei. Facultatea oferă, de asemenea, cursuri postuniversitare şi de perfecţionare în mai multe domenii şi specializări, cât şi activităţi de cercetare ştiinţifică şi proiecte de dezvoltare şi responsabilitate socială. Facultatea dispune de 15 laboratoare şi şapte centre de cercetare. Din 2018, anul înfiinţării Alianţei Universitare Europene, cadre didactice reprezentative din facultate sunt implicate în mod activ şi susţinut în activităţile CIVIS.

Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei

În cadrul proiectelor de cercetare şi dezvoltare, profesorii FPSE coordonează şi colaborează cu numeroase asociaţii, centre şi universităţi partenere, atât la nivel naţional, cât şi internaţional, precum Asociaţia Română de Cercetare în Educaţie (ARCE), Centrul de Cercetare şi Promovare a Echităţii în Educaţie (CCPEE), University College, Denmark, Universitatea Autonomă din

Barcelona, Universitatea Autonomă din Madrid, Universitatea din Macedonia, Universitatea *Goethe* din Frankfurt, Universitatea Aix-Marseille ş.a. Începând cu anul 2024, facultatea organizează conferința anuală *PhD Conference – Reveal Doctoral Insights*, un eveniment ştiinţific menit să susţină dezvoltarea profesională a studenților Şcolii doctorale şi să creeze un cadru optim pentru colaborarea academică.

Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială

Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială (FSAS) oferă o diversitate de programe de licență, master şi doctorat pentru aproximativ 2800 de studenți. Pe lângă specializarile de Sociologie, respectiv Asistenta Socială, Departamentul de Sociologie are specializări de licență de Resurse Umane, Antropologie şi Sociologie în limba engleză. Sediul de la Parcul Cişmigiu este într-o clădire istorică, iar sediul din Campusul din Panduri este construit de curând, în timpul mandatului de decan al profesorului Marian Preda. Facultatea este cea mai mare facultate de profil din România şi beneficiază de oferta economică şi culturală extraordinară a unei metropole precum Bucureştiul.

Facultatea de Sociologie şi Asistență Socială

Ceea ce uneşte preocupările cadrelor didactice este atât diversitatea studenților, cât şi a zonelor de performanță superioară a cadrelor didactice. Cele 52 de cadre didactice studiază teme ce țin de stratificarea socială, politici sociale şi marginalitate, muncă şi management, studii de piață şi stiluri de viață, administrație publică, delincvență şi criminalitate, consumul ilicit de droguri, probațiune, consiliere în asistența socială, grupuri de risc, metodologii cantitative avansate, studii de gen, sociologia ştiinței şi tehnologiei, instituții şi organizații guvernamentale şi nonguvernamentale. Studenții facultații provin preponderent din licee cu profil uman şi sociouman, atât din Bucureşti, cât şi din Muntenia. Practica studenților este organizată în instituții şi organizații nonguvernamentale din Bucureşti, la firme şi ocazional în diverse părți ale țării, atunci când e vorba de practica de teren. Periodic, prin intermediul Institutului de Cercetare al Universității din Bucuresti sau al Comisiei Fulbright, facultatea găzduieste cadre didactice şi cercetători din alte țări precum Germania, Franța, SUA, Marea Britanie, Olanda, iar prin intermediul acordurilor Erasmus are studenți din Italia, Franța, Turcia sau Germania. Absolvenții FSAS lucrează frecvent în domenii precum resursele umane, cercetare de piață.

Facultatea de Ştiințe Politice

Facultatea de Ştiințe Politice (FSPUB) este o comunitate academică dinamică şi puternic internaționalizată. Creată în urmă cu 33 de ani, inițial ca un proiect francofon, FSPUB oferă astăzi programe de studii în română, franceză şi engleză. Cele trei departamente corespund celor trei ramuri

clasice ale disciplinei. Bine racordată la cerințele pieței muncii în lumea de azi (studii de securitate, relații internaționale), facultatea a contribuit la crearea domeniului *științe politice* în România postcomunistă. De la fondarea sa, FSPUB are de asemenea ca obiectiv încurajarea implicării în societate în vederea susținerii valorilor democratice şi a proiectului european.

Facultatea de Ştiințe Politice

În prezent, FSPUB pregăteşte specialişti în ştiințe politice, relații internaționale, studii europene şi studii de securitate. La nivel de licență, funcționează încă de la începutul facultății o secție de ştiințe politice în limba franceză, singurul program de licență de acest tip din regiune. Două alte programe de licență cu predare exclusiv în limba engleză – ştiințe politice şi relații internaționale şi studii europene – pregătesc specialişti pentru funcția publică națională şi europeană. O nouă convenție de parteneriat cu *Institut Libre des Relations Internationales et des Sciences Politiques* (ILERI, Paris) permite studenților de la secțiile în limba franceză şi engleză să obțină o dublă diplomă. FSPUB oferă de asemenea un parcurs complet de ştiințe politice în limba română şi mai nou o licență în studii de securitate.

La nivel de masterat, din cele şase programe, patru asigură codiplomarea cu universități europene (EHESS Paris – Masterul Politică în Europa, în limba franceză), Universitatea Federico al II-lea din Napoli (Masterul de politică comparată, în limba engleză), Universitatea din Urbino (International Public Affairs, în limba engleză), şi – în cadrul unui consorțiu european- Université Lumière Lyon2, Universitat Autonoma de Barcelona, Université Libre de Bruxelles, Abo Akademi Finland, Université Toulouse Jean Jaurès (Master în Politicile Egalității de Şanse, în limba română cu un modul în franceză). Alte două programe cu predare în limba română – studii europene şi relații internaționale – pregătesc studenții pentru cariere diplomatice sau în instituții internaționale.

Diversitatea studenților – care în 2023/2024 provin din 31 de țări – constituie unul dintre punctele forte ale FSPUB. În fiecare an, aproape 200 de studenți străini sunt fie direct înscrişi în programele FSPUB, fie participă la cursurile facultății prin intermediul programelor de mobilitate Erasmus sau CIVIS. La rândul lor, studenții români au de ales între numeroase acorduri de mobilitate cu universități europene importante.

Profesorii facultății sunt integrați în mai multe rețele şi proiecte internaționale. Multilingvismul şi interdisciplinaritatea sunt trăsături fundamentale ale comunității FSPUB. Cei mai mulți dintre profesori au urmat cel puțin o parte din parcursul universitar la centre de prestigiu din Europa

sau Statele Unite: Universitatea Oxford, Pennsylvania State, Yale University, University of Toronto, McGill University, IEP Paris, EHESS Paris, Universitatea Liberă din Bruxelles, Universitatea Sapienza din Roma, Central European University, Universitatea din Bologna etc. Principalele teme de cercetare vizează: analiza calității democrației, guvernare comparată şi leadership politic, egalitate de gen, instituții europene şi internaționale, politici de securitate. Actualmente, în cadrul facultății sunt în derulare trei proiecte europene Horizon, precum şi numeroase proiecte în rețea, granturi naționale şi internaționale, etc. Cele două reviste ale facultății *Analele Universității Bucureşti. Ştiințe politice şi Studia Politica. Romanian Political Science Review* sunt indexate în baze de date prestigioase. Numeroase alte activități de cercetare sau evenimente ştiințifice au fost derulate cu sprijinul partenerilor tradiționali: *Institutul Cultural Român*, *Ambasada Franței şi Institutul Francez, Ambasada SUA, Institutul Goethe, Fundația Konrad Adenauer, Fundația Friedrich Ebert*, etc.

Facultatea de Teologie Ortodoxă

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul", înființată în 1881 şi recunoscută legal în 1890, propune actualmente cinci specializări de licență şi 12 specializări de masterat, având un număr de 49 cadre didactice titulare şi şcolarizând 800 de studenți şi 385 masteranzi. Începând cu anul 2017 funcționează o extensie a Facultății la Roma (pentru programul de licență *Teologie pastorală*), iar din anul 2023 două extensii, la Roma şi Chişinău, ale programului masteral *Pastorație şi viață liturgică*. Şcoala Doctorală *Dumitru Stăniloae* dispune de 14 îndrumători de doctorat, numărul doctoranzilor înmatriculați fiind de 138. Cercetarea se desfăşoară în trei centre, care derulează proiecte CEEX şi PN IV.

Facultatea organizează anual mai multe manifestări ştiințifice: Simpozionul internațional dedicat centenarului Patriarhiei (în colaborare cu Patriarhia Română), Simpozionul național *Dialogul dintre teologie, filosofie şi ştiință*, Conferința națională *Filosofie şi Filocalie* (împreună cu Facultatea de Filosofie a Universității din Bucureşti), precum şi Simpozionul național al doctoranzilor din cadrul Şcolii Doctorale *Dumitru Stăniloae*. Totodată, cadrele didactice şi studenții de la specializarea *Artă Sacră* organizează în fiecare an expoziții de pictură bisericească. Din perspectiva relațiilor internaționale, facultatea are încheiate 21 de parteneriate Erasmus.

Facultatea de Teologie Ortodoxă

Asociația Studenților Teologi Ortodocşi (ASTO), fondată în 2008, editează revista ASTO şi propune un concurs de referate ştiințifice. Cenaclul *Sfântul Simeon Noul Teolog* organizează conferințe, proiecții de filme şi concerte.

Facultatea de Teologie Romano-Catolică

Facultatea de Teologie Romano-Catolică din cadrul Universității din Bucureşti este singura instituție de învățământ superior catolic din sudul țării. Facultatea de Teologie Romano-Catolică a fost înființată în 1991. Integrarea în Universitatea din Bucureşti s-a făcut începând cu anul universitar 1994–1995.

Oferta educațională a facultății cuprinde două programe de licență (Teologie-asistență socială şi Studii religioase), trei programe de masterat (Asistența socială a bisericii, Patrimoniu creştin european, Comunicare biblică şi eclezială), precum şi programe doctorale în varii domenii ale teologiei. Facultatea dispune de spații generoase pentru studii, dar şi de o bibliotecă bogată în titluri de referință.

Facultatea de Teologie Romano-Catolică pregăteşte specialişti în comunicare, studii religioase şi patrimoniu creştin european, precum şi cercetători în domeniul teologiei şi asistenți sociali.

Facultatea de Teologie Romană-Catolică

Facultatea organizează întâlniri săptămânale de formare biblică, intitulate *Lectio divina*, la care pot participa atât studenți din facultate, cât şi toți aceia care doresc să aprofundeze studiul Sfintei Scripturi. De asemenea, facultatea organizează conferința anuală a secțiunii române a Societății Internaționale „Toma de Aquino" şi publică revista *Verbum*.

Facultatea de Teologie Baptistă

Înființată în anul 1992, Facultatea de Teologie Baptistă este singura facultate de teologie protestantă în limba română într-o universitate de stat. Facultatea are un program de licență în Teologie – Asistență socială, un program de master în Teologie aplicată şi un program postuniversitar de Leadership întemeiat pe valori. Facultatea găzduieşte Şcoala doctorală de Studii religioase şi interculturale şi este parteneră cu fundația *Providența* în activitatea de cercetare prin Centrul de cercetare Credință şi Cultură. De asemenea, facultatea elaborează în parteneriat Jurnalul Teologic.

Partenerii internaționali ai facultății includ: Regent's Park College, Universitatea Oxford, UK; Mercer University, Macon, USA; TCMI Institute, Indianapolis, USA; Evangelische Theologische Faculteit din Leuven, Belgia; Matej Bel University din Slovacia; Estonian Free Church Theological Seminary (KUS) din Estonia. Deşi este o facultate mică, ethosul unic al comunității academice baptiste contribuie şi completează oferta de studii academice a Universității din Bucureşti.

Facultatea de Teologie Baptistă

Relațiile internaționale ale Universității din Bucureşti

La începutul anilor 1990, universitatea a întreținut o serie de contacte care fuseseră inițiate anterior, şi care continuaseră de-a lungul anilor, în ciuda tuturor dificultăților. Mai mulți profesori beneficiaseră de burse Humboldt, alții avuseseră posibilitatea de a participa la conferințe şi colocvii internaționale, alții mai tineri au făcut studii în universități din Europa şi Statele Unite; cu toții au folosit aceste oportunități pentru a reînnoda colaborări ştiințifice mai vechi şi a iniția proiecte noi. A fost mai greu de găsit de la început formele instituționale viabile, susceptibile să dureze şi să dea rezultate constante an de an. Un element important de continuitate a fost Şcoala de vară de limba şi literatura română de la Sinaia, pe care Universitatea din Bucureşti o organizează de peste 60 de ani. Din acel puțin, prin munca multora, s-a ajuns acum la peste 400 de acorduri de colaborare bilaterală cu universități din 52 de țări, la proiecte de cercetare cu finanțare internațională (SEE, Horizon, ERA–NET) la masterate cu dublă diplomă şi la doctorate în cotutelă. Explicația cuprinde atât entuziasmul extraordinar cu care a fost privită România la începutul anilor '90 de către intelectualii din Europa dar şi capacitatea membrilor comunității academice a Universității din Bucureşti de a iniția şi întreține astfel de colaborări. Mulți dintre ei au conceput proiecte de colaborare academică internațională, dintre care unele sunt active şi azi. În baza acestor parteneriate, un mare număr de cadre didactice şi studenți ai Universității din Bucureşti au participat la diverse programe academice, efectuând stagii de formare sau specializare în universități din Europa de Vest, Statele Unite ale Americii, Canada, Japonia şi alte țări.

Afişul cursurilor de vară de la Sinaia

Într-o primă fază, relațiile internaționale au avut mai ales un caracter bilateral, bazându-se pe colaborările dintre profesori şi pe acordurile de parteneriat moştenite din timpul regimului comunist sau încheiate după 1989.

Este important de amintit că Universitatea din Hamburg a inițiat, în anul 1971, primul acord de conlucrare ştiințifică între universități despărțite prin cortina de fier; el a fost semnat de rectorii Peter Fischer-Appelt şi Jean Livescu. Acest acord cu Hamburg este activ şi astăzi, în domeniile matematicii, biologiei, geologiei şi filologiei clasice, concretizându-se prin schimburi anuale de profesori şi studenți.

Legăturile cu Franța s-au remarcat prin intensitatea lor. În continuarea atelierelor animate de profesorul Alexandru Duțu în primii ani de după 1990, în 1993, prin inițiativa şi entuziasmul colegilor de la École des Hautes Études en Sciences Sociales, a fost creată Şcoala doctorală francofonă în ştiințe sociale (EDSS). Energiei şi viziunii doamnei Rose-Marie Lagrave i se datorează primul proiect al Şcolii, care, pornind de la o trecere în revistă a nivelului de cunoaştere deja atins în cercetarea românească, viza formarea de noi generații de cercetători. Între 1993 şi 2003, studenților români li se oferea un an pregătitor de Master 2, fără diplomă, continuat cu un Master într-o universitate parteneră, şi eventual cu un doctorat în străinătate. Într-o fază ulterioară, Şcoala a fost sprijinită de Agenția Universitară a Francofoniei, Biroul Europa Centrală şi de Est, precum şi de un consorțiu de universități franceze, belgiene, elvețiene şi canadiene. Între 2003 şi 2007, Universitatea Liberă din Bruxelles, Universitatea Laval, Universitatea din Neuchâtel, EHESS, Universitatea Bordeaux 2 Victor Segalen, Universitatea Bordeaux 4 Montesquieu, Universitatea Kliment Ohridski din Sofia, Noua Universitate Bulgară, Universitatea de Stat din Moldova şi Universitatea Galatasaray din Istanbul s-au asociat într-un consorțiu de sprijin. Studenții urmau un an de Master 2 sancționat cu o diplomă recunoscută de consorțiu, iar circa jumătate dintre ei puteau continua un doctorat în cotutelă. În momentul de față, EDSS oferă un an intensiv de studii doctorale la Bucureşti, la sfârşitul căruia studenții cei mai buni beneficiază de burse de mobilitate internațională pentru cotutela tezei.

Totodată, buna colaborare dintre Facultatea de Drept a Universității din Bucureşti şi colegii de la Universitatea Paris I Panthéon-Sorbonne a dus la crearea în 1994 a Institutului franco-român de dreptul afacerilor şi cooperare internațională „Nicolae Titulescu – Henri Capitant". Absolvenții primeau o diplomă postuniversitară comună a Universității din Bucureşti şi a Universității Paris I. Introducând o cutumă nouă, prima promoție a luat numele de „Emil Constantinescu-Bernard Boyer", iar cea de a doua „Corneliu Bârsan-Yves Jégouzo". Succesul inițiativei a încurajat crearea în 1995 a Colegiului Juridic franco-român de studii europene, care oferă o dublă diplomă de licență a aceloraşi instituții. Colegiul este sprijinit de un consorțiu format din Université Aix-Marseille, Université Évry Val d'Essonne, Université Lille 2 Droit et Santé, Université Montesquieu Bordeaux IV, Université Montpellier 1, Université d'Orléans, Université Paris II Panthéon Assas, Université Paris Ouest Nanterre La Défense, Université de Poitiers, Université de Reims, Université de Strasbourg Robert Schuman. Formarea la cele două cicluri a continuat până în 2003, când Institutul a lăsat locul Masterului profesional de drept european şi internațional al afacerilor. Pentru merite deosebite în formarea noilor generații de jurişti, Preşedintele României a acordat Colegiului Ordinul Național Cultural în grad de cavaler, la 27 noiembrie 2009.

Inaugurarea CEREFREA, Vila Noel, 2012

O inițiativă masivă de sprijinire a cercetării francofone în ştiințele sociale s-a putut concretiza grație unui proiect căruia Institutul Franței i-a decernat premiul cultural *Louis D.* (750.000 €). Statul francez a oferit Universității din Bucureşti, prin închiriere pe 15 ani, Vila Noël, o clădire în care anterior au funcționat serviciile de cooperare culturală ale Ambasadei. Astfel a apărut Centrul Regional Francofon de Cercetări Avansate în ştiințele sociale (CEREFREA), care federează formarea şi cercetarea în aceste direcții. El este întemeiat de un consorțiu format din UB, New Europe College, Noua Universitate Bulgară şi Ambasada Franței. La nivel de licență, Centrul cuprinde Colegiul juridic franco-român şi sprijină filierele franceze din facultățile UB. La nivel de master, centrul sprijină programele în limba franceză de la facultățile de Drept, Jurnalism, Limbi şi Literaturi Străine, Ştiințe Politice, Sociologie. De asemenea, încorporează Şcoala doctorală francofonă (EDSS). La nivel de cercetare, activitatea CEREFREA se desfăşoară pe mai multe axe; se organizează colocvii internaționale pe teme legate de buna guvernare, reforma statului, metamorfozele democrației, conflictele din Europa, literaturile francofone, reflexivitatea ştiințelor sociale, ştiințele sociale şi societatea etc. Centrul are o orientare regională, dezvoltând legături de colaborare mutuală cu universități din Moldova, Bulgaria, Georgia, Armenia, Turcia şi alte țări din Europa de Est şi din jurul Mării Negre. La contactele

internaționale ale componentelor se adaugă mai recent parteneriate solide cu Lyon 2, ENS Cachan, Bordeaux. CEREFREA beneficiază de o finanțare din partea Agenției Universitare a Francofoniei, Biroul Europa Centrală şi Orientală, iar prin burse şi granturi, din partea Ambasadei Franței, rețelei Maisons des Sciences de l'Homme şi a unor companii. În fine, Centrul de Reuşită Universitară al CEREFREA, creat şi finanțat de AUF-BECO, invită studenții la conferințe, ateliere, expoziții şi concursuri.

Pe relația cu Statele Unite, contactele academice ale Universității din Bucureşti au fost sprijinite energic şi constant de Comisia Fulbright România-U.S., creată în 1993, ca şi de inițiative ale unor parteneri mai vechi ai profesorilor Universității. Universitatea Duke din Carolina de Nord a oferit de-a lungul anilor burse de cercetare cadrelor didactice în cadrul unor programe cum ar fi *Duke in Romania*. Universitatea Bloomington, Indiana, oferă prin Universitatea din Bucureşti o bursă pentru studii de cultură română în baza unui acord parafat de Ministerul Educației. De-a lungul anilor au fost stabilite colaborări şi cu alte universități americane de prestigiu, cum ar fi Columbia University, Georgetown University, New York University, Tiffin University, Tulane University, Pittsburgh University sau George Mason University. În 2018 a fost încheiat un parteneriat între Universitatea din Bucureşti şi Comisia Româno-Americană Fulbright, cu scopul de a asigura co-finanțarea a patru burse anuale de tip incoming, cunoscute şi sub denumirea de Hyphenated Fulbright Grants, din resursele financiare ale universității.

Atunci când universitățile japoneze au manifestat interesul de a colabora cu universitatea noastră, un ajutor deosebit a fost acordat de Japan Foundation. Meiji, Waseda, Tokyo, Ochanomizu, Nagoya, Gakushuin Women's College, Fukushima, Akita, Akita International sunt câteva dintre instituțiile cu care au avut loc schimburi de studenți, cercetători, lectori de limbă japoneză şi vizite la nivel de delegații. În 1999, un fond de 1,5 milioane de dolari a fost creat de Nippon Foundation pentru dezvoltarea studiilor de limbă şi cultură japoneză la Universitatea din Bucureşti. Din veniturile acestui fond s-a creat o bibliotecă de specialitate şi au fost oferite burse pentru studenți şi cercetători. În 2010 a fost creat Centrul de Studii Japoneze din cadrul Facultății de Limbi şi Literaturi Străine a Universității din Bucureşti, care a primit Premiul Ministrului Afacerilor Externe al Japoniei pentru anul 2021, datorită contribuției sale „în dezvoltarea relațiilor de prietenie şi buna colaborare dintre Japonia şi România"[26]. Relațiile cu universitățile din China au fost stimulate de crearea în 2013 a Institutului Confucius, într-un frumos local al Universității, grație unui parteneriat cu Universitatea de Studii Politice şi Juridice din Beijing.

O mențiune specială revine parteneriatului cu Universitatea de Stat din Moldova. Sprijinul oferit românilor de peste Prut prin burse şi oportunități de studiu la Universitatea din Bucureşti a fost urmat în mod firesc de cooperări menite să consolideze

[26] https://unibuc.ro/premiul-ministrului-afacerilor-externe-al-japoniei-pentru-anul-2021-acordat-centrului-de-studii-japoneze-al-ub-de-catre-e-s-domnul-hiroshi-ueda-ambasadorul-japoniei-in-romania/, accesat în data de 11.05.2024.

capacitatea instituțională a principalei universități din Republica Moldova. Cele două universități au colaborat sub egida Agenției Universitare a Francofoniei în buna funcționare a Şcoalii doctorale francofone în ştiințe sociale (EDSS), iar din 2019 au organizat două programe de master double-degree în domeniile istorie şi filosofie, programe care deja au avut mai multe serii de absolvenți. Consolidat prin conferințe comune şi prin multiple schimburi academice, parteneriatul a căpătat o funcție strategică, statuată şi printr-un acord inter-instituțional. Astfel, Universitatea din Bucureşti a susținut obținerea de către Universitatea de Stat din Moldova a statutului de invitat permanent la reuniunile Consorțiului Universitaria şi a statutului de membru al UNICA. Totodată, începând din 2023 Universitatea din Bucureşti a deschis, cu sprijinul Universității de Stat din Moldova, o extensie la Chişinău, unde funcționează un program de masterat în teologie.

Dezvoltarea relațiilor internaționale a implicat mobilizarea de resurse, ca şi adaptări ale propriilor structuri instituționale şi activități. În această privință, o soluție firească a fost apelul la instituții internaționale şi trecerea la colaborarea în rețele multilaterale.

Granturile finanțate din împrumutul Băncii Mondiale (începând cu 1998) au jucat un rol de amorsă pentru reconectarea cercetării româneşti cu aceea europeană, deoarece au sprijinit mobilitatea şi stagiile de documentare. Ele au fost urmate de granturile CNCSIS pentru tineri cercetători, care continuă sub diferite forme. Un rol important în dezvoltarea colaborărilor internaționale l-au avut proiectele POSDRU (ulterior POCA) pentru burse doctorale, dezvoltate începând cu 2008. În cadrul acestor proiecte, doctoranzii au primit burse de mobilitate internațională care le-au permis să cerceteze mai multe luni la o universitate din Europa, sub îndrumarea unui cercetător abilitat. Astfel s-au reînnodat legături mai strânse – şi mai fireşti – între centre de cercetare şi laboratoare, între doctoranzi şi îndrumători de doctorat. Cadrul acesta a fost continuat prin proiectele de cercetare post-doctorală. În prezent dezvoltarea studenților-doctoranzi este susținută la nivel instituțional prin procedura de încurajare a performanței în activitatea de cercetare, prin care se finanțează participarea la conferințe, stagii de documentare, cercetare şi de pregătire, publicarea unor articole ştiințifice, realizarea obligațiilor din acordurile de cotutelă precum şi publicarea tezelor realizate în limbi de circulație internațională. Totodată, începând cu anul 2019, doctoranzii Universității din Bucureşti sunt sprijiniți financiar şi administrativ să se înscrie pe Ruta Doctoratului European/ Doctor Europaeus; cu condiția realizării a două stagii de cel puțin trei luni la două instituții de învățământ superior/ cercetare din Uniunea Europeană precum şi a realizării tezei în limba engleză, absolvenții primesc un calificativ suplimentar care consolidează dimensiunea recunoaşterii europene a doctoratului.

La începutul anilor 2000 existau filiere în limbi străine la Drept, Ştiințe politice, Fizică, Matematică, Chimie. S-au adăugat masterate în franceză şi engleză la Sociologie, Jurnalism, Ştiințe Politice, Limbi Străine, Drept. În 2012 a fost inaugurat la Filosofie programul de masterat în ştiințe cognitive *Open Mind*, în limba engleză, la care predau personalități internaționale ca Dan Sperber,

Michael Tomasello, Radu J. Bogdan, Gyorgy Gergely. În 2018 a fost înființată *Interdisciplinary School of Doctoral Studies,* unde activitatea doctoranzilor se desfăşoară exclusiv în limbi de circulație internațională. În prezent, în oferta educațională a facultăților UB, 17 dintre cele 98 de programe de licență şi 51 dintre cele 223 de programe de masterat, se desfăşoară în limbi de circulație internațională.

La nivelul Universității a fost creat în 1999, pe baza unui acord semnat cu UNESCO Departamentul-Catedră UNESCO pentru schimburi interculturale şi interreligioase. Această colaborare a evoluat în timp pentru a răspunde provocărilor societății contemporane. Începând cu anul universitar 2014-2015, Catedra UNESCO pentru Interculturalitate, Bună Guvernanță şi Dezvoltare Durabilă a fost integrată în cadrul Facultății de Filosofie. În continuare, în cadrul catedrei sunt organizate trei programe interdisciplinare de masterat în limba engleză, respectiv Communication and Intercultural Studies (lansat în 2002), Intercultural Management (lansat în 2005) şi Business Administration (lansat în 2008). Catedra găzduieşte în fiecare an numeroşi profesori de la Universitățile din Fribourg, Neuchâtel, Geneva, Dortmund, Hamburg, Augsburg, Tilburg, Dijon, Stuttgart, Regensburg şi Siegen, iar cursurile ținute de către aceştia au fost frecventate de peste 600 de studenți, inclusiv din România, Armenia, India, Iran, Irak, Maroc şi altele[27]. Aceste masterate beneficiază nu numai de bune legături internaționale, ci şi de o solidă conexiune cu economia românească.

Integrarea europeană a oferit cadrul pentru intensificarea relațiilor internaționale ale Universității din Bucureşti. Încă dinainte să înceapă discuțiile de aderare la Uniunea Europeană, Universitatea din Bucureşti a avut posibilitatea de a beneficia de unele programe europene.

Astfel, programul TEMPUS a prilejuit universitarilor români participarea la proiecte şi mobilități organizate în cooperare cu diverse universități europene, mai ales franceze. După un prim set de colaborări în cadrul primului program TEMPUS în anii 1991–1992, Universitatea din Bucureşti a participat şi la proiectele din cadrul TEMPUS II, începând cu anul 1993. După ce România a fost integrată în programul Socrates în 1998 ca parte a procesului de aderare la Uniunea Europeană, universitățile româneşti au devenit eligibile pentru liniile de finanțare şi schemele de mobilități disponibile sub egida acestui program şi a variantelor sale ulterioare (Socrates II, Life long Learning Program şi ERASMUS+). Universitatea din Bucureşti a fost de-a lungul anilor parteneră în numeroase astfel de proiecte, pentru unele asumându-şi rolul de coordonator. În anul 2023 erau în vigoare peste 450 acorduri ERASMUS la nivel de facultăți şi 54 de proiecte finanțate prin programul ERASMUS+ erau implementate la nivelul universității. Numărul mobilităților internaționale prin aceste programe a scăzut în timpul pandemiei COVID-19, dar s-a redresat în ultimii ani, ajungând la peste 400 de studenți şi peste 100 de cadre didactice în 2023, depăşind valorile de dinainte de 2019.

[27] https://unesco-chair.unibuc.ro/en/home/, accesat în data de 11.05.2024.

Înființată în 1990 la inițiativa Universității Libere din Bruxelles, rețeaua UNICA grupează azi 54 universități din capitalele a 38 de state europene. Universitatea din Bucureşti s-a alăturat UNICA începând cu anul 1998, iar ulterior, din poziția sa de membru cu drepturi depline, a susținut candidaturile de aderare ale Universității de Medicină şi Farmacie „Carol Davila", Academiei de Studii Economice şi Universității de Stat din Moldova. UNICA este o prezență activă atât în dezbaterile europene pe teme ale învățământului superior, cât şi în coagularea unor colaborări concrete. Reprezentanții Universității din Bucureşti s-au implicat substanțial în activitățile UNICA, iar profesorul Sorin Costreie, după două mandate în comitetul director îndeplineşte funcția de preşedinte al rețelei pentru mandatul 2023–2027. De asemenea, profesorul Romiță Iucu, este coordonatorului grupului de lucru EduLab din cadrul rețelei, ce vizează printre altele: „schimbul de idei şi bune practici în domeniul educației, precum şi discutarea implicațiilor procesului Bologna pentru învățământul universitar european"[28].

European University Association (EUA), înființată în 2001 prin fuziunea dintre Asociația Universităților Europene şi Confederația Conferințelor Europene ale Asociațiilor Rectorilor, este cea mai mare şi reprezentativă rețea universitară europeană, cuprinzând mai mult de 800 de instituții de învățământ superior din 48 de state. Universitatea din Bucureşti a jucat şi joacă de asemenea un rol activ în cadrul EUA, profesorul Romiță Iucu fiind timp de două mandate membru în consiliul director EUA pentru educație (*Learning and Teaching Steering Comittee*). Totodată, EUA s-a implicat în evaluarea universităților din România, iar recomandările sale au ajutat Universitatea din Bucureşti în îmbunătățirea funcționării sale.

Universitatea din Bucureşti promovează activ valorile comunității academice europene. Astfel, în anul 2017, când persecuțiile regimului Viktor Orban au amenințat Central European University (CEU) şi apoi au silit-o să-şi mute activitatea de la Budapesta la Viena, Universitatea din Bucureşti s-a asociat printr-o scrisoare publică semnată de rector şi de preşedintele Senatului unui mare număr de universități şi academii care şi-au exprimat solidaritatea cu CEU. Universitatea din Bucureşti a participat şi la înnoirea *Magna Charta Universitatum* (MCU), pe care a semnat-o alături de alte 974 de universități din 94 de țări şi care prevede două principii fundamentale ce trebuie promovate şi apărate la nivelul fiecărei țări şi fiecărei universități semnatare: libertatea academică şi autonomia universitară.

Rolul Universității din Bucureşti este semnificativ şi la nivel regional. Astfel, Universitatea din Bucureşti este membru al Black Sea Universities Network (BSUN), alături de 120 universități ale celor 12 țări din zona de cooperare economică a Mării Negre, şi al Balkan University Association (BUA), alături de alte 91 universități din regiune. În ultimii ani, implicarea Universității din Bucureşti s-a intensificat, rectorii săi au îndeplinit şi rolul de preşedinți ai celor două

[28] https://unibuc.ro/profesorul-romita-iucu-presedintele-consiliului-de-orientare-si-analiza-strategica-al-ub-ales-coordonator-al-grupului-de-lucru-edulab-unica/, accesat în data de 11.05.2024.

asociații, iar în octombrie 2022 a fost organizat la Bucureşti un mare congres comun. Intitulat „Dialogue and Cooperation in the Black Sea and Balkan Regions", evenimentul şi-a propus să evidențieze „aspectele importante privind colaborarea în regiunea Balcanilor şi a Mării Negre, cu accent pe schimbul de idei dintre cele două alianțe"[29].

Prințul Charles la Universitatea din Bucureşti, 2014

Roberta Metsola, preşedinta Parlamentului European

[29] https://unibuc.ro/stec_event/congresul-international-dialogue-and-cooperation-in-the-black-sea-and-balkan-regions-bsun-bua-2022/, accesat în data de 11.05.2024.

Pentru a recunoaşte realizările excepționale ale unui număr de personalități de talie internațională, Universitatea din Bucureşti a decernat titluri de *Doctor honoris causa*. Selecția recipiendarilor a avut la bază criterii foarte exigente. Personalități legendare în filosofie, ca Saul Kripke, Jaakko Hintikka, Thomas Nagel, Thomas Pogge, Peter Singer, somități ale studiilor din disciplinele socio-umane, precum Jacques Le Goff, Immanuel Wallerstein, Carlo Ginzburg, Hayden White, Peter Burke, Wolf Lepenies, Alain Touraine, Katherine Verdery, Daniel Chirot, Roger Chartier şi Diane Halpern, matematicieni precum John Macleod Ball şi Melvin Fitting, laureați ai premiului Nobel pentru pace precum Shimon Peres, atunci ministru de externe al Israelului, ai premiului Nobel pentru fizică (Samuel C.C. Ting, Leo Esaki), pentru chimie (Jean-Marie Lehn), pentru literatură (Orhan Pamuk) şi pentru economie (James McGill Buchanan), oameni politici inspirați şi vizionari ca Václav Havel, Boutros-Boutros Ghali, Leszek Balkerowicz, Jean-Claude Juncker, José Manuel Durão Barroso, exploratorul Jacques Yves Cousteau, directorul general al UNESCO Federico Mayor, secretarul general al Fundației „Alexander von Humboldt" Enno Aufderheide, soprana Angela Gheorghiu, scriitorii Evgheni Vodolazkin, Mihail Şişkin şi Liudmila Ulițkaia, capete încoronate ca Charles III al Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord (pe vremea când era prinț de Wales), Mihai I al României sau Simeon al II-lea al bulgarilor au primit acest titlu.

Decernarea titlului de *doctor honoris causa* lui Orhan Pamuk, laureat al premiului Nobel pentru literatură

Decernarea titlului de *doctor honoris causa* lui José Manuel Durão Barroso

Decernarea titlului de doctor honoris causa lui Jean-Marie Lehn, laureat al premiului Nobel pentru chimie

Decernarea titlului de doctor honoris causa lui Diane Halpern

Strategii de dezvoltare a Universității din Bucureşti

Prima strategie a Universității din Bucureşti a fost adoptată la inițiativa rectorului Emil Constantinescu, pe 27 ianuarie 1994. Documentul viza îmbunătățirea calității formării şi a cercetării, prin sporirea exigenței la promovare şi prin întărirea contactelor internaționale, două orientări care fuseseră eminente şi în perioada de rectorat a lui Nicolae Cristescu. Unele dintre obiective fie erau simple deziderate, fie erau premature. Drept ordonator de credite era indicat nu rectorul, ci cancelarul Universității, o poziție care nu exista încă. Se anunța începerea organizării ciclului de masterat, care avea de fapt să mai aştepte câțiva ani. Strategia viza poziționarea Universității din Bucureşti în avangarda reformei învățământului superior din România şi în acest sens trebuie înțelese ideile destinate să slujească de repere dezvoltării ulterioare. Universitatea a adoptat o stemă, cu sprijinul unui specialist de la Comisia de heraldică a Academiei Române, şi a organizat festivități pentru celebrarea a 300 de ani de la înființarea Academiei Domneşti de la mănăstirea Sfântul Sava de către Constantin Brâncoveanu, Academie a cărei urmaşă este.

O Strategie a reformei şi dezvoltării Universității din Bucureşti a fost prezentată de rectorul Ioan Mihăilescu în 1996. Strategia îşi însuşeşte starea de lucruri creată de Legea Învățământului nr. 84/1995: colegiile de scurtă durată, programele postgraduale, consiliile de tip *buffer* ale învățământului superior. Se preconizează o „temporizare a expansiunii cantitative" şi o „orientare

prioritară spre dezvoltarea calitativă a instruirii şi cercetării", precum şi dimensionarea efectivelor de studenți în acord cu piața muncii. Pentru ca studenții să poată să-şi aleagă rute de studii mai flexibile, cu posibilitatea unei „mobilități orizontale" între diferitele domenii, se propune modularizarea planurilor de învățământ, generalizarea transferului de credite şi recunoaşterea acestora între facultăți. În vederea modularizării, se prevedea un trunchi curricular comun şi departamente care să furnizeze servicii educaționale de specialitate întregii universități. Această încercare de a permite studenților opțiuni după primul an de trunchi comun a eşuat din lipsă de sprijin.

Punerea în acord a specializărilor oferite cu cererea pieței muncii a fost un alt deziderat exprimat în strategia lui Ioan Mihăilescu. Ea a fost reluată ulterior de mass-media şi a devenit una din ideile acceptate ale opiniei publice în ce priveşte învățământul superior. În concepția inițială a UB, era vorba de dezvoltarea sectorului serviciilor, care se anunța de pe atunci şi care a devenit un fapt. Spre deosebire de produsele manufacturate, serviciile intră mai uşor în competiție la nivel global şi se departajează după criteriul calității. Aceasta a determinat o anumită viziune a construcției sistemului de învățământ superior, în care ştiințele sociale, limbile străine şi informatica au jucat un rol de formare generală. A fost vorba mai degrabă de o lărgire a ideii de educație academică decât de o strictă specializare în vederea îndeplinirii sarcinilor de execuție de la nivelul de intrare pe piața muncii. În versiunea vulgarizată de mass-media, ideea a fost adeseori redusă la angajabilitatea imediată (în 6 luni) a absolvenților în specialitatea urmată. Politicile actuale vizează „trasabilitatea", adică urmărirea carierei absolvenților pe un interval de timp rezonabil, poate după modelul proiectului Alma Laurea, implementat la Universitatea din Bologna. Universitatea din Bucureşti a creat în 2008 un Observator al angajării absolvenților, coordonat de un sociolog, dar fără rezultate concludente.

Strategiile universitare, avertiza rectorul Mihăilescu, trebuie să țină seama de volatilitatea pieței muncii pe termen lung, chiar dacă analizele globale au relevat că în Europa a avut loc o deplasare spre Est a industriilor considerate poluante (siderurgie, automobile, construcții metalice, prelucrarea lemnului, confecții). Ele au poposit (fiind în continuă deplasare) în România pentru o perioadă (două decenii sau mai puțin), după care investițiile se vor muta mai departe, pe măsură ce schimbările politice în Răsărit devin favorabile investiției capitaliste şi dau acces la o mână de lucru mai ieftină. O forță de muncă strict specializată este deci extrem de vulnerabilă la fluctuațiile dezvoltării economice.

În strategia din 1996, masteratele interdisciplinare au fost o prioritate. Departamentele au putut să se specializeze pe cicluri de studii: licență, masterat sau doctorat. Deşi doctoratul fără frecvență a subzistat în forma „cu frecvență redusă", accentul s-a pus pe forma de studii cu frecvență, introdusă în 1996. S-a propus ameliorarea activității comisiei de evaluare şi atestare la nivelul universității şi înființarea unor comisii de acelaşi profil la fiecare facultate.

În august 2003 a fost dat publicității un document intitulat *Orientări strategice pentru*

învățământul superior din România, ai cărui autori erau în mare majoritate profesori ai Universității din Bucureşti: Alexandru Athanasiu, George Dincă, Ioan Dumitrache, Ioan Mihăilescu, Lazăr Vlăsceanu, Cătălin Zamfir. Acesta semnala nevoia unui document programatic adoptat de Parlamentul României, în care să se stabilească „o serie de priorități şi de direcții de acțiune asumate de toate forțele politice, de sectorul public şi de societatea civilă, de administrația centrală şi de autoritățile locale, de toți participanții la sistemul educativ". Documentul era inspirat de ideea de reformă şi a anticipat *Pactul pentru educație* despre care s-a vorbit mai sus. Văzut din perspectiva zilei de azi, documentul are oarecum de suferit pentru că retorica lui centrală a fost demonetizată: fiecare ministru a vorbit despre propria lui reformă ca slogan politic, şi nu ca transformare sistemică. În text se enunță o serie de principii care vizează un echilibru robust între orientarea europeană şi cea autohtonă: prioritate obiectivelor şi nu micromanagementului, acceptarea unei varietăți de soluții locale, descentralizarea şi intervenția prudentă. Reforma nu e privită ca un produs de import, ci ca operă națională, întreprinsă de marile grupuri de părți interesate, sub conducerea guvernului: „Organizarea şi funcționarea sistemului de învățământ reprezintă un atribut al suveranității naționale prin care se asigură păstrarea şi afirmarea identității naționale". În document s-a cerut garantarea unui minim de 6% din Produsul Intern Brut pentru educație, înlocuirea recrutării duale de studenți subvenționați şi plătitori de taxe printr-un sistem de împrumuturi de stat, dezvoltarea învățării pe parcursul vieții, opțiunea fermă pentru un învățământ superior de masă. Adaptarea ofertei educaționale a fost văzută ca un sistem de certificări intermediare şi de rute opționale: ciclul de studii generale de 2 ani, integrat prin pasarele cu ciclul de specializare, tot de 2 ani, şi un an de studii vocaționale cuprinzând stagii de practică. S-a propus adoptarea unei Legi a serviciului social, inspirată de aceea introdusă de sociologul Dimitrie Gusti în 1938, conform căreia absolvenții să facă un stagiu practic în zonele rurale şi defavorizate timp de un an, înaintea obținerii diplomei de licență. O altă idee lansată atunci la noi pentru prima dată a fost concentrarea universităților în mari unități teritoriale.

În ansamblu, deşi pot stârni mirare prin neaşteptata opțiune de transformare graduală a sistemului, emisă de autori altminteri considerați ca având o sensibilitate radical-europeană, orientările strategice propun un model pragmatist şi structural de reformă, mai apropiat de genul de sugestii pe care le-ar fi făcut un consultant britanic ori american. Este, pe de altă parte, un fapt de adâncă semnificație că pragmatismul nu găseşte, în general, ecou în România. Mixtura de gradualism, realism şi viziune proiectivă pe care o propuneau autorii a fost înlocuită de viraje şi derapaje între naționalism şi imitația modelelor străine. Reactivitatea pe termen scurt şi sloganurile sonore difuzate prin campanii de presă au fost un tipar mult mai stabil al acțiunii în domeniul politicilor educaționale.

Concepțiile de organizare exprimate în anii 1990 de marile universități din România, în varii instanțe, prezentau o oarecare diversitate, ceea ce a permis ministerului opțiunea între a consfinți autonomia

universităților privind structura şi strategia, sau de a introduce un standard general. Deşi se ştia că Asociația Universităților Europene (EUA), jucător major al procesului de la Bologna, favoriza ideea universităților-unicat, care concurează pe piața educațională într-o dinamică antreprenorială de competiție monopolistă[30], unde costul reglementării este mai mare decât beneficiul ei, ministerul a preferat ideea că „cine plăteşte comandă muzica" şi a impus acelaşi model de universitate tuturor instituțiilor. Astfel pictori cunoscuți la nivel mondial au trebuit să obțină un doctorat în istoria artei pentru a putea preda la universitatea de profil. Tentativa de diferențiere a universităților în trei clase, inițiată de ministrul Daniel Funeriu prin Legea Educației Naționale nr. 1/2011 şi prin clasificarea universităților din 2011, a fost respinsă de majoritatea instituțiilor de învățământ superior (publice şi private) şi apoi şi de factorul politic după schimbarea de guvern din 2012.

În condițiile în care mediul politico-instituțional național a devenit tot mai conservator, Universitatea din Bucureşti s-a focalizat pe dezvoltarea propriei capacități de analiză şi de acțiune strategică, precum şi pe consolidarea propriilor atuuri competiționale.

Un moment important a fost înființarea Consiliului de Orientare şi Analiză Strategică (denumit în continuare COAS) al Universității din Bucureşti. Existența COAS ca structură consultativă a Universității a fost prevăzută în art. 144, litera (c) din Carta Universității adoptată în 2016. Statutul COAS al Universității din Bucureşti, reglementat prin aplicarea prevederilor art.145 din Cartă, a fost aprobat în Senatul Universității din Bucureşti în data de 17.04.2019. În mod efectiv, aprobarea funcționării COAS (componența şi preşedinția acestuia) s-a realizat în şedința Senatului Universității din Bucureşti din data de 22 ianuarie 2020. Este de menționat că înființarea COAS este o inovație în evoluția guvernanței academice la nivel național, fiind prima structură de acest gen înființată într-o universitate românească. Corespondentul internațional al acestei instituții este Board of Trustees.

Potrivit Statutului, COAS este alcătuit din 9-12 membri, personalități din România şi din străinătate cu vastă experiență națională şi internațională în domeniul managementului, cu referire specială la managementul şi guvernanța academice, precum şi cu autoritate morală desăvârşită. Trei dintre membrii COAS sunt personalități care au exercitat funcția de rector al Universității din Bucureşti, cel puțin o treime dintre membri provin de la instituții academice de prestigiu din străinătate, iar membrii din România sunt de regulă personalități ale societății civile şi ale mediului de afaceri.

Misiunea COAS este aceea de a oferi conducerii executive şi Senatului Universității asistență în elaborarea şi implementarea strategiilor Universității, prin elaborarea de analize şi recomandări privind direcțiile şi obiectivele de dezvoltare strategică, precum şi a unei evaluări a documentelor şi acțiunilor strategice anterioare ale Universității. COAS elaborează un raport anual privind poziționarea strategică a Universității în anul calendaristic anterior în context național şi internațional pe

30 Edward Chamberlin, *Theory of Monopolistic Competition*, Cambridge, Harvard University Press, 1933; Joan Robinson, *The Economics of Imperfect Competition*, London, Macmillan, 1933; Steven Brakman, Ben J. Heijdra eds., *The Monopolistic Competition Revolution in Retrospect*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

care îl prezintă Rectorului în luna martie a fiecărui an, anterior prezentării de către Rector în Senat a Raportului anual; de asemenea, elaborează, la sfârşitul mandatului Rectorului şi al Senatului şi înainte de alegerea noului Rector, un raport de evaluare privind implementarea strategiei pe patru ani a Universității, pe care îl înaintează Rectorului şi Preşedintelui Senatului şi pe care, la solicitarea acestora, Preşedintele COAS îl poate prezenta în Consiliul de Administrație sau în Senatul Universității.

O opțiune strategică pentru secolul XXI – CIVIS

Universitatea din Bucureşti s-a angajat ferm încă din 1990 pe calea întăririi legăturilor europene ale învățământului superior din România. Relațiile bilaterale au fost urmate rapid de participarea la diverse programe europene comune, la procesul Bologna şi la Aria Europeană a Învățământului Superior.

Civis

Întâlnire CIVIS

Un moment de cotitură în istoria învățământului superior din Europa a fost lansarea în 2018 de către Uniunea Europeană a Strategiei Europene privitoare la Universitățile Europene, proces politic prefigurat prin discursul preşedintelui Emmanuel Macron de la Sorbona din 26 septembrie 2017. Pe lângă decizia concretă de a susține formarea a 20 de alianțe între universități europene, această Strategie cuprinde câteva ținte foarte precise, asumate la nivelul structurilor de decizie ale Uniunii Europene: întărirea identității europene în educație şi cercetare, transformarea instituțiilor de învățământ superior în modele pentru un stil de viață european, creşterea competitivității instituțiilor de învățământ europene, care sunt membre ale Alianțelor Europene de universități, împuternicirea universităților ca actori ai schimbării în ecologie şi ai tranziției digitale şi chiar întărirea universităților ca promotori ai rolului global al Uniunii Europene.

Rectorul Mircea Dumitru şi prorectorii Sorin Costreie, Romiță Iucu şi Liviu Papadima au urmărit cu intensă atenție conturarea acestei inițiative europene şi oportunitățile pe care le deschidea pentru Universitatea din Bucureşti. Într-un moment când multe universități de prestigiu din România sau din alte țări europene încă ezitau sau nu asimilaseră ideea, conducerea Universității din Bucureşti a decis rapid să participe la procesul de constituire a alianțelor universităților europene. Decizia de principiu trebuia însă să fie concretizată prin alegerea unor parteneri şi prin modelarea unei alianțe care să corespundă potențialului şi obiectivelor instituției proprii. Au fost sondate mai multe variante, şi finalmente s-a răspuns pozitiv unei solicitări din partea Universității Aix-Marseille

în numele unui grup de universități care se coagula deja. Această alianță, numită Universitatea Civică Europeană (abreviată CIVIS), a cuprins la înființare (octombrie 2018) un număr de opt universități – Universitatea Aix-Marseille (Franța), Universitatea Națională şi Kapodistriană din Atena (Grecia), Universitatea din Bucureşti (România), Universitatea Liberă din Bruxelles (Belgia), Universitatea Autonomă din Madrid (Spania), Universitatea Sapienza din Roma (Italia), Universitatea din Stockholm (Suedia) şi Universitatea Eberhard Karls din Tübingen (Germania) – la care s-au adăugat ulterior Universitatea din Glasgow (Regatul Unit), Universitatea Paris Lodron din Salzburg (Austria) şi Universitatea din Lausanne (Elveția). Participarea Universității din Bucureşti a fost activă încă de la început, acordul de asociere în noua alianță fiind semnat chiar la Bucureşti de către reprezentanții universităților partenere, astfel încât în octombrie 2019 să fie puse bazele primului proiect european în această direcție.

Într-un context încă incert, Universitatea din Bucureşti s-a alăturat astfel unuia dintre primele proiecte pentru universități europene, urmând ca în anul 2019 CIVIS să devină una dintre primele 17 alianțe europene de universități care au primit finanțare din partea Comisiei Europene pentru 3 ani de la acel moment, în ceea ce avea să poarte denumirea de „etapă de construcție".

Etapa de construcție (2019–2022) a reprezentat un important moment de întărire a relațiilor de cooperare şi încredere între partenerii din alianță, dar şi de creştere a vizibilității alianței în spațiul european şi nu numai, prin acțiuni cu impact în toate ariile de activitate, în acord cu cele trei misiuni ale universității: educație, cercetare, implicare civică, prin cele cinci HUB-uri (Climă, Mediu, Energie; Cultură, Societate, Patrimoniu; Sănătate; Oraşe, Teritorii, Mobilități; Transformare Digitală şi Tehnologică) şi Laboratoarele Deschise CIVIS din fiecare universitate parteneră, printr-o implicare tot mai accentuată a membrilor comunității academice: profesori, cercetători, personal administrativ şi studenți. Având inițial opt universități partenere, la finalul perioadei de construcție Alianța însuma 11 universități partenere şi şase universități asociate din spațiul african[31], ajungând la aproape jumătate de milion de studenți şi peste 80.000 de membri ai personalului. Cu responsabilitate directă în inovarea şi transformarea componentei educaționale în Alianță, prin coordonarea pachetului de lucru VII „Teaching Excellence" din prima etapă a proiectului şi continuată prin coordonarea pachetului de lucru VIII „Embedded Joint Educational Offer" din cea de-a doua etapă a proiectului (2022–2026), Universitatea din Bucureşti a jucat un rol crucial în definirea direcțiilor strategice din zona educațională la nivelul alianței, în cooperare cu universitățile partenere.

COAS a derulat în această perioadă activități specifice la nivel strategic,

[31] Universitatea Makerere (Uganda), Universitatea Eduardo Mondlane (Mozambic), Universitatea Hassan II din Casablanca (Maroc), Universitatea din Sfax (Tunisia), Universitatea Cheikh Anta Diop din Dakar (Senegal) şi Universitatea Witwatersrand din Johannesburg (Africa de Sud).

asumându-şi una dintre cele mai importante misiuni, aceea de a pregăti şi susține procesul de aderare şi de integrare în Alianța Europeană CIVIS, la a cărei dezvoltare a contribuit, în prima aplicație CIVIS1, în calitate de Consiliu Consultativ[32], iar la a doua ca furnizor de expertiză pe domeniul extrem de provocator al European Degrees (preşedintele COAS fiind şi co-chair al European Degrees Subgroup din cadrul FOREU[33]). În această calitate, la nivel strategic, Universitatea din Bucureşti a participat direct la procesul de validare şi de testare a criteriilor pentru lansarea procesului de „labeling" (etichetare) a programelor comune de tip „European Degrees" (diplomă europeană). Toate aceste deziderate au constituit preocupări strategice imediate ale conducerii Universității din Bucureşti, încă de la momentele de început ale publicării mesajelor de politică publică ale Comisiei Europene, prin DGEAC (Directorate-General for Education and Culture, European Commission). Astfel, în şedința COAS (Consiliul de Orientare şi Analiză Strategică al Universității din Bucureşti) din februarie 2021, a fost aprobat un document de poziție privitor la participarea/contribuția UB la implementarea acestei strategii, la nivel național şi european. Din acel moment, viziunea şi misiunea instituționale s-au împletit realist, stabilind, pentru viitorul apropiat şi mai distanțat, ținte convergente cu această strategie, luând în calcul contextele atât de incerte şi de greu predictibile cu care se va confrunta societatea românească, dar şi cea europeană (şi chiar şi aceea globală) şi cărora Universitatea din Bucureşti va trebui să le facă față cu succes.

Dar poate cel mai important demers în această arie de preocupări îl constituie susținerea totală în angajamentul instituțional pentru integrarea în CIVIS şi pentru performanța şi recunoaştere depline în acest sens.

În cea de-a doua etapă a Alianței (2022–2026), denumită „etapa de consolidare", au fost implementate orientările strategice ale Universităților Europene către noile forme de cooperare internațională, care s-au concretizat în câteva linii directoare, la nivel strategic, pe care şi universitatea noastră le-a operaționalizat. Perspectiva „transformațională", a evidențiat schimbările asupra structurilor instituționale, de guvernanță şi academice, deschizând noi oportunități pentru crearea unor noi forme de parteneriat cu celelalte universități membre. Perspectiva transnațională a fost complementul strategic care a pus în valoare ideea transformării instituționale (menționată anterior), ca rezultat al unei colaborări cu o altă universitate parteneră. Perspectiva europeană a extins prezența Universității din Bucureşti pe scena dezvoltărilor de politici publice prin care prioritățile strategice pe termen mediu şi lung, corelate cu axa 2030–2035–2050, au condus către dezvoltarea cadrelor conceptuale şi procesuale proiectate şi implementate în prima etapă, urmând ca accentul să cadă pe

[32] Consiliul Consultativ (Consultative Council) din prima etapă a dezvoltării Alianței CIVIS (CIVIS1) a reprezentat organismul consultativ care reunește reprezentanții partenerilor sociali şi civili ai universităților membre ale Alianței. În actuala etapă, cea de consolidare (CIVIS2), acest consiliu a fost transformat în Consiliul Partenerilor (Partners Council).

[33] FOREU este structura de Coordonare a Alianțelor Europene de universități care au fost admise în primul val.

dezvoltarea ofertei educaționale transnaționale (programe comune de studii, micro-credentials, cursuri şi activități educaționale de scurtă durată, traininguri etc.), derularea de proiecte de cercetare inovativă în toate zonele de interes ale alianței (proiecte Horizon, ERC etc.), dar şi intensificarea prezenței Alianței în societatea civilă prin proiecte de implicare civică şi de conectare a comunității academice cu problemele cu care societatea se confruntă (laboratoare deschise, proiecte inițiate şi implementate de către studenți, proiecte ale partenerilor sociali etc.).

Este foarte important de menționat faptul că legislația românească, aidoma celorlalte legislații naționale, se adaptează la noile cerințe europene, unul dintre elementele semnificative fiind diminuarea şi chiar eliminarea piedicilor naționale, întâlnite în multe țări membre, în calea proiectării şi derulării unor autentice „joint degrees" (este de menționat contribuția noii legislații educaționale prin deschiderile oferite de Legea Învățământului Superior nr. 199/2023, la consolidarea cooperării transnaționale).

Cu o organizare mult dezvoltată față de prima etapă, prin structuri de guvernanță şi organisme consultative (aşa cum arătam mai sus cu privire la Consiliul Consultativ), prin echipe administrative transnaționale la nivelul Alianței (Unități administrative şi Ofițeri), printr-o echipă extinsă şi noi oportunități de implicare a membrilor comunității academice, demersurile recente şi curente din alianță se concentrează pe consolidarea participării tuturor universităților la demersurile dezvoltate pe toate cele trei dimensiuni menționate, dar şi pe transformarea alianței într-o organizație transnațională stabilă, sustenabilă, cu putere de reprezentare şi cu impact (printr-o entitate legală cu sediul la Bruxelles fondată şi condusă de către toate cele 11 universități membre). Mai mult, sunt vizate elementele de consolidare financiară pe care Comisia Europeană şi statele membre le vizează pentru alianțe, în sensul finanțărilor pe termen lung (şapte ani) pentru alianțe, cu elemente de combinare între programele de finanțare (Erasmus+, Horizon etc.), cu un orizont de timp 2026–2030–2050.

Mediul concurențial academic, național, regional şi european deopotrivă, a solicitat, începând chiar de la acea vreme, o viziune competitivă adaptată filosofiei lansate de EUA, „universitățile fără ziduri", orientate către dimensiunile civice ale vieții sociale, prin accentuarea şi consolidarea triunghiului strategic cercetare-inovare-dezvoltare şi prin exploatarea apelurilor la resursele deschise/ competitive provenite din fonduri europene sau de altă natură. Într-un astfel de climat competitiv, chiar şi la nivelul CIVIS, temele de interes s-au transformat şi au devenit tot mai conectate cu provocările societale globale şi locale din toate ariile ştiințifice, în zone precum sănătatea, digitalizarea şi noile tehnologii, provocările climatice şi de mediu, atât de importante pentru viitorul societății noastre, elementele de cultură şi societate în ansamblul ei, cu moştenirea sa culturală şi de patrimoniu, dar şi noile educații, corelate cu schimbările profilurilor de învățare şi ale cerințelor unei piețe profesionale în continuă dinamică şi transformare, constituie câteva dintre prioritățile substanțiale pe care Universitatea din Bucureşti, dar şi ceilalți actori din spațiul academic european, distinşi membri ai rețelei CIVIS, trebuiau să le transforme în axe strategice, cheie, pe termen mediu şi lung.

Roman Mobilities CIVIS Blended Intensive Program

Considerăm că este oportun, astfel, să arătăm cum, în acest context al universităților fără ziduri, Universitatea din Bucureşti s-a angajat puternic deja într-un proces de reconsiderare a curriculumului academic, în sensul unui „curriculum academic fără ziduri", în care rutele flexibile de învățare, bazate pe filosofia micro-credentials (lansată de către Universitatea din Bucureşti ca un concept strategic la nivel european şi o prioritate-cheie pentru România încă de la momentul incipient al acestui proces transformativ european), mobilitățile digitale (la nivelul cărora UB, prin alianța CIVIS, a fost selecționată de către UNESCO ca bună practică globală în domeniul mobilităților virtuale), pedagogiile inovative (zonă puternic accentuată la nivelul Universității din Bucureşti şi în contextul european prin practicile şi competența dovedite în sensul formării continue a cadrelor didactice din mediul universitar şi preuniversitar în sensul formării unor competențe moderne de predare), dar şi în multe alte zone de prioritate academică de la nivel european. Desigur, nu putem să nu menționăm rolul crucial pe care Universitatea din Bucureşti îl are în construirea noilor Diplome Europene, alături de cei mai importanți decidenți europeni şi naționali, elemente puternic asociate unei punți între acest scenariu şi cel următor, în care educația europeană devine nu doar un bun în sine şi pentru societatea europeană, dar mai ales un produs atractiv de educație şi formare de calitate, în spiritul academic cultivat de atâta timp şi de către universitatea noastră.

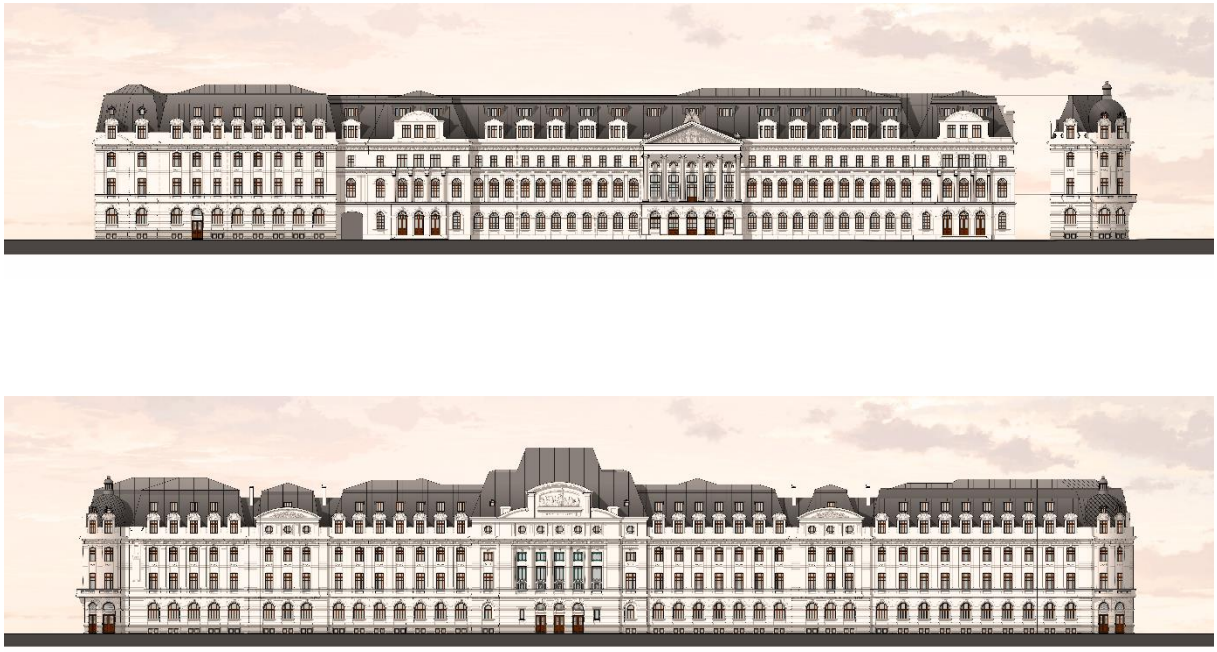

Proiecţie restaurare Palatul Universităţii din Bucureşti

Înapoi în viitorul Universității din Bucureşti...

Expresie foarte cunoscută şi populară, *înapoi în viitor...* reconstituie titlul unui renumit film american de science fiction din 1985, regizat de Robert Zemeckis, bazat pe un scenariu de Zemeckis şi Bob Gale[34]. Una peste alta, franciza *Back to the Future* lansată la acel moment a devenit una dintre cele mai de succes, pelicula în sine fiind considerată unul dintre cele mai bune science-fiction din toate timpurile, iar ultima producție sub acest generic a fost un musical lansat în februarie 2020 la Manchester Opera House, cu aprecieri pozitive din partea criticii muzicale a vremii.

Deloc surprinzător, franciza nu s-a oprit numai la domeniul cinematografiei sau al musicalului, ci a penetrat cu forță şi spațiul educațional, cea mai cunoscută extensie, sub forma unui transfer metaforic, fiind denumirea Raportului *Back to the future of*

[34] Zemeckis, R. (Director). (1985). *Back to the Future* [Film]. Amblin Entertainment.

Education[35], publicat sub prestigioasă egidă a OCDE în anul 2020, care prezintă patru scenarii posibile pentru viitorul educației până în 2040. Ideea de viitor anticipat, de scenarii de evoluție şi de dezvoltare a lumii educației într-un orizont de timp de douăzeci de ani a făcut ca Raportul să devină unul dintre cele mai semnificative şi reverberate documente de politici educaționale din perioada pandemică, pe care a anticipat-o, într-un fel şi pentru cea postpandemică, pe care a întărit-o cu soluții sustenabile de dezvoltare. La rândul său, Jacques Attali a proiectat trei scenarii de viitor pentru educație, dintre care două sunt „coşmareşti", marcând fie prăbuşirea sistemelor educaționale din lipsă de resurse pentru majoritatea populației lumii, fie trecerea la transmiterea cunoaşterii exclusiv prin mijloace digitale şi apoi genetice care vor transforma ființa umană într-un „artefact ghiftuit de artefacte", şi doar al treilea evocă posibilitatea de a merge pe calea înțelepciunii în direcția unui *homo hypersapiens*[36].

Care ar fi aceste posibile direcții de evoluție ale Universității din Bucureşti, desprinse din analiza corelativă a viitorului cu realitățile distribuite la nivel național, european şi global? La această întrebare credem că se poate răspunde în mod solid şi argumentat pe trei potențiale axe strategice, fiecare dintre acestea conducând, de altfel, către concretizarea unor autentice scenarii proiective pentru evoluția universității noastre, puternic interconectate într-o dinamică secvențială coerentă (evoluțiile pot să le includă pe cele de dinainte, în sens cumulativ, dar pot să opereze şi într-un sens independent). Prima dintre aceste direcții: Universitatea din Bucureşti *îşi păstrează un statut de lider național în zona strategică asumată, acela de a fi instituție academică de cercetare avansată, educație înaltă şi de dedicare socială profundă, într-o competiție pentru resurse limitate şi inegal distribuite la nivel național*. A doua, Universitatea din Bucureşti *îşi cultivă prioritar angajamentul pe calea europeană deschisă de Strategia Europeană pentru universități şi îşi consolidează rolul de leader european pe anumite areale de politici publice asociate spațiului academic european, prin promovarea acțiunilor sale într-o entitate legală reprezentată de interesele comune agreate cu partenerii din alianța europeană CIVIS*. A treia, dar nu cea din urmă, Universitatea din Bucureşti *îşi extinde aria de influență transnațională globală, urmând deschideri transcontinentale, în special către zona continentului african, dar şi în alte spații culturale, devenind un furnizor de soluții academice şi de autentică diplomație universitară la nivel global (exploatând instrumente din zona soft diplomacy: science diplomacy, educational diplomacy, cultural diplomacy).*

Acestea ar fi numai trei dintre multele opțiuni posibile pe care Universitatea din Bucureşti ar putea să şi le asume la nivel strategic şi programatic. Şi pentru că şi la acest nivel al analizei, multivarianța şi plurivalența sunt cheile de interpretare ale realităților care vor putea defini un viitor, totuşi posibil de prevăzut şi de cartografiat (într-un context marcat de disonanțe, de

[35] OECD. (2020). *Back to the Future of Education: Four OECD Scenarios for Schooling*. Educational Research and Innovation, OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/178ef527-en.

[36] Jacques Attali, *Istoriile şi scenariile de viitor ale educației*, Polirom, 2023, pp. 16–17.

crize), vom recurge la parcurgerea descriptivă a acestor scenarii care pot configura un joc articulat şi agregat (*pluri*valent şi *multi*variant) al viitorului. Tocmai de aceea, UNESCO[37], într-una dintre cele mai interesante şi tulburătoare analize proiective de politici educaționale: *Reimagining our futures together: a new social contract for education*, vorbeşte despre „viitoruri" ale educației, asumându-şi nu numai o viziune ci şi o misiune, „multi-/pluri-... asumată", asemenea aceleia pe care ne propunem să o supunem reflecțiilor, acum la ceas aniversar, de ce nu, şi pentru *„viitorurile" Universității din Bucureşti.*

Opțiunea pentru una sau alta dintre direcțiile enunțate mai sus nu este scutită de constrângeri. Unele dintre aceste constrângeri sunt valabile în cazul tuturor celor trei opțiuni, altele sunt specifice fiecăreia. Din prima categorie amintim, fără pretenția exhaustivității: contracția demografică, ce reduce, în România ca şi în cam toată Europa şi în cele mai multe dintre țările dezvoltate de pe alte continente, numărul tinerilor eligibili pentru a deveni studenți; discrepanța dintre modurile dominante în activitatea de predare-învățare şi abilitățile tinerilor din ziua de azi sau din cea de mâine; relevanța tot mai scăzută a studiilor universitare pentru o economie din ce în ce mai dinamică, în cadrul căreia tot mai multe dintre întreprinderi sunt mai puțin interesate de diplomele oficiale şi mai mult de ceea ce potențialii angajați pot cu adevărat să facă, precum şi de adaptabilitatea lor la sfidări tot mai puțin predictibile; complexitatea instituțională şi umană a Universității din Bucureşti, care îi conferă valoare şi reziliență, dar şi inerție în adaptările la schimbare.

Opțiunea 1, în care Universitatea din Bucureşti prioritizează menținerea şi consolidarea statutului său de lider la nivel național, are avantajul de a se înscrie într-o clară continuitate istorică. Nu vom detalia aici rolul Academiei Domneşti de la Bucureşti pentru întreaga creştinătate ortodoxă din Imperiul Otoman, deoarece acest rol premerge constituirea națiunilor moderne. Este însă neîndoios că Universitatea din Bucureşti, a cărei înființare în 1864 a fost parte integrantă a constituirii statului modern România, şi-a surclasat rapid surata de la Iaşi, care fusese întemeiată patru ani mai devreme, şi a ocupat prima poziție în peisajul universitar românesc. Concordant cu modelul humboldtian de universitate, acest primat, manifestat prin prestigiul Universității şi al profesorilor săi, prin rezultatele cercetării, prin numărul studenților, prin rolurile asumate de absolvenții săi şi prin implicarea în destinele societății, a fost necontestat până la instaurarea regimului comunist. Regimul comunist a amputat rolul Universității, pe de o parte, prin separarea studiilor medicale şi înființarea unei instituții diferite pentru acestea, pe de altă parte, prin privilegierea studiilor inginereşti şi a instituțiilor de învățământ superior specializate pentru acestea; s-au adăugat mutarea unei părți importante din cercetare în institute extrauniversitare şi interzicerea *de facto* a implicării sociale neautorizate oficial. Vitregită de autorități, Universitatea din Bucureşti şi-a menținut o parte semnificativă din recunoaşterea socială prin contribuțiile

[37] UNESCO. (2021). *Reimagining our futures together: a new social contract for education.* UNESCO Publishing. https://doi.org/10.54675/ASRB4722.

ştiinţifice şi culturale ale membrilor săi, ca şi prin faptul că specialităţile sale au atras la admitere un număr mai mare de candidaţi/loc decât alte universităţi din Bucureşti şi din ţară. În 1989 şi în anii ce au urmat, Universitatea din Bucureşti s-a plasat în primul rând al luptei pentru răsturnarea regimului comunist şi pentru democratizarea societăţii. Prestigiul Universităţii a fost consolidat prin calitatea programelor de studii, prin numărul mare de candidaţi la calitatea de student, prin contribuţia profesorilor săi la cercetarea ştiinţifică şi prin rolul său în procesul de integrare europeană a României.

Universitatea din Bucureşti şi-a asumat rolul de autentică universitate naţională, aflată în serviciul societăţii româneşti, deschizându-şi porţile pentru studenţii de la toate formele de educaţie şi din toate zonele României, aflaţi în căutarea excelenţei academice. Şi este de notat faptul că UB a fost, prin anvergura sa instituţională, „contemporană şi sincronă" cu vremurile sale, fiind un reper al valorilor sociale, de la vremurile tulburi ale mineriadelor, până la momentul primirii „refugiaţilor academici" din zonele de conflict, cum ar fi Ucraina, Afganistan şi altele. La fel de importante au fost iniţiativele Universităţii în domeniul modernizării educaţiei, dintre care menţionăm acum doar măsurile de prevenţie a încălcărilor eticii şi integrităţii academice la nivelul studiilor doctorale sau promovarea microprogramelor însoţite de microcertificări pentru mărirea flexibilităţii şi adaptabilităţii studiilor universitare.

În schimb, ambiţia de a fi *nava amiral a învăţământului superior din România*[38] şi recunoaşterea rolului de lider al Universităţii din Bucureşti de către societate în general nu îşi au corespondentul în politicile naţionale privind învăţământul superior. Constelaţiile de putere şi de interese vizând menţinerea statu-quoului au prevalat atât în funcţionarea Ministerului Educaţiei şi a principalelor organisme consultative din domeniu, cât şi în alocarea resurselor limitate şi inegal distribuite. Conservatorismul multor reglementări referitoare la învăţământul superior, ca şi criza gravă a învăţământului primar şi secundar, reprezintă însă factori de risc nu numai pentru Universitatea din Bucureşti, ci pentru întreg sistemul universitar din România. Este afectată sever capacitatea de înnoire a conţinuturilor şi a formelor de predare, în ultimă instanţă de adaptare la particularităţile noilor generaţii de studenţi şi la cerinţele dinamice ale societăţii secolului XXI; această subminare a relevanţei sociale a studiilor universitare din România poate, la un moment dat, determina societatea să deprioritizeze sprijinirea funcţionării universităţilor, cu atât mai mult cu cât tot mai mulţi dintre membrii elitei îşi trimit copiii la studii universitare în străinătate. Dar, mai presus de toate, declinul demografic ameninţă funcţionarea multor instituţii şi specializări; Universitatea din Bucureşti, prin capacitatea ei de a atrage noi studenţi, este mai bine plasată decât majoritatea celorlalte universităţi din ţară, dar nu este nici ea ferită de pericol pe termen mediu şi lung.

Opţiunea 2, în care Universitatea din Bucureşti se angajează ferm pe calea integrării şi formării unei entităţi legale comune împreună cu celelalte universităţi din CIVIS,

[38] Sintagmă folosită de rectorul Ioan Mihăilescu în discursul la deschiderea anului universitar 2003–2004.

are la bază, pe de o parte, evoluțiile de la nivel european din ultimii ani şi, pe de altă, parte deschiderea europeană mai veche a instituției noastre.

Istoric vorbind, Universitatea din Bucureşti a fost unul dintre cei mai importanți promotori instituționali ai europenizării educației româneşti. De la începutul anilor 2000, ea a adus o contribuție solidă şi cu puternice reverberații peste timpul academic la implementarea Procesului Bologna în sistemul educațional din România şi la nivelul spațiului european al educației, prin susținerea proiectelor de politică publică asociate acestui proces, dar mai ales prin proiectarea şi îmbunătățirea instrumentelor sale specifice (aşa-numitele „instrumente Bologna/*Bologna tools*"[39]), devenind chiar un ambasador al inovării întregului sistem academic în acele momente-cheie. Dacă luăm în calcul contribuțiile indubitabile la validarea celor trei cicluri de studii (licență, masterat, doctorat) la definirea calificărilor, la aplicarea sistemului de credite transferabile, la instituirea sistemului național de asigurare a calității învățământului superior, la proiectarea primelor instrumente de centrare a învățării şi predării academice pe nevoile studentului, pe principii de incluziune şi de acces la servicii educaționale de calitate, putem să constatăm cât de puternice sunt legăturile organice pe drumul către armonizare europeană, continuat mai apoi cu noile procese de inovare a spațiului academic, în care, şi de această dată, Universitatea din Bucureşti rămâne un partener solid şi un contributor veritabil pentru extinderea şi adâncirea spațiului european al învățământului superior şi al cercetării.

Aşa cum am arătat deja în subcapitolul anterior, discursul vizionar de la Sorbona al preşedintelui Emmanuel Macron a fost urmat de conturarea unei politici coerente a Uniunii Europene vizând dezvoltarea unor universități puternice, cu un impact semnificativ la nivel continental şi global. Această politică are ținte strategice foarte ambițioase, asumate la nivelul structurilor de decizie ale Uniunii Europene: *întărirea identității europene în educație şi cercetare, transformarea instituțiilor de învățământ superior în modele pentru un stil de viață european, creşterea competitivității instituțiilor de învățământ europene, care sunt membre ale Alianțelor Europene de Universități, împuternicirea universităților ca actori ai schimbării în ecologie şi ai tranziției digitale şi chiar, întărirea universităților ca promotori ai rolului global al UE*[40].

Politica Uniunii Europene este convergentă cu viziunea transformatoare dezvoltată de EUA, care promovează „universitățile fără ziduri"[41], orientate către dimensiunile civice ale vieții sociale, prin accentuarea şi consolidarea triunghiului

[39] Comisia Europeană. (f.a.). *The Bologna Process and the European Higher Education Area.* Comisia Europeană, https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process.

[40] Comisia Europeană. (2022). *Comunicarea Comisiei privind o Strategie europeană pentru universități.* Comisia Europeană, https://education.ec.europa.eu/ro/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities.

[41] Asociația Europeană a Universităților (EUA). (2021). *Universities without walls – A vision for 2030.* EUA Publications, https://eua.eu/resources/publications/957:universities-without-walls-%E2%80%93-eua%E2%80%99s-vision-for-europe%E2%80%99s-universities-in-2030.html.

strategic cercetare-inovare-dezvoltare şi prin exploatarea apelurilor la resursele deschise/ competitive provenite din fonduri europene sau de altă natură. Conştientizând oportunitățile şi mizele acestui proces transformator, conducerea Universității din Bucureşti a angajat rapid şi ferm instituția pe calea participării la una dintre cele mai puternice şi active alianțe europene, CIVIS. La rândul său, Consiliul de Orientare şi Analiză Strategică a susținut prin analize proprii consolidarea CIVIS şi a elaborat un document de poziție privitor la participarea/contribuția Universității din Bucureşti la implementarea acestei strategii, la nivel național şi european. Astfel, viziunea şi misiunea instituționale s-au împletit realist, stabilind, pentru viitorul apropiat şi mai distanțat, ținte convergente cu strategia europeană, luând în calcul contextele atât de incerte şi de greu predictibile cu care se va confrunta societatea românească, dar şi cea europeană (şi chiar şi aceea globală) şi cărora Universitatea din Bucureşti va trebui să le facă față cu succes.

Dincolo însă de riscuri şi de incertitudini, într-un astfel de climat competitiv temele de interes se transformă şi devin tot mai conectate cu provocările societale globale şi locale din toate ariile ştiințifice, în zone precum sănătatea, digitalizarea şi noile tehnologii, provocările climatice şi de mediu, atât de importante pentru viitorul societății noastre, elementele de cultură şi societate în ansamblul ei, cu moştenirea sa culturală şi de patrimoniu, dar şi noile educații, corelate cu schimbările profilurilor de învățare şi ale cerințelor unei piețe profesionale în continuă dinamică şi transformare, constituie câteva dintre prioritățile substanțiale pe care Universitatea din Bucureşti, dar şi ceilalți actori din spațiul academic european trebuie să le transforme în axe strategice, cheie, pe termen mediu şi lung. Considerăm că este oportun, astfel, să arătăm cum în acest context Universitatea din Bucureşti este puternic angajată deja într-un proces de reconsiderare a curriculumului academic, în sensul unui „curriculum academic fără ziduri", în care rutele flexibile de învățare, bazate pe filosofia micro-credentials (lansată de către Universitatea din Bucureşti ca un concept strategic la nivel european şi o prioritate cheie pentru România încă de la momentul incipient al acestui proces transformativ european[42]), mobilitățile digitale (la nivelul cărora UB, prin alianța CIVIS, a fost selecționată de către UNESCO[43] ca bună practică globală în domeniul mobilităților virtuale), pedagogiile inovative (zonă puternic accentuată la nivelul Universității din Bucureşti şi în contextul european prin practicile şi competența dovedite în sensul formării continue a cadrelor didactice din mediul universitar şi preuniversitar în sensul formării unor competențe moderne de predare[44]), dar şi în

[42] Universitatea din Bucureşti. (2021, 11 Februarie). *Micro-creditele academice, „macro-politici" educaționale necesare pentru racordarea universităților româneşti la dinamica societății viitorului. Universitatea din Bucureşti*, https://unibuc.ro/micro-creditele-academice-macro-politici-educationale-necesare-pentru-racordarea-universitatilor-romanesti-la-dinamica-societatii-viitorului/.

[43] UNESCO. (2022). *Moving minds: opportunities and challenges for virtual student mobility in a post-pandemic world.* UNESCO Publishing, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380988.locale=en.

[44] CIVIS. (2021). *Innovative Pedagogies: Ways into the Process of Learning Transformation.* CIVIS, Europe's Civic University Alliance. https://civis.eu/storage/files/innovative-pedagogies-ways-into-the-process-of-learning-transformation.pdf.

multe alte zone de prioritate academică de la nivel european. Desigur, nu putem să nu menționăm rolul crucial pe care Universitatea din Bucureşti îl are în construirea noilor Diplome Europene[44], alături de cei mai importanți decidenți europeni şi naționali, elemente puternic asociate unei punți între acest scenariu şi cel următor, în care educația europeană devine nu doar un bun în sine şi pentru societatea europeană, dar mai ales un produs atractiv de educație şi formare de calitate, în spiritul academic cultivat de atâta timp şi de către universitatea noastră.

În această orientare, în care Universitatea din Bucureşti continuă să contribuie activ la transformările europene, ca motor al progresului şi inovării, alianțele europene de universități joacă un rol-cheie, atât pentru universitatea noastră, cât şi pentru întregul context academic european. Mai mult, aşa cum vom menționa în următorul scenariu, alianțele europene de universități sunt singurele capabile să țină piept unei piețe globale tot mai competitive şi provocatoare, iar participarea universității noastre în acest proces este imperios necesară pentru ca ea să-şi mențină relevanța în lumea tot mai integrată a secolului XXI. Vedem astfel că, pornind de la o „inițiativă pentru Europa" şi de la noile realități academice menționate în acest scenariu (micro-credentials, diplomele europene, inovarea predării şi învățării şi mobilitățile integrate), destinul Universității din Bucureşti, printre celelalte instituții europene, va fi supus unui exercițiu critic, autoreflexiv înainte de toate, în care doar continuitatea prezenței active la nivel european poate să reprezinte o certitudine pentru viitor. Mai ales că acest viitor va fi marcat de o profundă transformare, pe care factorii politici europeni o încurajează şi o motivează printr-o sintagmă provocatoare, aceea de „experimentare de politici publice/policy experimentation". Luând în considerare toate aceste dimensiuni şi continuitatea unei priorități strategice europene la nivelul Universității din Bucureşti, instrumentele şi transformările europene vor fi folosite de către universitatea noastră pentru a urmări acest obiectiv de anvergură. Însă cheia succesului acestei schimbări va depinde în mare parte de menținerea guvernanței academice în zona transformare-reconceptualizare şi, de ce nu, cu deschidere către experimentare.

Nu totul este facil în această orientare. Pe de o parte, prioritizarea integrării europene este limitată de faptul că în Uniunea Europeană învățământul superior continuă să fie un domeniu de competență a statelor membre, ceea ce face ca cea mai mare parte a finanțării şi reglementărilor relevante să fie decise la nivel național. Pe de altă parte, contracția demografică afectează cea mai mare parte a Uniunii Europene, ceea ce înseamnă că sporeşte competiția pentru studenții buni. În fine, dar nu în cele din urmă, disponibilitatea de a trece la derularea unor programe de studii comune cu alte universități partenere, preferabil în limba engleză, este încă limitată la nivelul corpului didactic şi a facultăților Universității din Bucureşti. Însă opțiunea pentru adâncirea integrării europene nu înseamnă neglijarea

[45] Comisia Europeană. (2024, 27 Martie). *Commission presents a blueprint for a European degree*. *Comisia Europeană*, https://education.ec.europa.eu/news/commission-presents-a-blueprint-for-a-european-degree.

rolului în societatea românească. Dimpotrivă, relevanța europeană a Universității din Bucureşti este dependentă de ancorarea sa puternică în societatea românească, iar găsirea unui echilibru între dimensiunea națională şi cea europeană este un aspect ce va rămâne crucial în următoarele decenii.

Opțiunea 3, în care Universitatea din Bucureşti se deschide la nivel global şi devine un furnizor de soluții academice spre spațiile extraeuropene, porneşte de la constatarea că nici măcar Uniunea Europeană nu poate continua să prospere dacă nu îşi asumă deschiderea spre zonele mai dinamice ale economiei şi societății din alte continente. De altfel, renumitul grup de reflecție academică *The Guild* a recomandat ca demersurile viitoare de dezvoltare a alianțelor europene de universități să se orienteze către spațiul global, din afara aceluia acoperit de Erasmus+, astfel încât viitorul să fie „în sinergie cu ambițiile globale ale universităților, alături de obiectivul inițial de a îmbunătăți cooperarea europeană”[45]. Şi alți experți ai unor organizații influente la nivel internațional au acreditat ideea că viitorul universităților de top va fi unul transnațional, cocreativ şi puternic globalizat, iar Universitatea din Bucureşti va trebui şi ea să facă față provocărilor asociate acestei mişcări, orientată către o puternică globalizare. Capacitatea de iradiere globală este însă puternic corelată cu procesul de consolidare a alianțelor europene. Premisa de la care porneşte reflecția curentă este că Universitatea din Bucureşti este angrenată profund în concertul european mai amplu, este membră cu drepturi depline şi cu un statut respectat în Alianța CIVIS şi cu o voce puternică la nivelul FOREU (organismul care asigură coordonarea procesului strategic la nivel european), în special prin dominanta academică şi educațională a preocupărilor în care instituția noastră a excelat şi până acum.

Exploatând această postură privilegiată, în care Universitatea din Bucureşti este un actor cu notorietate în concertul academic european, cu o competență puternică în toate cele trei dimensiuni ale misiunii universitare – educație, cercetare, şi implicare civică –, ea va putea continua procesele de modernizare şi internaționalizare a excelenței în educație şi cercetare către noi arii geografice extraeuropene: Africa, America, Asia. Cu o cooperare deja întărită cu universități din spațiul african, prin dimensiunea strategică pe care Alianța CIVIS a construit-o încă de la început în această direcție, universitatea noastră va promova şi valoriza deschiderile transcontinentale către ariile geografice menționate, valorificând instrumente strategice care vor acoperi dimensiunile noilor diplomații, recunoscute în varianta lor soft diplomacy: science diplomacy, educational diplomacy şi cultural diplomacy. Desigur, observăm faptul că deschiderea spre un spațiu educațional transcontinental nu poate fi realizată în lipsa instrumentelor şi experiențelor deja consolidate la nivel european, atât prin produsele educaționale dezvoltate (programe de studii inovative, dezvoltate în comun cu partenerii din alianță

[46] The Guild of European Research-Intensive Universities. (2024). *The Guild's recommendations for the Investment Pathway of European Universities alliances. The Guild Publications*, https://www.the-guild.eu/publications/statements/the-guild_statement-on-investment-pathway-of-eui_feb24.pdf.

şi adresate unor categorii diverse de beneficiari, studenți tradiționali şi nontradiționali), cât şi prin rezultatele de impact din cercetare avansată (în proiecte transnaționale de cercetare pe teme-cheie ale societății) şi prin prezența activă a universității în societate, în relație cu ceilalți actori sociali, prin laboratoare deschise puternice şi cu relevanță în comunitate (open-labs, civic-engagement etc.).

Aşa cum se poate observa în această orientare, accentul se mută de pe o perspectivă instituțională către una la nivel de alianță, accentuând faptul că această abordare poate fi realizabilă doar în maniera în care prezența universității în alianță şi la nivel european este securizată, prin consolidarea principiilor enunțate în scenariul anterior. Astfel, în sensul pe care şi analiza realizată de către *The Guild* îl remarcă, Universitatea din Bucureşti continuă demersurile de consolidare a unei filosofii strategice şi de guvernanță academică de tip „bottom-up", de jos în sus, în care parteneriatele globale viitoare sunt dezvoltate gradual, strategic către spații academice transcontinentale şi către o prezență tot mai activă pe o piață globală educațională cu programe de studii atractive şi de impact, cercetare avansată „cutting-edge" şi o voce cu rezonanță în comunitatea globală, prin elementele de diplomație soft amintite mai sus, precum diplomația educațională, ştiințifică şi cea culturală.

Viitorul academic este unul în care dinamica profesională, avansurile tehnologice şi schimbarea de paradigmă a învățării vor reconfigura nevoile de reprezentare ale instituțiilor de învățământ superior, iar poziționarea Universității din Bucureşti în acest context, ca furnizor prestigios de soluții educaționale şi de cercetare cu impact, va garanta o dezvoltare de lungă durată, sustenabilă şi în lumina pe care istoria instituției noastre a validat-o de-a lungul timpului, prin oameni- şi momente-cheie, focalizate mereu către viitor.

Evoluția universităților către internaționalizarea bazată pe instrumente ale diplomației soft se bazează pe efectele optime ale noilor alianțe europene de universități, de a transforma oportunitățile şi practicile deja dezvoltate la nivel european într-un pachet atractiv, competitiv, flexibil pentru o piață educațională globală. Într-un astfel de context academic, în care cooperarea transnațională europeană devine o practică deja permanentizată, concretizată prin noua voce europeană a alianțelor, configurate în entități legale viabile, funcționale, viitorul Universității din Bucureşti poate doar să continue accentuarea caracterului transnațional, într-o manieră în care noile forme de colaborare academică vor fi cocreate şi puternic globalizate.

Datoria oricărei proiecții strategice este să ajute la conturarea politicilor de adaptare la nevoile viitoare. Dacă este să ne întoarcem la întrebarea cu care a început acest subcapitol, trebuie mai întâi să definim la ce orizont de timp se referă „întoarcerea în viitorul Universității din Bucureşti". Aici avem mai multe opțiuni, de la o perspectivă pe termen relativ scurt (anul 2030) la una pe termen mediu (anul 2050) şi la alta pe termen lung (anul 2100 sau dincolo de el). Cu butada „In the long run we are all dead", economistul britanic John Maynard Keynes ne-a avertizat că, în judecățile asupra prezentului, nu este de prea mare folos să speculăm asupra evoluțiilor viitoare pe termen lung. De aceea, în cele ce urmează ne

vom referi doar la primele două perspective temporale.

În anul **2030** CIVIS va fi deja o entitate legală înregistrată, care îşi va fi rodat mecanismele instituționale de coordonare a activității universităților componente, care însă îşi păstrează principalele atribute de autoguvernare. Reglementările naționale au fost degrevate de posibilitățile de cenzurare a cooperărilor transnaționale, iar programele comune în limba engleză (joint degrees) au început să funcționeze la nivelul tuturor facultăților, deşi numărul absolvenților lor este încă modest (sub 5% din numărul total al absolvenților). Digitalizarea a făcut progrese semnificative, şi peste jumătate dintre cadrele didactice titulare au dobândit experiența de a preda în limba engleză. Participarea la proiecte de cercetare internaționale a făcut ca tot mai mulți profesori să publice (şi) în străinătate şi să-şi consolidere reputația ştiințifică. Regulile de promovare în cariera universitară au fost redefinite pentru a lua în considerare atât performanța în cercetare, cât şi pe cea în activitatea didactică. A crescut atractivitatea programelor de studii ale Universității, mai ales a celor comune cu alți parteneri CIVIS, şi unii dintre absolvenții de liceu cu mijloace financiare, care doriseră să plece să învețe în străinătate, aleg să-şi înceapă studiile de licență la Universitatea din Bucureşti. Numărul studenților proveniți din afara Uniunii Europene a depăşit pragul de 2000, dar ponderea lor este încă mult sub 10% din total şi rata lor de finalizare a studiilor lasă încă mult de dorit. Ponderea finanțărilor europene a crescut, dar rămâne încă puternic minoritară în raport cu finanțarea de la bugetul național.

Dacă ne plasăm la orizontul anului **2050**, peisajul va fi cu totul altul. Schimbările generaționale s-au îmbinat cu cele politice, care au extins competențele Uniunii Europene, inclusiv la nivelul educației. CIVIS este acum o universitate pe deplin integrată, care se plasează undeva în zona primelor 20–30 de universități în principalele rankinguri mondiale şi care caută căi pentru a îşi întări încă şi mai mult competitivitatea la nivel global. Metodele de predare şi învățare au evoluat foarte mult, devenind din nou atractive pentru tineri. Programele de studii în limba engleză sunt dominante şi aproape toți studenții care au absolvit liceele din România preferă programele comune CIVIS în raport cu cele care se mai predau în limba română. Deşi vârsta de pensionare a crescut la 70 de ani, corpul didactic s-a înnoit masiv, a acumulat o experiență bogată de predare şi cercetare în colaborare cu partenerii din alte țări (printre altele profitând şi de generalizarea practicii de a beneficia de anul sabatic) şi este motivat prin venituri comparabile cu cele ale profesorilor din celelalte universități CIVIS. Numărul studenților tineri originari în România a scăzut la sub 20.000, dar această scădere a fost în mare măsură compensată de creşterea numărului de studenți internaționali, atât din Africa, Asia sudică şi centrală, cât şi din alte țări ale Uniunii Europene (la care a aderat şi Republica Moldova), precum şi de studenții neconvenționali, care optează pentru diverse programe postuniversitare. Componenta de învățare pe tot parcursul vieții a devenit sectorul cel mai dinamic în cadrul universității, cuprinzând atât programe de conversie şi de dobândire a unor noi competențe profesionale, cât şi multe

programe de scurtă durată, orientate spre dezvoltarea personală a multor cetățeni de diverse vârste.

Vi se pare de dorit acest viitor? Dacă da, trebuie să acționăm de azi pentru a ne îndrepta într-acolo.

Universitatea din Bucureşti

Bibliografie

Arhiva Institutului Național de Statistică
Arhiva Rectoratului Universității Bucureşti, fond Secretariat/Rectorat.
Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice.
Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Fondul Minsterul Culturii Naționale şi al Cultelor (MCNC): dosarul nr. 1556/1944.
Arhivele Naționale Municipiul Bucureşti (ANB), Fondul Universitatea din Bucureşti – Facultatea de Litere şi Filosofie: dosarele nr. 404 şi 408.
Arhivele Naționale Municipiul Bucureşti (ANB), Fondul Universitatea din Bucureşti – Rectorat, dosarele nr. 29/1945, 35/1945, 36/1946, 23/1947, 38/1948, 40/1948.
Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de manuscrise, Fondul C.I. Parhon – corespondență.
Codul general al României, vol. XX, Legi uzuale cuprinzând întreaga legislațiune a anului 1932, Bucureşti, f.a.

*

ANDREESCU, Gabriel, *Cărturari, opozanți şi documente. Manipularea Arhivei Securității*, Iaşi, Polirom, 2013.
ANDREESCU, Mihail M., *Facultatea de drept a Universității din Bucureşti 1859-2009. File de istorie*, Bucureşti, Monitorul Oficial, 2009.
Antisemitismul universitar în România (1919-1939): mărturii documentare, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, (editor Lucian NASTASĂ), Kriterion, Cluj-Napoca, 2011.
ANTOHE, Ştefan, Sabina ŞTEFAN (coord.), *Facultatea de Fizică a Universității din Bucureşti. 50 de ani de istorie*, Bucureşti, Ars Docendi, 2012 (2014).
Antologia legilor învățământului din România, Bucureşti, Institutul de Ştiințe ale Educației, 2004.
Anuarul Asociațiunei Generale a Studenților Universitari din România, Bucureşti, 1882.
Anuarul Universității din Bucureşti, Bucureşti, 1893/1894-1914/1915.
Anuarul Universității din Bucureşti pe anul şcolar 1911-1912, Bucureşti, 1912, pp. 69-72.
BALACI, Alexandru, IONAŞCU, Ioan, *Universitatea din Bucureşti. 1864-1964*, Bucureşti, Întreprinderea poligrafică „Arta grafică", 1964.
BĂRBULESCU, Mihai, TURCUŞ, Veronica, DAMIAN, M. Iulian, *Accademia di Romania din Roma 1922-2012*, Roma, 2012.
BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina, *Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti. 150 de ani de învățământ filologic românesc 1863-2013. Tradiție*

Şi valoare, 2 vol., Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2013.

BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina, Ovidiu BOZGAN, *O istorie a Universităţii din Bucureşti, 1864-2004*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004.

BOIA, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Humanitas, Bucureşti, 2012.

BOTEZ, Mihai, *Românii despre ei înşişi. O cercetare de comunismologie prospectivă*, Bucureşti, Editura Litera, 1992.

BOZGAN, Ovidiu, *Universitatea din Bucureşti. 1864-1990*, Bucureşti, Ed. Universităţii din Bucureşti, 1990.

BOZGAN, Ovidiu *Universitatea Bucureşti. Scurt istoric*, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti, 1994.

BOZGAN, Ovidiu, *L'Académie de droit d'Oradea: une experience universitaire manquée*, în „Analele Universităţii Bucureşti. Istorie, anul XLIV, 1995.

BOZGAN, Ovidiu, „Apogeul Universităţii din Bucureşti", în Adina Berciu-Drăghicescu şi Ovidiu Bozgan, *O istorie a Universităţii din Bucureşti (1864-2004)*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2004.

BOZGAN, Ovidiu, *Studenţii*, în Adina Berciu-Drăghicescu, *Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti: 150 de ani de învăţământ filologic românesc. Tradiţie şi valoare, 1863-2013*, partea I, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2013.

BRAKMAN, Steven, Ben J. HEIJDRA (eds.), *The Monopolistic Competition Revolution in Retrospect*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004.

Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România, partea I, nr. 33 din 15 martie 1969.

BUTOI, Ionuţ, „Când produce şcoala revoluţionari? O incursiune în istoria socială a vieţii universitare interbelice", în *Revista de Pedagogie*, nr. 4/2011 – http://www.cooperativag.ro/o-incursiune-istoria-sociala-vietii-universitare-interbelice/

BUZATU, Gheorghe, „Figuri de parlamentari celebri: N. Iorga", în *N. Iorga. 1871-1940. Studii*, Bucureşti, Editura Universităţii din bucureşti, 2006.

CAZAN, Marius, Vlad PAŞCA, „Lupta de clasă la porţile facultăţilor. Politici de promovare socială prin învăţământul superior în epoca Gheorghiu-Dej (1948-1965)", în Lucian Nastasă-Kovács (coord.), *Politici culturale şi promovare socială în România secolului XX*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013, pp. 251-279.

Călăuza studentului. 1927-1928, Bucureşti, 1927.

CEAUŞESCU, Nicolae, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Rapoarte, cuvîntări, articole*, vol. 6, Bucureşti, Editura Politică, 1972.

CHAMBERLIN, Edward, *Theory of Monopolistic Competition*, Cambridge, Harvard University Press, 1933.

CIORAN, Ariadna, *Academiile domneşti din Bucureşti şi Iaşi*, Bucureşti, Editura Academiei, 1971.

CIUBUC, Constantin, *Staţiunea Zoologică Sinaia*. 80 de ani de activitate (1922-2002), Bucureşti, 2002.

Colecţia de Hotărâri şi Dispoziţii ale Consiliului de Miniştrii al R.P.R., Bucureşti, 1953.

CONSTANTINIU, Florin, *De la Răutu şi Roller la Muşat şi Ardeleanu*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007.

CORNEA, Paul, *Ce a fost – cum a fost. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache*, Iaşi, Polirom, 2013.

COTEA, Lidia (editor), *Catedra de limbă şi literatură franceză. Scurt istoric*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2006.

CRESIN, Roman, *Ancheta sociologică asupra vieţii studenţeşti*, în „Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială", an XIV (1936), tom II.

CRONŢ, Gheorghe, *Începuturile Academiei domneşti din Bucureşti*, în „Studii de istorie şi muzeografie", IV, 1966, pp. 15-24.

DANIELOPOLU, Daniel, *L'Académie de Médecine de Roumanie*, Bucarest, 1937.

Documente privind reglementările referitoare la admiterea în învăţământul superior din România (1948-1968), volum alcătuit de Bogdan Murgescu (coord.), Marius Traian Cazan (coord.), Matei Gheboianu, Valentin Maier, Vlad Paşca şi Mirela Rotaru. Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2013.

Enciclopedia României, vol. I: Statul, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1936-1938

FLONTA, Mircea, *Apropieri – Convorbiri cu Romulus Brâncoveanu*, Editura Paralela 45, 2005.

FLORIAN, Alexandru, „Radu Florian – o imagine controversată, un destin asumat", *Observator Cultural*, 226, 22.06.2004.

FRANGOPOL, Petre T., *Mediocritate şi excelenţă, o radiografie a ştiinţei şi a învăţământului din România*, vol. 5, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2014.

GABOR, Adrian, SĂSĂUJAN, Mihai, BENGA, Daniel, TUDORIE, Ionuţ-Alexandru, *Istoricul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian" a Universităţii din Bucureşti (1881-2013)*, Bucureşti, Ed. Basilica, 2013.

GABREA, I. Iosif, *Şcoala românească. Structura şi politica ei 1921-1932*, Bucureşti, 1933.

GHICA, A. Constantin, *Dragomir Hurmuzescu*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.

GRIGORESCU, Constantin (coord.), *Nivelul dezvoltării economico-sociale a României în context european, 1989*, Bucureşti, Editura Expert, 1993.

GRIGORIU, Elena, *Istoricul Academiei domneşti de la Sf. Sava (contribuţii documentare)*, Bucureşti, 1978.

GUBOGLU, Mihail, *Catalogul documentelor turceşti*, vol. I, Bucureşti, Direcţia Generală a Arhivelor Statului, 1960.

Hotărârea Consiliului de Miniştri 1283/1954, *Regulament privind practica în producţie a elevilor din învăţământul mediu tehnic şi a studenţilor.*

Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 905 din 1 iulie 1958 pentru aprobarea *Regulamentului privind practica în producţie a studenţilor.*

HUDIŢĂ, Ioan, *Jurnal politic (23 august 1944 – 3 noiembrie 1944), studiu introductiv, note şi indice de acad. Dan Berindei*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2006.

HUDIŢĂ, Ioan, *Jurnal politic (4 noiembrie 1944 – 6 decembrie 1944), studiu introductiv, note şi indice de acad. Dan Berindei*, Editura Dominor, Bucureşti, 2007.

HURMUZ, Vasile, „Raport referitor la istoricul Universităţii din Bucureşti în perioada 1944-1964 [1964]", în Adina Berciu-Drăghicescu, *Facultatea de Litere...*, partea a II-a, p. 974.

HURMUZAKI, Eudoxiu, *Documente privitoare la Istoria Românilor, vol. XIV/1, Documente greceşti*, Bucureşti, Stabilimentul Grafic „I. V. Socecu", 1915.

IANOŞI, Ion, *Internaţionala mea. Cronica unei vieţi*, Iaşi, Polirom, 2012.

ILINA, David, *Contemplatio. Convorbiri cu Valentin Mureşan*, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2012.IOANID, Silvia, „Contribuţia universităţilor din Bucureşti şi Iaşi la unirea Transilvaniei cu România", în *Analele Universităţii Bucureşti. Istorie, an XVIII (1969)*, 1963.

IONAŞCU, Ion, *Cu privire la data întemeierii Academiei domneşti de la Sfântul Sava din Bucureşti,* în „Studii", tom 17, 1964, nr. 6, pp. 1252-1271.

IONAŞCU, Ion, „Condiţiile edificării Palatului Academiei din Bucureşti în anii 1857-1864", în *Materiale de istorie şi muzeografie*, Bucureşti, 1978.

IONIŢOIU, Cicerone, *Victimele terorii comuniste, dicţionar: arestaţi, torturaţi, întemniţaţi, ucişi*, vol. 8 - Literele P-Q, lucrare revizuită de Filip-Lucian Iorga, Editura Maşina de Scris, Bucureşti, 2006.

IORGA, Nicolae, *Istoria învăţământului românesc*, ediţie îngrijită, studiu introductiv Şi note de Ilie Popescu Teiuşan, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1971.

ISAR, Nicolae, *Cultură naţională şi spirit european. De la şcoala lui Gh. Lazăr la Universitatea din Bucureşti (1818-1864)*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004.

Istoria românilor, vol. VIII: România întregită (1918-1940), volum întocmit de Ion Agrigoroaiei, Victor Axenciuc, Emilian Bold, Constantin Botoran, Vasile Bozga, Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Dan Grigorescu, Ştefan Iancu, Gheorghe I. Ioniţă, Dumitru Micu, Petre Otu, Mihai Retegan, Ioan Scurtu (coordonator), Gheorghe Zbuchea, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

Istoria Universităţii din Bucureşti, vol. I, Partea I-a: Academia domnească şi colegiul „Sf. Sava" din Bucureşti (1694-1864), partea a II-a: Universitatea din Bucureşti în perioada 1864-1918, redactor responsabil Ion Ionaşcu, Bucureşti, 1977.

Istoria Universităţii din Bucureşti (de la origini până la 1918), vol. I, Bucureşti, 1977.

Istoria Universităţii din Bucureşti. Documente (1864-1972), ediţie de Adina Berciu-Drăghicescu, Editura Universităţii din Bucureşti, 2008.

IUCU, Oana, *Învăţământul juridic în România. Abordare istorică şi metodică*, Bucureşti, 2005.

Învăţământul în România – date statistice, Bucureşti, Comisia Naţională pentru Statistică, 1996.

LEFTER, Ion Bogdan, *Nicolae Manolescu: de la cronica literară la „Istoria critică..."*, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2009.

MANOLACHE, Anghel, Gheorghe PÂRNUŢĂ, *Istoria învăţământului din România, vol. II (1821-1918)*, Bucureşti, Ed. Didactică Şi Pedagogică, 1993.

MARCUS, Solomon, *Mathematics in Romania*, Baia Mare, CUB Press 22, 2004.

MIHAI, Constantin Viorel, *România şi Europa. Dezvoltarea capitalului uman în procesul de aderare la Uniunea Europeană*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 2014.

MIHĂILESCU, Ioan, Zoltán ROSTÁS, *Dialog neterminat*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2007.

Monitorul Oficial, partea I, 1942-1948.

MURGESCU, Bogdan, *Istorie românească – istorie universală (600-1800)*, Bucureşti, Editura Erasmus, 1994.

MURGESCU, Bogdan, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iaşi, Polirom, 2010.

NASTASĂ, Lucian, „« Poeticul » Dan Barbilian şi mişcarea legionară", în *Apostrof*, an. XXIV, nr. 11 (282), 2013, pp. 15-18.

NASTASĂ, Lucian, *Itinerarii spre lumea savantă. Tineri din spațiul românesc la studii în străinătate. 1864-1944*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006.

NICULESCU, Adrian, „Disidența românească", *Observator Cultural*, nr. 113, aprilie 2002.

NOICA, Nicolae, *Palatul Universității Bucureşti*, în „Magazin istoric", an XLIX, 2015, 2.

PAPACOSTEA, Victor, *La Fondation de l'„Academie grecque" de Bucarest. Les origines de l'erreur de datation et sa pénétration dans l'historiographie*, în „Revue des études sud-est européennes", IV, 1966, nr. 1-2, pp. 115-145 şi nr. 3-4, pp. 413-436.

PAŞCA, Vlad, Marius Traian CAZAN, *Concurența la admiterea în învățământul superior românesc în perioada comunistă (1956-1979). Reconstituiri cantitative în „Studii şi articole de istorie"*, LXXXI, 2014, pp. 244-266.

PAVELESCU, Alina, „Noile politici de selecție a studenților şi profesorilor de ştiințe sociale la Universitatea din Bucureşti, 1948-1955", I, în *Arhivele Totalitarismului*, nr. 1-2/2013, pp. 93-109.

PÂNZARU, Ioan, *Asigurarea calității în învățământul superior din țările Uniunii Europene*, Bucureşti, Consiliul Național de Evaluare Academică şi Acreditare, 2005.

PETCU, Marian, *10 teme de istorie a jurnalismului*, Bucureşti, Ars Docendi, 2012.

PETRESCU, Cristina, *From Robin Hood to Don Quixote. Resistance and Dissent in Communist Romania*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2013.

POPESCU-SPINENI, Marin, *Instituții de înaltă cultură. Învățământul superior: Muntenia (1679-1930), Moldova (1562-1930), Ardeal (1581-1930), Bucovina (1849-1930)*, Vălenii de Munte, 1932.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism, Bucureşti, Editura Politică, 1975.

Raportul final al Comisiei prezidențiale pentru Studierea Holocaustului în România, Polirom, 2005, p. 50.

Regulamentul Facultății de Filosofie Şi Litere de la Universitatea din Bucureşti şi Iaşi promulgat la 20 februarie 1899, Bucureşti, 1901.

ROBINSON, Joan, *The Economics of Imperfect Competition*, London, Macmillan, 1933.

ROLLER, Mihail, „Noua structură a învățământului", în *Scînteia*, 4 august 1948.

Românul, an I, 1857.

ROSTÁS Zoltán, *Serviciul Social sau obligativitatea muncii culturale, extras din Zoltán Rostás, Strada Latină nr. 8*, Editura Curtea Veche, 2009 – http://www.cooperativag.ro/serviciul-social-sau-obligativitatea-muncii-culturale/RUSU, Dorina N., *Membrii Academiei Române, 1866-1999. Dicționar, ediția a II-a, revăzută şi adăugită, cu un cuvânt înainte de acad. Eugen Simion*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1999.

SADLAK, Jan, *Higher Education in Romania, 1860-1990: between Academic Mission, Economic Demands and Political Control*, Buffalo, State University of New York at Buffalo, 1990.

SĂRARU, Gheorghe, *Şi ce însemna să fii student în comunism?* (manuscris).

Scânteia, 1944-1948.

SDROBIŞ, Dragoş, „Elitele şi universitatea în România interbelică. Problema « şomajului intelectual »", în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca*, tom LI, 2012.

SOMEŞAN, Maria, *Universitate şi politică în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade şi documente*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2004.

SORA, Florin Andrei, *Evoluția calificărilor din învățământul universitar românesc, 1968-2011*, Bucureşti, Autoritatea Națională pentru Calificări, 2011.

Stenogramele şedințelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu, vol. al XI-lea: Mai-august 1944, ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă şi Maria Ignat, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 2008.

SURUGIU, Romina, *Dominante filosofice în publicistica lui Nae Ionescu. De la Logos la „Cuvântul"*, Paideia, Bucureşti, 2008.

ŞENDRULESCU, Ilie, „Atitudinea studenților Universității din Bucureşti față de războiul de independență din 1877-1878", în *Analele Universității Bucureşti. Istorie*, an XVI, 1967.

ŞTEFĂNESCU, Ştefan, *„Mari istorici Şi ideea de unitate națională: Dimitrie Onciul"*, în *Analele Universității „Spiru Haret", Seria Istorie*, an 1999, nr. 2.

TĂUTU, Petre, *Ion Cantacuzino*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1965.

TOTU, Maria, Ioan SCURTU, Dumitru SMÂRCEA *et alii*, „Din istoria studențimii române. Presa studențească (1851-1978)", Bucureşti, 1979.

UDRESCU, Claudia Maria, *Universitatea din Bucureşti. Modele Şi traiectorii postcomuniste (1990-1996)*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2011.

Universitatea din Bucureşti, ediție îngrijită de Doina Banciu şi Ioan Pânzaru, Bucureşti, 2000

URECHIA, V. A., *Istoria şcolelor de la 1800-1864 cu o scurtă introducere coprindend note din istoria culturei*

naționale anterioare secolului al XIX-lea şi cu numerose fac-simile de documente, semnături, autografe etc., tomul I, Bucureşti, Imprimeria Statului, 1892.

Universitatea din Bucureşti, ediție îngrijită de Doina Banciu şi Ioan Pânzaru, Bucureşti, 2000.

VASILE, Gina, Mihaela ARTIMON, „Pionieri în şcoala românească de chimie", în *NOEMA*, IX, 2010, pp. 241-252.

VIDA-SIMITI, Ioan, Viorel-Aurel ŞERBAN, „Procesul « Bologna » şi sistemul de învățământ tehnic universitar din România", *Revista de politica ştiinței şi scientometrie – serie nouă*, I, 2, iunie 2012, pp. 130-136.

ZAINEA, Ion, *Politică şi administrație în România (6 martie 1945 – 1 martie 1946): Epurarea*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004.

ZAMFIR, Cătălin, *O istorie subiectivă în sociologia românească din 1944 până în prezent*, Iaşi, Polirom, 2009.

Zece ani de domnie a M.S. Regelui Carol II. Realizări agricole 1930-1940, Institutul de arte grafice „Luceafărul" S.A.R., Bucureşti, 1940, p. 271.

Credite ilustrații

Ilustrațiile din acest volum provin, pe lângă cele puse la dispoziție de serviciile Universității din Bucureşti, de cele direct preluate din publicațiile incluse în bibliografie şi de cele aflate în domeniul public, din următoarele surse:

- Arhivele Naționale ale României – Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale (Colecția Documente Fotografice)
- Biblioteca Academiei Române – Cabinetul de Stampe, Desene şi Hărți
- Muzeul Național de Istorie al României – www.comunismulinromania.ro
- Muzeul Universității din Bucureşti
- Arhivele personale Mircea Flonta, Oltea Joja, Ioan Bogdan Lefter, Bogdan Murgescu, Viorica Oancea, Ioan Carol Opriş, Gheorghe Vlăduțescu.
- www.olteniteanul.ro
- www.onicescu.ro
- www.studenteco.blogspot.ro

160
DE ANI
UNIVERSITATEA DIN
BUCUREȘTI
330 DE ANI DE TRADIȚIE ACADEMICĂ